శ్రీరస్తు

కళాపూర్ణోదయము

పింగళి సూరనామాత్య ప్రణీతము

1891

చెన్నపురి:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్

వారిచే బ్రకటితము.

 1957 [Price Rs. 4—0—0

C

CI

శ్రీరస్తు

కళాపూర్ణోదయము

పింగళి సూరనామాత్యప్రణీతము

Final II Year

చెన్నపురి:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స

వారిచేఁ బ్రకటితము

1958

உ

Printed at
The 'Chandrika' Press
Madras.—21

ప్రకాశకవిజ్ఞప్తి

1910_వ సంవత్సరమున నీకళాపూర్ణోదయము మొదటి కూర్పును బ్రకటించుచు, ఆంధ్రాంగ్లభాషావిశారదులగు మ-రా-రా-శ్రీ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి, ఎమ్, ఏ, గారి విమర్శనమును బాఠకులకు శీఘ్రకాలములో నందఁజేయుదుమని ప్రకటించియుంటిమి. శ్రీరెడ్డిగారు విమర్శనము వ్రాయుటకుఁ బ్రారంభింపఁగనే వారు శ్రీమైసూరు శ్రీయువరాజులుంగారితో ఇంగ్లాండునకు వెళ్లుట తటస్థించినది. అట్లు వెళ్లినను వారు సంచారమునందుఁ గూడ నీపనిపై శ్రద్ధవహించియే యుండిరి. కొంతకాలమున కిది గొప్పగ్రంథ మయ్యెను. దీనిని గ్రంథముతో ముద్రించుటకన్నఁ బ్రత్యేకగ్రంథముగఁ బ్రకటించుటయే మంచి దని నేను హెచ్చరింపఁగా వారు కవిత్వతత్త్వవిచార మనుపేరుతో దానిని బ్రకటించిరి. దీనిపీఠికలో నీయుదంతము నంతయు వారే వ్రాసియున్నారు. ఈకళాపూర్ణోదయమును గుఱించియే కాక, శ్రీపింగళి సూరనార్యకృతములగు నితరగ్రంథములను గుఱించియు విపులముగ విమర్శించియున్నారు. ఈ రెండవకూర్పున కుద్యమించుచు వారికి వ్రాయఁగా నపుడు వారు కొన్నిమార్పులతో నిందుతోఁ బ్రకటించిన పీఠికను దయచేసిరి. బాల్యమునుండి శ్రీరెడ్డిగారు

పింగళి సూరనార్యకృతగ్రంథముల నెంతో యాసక్తితోఁ జదువు చుండువారు గావున వారిచేతనే పీఠిక వ్రాయించి ప్రకటింప వలయు ననుకోరిక గలిగి సఫలమైనందున కెంతయు సంతసించు చున్నారము. ఈ గ్రంథమును బ్రచారమునకుఁ దెచ్చుటయందు సహాయపడిన శ్రీ శ్రీ శ్రీ పిఠాపురము మహారాజులుంగారికిని, పీఠికను వ్రాసిపంపిన శ్రీ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారికిని గృతజ్ఞులము.

తండయార్పేట,
చెన్నపురి
25-5-1957

ఇట్లు
వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్.

మొదటికూర్పుభూమిక

ఈ కళాపూర్ణోదయ మను కల్పితప్రబంధమును సహృదయహృదయానురంజకముగా నపూర్వ కథాకథనవైచిత్రీధుర్యంబుగా శృంగారాదిరసములను దత్తదుచితభంగిని బొందుపఱచి మంచిశైలిని రచించి తనపాండిత్యమును బుద్ధిచాతురిని లోకుల కత్యాశ్చర్యం బగునట్లుగా వెల్లడిచేసిన మహానుభావుఁడు పింగళి సూరన యను మహాకవి. ఈతఁడు రచించిన గ్రంథములలో నెల్ల నిదియే ముఖ్యమైనది.

ఈకవి కృష్ణదేవరాయలయాస్థానములోని కవీశ్వరులలో నొకఁ డని కొంద ఱందురు గాని యది సరి గాదు. ఈయన నంద్యాల సంస్థానాధిపతియైన కృష్ణరాజునాస్థానములో నున్నవాఁ డని గ్రంథమే చాటుచున్నది. కృష్ణదేవరాయలు 1530-వ సంవత్సరమున మృతినొందె ననియు, నంద్యాలకృష్ణరాజునకు 1560 ప్రాంతముల నీగ్రంథము కృతి యీయఁబడి యుండె ననియు మ-రా-శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులవారి యాంధ్రకవులచరిత్ర నుడువుచున్నది.

తెలుఁగుప్రబంధములలో ప్రాముఖ్యతను గన్న యీప్రబంధమును ముద్రింపింపవలయు నని మేము చాలదినములనుండి కృతప్రయత్నుల మయ్యును నితరగ్రంథములఁ గొన్నిటిని ముద్రింపించి పిమ్మట దీని ముద్రింపింత మనుకొనుచుండఁగా, నింతట శ్రీమత్పిఠాపురసంస్థానప్రభువు లగు శ్రీరాజా శ్రీరావు వేంకటకుమారమహీపతి సూర్యారావు బహదరువా

రీగ్రంథముద్రణకుఁ దగిన ధనసహాయ మొనర్చి మా కెంతయుఁ బ్రోత్సాహము గలిగించినందున నిప్పటికి దీనిని వీలగునంతవఱకు సవరించి ముద్రింపించితిమి. ముద్రణావస్థలోఁ దటస్థించిన లోపము లెవ్వియైననున్నచో మన్నింపవలయునని చదువరుల బ్రార్థించుచు మఱింకను నుద్గ్రంథముల ముద్రించుచుండుటకై ప్రోత్సాహము కలిగించుచుందురు గాక యని శ్రీవారికిఁ గృతజ్ఞతాసూచకముగా ననేకధన్యవాదములఁ జేయుచున్నారము.

ఈగ్రంథముపై శ్రీమైసూరుమహారాజావారి కాలేజీలో హిస్టరీప్రొఫెసరగు మ-రా-రా-శ్రీ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి, ఎమ్. ఏ, గారు వ్రాసిన విపులమగు విమర్శనము కొలఁది దినములలోనే ముద్రించి కళాపూర్ణోదయ పాఠకమహాశయుల కందింతుము.

1910 సం॥ జూన్.
చెన్నపురి.

ఇట్లు,
వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్.

పీఠిక

కళాపూర్ణోదయము రచించినమహాకవి పింగళి సూరన్న. ఇతఁడు శ్రీకృష్ణదేవరాయలకాలమునకుఁ దరువాతివాఁడు; ప్రాయశః రామరాజభూషణకవికి బూర్వుఁడు; మఱియు నింగ్లాండుదేశములలోనికవులలో నగ్రగణ్యుం డైన షేక్స్పియరునకు నితఁడు సమకాలికుఁ డై యునికియు సుసాధ్యమే.

ఆకాలమున నాంధ్రదేశమునఁ బ్రబలముగా నుండిన కవితారీతి ప్రబంధరచన, ప్రబంధకవులకు మధ్యకవు లనియుఁ బేరు గలదు.

పింగళి సూరనార్యుఁడు మధ్యకవులకుం జేరినవాఁడు గావునఁ బ్రాచీనగ్రంథములను, ముఖ్యముగా భారతమును బహుశ్రద్ధతోను భక్తితోను బఠించియుండును. ఇందుల కమ్మహేతిహాసములలోనిగుంభనల జ్ఞప్తికిఁ దేఁజాలినంత సాదృశ్యము గల రచనలఁ దాఁ జేసియుంట యొకసాక్ష్యము. చూడుఁడు.—*

కణ్వాశ్రమవర్ణనావసరమున నాదిపర్వములోని.—

సీ. "శ్రవణసుఖంబు గా సామగానంబులు
చదివెడుశుకములచదువు దగిలి
కదలక వినుచుండుకరులును గరికర
శీతలచ్ఛాయఁ దచ్ఛీకరాంబు

---

* సాకవిత్వతత్త్వవిచారమునందలి ముఖ్యాంశములు మాత్ర మిం దెత్తఁబడినవి. విస్తరముగా నందుఁ జూడఁదగును.

కణములచల్లనిగా డ్వాసపడి వానిఁ
జెంది సుఖం బున్నసింహములును
భూసుర ప్రవరులు భూతబలుల్ దెచ్చి
పెట్టునీవారాన్నపిండతతులు
తే. గడఁగి భక్షింప నొక్కటఁ గలసియాడు
చున్నయెలుకలుఁ బిల్లులు నొండుసహజ
వైరివర్గంబులయు సహవాస మపుడు
చూచి మునిశక్తి కెంతయుఁ జోద్యమంది."

అనుపద్యమును జూచి మణికంధరుని తపోవనమును వర్ణించుచుఁ బింగళిసూరన్న పైరీతి ననుకరింపంజూచియు యమకమునకై స్వారస్యముఁ జెడఁగొట్టుకొన్నాఁడు.—

సీ. "ఆవులు నాకఁ గన్నరమోద్భుపులులును
బులులచన్గుడువంగఁ బోవులేళ్లు
లేళ్లచెల్లాట రంజిల్లెడుహరులును
హరులుగోళ్లను గోఁకనలరుకరులు
కరులకటాళివైఖరి నాడుపాములు
పాములఁ బాలించుబభ్రుతతులు
బభ్రుతతులప్రక్కఁ బాయనియెలుకలు
నెలుకలఁ బెంచుపిల్లులును గలిగి..."

భీష్మాటోపమును వర్ణించుచున్నభారతములోని కొన్ని వచనముల ననుసరించి కళాపూర్ణోదయములో నష్టమాశ్వాసము నందలి 'ఇత్తెఱంగున నప్పార్థివోత్తముఁడు' ఇత్యాది దీర్ఘవచనములు వ్రాయఁబడియున్నట్లు దోఁచెడిని. మఱియు "సూరనార్యుఁడు కొన్నియెడల నన్నెచోడుని ననుక్రమించియున్నాఁ"

డని శ్రీమానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు వ్రాసియున్నారు; కాని సందర్భము లభిన్నములుగ నుండుచోట్ల భావయుఁ గొంత సాదృశ్యముం దాల్చుట యప్రకృతముగాదు. కావునఁ బోలికలం బట్టి చౌర్యము నొడికట్టుట తగదు.

ఇట్లు మనసూరన యుత్కృష్టులైనగ్రంథకర్తలజాడల నెఱిఁగినవాఁడయ్యుఁ గొంతవఱకు నంత మంచివి కాని మార్గముల నవలంబించియున్నాఁడు. దీనికిఁ గారణము సమకాలికుల మెప్పింపఁ జూచుట, మఱియు మనకవి మిగుల బీదవాఁడు గాఁబోలు. కుటుంబరక్షణార్థము ద్రవ్యార్జనకై యత్నించుట దోషముకాదుగదా! ఆకాలమున నిప్పటియట్లు ప్రజలు పుస్తకములు గొనుటచే నాదాయము గడించి జీవింపఁ జూచుటకు వీలు శుద్ధముగ లేమింజేసి యతఁడు రాజుల నాశ్రయింప వలసిన విధికి లోఁగినవాఁ డాయెను. ఇఁక నా రాజుల యిష్టానుసారము వ్రాయక యేమిచేయును? పరిపాలన కార్యములనఁ దగిలి కాలము గడుపు రాజులు స్వబుద్ధితో విమర్శింపఁ జాలినంత పండితు లగుట యరిది గావున, నట్టివా రాచారముంబట్టి గుణదోషనిర్ణయముఁ జేయుట నైజము. సూరనకాలమునఁ బ్రాచుర్యమునకు వచ్చిన కవితారీతి ప్రబంధరచన కావునఁ దానును బ్రబంధధోరణినే వ్రాయవలసినవాఁడయ్యె. ఐనను భావగంభీరుఁడును వివేకవంతుఁడు నగుటంబట్టి పూర్తిగఁ బ్రబంధకూపంబునఁ బడలేదు. రాజులయిష్టమునకుఁ దనయిష్టమునకును నడుమ నిలిచి కవితాస్వర్గమునఁ ద్రిశంకుస్థితిం దాల్చియున్నాఁడు. తనకు శరణ్యులైన ప్రభువుల చిత్తవృత్తి ననుసరించువాఁ డనుటకుఁ గళాపూర్ణోదయమునుండియే యొక

యుదాహరణము(జూపవచ్చును. చూడుఁడు. కృతికర్త శైవుఁడు. ఇందు కితఁడు దారపుత్త్రాదిబాధ లేనియౌవనకాలములో వ్రాసిన దని యూహింపఁదగిన రాఘవపాండవీయమున నితనిని చినవెంకటాద్రి "లలాటేక్షణ భక్తిశీల" యని సంబోధించుటయే సాక్షి. ఇఁక కళాపూర్ణోదయ భర్తలైన నంద్యాలవారన్నను వైష్ణవము కొంత ముదిరినమహనీయులు. అందును కృతిపతి యగుకృష్ణమహీపాలుఁడు వైష్ణవమతశీలుఁడు. తిరుమల తాతార్యవంశీయుఁ డగు శ్రీనివాసగురువు శిష్యుఁడు. కావుటంబట్టియే రాఘవపాండవీయ ప్రభావతీప్రద్యుమ్నములలో శివస్తుతితోఁ గావ్యారంభముఁ జేసినభక్తుఁడు కళాపూర్ణోదయమున విష్ణువునకు నగ్రార్చనం జేసెను. తుదకు వైష్ణవమతప్రధానతత్త్వమును బోధించు 'లక్ష్మీనారాయణసంవాదము' చేఁ బ్రబంధమును ముగించెను. పాపము! దారిద్ర్యముచేఁ గుందింపఁబడనివాఁ డెవఁడు? ఇట్లు యౌవనమున స్వాతంత్ర్యమవలంబించియున్నను మధ్యకాలమున దారపుత్త్రాదిపోషణమునకు వీలులేక చాలాకాలము పారతంత్ర్యప్రవృత్తుఁడై యుండి విసికినవాఁ డౌటఁ గాఁబోలు వార్ధకమునందు ప్రభావతీప్రద్యుమ్నమునందు స్వాతంత్ర్యమవలంబించుటయ కాదు? గంభీరముగ నిట్లు వాక్రుచ్చుటయు—

మ. "జనము ల్మెచ్చఁగ ము న్రచించితి నుదంచద్వైఖరింగారుడంబును శ్రీరాఘవపాండవీయముఁ గళాపూర్ణోదయంబుం గామజేఁ
దెనుఁగుంగబ్బము లెన్ని యేనియును మత్పిత్రాదివంశాభివ
ర్ణన లేమిం బరితుష్టి నాకవి యొనర్పం జాల నత్యంతమున్."

ఈపద్యముం జదువునపుడు కవి యాదిని బడినపాట్లకు దుఃఖమును, తుదకు నిరంకుశక్రీడకుం జొచ్చెఁ గదా యని సంతసమును బొందక మానము. ఈధైర్యమహిమచే నితఁడు సర్వజనశ్లాఘనీయుఁడు.

కళాపూర్ణోదయ మాంధ్రంబున నద్వితీయమైనగ్రంథము. భారత మనుచరిత్రాది గ్రంథములవలెఁ బరివర్తనముగాని ప్రాచీనకథామూలకము కాని కాదు; మఱి కవియొక్క స్వసృష్టి. ప్రబంధకవు లెవ్వరియందును గనఁబడని ప్రతిభయు, భావనాశక్తియు, సందర్భశుద్ధియు, పాత్రోచితపద్యరచనయు నిందు సుప్రసిద్ధములు. ఐనను కాలదోషము తప్పించుకొనరాని దగుటచే ప్రబంధకవులయందలి స్ఖాలిత్యము లిందును బెక్కులు గలవు; కాని దోషములకన్న గుణము లెన్నియో మడుంగు లెక్కువ. సూరన రచించినగ్రంథములలో నెల్ల నిది యుత్తమోత్తమము ఐనను రాఘవపాండవీయమును బ్రశంసించినంత, సూరన దీనిని బ్రశంసింపకపోవుటచేఁ గళాపూర్ణోదయముకన్న రాఘవపాండవీయమే ప్రశస్తమని తలఁచెనేమోయని సందేహింపవలసియున్నది; కాని రాఘవపాండవీయరచనానంతరము శ్లేష నంతగా వాడక చాలించుటం జూడ దానియం దితనికి శక్తియున్నంత రక్తి లేదని మన మూహించుట యుక్తము.

ఈకావ్యముయొక్క గుణదోషములు రెంటికి నాస్పదమైనది సూరనార్యుఁడు ప్రారంభమునఁ జేసికొన్నప్రతిజ్ఞయ. చూడుఁడు. "సకలలక్షణలక్షితంబైన మహాప్రబంధంబు కీర్తికారణం బని" తలఁచి "అపూర్వకథాసంవిధానవైచిత్రీ మహనీయంబును శృంగారరసప్రాయంబును బుణ్యవస్తువర్ణనాకర్ణనం

బును నగు కళాపూర్ణోదయం బనుమహాకావ్యంబు" రచింపఁ గడంగెను. కవియొక్కయుద్దేశమే యీగ్రంథ మిన్నిలక్షణ ములు గల్గియుండవలెనని. కవి తనయభిమతము నెఱవేర్చి కొన్నాఁడు గాని, యిట్లు పంతముఁ బట్టి వ్రాసినందున నిష్క ళంక మైనకృతి యేర్పడినదా యనుట సందేహము. కథయుఁ బ్రకృతియందలివస్తువులవలెఁ దనంతఁ దనయందలిసత్త్వముంబట్టి పుట్టి పెరుఁగుగుణము గలది. దానిని సాజముగఁ బెరుఁగనిచ్చి యప్పుడప్పుడు సవరించుచు సంస్కరించుచు దోహదము చేయుచు వచ్చిన మేలా? మొదటినుండియే యీ యీరసములు తప్పక యీఁగలదానిని గల్పించెద నని సంకల్పించుకొని, పిమ్మట దానియుత్పత్తిఁ జేయఁ జూచుట మేలా? యోచింపుఁడు.

సూరనార్యున కీయుద్యమముచేఁ గలిగినమేలు గీడు లెవ్వియనః అపూర్వకథాసంవిధానముం బూనుటచే నుపజ్ఞకును భావనాశక్తిని మంచిప్రవేశము దొరకినది. కళాపూర్ణోద యము సామాన్యప్రబంధములకన్న నెక్కువ రసవంతముగా నుండుట కిది యొకకారణము. మఱి భారత మంత సరసము గాని దగుటకు మూల మేదనఁగా, సర్వలక్షణములును బలాత్కార మున నైనఁ దెచ్చి రాసివేయవలయునని సందేశముఁ జేసికొన్న వాఁ డగుటచేఁ గథను సహజముగఁ బక్వతకు రానియ్యక యచ్చ టచ్చట నూదర వేసియుండుట. అయిన నొక్కటి, ప్రబంధ ములలోఁ గథ కంటికిఁ గానరానంతకృశత్వముఁ జెందియుండును. ఈలోపమును చాలమట్టుకుఁ బూరించి ఈకావ్యములోని కథను పుష్టికిఁ దెచ్చినతంత్రములలో సకలలక్షణసంపన్నతా సమయము ప్రముఖము. ప్రబంధములలో శృంగార మనఁబడు

నొకరసముతప్ప తిక్కనరసములు సామాన్యముగ మృగ్యములు. మనసూరనకవి కళాపూర్ణోదయమున నన్నిరసములకును స్థాన మేర్పఱుచుకోరికగలవాఁ డగుటచే వాని కన్నింటికిని చోటు దొరకునంతవిశాల మగు కథను గల్పింపవలసినవాఁ డయ్యె. కావున నిందు కథ తుచ్ఛము గాదు; మఱి మిక్కిలి ప్రబలము. అయినను నొకదురదృష్టము. ఒకేకథలో నన్నిరసములు నిముడ్పవలయు నన్న నాకథను తాఱుమాఱుగా నీడ్వనిది కాదు. అనఁగా, అసంగతము లైనయంగములఁ దెచ్చిపెట్టి సారస్యము నక్కడక్కడఁ జెడఁగొట్టి కథకు వికారము గల్పించినాఁ డని నామనవి. అయినను ఈసంకల్పము లేకున్నఁ గళాపూర్ణోదయము ప్రబంధములలోఁ జేరినగ్రంథముగా నుండి యుండు నేమో! కావున నాదుర్గతికిఁ దప్పించినమంత్రము నింద్య మన రాదు.

కల్పనాసామర్థ్య మీకవికిబలె నాంధ్రులలో మఱెవ్వరికిం గానము; తిక్కనాదుల కుండ వచ్చునేమో? సూరనయందు ప్రబంధకవులకుం గలవర్ణనాశక్తితోఁడ వారికి లేనికథాకల్పనాశక్తియు, వివిధము లైనసందర్భములను సంధానమునకుం దెచ్చుప్రతిభయు, సహవాసములు, మఱియు భావనాశక్తికి దోడు భాషాశక్తియు నీతనికిఁ గలదు. కవితాస్వరూపమునుఁ బ్రభావమును వర్ణించుచు వ్రాసిన యీపద్య మిందునకు నిదర్శనము.

లయవిభాతి.—

"చలువ గలవెన్నెలలచెలువునకు సౌరభము
గలిగినను సౌరభము చలువయుఁ దలిర్పం

బోలు పెసఁగుకప్పురఫుఁబలుకులకుఁ గోమలత
నెలకొనిన సౌరభముఁ జలువపసయుం గో
మలతయును గలిగి జనముల మిగులఁ బెం పెసఁగు
మలయపవనంపుఁగొదమలకు మధురత్వం
బలవడిననీడు మఱి కల దనఁగ వచ్చుఁ గడు
వెలయఁ గల యీసుకవిపలుకులకు నెంచన్."

(ఆ. ౧. ప. ౬౩.)

భావము శైలిని మించినదా? శైలి భావమును మించినదా? యని వెఱఁగొనరించు నగ్రగణ్యపద్యములలో నిది యొకటి. మఱియు సూరన తనసమకాలికుఁ డైనషేక్స్పియరు వలె నందందు శైలిం గూర్చినవిచారములను తనకును కథకును భంగము రానిమాడ్కిఁ బాత్రములచాటునఁ జేసియున్నాఁడు. బయటఁ బడకయ తనకృతిని దానే విమర్శించి యున్నాఁడనుట. దృష్టాంతము: మణికంధరుఁడు చేసిన దండకరూప మగు కృష్ణ స్తవముంగూర్చి కలభాషిణి ప్రశంసించినతెఱఁగు.—

సీ. పొసఁగ ము త్త్రైపురుల్ పోహాళించినలీలఁ
దమలోన దొరయుశబ్దములఁ గూర్చి
యర్థంబు వాచ్యలక్ష్యవ్యంగ్యభేదంబు
లెఱిఁగి నిర్దోషత నెసఁగఁ జేసి
రసభావములకు నర్హంబుగ వైదర్భి
మొదలైనరీతు లిమ్ముగ నమర్చి
రీతుల కుచితంబు లై తనరారెడు
ప్రాణంబు లిమ్ముగాఁ బాదుకొల్పి

తే. యమకగుప్తమాదులును యమకాదులు నగు
నట్టియర్థశబ్దాలంక్రియలు ఘటించి
కవితఁ జెప్పంగ నేర్చుసత్కవివరునకు
వాంఛితార్థంబు లొసఁగనివారు గలరె?

(ఆ. ౧. ప. ౧౨౫.)

ప్రభావతీప్రద్యుమ్నమునందు ఇట్టి దొకటి గలదు; కాని కథలో నీపద్యమున కున్నంత కలయిక దానికి లేదు. ఇంద్రుఁడు శుచిముఖిని గొనియాడుచు నాడినపద్యము:—

సీ. "శబ్దసంస్కార మెచ్చటను జాఱఁగ నీక
పదమైత్రి యర్థసంపదలఁ బొదలఁ
దలఁపెల్ల నక్లిష్టతను బ్రదీపితముగాఁ
బునరుక్తిదోషంబుపొంతఁ బోక
యాకాంక్షితస్ఫూర్తి యాచరించుచునుశా
ఖాచంక్రమక్రియఁ గడవఁ జనక
ప్రకృతార్థభావంబు పాదుకో నడుకుచు
నుపపత్తి యెందు నతూర్జితముగ
తే. నొకటఁ బూర్వోత్తరవిరోధ మొందకుండఁ
దత్తదవయవవాక్యతాత్పర్యభేద
ములు మహావాక్యతాత్పర్యమునకు నొనరఁ
బలుక నేర్చుట బహుతపఃఫలము గాదె?"

(ప్రభా. ఆ. 2. ప. 3.)

ఈరెండుపద్యములం బోల్చి చూచితిమేని, రెండవ పద్యము రచించులోపల కవి కొంతమట్టుకు శైలిం గూర్చిన యభిప్రాయము మార్చినాఁడనియు చెప్పుట కవకాశమయ్యెడి. కళాపూర్ణోదయపద్యముంబట్టి చూచినఁ గవి యర్థాలంకార

ములు మాత్రమే కాక శబ్దాలంకారములును అవశ్యానుష్ఠేయ ములని భావించినట్లు గానఁబడియెడి. రెండవపద్యములో నే యలంకారములను ధ్యానింపలేదు. భావములు, అర్థములు, అవయవసంయోగము మొదలగుతలఁపులతోఁ జేరినలక్షణముల మీఁద నేకాగ్రమగు దృష్టిని నిలుపుట యుత్తమమని యెంచె నేమో! కావుననే ప్రభావతీప్రద్యుమ్నమునఁ జిత్రకవిత్వ మించుమించు శూన్యము. కళాపూర్ణోదయమునఁ గొంత యధికమే. ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము రచనావిషయమునఁ గళా పూర్ణోదయమున కన్న మిన్న కాని, బహుశః కవి వయసు ముది రినవాఁడై నందున రాగములు కృశించెఁ గాఁబోలు! భావనాశక్తి కొఱవడినది. కళాపూర్ణోదయమునందుఁ గల నూతనకల్పన లిందు లేవు. విషయముఁ బట్టి చూచిన గళాపూర్ణోదయము సాటిలేనిది; కాని శైలి ప్రబంధసంబంధి. శ్లేషము, అంత్య ప్రాసము, యమకము, భాషాద్వయానులోమవిలోమశ్లేషచిత్ర ములు మొదలగునవి కళాపూర్ణోదయమునఁ దఱుచు ప్రయో గింపఁబడినవి. రగడలు దండకములును లేకపోలేదు.

కథను వివరించుపద్ధతులు రెండు: విషయముల జరిగినట్టి కాలక్రమానుసారముగాఁ జెప్పుట. కాలక్రమమును వదలి సరసమగు నేసందర్భమున నైనఁ బ్రారంభించి పిదప వెనుక ముందుగా కథను బెంచి పూర్తిచేయుటయు; మొదటిది కాల క్రమమనియు, రెండవది కార్యకారణక్రమ మనియుఁ బేర్కొనఁ బడవచ్చును. వస్తుతత్వపరిశీలకశాస్త్రములలోఁ గాలక్రమ మునకుఁ బ్రసిద్ధి యెక్కువ. కావ్యములందు రసము ప్రధా నము గాన, మొత్తముమీఁదఁ గాలక్రమమును విసర్జించిన

బాగు. కార్యకారణక్రమముగఁ గథను వర్ధిలఁజేసినవా రాంధ్ర కవులలో నాకుఁ దెలిసి సూరన్న తప్ప నిం కెవరును లేరు. ఈ మార్గసంచారమునకు మొదలిడినవాఁ డితఁడే యేమో! స్వతంత్రముగ నవీనభంగుల రచించుట మహాకవియొక్క ప్రతిభకు ఫలమునుసాక్షియును.

కాలక్రమముంబట్టి చూచిన నీ కథకు నాదిమభాగము పంచమాశ్వాసములోని సరస్వతీచతుర్ముఖుల లీలాకేళి. అనఁగా సామాన్యకవులు వ్రాసియుండినఁ బంచమాశ్వాసము ప్రథమాశ్వాసమై యుండును. చూచితిరా! ఈ కవియొక్క కూర్పులోఁ గథాప్రారంభమునకుఁ గావ్యప్రారంభమునకు నెంతదవ్వో! ఇట్లు దూరస్థములయ్యు నల్లిక చెదరక జిగిబిగిగా నున్నందున నియ్యవి గాఢాశ్లేషముం గాంచియున్నవి. కథ పూర్తిగాఁ దెలియుటకు నైదాశ్వాసములు చదివి తీఱవలయు. ఇఁకఁ గథ నెఱుంగవలె నన్న కుతూహలమన్నదో ప్రథమాశ్వాసములోనే యంకురితము! రంభానలకూబరులవలనఁ గడపట వినంబడినవాక్యం బొక్కటిఁ దలంచికొని కృతాంజలియై కలభాషిణి నారదునితోఁ దావిన్నప్రకారంబు నీరీతి విన్నవించుచున్నది.

సీ. " ... ...

ఏను వృథాభ్రాంతి నింత నంతను దాని
వెంబడిఁ జని పల్కు వింటి నొకటి
వినుఁ డది యర్థేశతనయుఁ డోయబల! యి
న్నారదుమాటలు నడుమవేఱ

తే. పాడమె నేమయ్యొ "నలకళాపూర్ణుసుద్ది"
కడమచెప్పుచున్న రంభ యప్పుడ తెలుపనె

నీకు మఱి చెప్పరా కుంట నీ కథయును
నీకు నాతోడను బ్బుబ్బ నీకు మనియె."

(కళా. ఆ. ౧. ప. ౭౫.)

ఇదియే కళాపూర్ణునిం గూర్చిన తొలుతటి ప్రస్తావన. ఔత్సుక్యముం బ్రేరేచువిధములు చూడుండు. రంభ తనప్రియు నికి నైనం జెప్పరానికథ యెట్టిది? ఏకారణముచేత నామె మౌన ధారిణియాయె? నను మొదలగుప్రశ్నలు తమంతట నావిర్భ వించి సమాధానము దెలియువఱకుం గథనుండి మనలం గన్నెత్తి నీక చేయును. కావ్యములలోనియేకీభావ మనంబడుగుణం బదియె. అనంగా నొకపట్టున, నొకగుక్కంగా సర్వముం గ్రోల మేనిం దనివి నీయమి భాగభాగముగాం జదువంబోయినం దృప్తి లేదు. ఏలన: సమాప్తివఱకు నేభాగము అఖండముగాం దెలియం బడమిచే.

తే. "ఏనెఱుంగ వేడ్కపడుచున్నదాననొత
పోధనోత్తము యాకళాపూర్ణుం డనంగ
నెవ్వండాతనిసుద్ది మున్నేమి చెప్పె
నెద్దిచెప్ప రాదనియె నాయిగురుంబోడి."

(కళా. ఆ. ౧. ప. ౭౯.)

యని పలికినకలభాషిణిపలుకు లాయమవే కాదు. మనవి యును. మందుకొలఁది నెగంద్రోసినట్లు నారదుండు "ఇదియంతయు నపూర్వంబు నాకునుం జెప్పరాదు." అని యానతిచ్చుతఱికి మనయుద్రేక మాపరాని దయ్యెడు! నారదుండు ఈకథయత్యా పూర్వమనుటయును కవి పాత్రముల మూలమునం దనకృతిని దానే యట నట విమర్శించుట కింకొక ప్రమాణము. రంభానల

కూబరులకు నీ యపూర్వవృత్తాంతముంగూర్చిన ప్రసంగసమయ మును వివరించుచు నారదుఁడు కలభాషిణితోఁ దనప్రియున కైనఁ దాఁ దెల్పమికి నాయప్సరస చెప్పినవిధంబు విను మని యిట్లనియె.—

సీ. ..."యోపౌరుషాభరణ తత్కథలు వచ్చిన
నేమి యంటేని వినుము దెలియ
నాకథ లీకఁ జెప్పినట్టివారును విని
నట్టివారును ధాత్రియందుఁ బుత్ర
పౌత్రప్రపౌత్రాది బహుసంతతిని దన
ర్పుచుఁ జిరకాలంబు ప్రచురసంప
దభివృద్ధిశోభితశుభసౌఖ్యములు గాంతు
రనుమాట యున్నది యాదియంద

తే. యేను నీ కది చెప్పిన దీనికొఱకు
నవనిఁ బుట్టంగవలయునో యని వెఱచెదఁ
బ్రాణవల్లభ యవి తావకాంగసంగ
సౌఖ్యమునఁ జేర్చునాకు నిష్టంబు లగునె.

తే. 'అదియు వింటివి గద' యని యనియె దేని
యేను వినినట్టిపిమ్మట నిట్టిమాటఁ
బలికెఁ నొక్కయమోఘవాగ్విలసనుండు
కావునఁ వచింప విన నీకఁ గాదు నాకు."

(కళా. ఆ. ౧. ప. ౯౭-౯౯.)

ఈ మాటలతో మనయొక్క యుత్కంఠ గొంతునకు మీఁదుగాఁ బోవుచు. ఉత్కంఠకుఁ దోడు అద్భుతమును వచ్చి చేరును. ఎట్లన: కేవల నిరర్థకవ్యాఖ్యానమైన ఫలశ్రుతిఁ గూడ

గథలో ముఖ్యాంగముగఁ జేర్చినాఁడే యనువిస్మయ మొక్కటి; మఱి, యీఫలములు దేవతల కశుభములగుటచే దేవత లీకథను వక్కాణింపరు. మనకు శుభములు గావున వినవలయు నను సంభ్రమ మింకను నుద్గాఢ మగును. ఒకపక్షమువారికి మేలుగను, మఱియొకపక్షమువారికిఁ గీడుగను అవతరించిన యీచరిత్ర మేరీతి భూలోకములో వ్యాపింపఁగల దని యాశ్చర్యపడమా? కథ దేవలోకములోఁ బుట్టి యుండుట యీవఱకే స్పష్టము. ఇఁక దేవతలు చెప్పనిది మనకుఁ దెలియు టేభంగిని? కథయేమో తెలిసియే యున్నది. లేకున్న నీకావ్య మెక్కడిది? నారదుఁడును,...

తే. "అతివ విను రంభకును గలయట్టిభయము
నాకుఁ గల్గుటఁ దత్కథ నీకుఁ జెప్పఁ
గూడ దట్లయ్యు మిక్కిలి కువలయమున
వెలయఁ గల దది వెలయుత్రోవలును గలుగు."

(కళా. ఆ. ౧. ప. ౧౦౧.)

అని చెప్పుచున్నాఁడు. ఆతనివాక్య మమోఘము. అట్లగుట నెవ్వరికి నపాయంబు నాపాదింపని యే మంత్రముచేఁ గవి యీక్రియ సమర్థించునో యని యబ్బురపాటును దొట్రుపాటును జదువరులకుఁ దలమున్కలౌఁగదా! మనల నేకాగ్రావధానులం బరాకృష్టచిత్తులం జేయుటకన్న శిల్పసౌభాగ్య మెయ్యది? కల్పన యనఁగా నిట్లుండునదే కల్పన. ఊపిరియాడకుండునంత యుద్వేగముం గల్గించునది.

షష్ఠాశ్వాసములోని 189-వ పద్యమువఱకు నుండు నంత ప్రౌఢముగఁ దరువాతిభాగములు లేవు. ఈగ్రంథ

మంతటితో సమాప్తిఁ జేసియున్న సమ్మాన్యతరమై యుండును. ఏడవ, ఎనిమిదవ యాశ్వాసములలో భావనాశక్తి, ప్రతిభ మొదలగు కవిత్వమూలశక్తులు బలహీనములు. తుదకు మధురలాలసాపరిణయాదులు వర్ణింపఁబడకున్నను తత్పూర్వ కథచే నూహ్యములు కావున వానిని బొందించి యుంట పునరుక్తిఁ బోనిది. ప్రధానాఖ్యానముతో నైక్యము వీని కత్యల్పము. అట్లుండియు నీ నిరర్థకప్రస్థావనకుఁ గవి యేల ప్రవర్తించినాఁ డనుట చింతనీయము.

కథాంగము లేక భావముందాల్చి యొకశరీరముగా నేర్పడి యున్నఁ గళకు ప్రాశస్త్యము. అట్టిగాఢసంయోగమునకు షష్ఠాశ్వాసములోని పూర్వోదితపద్యమునకుఁ దరువాతి భాగము లన్నియు విచ్ఛేదహేతువులు. ఇది యెఱింగి ప్రతిక్రియ చేయ నెంచినవాఁడై కాఁబోలు! కథయొక్క యాది నుండి యంత్యమువఱకు పూసలలో దార మిమిడి యుండు నట్లు మణిహారవృత్తాంతముం గూర్చియున్నాఁడు. ఈ హార వృత్తాంతముం దిలకింపుఁడు.

మణిహారవృత్తాంతము

దీనికి నాదిమప్రభువు విష్ణువు. అతనిని తపస్సుచే మెప్పించి దానిని బడసినవాఁడు సుగ్రహుఁడు. పిమ్మట బ్రాహ్మణ శాపమున నతఁడు తనతోడ్తటిరయొుకయంతయు హతంబుగాఁగా, నూతనావతార మెత్తినవానియట్లు సత్యదాత్ముఁ డను పేరఁ బరఁగి, రాజుగాఁ గొంతకాల ముండి పిమ్మటఁ గళాపూర్ణునికి మంత్రిగాఁ గుదిరె. సుగ్రహుఁడు మున్ను దేవతాలయములోఁ బెట్టి మఱచిన యామణిహారమును మధురా

పురపుబ్రాహ్మణుఁ డొకఁడు తీసికొనిపోయి తనయింట బహు వర్షములు పూజసేయుచు నుంచుకొని ద్వారక కరిగి శ్రీకృష్ణునికి సమర్పించెను. శ్రీకృష్ణుఁడును "దండకాకృతి సముజ్జ్వల సంస్తవలీల కెంతయుఁగ్, ఘనముగ మెచ్చియిచ్చె మణికంధర నామునకున్." మణికంధరుఁ డలఘువ్రతునకు, నతఁడు కళా పూర్ణునకును, నాతఁడు శిశుప్రాయయగుమధురలాలసకుం గ్రమ ముగ నొసంగిరి. అట్లగుట నీహారమును సరస్వతీచతుర్ముఖవిలాస క్రీడయుం బోలెఁ గథ నేకీభూతముం జేయుకల్పనలలో నొక్కటి. పూర్వోత్తరభాగంబు లన్నిటికిని ఈ హారము సామాన్యము. కథ నెల్లఁ బ్రాఁకి యుండుతీఁగవంటిది.

ఈరీతి నీకల్పన మహోత్తర మైన దయ్యు నిష్కళం కంబు గాదు. ఎట్లన: ఆ హారము యొక్క నాయకమణి యెవ్వరి హృదయస్థలంబును నెంతవఱకు సోఁకియుండునో, యంతతడవును వారికి సర్వజ్ఞత్వము, వాక్యపటుత్వమును సిద్ధించునని విష్ణువు వరము. దానిసత్యము ననుభవమునకుఁ దెచ్చికొనులోపల సుగ్రహుండు శాపహతుఁ డాయె. మధురాపురిబ్రాహ్మణుఁ డన్ననో దానిని గంఠములో ధరింపక పూజసేయుచు బహు వర్షము లుండినాఁ డఁట! వానిభార్యయొక్క చిత్తస్థైర్య మెంత దృఢమో! ఆపెగూడ దొంగతనముగానైన దానిని వేసికొన లేదు. శ్రీకృష్ణుఁడు మణికంధరునిమెడలో వేసినాఁడు గాని యది "బాలతఁ గనుపట్టు విష్ణునికలాపము గావునఁ దద్భుజాంత స్థితికి చాల కొప్పి గళసీమన యెంతయు గుప్తమై" యుండెనఁట! 'బాలతఁ గనుపట్టు,' అను విశేషణము సమంజసమా? పూజారిఁ బ్రాహ్మణుఁ డిచ్చినది బాలకృష్ణునకా? షోడశసహస్రమహిషీ

యుతునకా? పిమ్మట శిశువుగా నున్న మధురలాలసకుఁ గళాపూర్ణుఁడు వేయఁగా నాయకరత్న మాపెహృదయంబు సోఁకునట్లు పడినది. సమయముఁ జూచి పడవలసినచోటఁ బడినది గదా! ఎంత తెలివిగలపతకము! అట్లు సర్వజ్ఞ యైనయబ్బాలికామణి యనేకుల పూర్వవృత్తాంతముం దెల్పి సత్వదాత్మునిచరిత్రమునకు వచ్చునప్పటి కాపె "యటు నటుఁ గదలఁగఁ దన్మణి హృదయస్థలముఁబాసి కడ కేగుటఁ దెలివి యుడిగెను." ఇట్లు వ్రాయుట కామరూపధారణముకన్న నభావ్యము. ఏలన: సత్యముగా నుండునా యను శంకఁ గలుగఁజేసి కథయందు నమ్మికను భ్రమను బోఁగొట్టు గావున ఇఁక ముందటివృత్తాంతమింకను ప్రాయోభావమునకు దూరము.

వ. "నాఁ డట్లు బోధోదయం బగుటయు నుడుగుటయు నేతన్మూలంబు లనియెవ్వరు నెఱుంగకుండుటను నిది సామాన్యహారంబ యనుతలంపున మావారు దాఁచి మఱచుటం జేసి, నాఁటనుండి నేఁటిదాఁక నిద్దివ్యహారం బెన్నఁడును ధరియించుటయు లేదు. నేఁ డాభరణభరణసమయంబునఁ బ్రసంగవశంబునఁ దలంచికొని చెలులు తత్ప్రాప్తిప్రకారం బెఱింగింప నిది సుముహూర్తలబ్ధంబైన ప్రథమభూషణంబనియు భవద్దత్తం బనియు నత్యాదరంబునఁ దెప్పించి హృదయభాగస్పర్శి నాయకరత్నంబుగా నిపుడు ధరియించియున్నదాన."

(కళా. ఆ. ౫. ప. ౧౯౧.)

ఇందలి యసంభావ్యములు రెండు. కన్యగా నుండునపుడు ఆరాజు గాలియైన సోఁకునా దేవుఁడా! యని వ్యథఁ గూరుచున్న విరహవేదనకాలమునకు పెండ్లినాఁడును ఎన్నఁడును

రాని ప్రసంగవశమున ఇప్పుడేల పైఁబడవలయును? రెండవది. 'హృదయభాగస్పర్శి నాయకరత్నంబుగా' ధరింప బుద్ధి నిష్కారణముగా నేల పొడమవలయును? లోకములో నదృష్టములు, నిర్హేతుకములు నైన యాకస్మికములు లేకపోలేదు గాని, పదేపదే వలసినచోట్ల నెల్లఁ గాకతాళీయన్యాయముల నాశ్రయించుట కల్పనకు మిక్కిలికొఱంత. కామరూపములు, దివ్యదృష్టి ఇత్యాదులు అన్నికష్టములకు ననుకూలించు సాధనములు గానఁ బ్రశస్తములుగావు. సర్వసందర్భములలోఁ జేరఁ జాలినవి యీకథలోఁ దప్పక చేర్పఁదగిన యంశములని చెప్పవీలులేదు గనుక, నిట్టి వేసందర్భములను జేర్పకుండుట మేలు. కథ కెల్ల సూత్రమువలె నుండునీహార మిన్నివక్రముల కాస్పద మగుట చింతావహము.

నాటకరీతిని సంభాషణాదులచే వృత్తములం బ్రకటించుట యందు నీగ్రంథము అసదృశము.

కథాప్రారంభముననే యెంత వడిగా నెన్నిపాత్రములం బ్రవేశింపఁ జేసినాఁడో తలపోసి యానందాశ్చర్యముల భరింపుఁడు. ఉద్యానవనములోఁ గలభాషిణి చెలికత్తెలతోఁ గూడి డోలావిహారంబు సల్పుచుండఁగా, నారదునితో నాకాశమార్గంబునఁ బోవుచుండు మణికంధరుఁడు—

మ. "తమిఁ బూఁదీఁగలఁ దూఁగుటుయ్యెలలఁ బంతా లాడుచుం
దూఁగునా, కొమరుంబ్రాయపుగబ్బిగుబ్బెతలయంఘ్రుల్ చ
క్కఁగాఁ జాఁగి మింటి మొగంబై చను దెంచుఁ దీవిఁ గనుగొంటే
దివ్యమౌనీంద్ర! నాకమృగీనేత్రలమీఁదఁ గయ్యమునకుం
గాల్చాఁచులా గొప్పెడిన్." (కళా. ఆ. ౧. ప. ౪౩)

అని ప్రశంసించిన ప్రకారము సరిగా దని నారదుండు.—

మ. "బళిరా సత్కవి వౌదు నిక్కమ తగం భావింప నీ వన్నయ
ల్లలప్రాయంపుమిటారిక త్తెలబెడం గే నెందునుం గాన, వా
రలడోలాచలనోచ్ఛలచ్చరణముల్ త్రైవిష్టపస్త్రీలయా
దలఁదన్నం జనునట్లు మించెననిరా దప్పేమి యొప్పేయగున్."
(కళా. ఆ. ౧. ప. ౪౫.)

క. "అని పలుకునపుడు నికటం
బున నలకూబరుఁడు దాను మొగిలుమరుఁగునన్
ఘన మగుదివ్యవిమానం
బునఁ జనుచున్ రంభ విశదముగ నది వినియెన్."
(ఆ. ౧. ప. ౪౬.)

ఆదినే యీరీతి నైదుగుర నెదుర నిల్పుటయ గాదు. మాటమాటకును గథ పెరుగునట్లు చేయుమాహాత్మ్యమున సూరన నిస్తులుఁడు. ప్రథమాశ్వాసము ముగియుసరికిఁ గథామధ్యమున మునిఁగినవార మై యెట్లు వచ్చితిమో, యాది యెయ్యది, అంత్య మేదిక్కున నుండు నని విస్మయానందముల నోలలాడుచుందుము. మణికంధరుని స్తుతి వ్యర్థచేష్ట గాదు. ఆకాశమునఁ జేయఁబడి యుండినందునఁ గలభాషిణి విని యుండదు. అటు వినమి యావశ్యము. లేమిచో నలకూబరుని పైని వలపుచే నైనదైన్యముతో నారదు నాశ్రయించియుండదు. మఱియు నాపొగడిక రంభకు నసూయాకారణము. ఆ యసూయచేఁ గదా యాపె నారదునితో మాటలాడుటకై వచ్చి నలకూబరుఁడు "నర, భామలపోఁడుముల కితఁడు భ్రమయక యున్నే" యని దరహాసముచేయుట నారదుండును బ్రతిహాసముఁ జేయఁబూని.—

క. "నిను బోలువనిత నీకును
వనజముఖి! యితనిఁ బోలువాఁ డితనికి నెం
దును గల్గి కలఁచునో యి
ట్టినిగాఢపుమదముసొంపురీవులు చనునే?"

(కళా. ఆ. ౧. ప. ౬౧.)

అని పల్కు తఱికిఁ గథయొక్క యస్తిభారములో సగము సంపూర్ణమయ్యెను. పిమ్మట లెక్కకు వచ్చునో రాదో యనునట్టి చిల్లరవిషయముం బోని.

వ. "అంత నమ్మహామునీంద్రునియాజ్ఞానుసారంబునం దద్విమానంబు కలభాషిణి విహరించుచున్న యెలదోఁటలోనికిం దిగియెఁ; నట్టియెడ రంభానలకూబరులును వినయపూర్వకంబుగా నతనిచేత ననిపించుకొని యప్పు డెదుటఁ గాన్పించు వాసుదేవుని ప్రాసాదరాజంబునకుం జేయెత్తి మ్రొక్కి, తమ విమానంబుతోడ నిజేచ్ఛం జనిరి.

(కళా. ఆ. ౧. ప. ౬౩.)

అను వాక్యముతోఁ గలభాషిణి నలకూబరుని వలచుటకును, కళాపూర్ణుని సుద్ది వినుటకును సహజమైన సమయముఁ గల్పించి తక్కినసగము ననాయాసముగ ముగించిన యాకవి యొక్క ప్రతిభ యవాచ్యము గదా! ప్రథమాశ్వాసము కథకు నాలవాలము. సమస్తము లైనకార్యములయుఁ గారణబీజంబు లందుఁ జల్లఁబడియున్నవి.

ఐక్యమునులక్షణము

సామాన్యకవులతోఁ బోల్చి చూచిన సూరన్నకళాకౌశల మింకను వైశద్యముతో వెలుఁగును. మనప్రబంధములు తఱుచు

కథానాయకుఁ డగు రాజు అను నొక్కపాత్రముతోఁ బ్రారబ్ధ
ములు. ఆయనను గూర్చినయప్రస్తుతవర్ణనము ముగియుటకుఁ
బుట్టునది యొకగంట. పిమ్మట నర్మసచివుఁడో యెవఁడో యొకఁడు
వచ్చుట. అటు తర్వాత వేఁట వెడలుదురేమొ. అక్కడ నొక
సఖీజనపరివేష్టితయగు కోమలాంగిని జూచి రాజును, విదూష
కుఁడును (నర్మసచివులు విదూషకులుగ నుండుటయు, విదూష
కులు నర్మసచివులుగ నుండుటయు హిందూరాజధర్మమ కదా!)
రెండుగంట లొకరితో నొకరు శ్లేషలు, అతిశయోక్తులు, ఉత్
ప్రేక్షలుఁ జెల్లునప్పటికి నిది దయ్యాలతో నిండినకావ్య
మని దూరముగఁ బాఱవైతుము. కళాపూర్ణోదయము నుప
మింపఁ దగినది, మూలము స్కంధము సామాన్యములయ్యు,
వివిధగతులను దెసలను వ్యాపించుశాఖోపశాఖలు గలిగి కను
పండువుగ నుండుమహావృక్షము. సామాన్యప్రబంధములు కొలు
కులు ఒకదానివెంట నింకొకటి యతికించుటచే నేర్పడిన గొలు
సులవంటివి, ఐక్యము వీనిలో లేదు. ఎన్ని కొలుకులైనఁ జేర్ప
వచ్చును: ఎన్నియైనఁ దీసివేయవచ్చును. వైపుల్యము దక్క నిం
కెద్దానికిని లాభనష్టము లుండవు. ఆకృతి మాఱదు. వృక్ష
ములు మొదలగుసజీవములవలె నుండుకావ్యముల నేయంగము
నైన ఛేదించుటకుఁ గాదు. నూతనాంగములఁ జేర్చుటకుం
గాదు. ఎట్లు చేసినను పరిమాణభేదమే కాదు, ఆకారమును
వికృతమగును. ఐక్య మనుకథాలక్షణమును పరీక్షించుపద్ధతి
యేమనఁగా: ఉన్నభాగములఁ దీసివేయవచ్చునా? క్రొత్తవి
యేవైనఁ జేర్పవచ్చునా యని విమర్శించుట. ఈ కార్యములు

పోసఁగని వైన నైక్యము స్ఫుటము. సాధ్యము లైననైక్య భావ మపక్వము.

'మానవప్రకృతిని అద్దమువలెఁ జూపుశక్తి గలవాఁడు. సంభాషణలఁ దీర్చుటలోఁ దిక్కన్నకు సరివచ్చువాఁడును.' అని సూరనార్యుని ప్రశంసింపఁగలందులకుఁ దార్కాణమైన ముఖ్యభాగములలోఁ గొన్ని యేవనఁగా: నిరువురు రంభలును నలకూబరులును బ్రవేశించి చిత్రవిచిత్రగతులఁ బొరపాటుతో సంచరించియు నేయనుచితములకు ననీప్సితములకును బాల్పడక కృతార్థు లగుతృతీయచతుర్థాశ్వాసములలోని ఘట్టములు.

సూరన్నయు షేక్స్పియరుకు ఒకరిపే రొక రెఱుంగ నైనఁ జాలనియంత దవ్వులనున్న సమకాలీనులు. జాతిమతవేష భాషాదుల వ్యత్యస్తులు. అట్లుండియు నీవింత నేమి చెప్ప? షేక్స్పియరు వ్రాసిన 'కామెడి ఆఫ్ ఎరర్స్' అనఁగా "తబ్బిబ్బుల ప్రహాసనము" అను నాటకమునకును, రంభానలకూబర ద్వయవిలాసమునకును పెక్కుపోలిక లున్నవి. రెంటియందును భేదము లేనిరూపము గలనాయకు లిరువురు, నాయిక లిరువురు. అయ్యెపాత్రముల నిరూపించుటకు నసాధ్య మైనభ్రమ తట స్థించి, నాయికానాయకులు తమవలచినవా రని యొండొరు లతోఁ జేరియుండువేళ. అయ్యో! పాపము, అన్యునిచే నీ తరుణి చెఱుపఁబడియెనా?, యను సంశయము మనకుఁ దోఁచి మనసు కలఁతపొందించును. కాని, కథ యామూలాగ్రముగ విశదీకరింపఁబడుసరికి తమతమయభిమతముల కనుకూలము లైన విధంబుల దాంపత్యము లేర్పడినవని చూపి, మనకు దిగ్భ్రమము వాయుటతోడన పట్టరాని నవ్వును సంతోషమును నవి గలిగిం

చును. ఇట్టికథాసందర్భ మెంతో యపురూపము. అట్టిదానిని హిందూదేశములో సూరన్నయు, నాంగ్లద్వీపమున షేక్స్పియరును నెట్టిసంబంధములును లేనివా రయ్యు నేకకాలమునఁ దలపోయుటఁ దలంచితిమేని, యిది కాలయోగ ప్రభావమా? ఆకస్మికవిచిత్రమా? యని విస్మయభరితాంతఃకరణుల మగుదుము.

కళాపూర్ణోదయమున నైదునకుఁ దక్కువ కానివిధముల శృంగారము ప్రదర్శింపఁబడియున్నది. ఇందు జావళీలకుఁ జేరినది యొకటిమాత్రము. అయ్యది యప్రశస్త మనఁదగిన భాగములో నుండుటచే దాని ప్రస్తావన నిప్పుడు చేయను. తక్కినవానిలో నొకదానివలె నొకటి యుండదు. అన్నియు రమణీయముల స్వశక్తియే గురువుగ నూతనమార్గములం ద్రొక్కి సూరనార్యుఁ డందుఁ బ్రకటించిన యీయసాధారణ శృంగారములకు ముఖ్యనిదర్శనములు:—శల్యాసురవిషయము, సుగాత్రీశాలీనులవృత్తాంతము, సరస్వతీచతుర్ముఖవిలాసము, కలభాషిణీచరిత్రమును.

(౧) శల్యాసురచరిత్రము

మృగేంద్రవాహనాశక్తి తనబంధు వగుమహిషాసురుని జంపినసూఁడు మనంబునఁ బాయమిచే శల్యాసురుఁడు పగ దీర్చునుపాయ మన్వేషించు చుండఁగా, నభినవకౌముది యను నప్సరస యెదురైనఁ జూచినమాత్రాన, హృదయమును ఆహృదయముతోడ నిన్నాళ్లుగాఁ బట్టినపట్టును గోలుపోయినవాఁడై, నన్నేలుకొమ్మా యని కాంతను వేఁడుకొనఁగా, నామెయుఁ జలంబు దాల్చినదై,

క. ... ...
... ... నిన్ను మడియించినవా
నిని దక్క సేవరింపను
విను మిది నా ప్రతిన దీని విడ నిఁక ననియెన్.

చ. అనుడుఁ దదుక్తి క్రూరతకు నద్దనుజుండు కదుర్క ఘనంబుగాఁ
గినిసియుఁ బోవ నిచ్చె నొకకీడును జేయక యవ్విలాసినిన్.
(ఆ. ౬. ప. ౩౯. ౪౦.)

ఎంత బలవంతు లైన నేమి? కామినీకటాక్షపాశబద్ధు లేమి చేయఁగలరు? మరల మృగేంద్రవాహనాశక్తి యిచ్చిన యమోఘమైనకత్తిం దాల్చి మణికంధరుని నరయుటకై పోవు నభినవకౌముదిం గాంచి తన్నే చంపుటకు వచ్చుచున్నదో, యట్లైనఁ జంపువారు చత్తురను నమ్మహాశక్తివర మున్నదిగదా! య ట్లగుట నాపె నాశమొందునో యని తనపాటు మఱచి ప్రియురాలిశుభాశుభములం దలపోయుచు నాసాధువు—

చ. "...మతి కలఁగంగ నిట్లనియె! నాపయి వచ్చిన నీకు నిష్టదై వతములయాన సుమ్ము! వరవర్ణిని! యెందుఁ దలంక నేను దుష్కృతి వయి నీవు నాకుఁ దెగి మ్రగ్గెదవో యని తల్లడిల్లెదన్."
(ఆ. ౬. ప. ౬౨.)

అభినవకౌముది యతని మంచిమాటల మోసగించి వెంటఁ గొనుచుఁ జన్నది. నమ్మినవాఁడు! కపుడు లేనిమానిసి! వానిని మోసగించుట యేమి కష్టము? ఇట్లు తన్నలయించుచుం బోవు చుండఁ దనప్రతాప మాపె కెఱుకపఱుచువాఁడై యాపెను

దాఁకకుండునట్లు శిలల ప్రయోగముఁ జేసి జంతుజాలంబుల సంహారించి యిట్లనియె. "నన్ను వరింపుము, లేనిచో నీవుచనెడు చోటు లెల్ల నాబలముచే నాశముచేయుదును. దాన నీకు నప కీర్తి. కాన నన్నుఁ గూర్చి కరుణ లేకున్నను భూతకోటుల రక్షింపవలయు ననుదయచేనైన నాకు పత్ని వగుము" అయ్యో! వానియార్తి యెట్టిది! కాఠిన్యము మార్దవము రెండును వాని యం దున్నవిగదా! మోహమాహాత్మ్య మట్టిది! వెన్న ఱా యగును; ఱాయి వెన్న యగును. అతనిని మణికంధరునిచేతఁ నభినవకౌముది చంపించినది. వానిది వ్యసనకరమును వ్యర్థము నైనశుష్కజీవితము! నిష్కళంకప్రీతిచే విశోభితము!

(౨) సుగాత్రిశాలీనులవిచిత్రకథ

సుగాత్రి శారద పూజారియైన యొకబ్రాహ్మణునికూఁతురు. దానివరుఁడు శాలీనుఁడు, ఇల్లటపుటల్లుఁడు. అలంకారములు, డంబములు, అట్టహాసములును వీనికి సరిపడవు. పట్టణవాసుల కుర్చీలు, మేజాలు, నిలువుటద్దములను జూచి పల్లెటూరివాఁడు వెఱఁగు వెఱపు నంది పోవుమాడ్కి నేయలంకారములు లేక యుండువారినే కాని, తళతళలు, పళపళలు, ఘులఘులలు, ఘుమ ఘుమలు మెఱయవచ్చెడుస్త్రీలఁ దిలకింపఁడు. సర్వశృంగారసన్నా హములతో భార్య పడుకటింటికి రాగా, ఇదేమి కొఱవి దయ్యమో, గజ్జలపిశాచమో యని కన్నెత్తి యైనఁ జూడ కుండెను. ఆభార్య కా పురుషుని తిక్క తెలియదు.

అత్తగారు ఇంకను శ్రద్ధతో సొగసులు దిద్ది దిద్ది కూఁతును రెండు మూఁడునాళ్లట్ల యనిపిరి. వృథాప్రయాస! "వట్టి రాక పోక లానర్పె వానిసతియు." పెండ్లికూఁతు రూరకుండినను

జెలికత్తె లూరకుందురా? హితములకుఁ బ్రతిఫలముగా బోధనలు చేయనిచోఁ గృతఘ్నుత యని యేమో! "ఆ లజ్జావతికి నేకాంతంబున ని ట్లనిరి."

ఆ. "పొలఁతి! యాలిమగనిపోఁడుము లేమియుఁ
గలిగినట్టిచొప్పు గానరాదు
మీ తెఱంగు చూడ మేమ్మేలు దంపతు
లిరువురును వివేకు లేమి చెప్ప!"

(కళా. ఆ. ౪. ప. ౬౫.)

క. కాంతుఁ డుచితజ్ఞుఁ డైనను
గాంతకు సిగ్గువడఁ జెల్లుఁ గాక కటకటా!
కాంతుఁడు సిబ్బితికాఁడై
కాంతయు నట్లైన నెట్లు కాఁపుర మింకన్. ౬౬

క. గారామునఁ దోడ్తోడన
రా రమ్మనఁ డనుచు మగిడి రానేటికిఁ గ
ర్వారంబుతోడి బాగా
లీరాదో యాకు మడిచి యీరాదొ! చెలీ! ౬౭

క. "అన విని యీ పెడమాటల
నను నేటికిఁ జంపెదరు విన్న నైపవు నా
కని సిగ్గునఁ బలుకుచు నాఁ
డొనరిచి చూచెను దదీయయుక్తుల తెఱఁగున్." ౭౨

ఈ సంభాషణ యతిమధురము. అశ్లీలవాక్యములు లేవు. జాతీయములు, లోకోక్తులు వీనిచే సువాసితము. చెలికత్తె లిట్లు గరువముగాఁ బలుకుట కావ్యములలో నరిది. కడపటిపద్య

మత్యద్భుతము. ముగుదకన్నెయొక్క బయటిసిగ్గును, లోని యాశను సొగసుగఁ జూపుచున్నయది!

ఈ నూతనచికిత్సలు ఫల మీయకపోయెను. పాపము! సుగాత్రి యేమిచేయును? రాజకుమారిగా నుండినచోఁ జందనాదులఁ బట్టించుకొని చిగురుటాకుఁ బాన్పుపై హాయిగా మూర్ఛవోయి యుండును! పూజారిబిడ్డ శాస్త్రప్రకారము శృంగార మనుపథ్యము దప్పక సేవించి ప్రకటింపవలయునన్న నుద్యానవన ముండ వలెను. శీతలోపచారములకు సేవకురాండ్రుండవలయును. సరస్సు లుండవలయును. మఱియు పచ్చకర్పూరము, పునుగు, జవాది, అరఁటిబొందెలు, చందనము మొదలగు సంబారములు లేనిది శాస్త్రోక్తముగాఁ గామును నావాహన చేయనగునా! అట్టి సీటులు ధనికులకే కాని సామాన్యులకుఁ జెల్లదు. ప్రబంధములలోని మోహము మాత్రము నిక్కమైనయెడల, రాజులయిండ్లలోనే కాని యింకెక్కడను రతి మన్మథులు వాసము చేయ రని చెప్పవచ్చును! సుగాత్రి కీదిగఁదీపు లెవ్వియుఁ బట్టలేదు. "నాకును మంగళసూత్రం బీపాటిశుభస్థితి నుండుటయె పదివే లనుచు నెంచి కొనియు వేఱొకలాగున నుండక యతనికి నాయురభివృద్ధికరంబులని వివిధాలంకారంబుల నెప్పుడు నేమరకయ తాల్చుచుఁ దన తల్లి యేమియు నతని నిట్టిట్టాడకుండం బ్రార్థించుచుండె."

(కళా. ఆ. ౪. ప. ౭౩.)

భర్తకు నొకపిచ్చి యైన భార్యకు నొకపిచ్చి! తనయలంకారము లాయనకు నాయురభివృద్ధకరము లనుట పిచ్చియైనను మేలుచేయుమంత్రములలో నొకటి గాన ననింద్యము. ఈ

యోర్పును, వినయమును, సుఖపరిత్యాగబుద్ధియు, సంతుష్టియు శృంగారభావములు గావా? పతిపైఁ గలప్రీతిసూచింపవా? అత్తగారి కీమాత్రమున శాంతము గుదురదాయె! మనుమఁడు గలుగకున్నఁ దనకు మోక్షము గలుగదని యేమో! ఈ దౌర్భాగ్యపుటల్లుఁడు తోఁటలో నైనఁ గృషి చేసి ప్రయోజకుఁడు గానీ యని, యాతనిని బూఁదోఁటలో మాలిపనికి నియోగించెను. శాలీనుఁడు సత్వగుణుఁడు. చెప్పినదంతయుఁ జేసి రచ్చ లేక యుంద మనెడువాఁడు. మఱియు ఇల్లటపల్లుఁడు. అట్టి యల్లురకు మర్యాద లెక్కువ యుండునా! ఒక్క భేదముఁ జెందక నిత్యముఁ దోఁటపనులఁ జేయుచుండెను. అప్పుడు సుగాత్రి

తే. తల్లిమాటలచే నిట్లు తనవిభుండు
దనువు బడలంగఁ బూఁదోఁటపనులు సేయఁ
జూడ నోర్వక తాను నచ్చోటి కరిగి
తోడుపడియెద నని చూచుప్రీడనుడుగు.

(ఆ. ౪. ప. ౧౪.)

పిమ్మటఁ గొన్నాళ్ళకు లజ్జఁ బాయఁ ద్రోచి పురుషునకు సహాయముగఁ దానును దోఁటపనులను జేయ.

ఉ. "   ...   .
... ఎప్పటియట్ల యలంకృతాంగి యై
యెంతయు నింపుతోడఁ జని
యొక్క ప్రియుఁ డున్న వనంబులోనికిన్.

(ప. ౯౫.)

క. చని యాతఁడు దాఁ జలిపెడు
పనులకు నీయకొన కున్న బలిమిఁ గడంగెన్
దన సొమ్ము లెల్ల నొక మఱుఁ
గున నిడి పిరిసుట్టుసుట్టికొనినవలువతోన్.

సీ. తోరంపుఁ జనుదోయి త్రుళ్లింతల నిడంగఁ
దగుచోట్ల గుద్దంటఁ ద్రవ్వి త్రవ్వి
ప్రేఁ గైనపిఱుఁదు బల్విడిఁ జలింపంగను
వడి నిట్టునట్టును నడిచి నడిచి
యడుసుతుంపురు చెక్కుటద్దంబులను బర్వ
మళ్ళకు మడవలు మార్చిమార్చి
నడుము లేఁదీవియ నకనక ల్గుఱువ నిం
పునఁ దగుమోఁపులు మోసి మోసి

తే. చిఱుచెమటఁ బేర్చువింత క్రొమ్మెఱుఁగుతోడఁ
గొమరు మేనొప్పసారెకుఁ గొప్పు వదల
నేమిటికి నైనఁదామున్న యేగి యేగి
యెల్లపనుల నొనర్చె నిం పెసక మెసఁగ."

ఇన్నాళ్లుఁ గరఁగని యాతని మనసు ఈనవ్యమోహన మూర్తిచే జయింపఁబడెను.

చ. " ... ...
... ... యంత నానా
బడలిక చూడలే కిడుమ
పాట్లకుఁ జొచ్చి నలంగి తంచు నె
క్కుడుతమకంబుతోడఁ దలఁ
గ్రుచ్చి కవుంగిటఁ గూర్చె నత్తఱిన్."

పశుప్రాయ మగు శృంగారమున కన్న నిది యెంత మేలు! చూచి చూడకమునుపే కామినులఁ గవయ నుంకించుట లోలత్వము నీచము; ఇక్కడ, భార్యయెడఁ గూరిమి. ఆమె తన సహాయమునకై స్వయముగా వచ్చినందుకు మెప్పు; బడలినందుకు గనికరము; గొప్పబుద్ధిఁ జూపినందుల కుదారవర్తన యను గౌరవము. ఇట్లు స్నేహము, మర్యాద వీని కనుకూలము లైనభావములతోఁ గలసినశృంగారము చూపఁబడియున్నది. ఇది శ్రేష్ఠము. మానసికము. శాశ్వతము. వెఱయవి యంగరాగములు. తుచ్ఛములు. చంచలములు. మనసుతోఁ గలసినట్టు కామేచ్ఛ వర్ణించుట మనలో నంతగా లేదుగాన నీచరిత్రము నవ్యలీలా లలితంబు.

సరస్వతీచతుర్ముఖవిలాసఘట్టము

ఒక విషయముంబట్టి చూచిన సరస్వతీచతుర్ముఖవిలాసఘట్టమువంటిది యాంధ్రంబున నెక్కడను లేదు. ఏవిషయమనః ప్రకృతిని పాత్రములజీవితముతోఁ గలిసినట్లు వర్ణించుట.

రంగము సరోవరము. శారదాదేవి ప్రణయకోపమున నవ్వలి మొగంబుగాఁ బొరలినందున, నామెముఖచంద్రమండలము ఆకాసారములోని మణిస్తంభమునఁ బ్రతిబింబిత మగుడు, బ్రహ్మయు దానినిం జూచుచునైన నానందింత మని కొంతసేపట్లేయుండి, యెంతకును బ్రియురాలి కోపము దీఱనందున సమీపవృక్షశాఖాధిష్ఠితమగు రాచిల్కతో "చెలువ! యుబుసుపోదు, కథయొక్కటి చెప్పవుగా" యనుటయు "...నోదేవ! మీరు చెప్పెద రేని వినియెద" నని యాశుకంబు విన్నవింప, విను మని యాతండును అప్పుడు జరిగిన శృంగారలీలల నేదో

కథఁ జెప్పినట్లుగా శ్లేషచేసి వివరింపఁ దొడంగెను. ఎట్లన: కౌసాపురములో నొకరాజు; అతనిపేరు కళాపూర్ణుఁడు; (ముఖచంద్రుఁడు) అతఁడు స్వభావునిచే (స్వభావముచే) నొక యొజ్జని మణిశిలాకము (మోవిని) విల్లును (కనుబొమలును) బాణములును (చూపులు) బడసి సరిరాజులనెల్ల జయించెను. ఈ రీతిగాఁ దాను మన్మథావేశముచే నామెం గదియుట మొదలైన రాగంపుఁజెయ్వులెల్లఁ బ్రకటించుచు భాషాయోషయు కృత్రిమకోపంబును నిజమైనయుల్లాసంబునుగా, చిట్లింపఁబడిన కనుబొమలతోను వెలివిరిసి వచ్చు చిఱునవ్వులతోను, ఆ చిలుకం జూచి "యాకళాపూర్ణుఁడు మఱియేమి యయ్యె, నతని తలిదండ్రు లెవ్వరు, అడుగుము" అనవుఁడు, చిలుకయు నట్లడుగ బ్రహ్మదేవుం డిఁకను జమత్కారముగా నేమనుచున్నాఁడు! అతనికిఁ దండ్రి సుముఖాసత్తి. తల్లి మణిస్తంభుఁడు (స్తంభశబ్దము పుంలింగముగనుక నందు ప్రతిబింబితంబనుట) అట్లనుసరికి.

సీ. ... ...

... ... వాణివాసమ్ముతో

గ్రక్కునఁ గ్రమ్మఱ కౌఁగిలించి

... ...

యింతలోనన యారయెన్ని తబ్బిబ్బులు

దద్దరిల్లకుఁ డంచు ధవుని వీఁపు

తే. చరిచి యొట్టొటు లారాజు జనని మగది

యను జనకుఁ డాఁడువాఁడునా యనుచు మఱియు

మిగుల నవ్వుచుఁ జెప్పఁ డామీఁదు ప్రాణ

రమణ! మఱి యేమి యయ్యె నారా జనుటయు.

(కళా. ఆ. ౫. ప. ౨౫.)

పాలయలుక సగము విరిసినది. పిమ్మట మఱికొన్ని స్నేహ క్రీడలు నడువఁగా, నిదేమి యూరకుండ రని కోపించుకొన్న సరస్వతీదేవికి హృదయప్రమోదంబుగా నీ క్రొత్తసంగతులను జేర్చి శతానందుఁడు కథ పెంచి చెప్పిన, శారదాదేవియు కపట రోషంబుతో "చాలుఁ జాలు మీకథ. ఇప్పటి మనవృత్త మంతయుఁ జెప్పుచున్నారు. ఇం కెంతదూరము చెప్పెదరో యని యూరకుంటిఁ గాని తొలినుండి నాకుఁ దెలియ దను కొన్నారా?" యని యా కథయందలి ప్రస్తుతవర్తమానమును మృదుమధురవచనముల వ్యాఖ్యానముఁ జేసి చూపుచున్నది. ఐదవయాశ్వాసములో నలువదియవ దగునీవచనమెల్లరుఁ జదువఁ దగినది. వచనరచనలకుఁ దండ్రి యట్టివాఁడు నన్నయభట్టు. అతని ప్రౌఢిమ యన్యులకును లేదు. ఒక్క చిన్నయసూరిమాత్రము ఇంకొకవిధమైన వచనశైలిని బక్వమునకుఁ దెచ్చి నన్నయతో సమానుఁడై యున్నవాఁడు. ఈయిరువురిదానికన్నఁ దక్కువ యని చెప్పఁదగినదయ్యును, సూరన్న వచనము సామాన్యము గాదు. వాణీదేవి వ్యాఖ్యానము చక్కెర లొలుకునది.

సరస్వతి చతుర్ముఖుల సంభాషణలు చర్యలు పొగడ్తకు మీఱినవి. అతఁడు తనసతి నెన్నోవిధముల కేళీహేళనములఁ దేల్పఁగ, నీమెయు నవ్వు నడంపఁ జాలకున్నను కినుక నటిం చుచు వలదు వలదని ప్రార్థించుపద్యములు మనలం బరవశులఁ జేయునవి.

కలభాషిణీయొక్క మనోహరచరిత్రము

ఈకథయందలి పాత్రములపైకి నాకుం బ్రియతమకలభాషిణి. నిక్కువమైన శృంగారభావములకు బ్రకాశకురాలు.

శాస్త్రకారులశృంగార మను దయ్యమంతగా సోఁకనిది. జన్మమున వారకాంత. గుణములఁ బ్రబంధనాయికలగు కులస్త్రీల కన్న మేలైనది. ఏకకాలంబున నిరువురియెడ మనసుదగిలిన దానిఁగా వర్ణించుట కాధారముగా, కవి యీపెను గణికం జేసినఁ దప్పు లేదని యిట్టి పుట్టుక నారోపించినాఁడో? పరిశీలింపుఁడు. ఎట్లును ఈపె నీచపాత్రముగాదు. మఱి మహోదార చరిత్ర. సర్వజనస్తవనీయ. కృష్ణునికొలువునకు నప్పుడప్పుడు నారదుఁడు వచ్చుచుండ నతనితోడనవచ్చు శిష్యుఁడగు మణికంధరుని సాహిత్యపటిమకు గుణసంపదలకును మెచ్చి వాని యెడ బద్ధానురాగయై యుండియు, జాతిదోషంబుచేఁ గాఁబోలు, నలకూబరుని రూపలావణ్యాదిసౌభాగ్యంబులకు మెచ్చి తదాలోకనంబునం దనియక వాని విమానంబుతోఁ గొంతదవ్వరిగి యంత మగిడి యాతని తెఱంగెఱుంగంగోరి నారదుంజేరి ప్రార్థింపుచు, నమ్మునియు రంభకు వైరిణి నొక్కర్తునిల్ప నెంచిన వాఁడు గావున.

క. "సవతి యన నింక నొకతెఁ
భువిలోపల వేఱ వెదకఁ బోవలయునె? యో
ధవళాక్షి! నీవ కానే
రవె దైవనియుక్తిఁ గొంత ప్రాప్తిగలిగినన్."
(ఆ. ౧. ప. ౪౮.)

అని పల్కుచున్నాఁడు. వినయము, అధైర్యము, దైన్యము మొదలగు భావములతో హృదయపూర్ణమైన వలపుఁ గలసియుండును. విఱ్ఱవీగదు. అభీష్టసిద్ధి నిశ్చయమని యుదాసీనతయు గర్వముఁ గాంచదు. దీనికి దృష్టాంతముగఁ గలభాషిణి యిచ్చిన ప్రత్యుత్తరముఁ జూడుఁడు.

క. "   ...   అంతటి రూప
శ్రీవైభవసతికిఁగాక సిద్ధించునె యా
దైవనియుక్తియు మాబోం
ట్లేవిధమునఁ బొల్లు వడిన నిద్ధవివేకా!"

(ఆ. ౧. ప. ౭౫.)

నారదుఁడు సర్వజ్ఞుఁడు. మణికంధరునికి నాపైఁ గోరిక యుండుట నెఱింగినవాఁడు గావున, నీ నూతన రాగజ్వాలలో నా ప్రాఁత వలపెక్కడ భస్మమగునో యని దానికిం బ్రతిక్రియ చేయుటకో యన, 'నాశిష్యుఁడు చేసిన దండకము చదువుమమ్మా! విందము' అని యాపెచేఁ జెప్పించుచున్నాఁడు. అదియట్లుండె. ఈ తరుణియు నారదునిమూలముగ వాంఛితంబు సఫలంబౌనను నుద్దేశముచే నాతనికి శిష్యురాలుగా నేర్పడి యతనితో గానవిద్య నభ్యసించెను. నారదుండును గానశిక్షానంతరమున నిజకళా పాండిత్యముం గూర్చి కృష్ణుని కాంతలు మఱుఁగున నే మను కొనుచున్నారో విని రమ్మని యాజ్ఞాపించిన, నలకూబరునిఁ జైవ సము చేసికొను మంత్రమున కిదియ యవసరమని కలభాషిణియుఁ దన గుట్టుదోఁపనీక

తే. ...   .
...   .
నేను మీదాననగుట మీగానకథలు
వడిన నవ్వేళఁ గొదవలు దడవరేమొ!

(ఆ. ౨. ప. ౭౫.)

సీ. నాకపేక్షితమైననాతిరూపు ధరింప
సామర్థ్య మబ్బిన నాముగువల

సఖులరూపముఁ దాల్చి సముచితంబగు వేళఁ
జని వారిహృదయంబుఁ గనఁగవచ్చు.
(ఆ. ౨. ప. ౪౬.)

అనఁగా నారదుండును దాను రంభ కిచ్చిన శాపమునకు నిది యనుకూలమని యీవరము నిచ్చెను. నలకూబరదర్శనము మొద లిదివఱకుఁ గడిచిన కాలము నాలుగేండ్లు.

పిమ్మట నలకూబరుచింతతోఁ బరితపించుచు నొక్కనాఁడు కాలయాపనార్థము వీణియఁ గొని యుద్యానవనములో వాయించుచుండఁగా, మణిస్తంభుండు గానాకర్ణనవ్యాజమున వచ్చుడు, నతని సహాయమునఁ గృతార్థతనొంద నెంచినదై, యతఁడు నేఁబోయివచ్చెద నని పల్కనఁ దనదుఃఖము దైన్యము బయలుపడునట్లుగా విన్నవించినది.

తే. ... ...
మహాత్మ నిన్ను నాపాలిభాగ్య
దేవతగ నమ్మియుంటి నాజీవితంబు
నేమిగాఁ జేసి పోయెద వెఱుఁగఁ జెపుము?
(ఆ. 3. ప. ౫౮.)

క. ఈవేళనయాతనికడ
కేవిధమున నైనఁ జేర్చు టింతియ తక్కం
ద్రోవ మఱి లేదు నన్నుం
గావక క్షణభంగురమును గాంతలతాల్పుల్.
(ఆ. 3. ప. ౬౦.)

క్షణభంగురము లనుచున్నది యిన్నాళ్లుగాచియుండియు! ఇదియు సహజము. గొప్పవారు తమగొప్పతనమును తా మంతగ

నరయరు. అల్ప మని యుందురు. మఱి దైన్యము హెచ్చుచుఁ బోయిన పిఱికిపట్టువంటిసాహసము పొడమును. ప్రాణకంటక మగుసంకటము. ఇంకను సిగ్గు నభిమానమును మర్యాదను బాటింపనౌనా? కావున నన్యములం దనాదరరై యేమను చున్నది?

సీ. ఓసిద్ధపురుష! మీ రేసరణిని గొని
చన్న నేమగుఁ దక్కుశంకఁ గలదె
నీమహాత్త్వముఁ గానని జడాత్ము లేమన్న
నేమి కన్నమహాత్ము లించుకయును
వేఱొక్కగతిగ భావింపర మముబోంట్ల
సంస్పర్శమాత్రంబు సమ్మతింప
నుచితంబు గాదంటి రుచితంబె మఱి నాదు
ప్రాణహానికి నోర్చు టరసిచూడఁ
తే. బలుపలుకులేల యింక నాచెలులు గిలుబు
నేగుదెంచి విఘ్న మొనర్తు రిత వెఱుఁగక
కావునం గొనిపొమ్ము శీఘ్రంబ నీదు
వెనుక నిడికొని నన్ను మద్విభునికడకు.

(ఆ. 3. ప. ౬౬.)

వీఁడు కపటసిద్ధుఁడు. ఈ చెలువంపురాశిని మృగేంద్ర వాహనాశక్తికి బలియియ్య నెంచినవాఁడు. 'శుద్ధముగాఁగ నీ మనసు శోకము సర్వముఁ బుచ్చివైచెద' నని మిథ్యా ప్రత్యయముఁ బలికి, యాపెం బిలిచికొనిపోయి, యమ్మవారి గుడియొద్ద నిలిపి పూజాద్రవ్యములు దేఁబోయెను. అప్పుడు సుముఖాసత్తి మిక్కిలియు ముసలిది వచ్చి, సిద్ధుని చరిత్రం

బెటింగినదిగాన, ప్రియమును దయయును దోఁపఁ గలభాషిణిం జూచి యిట్లనియె.

క. ... ...
లతాంగి యెచటనుండి చేరితివకటా!
కలుషపుఁబావురుఁబిల్లి ని
జిలుకయుఁబలె నిద్దురాత్మ సిద్ధుం డనుచున్.
(ఆ. ౩. ప. ౯౧.)

క. ఆ కలుషాత్ముఁడు క్రమ్మటి
రాకమునుపె తొలఁగి పోవరాదా యెటకే
నోకూన! యీమనోజ్ఞత
రాకృతి యేఁ జూడఁ జాల నసిపా ల్గాఁగన్.

స్త్రీసహజమగు రహస్యజ్ఞానవాంఛయు నడఁచిపెట్టుట సుముఖాసత్తియొక్క వాత్సల్యఘనతను సూచించెడిని. నల కూబరుని సంగమంబుఁ గాంక్షించి వచ్చిన యాబాలకు నీ వృత్తాంత మెంత చింతావహంబుగా నుండదు! తాను ద్వారకా పురిలో ననుభవించిన వైభవమును, దుదకుఁ దన కిట్టు ప్రాపించిన పశుమరణమును దలపోసి దుఃఖితమానసయై, తదనంతరంబు డెందంబు డిందుపఱచికొని, యావృద్ధురాలితో గద్గద కంఠముగా.

శా. "అమ్మా! నీపలుకెల్ల నెంతయు నిజంబై యిప్డు గాన్పించె నే
నిమ్మాయావి ప్రకార మిట్లగుట నూహింపంగలే కొక్క య
క్షమ్ముక్ వీనికృషక్ గడింతు నని యత్యంతాశ ప్రేరేపఁగా
నిమ్మాడ్కిం దెగివచ్చితిం దెరువు లేదీపాటుఁ దప్పింపఁగన్."
(ఆ. ౩. ప. ౧౦౨.)

అని యెట్టకేని నిరాశవలని ధైర్యముఁ దాల్చినదై,

సీ. ... ...

... ...

మీఁదట రాఁగల మేలు కీ శ్లేరికిఁ
దప్పింపరామి యెంతయు ధ్రువంబు

ఆ. ఇంక వాఁడు వచ్చి యేమేమి సేయునో
చచ్చు టెట్లొ యను విచారమునను
బెగడుచుండ నేల జగదంబయాశక్తి
చేయవలసినట్లు సేయుఁగాక." (ప. ౧౧౧.)

అని పల్కుచుండ సిద్ధుఁడు క్రమ్మఱి యాపెం డాసి "యిఁక శక్తిం బూజించిపోవుదముర" యని పిల్వఁగా, నయ్యో పాపము! మరణము అట్లు ప్రత్యక్షభీకరముగా నిలిచిన నెవరిగుండియలు నీలుగావు? గడ్డిపరకనైన శరణ్యమని యాఁతగాఁ గొనఁజూడమా! అట్లగుట నీబాలభీరువు, దారుణమ్ముల నెన్నఁడుఁ జూచియైన నెఱుంగనిది; ధృతి నీఱయిపోఁగా నా వృద్ధాంగనంజూచి,

క. "ఏ నొంటిఁ బోవ వెఱతుఁ
లోనికి నోయమ్మ! నీవునుఁ రాఁగదె నా
తో" నన "నెవ్వరు నేటికి
నేనుండఁద" ననుచు సిద్ధుఁ డింతిం బలికెన్.
(ఆ. ౩. ప. ౧౨౫.)

పలికి, దాని భయచేష్టభావించి యింకఁ దడసిన విఘ్నంబగునని లోనికి బల్మిఁనీడ్చికొనిపోవుట కాక, కన్నెను గొప్పువట్టి యీడ్వఁగా, నప్పుడంతి

తే. " ... ...
ప్రాణభయమునఁ గలఁగి రో యవ్వ! నీకు
బిడ్డనే కావవే నాకు నడ్డపడవె!
యనుచు నావృద్ధనారి మాటునకు నొదిఁగె."

సుముఖాసత్తియుఁ దనమెడఁ గత్తి కడ్డముచేసి యామెను గాపాడినది. మృగేంద్రవాహనయుఁ గలభాషిణి వెండ్రుకలు దృఢముష్టింబట్టి మఱియుఁ బైకెఁగత్తినెత్తిన యాసిద్ధు ననతి దూరంబునఁ బడవైచెను. వాఁడు కత్తినిగాని కలభాషిణినిగాని విడువక యట్లే చని, మాయానలకూబరుఁడు రంభయుఁ గ్రీడించుచుండిన భూసామీప్యమున "మెత్తని క్రొత్తలిరు పాన్పుమీఁదఁ బడెను."

తలిరులను దాఁకినఁ గాక రాక మానునా? సిద్ధత్వమెటఁ బోయెనో! కాముడివికారమూదేశమయ్యెను. పాండవమహిమం గూర్చి కీచకుఁడు కంపితమానసుఁడైన ఘట్టంబునఁ దిక్కున పాంచాలియొక్క సౌందర్యమువర్ణించిన యవాచ్యమాధురీ ధురీణంబు లగుసీసపద్యములంబోనివి యొకటిరెండు ఈసందర్భమునఁ గన్పట్టెడు. రసికులుపోల్చి పరికింతురుగాక!

"అమృతంబు దొలఁకున ట్లమరంగ వెల్వెలఁ
బాఱుముఖేందుబింబంబుతోడఁ
బాలకర్ణద్వయీకూలంకషంబులై
తల్లడంబందునేత్రములతోడఁ
గడుఁ జెమర్చినయట్టికలికిలేఁ జెక్కుల
నంటెడు విగళత్కచాళితోడ

వలిగుబ్బపాలిండ్లు నిలువ కిట్టట్టు సం
క్షోభించుపయ్యెదకొంగుతోడ
తే. వెలిపు నొకయొజ్జయై వింతవిలసనములఁ
గలుపఁ జూపట్టుసౌందర్యగరిమతోడ
సరభసాకర్షణక్షోభ చకితయైన
మదనుజయలక్ష్మిరీతి నమ్మగువ దనర."

(ఆ. 3. ప. ౧౫౫.)

సిద్ధుఁడు చూచినాఁడు. చూచినదే రెండవమాటలేక పరిరంభణమునకు మొదలిడినాఁడు. ఋషుల రసికత యీమాత్ర మేగదా! సౌమనస్యమున ఋషులకును బాళియగాంద్రకును మృగములకును భేదము శూన్యము. ఆబాలయు నది సైరింపక రక్షణార్థము పేరెలుంగున నాక్రోశించిన మాయానలకూబరుఁ డగుమణికంధరుఁడు వచ్చి, తనసింహనాదము విని పాఱిపోయెడు సిద్ధుని వెంబడించి పట్టుకొని తిరిగి వచ్చు లోపల, కలభాషిణి మునుపు నారదుఁ డిచ్చిన వరప్రభావంబునంజేసి రంభారూపంబు దాల్చి యతని కెదురుగాఁ జనుదెంచెను. ఆరీవిఁ బరికింపుఁడు.

సీ. తిరముగా ముడువమి విరియఁబాఱెడుకొప్పు
దోడ్తోడ నొకకేలఁదుఱిమికొనుచు
వల్లెవాటుగఁ గొంత వలువ చన్గవ నిల్పి
పెఱచేత నీవి గల్పించికొనుచు
నుదుటిపై కొక్కింత చెదరినముంగురుల్
పాపటకును బొందు పఱుచుకొనుచు
సారెకు జాఱెడుశ్రవణకహ్లారంబు
లందంద మూఁపున నానుకొనుచుఁ

తే. జెరుటనంటినపాసుపుఁ జివురుఁ దునుక
లెడనెడ నఖక్షతాశంకఁ దడవికొనుచు
రంభ యేతెంచె మిగుల సంరంభ మమరఁ
దొలుతఁ బ్రియుఁ డేగుదెంచిన త్రోవఁబట్టి.

(ఆ. 3. ప. ౧౬౫.)

ఏతెంచి, 'కేలం గ్రైదువుగిదువేమియును లేకేయి మ్మెయిఁ వత్తురే, చాలుం జాలుఁ గరంబు మెచ్చుఁ దగునీచం దంబు ప్రాణేశ్వరా!" యని ప్రేమయుఁ బక్షపాతంబును దోఁపఁ బల్కు-భార్యచందంబునఁ బల్కి, "నీవు నిర్బంధించిన స్త్రీయెక్కడ? చూపు" మని ధట్టించి యాసిద్ధు నడుగుచున్న నలకూబరా కారుని దియ్యని మాటలఁ దేర్చి, సిద్ధునిఁ బోవిడుచునట్లుచేసి, యిఁక నిజమైనరంభవచ్చి యెక్కడ కార్యభంగ మొనర్చునో యని శంకించి, యతఁడు బయలు వెడలి వచ్చినచోటికి దూర ముగాఁ దీసికొనిపో నుంకించినదై, యేశంకకు నవకాశమియ్యని యుక్తిగా "దానికై మన మిఁక వెదకుద మని తాను నతఁడు సిద్ధుఁడు" తో ల్తఁ బరుగెత్తిన తెరువునఁ గడు దవ్వుగాఁ జనియె. ఇట్లు కష్టములనెల్ల దరించి యభిమతకేళిం దేలి నాయకసంయోగ మహానందయై

"...లోలత్వంబున నుండ నచ్చటికి నాలోలత్వదశ్రేణిచో ప్పాలోకించుచు రంభ వేఱొకతె డాయఁగా వచ్చెఁ జిత్రంబునన్."

ఈపెయ యప్సరస యయినరంభ. "నలకూబర విడు విడురా? యన్నమాటకు మనసు చివుక్కురుమని మణికంధ రుఁడు తన్నుఁ బట్టిన శనివలె వెడలిపోఁగా, హృదయకాంతుఁ డగునలకూబరుం గదిసి యుండ మని పయనమౌతఁటికి నామణి

కంధరుఁడు తనివిఁ దీఱనివాఁ డగుటంజేసి, తనతపశ్శక్తి విని యోగించి నలకూబరాకారుఁ డై తనుఁ గలసికొనఁగా, కుబేర నందనుఁడే యని భ్రమించి త్రికరణ సుఖముల ననుభవించుచు నీవఱకు నుండిన యది. అట్లు నలకూబరుఁ డా ర్త్రస్త్రీప్రలాపంబు విని తద్రక్షణకై వెళ్లి కొంచెమున రాక చాలకాలము మస లఁగా, తమిఁబట్ట లేక తామసము నోర్వక యతని రోయుచు వచ్చి యతనిఁ గన్నులారఁ జూచుటయేఁ కాద; అతనియొద్ద తన ప్రతిబింబ మనఁదగు నింకొకరంభను గన్ను లుబుకునట్లు పొడ గన్నది. నలకూబరుఁడును నీయిరువురఁగని విభ్రాంతుఁ డయ్యెను. అయ్యో! కలభాషిణికి వచ్చిన కష్టము! లేక లేక క్లేశపడి సంపా దించినయర్థము క్షణభంగుర మయ్యెడు తెలుంగైన నాదైన్యము చెప్పఁదీఱునా! ఇఁకపై నీయిద్దఱు సవతులకొట్లాట వర్ణింప బడియుండు తెలుఁగు వర్ణింప నాతరముగాదు! ఇది యద్భుతా వహము! స్త్రీ ప్రకృతికి దర్పణము! ఎన్ని సామెతలు! తిట్లు! తల త్రిప్పులు! తుట్టతుదకుఁ గన్నీళ్లును! కడపట సత్యరంభ తమ "తథ్యమిథ్యాభావం బేర్పఱుప" "రా! దేవసభకుఁ బోవుదము" అని పిలచినది. పాపము! కలభాషిణికి నారదువరమున కామ రూపముకలదే కాని కామగమనశక్తి లేదాయె. కావున రంభ చేతిలోఁ జక్కఁగఁ జిక్కినదై చిన్నతనము రాకుండు నట్లు బింకము లైనఁ బలికి త్రోవఁ జూచి కొంద మనుస్త్రీసహజ మైన గరువతనంబు మెఱయ నేమనుచున్నది చూడుఁడు.

సీ. "అప్సరస్త్రీలలో నగ్రగణ్యత్వంబు
జగదుపశ్లోకితంబుగ వహించి

యూర్వశీమేనకాద్యుత్తమస్త్రీలు రా
వమ్మ పోవమ్మ నానతిశయిల్ల
నెన్నండు నెచ్చోట నెవ్వారిచే వ్రేలఁ
జూపించుకొనక ప్రస్తుతికి నెక్కి
నలకూబరుండు ధన్యతముండు నాగరు
వతనంబుచే నీకు వన్నెఁదెచ్చి

తే. యొప్పునే యింకఁ గడపట నిప్పికాచి
నాకు సరిచేసికొని దేవలోకసభకు
నీవు సూ నీవు సు మ్మని యేవిధమునఁ
గలహమాడెద నిది నీవె తలఁచిచూడు!

క. ఈకలహ మ్మపుడ వినఁబడు
నాకంబున సురలయానసము లేగతి నా
లోకింతుఁ దెగినఁ దెగనీ
నాకు మరుఁడు నిన్ను నిలు మనర్ రాకునికిన్.

ఇప్పుడేకాదు; ఇఁకముందును "నీయాన ధరణి విడిచి దివికి నడుగటు వెట్ట" ననుచున్నది! మనుష్యాంగన! పోఁజాలదు. ఈలోపముఁ గప్పిపుచ్చుటకై యేమియుక్తి! సరి; నలకూబరుఁడు సంశయాత్ముఁడై యాపెను మెడవట్టి పాయంద్రోసెను. నిర్నిద్ర మోహఫలమా యిది? సత్యారంభయు నాయమను 'కత్తిచేతఁ గాయమువాయుము' అని శపించెను. ఉదారచిత్తులకుఁ గష్ట ములే కదా ప్రాప్తి!

మనోరథ మొకరీతి ఫలించెనేకాని పరిపక్వమయ్యె ననుట నిర్వివాదముగాదు. అయిన నేమి? ఈపెప్రబంధముల రాచకన్నె గాదు గావున, కొంచెముతోఁ దృప్తినొందఁగల

కోమలహృదయ! ఆ క్రౌంచెమునకు మాఱుబేరముగ మరణశాపము వచ్చిపడినను, 'ఎట్లును గాంక్షితంబు సిద్ధించె; ఇఁకఁ జావుగలిగిన నేమి? శక్తిగుడియొద్ద దేహత్యాగం బొనర్చెద' నని యచటికివచ్చి, యా స్థానంబునఁ దనవలెనే శాపగ్రస్తుఁడైన మణికంధరుఁడును, దేవీకటాక్షమున ముదిమివీడి కుమారీరూపంబున విరాజిల్లు సుముఖాసత్తియు, మణిస్తంభుఁడును గుమిగూడ, వారువారు చెప్పిన వృత్తాంతములంబట్టి తన్నుం గలసిన యతఁడు కుబేరనందనుండు గామి శోకభరాలసయగుడు, నా పెంజూచి మణికంధరుం డిట్లనియె.

క. " ... ...
... ... తరుణి! యట్లపురూపం
బున నున్నవాఁడ నేఁజూమ్ము
... ..."

(ఆ. ౪. ప. ౧౦.)

అని పలికి,

చ. "జలజదళాక్షి! యేను మునిశాపభయంబున నెందు నేరికిం
దెలివిపడంగనీక మది ధీరతఁ ద్రిప్పుదుఁ గాని నీపయిం
గలదుసుమీ తలంపు మనగానకళాభ్యసనంబు వేళలన్
ఫలమిటులొందెదానికిని భాగ్యవిశేషవశంబునన్ దదన్."

చ. "అనుదుఁ గృతార్థనైతిఁ గుటిలాత్మకుఁ డెవ్వఁడు నన్ను నట్లు వంచనమునఁ గూడెనో యనువిచారమువాసెను నీదు పొందు నాకు నభిమతంబె నీకుఁ దగనన్న తలంపున నీ

తలంపు నేఁ,గనమిని౯ద్రిప్పుదు౯ హృదయకాంత నిను
గనుఁగొన్న వేళలన్. ౧౭

అని చెప్పి, ఇక్కడను 'నీకుఁదగనన్న తలంపు' నలకూబ
రునియందుంబలె గలదు; అని తనమాటల నమ్ముదురో! మొగ
మాటములని వాపోవుదురో యను శంకంజేసి, గరువము
నభిమానముఁగల కోమలమానసయగుటచే శపథంబులు ప్రమా
ణంబులు ననుచితంబులని భావించి.

"యాసుద్దుల్ హృదయైకసాక్షికము లేమన్న౯ వృథా
యిత్తఱి౯"

అని వచించి, నలకూబరునిపై మనసుపోవుటకుఁ గారణ మొందు
చూపునదియై,

ఉ. ... ... సముంచితతావకరూపరేఖ చొ
ప్పేనొక కొంత గల్గఁగని యిచ్చఁగుబేరతనూజుఁ గోరితిన్.

క. శాప భయంబున నెఱియఁగ
నీపైఁ గోరిక మఱల్చి నిధిపతిసుతునే
పాపపువేళను జూచితి
నో పయిసాబ గేను మఱి గనుంగొన గుఱిగాన్. ౨౧

క. ఆయతశతనయుఁ డని ని
న్నే యేఁ బొందితిఁ దుదర౯ వని౯ మనభాగ్య
శ్రీ యేమని చెప్పుదుఁ బడఁ
బోయినఁ బూఁబాన్పునఁబడుబోలికయయ్యెన్. ౨౨

ఉ. శ్రీయుత మైనదివ్యమణి చేతికి నబ్బఁగఁ బాఱవైచిత
చ్ఛాయ యొకింతయున్కిఁ గని చాలఁ గృశించితి గాజు

పూసక్తై, న్యాయవివేక మేమనుకొనం దూదఁ దన్మణి యబ్బె నన్న నత్యాయతతత్సమాగమసుఖా ప్తికి నోఁచమి నెంచి కుందెదన్. ౨౩

ఆ. ఇట్టి మాట లిప్పుడే నాడుకొనుటయు
నను చితంబ వారవనితపలుకు
లిచ్చకంబు లనక యెవ్వరు నమ్మెద
రదియుఁగాక దృష్ట మన్యవాంఛ. ౨౪

అని లజ్జాశోకంబులడర నవనతముఖియై యున్నకలభాషిణికి సమాధానముఁ జెప్పి నిదర్శనముగా సుగాత్రీ శాలీనుల చరిత్రంబు వక్కాణించి, మణికంధరుం డాపెకుందును బోఁగొట్టెను. ఈనిదర్శన మెద్దానికనఁగా, ఒకరిపైఁ బ్రేమయుండినను వారేదే నొక క్రొత్తరీతినుండినంగాని మతిసమ్మతింపదను శృంగారన్యాయమునకు! ఇది శృంగారవిశేషములకుం జేరిన భావప్రకృతి. భార్యయందైనఁగాని, సర్వకాలముల సర్వావస్థల నేకరీతియగు మక్కువందాల్చిన వారుండరు. ఏదే నొక విలాసము వహించి యొప్పారిరేని తమి తనంతట రేఁగును. మనుష్యులును బలుమూర్తులు గలవారు. అందు హృదయవికాసముం గలిగించునవి కొన్నిమాత్రమ, మఱి ఒకరి కొకమూర్తిపైఁ బ్రీతి. ఇంకొకరి కింకొకమూర్తిపై బ్రీతి. రేఖలు, లీలలు, విలాసములును తత్తద్హృదయసారములప్రకారము సుఖదుఃఖావహములగుట వింత గాదు.

అయిన నొక్కటి. పైఁజెప్పిన న్యాయము ఏకపురుషునందును వివిధకాలముల స్త్రీలకు రాగము మాఱుచుండుటకు హేతుభూతము. ఒకనియందలి ప్రీతి వానిమూర్తి ననుసరించి

హెచ్చుతగ్గులు తెలిసెను; కాని కలభాషిణివృత్తము వేఱు. ఏక కాలమునందే యిరువురియెడఁ జిత్తము హత్తినట్లున్నది. ఇది భావ్యమా? మనసు ఒకేకాలమున నిద్దరపై సమముగఁ బాఱునా? అనేకులపై మోహముండుట నిజమా? ఇది కష్టతరమైన ప్రశ్న. మణికంధరుని వలచినది. నలకూబరునిని వలచినది. ఈరీతి నిరువురి మీఁద దుర్భరమోహముం బూనియుండిన యొకస్త్రీని చరిత్రముం జదువుటచే నెఱుంగుదును. ఆమె యెవ్వారన? సుమారు నూఱు సంవత్సరముల క్రిందట ఫ్రాన్స్‌దేశములో గణ్యాయు విద్యాగంభీరయుఁ గానుండి వెలసిన లెస్‌పినాస్ అను నామె. కాఁబట్టి యిట్టి వర్తనము అస్వాభావిక మనరాదు. అపురూప మనవచ్చును. అపురూపశృంగారముల సూచించిన సూరన్నయే 'రవిగాననిచోఁ గాంచెకవి!'

కలభాషిణియొక్క తదనంతరవృత్తాంత మింకను గౌరవార్హము. తనశాపంబు దలఁచికొని త్వరలో జీవంబువిడుచుటయ కర్తవ్యమని యెంచి సిద్ధునిఁజూచి, ఇంక జాగేల? నీఖడ్గము అకుంఠితోద్యోగము. రంభాశాపమును దానికి సహాయకారి. కానఁ ద్వరలోఁ గార్యంబు ముగించి తత్ఫలంబగు సామ్రాజ్య సుఖంబు ననుభవింపుమా! యని ధృతిమైఁ బలికిన, సిద్ధుఁడు ప్రత్యుత్తర మిచ్చుచున్నాఁడు. నాభార్య నిన్ను ప్రేయఁకూడదని కాళికాదేవిపై నానపెట్టియుండుటచే మునుపే నఱకఁబోయి యన్ని పాట్లఁబడితిని. ఇంక నామాటవలదు. ఈకత్తిని మణికంధరున కిచ్చెదను. అతఁడు దానిని నీపైఁ బ్రయోగించి రాజ్యలక్ష్మీసహనీయుండగుఁగాక! అట్లని మణికంధరుని నతి ప్రయాసమైె యాక్రూరకర్మమునకు ననుమతుంచేసిన, కలభాషి

ణీయు కోరికోరి కామించిననరుఁడు విధిప్రేరణంబునఁ దనకు యముఁడు కాఁగా కాలవైపరీత్యంబునకు చోద్యంబును అప్ర మేయశాంతియుంజెంది ధీరభావయై

వ. "   ...   . మణిస్తంభునకుఁ దదంగ నకుం బ్రణామంబునేసి కన్నీళ్లు గ్రుక్కికొనుచు 'నీకలంక పాటు తక్కినభయమునకుఁగాదు సుండు. మిమ్ము నెప్పుడు గురుభావంబున నారాధించుచుండ లేమికింగాని' యనుట యును సుముఖాసత్తియు 'నోయమ్మ మననెమ్మనంబుల కూర్మి యింతటన పోయెనే మీఁదటనైన నీపతియు నీవు గోరినట్లు మమ్ము గురుభావంబున నడుపుకొనియెద'రనగల భాషిణి పునఃపునః ప్రణామంబు లాచరించి ముకుళితకరకమల యగుచు నిట్లనియె.

(ఆ. ౪. ప. ౧౮౨.)

శా. "పూతంబైన మదీయపుణ్యయుగమో పుణ్యాంపు టిల్లాల! నీ
పాతివ్రత్యముచందమున్ విన మదిన్ భావింపఁగా నెట్టి దు
ర్నీతిప్రక్రియ వారికైనఁ గృపతో నీ విచ్చినంగల్గు నా
పాతివ్రత్యము నాకు మీఁద నయినం బ్రాపింప దీవింపవే!

(ఆ. ౪. ప. ౧౮౩.)

క. నావుఁడు బరమపతివ్రత
వై వెలయుము రాజ్యవైభవానుభవం బెం
తే వర్తిల్లఁగ నలరుచుఁ
బ్రోవుడు మముబోంట్ల నీవిభుండును నీవున్.

(ఆ. ౪. ప. ౧౮౪.)

ఉ. అట్టిటుఁ జంచలింపకు దృఢాత్మత నుండు మటంచు నిప్పుడే
మిట్టవి నీకుఁ దెల్పునవి యెయ్యవి? పెండ్లికిఁ బోవునట్లు గ
న్పట్టుచు నున్నదాన వతిభవ్యవికాసము నుబ్బుఁ జూడ నిం
గట్టిగ నెన్న దేవతవుగాని నరాంగనవే మృగేక్షణా!
(ఆ. ४. ప ౧౫౫.)

చ. అని తనుఁ బల్కునజ్జలరుహాక్షిని వీడ్కొని సిద్ధవక్త్రముం
గనుఁగొని నన్ను నంపితిరె ఖడ్గము నిచ్చెదరే యటంచు నా
తనిబలుకత్తిఁ బుచ్చుకొని నామణికంధరుచేతి కిచ్చి యో
గ్యనియమగంధమాల్యవతి యై కలభాషిణి నిర్విశంకతోన్.
(ఆ. ४. ప. ౧౫౬.)

శక్తికి నభిముఖియై కూర్చుండెను. స్వహస్తముతోఁ గత్తి నిచ్చుటేల? ప్రియమునకు మనస్సంకోచము వాయుట కొఱకు. సత్యమైనవలపునకు లక్షణ మిదియే. తమ కెన్ని వచ్చిన నేమి? ప్రియులు సుఖంబున్నఁజాలు. ఖడ్గప్రదానానంతరము అతని మనసు గట్టిపడునట్లుగా

క. "సమరంబున నెదిరించిన
సమదాహితవీరవరులఁ జక్కడఁచుట నై
జము మీకు నిట్టియెడలన్
భ్రమయక చేయుఁడవకునికి పటుశౌర్యమునన్."

అని తెలిపి కలభాషిణీదేవి యతనిచేత నిరస్తజీవయాయె!!

ఈపాత్రముంగూర్చి యింత విపులముగ వ్రాసినందుకు క్షమాపణార్థమై కారణములఁ జూపవలయు. సూరనార్యుని వాఙ్మయసృష్టినెల్ల నియ్యది నిస్సంశయముగ నగ్రగణ్యము.

దీనికిం దీటగు చరిత్ర మింకెయ్యదియు లేదు. శృంగారవర్ణనముం జేయుటలోను ప్రబంధముల వెఱ్ఱు లేవియు వేయలేదు. నల కూబరునికై నాలుగేండ్లకన్న నెక్కువగఁ గాచియుండెఁగదా! ఇష్టముండినఁ జెలికత్తెలతో మొఱలిడుట, ఉద్యానవనములోఁ బడి పొరలుట, చంద్రాదిదూషణము, ఇట్టి వికారచేష్టలన్నియుఁ జేసినట్లు చెప్పియుండవచ్చును. కాని, కవి యీవిషయములఁ దలంపనైన లేదని తోఁచుచున్నది. భావనాశక్తిమై వ్రాయు వాకలకు మనసు పాత్రములయందు లీనముగ నుండుఁగావున సహజరాగములుదప్ప నితరములు దట్టవు. మఱియు, సీ శాస్త్రీయఘోషలకు మధురలాలసాచరిత్రములోఁ బ్రవేశ మున్నది గాన నిట ననవసరములని కవి వానిని విడిచిపెట్టెనేమో! కారణము లేయేటనైనఁ బోనిండు; మనకు లభించినదన్నో మనసు వశముగాకపోవునంత రమణీయమైనకథ. కవికిఁ గృతజ్ఞతమై నమస్కారము; రసికులకు స్వాగతమును!

ఇంత మంచి సుందరమగు పాత్రమువర్ణనము శోకాంత ముగాఁ జెప్పుట కిష్టములేమిచేతనో! మఱి, మనకవులకుం బట్టిన దౌర్భాగ్యమతంబు కతంబుననో మణికంధరఖండితమస్తకయగు నాలలనాశిరోమణి కాళీదేవి కరుణాప్రసాదంబున "పునస్సహిత మస్తకయు, నిజపురీవర్తినియునై తనబంధుమిత్రాదుల నల రించుచు" సుమారు రెండుసంవత్సరములుండి పిమ్మటఁ గాల ప్రాప్తమరణ యాయెనని కరుణరసప్రధానమగు నీభాగము యొక్క సొంపును గవి వికలం బొనర్చి యుండుట భాషాదుర్దశ గదా? రసములలో శోకమునొక్కటి. ఇదిమాత్రము నిషేధ్య మననేల? శోకప్రధానముగా వ్రాసినఁ గవిత్వము మొక్క

పోవునా? ముత్తముమీఁద భారతమే శోకాంతమఁట! దానికి రాని తక్కువ పెఱవానికి వచ్చునా?

ఇట్టి యుద్గ్రంథమునఁ గల్పనాభంగము లుండుట చింత నీయము! కృష్ణునిభార్యలయొద్ద కలభాషిణి నారదులు గానవిద్య నేర్చికొనుటకై కడపినకాలము నాలుగేండ్లు. మణికంధరుఁ డంతగపురములోనికిఁ బోఁగూడదని యేమో, వాని కీప్రయాస మావంతయు లేకయ "పుండరీకాక్షుని యనుగ్రహవిశేషంబున సకల రహస్యసంగతవిద్యాసంపన్నతచేత నారదకలభాషిణుల యట్ల యత్యధికుండవు" భాగ్యము లభించినది! ఈయనుగ్రహ విశేషముం బ్రయోగించి వారికిని సద్యఃకాలవిద్యామహనీయత ఘటించి కలభాషిణివిరహకాలమును మట్టుచేసి యుండరాదా? కృష్ణకాంతలశిక్షయు ననావశ్యకమాయె; దానితోఁ గల్పనయు న్యూనమాయెను.

ఇట్లే మధురలాలసాచరిత్రము మొదలు తక్కినభాగ ములలోఁ గల్పనాలోపములు పెక్కులు గలవు. ఇందు కవి శృంగారమునకు దిగి పాడు ప్రబంధధోరణికిం జేరిన ముఱికి నంతయు సుగంధ మని దట్టముగఁ బట్టించుచున్నాఁడు. గతాను గతికముగా వ్రాయుచున్నాఁడే గాని, స్వబుద్ధిపొంతఁబోవునట్లు గానము. భావములు నవ్యములుగావు; రుచిరములుగావు; పాట ప్రాఁత, మాట రోఁత. మధురలాలస చిన్ననాఁటినుండి కళాపూర్ణుపై మోహోద్రేకముఁ గొనియుండుట, ఆకస్మికముగా నిరువురకుఁ బరస్పరదర్శనము లభించుట, ఉద్యానవనగమనము, జలక్రీడాదులు, శైత్యోపచారములు, చంద్రాదిదూషణము, వివాహము, సాంగోపాంగరతివర్ణనము మొదలగునవన్నియు

లక్షణానుసారముగాఁ బొందింపఁబడినవి. నిష్కారణముగా సూర్యచంద్రోదయవర్ణనములు, కళాపూర్ణుని దిగ్విజయము, యుద్ధము, దౌత్యము మొదలగువానిని గూడ వర్ణించి కవి సకల లక్షణసంపన్నతాప్రతిజ్ఞను జెల్లించుకొనుచున్నాఁడు. ఆప్రతిజ్ఞ దుష్ప్రకృతి యట తేటతెల్లము. సంభాషణమూలమున కథకు నభ్యుదయము గల్పించుట మొదలగు కవితాశక్తులన్నియు నీ ఘట్టములకు వచ్చునరికి సూరన్నలో నుండక లేచిపోయిన ట్లున్నది. ప్రతిభలేని పాడుకొంప లీభాగములు నిరర్థకపద్య పూరితములు! అలంకారాదిశాస్త్రములయందలి మూఢభక్తి పటుతమము!!

భావనాశక్తిచే ననర్గళముగ ప్రభవిల్లుభాగములయొక్క చక్కఁదనము పాండిత్యబలంబుమై నేర్పడినవానికి రావనుట యీభాగవిమర్శనముచే విదితంబు. సూరనార్యుఁడు రెంటి యందును ప్రగల్భుఁడు. రెంటినిం జూపింప నిశ్చయించిన వాఁ డగుట నాంధ్రంబున నసదృశంబగు కావ్యంబు కళాపూర్ణో దయంబు సృజింపఁబడియె. ఇది నిర్దోషంబు గాకపోయినను అనన్యసాధారణగుణగణవిభాసితం బగుటఁ గావ్యోత్తమం బనఁ జెల్లునది. ఇందు నవరసము లున్నవి. అష్టాదశవర్ణనము లున్నవి. ఏకరసంబుగా కునికి మేల. అయినను సర్వరసములవర్ణనలఁ జేర్చి యొక కథ వ్రాయఁజూచుట యసాధ్యము గాకపోయినను, సామాన్యసాధ్యంబుగాదు. భారత రామాయణము లట్టి విస్తారేతిహాసములం దప్ప నన్యంబుల సర్వసౌభాగ్యములకు నాస్పదంబుండదు. అపారపారావారంబుం బోనిమహాచరిత్రముం గల్పించినఁగాని, రససంచయంబు లెల్ల నందు యుక్తగతిని

నిలువఁజాలవు. అట్లగుట నీ గ్రంథమున నసంగతప్రశంసల వేయవలసెను. అపరభాగము ప్రబంధములకుఁ జేరినది. పరిమిత ప్రాశస్త్యము. పూర్వభాగము (అనఁగా నాలవయాశ్వాసము నందుఁ గొంతవఱకు) అమేయప్రభావము. దానింగూర్చి యెంత నుతించినను అత్యుక్తి గలుగదు. అందలికల్పనలు, సందర్భములు మహేంద్రజాలములట్లు ఆశ్చర్యకరములు. శైలి ప్రావీణ్యమన్ననో వాచాతీతము! మౌనముగఁ గ్రోలి హృదయము పరవశముగా నానందింపవలయునే కాని, మాటలం దమి యాఱదు. పాత్రములవచనములు మధురసుధాధారలు!

అట్లగుట శ్రీ పింగళి సూరనార్యుని యెడఁ గృతజ్ఞతయు భక్తియుఁ జూపనెంచినవారును, సహజముగఁ దమకుం గలరస తృష్ణను దృప్తినొందింపఁ దలంచువారును నైన రసికు లెల్లరు నీకవికులోత్తంసునికృతులఁ బలుమాఱు పఠించి కృతార్థు లగుదురు గాక!

మెనూరు
16-6-1917

కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి.

☞ నాల్గవకూర్పు అచ్చగుటకుముందే నామిత్రులు శ్రీ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు అస్తమించిరి. —వా వి శ్లే.

ఏతద్గ్రంథస్థనామావళి

పూర్వకథ *

1. కలభాషిణి (కథానాయిక.)
2. నారదుఁడు
3. మణికంధరుఁడు (నారద శిష్యుఁడు.)
4. రంభానలకూబరులు
5. కృష్ణుఁడు-మొ.
6. మణిస్తంభుఁడు
7. దేవలోకపుచిలుక
8. ఇంద్రుఁడు
9. మృగేంద్రవాహన
10. మాయారంభ
11. మాయానలకూబరుఁడు
12. సుగాత్రి (సుముఖాసత్తి)
13. శాలీనుఁడు (మణిస్తంభుఁడు.)
14. అలఘువ్రతుఁడు (మళయాళపు బ్రాహ్మణుఁడు).
15. మణికంధరహారము

ఉత్తరకథ *

1. కళాపూర్ణుఁడు (కథానాయకుఁడు).
2. మధురలాలస (నాయిక).
3. బ్రహ్మ
4. సరస్వతి [డ్రి).
5. మదాశయుఁడు (నాయికతం
6. రూపానుభూతి (నాయికతల్లి.)
7. అభినవకౌముది (గంధర్వస్త్రీ.)
8. ప్రథమాగమాదులు నలుగురు (మంత్రులు).
9. స్వభావుఁడు (సిద్ధుఁడు.)
10. సత్త్వదాత్ముఁడు
11. దత్తాత్రేయుఁడు
12. యజ్ఞశర్మ
13. దేవవిమానము

* ఈగ్రంథమందలి మొదటినాలుగాశ్వాసములు పూర్వకథగ దక్కినవి యుత్తరకథగ నూహించునది.

శ్రీరస్తు

కళాపూర్ణోదయము

పీఠిక

లావణ్యవతీకుచద్వితయ కా
శ్మీర ప్రభాచారువ
క్షోలంకారమణి ప్రకాండము నవీ
నార్కుండు గా సన్మనో
నాళీకావిరతప్రభాత మగుచున్
భాసిల్లుతత్త్వంబు నం
ద్యాల శ్రీనరసింహకృష్ణవిభు ని
త్యశ్రీయుతుం జేయుతన్. 1

చ. ప్రమదవిలాసనర్తనవిభాసురగోపకిశోరమూర్తితోఁ
దమ కిలువేలుపై వెలయుతాండవకృష్ణపదాబ్జసేవ ను
త్తమ తనయాదిసంపదలు తామరతంపరలై ప్రవర్ధిలన్
రమణఁ దనర్పుఁ గావుత ధరన్ నరసింగయకృష్ణుఁ డెంతయున్.

మ. వలకేల్ దాపలికిం గుచస్తబకసేవాలోలతం బోవ దా
పలికేల్ సిగ్గున మాన్ప[1]నల్కనదితత్పార్శ్వంపులేఁజెక్కుఁ గో

1. నల్కసవి దత్పా.

కళా—1

మలపాదంబును ముట్టుచుఁ [1]దెలచు బ్రహ్మం బర్ధనారీశ్వరుం
డెలమిఁ నిత్యముఁ బ్రోచుఁ గృష్ణవసుధాధీశున్నృసింహాత్మజున్.

చ. అనయముఁ బ్రేమ సంధిలఁగ నాస్యచతుష్టయయోగ్యపద్య
చుం, బనఘునకాంక్షఁ బోలె నిగమంబులపేరిట నాల్గురూపులం
దనరెడుభార్యమాట జవదాఁటక సృష్టి యొనర్చు వారిజా
సనుఁడు నృసింహకృష్ణవిభుఁ జాలఁ జిరాయువుఁ జేయుఁగావుతన్.

చ. ఒనరఁగ నూర్ధ్వలోకమునుండి ధరిత్రికి డిగ్గు గంగకుఁ
మనసిజవైరిమౌళియు హిమక్షితిభృత్కటకంబుఁ బోలె శో
భనరసభవ్యకావ్యమయభారతికిఁ వసతిస్థలంబు లై
తనరెడువామలూరుభవతాపసు సాత్యవతేయుఁ [2]దెల్చెదన్.

చ. పలుకఁ దలంప దవ్వు లగుభారతరామకథార్థముల్ విభా
సిలఁగ నరంటిపం డొలిచి చేతికి నిచ్చినరీతి నాంధ్రవా
క్కులలితశక్తి నందఱకు సుప్రథితంబులు చేసినట్టి ధ
న్యులనుతియింతునన్నయబుధోత్తముఁ దిక్కన నెఱ్ఱపత్కవిన్.

ఉ. మెచ్చి యొకింత గౌరవము మెచ్చకయుండి లఘుత్వ లేశముఁ
దెచ్చుటకుఁ సమర్థులె కృతిక్రియకుం గుకవిత్వగర్వితుల్ ?
తచ్చరితం బుపేక్ష కుచితం బగుఁ గాక! నగంగ నైన వా
క్రుచ్చి యజాగళస్తనసగోత్రుల వారల నెన్న నేటికిన్ ? 7

సీ. విశ్రామ విహతి గావింపక సారవ
త్సాహిత్యసౌమనస్యంబు లెసఁగి
సమయంబు దప్పక శ్రవణకఠోరంబు
లై నశబ్దముల నత్యాకులాత్మ

1. తలచు, 2. గొల్చెదన్.

జేయక సత్పరిచితసుకుమారవా
క్సరళితాభిప్రాయఁగా నొనర్చి
పదబంధశిథిలత పాటిల్లఁగా నీక
యేచందములయందు నేమరిలక
ఆ. పరఁగుకవియు దోహాకరుఁడును యశము దు
గ్ధమును బడయు; నట్లు గానినాఁడు
కృతియుఁదాఁపు మొదవుఁ గీర్తియుఁ బాలు నీ
కుంట గాదు హాసయోగ్యుఁ జేయు. 8

వ. అని యిష్టదేవతాప్రార్థనంబు గావించి సుకవుల సేవించి కుకవు
లుపేక్షామాత్రదండ్యు లగుట భావించి, సకలలక్షణలక్షితం
బైనమహాప్రబంధంబు కీర్తికారణంబనియు నిరతం బపహాస
కారణం బనియు నూహించి, యెద్దియేనియు నొక్కసరస
ప్రబంధనిబంధనంబునకు జాతకౌతూహలుండ నై యుండు
నంత: 9

సీ. తనకీర్తి సకలదిగ్దంతిదంతానంత
కాంతపంక్తికిఁ జెలికత్తె గాఁగఁ
దనప్రతాపంబు మార్తాండమండలచండి
మోపదేశమునకు నొజ్జ గాఁగఁ
దననీతిపస యుగంధరభట్టిచాణక్య
ఘనచాతురికి నిదర్శనము గాఁగఁ
దనవిలాసంబు కందర్పేంద్రనందన
వార్తకు ఖండనవాది గాఁగ
తే. వెలయు మనుమార్గవర్తనా విరతవిహిత
ధరణి పరిపాలనాపరిస్ఫురితరాజ్య

వైభవుండు నృసింహభూవరసుతుండు
జిష్ణుతుల్యుండు నంద్యాలకృష్ణవిభుఁడు. 10

వ. అనర్ఘమణిమయాభరణకిమ్మీరితదిగంతరుండును, గంధసారకస్తూరికాద్యనులేపసౌరభసంవాసితపర్యంతభాగుండును నగుచుం జెలువు మీఱి కొలువుకూటంబున గురుశుక్రనీతిచాతురీ విఖ్యాతివంచనాచుంచుపంచాగనయజయాతిశయభూషితశేముషీవిశేషవైయాత్యు లగునమాత్యులును, సదనూచానసంప్రదాయసిద్ధాధ్యయన శుద్ధిగరిమపరిపూర్ణశక్తివిభ్రాజమాననానావేదమంత్రతంత్రసంతాయమానశాంతికర్మదూరవారితదైవికాత్యాహితులగు పురోహితులును, కాణాదకాపిలగౌతమీయజైమినీయవైయాసిక పాతంజలతంత్రరాద్ధాంత పూర్వపక్ష వైపరీత్యకరణచణయుక్తికల్పనానల్పకల్పిత ప్రతివాదిబుద్ధి విధ్వంసులగు విద్వాంసులును, బ్రాహ్మపాద్మవారాహవైష్ణవమాత్స్యమార్కండేయ భాగవతబ్రహ్మకైవర్తకౌర్మగారుడస్కాందాదినిఖిలపురాణకథాకథన పాండిత్య పరితోషితాంతర్వాణికులగుపౌరాణికులును, ఆశుమధురచిత్రవిస్తారకవితావిజృంభణ స్తంభితబాణభవభూతి కాళిదాసముఖ్యవిఖ్యాతిగౌరవులగుకవులును, బహువిధపురాతనజ్యోతిషసిద్ధాంతసంఘర్షనిశితమతిచతురిమ సమధిగతకళాకాష్ఠానిమేషాదిసూక్ష్మసూక్ష్మతరసూక్ష్మతమకాలకలనాకౌశల ప్రకాశకీర్తికులగు మౌహూర్తికులును, ధన్వంతరిదస్రచరకప్రముఖనిఖిలాద్య వైద్యవైశారద్యదృష్టాంతభావభాజనాయుర్వేదవేదిత్వవైభవాలంకారు లగునగదంకారులును, విశ్వావసుతుంబురునారదాంజనేయభరతమతంగకోహల దత్తిలప్రభృతి

గాంధర్వకౌశలగౌరవస్మరణకారణగాన మాధురీధురీణతా ప్రీణిత బుధశ్రేణికు లగువైణికులును, రూపలావణ్యవిభ్రమ విలాసవిభవ విస్మాపితవివిధజనస్వాంత లగువారకాంతలును, నిరంతర పరిణతబహువిధ ప్రహారణ వ్రణకిణగణకాఠిన్యఖండిత కంకటాపేక్షవక్షోవిభాగజోఘుష్యమాణ శౌర్యసాహసోద్భ టులగుభటులును యథోచితప్రదేశవర్తు లగుచుం గొలువ వేత్రహస్తజనసనామాఖ్యాన సందర్శిత సామంతకుమారుల సేవలు కటాక్షహాసభాషణాదుల నాదరించుచు గీతవాద్య తాళానువర్తిన ర్తకీనర్తన ప్రవర్తనంబు లవధరించుచు, ననేక విధరాజ్యకార్యవినియుక్తులై నయధికారిపురుషుల విన్నపంబు లాలించుచు వందిబృందపఠ్యమానబిరుదావళి ప్రబంధబంధుర శబ్దార్థచమత్కారంబులు పరికించుచు నొడ్డోలగం బై కూర్చుండి కావ్యప్రసంగవశంబున. 11

సీ. శోభితాపస్తంబసూత్రు గౌతమగోత్రు
సుచరిత్రుఁ బింగళిసూరసుకవి
పౌత్రు నన్నమపతిభావనదౌహిత్రు
నమరధీనిధికి నంబమకుఁ బుత్రు
ననుజన్ము లైనట్టియమరనయెఱ్ఱనా
ర్యులు భక్తి సేవింప నలరువాని
సత్కావ్యరచనావిశారదుం డగువాని
సూరననామవిశ్రుతుని నన్నుఁ

ఆ. బ్రియము సంధిలంగఁ బిలిపించి బహువస్త్ర
భూషణాదిదానములఁ గరంబు

సంతసం బొనర్చి యెంతయు గౌరవ
మెసఁగ మధురఫణితి నిట్టులనియె. 12

శా. "నీచే నొక్కమహాప్రబంధముఁ గడున్ నిర్ణిద్రసారస్యలీ
లాచిత్రం బగుదాని నోయనఘ, వాలాయంబుఁ జేయించుకో
మాచిత్తంబున వేడ్క యుండు;నది నీమాధుర్యధుర్యోరువా
గ్వైచిత్రిన్ సఫలంబు సేయుము సుధీవర్గంబులో హో!యనన్.

మ. ఇటమున్ గారుడసంహితాదికృతు లీవింపొందఁగాఁ బెక్కొన
ర్చుట విన్నారము;చెప్ప నేల యవి? సంస్తుత్యోభయశ్లేషసం
ఘటనన్ రాఘవపాండవీయకృతి శక్యంబే రచింపంగ నె
చ్చట నెవ్వారికి? నీక చెల్లె నది భాషాకావ్యముం జేయఁగన్."

క. అని యాదరణము మిగులం
దనర నియోగింప నేను నాకోలఁది గనుం
గొన కీయకొంటిఁ దగ నా
యనఘుఁడు సంకల్పసిద్ధుఁ డనునమ్మిక చేన్. 15

వ. ఇవ్విధంబునం బూని యమ్మహాప్రభువుసగౌరవనియోగంబునకు ననుగుణంబుగ మదీయశక్త్యనుసారంబున విచారించి యపూర్వకథాసంవిధానవైచిత్రీమహనీయంబును శృంగారరసప్రాయంబును, బుణ్యావస్తువర్ణనాకర్ణనీయంబును నగుకళాపూర్ణోదయం బనుమహాకావ్యంబు నిర్మింపం గడంగితి; నట్టి మదీయకృతి కధీశ్వరుం డగుచుం బెంపొందునంద్యాలకృష్ణభూవల్లభునివంశావతారం బెట్టిదనిన. 16

తే. సకలకువలయపాలనైశ్వర్యయుతుఁడు
చండధామకృతశ్రీఘనుండు నైన

రాజచంద్రుండు జగతిఁ గరంబు వెలయు
సంతతోదయసౌభాగ్యశాలి యగుచు. 17

తే. అత్రిలోచనభవుఁ డయ్యె నతఁడు మీఱె
నపరిమితతారకావళి కధిపుఁ డగుచుఁ
దాఁ ద్రిలోచనభవుఁ డయి ధరఁ గుమారుఁ
డేకతారకజయ మొందు టేమియరుదు ? 18

క. ఆచంద్రునివంశంబున
భూచంద్రుం డావిటిబుక్కనరేంద్రుం
డాచక్రవాళశైల
త్వాచక్రస్ఫూర్తికీర్తిసాంద్రుఁడు పుట్టెన్. 19

క. ఆబుక్కనృపాలునిబా
హాబలముకొలంది తదసిహతరిపువీర
ప్రాబల్యనిరాకృతనల
కూబరునకుఁ దెలియుఁ, దెలిసికొనఁగలఁడేనిన్. 20

చ. మతి నజుఁ డంచు రూపమున మన్మథుఁ డంచు నయోన్న
తిన్ బృహస్పతి యనుచున్ వదాన్యతను భానుసుతుం డను
చున్ నుతించు నార్యతతి నిరంకుశాః కవయ యంచది
యోర్చుటగాని బుక్కభూపతికి సముండు లేఁడు తలంపన్
భువనంబుల నేగుణంబులన్. 21

క. పావనగుణ యగునబ్బల
దేవిని గులశీలగుణనిధిన్ మఱి బల్లా
దేవిని వివాహమయ్యె మ
హావిభవుఁడు బుక్కనరవరాగ్రణి వేడ్కన్. 22

క. అందును బల్లాదేవికి
నందను లుదయించి రింద్రనందనసదృశుల్
చందనవిశదయశుల్ సం
క్రందనవైభవులు రామరాజప్రముఖుల్. 23

ఉ. భూమహనీయశీలుఁ డగుబుక్కయయగ్రవధూటి కబ్బలాం
బామణికిన్ జనించిరి సమస్తగుణాఢ్యుఁడు సింగరయ్యయున్
రామనిభుం డహోబలధరారమణుండును విక్రమాన్వయో
ద్దామత నొప్పునీతికి నుదగ్రజయాభ్యుదయంబులుం బలెన్.

ఉ. అందును సింగభూరమణుఁ డౌబళదేవిని బెండ్లియాడి సం
క్రందనతుల్యవైభవులఁ గాంచెఁ దనూజుల ముప్వురన్ బుధా
నందవిధాయి నిర్మలగుణప్రకరున్ నరసింగ రాజు శ్రీ
నందనతుల్యు నారవిభు, నవ్యపురూరవుఁ దిమ్మపార్థివున్. 25

ఉ. [1]వాలినకీర్తిఁ బెంపెసఁగి వారలలో నరసింగరాజు నం
ద్యాలపురాధిపత్యవిభవాతిశయంబు వహించి మించె ను
ద్వేలనిరూఢి నెల్లెడల విశ్రుతమై తనవంశమెల్ల నం
ద్యాలపదప్రసిద్ధిఁ దనరారుచు నెంతయుఁ దేజరిల్లఁగన్. 26

క. ఆనరసింగక్షితిపతి
మానవతీతిలకమైనమాదమదేవిన్
భూనుత సమస్తగుణాల
క్ష్మీనిధిఁ దగఁ బెండ్లియాడెఁ గీర్తి దలిర్పన్. 27

సీ. మందారమందాక్షసందాయిదానప్ర
సిద్ధుండు సింగరక్షితివరుండు

1. ప్రాలిన.

గర్వితారాతిదోర్గర్వనిర్వాపణో
దీర్ణుండు నారథాత్రీవరుండు
భూభువన ప్రశంసాభిశోభితమహా
ప్రాభవాఢ్యుఁడు కుమారాంబళుండు
శరదిందుచంద్రికాపరిశుద్ధివిహసన
స్ఫురదనర్గళకీర్తి వరదరాజు
తే. ప్రచురవిక్రమరఘుపతి రఘుపతియును
దనయు లేవురు గల్గి రుదాత్తసకల
గుణగరిష్ఠులు నరసింగకుంభిసీత
లాధినాథున కమ్మాదమాంబయందు. 28

క. నరసింగవిభునిసింగరి
నరవరుఁ డసమానుఁ డధికనయసారత ని
ర్భరశూరత నతిధీరత
నరు దగుదానక్రియావిహారత నిలలోన్. 29

క. నారాయణభక్తుఁడు సుజ
నారాధనపరుఁడు జలరుహాక్షీసుమనో
నారాచుఁడు నరసింగయ
నారావనిపాలకుండు నరనిభుఁ డాజిన్. 30

సీ. స్వారాజభావంబు కారణంబుగ నేమొ
శక్రుండు నెలవున జడియ కునికి;
మిత్రపుత్రతఁ దాను మిత్రుండ నని యేమొ
యముఁ డాత్మపురమునఁ దెమల కునికి;
వారుణీసేవామదారూఢిచే నేమొ
జలభర్త తనవీటఁ గలఁగ కునికి;

తల్లడం బేల? యేధనదండ? నని యేమొ
ధనరాజు నిజపురిఁ దలఁగ కునికి;
తే. తమకు మఱి దిక్కు లేమిని దలఁకి యేమొ
కడమనలువురు మూలల నడఁగి యునికి;
వీరవరుఁ డైన నంద్యాలనారవిభుని
యాజి ఘోర భేరీధ్వను లడరునపుడు. 31

చ. పగ లనుశబ్దమాత్రము నభఃకుసుమంబు నిజంబు నారభూ
జగదధిప ప్రతాపగుణసంపదచే; రవిఁ దత్సమానుఁగాఁ
దగునె నుతింప? నారవి ప్రతాపమహత్త్వముచేతఁ బేర్చుచున్
బగ లొకనాఁడుఁదప్పక యపారతఁ జొప్పడుఁ గాకమానునే?

చ. వదలక యుత్కళేంద్రుని సవాయిబరీదు నడంచుదుర్జయున్
గుదుపనమల్కుఁ దల్లడిలఁ గొట్టి మహాద్భుతసంగరంబులో
నెదిరిచి కొండవీటికడ; నెవ్వరు సాటి విచిత్రశౌర్యసం
పదపస నారసింహవిభుపట్టికి నారనృపాల మౌళికిన్? 33

సీ. శ్రీవిష్ణుపదభక్తిచే ధర్మసంపత్తి
ధర్మసంపత్తిచేతను జయంబు
జయసిద్ధిచేత నుజ్జ్వలబాహుశౌర్యంబు
శౌర్యగౌరవముచేఁ జతురనీతి
నీతి పెంపున మహనీయసామ్రాజ్యంబు
సామ్రాజ్యమహిమచే శాంతిగుణము
శాంతిచే వేదాదిసకలసద్విద్యలు
విద్యలచే బుద్ధివిలసనంబు
తే. దానఁ బాత్రవివేకంబు దాన నీగి
దానఁ బ్రవిమలకీర్తియు దానఁ గులముఁ

ప్రేమ నత్యంతము నలంకరించుకొనియె
బళిర ! నంద్యాలనారభూపాలకుండు. 34

చ. ఘనతరదానచాతురిన కాదు శ్రుతిస్మృతి శాస్త్రనైపుణం
బునను బుధానురంజనుఁడు భూరిశుచిత్వమునంద కాదు శో
భనపుఁబ్రతాపసంపదను బావకుఁ డానరసింగభూపనం
దనుఁడు కుమారయోబవసుధాతలనాయకుఁ డివ్వసుంధరన్.

ఉ. సాత్వికతాపరాయణుఁడు సత్యవచస్కుఁడు దానశాలి దో
స్సత్వవిజృంభితుండు రణశౌర్యధురీణుఁ డకల్మషుండు ధీ
రత్వముమిక్కుపట్టు చతురత్వనిధానము నీతిపద్ధతీ
తత్వవిశారదుండు వరదక్షితిపాలుఁ డలోలుఁ డెయ్యెడన్. 36

క. కరుణాఘనవీక్షణమునఁ
శరణాగతరక్షణమున సంగరశౌర్యా
భరణాహితశిక్షణమునఁ
దిరముగ రఘుపతియ రఘుపతిం దలపోయన్. 37

ఆ. అందు సింగరయ్య యనవద్యగుణ గౌర
మాంబఁ బెండ్లియాడి యాత్మజులను
గనియె నారసింహజననాథు రఘుపతి
క్ష్మాతలేంద్రు నోబమనుజవిభుని. 33

క. ఆనారసింహవిభుఁ డస
మానగుణుఁడు రఘుపతిక్షమావరుఁడు యశ
శ్శ్రీనిధి యహోబలాఖ్యధ
రానాథుఁడు సకలగుణవిరాజితుఁ డయ్యెన్. 39

క. ఆముగ్గురలో నగ్రజుఁ
డై మించునృసింహునకుఁ దదంగన యగుశ్రీ

రామాంబకు నుదయించె మ
హామతి హావళిచినోబళాఖ్యుఁడు వెలయన్. 40

ఉ. దేవవిభుండు భోగమునఁ దీవ్రమయూఖుఁ డఖండచండతే
జోవిభవంబునం దపనసూనుఁ డనూనవితీర్ణి పెంపునన్
దైవతమేదినీధరము ధైర్యమహత్త్వమునం దలంపఁగా
నావళిచిన్నయోబమనుజాధిపముఖ్యుఁడు రాజమాత్రుఁడే!

క. ఇది సింగరయ్యసంతతి;
తదనుజు ననుజుఁ డగునోబధరణిపువంశా
భ్యుదయక్రమ మభివర్ణిం
చెద నిఁక భువనప్రసిద్ధి చెన్నెసఁగంగన్. 42

ఆ. ఆకుమారయోబభూకాంతుఁ డింపుతోఁ
బెండ్లియాడె గుణగభీరచరితఁ
దిరుమలాంబ నెందుఁ బరఁగుపాతివ్రత్య
పావనతఁ దనర్చుభాగ్యనిధిని. 43

సీ. నానాగుణైకసిధానంబు నా నొప్పు
నరసింగమేదినీనాథవర్యు
నిద్ధంపుగీర్తులఁ దద్దయు విలసిల్లు
నట్టిపెద్దయహోబళాధిపతిని
నాదిమనృపగతి మేదినీజనములఁ
బ్రోది సేయుచు నొప్పునాదవిభుని
సన్నుతోన్నతవృత్తి నెన్నికఁ గన్నట్టి
చిన్నయహోబలక్షితితలేంద్రు

తే. సాంద్రతరచారుచారిత్రు నారనృపుని
నాకుమారాబళుండు తిమ్మాంబయందుఁ

గనిరి సేవ్రురుసుతుల సత్కాంతియుతుల
విష్ణుసేవాభిరతులఁ బ్రవీణమతుల. 44

క. అందు నరసింగవిభుఁ డిం
పొందఁగఁ దాఁ బెండ్లియాడె నుభయకులశ్రీ
సౌందర్యగుణచరిత్రము
లం దిరమై తనకుఁ దగినలక్ష్మీదేవిన్. 45

స్రగ్ధర. ఆలక్ష్మీదేవియం దాయతమతి నరసిం
గావనీశుండు కాంచెం
ద్రైలోక్యస్తుత్యులన్ నందనుల నురుయశో
[1]ధన్యు నోబాహ్వయఖ్యా
పాలోత్తంసుం గవిత్వప్రముఖబహుకళా
పారగుం దిమ్మరాజున్
బాలాదిత్యోపమానప్రచురతరరుచి
స్ఫారు నారతిమింద్రున్. 46

ఉ. వైభవజృంభణావమతవాసవుఁ డిందుముఖీనవీనచే
తోభవమూర్తి కల్మషవిదూరుఁడు నిత్యరమావిహారలీ
లాభవనాయమానసువిలాసకటాక్షనిరీక్షుఁ డాకుమా
రాభగనారసింహసుతుఁడౌభళుఁడెన్నిక కెక్కు నెంతయున్.

శా. అత్రాసోజ్జ్వలశౌర్యతాగుణకుమారాహోబలక్ష్మాపస
త్పుత్ర శ్రీనరసింహతిమ్మవిభుకీర్తుల్ మీఱి యత్యంతమై
చిత్రం దిక్తటులన్ నటింప నది తా శీలింపుచున్నట్లు తత్
స్తోత్రాకారసరస్వతీసతి నటించున్ సూరిరాడ్జిహ్వలన్. 48

1. భవ్యు (యతితప్పినది.)

క. ఏసీమ నెదురు లేక వి
భాసిలు నంద్యాలతిమ్మపార్థివుబలముల్
వాసి గలయతివిభాసి
ప్రాసాదులతోడ సత్ప్రబంధములగతిన్. 49

ఉ. భూలలనాలలామ కడుఁ బొల్పెసలారెడువేడ్కతోడ నం
ద్యాలకుమారయోబనరనాథునృసింహునినారశౌరియు
త్తాలభుజాగ్రమెక్కటియుఁదక్కకయెక్కెఁదదీయ[1]కీర్తియన్
బాల సుమేరుశృంగము సపత్నికి మచ్చర మెచ్చ కుండునే. 50

ఆ. అతనిపిన్నతండ్రి యగుపెద్దయోబభూ
నాయకుండు గాంచె నందనులను
సారసుగుణమణిపయోరాశి నుద్దండ
యోబళేంద్రుఁ జిన్న యోబళునిని. 51

ఉ. ధీరజనాభివర్ణ్యుఁడు తదీయకనిష్ఠపితృవ్యుఁ డుజ్జ్వలాకారుఁడు
[2]పిన్నయోబళుఁడు గాంచెఁ దనూజుల ముప్పురన్ మనో
హారిగుణోన్నతుం దిరుమలయ్యను రాజమనాయుఁ గృష్ణభూ
మీరమణోత్తమున్ దిశల మించి నిజాన్వయకీర్తి వర్తిలన్.

క. ఇల నంద్యాలకుమారా
బళువంశచరిత్ర మిది సుపావనవృత్తిం
బొలు పొందుతదనుజన్ముని,
విలసితవంశక్రమంబు వివరింతు నికన్. 53

ఉ. సంగరపార్థుఁ డావరదశౌరి సుతత్రితయంబుఁ గాంచె నా
త్మాంగన యైనశ్రీతిరుమలాంబికయందు మహాగుణాఢ్యు శ్రీ

1. కీర్తియున్ 2. చిన్న యోబ.

రంగజనాధిపుఁ బుధవరప్రణుతుఁ నరసింగమేదినీం
ద్రుం గవిపోషణాతిచతురుం గనకక్షితిపాలశేఖరున్. 54

తే. అందు శ్రీరంగరాజు సమస్తగుణని
కేతనుం డాశ్రితసుపర్ణకేతనుండు
తనకుఁ గులరూపగుణములఁ దగినయట్టి
తిరుమలాంబికఁ బెండ్లియై తేజరిల్లె. 55

సీ. శోభనజయలాభసౌభాగ్యభూభర
ణాభిశోభితుఁ డైనయాభశేంద్రు
నిర్మలసత్కర్మధర్మనిర్మితబుధ
సమ్మోదుఁ డై యొప్పుతిమ్మవిభుని
సురదంతిశరదభ్రహారదంతిరిపునిభ
స్ఫురదుదంచితకీర్తి వరదవిభుని
విష్ణుసేవాఢ్యంభవిష్ణు నిత్యాచార
నిష్ఠాతహృదయుని గృష్ణనృపుని

తే. నందనులఁ గాంచె నలువుర నందనద్రు
మానువర్తనకీర్తనీయానవరత
దానముదితార్యతతుల సమానమతుల
రమణిఁ దిమ్మాంబయందు శ్రీరంగరాజు. 56

తే. అట్టిశ్రీరంగవిభుద్వితీయానుజునకుఁ
గనకవసుధాధిపతికిని గలిగె సుతుఁడు
ధరఁ గనకగిరియాబళేశ్వరుఁ డనంగ
నభినుతాహ్వయుఁ డగుచుఁ బెంపారు ఘనుఁడు. 57

వ. ఇది వరదరాజువంశక్రమంబు. 58

తే. ఇట్టివంశాభివృద్ధికి హేతువు లయి
తనరుసౌజన్యనిధు లన్నదమ్ము లెపుడుఁ
దనదుసౌభ్రాత్రమునకుఁ జిత్తముల నలర
వెలసె నంద్యాలనారపృథ్వీవరుండు. 59

క. ఆనారక్షితిపాలుఁ డ
నూనశ్రీవిభవసముచితోద్వాహవిధిం
బూని వరియించె నిజరూ
పానుగుణన్ దిరుమలాంబ నధికప్రీతిన్. 60

తే. పుణ్యకులశీలమహిమలప్రోక యనఁగ
నిష్కళంకపాతివ్రత్యనిధి యనంగ
వెలయు నంద్యాలనారభూవిభునిదేవి
పరమశుభగుణనికురుంబ తిరుమలాంబ. 61

క. ఆతిరుమలాంబయందుఁ బ్ర
భూతయశుఁడు నారవిభుఁడు పుత్రులఁ గనియెన్
ఖ్యాతాత్ముల నరసింగ
క్ష్మాతలవిభు మాదనృపునిఁ గనకక్షితిపున్. 62

ఉ. ఉన్నతిఁ బేర్చి 1యందు వెలయున్ నరసింగవిభుండు శౌర్యసం
పన్నుఁ డటంచు విద్యఁ బ్రతిపన్నుఁ డటంచుఁ గవీంద్రకోటికిన్
సన్నిధియంచు నిత్యహరిసన్నిధియంచు విపన్నరక్షణా, సన్నుఁ
డటంచు నెప్పుడుఁ బ్రసన్నుఁ డటంచు జనుల్ నుతింపఁగన్.

క. నారయనరసింహుఁడు మది
నారయ నరసింహుఁడే యథార్థము కరజ

1. యొందు.

శ్రీరచితాశ్వస్థితి రాయి
భూరిప్రహ్లాదభరణమున శోభిలుటన్. 64

శా. స్ఫూర్తిప్రౌఢి నిరంతరం బగుచు నెచ్చోటం బ్రకాశింపఁగా
వర్తిల్లుఁ భువనంబులందును సహావస్థానవత్కౌముదీ
మార్తండద్యుతివై భవంబులన; నిర్మర్యాదవై చిత్రితోఁ
గీర్తింపఁ వశమే నృసింహవిభుసత్కీర్తిప్రతాపోన్నతుల్. 65

ఉ. భానుసమాన తేజుఁడు విభాసురరూపమనోజ్ఞుఁ డుజ్జ్వలా
నూనయశోవిభాసి విభవోదయనిత్యవిలాసి విశ్వస
న్మానితవర్తనుండు కవిమండలనిర్మితకీర్తనుండు ల
క్ష్మీనవమాధవుండు నరసింహునినారయమాధవుం డిలన్. 66

క. వితరణమున రణమున ను
న్నతవినయంబున, నయంబునం దన కిలలోఁ
బ్రతి లేక నారభూపతి
సుతుఁ డామాదప్రభుండు శోభిలు మిగులన్. 67

క. కనకమహీభృద్వరుఁ డల
కనకమహీభృద్వరుండ గట్టిగ 1శౌర్యం
బున విబుధాధారత్వం
బునఁ బరహితధర్మ భావమునఁ దలపోయన్. 68

శా. స్థానం బెన్నఁడుఁ బాయ దుత్సవఘనస్వస్త్రీసుఖక్రీడ పై
పై నొందఁ భువి నర్థిలోకము దివిం బ్రత్యర్థిలోకంబు న
న్యూనుం డాకనకయ్య యుద్యతకృపాణుం డైనమాత్రం
బునఁ, దానపాత్రము లింత యంత యనుచుం దర్కింపఁగా
శక్యమే. 69

1. ధైర్యం.

సీ. సంతానసురధేనుచింతామణిశ్రీకి
లజ్జఁ దా నొనరించు నోజ్జ యగుచు
నలకాధిపతిసూనునలకాములకు దర్ప
రహితత్వ మొనరించు మహితలీల
నరభీష్మకోదండగురుభీష్మసమరంబుఁ
దక్కువ యనిపించు నిక్కువముగఁ
గుంభీనసక్రోడకుంభీనగిరులకు
విశ్రమంబు నొనర్చు నశ్రమమున
తే. సంతతౌదార్యసౌందర్యశౌర్యధరణి
భరణనైపుణగుణములఁ బ్రౌఢి మెఱసి
వరుస నరసింగమేదినీశ్వరునినార
నరవరేణ్యునికనకభూనాయకుండు. 70

క. ఆమువ్వురందు నగ్రజుఁ
డై మించిననారసింహుఁ డతులితవిభవ
శ్రీ మెఱయఁ బెండ్లి యాడెం
బ్రేమం బెదకొండమాంబఁ, బినకొండాంబన్. 71

చ. నిరుపమవిక్రమంబును వినీతియు నీతియుఁ బోలెఁ దత్త్వవి
త్పరిచయమున్ విరక్తియునుభక్తియుఁబోలెసుయోగవర్తనా
దరవిభవంబు శాంతియును దాంతియుఁబోలెఁగరంబలంకరిం
చిరి తమనిత్యసేవ నరసింగయ నిద్దఱుకొండమాంబలున్. 72

ఆ. అందుఁ బెద్దకొండమాంబయం దానర
సింగభూవరుండు శిష్టమతులఁ
గాంతియుతుల సుతులఁ గనియె మూర్తిమా

రమణుఁ దిమ్మవిభుని రమణ [1]మీఱఁ. 73

ఉ. ఆనరసింగభూపతి ప్రియం బెసగం బినకొండమాంబయం
దానమితాఖిలాహితసమాజుఁ దనూజునిఁ గాంచె బంధుసం
తానసురావనీజు సముదంచితభోగబిడౌజు సూరిమై
త్రీనవభోజు భానునిభతేజునిఁ గృష్ణమరాజు నున్నతిన్. 74

వ. అందు. 75

సీ. శేషుదర్పము చివ్వ శీతాంశురుచి నవ్వ
పాలమున్నీటిపైఁ గాలు ద్రవ్వ
యాదిత్యుపస యాఁచి హాలహాలంబును లోఁచి
హుతవహుగర్వ మట్టుఁ దలఁచి
కల్పశాఖిని గెల్చి కర్ణుకీర్తి మరల్చి
ఖచరువార్తఁ దరల్చి ఘను నదల్చి
కందర్పు మఱపించి యిందుని నిందించి
నలకూబరు హసించి నలుని మించి

తే. తనరుకీర్తిప్రతాపవదాన్యతాసు
రూపవిలసనములచేత రూఢి కెక్క
ధరణి నంద్యాలనరసింగనరవరేణ్యు
పట్టి యైనట్టిమూర్తిభూపాలకుండు. 76

వ. [2]తదనుజుండు. 77

క. తిమ్మక్షితిపతి శోభిలు
నిమ్మహిలో మిగుల వాసి కెక్కెడుగాంభీ
ర్యమ్మున ధైర్యమ్మున శౌ
ర్యమ్మునఁ బ్రఖ్యాతుఁడై జనావళి పొగడన్. 78

1. మీఱి. 2. ఇది కొన్నిప్రతులఁ గానరాదు.

సీ. శ్రీపుత్రతులనానురూపంబు రూపంబు
నిర్మలాంగిరసవినీతి నీతి
మహనీయతానుపమానంబు మానంబు
భూతిమద్రిపుదావహేతి హేతి
ధాత్రీసురశ్రీనిదానంబు దానంబు
తులితమారుతిభీమబలము బలము
గోవిందచింతాస్వభావంబు భావంబు
కోవిదబంధుసంకులము కులము

తే. తరమె వర్ణింప వనకుభృత్తటకుటీర
కటురటజ్ఝిల్లికాచ్ఛటాఘటితబిరుద
కాహళారవశంకాప్రకంపితప్ర
తీపనృపజాలు నంద్యాలతిమ్మవిభుని! 79

ఉ. 1చెన్నెసఁగన్ నృసింహనృపశేఖరుతిమ్మనృపాలమౌళి య
భ్యున్నతకీర్తి ముజ్జగము నూనఁగ మానవకన్యలట్ల తా
రెన్నఁడుఁ బోనిపున్నమసమృద్ధులఁ గాంచితిమంచునుబ్బుచున్
వెన్నెలకుప్ప లాడుదురు వేలుపుఁగన్నెలు నాగకన్యలున్. 80

ఉ. శ్రీయుతుఁడైన యట్టినరసింహునితిమ్మనికీర్తివైభవ
శ్రీ యనుమత్తకాశినికిఁ జెల్వధికంబుగ దిక్కులన్ నిజ
స్ఫాయదకీర్తినీలపటసంవరణం బొనరించు మున్నుగా
నాయనశత్రు 2వర్గము ప్రియం బిఁక నెవ్వఁడు సేయకుండెడున్.

మ. క్షితి నంద్యాలనృసింహుతిమ్మవిభుసత్కీర్తిప్రతాపంబు లు
న్నతిఁ బర్వన్ నవఫేనవిద్రుమములై నానాబ్ధులన్ సింహాసం

1. చెన్నెసఁగన్. 2. గర్వము.

తతిధాతుప్రకరంబులై వలయగోత్రంబుల్ ప్రవచ్ఛాదరో
జ్జితసిందూరములై దిశాగజతతిం జెన్నొందఁ గైసేయుచున్
మ. అతిధన్యుం డగునారసింహవిభుతిమ్మాధీశుహస్తాబ్జసం
గతిచే వింతగ దానవారి సముదగ్రప్రౌఢిచే విప్రసం
తతియందుల్ నెఱపుల్ ధ్రువస్థితినిదానత్వంబుఁ బ్రహ్లాదపో
షితయుంగాకయశేషభోగపదతం జెన్నొందుసౌభాగ్యమున్.
ఆ. ఇట్టితిమ్మమేదినీశ్వరుం డనుఁగుఁద
మ్ముఁడు సభక్తివినయమోదగరిమఁ
దను భజింప నలరుఁబినకొండమాంబగా
రాపుఁబట్టి కృష్ణభూపవరుఁడు. 84
సీ. ఆఖండలాహంక్రియాఖండనోదంచి
తాఖండవిభవోదయాంచితుండు
వారణారిత్రపాకారణాజిస్థలా
వారణాంచద్భుజాపౌరుషుండు
మందేహరిపుదీప్తిసందేహఘటనాత్య
మందేహతేజస్సమన్వితుండు
బంధురాజిపయస్సింధురాజిభవ
ద్బంధురాజీజయభాజితుండు
తే. వెలయు నిఖిలదిగంతపృథ్వీతలాధి
పతిశిరఃకంపకంపితశ్రుతివలక్ష
మణిమతల్లీఘృణిప్రతిమల్లఫుల్ల
కీర్తివిభవుండు నంద్యాలకృష్ణవిభుఁడు. 85
మ. అనఘాత్ముల్ నరసింహకృష్ణవసుధాధ్యక్షుల్ విరాజద్గుణై
కనిధుల్ వర్ణన సేయఁగాఁ దరమె? దిక్చక్రంబునం దెల్ల శో

భనతత్కీర్తినదీమతల్లి ప్రవహింపం బూన మున్మున్నగా
ఘన మై యుబ్బుఁ గవీంద్రు లన్ చెలమలం గావ్యామృతం
బెంతయున్. 86

చ. అనిరళనిత్యభోగవిభవాతిశయోల్లసితుండు నారసా
ర్థిపునరసింహకృష్ణజగతీపతి నిత్యసువర్ణవర్షముల్
కవినికరంబుపైఁ గురియఁగాఁ బ్రవహించును హృద్యగద్యప
ద్యవివిధకావ్యరూపత ననంతసువర్ణమహాప్రవాహముల్. 87

ఉ. దానమునందుఁ గృష్ణవసుధావరుఁ డప్రతిముండు యుక్త
మున్, దీని గణించినన్ సుకమణీతతి గొల్చుచు నున్కి
సత్తసం, తానసమృద్ధి చేకుఱుటఁ దద్వినయాదిగుణంబు
లన్నియుం, బూనిక మీఱఁగా ననయమున్ సుకభిత్వముఁ
దాల్చి యుండుటన్. 85

మ. తమి నంద్యాలనృసింహకృష్ణునిమహాదానక్రియాకౌశలం
బు మహత్త్వంబున నర్థిబృందము ధనంబుం జెందఁ బ్రత్యర్థి
బృందము చెందున్ నిధనంబు నింతయు మదిం దర్కింప
యుక్తంబ తథ్యము "వర్ణాధికు లెందుఁ గోరుదురువర్ణా
ధికవ్యవదోగమున్." 80

మ. ఒకప్రద్యుమ్నునిఁ గాంచెఁ దొల్లి యదువంశోద్భూతిఁ
బెంపొందుచున్,సకలక్ష్మాసురులం గరం బిపుడు శ్రీనంద్యాల
కృష్ణక్షితీం,ద్రకరాబ్జాన్వయసంభవంబుకతనం బ్రద్యుమ్నులం
జేయుచుం, బ్రకటం బయ్యెడు దానవారి యవతారంబొంది
ధాత్రీస్థలిన్. ?0

చ. కలన నృసింహకృష్ణుఁ డతికౌశలతన్ జళిపించుఖడ్గ మ
గ్గలికఁ దటిల్లతల్ వెడలఁ గ్రాయు "నరాతినరాధిపుల్ మనన్

వలసిన వీని< గైకొనుఁడు వక్త్రములం" దని పంపుఁబూరిపు
ల్లలు వెదచల్లెనో యనుతలంపులు చూపఱకుం జనింపఁగన్.

క. బల్లిదుఁడు కృష్ణభూపతి
వెల్లుగ జళిపించువాలు పెనుధాకకు భీ
తిల్లినపగవాఁ డడవిని
భిల్లవిలాసినులచూపుబెళుకుల కులుకున్. 92

చ. పొలుపుగ నారసింహనృపపుంగవుకృష్ణుఁ డనంతవైభవో
జ్జ్వలుఁడు ప్రతాపకుంకుమపుఁజప్పలఁ బొండుయశఃప్రసూన
పూజల నలరించు విశ్వమును జక్రివిరాడ్తనువౌటెఱింగియా
బలి యది వో మహాద్భుతపుభక్తి మనంబుననెన్ని చూడఁగన్!

చ. సుమధురమూర్తిఁ గృష్ణవిభుఁ జూడనియింతు లెటన్న నంద్రు
గా, ని మది యొకింత చేర్చి యతనిం గనుఁగొన్నతుదన్
సుధాంశురూపము ప్రియ మన్నవారు మఱి భావజు మే
లనువారుఁ గల్గు టబ్బ మిదియ సాటి యానృపతి రాజ
మనోజులరూపువాసికిన్. 94

మ. అవనీకాంత కరంబు రంజిలెడు నంద్యాలాధిపుం గృష్ణపా
ర్థివునిం జేరి సదా యనంతవిభవాధిక్యంబుసొంపుల్ వరా
హవసత్కౌశలజృంభణంబుఁగులగోత్రోన్నత్యముల్ మానసో
త్సవ మైనట్టియనేకపావనగుణోదారత్వముం గల్గుటన్. 95

సీ. శ్రీవిష్ణుభజనైకశీలుం డలోలుండు
వైదికమతరక్షణాదరుండు
నెఱబంటుతనమున మెఱయుఁ [1]జోదులయందు
గజహయారోహాదికౌశలుండు

---

1. బోరులయందు.

కీర్తిప్రియుండు సంగీతసాహిత్యాది
సకలకళావిచక్షణుఁడు రసికుఁ
డీవిపట్టునఁ గొంచె మెఱుఁగఁడు తగవరి
కల నైన నెఱుఁగఁడు కల్ల లాడ
తే. ధీరుఁడు గభీరుఁ డుచితవిహారుఁ డార్య
వర్తనుఁడు శరణాగతవత్సలుండు
శేషునకు నైన వర్ణన సేయ వశమె
యనఘు నంద్యాలకృష్ణధరాధిపతిని. 96

షష్ఠ్యంతములు

క. ఈదృశగుణరమ్యున క
న్యాదృశధరణీవరదురభినయసామ్యునకున్
వైదికపథరతునకు న
లాదికనృపనయతిరస్క్రియాదతునకున్. 97

క. ఆధునికరామభద్రున
కాధిక్యచణాహవక్రియారుద్రునకున్
మాధవపదపద్మసమా
రాధనవిధిసాధితావిరతభద్రునకున్. 98

క. జయలక్ష్మీపరిణయసహృ
దయకీర్తిసతీసమర్పితస్ఫుటతేజో
మయహారిద్రాక్షతసం
చయమధురితదిక్పురంధ్రిజననిటలునకున్. 99

క. దానోదకధారామహి
మానారతశీతలీకృతాంగణభూభా
గానుష్ఠితయాచకసం

తానాకించన్యజన్యతాపక్షతికిన్. 100

క. ఇభకర్ణతాళవృంత
ప్రభవానిలసుఖితపరనృపప్రహితసువ
స్తుభరవహాజనసమాకీ
ర్ణభవనగోపురబహిర్గరాభాగునకున్. 101

క. శ్రీనంద్యాలనృసింహ
క్ష్మానాథతనూజునకు సముంచితవిభవ
శ్రీనవ్యబిడౌజునకును
దానకళాతులితదైవతక్ష్మాజునకున్. 102

క. ఆత్రేయమౌనిగోత్రప
విత్రునకు విరోధిమదలవిత్రునకు దిశా
జైత్రునకు లోచనోత్సవ
గాత్రునకును గొండమాంబికాపుత్రునకున్. 103

క. విశ్రుతతిరుమలతాతా
ర్యశ్రేష్ఠాన్వయసుదర్శనాచార్యతనూ
జశ్రీనివాసగురుచర
ణాశ్రయణసమార్జితాఖిలాభ్యుదయునకున్. 104

క. జిష్ణుయశోధిక్షేపణ
ధృష్ణుమహాశౌర్యపద్ధతీఖేలునకున్
వైష్ణవమతశీలునకున్
గృష్ణమహీపాలునకును గృతిలోలునకున్. 105

వ. అభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధియు, నాయురారోగ్యసమృద్ధియు నగునట్లుగా నాయొనర్పంబూనినకళాపూర్ణోదయం బను మహాప్రబంధంబునకుం గథాక్రమం బెట్టి దనిన: 106

శ్రీరస్తు

కళాపూర్ణోదయము

ప్రథమాశ్వాసము

కథారంభము

లకు నాకరమై వి
ద్యాలతలకు నాలవాలమై హరికి సదా
1కేలీభవనంబై మహిఁ
జాలఁగ ద్వారవతి యొప్పు సౌభాగ్యములన్.

ఉ. తోయధియంకభాగమునఁ దోఁపఁ బెంపులతోడఁ దత్పుర
శ్రీ యతఁ డూర్మిహస్తములచేఁ దను నిట్టటు మట్టి లాలనల్
సేయఁగ నొప్పు నంగగుణలీలల నెంతయుఁ బెద్ద యయ్యు "నే
ప్రాయము లైనఁ దండ్రియెడఁ బట్టుకు వేళాకరీతిగా జనుల్."

చ. సురుచిరవస్తుసంపదల సొంపునఁ బెంపు వహింపుచున్న య
ద్వారపురి యాత్మసామ్యపువివాదముఁ దీర్చుకొనంగఁ బిల్చు ని
ర్జరనగరిన్ సువర్ణమయసౌధకరప్రసరంబుచేత నం
బరము గ్రహించి భూరితరపౌరజనారవగౌరవంబుచేన్. 3

1. కేళీసదనం.

చ. అహిమకర ప్రచారసుదురాసద మైనిబిడాంధకారస [బుచే
న్నహానముఁ బొల్పుఁ దెల్పుచుఁ దనర్చుఁ సముద్రమహోదకం
బహిగభివేష్టితం బగుచు భాసిలుఁ దత్పురికోటమిక్కిలిన్ [న్.
మహిమను జక్రవాళగిరిమాడ్కిని జూడ్కికి వేడ్కసేయుచు

చ. నలుగడలందుఁ గంబములనం దగి రైవతకాదిపర్వతం
బులు పయికప్పుటాచలుపపోలికి నింగియు నందుఁ జిత్ర భం
గులు పచరించుసౌధమణికూటమరీచులు నొప్ప నొప్పు మి
క్కిలిఁ బురలక్ష్మి కొల్వుచవికెం గొలు వున్నగతిన్ శుభస్థితిన్.

చ. కొలఁదికి నెక్కుడై వరుణుకోటలు మేడలు గోపురంబులుం
గొలువఁగ వచ్చు నప్పురముకోటలు మేడలు గోపురంబులున్
జలనిధితుంగభంగచయసంగతతత్ప్రతిబింబసంతతి [వోన్.
చ్ఛలమున నంత మ్రొక్కు ధరఁ జాగిలి యీడనువారు చిన్న

ఉ. శైవలనీలముం గమలశాలియు నైనయగడ్తనీరు ప
ద్మావళి వ్రాఁతతోడికరకంచుగ నొప్పుచుఁ గోట శాటిలా
గై వఱలంగ హార్మ్యకనకాంశునికాయము పేరఁ దత్పుర
శ్రీ విలసిల్లు నభ్రచరసింధువు మౌళికి మల్లెదండగన్. 7

చ. విలసితవీచికాయతరవిప్రతిబింబమిషంబునన్ మహా
జలనిధి లక్ష్యపార్శ్వశయచక్రిపయిం జెయి సాఁచి యొప్పు
సం,ధ్యలఁ బురలక్ష్మి ధర్మవిధు లన్నియు "నొజ్జలపుచ్చకాయ"
గా,వలయు విడం డతండు రసవత్పరిఖామిష బాహుబంధమున్.

చ. అగణితలీల నప్పురమునందు విరాజిలుచుండు నెంతయున్
మృగమదలేపపంకముల మేలిమికోటలుఁ బువ్వుఁదోఁటలున్

నిగనిగ మన్విటంక[1]ములు నీలపుమేడలుఁ బైఁడిగోడలుం
బగడపుటంచుపాంకముల పచ్చలతిన్నెలు వింతవన్నెలున్. 9

లయవిభాతి.—

అలికులము నీలముల చెలువము వహింప నవ
దళములు హరిన్మణుల పొలుపునఁ దలిర్పం
దలిరుగమి కెంపులుగఁ బలుదెఱఁగు క్రొవ్విరుల
విలసనము ముత్తియపుగుళికలకుఁ దక్కం
గలమణులకుం బసిఁడికళుకులకు నీడగుచు
వెలయఁగఁ బరాగములు లలితపువితానం
బులుగ గృహముఖ్యముల చెలువు ప్రతిబింబములు
బలెఁ బురమునద్దెసలఁ బొలుచును వనంబుల్. 10

చ. "అనుపమితస్వవాద్యనివహంబులతో సరిమ్రోయుటల్ సహిం
పనియది యై పురం బెదురుపౌఁజులు దీర్చెనొ మచ్చరంబునన్
వనధి"కనంగ నయ్యుపవనంబులు పొల్చు మిళిందబృందముల్
ఘనమకరాకృతిం దనర గాడ్పులఁ జింద మరందబిందువుల్.

చ. కొలఁదికి మించు కెంజిగురుగుత్తుల మొగ్గలఁ బువ్వుగుచ్ఛకం
బులఁ బువుఁదేనెఁ బుప్పొడులఁ బూపలఁ బిందెలఁ గాయలన్
ఫలంబుల నెపుడున్ సమగ్రపరిపూర్తి వహింపుచుఁ దద్వన
వ్రజం, బెలమి రహించు నందనసమృద్ధికిఁ గోటిగుణాధి
కంబుగన్. 12

శా. చాతుర్యాధిగతాఖిలశ్రుతిచయుల్ షడ్దర్శనీపారగుల్
శ్రౌతస్మార్తవిధిప్రసిద్ధపదవీసంచార[2]లీలాఢ్యగుల్

1. ముల. 2. సన్మార్గణుల్.

చేతో నామవిలోచనాచరితలక్ష్మీనాథసంజ్ఞాదిమ
జ్యోతిర్నిత్యనిరీతు లప్పురములో నున్నట్టియుర్వీసురుల్.

శా. నానాయుద్ధవిహారశూరులు గుణానందజ్జయశ్రీనఖాం
శానూనభ్రమదాయుధవ్రణకిణోదంచచ్ఛరీరుల్ సదా
దానప్రౌఢియశోవిశేషజితమందారుల్ గభీరుల్ మహా[లోన్.
మానాధారులు రాకుమారు లతిభూమర్ష మింతు రవ్వీటి

చ. తమతమ పెద్దవారు మును దాఁచినద్రవ్యము లున్నయట్ల
యుం,డ మితము లేక యొప్పెడుధనంబులు తారు గడించి
యుర్వి ని,త్యము నమితంబుగా నవనిధానము లున్పుచు
నప్పురంబులో,నమరెడుకోమటుల్ నగుదు రల్లకుబేరు నిధీశ్వ
రత్వమున్. 15

క. ద్విజులను శాస్త్రనియుక్తిని
భజియించుచు నిండ్ల సకలభాగ్యవిభవ మ
క్కజ మై తనర సుఖింతురు
సుజనులు తత్పురములోనిశూద్రులు నెమ్మిన్. 16

క. ఎప్పట్టున ఘనసారపుఁ
గుప్ప లగుగజాశ్వసుభటకోటులచేతం
గప్పురపుఁగ్రోవి యనఁ దగి
యప్పురము కరంబు వెలయు నవనీస్థలిపై. 17

బంధుకము:—

అరుదుగఁ బిడికిట నడఁగెడునడుముల్
హస్తిసమానపుయానములుగ్

గురుజఘనములును గుచములభరముం
గొప్పులగొప్పతనంబులు మే
గరగరికలు సిరి గలనగుమొగముల్
కల్కి మెఱుంగుఁగనుంగవలుర్
దొరయఁగ వెలపడఁతులు విటధనములు
దోఁతురు చొప్పడ నప్పురిలోన్. 18

చ. అమరఁగ వింతయిం పొసఁగు నందు విటాలికి వేశవాటిహా
ర్మ్యములు విమానమానహరహారిశిరోగృహభాగభోగభా
గమరభుజంగసంగహృదయంగమరంగదనంగసంగర
క్రమరమణీమణీమణితకల్పన నేర్చినపారువాలచేన్. 19

ఉ. మాటలు వేయు నేటికి రమావరుఁ డందుఁ బదాఱువేల పై
నూటెనమండ్రు భార్యలు దనుం బరిపూర్ణరతోత్సవంబులన్
గాటముగాఁ దనర్చుకుతుకంబు[1]లఁగొల్వఁ గడున్ సుఖించు నే
నాఁట నెఱుంగు నివ్విలసనంబు లతం డలతెల్లదీవిలోన్? 20

ఉ. అందును వీరు వారనక యందఱు ధర్మధురీణు లైనవా
రందఱు శుద్ధభాగవతు లందఱు వేదనిరూఢి నున్నవా
రందఱు సాత్త్వికప్రవరు లందఱుఁ దత్త్వ మెఱింగినట్టివా
రందఱు సత్కృపానిరతు లందఱుఁ బావను లెన్నిచూడఁగన్.

కలభాషిణి

క. ఇట్టట్టన నేటికిఁ ద
త్పట్టణమున నున్నయట్టిప్రజ లేజాతిం
బుట్టిన వారలు పుణ్యులు
గట్టిగఁ దద్విమతి నెల్లకలుషము పాయున్. 22

1. నఁ.

క. అం దోకనటముఖ్యుని ప్రియ
నందన శైశవమునంద నానాగుణరే
ఖం దనరారుచుఁ గ్రమమున
నందంబుగ యౌవనోదయముఁ బ్రాపించెన్. 23

క. కలభాషిణి యనుపే రా
వెలఁది మును వహించు సహజవిలసత్కలభా
షలకుఁ దగఁ జాల దిపు డది
కలికితనముఁ జతురతయును గలపలుకులకున్. 24

వ. ఆసమయంబున. 25

క. బాలిక కేళీకతాలస
తాలసదచిరావతరణతరుణిమతరుణీ
లోలాలసాలసవిలస
నాలోకనములు విటాళి నట్టిటు చేసెన్. 26

ఉ. కూఁకటివేణితోఁ గురులు గూడకమున్న కుచప్రరోహముల్
పోఁకలతోడిసామ్యమును పొందకమున్న నితంబసీమకున్
వ్రేఁకదనం బొకింత ప్రభవింపకమున్న ప్రసూనభానుఁ డ
త్తూఁకలఁ బెట్టెఁ దా [1]నరవ నామెత బాలికకై విటావళిన్. 27

చ. తనదుమెఱుంగుఁజెక్కులు దాఁకఁగనీక మొగంబు నాఁపుచుం
జనుబొగడల్ నఖాంకలనఁ జక్కిలిగింతలు వోవ లోఁగుచున్
మనసిజు మించుభీతియును నానయుఁ బూనుచు నీమృగాక్షి
యిం, పొసరుచు నెన్నఁడొక్కొ? యని యువ్విళులూరుదు
రత్తఱిన్ విటుల్. 28

1. నఱవనామెలబాలిక.

క. తొలుఁ బ్రాయపుఱుగకొదమల
తలఁపుల తమకములు మిగులఁ దను నెదురుకొనన్
జలజాక్షిజవ్వనము కడు
వెలసెఁ బ్రతిక్షణము వింతవింతగ నంతన్. 29

తే. మొదల బలురేఖ గలదఁట; యదియుఁ గాక
వయసు క్రొత్తఁట; వెలయాలివంగడమఁట;
వనితచక్కఁదనంబును వన్నెలాఁడి
తనముఁ గల్కితనంబును దరమె పొగడ? 30

సీ. మెఱుఁగుటద్దముమించుమించు బాగుల నింపు
నింపుచక్కనిముద్దునెమ్మొగంబు
నవచంద్రికలనవ్వు నవ్వురీవుల జూపు
చూపులచొక్కంపుసోయగంబు
నారూఢిఁ బలుమారు మారువిండ్లకు నేర్పు
నేర్పుకన్బొమదోయి నెఱతనంబు
కటికిచీఁకటి [1]కప్పుకప్పు పూనిక కొప్పు
కొప్పు తోరంపుఁ[2]జక్కువ బెడంగు
తే. గుబ్బపాలిండ్లు లేఁగౌను గొప్పపిఱుఁదు
బాహులతికలు మృదుపదపల్లవములు
బంగరుసలాకపస భంగపఱచు మేనుఁ
గలిగి చెలు వొందుచుండు నాచెలువ మిగుల. 31

చ. బెళుకులు చిమ్ముచుం గలికిబిత్తరిచూపు సరత్నకుండలాం
చలకపణోజ్జ్వలత్వముపసల్ నెఱపన్ జళిపించుచున్ భుజం

1. కప్పుఁగప్పు. 2. బెక్కువ.

గులహృదయస్థలుల్ వాడిచి కొంచక తోడన పోటుగండ్లఁ
దూఁతె లలన "యోార యొక్కొకతఱిం బువుఁబోండ్లు కటారి
కత్తియల్." 32

ఉ. కీర్తనపాత్రచిత్రమృదుగీతకళాకలనప్రవీణలన్
నర్తననైపుణీలలసనంబున పెంపున నత్యపూర్వని
ర్వర్తితపంచబాణసమరక్రియలన్ హరిణాక్షి యప్సరః
కీర్తిబలేన్ హరింపఁ దొడఁగెన్ విటసంచయచిత్తవిత్తముల్.

ఉ. ఆరమణీశిఖామణి మహావిభవంబున నొక్కనాఁడు సిం
గారము లెంతయున్ మెఱయఁగాఁ జెలికత్తెలతోడఁ జేటికా
వారముతోడ వింతచెలువం బనయంబుఁ దలిర్పఁగా వసం
తోరువిలాసభాసురపురోపవనం[1]బున కేగి యచ్చటన్. 34

సీ. "క్రొన్ననల్ వలరాచమన్ననల్ [2]గర గర
మల్లికల్ గొనియున్న మల్లికలును
సంతానముల కలిసంతానముల యాట
[3]పాటలములు చూపుపాటలములు
తీవి చేకొన్న పూఁదావిచేఁ బథికాంత
రంగముల్ నొంచునారంగములును
మారు మేలైనబంగారుమేడలఁ బోల్ప
భంగి రైయి మించుసంపంగిగములు

తే. మంజులములై కనంబడువంజులములుఁ
గుందములును వాసంతికాబృందములును
గేసరములును నవనాగకేసరములుఁ
గాంతలార కంటిరె కడువింత" లనుచు. 35

1. బుల. 2. గనఁగర. 3. పాటలములో చూపు.

క. "పూఁబోఁడి యొరసికొని చనఁ
గాఁ బయ్యెద యొడిసి పట్టెఁ గనుఁగొంటె చెలీ
లేఁబొన్ననుఁ; బళిరా యిది
గోఁ బురుషాహ్వాయము నిలుపుకొనుసమయంబున్. 36

క. "ఆలికుచంబులు నాఁగ
య్యాలికుచంబులును వాదు లాడెడురొద గాఁ
బోలు! ననఁ దనరె నూపుర
కోలాహలచకితకీరఘోషము; వింటే." 37

క. "లేఁగరువలిచే [1]ముంగలి
పూఁగొమ్మలు పాయవడుచు భుజగతి నెఱపం
గాఁ గురువక మిదె తివిరెడుఁ
గౌఁగిటికిఁ నీకుఁ దగునె కైకొనమి చెలీ!" 38

చ. "పయఁటచెఱంగు శాఖ యనుపాణిఁ దెరల్చుచు నోలతాంగి
తాఁ, బ్రియమున భృంగకైతవనిరీక్షణముల్ కుచకుట్మలం
బులం, గయికొన నొప్పుపల్లవశిఖామణి మామిడి రిత్త
వోవునే?, భయ మిఁక నేల? యే మిచటఁ బత్రముఁ బుష్పము
వేడ్క నందితో?" 39

వ. అని యీప్రకారంబుల మఱియుఁ (దానుం జెలికత్తెలు)
నొండొరులతో ననేకవిధసరససల్లాపంబులం బిసాళింపుచు
నింపు దళుకు[2]కొత్త క్రొత్తవిరిగుత్తులచేత నేత్రపర్వం బగు
చున్న యాపువ్వుఁదోఁటఁ దఱియం జొచ్చి. 40

సీ. అరవీడుకొప్పుల విరులవాసనకుఁ దో
రపుటూర్పుఁదావులు ప్రాపు గాఁగ

1. ముందరి. 2. కొత్తక్రొత్త.

నడలమంతటఁ బెంచుబడలికలకుఁ బిఱుం
దులవ్రేఁగుఁ జనువ్రేఁగుఁ దోడుపడఁగ
జెమటచిత్తడిఁ గ్రొత్తచెలువు గాంచినవళుల్
మొలనూళ్ల కాంతికి బలిమి నొసఁగ
బయ్యెద లాడింపఁ బ్రభవించుకంకణ
నాద మందెలమ్రోఁతఁ బ్రోది సేయ
తే. మిగుల రొదగాఁ గికాకిక నగుచు రతుల
యాయములు సోఁక నెద్దియే నాడుకొనుచు
సందడించుచుఁ బుష్పాపచయము సలిపి
యంతఁ గడఁగిరి డోలావిహారములకు. 41

వ. అప్పు డాకాశమార్గంబునం గృష్ణసేవాలాలసుం డగుచు నేగుదెంచు నారదమహామునీంద్రుని మణికంధరుం డను గంధర్వకుమారుండు గానవిద్యావిశేషాభిలాషంబునం గొలిచి వచ్చుచు నుండి యమ్మగువల ప్రగల్భతాగరిమకు వెఱఁ గందుచు శతానందనందనున కి ట్లనియె. 42

మ. "తమిఁ బూఁదీఁగెలతూఁగుటుయ్యెలలఁ బంతా లాడుచుం దూఁగునా, కొమరుం బ్రాయపుగబ్బిగుబ్బెతలయంఘ్రుల్ చక్కఁగాఁ జాఁగి మిం,టిమొగం బై చనుదెంచుతీవిఁ గనుఁగొంటే దివ్యమౌనీంద్ర నా,కమృగీనేత్రలమీఁదఁ గయ్యమునకుం గాల్ [1]గాఁచులా గొప్పెడున్." 43

వ. అనుటయు నారదుండు. 44

మ. "బళిరా సత్కవి వౌదు [2]నిక్కమతగన్ భావించి నీ వన్నయా యెలప్రాయంపుమిటారికత్తెలబెడం గేనెందునుం గాన వా

1. చాఁచు. 2. నిక్కము.

రలడోలాచలనోచ్ఛలచ్చరణముల్ త్రైవిష్టపస్త్రీలయా,దలఁ
దన్నం జనునట్లు మించె ననినం దప్పేమి? యొప్పేయగున్."

క. అని పలుకునపుడు నికటం
బున నలకూబరుఁడుఁ దాను మొగులుమఱుఁగునన్
ఘన మగుదివ్యవిమానం
బునఁ జనుచున్ రంభ విశదముగ నది వినియెన్. 46

ఆ. విని యొకింత కనలి మన సొకలా గైన
నతని నారదుఁ డని యాత్మ నెఱిఁగి
భావవికృతి యొఱుకపడనీక యడఁచి య
మ్మగువ తనదుప్రియుని మొగముఁ జూచి. 47

క. "ఆలించితె! యాపలుకుల
పోలికఁ దెలియంగఁ గలహభోజనముని గాఁ
బోలు! మన మితనిఁ గని యుచి
తాలాపము లాడి చనుట యభిమత" మనియెన్. 48

ఉ. నారదుఁడుం దదీయవచనంబు వినంబడు దిక్కుఁ జూచె "నె
వ్వారలొ మాట లాడుచును వచ్చుట తోఁచె" నటంచు
[1]నచ్చటన్, వారివిమానరత్నమును వారిధరంబుమఱుంగు
వాసె బాలారుణభానుబింబ ముదయాద్రిమఱుంగును
బాయుచాడ్పునన్. 49

క. ఆరంభయును గుబేరకు
మారుఁడు నవ్వేళఁ దమవిమానోత్తమమున్

1. నంతటన్.

నారదమౌనీంద్రుప్రదాం
భోరుహముల క్రిందిచాయఁ బో నిచ్చి తగన్. 50

ఆ. పారిజాతకుసుమసౌరభంబులు వెద
చల్లుతమశిరంబు లల్ల నల్ల
నద్దుచును దదీయ మగుపాదయుగళి వా
సించి రంతఁ గొంతసేపు నిలిచి. 51

క. ఆవర మౌనియు "నొండొరు
పై వదలనిప్రేమ గలిగి భాసిలుఁ" డనుచున్
దీవించె రంభ యప్పు డా
దైవతమునివర్యుఁ జూచి దరహాసముతోన్. 52

క. ఓమునివర! మీదీవన
చే మాపైఁ బ్రేమ కొంత చెడక నిలుచునో
యేమో కాని యిఁకన్ నర
భామలపోఁడుముల కితఁడు భ్రమయక యున్నే." 53

వ. అని తనమనంబునం గలయీరసంబు సైరింపం జాలక యెక్కసక్కెంబుగా నాడుమాటలకు సందియంబు నొందుచు "నిది యేమి యనుట; వివరింపు" మని మునివరుండు నిలిచి యడుగుటయు "దేవరకుం బ్రస్తుతగమన నిరోధంబు గాకుండ విచ్చేయుఁడు; విమానంబుమీఁదికి రా నవధరింపుఁ; డన్నియు వివరించుచు నరుగుదెంచెద; మహాను భావులం గొంతమేరయైనం గొలిచి వచ్చుటభాగ్యంబుగాదె!" యనుచు శిష్యసమేతంబుగా నతనిం దమవిమానంబునందు నునిచికొని తదలంకారచామరంబులు రెండును విచ్చి పుచ్చు కొని తనప్రియుండునుం దాను నిరుగెలంకుల నిలిచి యల్ల

నల్లన వీచుచు నప్పుడంతి "మానినవ్యా! యిప్పుడు మీర
లాడోలికావిహారిణులప్రసంగంబున శిష్యతోడ నేమని పలి
కితి, రది యానతీవలయు" ననుటయుఁ జెలునగవుతో
నతండు. 54

వ. "బలిరాసత్కవి వాదు; నిక్కమతగఁ భావించి నీ వన్నయా
యెలప్రాయంపుమిటారికత్తెల బెడం గేనెందునుం గాన; వా
రలడోలాచలనోచ్చలచ్చరణముల్ త్రైవిష్టపస్త్రీలయా
దలఁ దన్నం జనునట్లుమించెననినం దప్పేమి యొప్పే యగున్.

క. అని పలికితి సిం దేమై
నను గాని తెలుంగు గలిగినం జెపుమా యో
వనజాక్షీ! యింక దాఁపం
బని యేమి మనంబులోనిభర?" మని పలికెన్. 56

వ. అని పలికిన నవ్విలాసిని యతనిం జూచి. 57

క. "మీరలు పెద్దలు త్రైలో
క్యారాధ్యుల రేమి యన్న నంటిరి గాకె
వ్వారలు మాన్పెద? రిట నే
మూరసి యాడితిరో?" యనుచు నడిగితి ననఘా! 58

ఉ. "ఊహ యొనర్పరో? యతిశయోక్తులవర్ణనలందు నిట్టియ
వ్యాహతి చెల్లునంచునో యిటాడితి? రింతియకాక యేవరా
రోహలు మమ్ముఁ బోలమికి రూఢిగ నిమ్మెయి నన్నయీజగ
న్మోహనమూర్తి యర్థపతిముద్దుకుమారుఁడె సాక్షి" నావుడున్.

ఉ. అల్లన నవ్వుచుం ముని సురాంగనఁ జూచి "యె టాడు
కొన్ననుం, జెల్లుఁ గదమ్మ నీకుఁ గడుఁ జెల్వుఁడు నిబ్బర మైన
ప్రేమ రాజిల్లగ నిట్లు వర్తిల్లుటఁ జేసి మృగేక్షణ! యైన

నిట్లు రా,వెల్లదినంబులుఁ సవతి యేగతిఁ గల్గునో మీఁదు
గంటివే? 60

క. నినుఁ బోలువనిత నీకును
వనజముఖి యితనిఁ బోలువాఁ డితనికి నెం
దును గల్గి కలఁచునో? యి
ట్టినిగాఢపుముదము సొంపుఁ తీవులు చనునే!" 61

క. అనుటయు "నవ్వుల కనినఁ
మునివర మీమాట [1]యి ట్లమోఘం బగునో!
వినలే నిట్టివి మానుఁడు
నను మన్నన చేసి" యనుచు నాతుక మ్రొక్కెన్. 62

వ. అంత నమ్మహాసీంద్రుని యాజ్ఞానుసారంబునం దద్విమానంబు కలభాషిణి విహరించుచున్న యెలదోఁటలోనికిం దిగియె; నట్టి యెడ రంభానలకూబరులు వినయపూర్వకంబుగా నతనిచేత ననిపించుకొని యప్పు డెదుటఁ గాన్పించు వాసుదేవుని ప్రాసాద రాజంబునకుం జేయెత్తి మ్రొక్కి తమవిమానంబుతోడ నిజేచ్ఛం జనిరి. కలభాషిణియు నట మున్ను తన కనతి దూరంబున వినంబడువారల సల్లాపంబు లాలకించియుఁ దద నంతరంబ ధగధగితదిగంతరం బగుచుం జేర నేతెంచు విమా నంబు నవలోకించియు నాశ్చర్యంబు నొందుచుండి యప్పు డట్లురుగు నలకూబరుని రూపలావణ్యాదిసౌభాగ్యంబులకు మిక్కిలి మెచ్చుచుఁ దదాలోకంబునం దనియక కొంతమేర తద్విమానంబు క్రిందటిచాయం బోదరిండ్ల యీరమియుఁ డుం

1. యట్ల. 2. లవ.

గున వారిసల్లాపంబు లాలకించుచుం జని యంత నది మిక్కిలి దూరంబుగా [1]నేగుటయుఁ దిరిగి వచ్చుచుఁ దనమనంబున.63

ఆ. "ఇంత రూపవంతు నెంతయుఁ దనకుఁ గై
వసము చేసికొని యవార్యగర్వ
[2]మతిఁ జెలంగు భాగ్యవతి యాలతాంగి యె
వ్వతెయొకో? మనంగవలదె యిట్లు?" 64

చ. మునుపు నిజేశు నర్థపతి ముద్దుకుమారుఁ డటంచు నానితం
బిని పలుకంగ వింటిని గుబేరతనూజునకుం గరంబు మో
హన యగుకాంత రంభ యని యాడుకొనంగ వినంబడుఁ
మనంబున నిపు డెన్న నా మెఱుఁగుఁబోఁడియ కావలయుఁ
నిజంబుగన్. 65

క. ఇప్పు డిది [3]నిశ్చయంబుగ
నప్పరమమునీంద్రుఁ జేరి యడుగఁగ వలయుం
దప్పఁ డతఁ డమరమౌనియ
యప్పటి కప్పటికి వచ్చు యదుపతికడకున్." 66

క. అని చింతించుచు నాయం
గన తా నొక్కతియ యేగి కడుఁ జేరువ నా
యనుపమతేజుని నారద
ముని గాఁగ నెఱింగి వినయమునఁ బ్రణమిల్లెన్. 67

వ. ప్రణమిల్లి లేచి విరచితాంజలియై. 68

క. "మౌనీంద్రచంద్ర యిపుడు వి
మానముతో నేగినట్టి మహితాత్ములు రం

1. నెగయు. 2. మతిచెలంగు భాగ్యవతి యూ. 3. నిశ్చితం.

భానలకూబరులే!" యన
నానారదుఁ "డట్ల యగుదు" రని యాయకతోన్. 69

క. "నీ వెట్లెఱిఁగితి చెప్పుమా!"
నావుడు "మీ రాడుకొన వినంబడు మాటల్
భావింప నట్లయై నా
భావమునకుఁ దోఁచె" ననుచు భామిని పలికెన్. 70

చ. పలికిన"మింట నాడుకొనుపల్కులు వింటివా!"యన్న "వింటి
నో యలఘుతపోనిధాన! తనయత్యధికం బగు రూపసంపదం
జెలువుఁడు కైవసం బనుచుఁ జెల్లుఁబడిం బచరించి పల్కె నా
కలికి తదుక్తికోర్వమి ప్రకాశిత మయ్యెను మీవచఃస్థితిన్."

క. అనుటయు మునినాయకుఁ "డో
వనితా! యెట్లోర్వ వచ్చు వలవనిగర్వం
బునఁ గన్నుగాన కాడెడి
యనుచితవాక్యంబు లేరి కైనం దలఁపన్? 72

క. తరుణీ! యేరికిఁ జెల్లునె
యరయఁగ నే మింతవార మనుకొన? నిదిగోఁ
బిరుపీఁకుగ నున్నది తాఁ
గర మద్భుత మైనసవతికయ్యముచేతన్. 73

క. సవతి యన నింక నొకతెక
భువిలోపల వేఱ వెదకఁ బోవలయునె యో
ధవళాక్షీ! నీవ కానే
రవె దైవనియుక్తిఁ గొంత ప్రాప్తి గలిగినన్?" 74

క. నావుడు "నంతటిరూప
శ్రీవైభవసతికిఁ గాక సిద్ధించునె యా

దైవనియుక్తియు, మాబోఁ
ట్లేవిధమునఁ బాట్లఁ బడిన సిద్ధవివేకా?" 75

తే. అనుడు "నామాట కేమి యోయంబుజాక్షి!
రంభ మొదలైన యేయచ్చరలకు నైనఁ
దక్కువే నీదురూపసౌందర్యమహిమ
లెక్కడే కాక మిగుల నూహించి చూడ. 76

ఆ. అది యటుండనిమ్ము ముదిత నిన్నును జూచి
నట్లు దోఁచుచున్నయది యొకింత
నలిననాభుకొలువునకు వత్తువా?" యన
"వత్తు మిమ్ముఁ జూతు వరమునీంద్ర." 77

సీ. అని యింతి పల్కిన ముని పల్కె "నవునవు;
నెలఁత నిన్నెఱుఁగుదుఁ; దలఁచుకొంటి;
మాశిష్యుఁ డైనయీమణికంధరాహ్వయుఁ
డిటఁ గొన్నినాళ్లక్రిందటను గ్రొత్త
గాఁగ హరిం బొడఁ గానంగఁ దా వచ్చి
దండకరూపసంస్తవనరచన
యొనరింప [1]నేకసంథన గ్రహించి పఠించి
నట్టినేర్పరివి గదమ్మ నీవు

తే. పేరు కలభాషిణివి గద బిరుదుచదుర
వగుదు బళిబళీ! యిపుడు నీ కది ముఖస్థ
మగుచు నున్నదియే శక్య మగునె చదువ"?
ననుడు "శక్యంబు గా కేమి" యనుచుఁ బలికి. 78

వ. అమ్మదిరాక్షి మధురగంభీర[2]స్వరంబున నిట్లని చదివె. 79

1. ఏకసంతన. 2. స్వనంబు.

దండకము. "శ్రీకామినీకామితాకార, సాకార కారుణ్యధారా నవాంకూరశంకాకరాశోణరేఖామయూఖాళికిమ్మీరితాలోక నాలోక, లోకైకసంస్తుత్యనిత్యప్రభావా, విభావైభవాధిక్యధిక్కారితానంతమార్తాండకోటీర(క), యాటీకమానామలా స్తంభశుంభద్యశఃపూరకర్పూర సౌరభ్యమైత్రీపవిత్రీకృతామ్నాయ, వాయుప్రచారా,నిశాపాదితాపారసంసారసంతాప నిర్వాపణా, పాపనిర్వాపణోపాయనామప్రశంసానుభావా, భవాభావలోభాకులీభూతచేతస్సుధీవ్రాతనిర్ణీత సంప్రాప్త సద్భక్తిమార్గైకవిశ్రామభూమీభవత్తత్వరూపా, సురూపావళీదుర్నిరూపస్వరూపా, గురూపాసనాసాదితానారతానన్యసాంకర్యకైంకర్య మాధుర్యధుర్యప్రపన్నా, ప్రపన్నావళీమానసోదస్తభోగాపవర్గాభిలాషా, హృషీకేశ, యీశాన వాణీశముఖ్యుల్ సువిఖ్యాత మైనట్టినీదివ్యచారిత్రచారు ప్రచారంబు పారంబు ముట్టన్ నుతింపంగ లేరంచు నెంచంగ వించుం బ్రపంచస్వభావంబు భావంబునన్ మాన కిట్లేము నీముందటన్ జాటువాచాటతల్ చూపుచున్నార; మిన్నేరముల్ మన్నసంజేసి సైరింపు మోవాసుదేవా! సదానంద! గోవింద! [1]సేవించుమావింద వై డెంద మానంద మొందింప నెందున్ విచారంబు లేమిన్, వచోగోచరాగోచరత్వంబులూహింపలే మైతిః మోదేవ! మీపాదసేవాదరంబున్ మదిం గోరుచున్ వేదవాదుల్ శమాదుల్ కడుం జాల నార్జించి భోగేచ్ఛ వర్జించి నానాతపశ్చర్య (లాశ్చర్య) తాత్పర్య

1. నీవిందు.

పర్యాకులత్వంబునం గైకొనన్, మాకు నేయత్నముల్ లేక
యోకృష్ణ! యీ కైవడిన్ మీకృపాలోకసంసిద్ధి సిద్ధించు
టల్ బుద్ధిఁ దర్కింప నత్యంతచిత్రంబుగాదే! జగన్నాథ!
యీరీతిఁ జెన్నార మున్నె ఋషుల్ మిమ్ముఁ గన్నారఁ
గన్నారు! మాకన్ను లెన్నంగ నేపుణ్యముల్ చేసెనో యీ
విశేషంబుఁ గాంచెన్ విరించోదయస్థాననాభీసరోజా! సరో
జాతజాతాండముల్ తండతండంబులై యుండ నొండొండ
నీరోమకూపంబు లేపారఁగాఁ దాల్చుటల్ చెప్పఁగా నీవు
గోవర్ధనం బెత్తితంచున్, వరాహావతారంబునన్ ధారుణీ
చక్రముం దాల్చితంచున్, మహాకూర్మభావంబునన్ మందర
గ్రావమున్ మోచితంచున్, జగంబుల్ సమస్తంబుఁ ద్రైవి
క్రమప్రక్రియావేళఁ బాదత్రయిం జాఁ బూరించితం
చున్, నుతింపంగ యుక్తంబె? భక్తప్రజాధీన! దీనిన్ వివేకించి
లోకంబులోఁ గొంద ఱార్యోత్తముల్ సర్వవేదంబులున్
సర్వవాదంబులున్ సర్వయాగంబులన్ సర్వయోగం
బులున్ సర్వమౌనంబులున్ సర్వదానంబులుం జూడ నీదాస
దాసానుదాసాంఘ్రిసంసేవలోఁ గోటికోట్యంశముం బోలఁగాఁ
జాల వంచుం దదాచారముం బూని వర్తింతు రత్యున్నతిన్;
సత్యసంకల్పనిత్యోదయా! యేము నీ నామమాత్రంబు
మానాలుకం జేర్చుటల్ దక్క నొక్కింతయున్ దక్కుత్రో
వల్(న్) భవన్మాయదాఁటంగ లే; మవ్యయా! భవ్యయోగీంద్ర
[1]సాంద్రాదరాకాంక్షితైకాంతసంసేవనా! [2]భావనాతీతకల్యాణ
నానాగుణశ్రీసముద్భాసితాంగా! మముం గేవలంబైన కారు

---

1. సాంద్రాదరా! కాంక్షితైకాంత. 2. భావనాతీత! కల్యాణ.

ణ్యదృష్టింగటాక్షించి(చు) రక్షించు; లక్ష్మీమనోవల్లభా! దేవ
దేవా నమస్తే నమస్తే నమస్తే నమః." 80

మ. అని యీవైఖరి నంతయుం జదివి "దైత్యారాతి యీదండకం
బునకుం మెచ్చును నిచ్చినట్టిది గదా భూరిద్యుతిం నీదుశి
ష్యునికంఠంబున నొప్పునావిమలరత్నోదారహారంబు స[నున్.
న్మునిలోకో త్తమ!" యంచుఁబల్కి మఱియుం బూఁబోఁడిదానిట్ల

సీ. "ప్రాసఁగ ముత్తెపుసరు లొప్పహాళి(ణి)ంచినలీలఁ
దమలోన దొరయుశబ్దములు గూర్చి
యర్థంబు వాచ్యలక్ష్యవ్యంగ్యభేదంబు
లెఱిఁగి నిర్దోషత నెసఁగఁ జేసి
రసభావములకు నర్హంబుగ వైదర్భి
మొదలైనరీతు లిమ్ముగ నమర్చి
రీతుల కుచితంబులై తనరారెడు
ప్రాణంబు లింపుగాఁ బాదుకొల్పి

తే. యమక నుపమాదులును యమకాదులు నగు
నట్టియర్థశబ్దాలంక్రియలు ఘటించి
కవితఁ జెప్పంగ నేర్చుసత్కవివరునకు
వాంఛితార్థంబు లొసఁగనివారుఁ గలరె? 82

లయవిభాతి:—

చలువ గలవెన్నెలలచెలువునకు సౌరభము
గలిగినను సౌరభముఁ జలువయుఁ దలిర్పం
బొలు పెసఁగుకప్పురపుఁబలుకులకుఁ గోమలత
నెలకొనిన సౌరభముఁ జలువపసయుం గో

మఱతయును గలిగి[1] జగములఁ మిగులఁ బెంపెసఁగు
మలయపవనంపుఁగోదమలకు మధురత్వం
బలవడిన నీడు మఱి కల దనఁగ వచ్చుఁ గడు
వెలయఁ గలయీసుకవిపలుకులకు నెంచన్. 83

వ. కావున.— 84

క. ఊరక యిటు మిముబోఁటుల
చేరువఁ జరియింపఁ గనిన సిద్ధింపవె యే
కోరిక లైన నజస్రముఁ
గోరుదు మీవీణ మోసికొని కొల్చుటకున్. 85

సీ. మునినాథ యిటమున్ను వనజదళాక్షుని
యంతఃపురంబున కరుగువేళ
మణికంధరునిఁ దదంగణమున నిల్పి మీ
వీణియ మీరలే పాణిఁ బూని
పోవఁగాఁ జూతు నప్పుడు 'దాని నేఁ బుచ్చు
కొని కొల్చి వత్తునో ?' యని తలంతు
దేవరచిత్తంబు దెలియమి 'నట్లు సే
యఁగ నేమి తోఁచునో ?' యనుచు వెఱతుఁ

తే. గరుణ నంతమాత్రపుటూడిగంబు నాకు
ముదల పెట్టుఁడటంచుఁ గేల్మోగిచి మిగుల
వినయ మొప్పఁగ నాయింతి వేఁడుకొనియె
నతఁడు "నట్ల కాని" మ్మని యనుమతించె. 86

వ. అనుమతించుటయు "నిమ్మహాత్మునియనుగ్రహం బీపాటి
కలిగె; దీనం జేసి నావాంఛితంబును సఫలం బగు" నని సంత

1. జన.

సిల్లి రంభానలకూబరులవలనఁ గడపట వినంబడినవాక్యం
బొకటి దలంచుకొని, యది తెలియుటకుఁ గృతాంజలి యై
వినయభరంబునఁ గొంకుచు దానను మణికంధరుండు రహస్య
శంక నెడగలుగఁ జనఁగ నమ్మహాముని కి ట్లనియె. 87

సీ. "మహితాత్మ! మీర లిమ్మహి నుండ సంకోచ
పడి యేమొ మిక్కిలి పొడవు చనఁగ
నీక విమానంబు నిలచేర్పునన కొంత
మేరఁ బోనిచ్చె నమ్మిథున మిప్పు
డేను వృథాభ్రాంతి నింతనంతను దాని
వెంబడిఁ జని పల్కు వింటి నొకటి
వినుఁ డది యుర్వశీతనయుఁ" డోయబల! యి
న్నారదుమాటలు నడుమ వేళ
తే. పొడమె నేమయ్యె నలకళాపూర్ణుసుద్ది
కడమ చెప్పు" మన్న రంభ "యప్పుడ తెలుపనె
నీకు మఱి చెప్ప రాకుంట? యీకథయును
నీకు నాతోడు [1]సుమ్ముబ్బనీకు" మనియె. 88

తే. ఏ నెఱుఁగ వేడ్కపడుచున్న దాన నోత
పోధనోత్తమ! యాకళాపూర్ణు డనఁగ
నెవ్వఁ డాతనిసుద్ది ము న్నేమి చెప్పె?
నెద్ది చెప్పరా దనియె నాయిగురుఁబోఁడి. 89

వ. ఇది యానతీవలయు ననిన నతండు వెఱఁ గంది "యిది
యంతయుఁ గడు నపూర్వంబు దీనిఁ దెలిసెదం గాక!" యని
కొంత[2]దవ్వు నిశ్చలుండగుచు విశ్వప్రపంచంబునం గల

1. సుముసుబ్బనీవు. 2. తడవు.

భూతభవిష్యద్వర్తమానవర్తనంబు లన్నియు విమర్శించి తత్ప్రకారంబుఁ గాంచి కలభాషిణిం జూచి "యీరసుం ప్రియునకుఁ జెప్పరా దనినకథ యత్యపూర్వంబు; నాకుభం జెప్పఁ దగ" దని పలికిన. 90

తే. "అనఘ చెప్పరానికథాంశ మట్ల యుండ!
నిమ్ము నలకూబరునకు నయ్యింతి యేమి
కారణమ్మున నీప్రసంగము వచించె
దెలుపుఁ"డన దాని కిట్లని తెలిపె మౌని. 91

సీ. "ఈరంభయును వీఁడు నేవేళయును రతి
క్రీడాపరాయణుల్ కేవలమును
వీరి నొండొరుహాసవీక్షణోక్తులుఁ దక్కి
నట్టిచేష్టితములు నెట్టివైన
మన్మథోద్దీపనమహిమఁ జొక్కించు నొ
క్కొకప్రేమచొప్పిది యుర్విఁ గలదు
కావున మము నేఁడు కనుఁగొనుటకునున్న
రంభనవీనమార్తాండుదండ

తే. శుభ్రఘనరేఖ వర్తిల్లఁ జూచి నగుచు
బ్రహ్మతో నున్నశారదారమణిఁ బోల్చె
ధనదసుతుఁడు నమ్మాటకుఁ దరుణిమోవి
దంతశిఖనొత్తె నత్తఱిఁ దనరుతమిని. 92

క. ఒత్తుటయు నెందుఁ గలుగని
క్రొత్తతెఱంగునఁ జెలంగుకోమలకలవా
గ్వృత్తి యపు డొకటి బహువి
ఛ్ఛిత్తిక మై దానికంఠసీమం బొడమెన్. 93

ఉ. ఏఱొద నెన్నఁడుం గననియింపులు గుల్కెడుతద్గళస్వనం
బాయతమైనకౌతుకము నద్భుతమున్ మొలపింప "నేది యే
దీ! యిది చాలఁ గ్రొత్త బళి! యింకొకమా ఱేఁక నొక్కమా"
ఱటం,చాయలినీలవేణి నలకాధిపసూనుఁడు వేఁడె వేఁడినన్.

క. "నాచేత నింకఁ గా దిది
యోచెలువుఁడ" యనఁగఁ "గాక యున్నన్ విడ నే
నో చెలువ" యనఁగ వచనా
గోచరసల్లాపరసము కొం తపు డొదవెన్. 95

వ. అంత నక్కాంత కాంతునికి సంతసంబుగాఁ గొంతకొంత తత్ప్రార్థనంబు సఫలంబు చేసె; నతం డంత "నింతకు మున్నిది యెన్నండును విన్నయది గా; దిప్పు డెప్పగిది నొదవెఁ జెప్పు" మని గ్రుచ్చి గ్రుచ్చి యడుగ నిది నేఁడు నేర్చినది కాదు; తడవులనుండి నే నెఱింగినదియ; యొక్క కారణంబున నిది యెఱుకపఱుపక నెఱయ మఱచియు నేఁడు బాలభానుపాండుమేఘసంసర్గవిశేషవీక్షణంబున [1]దలంచిన మానసంబులోనన పూనియుండి యిప్పటినీదుండగంబువలనఁ గలఁగి వెలివిరియ నిచ్చితి" నని పలికిన నతం డి ట్లనియె. 96

తే. "ఏమికారణమున దాఁచి తిన్నినాళ్లు?
తరుణి యెఱిఁగింపు" మనుడు నే తత్ప్రసంగ
మునఁ గళాపూర్ణుకథలు వచ్చునొ యనియెడు
తలఁపుచే దాఁచితి నటంచు వెలఁది పలికె. 97

సీ. పలికి "యోపౌరుషాభరణ! తత్కథలు వ
చ్చిన నేమి? యంటేని వినుము తెలియ

---

1. దలంపైన.

నాకథ లేక౯ జెప్పినట్టివారును విని
నట్టివారును ధాత్రియందుఁ బుత్ర
పౌత్ర ప్రపౌత్రాదిబహుసంతతిని దన
ర్చుచుఁ జిరకాలంబు ప్రచురసంప
దభివృద్ధిశోభితశుభసౌఖ్యములు గాంతు
రనుమాట యున్నది యాదియంద

తే. యేను నీ కది చెప్పిన వానికొఱకు
నవనిఁ బుట్టంగ వలయునో యని వెఱచెదఁ
బ్రాణవల్లభ! యవి తావకాంగసంగ
సౌఖ్యమునఁ బేర్చునాకు నిష్టంబులగునె? 98

తే. 'అదియు వింటివి గద' యని యనియె దేని
యేను వినినట్టిపిమ్మట నిట్టిమాట
పలికె నొక్కయమోఘవాగ్విలసనుండు
కావున వచింప విన నీకఁ గాదు [1]నాకు. 99

వ. అని చెప్పె" నని చెప్పి నారదుండు. 100

తే. అతివ విను రంభకును గలయట్టిభయము
నాకుఁ గల్గుటఁ దత్కథ నీకుఁ జెప్పఁ
గూడ దట్లయ్యు మిక్కిలిఁ గువలయమున
వెలయఁ గల దది వెలయుత్రోవలును గలుగు. 101

వ. అది యట్లుండె రంభానలకూబరు లవ్విధంబున సల్లాపం బొన
రించినయనంతరంబ తద్విమానంబు మత్సమీపంబున కేతేర
మీఁదిలీలా ప్రసంగంబులు వడియె" నని కలభాషిణికిం జెప్పి
యప్పుడు తద్వనలక్ష్మీవిలోకనకౌతుకంబున నెడఁగాఁ జని

1. నీకు.

యున్న మణికంధరుం బిలిచి "యంబుజాక్షునికొలువువేళ దప్ప కుండం బోవలయు ర"మ్మనుచు నచ్చటం గదలి చనియెఁ గల భాషిణియు నంతఁ దనుఁ జేర వచ్చిన నెచ్చెలులుం దానును నిజగృహంబున కేగి వేగంబ కొలువుసింగారంబు సంఘ టించుకొని కృష్ణునగరి కరిగె. 102

శా. శ్రీనంద్యాలపురాంక వాగ్విభవలక్ష్మీనాథపర్యంక సు
జ్ఞానశ్రీమిథిలేంద్ర సూనృతవచస్సంథాహారిశ్చంద్ర వి
ద్యానై పుణ్యసముద్భటార్భటికవిద్వద్వాదవాచాలితా
స్థానీమందిర యిందిరారమణపత్త్వం కేరుహేందిందిరా! 103

క. అంభోనిధిసాధారణ
గాంభీర్య యరాత్యసుప్రకంపనచయకు
జ్జృంభరితరవారిమహా
కుంభీనసవర్య సమరగురుభుజశౌర్యా. 104

మాలిని. శేషసుభాషణ శీలవిభూషణ సేవకపోషణ చిత్తరిపూ
న్మేషనివర్తన నిర్మలకీర్తన నిత్యసువర్తన నీతికళా
పోషవిచక్షణ పుణ్యవిధిక్షణ భూసురరక్షణభూరిమద
ద్వేషణశాసన ధీజలజాసన దీప్తివిభాసన ధీరమతీ! 105

గద్య. ఇది నిఖలసూరిలోకాంగీకారతరంగితకవిత్వవైభవ పింగళి యమరనార్యతనూభవ సౌజన్య[1] జేయసూరయనామధేయ ప్రణీతం బైన కళాపూర్ణోదయం బనుమహాకావ్యంబునందుఁ బ్రథమాశ్వాసము.

---

1. గేయ.

శ్రీరస్తు

కళాపూర్ణోదయము

ద్వితీయాశ్వాసము

ఖండాద్రిహిమాచల
మేఖలికావిలసదపరిమితహయరింఖా
లేఖితజయలాంఛన నృప
శేఖర నంద్యాలనారసింహునికృష్ణా. 1

వ. అవధరింపు మవ్విధంబునం గలభాషిణితోడ సంభాషించి యరుగుచు నారదుండు తనమనంబున. 2

చ. "హృదయముప్రేఁ గొకింత శమియించెను జెల్వపుఁగ్రొవ్వ
పెంపునం, బొదలెడురంభకుఁ సవతిపోరు ఘటించుట కంకు
రార్పణం, బిది యిటు గొంత చేసితి నపేక్షిత మంతయు నైన
యట్ల యి యీ, సుదతియచాలుదీనికి నసూయయునున్నది మూట
లారయన్.

క. ఎంచఁగ నాగమనమునకు
నించుక చుట్టుఁబున నయ్యె నిది యోగ్యము సా
ధించుట కెవ్వారిని బో
రించనితఱిణ మొక్కటియుఁ దరింపఁగ వశమే!" 4

వ. అని తలపోయుచు శిష్యుండునుం దానును బురప్రవేశ
మార్గంబున నడచుచుండె నప్పుడు. 5

సీ. దవుదవ్వులనె నేఁడు ధరణికి దిగివచ్చు
చున్నవాఁ డిది యేమి యొక్కొ యనియుఁ
గయ్యంబు లిడ నెందు గతి గల్గునో యని
వెదకుచు నేతెంచువిధమొ యనియుఁ
బవనేరితము లైనపాదపాంసువుల నిం
దఱఁ గృతార్థులఁ జేయుకొఱకొ యనియు
నీమార్గమహిపుణ్య మెట్టిదియో ఫలం
బునకు రాకది రిత్త చనునె యనియుఁ

తే. దను నెఱుఁగువార లతిదూరమునన లేచి
రెండుచేతులు మొగిచి వర్తిల్లుచుండ
నికటమునఁ గన్నవారలు నేలఁ జాఁగి
యాదరమునఁ బ్రణామంబు లాచరింప. 6

చ. అలఘువినీతిసంభ్రమసమాకులతన్ వెసఁ బల్లకీలు నం
దలములు వారువంబులును దంతులు నాదిగఁ గల్గువాహనం
బులు డిగివచ్చి మ్రొక్కు దొరమూఁకల పెల్లునఁ ద్రోవ చాల సం
కులముగ నందుఁ గొందఱొకకొంత బరాబరి చేసి కొల్చిరాన్.

మత్తకోకిల:—
కొందఱుం గడకంటి [1]చూపులఁ గొందఱన్ నెఱచూడ్కులం
గొందఱుం జిఱునవ్వుడాలునఁ గొందఱుం దగుదీవనం
గొందఱుం జెయి సాఁచి లెమ్మని కొందఱుం గయిదండ గొం
చుం దపోధనుఁ డాదరించెను సొంపుగాఁ బ్రణతాత్ములన్. 8

1. దృష్టుల.

వ. ఇవ్విధంబున సకలజనసేవ లాదరించుచు శిష్యుండునుం దాను నమ్మునివరుండు పరస్పరవిఘట్టనవాచాలవీచీహస్తసమార్జిత చర్చరీమచర్చికాచర్చాంకురంబులవలనను, సంకులకలహంస చక్రవాకపుష్కరాహ్వయప్రముఖ జలపక్షిసందోహకోలాహలంబులవలనను, నవిరళపరిఢౌకమానడిండీరఖండమండలీ పాండిమచ్ఛలవిలసితప్రహసితంబులవలనను, నికటంబునం బొదలుజలధివిలసనంబులం జెలరేఁగి కేలిసేయుసోయగంబునం బరఁగుపరిఖావలయంబులును, బరిఖావలయసలిలనిధిసముత్తాలకల్లోలశీకరావకీర్యమాణంబు లగుచుం దమయం దుభయతస్సమాకృష్యమాణభోగీంద్రభోగవేష్టన ప్రకారానుకారపారీణంబులై రాణింపుచుం దిరుగు మెఱుఁగుఁదీఁగలు ప్రకాశింప వైశాఖపర్వతనితంబడంబరవిడంబనచతురంబులై చూడ నొప్పువైడూర్యప్రాకారంబులును, బ్రాకారవలయ విపుల కపిశీర్షసముదయ సముత్కీర్యమాణ మాణిక్యనివహ వివిధకాంతిసంతానసౌమనస మాలికాస్తోమాభిరామపర్యంత భాగంబగుచుం బౌరవిభవలక్ష్మికిం బట్టినయాతపత్రంబురీతి నుద్ద్యోతించుగగనమండలంబునకుం బాండురత్వసంపాదనంబున సొంపొనర్చు సమున్నతశిఖరసంసక్తనిర్ణిక్తమౌక్తిక భక్తివిశేషంబుతోడం బసిండికాఁపు చెలువు నలవరించు వాసుదేవప్రాసాదరాజంబును, వాసుదేవప్రాసాదరాజకైతవద్యోతమానశాతకుంభకుంభినీధరంబునకుఁ బ్రత్యంతపర్వతభంగి నంగీకరించి యలంకారంబు గావించు వసుదేవసంకర్షణ సాత్యకిప్రద్యుమ్నాది యాదవసంఘసౌధయూథంబులును, సౌధయూథభూధరవ్రాతజాతమహాతరంగిణీబృందసందేహంబు

ప్రభవింపం జేయునుభయపార్శ్వభాగ హీరమయగృహ భిత్తిసంతతతంతన్యమానమరీచినిచయ [1]పూర్ణరాజమార్గంబులును, రాజమార్గసజ్జితశైవాలినీశైవలభావభాసురంబులై పొలుపారుగారుత్మతబహిర్విత ర్దికానికాయంబును, బహిర్వితర్దికానికాయవిరచిత కురంగనాభిగోముఖోపరితరంగిత రంగవల్లీమతల్లికామనోజ్ఞమౌక్తికమండలీ పాండిత్యంబులత్యంతకాంతంబు లగుచు నుత్తుంగహర్మ్యశిఖరకేతుసంఘసంఘర్షణశకలిత పతితాంతరిక్షఖండలక్ష్యమాణనక్షత్రసముత్ప్రేక్షాసంధుక్షణవిచక్షణంబు లై వీక్షణపర్వంబు నిర్వహింపం బెంపుమీఱుచుం దదవలంబనలంబమానవివిధాంబుదకదంబకంబుడంబుఁ జూపుకలువడంబులును, గలువడంబులం దవిలినమిళిందంబులచందంబు నందపఱచు చంద్రశాలాఖేలనాలోల నాళీకలోచనా లోచనంబుల మరీచివీచికలపెల్లుచిల్లునం జిమ్మనగ్రోవులఁ జిమ్ముగంధసారకస్తూరికానీరధారాప్రసారంబుల తెఱం గెఱింగింప బంగారురంగుపసలఁ బసుపువసంతంబు లాఘుభావంబున ఠీవి నెఱపు భర్మహర్మ్యశ్రీలఖేలాసంభ్రమోచ్ఛ్వసితవిశరారుకేశబంధంబులో యనంగబంధురంబులగుమంథరగంధవహవిహరణ విస్ఫురమరకాలాగరుధూపధూమంబులును, ధూపధూమశ్యామికామిషంబున నిజస్వామికొలువునకు నిబ్బరంపుఁ బె రుబ్బునం బ్రబ్బికొనుచుఁ జేరినశృంగారరససముద్రంబునకునిర్నిద్రవిద్రుమకుడుంగసంఘసాంగత్యసౌభాగ్యంబు ననుగ్రహించుచుఁ బ్రత్యగ్ర(జాగ్రదగ్ర)స్థలస్థాపితకురువిందకలశకందళచ్ఛవిచ్ఛటా జటాలితంబు

---

1. పరిపూర్ణ.

లగుగోపురంబులును, గోపురద్వారతోరణవ్యాజవిభ్రాజమాన
మంగళసూత్రసువ్యక్తనిర్వర్తిత పరిగ్రహగృహవైభవశ్రీ
సముపభోగనిస్తంద్రు లగుసకలజనులును నత్యంతచిత్రతరమ
హత్త్వంబునం బ్రవర్తిల్లనుత్తమోత్తమకీర్తులం బొగడొందు
తద్ద్వారకానగరంబుఁ దఱియంజొచ్చి యంత. 9

సీ. మహనీయకురువిందమాణిక్యకాంతుల
చేతఁ బల్లవితమై చెలువు మీఱి
మరకతమణిసముత్కరమరీచిచ్ఛటా
పత్రసంతతిచేత బాగు మీఱి
నకలంకనవ్యమౌక్తికచాకచక్యప్ర
సూనసంపదచేత సొంపు మీఱి
నింద్రనీలజ్యోతిరిందిందిరశ్రేణి
విలసనంబులచేతఁ బొలుపు మీఱఁ
తే. దనసమున్నతిచే నభస్తరువుఁ బ్రోచి
విమలశిఖరాగ్రకనకకుంభములచేత
సఫలితంబుగఁ జేయుచుఁ జాల వెలయు
నంబుజాక్షునికొలువుకూటంబుఁ గాంచె. 10

క. కాంచి మణికంధరునితోఁ
గాంచనగర్భజుఁడు పలికెఁ "గలకాలము వీ
క్షించిన నిది నిచ్చలు నొక
యంచితరుచి నెఱపుచున్నయది కనుగొంటే. 11

శా. ఆవైకుంఠముఁ జూచినట్లు కడు నింపై యీసభామంటప
శ్రీవిస్ఫూర్తికతంబునన్ మిగుల నాచిత్తంబు నానందము
ద్రావైచిత్రిఁ గరంచుచున్నయది యేతద్ద్వారకాపట్టణం

బీవిశ్వంబునఁ గల్గుమే లిదియపో యెందుఁ జ వివేకించినన్."

వ. అని పల్కుచుఁ జేరం బోవునంత. 13

క. ఆఋషియాగమనం బపు
డారసి చని చెప్పి రంబుజాక్షునకు బహి
శ్చారిణు లగుపరిచారిక
లారీతిని జెప్ప నతని యానతికల్మిన్.[1] 14

సీ. బంగారుగొలుసులుఁ బవడంపుఁ[2]దళిమైన
కోళ్లును వింతబాగులబోగడలు
రత్నంపుఁజిలుకలు రాయంచప్రతిమలుఁ
బసిఁడిపువ్వులవ్రాతపనుల సొబగు
వివిధంబు లగు చిత్రవిరచనలును దసి
లీనూలిపట్టె యల్లికబెడంగు
బలుదెఱంగులపట్టుతలగడబిల్లలు
మవ్వంపుఁ గుంకుమపువ్వుపఱపుఁ

తే. గలిగి మెఱుఁగులు దిక్కులఁగడలుకొనఁగ
మించు దంతపుటుయ్యెలమంచమునను
బొలుపుమీఱుచుఁ దనయంతిపురము సతుల
యూడిగంబులు గైకొంచు నున్న శౌరి. 15

ఉ. అప్పలుకుల్ చెవిం బడినయంతన దిగ్గున లేచి "యెట్టెటూ
యప్పరమేష్ఠినందనుఁడె ? యౌనె ? హజారపుఁద్రోవ వచ్చెనే !
యొప్పుడు నంతరిక్షగతి నిచ్చటికే చనుదెంచు; నివ్విధం
బిప్పుడు చాలఁ జిత్ర మిది యేమొకొ" యంచు ససంభ్ర
మంబునన్. 16

---

1. వ. ఇట్లు చెప్పిన. 2. దరవణి, తరువడి.

సీ. తూఁగుటుయ్యేలఁ దూఁగుచోఁ గొంత చెదరిన
యరవిరివన్నెబా గట్లయుండ
నడపంబు తొయ్యాలి మడిఁచి యిచ్చిన తెల
నాకుఁజీలిక చేతియంద యుండ
నట్టిటు తొడిగిన యంగుళిరత్నంబు
సమ్మాళిగలు సారె జాఱుచుండ
రాణివాసపుఁ జామరగ్రాహిణులు గూడ
నరుగుదెంచి తమంత మరలుచుండఁ

తే. దనకుఁ గైదండ యొసఁగిన తరుణికేలు
వదల నెఱుఁగమి నది తోన వచ్చుచుండఁ
గనిన వారెల్ల నొదుఁగుచుఁ గలఁగుచుండ
మురరిపుఁడు వాకిటిహజారమునకు వచ్చె. 17

తే. ఇట్లెదుర్కొని ప్రణమిల్లి యింపుఁ బెంపుఁ
దనరఁ గైదండ యొసఁగి తోడ్కొనుచు నేగి
యతని యాజ్ఞ వెంబడిని శుద్ధాంతనికట
భాసి యగునొక్కమణిసభాభవనమునను. 18

మ. జగదీశుండు తపోధనాగ్రణికిఁ బూజావర్తనల్ నాఁడ క్రొ
త్తగ నేతెంచినవానికిం బలె మహాతాత్పర్యసంయుక్తుఁ డై
తగఁ జేసెం "గడుఁ గ్రొత్తక్రొత్తగుచు నత్యంతాదరం బెక్కు ధ
ర్మగరిష్ఠాత్ములబుద్ధి పూజ్యు లగువారల్ పల్మఱున్ వచ్చినన్.

ఉ. అప్పుడు తత్సభాగృహసమాగమనార్హులు కొల్వుసేఁతకై
యొప్పటియట్ల యందఱు బహిఃస్థితులై యొదిఁగించి పంపఁ దా
నప్పరమర్షి వీడ్కొలుపునంతకు రమ్మనఁ [1]గొంకి యచ్యుతుం

1. గొంచి.

డప్పులుకుల్ గణింపక తదంచితగోష్ఠిన యుండె నింపుతోన్.

వ. అప్పుడది యెఱింగి. 21

ఉ. మౌనివరేణ్యుఁ డిట్లనియె "మా కొకపెద్దతనం బొనర్చి రా
జ్యానుగుణప్రవర్తనల కక్కట యిమ్మెయిఁ గొంకి తేని న
న్నో నలినాక్షి! పొమ్మనుట యుక్తము నీ కిపు; డట్లు గాక మీ
వానిఁ గఁజూచి తేనిఁ గొలువం బిలిపింపుము వారి" నావుడున్.

మ. చెలులం జుట్టల దండనాథుల విపశ్చిద్వర్యులన్ సత్కవీంద్రుల
మంత్రీశులఁ[1]బౌరముఖ్యుల ముకుందుం డెంతయుం బ్రీతితోఁ
బిలిపించెం బొడగాంచి రవ్విభవశోభిన్ వారలున్ వేత్రహ
స్తులు దమ్మందఱ నప్డు పేరెలుఁగుతోఁ దోడ్తో నెఱింగింపఁగన్.

తే. కమలనాభుండు నపుడు శీఘ్రంబ తనదు
కొలువు వీడ్కొంచు మౌనిఁ దోడ్కొనుచు నేగె
నంతిపురమున; కాతండు నాత్మశిష్యు
వెలపలన నిల్పి తాఁ దనవీణెఁ గొనియె. 24

ఆ. అప్పు డతనిచేతి యావీణెఁ దాఁ బుచ్చు
కొనియె సంభ్రమమునఁ గూడ నేగి
కరము వినయ మొప్పఁ గలభాషిణి ముకుందుఁ
డపుడు దానిఁ జూచి యల్లనగుచు. 25

క. "ఏమీ శిష్యత్వంబున
నీమునివరు సేవ సేయ నిచ్చ వొడమెనో
యోముగువ" యనిన విని "యది
యేమియు లే"దని వినీతి నిటు నటు నొదిఁగెన్. 26

---

1. వారముఖ్యుల.

చ. ఒదుఁగుటయున్ యను ప్రవరుఁ "డో హరిణాక్షి తలంక
నేల ? నీ,కిది కడు లెస్సబుద్ధి కృప నిట్టిమహామహు లాత్మసేవ
కున్, హృదయమునందు నియ్యకొను టెవ్వరి కున్నది ?
వేయు నేటికిం ?, బ్రదికితి; సేవసేయుము శుభప్రదు నిమ్ముని
నిట్లు యెప్పుడున్. 27

ఉ. నీమతిపెంపుఁ బాడుకొను నేరుపులున్ మృదుమంజులస్వర
శ్రీమధురత్వముం గనుచుఁ జిత్తములోపల నేను నెంతుఁ "ని
క్కోకిలి కొంత నారదునకుం బరిచర్య యొనర్చునేని వి
ద్యామహిమం గడున్ వెలయు"నంచు నినుం గనుఁగొన్న
వేళలన్." 28

మ. అనుచున్ జాంబవతీగృహంబునకుఁ దా నమ్మౌనిలోకాధినా
థుని వెంటం జని "శిష్యురాలి నొకతెం దోడ్తెచ్చితిం; దీనిఁ గై
కొని శిక్షింపు" మటంచు నల్లనగుచున్ గోవిందుఁ డాయింతిఁ
బి,ల్చి నయం బొప్పఁగ బల్కె; నమ్మగువయుం జిత్తంబు రం
జిల్లఁగన్. 29

క. "నాకు మును మీరు చెప్పెడి
యాకలభాషిణియె యిది"? యటంచును వినయో
త్సేకమునఁ బలికి మునికి వి
వేకిత నుచితోపచారవిధు లొనరించెన్. 30

సీ. అంతట గోవిందుఁ డాయింతిఁ జూచి "యో
వనజాక్షి యిచటి కిమ్మునివరేణ్యుఁ
డేతేర దొరఁగొని యెన్ని [1]యోనాళ్లయ్యె
నీవేమి దిద్దితి వెలుఁగఁ జెపుమ!

1. యేనాళ్లయ్యె నేమేమి.

గానచాతురిఁ దాను గడుఁ బ్రౌఢ యయ్యెఁ దుం
బురుమీఁదిమత్సరంబునను జేసి
'మనవిద్య సాధింతు' నని పూనినాఁడిది
యెందు నెవ్వరును మున్నెఱుఁగకునికిఁ
తే. గావున "విశేషములు నీకుఁ గలవి వరుసఁ
దెలిపి నీనేర్చిన ట్లెల్ల దిద్దు మనుచు
నొప్పగించితి నిమ్మహాయోగివర్య"
యనుడు జాంబవతీసతి వినయ మొప్ప. 31

క. "ఎప్పుడును మీవచస్స్థితిఁ
దప్పక యే నడపుచున్నదాన నిపుడు నా
తప్పొప్పులు మీ రరయుట
యొప్పుగ విన నవధరింపుఁ డోకళికా" యనుచున్. 32

క. కుందనపుఁగమ్మిఁ దిగిచిన
యందంబున జవరఁదనము నలరుం దేనెల్
చిందినగతి మాధుర్యముఁ
బొందుపడఁగ వీణె మ్రుట్టి పొలఁతుక పాడెన్. 33

సీ. ప్రౌఢితో సరిగమపధనిస్వరంబుల
ప్రతినియతశ్రుతిక్రమము లెఱిఁగి
రాగభేదములవర్జ్యములు దొలంగించి
లయతాలశుద్ధి నెంతయుఁ దలిర్ప
గ్రామవిశేషమూర్ఛన లేరుపడ మంద్ర
మధ్యమతారసామగ్రి దనర
ధాతుమాతువులు గీతప్రబంధములందు
నసమానలీలమై నతిశయిల్లఁ

తే. దోర మగు ప్రేమరసమునఁ దోఁచి తోఁచి
వీనులకు నింపుఁ జలువయు విస్తరిల్ల
నాకరణిఁ దనకాంత యనేకగతుల
నాత్మగుణగానములు సేయ నచ్యుతుండు. 34

ఆ. "ముదిత మేలు మేలు కొదవ లే దెందు! నీ
యనఘచరితు దిద్దు" మనుచుఁ జనియె
జాంబవతియు నొక్కసంవత్సరముదాఁకఁ
బాట నేర్పె మునికిఁ బాటవమున. 35

ఉ. అంతఁ గ్రమంబునం బ్రియునియాజ్ఞను సత్యయు భోజకన్య
యున్, సంతస మొప్ప నప్పరమసంయమి నొక్కొకయేఁడు
దిద్ది ర,త్యంతమనోజ్ఞగానపటిమాతిశయోన్నతుఁ గాఁగ
నవ్విభుం, డంతటఁ దాను దిద్దె నొకయబ్దము పూర్ణము
గాఁగ నాతనిన్. 36

వ. అప్పుడు మణికంధరుండు కలభాషిణికిఁ బోలె నంతగపురకాం
తలవలనిశిక్ష యేమియు లేకుండియుఁ బుండరీకాక్షునియను
గ్రహవిశేషంబున సకలరహస్యసంగీతవిద్యాసంపన్నతచేత
నారదకలభాషిణులయట్ల యత్యధికుం డయ్యె. 37

క. అమ్ముగురకు గానము హరి
యిమ్మెయి నఖిలంబు నేర్పి "యింక మీసంగీ
తమ్మునకు నీడు లేదు జ
గమ్ముల" నని పలికి మోదగరిమం దేల్చెన్. 38

ఆ. అంతిపురములోని కరిగినప్పుడు తదీ
యాంగనలును దత్ప్రసంగ మైన

మానితోడ "నీదు గానవిద్యకు సరి
లే" దటంచుఁ బలికి రాదరమున. 39

వ. అంత. 40

క. మణికంధరుఁడును గలభా
షిణియుఁ గొలిచి రాఁగ నాబుషిప్రవరశిఖా
మణి యొక్కనాఁడు యదుభూ
షణు వీడ్కొని వేడ్క నవనిసంచారమునన్. 41

ఆ. చనుచు నుండి తనదుసంగీతచాతురి
గరిమపసకు మున్ను సరసిజాక్షు
చెలువ లాత్మ మెచ్చి పలిపినయట్టిప్ర
శంసచందముల ప్రసంగ మైన. 42

వ. వారితో నిట్లనియె: "నివ్విధంబున నవ్వారవర్ణినులు మువ్వురం బెక్కుమాటలు మదీయసంగీతచాతుర్యంబురీతు లతినూతనంబు లనియు నీతెఱంగు లెవ్వారికిని దొరకవనియుఁ బలుకుట గల దది నిజహృదయంబునఁ గలవిధంబో నాదుమదికి ముదం బొనరించుకొఱకునో యెఱుంగరాదు. చదురు 'లెదిరిమదికి నెట్టిపగిదినైన సమ్మదం బొదవించుటపరమధర్మం' బని తలంతురు. కావున నట్టికథలు గట్టిగ నమ్మరాదు. తమచెలులతోడ నేతత్ప్రసంగంబున నేమిపలికి రది నిజంబు. తదవబోధంబు గలుగునందాఁక డెందంబు సందియంబు నొందుట తప్ప" దనుటయు నప్పరమతపోధనునకుం గలభాషిణి యి ట్లనియె.

క. "మీవెంట రాకపోకలు
గావింపఁగ నగరిలోనఁ గలజనములు న

నో న్వాచంయమ యొఱుఁగుదు
రావనితలకడకు నాకు నరుగఁగ వచ్చున్. 44

తే. ఇట్లరిగి వారు సఖులతో నిష్టగోష్ఠి
నాడుకొనుమాటలను వినఁ గూడు నైన
నేను మీదాన నగుట మీగానకథలు
వడిన నవ్వేళఁ గొదవలు తడవరేమొ. 45

సీ. నా కపేక్షిత మైననాతిరూపు ధరింప
సామర్థ్య మబ్బిన నామగువల
సఖులరూపముఁ దాల్చి సముచితంబగు వేళఁ
జని వారిహృదయంబు గనఁగవచ్చు"
నన "నిది నెపముగాను నిధీశసుతునిఁ దా
రంభ యై కూడుట రమణికోర్కి-
యదియు మదీయకార్యానుకూలముకదా."
యని యాత్మ నలరి యాయతివఁ జూచి

తే. "యువిద! నీ కిట్టిసామర్థ్య మొదవుటకును
వర మొసంగితి నేను నీవలసినట్టి
యంగనలరూపుఁ దాల్చి యాయబ్జనాభు
వనితలతలంపుఁ దెలిసిర"మ్మనుచుఁ బనిచె. 46

సీ. పనిచిన నాచెల్వ వనజదళాక్షుని
సతులపాలికిని దత్సఖులరూపు
ధరియించి వార లొద్దను లేనివేళలఁ
జని ప్రసంగము దెచ్చి సంయమీంద్రు
సంగీతచాతుర్యభంగు లనన్యసా
ధారణం బగుట తద్వాక్యసరణి

చేత నెంతయు సునిశ్చితముగా దెలిసి య
మ్ముని కది రొజ్జఁగించి ముదితుఁ జేసి
తే. సంయమియు నాయకం జూచి "జాంబవతియు
సత్యభామయు భోజాత్మజయును హారియు
గురువులుగ గానకళ లెల్ల గరిడీముచ్చుఁ
దనముతోఁ నేర్చితివి గద!" యనుచుఁ బలికి. 47
తే. "కొమ్మ మున్ను నీ వాత్మలోఁ గోరినట్టి
కాంతు రంభామనోహరాకారుఁ డగుచు
మెఱయువానిని గూడి రమింపఁగలవు
నమ్ము పొమ్మిఁక నీభవనమున" కనియె. 48

వ. అని యవ్వనిత ననిపి మణికంధరుండుం దానును సముచిత సంభాషణంబులు గొంతతడవు నడపి నారదుండు నిజేచ్ఛం జనియె. మణికంధరుండును దదాదేశంబునఁ దీర్థయాత్ర కేగె నటమున్ను కలభాషిణియు నట్లు నారదుచేత ననిపించుకొని నిజ గృహంబునకుం జని [1]గానాభ్యాసం బుడుగుటం జేసి (మున్ను వోలె) నగరిరాకపోకలతగులంబు చాలమిఁ గ్రమంబునఁ దన చిత్తంబు నలకూబరచింతాయత్తం బగుచుండం దత్సమీప గమనంబున కుపాయంబు గానకఁ బహుకాలంబు గడపి కాల యాపనంబు దుష్కరం బగుటయు నొక్కనాఁడు దా నొక్క తియ వీణెఁ గొని గృహారామంబున కరిగి యుండువంత. 49
చ. లలితపుభూతిపూఁతయును లాతపుఁగోలయుఁ గత్తిపాలయుఁ
మలగొనుచిన్ని కెంజడలు మందులపొత్తము నాగబెత్తముం
లలిఁ గనుపట్టుకిన్నెరయు లాహిరిమోదము సింగినాదముం

---

1. గానాభ్యసనం.

జెలు వలరంగ నొప్పు నొకసిద్ధుఁడు సింగపువారువంబుతోన్.

తే. అభ్రపదవి నేతెంచి యయ్యబల యున్న
తోఁటలోనికి డిగియె నద్భుతము గాఁగ
నదియుఁ డన్మహిమకు వెఱఁ గందుమనము
నల్ల నూల్కొల్పి యర్ఘ్యపాద్యాదు లొసఁగె. 51

తే. అతఁడు "నోకలభాషిణి! యాత్మగురునిఁ
గృష్ణుఁ గొలువఁగ నేగుదే? గీతవిద్య
పూర్ణముగ నేర్చితే? రాకపోక లిపుడు
మానినాఁడుగదా దివ్యమానివరుఁడు! 52

క. దానంజేసియు నీకును
మానస మితరప్రచింత మాని తిరముగా
నానలకూబరునంద య
ధీనంబై నిలిచి యున్నదియె తరలాక్షీ? 53

చ. కడపటినాఁడు నిన్ను నిటు కాంచనగర్భతనూజుఁ డంపుచోఁ
గడమయభీష్టసిద్ధియును గాఁ దగుదీవన యిచ్చెఁ గావునం
బడఁతియ మోఘ మాయనఘుపల్కు చలింపఁగ నీకు తాల్మి;నీ
బడలుటచూడనోపుదురె ప్రాణసఖుల్ క్షణమాత్రమేనియున్?

సీ. తడవులనుండియుఁ దపము సేయఁగఁ బూని
మణికంధరుఁడు పాట మానియునికి
నుపవాసఖేదంబు నపనయింపఁగలేక
వేఁగుచున్నవి నాదువీను లిపుడు
వీణె వాయింపు మోవెలఁది 1నేఁ డైనఁ దు
ష్టిగ విని పారణసేయుఁ గాని

1. యిం డైనఁ.

యీభువనముల మీయిరువురగానంబ
కాని యన్యము లింపు గావు నాకు"

తే. నని పలుక మాటమాటకు నద్భుతంబు
చాలఁ బ్రబలంగ వినివిని యాలతాంగి
కరసరోజముల్ ముకుళించి కరము వినయ
మతిశయిల్లఁగ నిట్లను నతనితోడ. 55

క. "ఓయనఘ దేవుఁడవో యో
గాయతకపిలాదిసిద్ధులందు నొకఁడవో
నీయనుభావం బద్భుత
మై యున్నది! నాకు మెద్ది యానతి యీవే." 56

క. అని పలుక "మణిస్తంభుం
డనుసిద్ధుఁడ నేను జలరుహానన నీ వెం
చినవారలలో నెవ్వాఁ
డను గా" నని యతఁడు వల్కుటయు వినయమునన్. 57

ఉ. "ఓమహితాత్మ! మీవచన మొక్కొకటే పరికించి చూచినన్
నామదిలోన నెంతయు ఘనం బగుచున్నది యద్భుతంబు! మీ
రేమహిమన్ యథార్థముగ నిట్లిది సర్వముఁ గంటి? రిట్టిమీ
కేమహిఁ గానరానియది యేమియు లేదు గణించిచూడఁగన్.

తే. నాకుఁ దార్కాణ యయినయంతయును దిరుగ
నడుగఁ జెప్పంగ వలవదోయనఘచరిత!
యిపుడు మణికంధరుని మీరు తపము సేయఁ
[1]జెప్పితిర యది మొదలుగాఁ జెప్పవలయు." 59

1. జెప్పితిరి మొదల్కొని యది చెప్పవలయు.

వ. అనుటయు నతం డాయింతిం జూచి "యోకాంత! నాకు దూరదృష్టి దూరశ్రవణంబులు గలవు దానం జేసియే నున్న చోటన యుండి సమస్తంబునుం గంటి నిందు నీయెఱింగిన యర్థం బెల్ల సరిదాఁకెను గదా! ఇంక నీ వనిపించుకొని పోయిన వెనుకటినారదమణికంధరసంభాషణ ప్రకారంబును దపగపర్యంతం బైన మణికంధరవర్తనంబును వివరించెద విను" మని యిట్లని చెప్పం దొడంగె "నట్లు నారదుండు గానశిక్షా పరిపూర్తి యైనవెనుక నిన్ను నీగృహంబున కనిపి యంత మణికంధరుం జూచి. 60

క. "నీసంగీతవిశేషా
భ్యాసము సఫలముగ విష్ణుఁ బరమేశ్వరు న
త్యాసక్తితోడఁ బాడుచు
వేసరక భజింపు మెల్లవేళలయందున్. 61

క. 'ఆదేవున కెంతయుఁ బ్రియ
మై దురితవినాశహేతు వగు నిది' యని యే
నాదరమున నామోహా
పాదిక వీణియ ధరించి పాడుచు నెపుడున్. 62

సీ. బృహతీసమాఖ్యతోఁ బెంపుమీఱెడువీణె
వహియించి యెపుడు విశ్వావసుండు
జగతిఁ గళావతీసంజ్ఞ నొప్పెడివీణె
తోడ నేప్రొద్దును దుంబురుండు
మహతీసమాహ్వాయమహనీయ మీవీణె
మానక నిత్యంబుఁ బూని యేనుఁ

గచ్ఛపి యనుపేరఁ గరము శోభిలువీణె
సవరించి జగదంబ శారదయును

తే. బాయ కెంతయుఁ బాటించుభంగు లరయ
విద్యలం దెల్ల సంగీతవిద్య మిగుల
నుత్తమము గాదె! యిది పురుషోత్తమునకు
సర్పితం బగునేని యే మని నుతింతు! 63

ఉ. నీదుకృతార్థతామహిమ నెమ్మది నెన్నఁగ నంత యింత నా
రాదు తపంబులం గనఁగ రానిజగత్పతి కృష్ణుఁ డెట్టి భా
గ్యోదయశాలికిన్ దొరకు? నుల్లమునం బరికించి చూడుమా!
శ్రీదయితుండు నీకుఁ గృపచేసె గురుం డయి గానసత్కళల్.

క. కావున నీవిద్య సదా
యావర్తింపుము కుమార! యిది సకలాభీ
ష్టావాప్తికిఁ గారణ మిం
పావహిలం జేయు నప్పు డటు మనమునకున్. 65

శా. ఏనున్ వేగమ యేగి నాపడినపాట్లీడేర నాకంబులోఁ
గానీ కాంచనగర్భులోలువనమం గానీ పురద్విట్సభం
గానీ తొల్లిటివిష్ణుదేవుకడనే కానీ మదీయోల్లస,ద్గానప్రౌఢిని
వాదుఁ బూని గెలుతున్ గర్వోన్నతుం దుంబురున్. 66

వ. అనిన నాపలుకు లాకర్ణించి మణికంధరుం డమ్మునీంద్రునకు ముకుళితకరకమలుం డగుచు నిట్లనియె 'మీకు గానవిద్యచేతఁ దుంబురుని గెల్చుసంభ్రమం బిప్పటి మాటలవలన నెఱుంగం బడియెఁ; నతనియం దిట్టిబద్ధమత్సరం బేల పుట్టెఁ? దజ్జయంబున కేమిపాట్లుం బడితిరి? నాకు నింతయు నెఱింగింపవలయు' ననుటయు నతం డి ట్లనియె. 67

శా. వైకుంఠంబున నొక్కనాఁ డతులితైశ్వర్యుండు విష్ణుండు నా
లీకప్రోద్భవముఖ్యదేవగణముల్ సేవింప యోగీశ్వరా
నీకంబుల్ నిగమాంతసూక్తులను వర్ణింపంగ నొడ్డోలగం
బై కూర్చుండె మహాసభన్ సదవనవ్యాపారపారీణుఁడై. 68

వ. అప్పుడు. 69

శా. కౌండిన్యాత్రిమరీచిదక్షకపిలాగస్త్యాక్షపాదాంగిర
శ్శాండిల్యక్రతుకణ్వకుత్సభృగువిశ్వామిత్రమైత్రేయమా
ర్కండేయాసురివామదేవకపిదుర్వాసోబకవ్యాఘ్రపా
న్మాండవ్యాదిమహామునుల్ చనిరి ప్రేమల్మీఱఁ దత్సేవకున్. 70

క. అరిగితి మపు డేనును దుం
బురుఁడును విశ్వావసుండు మొదలుగవీణా
ధరుల మొకకొందఱము త
త్పరతయు భక్తియుఁ దలిర్పఁ దత్సేవకునై. 71

వ. ఇవ్విధంబున దేవమునిసంఘంబులు వచ్చి సేవింప విష్వక్సేనుండు వేత్రహస్తుం డగుచు [1]నందటి నెడ గలుగ జడియుచు బరాబరి యొనరింప దివ్యవారాంగనా నాట్యంబు లవలోకించుచు నద్దేవదేవుండు పేరోలగమ్మున నున్నసమయంబున. 72

ఉ. వారిదపంక్తిలో వెడలివచ్చు మెఱుంగులపిండు నా సఖీ
వారముతో రమారమణి వచ్చెను హెగ్గడికత్తె లెందఱేఁ
గోరి భజింప నాకొలువుకూటముముందటివంక నొప్పు సిం
గారపుఁదోఁటనుండి యధికం బగువైభవ మింపు మీఱఁగన్.

ఉ. నెచ్చెలిపిండుఁ దానును వనీస్థలిదండ నొకింత గానఁగా
వచ్చెనొ రాదొ యాకమలవాసిని యంతనె యేమిచెప్పుదున్!

1. సందడియెడ.

హెచ్చినసంభ్రమంబున ననేకులు బద్దలవార లెక్కుడఁగ
వచ్చిరియొ మోఁది రాకొలువువారిఁ గకాపికలై చనఁగ వడిన్.

క. అప్పుడు మము బోంట్లకతల్
చెప్పఁగ నేమిటికిఁ? దారసిలి వేత్రధరుల్
రొప్పఁగఁ జనియెఁగ నిలువక
యప్పర మేష్ఠియును నచటి కతిదూరము[1]గన్. 75

క. ఆతఁడని వేత్రహస్తు 'లా
హా తుంబురుఁడా' యటంచు నుచ్చైస్స్వరము
ద్ఘోషింపఁ బిల్చి క్రమ్మఱ
నాతనిఁ దోడ్కొనుచుఁ బోయి రతివేగమునన్. 76

వ. అట్లు తోడ్కొని పోవుచుండ. 77

చ. కని తమలోనఁ దా 'రితనిఁ గ్రమ్మఱఁగాఁ బిలిపించె నేమొకో!'
యనియెడువారు 'గానవిధులందుఁ బ్రసంగము లేమి గల్గెనో!'
యనియెడువారుఁ 'దచ్చతురు లన్యులు లేరె యితండ కాని
యిం?' దనియెడువారునై మనములందును సందియ మొంది
రందఱున్. 78

ఉ. అప్పుడు నేను నామనమునం 'దితనిం బిలిపించు టెట్లొకో
యిప్పు!' డటంచు నిల్చి యరయింప వినంబడియెఁ నిజంబుగా
'నప్పురుషోత్తముండు తనయంగనతో వినుచున్న వాఁడు సొం
పొప్పఁ దదీయగాన'మని యొద్దఁ జరించెడివారు చెప్పఁగన్. 79

క. మ మ్మెల్లఁ దోలి యొక్కని
నిమ్మెయిఁ బిలిపించి హరియు నిందిరయుఁ గడున్

1. నన్.

సమ్మదమునఁ దుంబురుగా
నమ్మును వినుచునికి విని మనం బెరియంగన్. 80

వ. ఏ నొక్కమెఱుంగునం గొంతతడవు కనిపెట్టుకొని యుండ. 81

సీ. 'అనిపెనా రేమిచ్చె?' ననుచును సంభ్రమం
బున సందడించుచు మూఁగువారు
'సర్వేశ్వరుండు శ్రీసతితోడ గానంబు
[1]వినుట యడుగ నేల' యనెడువారుఁ
'గడునను గ్రహము నెక్కడ లేనియీయాగి
[2]పసయ తెల్పెడు' నంచుఁ బలుకువారు
'నీ వొక్కఁడవొ మఱి యేవార లైన న
య్యెడ నుండిరో?' యని యడుగువారు
ఆ. నగుచు సురలు మునులు నరుదంద మేపూఁత
డంబుతోడ వచ్చెఁ దుంబురుండు
కడలవారిని గనకస్నాన మాడించు
పదకమును సునేత్రపటముఁ దాల్చి. 82

వ. అప్పుడు. 83

క. దగదగ యనుపదకంబున
నిగనిగ యనుక్రొమ్మెఱుంగునేత్రపటమునన్
బుగబుగ యనుమేపూఁత
న్బగబగ యనిపించె నతఁడు నాహృదయంబున్. 84

సీ. "తనుఁ గ్రమ్మఱంగఁ బిల్చినవేళయందు నా
తో విచారింపక పోవు టెట్లు

1. వినునఁట యడుగ నే లనెడు. 2. పసయుఁ దెల్పెడు.

పట్టి జూ కొంగ తోలు కట్టి నట్టి విధాని
కొంచు పోవక మొ అ యుంచు కె ళ్లు

పోయెఁ బో ననుఁ బిల్వఁ జేయక తా నొక
నెఱ[1]జాణయై విద్య నెఱపు కట్లు
నెఱపెఁ బో ప్రభువు మన్నించినాఁ డని మీఁదు
పరికింప కీసొమ్ము పట్టు కట్లు

తే. లేఁదు తగవరి యెందును" మూఁడిఁ జొచ్చి
వాత వెళ్లెడువాఁడె యెవ్వాఁడు నంచుఁ
'బాపి తుంబురుఁడా' యంచుఁ బండ్లు గొఱుకు
కొంచు లోలోన నుడికితిఁ గొంతతడవు. 85

క. "నాకంటెఁ దాను ఘనుఁడే?
యాకోలఁదియు బయలు సేయునంతకు నేయే
పోకలఁ బోయినఁ బోని
మ్మాకరణిం జణఁగి పోవనిత్తునె వీనిన్?" 86

వ. అని యాగ్రహించుచు 'నతనితోడ నెందేనియు వాదు వెట్టుకొని భంగపఱచి యతులితంబైన మదీయసంగీతచాతుర్యంబు వార్తలు క్రమంబున నిజ్జగన్నాయకునకు వినంబడునట్టి యుపాయంబు వెట్టెదంగాక!' యని యూహించి తదనంతరంబ.

చ. 'తలఁగక యిప్పు డిట్లు సముదగ్రతఁ బేర్చినయీర్ష్య బుద్ధిలో
పలన యడంచి మైత్రి గనుపట్టఁగ [2]నింతన కొంత రాకపో
కలు ఘటియించి యే నతనిగానములో గుణదోషవర్తనల్
దెలియుట నీతి యా తెలివి లేకగునే జయ!'మంచు నెంచితిన్.

ఆ. ఎంచి యతనియింటి కేఁగితి నొక్కనాఁ
డతఁడు నపుడు పాట కాయితముగ

---

1. గాణ. 2. నింకనుగొం.

వీణె మేళగించి వెలుకలిమోసల
నునిచి లోని కరిగియున్న వాఁడు. 89

ఉ. ఏనును "తుంబురుం డెచటి కేగె? గృహంబున నున్న
వాఁడె!" యం,చానికటంబునన్ మెలఁగునట్టి జనంబులఁబల్కి
"వీణె యి,చ్చో నిడి లోని కేగె" నను సుద్ది వినంబడ "నీవి
పంచి యె,వ్వానిదో యంచు [1]నుండి తమి వానిదె చూత"
మటంచు నల్లనన్. 90

తే. పుచ్చుకొని పలికించి యపూర్వమైన
శ్రుతుల పెంపు నిర్దోషత నతుల మగుచుఁ
గడు వెఱఁ గొసర్ప దాని నక్కడన పెట్టి
మిగుల లజ్జించి వచ్చితి మగిడి యపుడు. 91

వ. ఆసమయంబున నంతర్గతంబున. 92

మ. "కడుఁ బ్రావీణ్యధురీణుఁ డీతఁ డయినన్ గాంధర్వ సంపూర్తి
నె, ల్లెడఁ బ్రఖ్యాతి వహించునాకు నకటా యీతుంబురుం
డంతయె,క్కుడుగాఁ గానము నేఁటిదాఁక!" నని సంక్షో
భించుచున్ "దాడిఁద,న్నెడువానిం దలఁ దన్నువాఁడు
గలఁ డన్వేషింప" నం[2]చెంచితిన్. 93

చ. అటమును చెల్మి పెంపు తనరారఁగ నేనును దాను నప్పట
ప్పటికిని గూడి పాడుదుము పద్మభవాదులయొద్ద నప్డు దె
చ్చుటఁ దన కింతగానకళసంపదకల్మి యెఱుంగనీఁడ ము
చ్చటపడి యిట్లు విష్ణుఁడు ప్రసన్నతఁ దాఁ బిలిపించునంతకున్.

క. తమవిద్య నెవ్వ రేమా
త్రముఁ గనఁజాలుదురు వారిదండను దన్మా

1. నుండితిమి. 2. చెన్నితిన్.

త్రము ప్రకటింతురు బుధు "లు
త్తములమహిమ నీరుకొలఁదితామరసుమ్మీ!" 95

క. ఇటు గాక వినుజనంబుల
పటిమకు నెక్కుడుగ విద్య పచరించుట య
క్కట విఫలము గాదే యె
చ్చటఁ "జెవిటికిఁ బట్టినట్టిసంకునుబోలెన్"? 96

వ. అది యట్లుండె నేను నది మొదలుగాఁగ నెక్కడెక్కడ నక్కజపుగానవిద్య గలవారు గలరు వారి నరసియరసి తద్విద్య సాధించుచు నెందునుం దుంబురునకు నీడుగాఁజాలమి యెడనెడం బరికించుచు బెద్దకాలంబు ప్రవర్తిల్లి యీ మనోరథంబు సర్వజ్ఞుండైనపుండరీకాక్షునియనుగ్రహంబునన కాని ఫలియింపనేర దని నిశ్చయించి తద్దేవునిం గూర్చి చిర కాలంబు తపంబొనర్చితి నంత. 97

సీ. అంజనాచలగర్వభంజనాచలలీల
నీలవర్ణపుమేనిడాలు దనరఁ
బుండరీకముల నుద్దండరీతుల గెల్చి
చెన్నొందునిడువాలుఁగన్ను లమర
మకరకుండలరుచిరప్రకరకుంఠితము లై
దినకరప్రభలు వెన్వెనుక కొదుఁగ
సురమురత్నమునందుఁ గరము రంజిలునీడ
తోడునీడగ లక్ష్మి క్రీడ లాడ

తే. శంఖచక్రాదిపరికరసహితుఁ డగుచుఁ
మఘవముఖదేవతాసేవ్యమానుఁ డగుచుఁ

బతగరాజాధిరోహణోద్భాసి యగుచుఁ
గృప దలిర్పంగఁ గాన్పించెఁ గేశవుండు. 98

ఆ. కానుపించి "యేమి కావలయును వరం
బడుగు!" మనిన నేను నాత్మశక్తి
కొలఁది నతులు నుతులుఁ జలిపి "తుంబురు గాన
కలనవలన గెలువవలయు" నంటి. 99

చ. అనుటయు నన్నుఁ జూచి కృప నచ్యుతుఁ డి ట్లను "నేను
ద్వాపరం,బునవసుదేవనామునకుఁ బుత్త్రుఁడ నై యుదయించు
శిష్టపా, లనమున దుష్టశిక్షను నిలాస్థలి బ్రోవఁగ నప్పు ద్వా
రకా,ఖ్యనగరియందు నీ కభిమతార్థ మొనర్చెద రమ్ము నాఁ
టికిన్." 100

క. అని యంతర్ధానము నొం
దినఁ జిరకాలంబు నేఁ బ్రతీక్షించుచు నం
తను వాసుదేవుకడ ని
ట్లనుపమసంగీతకౌశలాఢ్యుఁడ నైతిన్. 101

వ. అని చెప్పి మఱియు ని ట్లనియె. 102

క. "ఏ నిన్ని పాట్లఁ బడి యీ
గానమహిమఁ గంటి నీవు గలభాషిణియుఁ బే
మేను చెమర్పక యుండం
బూనితి రిది యప్రయాసమున హరికరుణన్." 103

క. అనుఁడు " మిమ్ముఁ గొలుచుపుణ్య
బున కిది యరుదయ్య ఘనతపోధన! 'తన్నుం
దినువారు తనంత' లనఁ
విన రే లోకోక్తి మీరు విశ్వంభరలోన్.! 104

మ. అది యట్లుండె నొకప్డు తుంబురునిఁ దా నారీతిఁ బిల్పించి
యిం,పు దలిర్పన్ హరి పాటవింట మిగులం బూజ్యంబుగాఁ
జెప్పి తే, కొదయున్ లేక సదా నివాసముగ వైకుంఠంబులో
నుండి యా, సదయున్ విష్ణునిఁ గొల్వఁగ న్గెడుమహాసౌభాగ్య
మెట్లబ్బునో!" 105

క. అనుటయు నమ్మాటకు నె
మ్మన మలరఁగ నతనిఁ జూచి మణికంధర య
త్యనఘుఁడవు మేలు మే! లీ
యనుపమసద్బుద్ధి యేరి కైనను గలదే.! 106

క. వినరే యెవ్వరుఁ బాపం
బనఁ బుణ్యం బన నిషేధ మన విధియనఁ గీ
డన మే లనఁ బరలోకం
బనఁ దలఁపఁగ లేరు గాక యాత్మహితంబున్.? 107

చ. అలయక వేదశాస్త్రసతతాభ్యసనవ్యసనప్రసంగతిం
దెలివి యొకింత గాంచినగతిన్ నుతి కెక్కియు "వెఱ్ఱి దీరె రోఁ
కలి దలఁజుట్టు"మన్న క్రియఁగా నొకకొందఱు దాల్తురప్పటిం
గలుషపథప్రవర్తనమె కర్మపువాసన [1]నన్నుఁ గొల్వఁగన్.

సీ. వినుము గంధర్వనందన "భూతములయందుఁ
ప్రాణు లుత్తమములు ప్రాణులందు
బుద్ధిజీవులు మేలు బుద్ధిజీవులయందు
మనుజులు శ్రేష్ఠులు మనుజులందు
బ్రాహ్మణు లధికులు బ్రాహ్మణులందు వి
ద్వాంసులు విద్వాంసులందు

1. లన్ను గొల్వఁగన్.

విదితార్థకృతిలోలహృదయులు ముఖ్యులు
విదితార్థకృతిలోలహృదయులందుఁ

తే. గర్త లెంతయుఁ బూజ్యులు కర్తలందు
బ్రహ్మవిదు లెక్కు; డామీఁదఁ బరమ మొకటి
గలుగ" దనుచును మన్నుదాఁ బలికె మనువు
ధర్మశాస్త్రప్రసంగవర్తనలవేళ. 109

ఉ. నీవిధ మారయం బరిగణించినయిప్పటితారతమ్యపుం
ద్రోవకరంబు దూరముగఁ ద్రొక్కినవాఁడవు నిక్కవంబు ల
క్ష్మీవరనిత్యసన్నిధివిశేషమహత్త్వ మెఱింగినంతనే
యావిభవంబుఁగాంచుటకు నాస యొనర్చితి గాన నిమ్మెయిన్.

క. కావున నీవడిగినయా
దేవునియనవరతసన్నిధిమహత్త్వవిశే
షావాప్తికిఁ బెద్దలచే
నేవినినయుపాయ మిప్పు డెఱిఁగింతుఁ దగన్. 111

క. అధికారి గానివానికి
నధికపదవిఁ దెలుపఁ బ్రాప్త మయ్యెడుపాపం
బధికారి యైనవానికి
నధికపదవిఁ దెలుపకున్న నగు నిక్కముగన్." 112

వ. అని యిట్లని చెప్పె. 113

సీ. "తనశక్తికొలఁది సత్కర్మముల్ ఫలవాంఛ
మాని కృష్ణార్పణమతిఁ జలుపుట
ప్రతిషిద్ధకర్మంబు పరిహరించుట విష్ణు
భక్తి పైక్రమముగఁ బాదుకొనుట

తద్భక్తిగలపుణ్యాత్ములసంసర్గంబు
దుర్జను లున్నట్టిత్రోవఁ జనమి
విష్ణుసన్నిధికళావిఖ్యాతవివిధ ది
వ్యక్షేత్రతీర్థయాత్రాచరణము
తే. బ్రహ్మచర్యంబుఁ దపము వైరాగ్యగుణము
వలయు వైకుంఠమునుగోరువారి కెల్ల
వీనిలోపలఁ గొన్ని కావింపఁగనిన
వృథ చనవు చేర్చుఁ గ్రమమున విష్ణుపదము. 114

వ. అని చెప్పి, "నీవు నిజశక్తికొలఁది నిందుఁ బ్రవర్తిల్లుము; కృష్ణానుగ్రహంబునం గలిగిన యీయనన్యసాధారణసంగీత చాతుర్యంబు వృథసేయక శ్రీపురుషోత్తమ శ్రీరంగాదిదివ్య క్షేత్రములందు ముకుందుసన్నిధిం దద్దివ్యగుణనామసంకీర్తన గానంబు గావింపు మది సకలశ్రేయోనిదానం" బని పలికి తత్ప్రసంగవశంబున. 115

ఉ. అక్కజ మైనభక్తి తనరార నతం డనయంబుఁ గృష్ణునిం
దక్కక యాత్మఁ జూచి ప్రమదంబునఁ బొంగుచుఁ జెంగ
లించుచుం, జొక్కుచు మ్రొక్కుచుం బొగడుచుం బుల
కించుచుఁ గన్ను మోడ్చుచుఁ, మిక్కిలి చోద్య మందు
చును మెచ్చుచుఁ బాడుచు నాట్యమాడుచున్. 116

క. కేవలము నతిప్రేమర
సావేశవశంవదాత్ముఁ డై తద్గుణముల్
భావించుచు నొకరీతిం
ద్రోవఁ గనుచు నేగె నారదుండు నిజేచ్ఛన్. 117

వ. మణికంధరుండును దచ్చరితంబులకు నతివిస్మయప్రమోద
హృదయుం డగుచు, "నితం డింతధన్యతామహిమంబున
నొప్పునే!" యని కొనియాడుచుం దనదృష్టిమార్గంబు
గడచునందాఁక వీక్షించి యంత నెట్టకేలకు నాలోకనంబులం
ద్రిప్పుకొనియె; నివ్విధంబున గురుం డరిగిన నతండుఁ దదుక్త
ప్రకారంబునఁ బుణ్యకర్మంబులు నడపుచుఁ గ్రమంబున విష్ణు
భక్తి హృదయంబునం బొదలఁ దీర్థయాత్ర గావించె నందు.

మ. యమునన్ జూచెను వీచికాచయమునన్ భ్రాంచద్ఘనశ్యామ
తో,యమునన్ సారసకైరవోచ్చయమునన్ సారావభృంగీనికా
యమునన్ జక్రమరాళసంచయమునన్ వ్యాఘోషితాఘవ్య
పా,యమునన్ సంతతపుణ్యనిశ్చయమునన్ హర్షప్రకర్షంబుగన్.

శా. నిధ్యానోత్సవకారణంబు లగుచు న్మించెం గరం బానదీ
మధ్యేతీరవనద్విజప్రకరసమ్యగ్వర్తితారణ్యక
స్వాధ్యాయాధ్యయనస్వరాభినయలీలాందోళనభ్రూలతా
బుద్ధ్యాపాదననైపుణీవిలసితాంభోవీచిచాంచల్యముల్. 120

చ. ఇరుగడలందు మించినయహీశ్వరశయ్య తెఱంగుఁ దాల్చి క్రొ
న్నురువులపంక్తి రాజిలఁగ నూతనపీతపటంబుకైవడిం దరళ
సరోజరేణుసముదాయము సొం పెసగంగఁ జూడ్కి కాతరణి
తనూజ యొప్పె శయితం బగువిష్ణునిమూర్తియో యనన్.

క. ఆవైణికుండు తత్త్రీ
ర్ధావళిఁ దగువిధు లొనర్చి యాయాచోట్లన్
శ్రీవరుగుణములు వీణా
ప్రావీణ్యము పొలుప మీఱఁ బాడుచు నంతన్. 122

వ. మథుర సేవించి యంతట హరిద్వారంబును, సాలగ్రామ
పర్వతంబును, బదరికాశ్రమంబును, నైమిశారణ్యంబును,
గురుక్షేత్రంబును, బ్రయాగయుఁ, గాశియు, నయోధ్యయు,
గంగాసాగరసంగమంబును స్నానదానాదివిధు లనూనంబుగా
నడపుచు దర్శించి, యంత నుదధితీరంబున నీలాచలసన్నిధికి
నేతెంచి. 123

క. "ఇది సాక్షాద్వైకుంఠం
బిది నానామునితపస్సమృద్ధివిపాకం
బిది పరమం బిది శరణం
బిది పుట్టినయిల్లు సిరుల కెల్లఁ దలంపన్." 124

తే. అని నుతించి యింద్రద్యుమ్నమనుసరసిని
రోహిణీకుండమున సమారూఢభక్తిఁ
దీర్థమాడుచు నాతఁ డాత్మీయగాన
నైపుణి వెలార్చుచును జగన్నాథుఁ గొలిచె. 125

సీ. ఇత్తెఱంగునఁ బురుషోత్తమశ్రీజగ
న్నాథునిసంసేవనమునఁ దనరి
శ్రీకూర్మవిభునియంఘ్రిసరోరుహాంబులు
కనుఁదమ్ములకు విందుగా నొనర్చి
సింహాచలాధీశ సేవావిశేషశ్రీ
లలను జన్మంబు నలంకరించి
శ్రీమదహోబలస్వామిపాదనఖోడు
జాలసంఘము ఫాలశశికి నొసఁగి

తే. వేంకటేశ్వరచరణారవిందగంధ
నందదిందిందిరశ్రేణినైల్యమునను

నిజశిఖాకాంతికిని బుష్టి నిర్వహింపఁ
జనియె నాదరమేదురస్వాంతుఁ డగుచు. 126

మ. కమనీయోజ్జ్వలశీలశాలి యగునాగంధర్వుఁ డంతట ఘన
ప్రమదప్రేమవిశేషసంభృతపరీరంభక్రియాసంభ్రమ
భ్రమకారాభిముఖప్రసారలహరీబాహాసమూహాసమా
నమనోజ్ఞం బగుస్వామిపుష్కరిణికిన్ వచ్చెన్ గడుం వేడుకన్.

తే. అంత హరిసంతతాశ్రితస్వాంత మైన
స్వామిపుష్కరిణియును నాశౌరిభక్త
తనువు ననోన్యపావనత్వము భజించె
మిగుల మజ్జనసమయసమ్మేళనమున. 128

ఉత్సాహ.—
అంత నిత్యనియమములు సమస్తమును నొనర్చి యా
చెంతఁ జెలువుమీఱుచున్న క్షితివరాహమూర్తి శ్రీ
కాంతుఁ గొలిచి భక్తివినయకౌతుకప్రమోదసం
క్రాంతిశబలతావిశేషకలితచిత్తవృత్తి యై. 129

సీ. మణిమయప్రాకారమంటపగోపురో
దీర్ఘకాంతులచేతఁ దేజమునకుఁ
జారు1నదీహస్తచామరవీజన
వ్యాపారములచేత వాయువునకు
నారాధనార్థయాతాయాతజనవిభూ
2షణరజోవృష్టిచే ధారుణికిని
హృద్యచతుర్విధవాద్యస్వనోపయో
గప్రవర్తనముచే గగనమునకు

1. నటీ. 2. షారజో.

తే. నిజనవాగరుధూపజనీరవాహ
జననసంబంధమహిమచే సలిలమునకుఁ
బావనత్వంబు గలుగంగఁ బరఁగువేంక
టేశునగరు దాఁ జేరి యిం పెసకమెసఁగ. 130

క. మునుపు పరివార దేవత
లను దగ సేవించి నిర్మలప్రేమభరం
బున మేను గగురు పొడువఁగ
ననఘుఁ డతఁడు లోని కరిగి యగ్రమునందున్. 131

సీ. మృదుపదాంబుజములు మెఱుఁగుటందెలుఁబైఁడి
దుప్పటియును మొలముప్పిడియును
మణిమేఖలయు బొడ్డుమానికంబును వైజ
యంతియు నురమున నలరుసిరియు
వరదహస్తముఁ గటి వర్తిలుకేలు శం
ఖముఁ జక్రమును దాల్చుకరయుగంబుఁ
దారహారంబులుఁ జారుకంఠంబు ని
ద్దపుఁజెక్కులును నవ్వ దళుకుపసలు
తే. మకరకుండలములునుఁ దామరలఁ దెగడు
కన్నులు మనోజ్ఞనాసయుఁ గలికిబొమలు
ముత్తియపునామమును రత్నముకుటవరము
నెసఁగ గనుపట్టుశ్రీవేంకటేశుఁ జూచె. 132

వ. ఇట్లుచూచి. 133

శా. ప్రత్యంగంబును మిక్కిలిం దడవుగా భావించి భావించి యా
దైత్యారాతితనూవిలాసము సమస్తంబుఁ విలోకించెఁ దా
నత్యంతంబును వేడ్కఁ బొంగుచు నితాంతాశ్చర్యముం

బొందుచుం, గృత్యంబేమియుం గొంతప్రొద్దెఱుఁగ కతిక్షీణ
ప్రమోదంబుతోన్. 134

వ. పదంపడి నిజానుభవం బిట్లని యుగ్గడింపం దొడంగె. 135

సీ. పదపద్మములఁ జిక్కి పాయదు నాదృష్టి
కనకాంబరమున కేకరణిఁ దెత్తుఁ
గనకాంబరమునఁ గీల్కొనినఁ జలింపదే
నుదరబంధమున నెట్లొనరఁ గూర్తు
నుదరబంధమున నింపొంది భేదిల్లదు
శ్రీవత్సమున కెట్లు చేరఁ దిగుతు
శ్రీవత్సమునఁ దారసిలిన రానేరదు
కెలుఁదామరల కేక్రియ మరల్తుఁ

తే. గేలుదామరలను గళశ్రీల మోవి
మకరకుండలముల గండమండలముల
నాసఁ గనుఁగవ బొమలఁ గుంతలములందు
నెందుఁ బర్వెన విడఁజాల దేమిచెప్ప! 136

వ. అని పరమానందంబున నితరప్రపంచంబు సర్వంబును మఱచి
కొంతతడవు నిరీక్షించి తదనంతరంబ దండప్రణామంబు లనే
కంబులు గావించి విపంచీసముంచిత మృదుమధురనినదంబును
గంఠస్వరంబును నేకం బగుచు లోకుల నస్తోకసమ్మదాశ్చర్య
సంభృతస్తంభభావులఁ గావింప నద్దేవునిదివ్యమంగళగుణ
గానంబు లొనరించె నివ్విధంబున మూఁడహోరాత్రములు
సేవించి వేంకటనగంబు డిగ్గి చనిచని ముందట. 137

సీ. ఏపట్టణము ముక్తిహేతుసప్తపురాంత
రభిగణనాతివిఖ్యాతిశాలి

ఏపట్టణము ఖేలదేకామ్రవిభుశిర
స్సింధుమత్సరిసరశ్శ్రీవిభాసి
ఏపట్టణము సముదీర్ణకామాక్షిత
పగపరిపాకసంపద్విధాయి
ఏపట్టణము సరిద్రూపవాగ్దేవతా
సంశ్రయాంచితసమస్తద్విజాళి
తే. బ్రహ్మయజ్ఞవపాహోమపరిమళసహ
జాతసాత్త్వికపరబ్రహ్మసన్నిధాన
భాగ్యసౌభాగ్యయోగ్య మేపట్టణంబు
పుణ్యతర మైనయాకాంచిపురముఁ గనియె. 138

తే. కని మనంబున మోదంబు గడలుకొనఁగ
నందు నేకామ్రనాథుఁ గామాక్షిఁ దక్కఁ
గలుగువేల్పుల [1]నర్చించి కరిగిరీంద్ర
మునకుఁ జని యుక్తగతి నెక్కి పోవ నెదుట. 139

సీ. తనశంఖరుచికి నాతనిమనస్సత్త్వోద
యంబు ప్రత్యుత్థాన మాచరింపఁ
దనచక్రమునకు నాతనిదివ్యతేజంబు
గురుభావమున నెదుర్కొలు సేయఁ
దనకృపాలక్ష్మి కాతనిభక్తి నెనరు పెం
పెసఁగ గౌఁగిటఁ జేర్చి యెత్తుకొనఁగ
దనకౌస్తుభమున కాతనిశుద్ధచిత్తవృత్తికా
శము మైత్రి నెఱపుచు సరస మాడ

1. దర్శించి.

తే. వరదరాజదేవుఁడు భక్తవత్సలుండు
మిగులఁ గనుపట్టె నతఁడు నజ్జగదధీశుఁ
గని పులకితాంగుఁ డగుచును వినుతి చేసి
పాడుచు భజించె నెంతయు భక్తి మీఱ. 140

వ. అంత 141

శా. ఆకాంచీనగరంబు వెల్వడి సముద్యత్పూగపున్నాగరం
భాకంకేళిరసాలసాలసుమనగపాళీజధూళీమధూ
ళీకేళీపరగంధవాహపృథుశాళీచంక్రమాలంకృత
ప్రాకప్రాంగణచోళమండలమహాగ్రామంబులీక్షించుచున్. 142

చ. చెఱకును రాజనంపువరిచేలును దట్టపుఁబోకప్రాఁకులుం
దఱచగుపూఁపుఁదోఁటలును దమ్మికొలంకులు నేటికాల్వలుం
బఱపగునారికేళవనపంక్తులు మామిడితోఁపులుం గడున్
మెఱయుచు నాత్మకున్ ముదము మెచ్చును నచ్చెరువున్
ఘటింపఁగన్. 143

శా. ఆవీణాధరుఁ డేగి కన్గొనియెఁ బుణ్యఖ్యాతిదర్పోల్లస
ద్దైవద్వీపవతీసమత్సరవివాదప్రౌఢిమానర్గళ
వ్యావల్గత్కరభావభృల్లహరికావర్గావృతవ్యోమమునుం
గావేరీతటినీలలామము నఘౌఘవ్యూళనోద్ధామమున్. 144

ఆ. కని తదీయ మైనయనితరసదృశపా
వనతరప్రభావఘనత దనకుఁ
గరము మెచ్చొనర్పఁ బరమనిరూఢి నా
దరముతోడి భక్తిగరిమఁ దనరి. 145

క. "పావనగుణానుభావము
భావనగావింప నెట్టిపరమునదులు నీ

కావేరికి సదృశంబులు
గా వేరికి నైనఁ బొగడఁగా వెర వగునే? 146

లయగ్రాహి.—

ఈనది ప్రవాహయుగళీనిభవిభాసితభు
జానియతరంగసదనూనపరిరంభం
బీనది భజన్నిఖిలమానవమనఃకలుష
తానిరసనాతిపటుతా నుతజలౌఘం
బీనది సమస్తతటినీనికరదుష్కరత
రానుపమచిద్విభవదానమహనీయం
బీనది పవిత్రతర మీనది శుభైకనిధి
యీనది విముక్తికి నిదానము గణింపన్. 147

ఉత్సాహ.—

అమితరంగధామలక్ష్మి నరయఁ బృషతమణినికా
యములఁ బూజసేయఁ దాల్చినట్టినేత్రభుజసహ
స్రములు గాని జలరుహములు జలరుహములు గావు భం
గములు భంగములును గావు గణన సేయ నీనదిన్. 148

మానిని.—

బంగరుచేలయుఁ బద్మనిభాక్షులు
బాహుచతుష్కము భవ్యవిభో
త్సంగితశంఖసుదర్శనశార్ఙ్గగ
దాముఖచిహ్నము తత్త్వము నీ
లాంగము నీనది యాకార సృజించు ని
జాశ్రితదేహికి నంతికస.

ద్రంగశయానుఁ దిరంబుగఁ జూచి క
రం బిదివో చతురత్వ మనన్." 149

వ. అని ప్రశంసించుచున్న యచటిజనులవాగ్జన్మసాఫల్యంబునకు నుల్లసిల్లుచు నరవిందకుముదకల్హారతల్లజపముల్లసితగంధసంబంధబంధురగంధవహకిశోరవారంబులు దూరంబునన యెదుర్కొనఁ జక్రచక్రాంగబకక్రౌంచసారసారావంబులు సారస్యవికస్వరస్వాగతభాషణంబు లశేషంబు నుపచరింప, నుత్కంపమానకల్లోలజాలంబులుసమాలింగనలీలాలోలబాహుకాండ [1]పాండిత్యంబు లత్యంతంబుఁ బ్రకటింపఁ, దటస్థలస్థాపిత స్థూలడిండీరఖండమండలవిలాసంబులు రజతాసనసమర్పణప్రకారంబు నేర్పరింప నింపు మీఱుచు, నిష్టబంధు సందోహంబుల లాగున నాగంతుకజనసంతతులు సంతసంబున నుపశ్లోకింపఁ బెంపుమీఱుచున్న యాకావేరియం దుచితవిధులు దీర్చి యందు మిక్కుటంబగు పెక్కువ నుక్కుమిగులు జక్కవల చక్కఁదనంబును వెక్కిరించునిరుత్తరీయవర్తులోత్తుంగ రంగత్కుచయుగంబుల సరససరసంబులాడం జేరిన తెఱంగునం గానుపింపఁ జంకల నిడిన కనత్కనకకలశంబులతోడఁ బోలు పారుచు [2]నీరాటరేవున ఠీవి నెఱపు ద్రావిడ యువతీవితతుల యతులచతురిమపరిమళితలలితవచనరచనరుచులు గొనవలసి తెలిసియుం దెరువడుగు [3]తెరువరులం గూడుకొని పురంబు ప్రవేశించి వేదాధ్యయన శబ్దంబులతోడి యుద్దులై [4]యుద్దీపించు షడ్దర్శనవ్యాఖ్యాన ఘోషంబులచేతఁ బూతాతిథి

1. పాండిత్యంబు ప్రకటింప. 2. నీరాటి. 3. తెరువునం. 4. యుద్దీఁపించు.

శ్రోత్రంబు లగుబ్రాహ్మణగృహవాటికలు దాఁటి కోటానఁ గోటులై కోటకొమ్మలయందు నవ్యుత్పన్ననిర్వాణంబు లగు మాణిక్యదీపంబులు మార్తాండమండలమునకు మాఱుమం డుచు ఖండితబహిరంతరతమస్సముచ్చయంబు 1లగుహెచ్చు నచ్చెరువున2నాలోకించుచు శ్రీరంగరాజభజనయాతాయాత వర్తనవర్తకీమణివిభూషణఘోషణపోషణంబుల నినుమడించి యేపారుపారావతారవాపారపారంపర్యంబులం బర్యాకు లాంకణంబు లగువిశంకటవిటంకంబుల నలంకృతంబు లగు గోపురంబులు విలోకించుచుఁ బ్రాకారంబులు సొత్తెంచి యథోచితక్రమంబున వైనతేయాదుల సేవించుచు రంగ సంజ్ఞితంబైనదివ్యధామంబు డగ్గఱ నేగి యందు. 150

సీ. ఒపపరిపస మించు పసిఁడి దుప్పటివాని
శుభమైనయురము కౌస్తుభమువానిఁ
దెలిదమ్మిరేకులఁ దెగడుకన్నులవానిఁ
గమ్మకస్తురితిలకంబువానిఁ
3దొలుపల్కుగిల్కుపావలఁ జరించెడువానిఁ
జలువతావులసెజ్జ నలరువాని
నింద్రనీలపుడాలు నేలువర్ణమువాని
సిరి మరుల్గొలుపు మై చెలువువాని
తే. మకరకుండలదీప్తిడంబరమువాని
డంబు నెఱపెడు మణికిరీటంబువాని

1. లగుహెచ్చ. 2. విలోకించుచు. 3. దొలుఁబల్కు.

రంగనాయకుఁ గాంచి సాష్టాంగనతులు
సలిపి తన్మూర్తి యంతయుఁ గలయఁ [1]జూచి. 151

చ. "తమి యమరంగ నాఁకొకటి దక్కఁగ నేలెడు నౌర
మద్విలో,కముల మణికిరీటమును గస్తురినామము నవ్వు
మోము హారములును వైజయంతియు నురస్స్థలరత్నము
శంఖచక్రము,ఖ్యములును బొడ్డుఁదామరయుఁ గంకణకాంచి
పదాంగదాదులున్. 152

సీ. దివ్యసంయమి మనస్థితిఁ బొల్చుమత్కుల
దైవంబుపదములఁ దలఁపుఁ జేర్తు
నఖిలలోకస్రష్ట యగుబ్రహ్మఁ గన్నమ
త్ప్రాణబంధువునాభి నాత్మఁ జేర్తు
దైతేయకంఠనిర్దళనంబు లైన నా
స్వామిహస్తముల భావంబుఁ జేర్తు
లక్ష్మిచన్గవకు నలంకార మైననా
తండ్రివక్షమునఁ జిత్తంబుఁ జేర్తు

తే. నుల్లమునకును జూడ్కికి వెల్లిగొలుపు
నావరదు మోమునందు మనంబుఁ జేర్తు"
ననుచు గీతరూపములుగా నాశుకవిత
నుతులు రచియించి పాడుచు నతఁడు గొలిచె. 153

వ. అంత నా గంధర్వుం డచ్చటు వాసి యొక్కించుక తూర్పుగాఁ
జని చని. 154

చ. అలరుచుఁ గాంచె ముందట నహమ్మతినిర్మథనప్రవీణముక్
విలసితసౌధవజ్రరుచినిర్జరనిర్ఝరిణీప్రవాహసం

1. జూచె. వ. ఇ త్తెఱంగునం జూచి.

వలనమిళత్ప్రిమత్తరఘుపవారమతిప్రదచంద్రశాలికా
లలితవతీవిలోలదృగలం క్రియమాణముఁ గుంభకోణమున్.

వ. అందుఁ గందళదమందసందీప్తి ప్రవాహసంక్షాళితదిగంతరాళ సంతమసజంబాలంబు లగుగోపురప్రాకారంబుల దీపించు మాణిక్యమయమందిరంబునందు. 156

సీ. నునుగాడ్పుదూది నించినయట్టిచల్లని
పానుపుపై లీలఁ బవ్వళించి
పటువులై హొంబట్టుబటువులో యననొప్పు
రమచన్నుదోయిఁ బాదములు సేర్చి
చెలువు దీపింపంగ శిరముల క్రిందట నొక్క
కేలుఁ దలాడగాఁ గీలుకొలిపి
బంగారువలువున రంగారుకటిమీఁదఁ
జక్కఁగా నొక్కహస్తంబు చాఁచి
తే. యన్యకరయుగ్మమునఁ బాంచజన్యమును సు
దర్శనంబును దాల్చి సుదర్శనమున
నచటిజనములచూడ్కి ధన్యముగఁ జేయు
శార్ఙ్గపాణిని గొల్చె నుత్సవ మెలర్ప. 157

వ. మఱియు నందుఁ గుంభేశ్వరుని సేవించి దర్భశయనంబున కరిగి యందు రామభద్రు నిర్నిద్రభక్తితాత్పర్యంబుల సేవించుచు వీణావాదనానువాదమేదురగాన కౌశలంబుతోడ నిట్లని స్తుతించె. 158

తురగవల్గనరగడ.—

"దశరథావనీశవిమలతరతపఃఫలావతార
నిశితశరలఘుప్రయోగనిహతతాటకావిహార

కపటపటుసుబాహుదళనఘటితగాధిసూనుయాగ
అపరిమేయగౌతమాంగనాఘదమనపదపరాగ
కోమలేక్షుదళనసదృశఘోరశంభుచాపభంగ
భూమిజావివాహవిభవపూర్ణసమ్మదాంతరంగ
పరశురామగర్వపవనపానపీనబాహునాగ
గురువచోనుపాలనాతికుతుకవిధుతరాజ్యభోగ
పాదభజనవితరణాతి ఫలితగుహసమస్తపుణ్య
పాదుకాప్రదానవిహితభరతసౌహృదానుగుణ్య
ఘనవిరాధమదవినాశకలితబహువిపన్నిరాస
వినుతపదనివేశపూతవివిధమౌనికులనివాస
తతనిశాచరీవిరూపతాకృతప్రియావినోద
అతులబలఖరాదిదనుజహననజనితవిబుధమోద
హరిణరూపధారిదారుణాసురాసుహరణబాణ
పరమఘోరబాహుబలకబంధమర్దనప్రవీణ
అమలశబరికాఫలోపహారరుచిఘనాభిముఖ్య
సమదవాలిదర్పదమన సఫలితార్కతనయసఖ్య
శరణవరణపరపరానుజప్రదీపితప్రసాద
అరుణితాక్షికోణవిరచితాంబురాశిగర్వసాద
పర్వతౌఘరచితసేతుబంధసుతరసింధుకాండ
గర్విపంక్తికంఠకంఠఖండనప్రచండకాండ
సకలదివిజనుతచరిత్ర సాధుభవలతాలవిత్ర
సకరుణాతరంగనేత్ర జానకీమనోజ్ఞగాత్ర
యతిజపార్హపుణ్యనామ యతివితీర్ణభక్తకామ
సతతసితయశోభిరామ సర్వలోకపూర్ణధామ

అహితవిదళనాతిరౌద్ర యాత్రపాలనావినిద్ర
మహితనిఖిలగుణసముద్ర మమ్ము బ్రోవు రామభద్ర. 159

క. పరమం బగు[1]నీనామము
కర మామ్నాయములు తారకబ్రహ్మముగా
నిరతిశ వినుతింపఁగ నా
తరమే [2]నిను నభినుతింప దశరథరామా." 160

వ. అని వర్ణించి యచటు గదలి, సేతుబంధంబునకుం జని యందు రామేశ్వరు బహుభక్తివిశేషంబుల నారాధించి, యనంతశయనంబున కరిగి యందుఁ బద్మనాభునిం గొలుచుచు నతనిసన్నిధిం గొన్నినాళ్లు తనదుగాంధర్వవిద్య హృద్యంబుగా నెఱపె. నేను గానప్రియత్వంబునం జేసి చెవి యొగ్గి తత్తత్ప్రదేశంబుల నతండు పాడెడుపాటలు వినుచు దృష్టియుం బాఱ విడిచి యిది యంతయుం గనుంగొంటి నివ్విధంబున ననంతపద్మనాభునిసన్నిధినుండి యతం డంత. 161

క. ఆపడమటిదిశ దళకలి
కాపుష్పఫలాదిగరిమకతన సమీప
శ్రీపకలాపమణీపట
లీపటిమస్పర్ధ వర్ధిలెడువనవాటిన్. 162

క. హరిఁ గూర్చి తప మొనర్పఁగ
దొరఁకొనియెను దానఁ జేసి తోయజముఖ! యా
సరసునిగానకళామా
ధురి యేమియు ననుభవింప దొరకదు నాకున్. 163

1. మీ. 2. మిమ్ము.

క. అని యాదిక్కునకు విలో
కనములు నిగుడించి "యదె నిగాఢపుబద్ధా
సనమునఁ గూర్చున్నాఁ డో
వనిత! యిపుడు దృఢసమాధివర్తన మీఱన్. 164

చ. అనుటయు నాలతాంగి "కడునద్భుతమింతయు నో మహాత్మ! మీ
కనుఁగవ కిప్డు డిమ్మెయిఁ బ్రకాశతఁ దత్సకలప్రవర్తనల్
కనఁబడుచున్న వే?"యనినఁ "గంజముఖీ! యనుమానమున్న ని
ప్డనుపుముదవ్వుగాఁ జెలులనచ్చటితత్క్రియలెల్లఁ జెప్పెదన్."

సీ. అనుడు "మహాత్మ మి మ్మంత నే నొఱయంగ
నర్హనే? మీపల్కులందుఁ గలదె
యనుమాన?" మనుటయు "నైన నిం దేమిత
ప్పిదయు వినోద మోయింతి" యనుచు
బలిమి నాయకచేతఁ జెలుల నిద్దఱిఁ గడు
దవ్వుగా నంపించి తత్క్రియలును
దద్వాక్యములు సెప్పి "తార్కాణ చేసి యో
యబ్జాక్షి! యిది యెట్టు లట్టు లతని

తే. తీర్థయాత్రయుఁ దపమును దేటపఱుప
నోపవినపుడుగదా మది కొదవ దీఱు
దూరతాతారతమ్యవిచార ముందు
నేమొ? [1]లేదొక తెరు వది యెఱుక పఱుప." 166

చ. అన విని యట్టివేళ నికటావనిజంబున నున్న చిల్క "యో
యనఘచరిత్ర! నీపలుకునం దొకచోట నసత్యశంక గ

1. లేదొకో తెరు విది యేరుపఱుప†.

ల్గునె! మును చెప్పినట్టికతలుం దలపోయ యథార్థముల్ మనం
బున సరిదాఁకెనా” కనినఁబుల్గుఁగనుంగొనియద్భుతంబుతోన్.

క. కలభాషిణి యిట్లను “నీ
తలఁపున కెట్లు సరిదాఁకెఁ? దథ్యము చెపు మో
చిలుక; మును పెచట నుండుదు?
తలపోయఁగ నీవు చతురతరమతివి కడున్.” 168

సీ. అనుడు నాపత్త్రి యిట్లనియె “నోపూఁబోఁడి!
నానివాసంబు నందనవనంబు
వనజాక్షుఁ డిచటికి మును పారిజాతంబుఁ
దెచ్చుచోఁ దత్పత్త్రు లిచ్చ గలిగి
మరలి పాఱుచు నుండ మద్భార్య యవ్వేళఁ
బ్రసవార్త యైయున్కిఁ బఱవలేక
“యెట్లైన నయ్యె నే నిచటన యుండెద”
నని యొక్కతొఱ్ఱలో నడఁగి యుండె

తే. వెనుకఁ దోడ్కొనిపోవ నా కనువుపడద
పిల్ల లేఁకలు వచ్చి వర్ధిల్లుదాఁక
నంత బలుమాఱు వచ్చి రమ్మనుచు మిగుల
నెత్తులిడియెడునన్ను నాయింతి చూచి, 169

క. “ఈభవ్యోద్యానంబుల
సౌభాగ్యముగలిని మానసమునకుఁ గడు నిం
పై భాసిల్లదు నందన
వైభవ మం దెట్లు ప్రేమ వదలదొ నీకున్!” 170

తే. అనుడు “నీవనినట్ల యీనైన మనకుఁ
గలుగుబంధువు లెల్ల నక్కడనె యునికి

నచటు నెఱయంగఁ బాయ లే" నని యొనర్తు
రాకపోక లివ్విటికి నాకమునకు. 171

వ. అట్టి యే నిప్పు డప్పుర[1]వీది నేగుచుండి "మణికంధరుం" డనుచు మీర లాడుకొనుమాట చెవిం బడిన "నతనిసుద్ది యిక్కడఁ గలుగుటకు నిమిత్తం బేమి కలిగెనో తెలిసెద." నని నిలిచితి; నీసిద్ధుండు నీకుం జెప్పినతీర్థయాత్రాతపశ్చర్యల వృత్తాంతంబు నిక్కువంబుగాఁ దెలిసిన ప్రకారంబు వివరించెద; వినుము. 172

సీ. "శచియును దాను వాసవుఁ డలనందన
వనములోనికి నేఁడు వచ్చియుండ
నొకచారుఁ డేతెంచి" యోదేవ! నే నున్న
వనములోనికిఁ దీర్థవాసి యొక్కఁ
డిటకొన్నినాళ్ల క్రిందటవచ్చి యచ్చోటఁ
దపము సేయఁగఁబూనె దానికోలఁది
యెటుఁగునంతకు నేను నిన్నినా ళ్లాలసిం
చితి; నది నానాఁటి కతుల మైనఁ
తే. జెప్ప వచ్చితి నతఁడు కాశీగయాప్ర
యాగపురుషోత్తమాహోబలాదు లైన
పుణ్యభూములు బహుతీర్థములును జూచి
నాఁడఁట వచించె మొదల నే వేఁడుకొనఁగ. 173

ఉ. ఉగ్రతపగ్రభావవిభవోద్ధతి నుద్భవ మందె నోసుప
ర్వాగ్రణి! యిప్పు డాతపసియాదల నిత్యజలావగాహని
ష్ఠాగ్రహణాభిపాటలజటాపటలస్ఫుటలాలనాభృశ

1. వీథి

వ్యగ్రసరుగ్రదీప్తినివహప్రవహద్దహనాంకురచ్ఛటల్. 174

క. "ఇది మాసాష్టకమున సి
ద్ధిద మిచ్చుటి కెవ్వ రేగుదెంచి తపమునన్
బొదలినఁ జెప్పుము నా కని
త్రిదశేశ్వర! నన్ను నంపితిరి తద్వనికిన్." 175

క. అని చెప్పినఁ "గలదు కలదు
నిను నట్ల వచించి యందు నిలిపితి" నని యా
యనిమిషవిభుండు చారుని
ననుపుచుఁ బిలిపించె రంభ నచటికి వేగన్. 176

క. పిలిపించి యవ్వధూటికి
నలఘుతరం బైనయట్టి యాతపసితపో
బల మెల్లఁ దాను జారుని
వలనన్ విని నట్ల చెప్పి వాసవుఁ డంతన్. 177

ఉ. "ఓలలితాంగి! యాతపసి యుగ్రత నింత నితాంత[1]దుర్గమా
భీలతపోధురంధరతఁ బేర్చుట నాసురరాజ్యలక్ష్మిఁ దా
నేలఁగఁ గోరి కావలయు నిప్పుడ దీనికిఁ బ్రత్యుపాయముం
జాలఁగ నెంచి చేయఁదగు సంశయ మంతయు మానునట్లుగన్.

క. చింత యొనర్పక యిది యొ
క్కింత యుపేక్షించి యున్న నె ట్లగునో? "గో
రంతాలస్యంబునఁ గొం
డంత ప్రయోజనము దప్పు" ననఁ గా వినమే. 179

క. విను మిట్టిపనుల కెంతయు
ననుకూలం బగుసహాయ మచ్చర లిపు డీ

1. దుర్దమా.

పని కరయ వారిలోన
ఘనతరముగ నీకు నేర్పు కల దని తోఁచెన్. 180

సీ. కడునల్లికలుగొనుకలికిబిత్తరపుఁజూ
పుల క్రొమ్మెఱుంగులు వలలు గాఁగఁ
నెఱయంగఁ బర్వెడునిద్దంపులేనవ్వు
తెలినిగ్గుతరఁగలు తెరలు గాఁగఁ
గొమరొందునవవిలాసములకన్బొమ లులి
వాడుచోఁపుడుఁగోల లగుచుఁ దనరఁ
దేనె లుట్టెడుమాటతేటలపసలు వా
కట్టుమంత్రంబులకరణి నమర
ఆ. నీవు గడఁగి యమ్మునీంద్రశార్దూలు త
పోమహత్త్వదర్పముఁను హరించి
కీరవాణి! యతనిఁ గ్రీడామృగంబుగాఁ
జేయవలయుఁ గుసుమసాయకునకు.” 181

వ. అనిన విని యారంభ జంభవైరిం జూచి “యమ్మునీంద్రుం డనఁగ నెవ్వాఁ డని దేవరచిత్తంబునందున్నదియో? యతండు నారదశిష్యుం డైన మణికంధరుం డని మాకు వినంబడియె; నతని నిటమున్ను పరికించుచుండుదు మస్మదాదులవిలాసంబు లెవ్వియు నెన్నండును సరకుగొని చూచినవాఁడు గాఁడు; నేఁడు విశేషించి తపశ్చర్యాతాత్పర్యంబునం బ్రవర్తిల్లుచున్నవాఁడు గావున నవశ్యంబు దేవకార్యంబు నిర్వహింతు ననలే” ననుటయు, నతం డవ్వాలుఁగంటిం జూచి “నీకు దొంటికంటె [1]వయోరూపలావణ్యవిలాసంబు లెక్కుడుగ

1. నవవయో. చూ. లేఁబ్రాయపుఁజెలువంబు. 3-25.

వరం బొసంగితి; సందియంబువలదు పొమ్ము; కార్యసిద్ధి
యయ్యెడు; నీచాతుర్యమహిమంబు నెఱపుము." 182

క. అనుపలుకుల నలరించుచు
ననుప మహోత్సాహ మాత్మ ననుపమలీలం
దనర మణీభూషణములు
దనరమణీయాంగకాంతిఁ దద్దయు మెఱయన్. 183

క. నెచ్చెలులఁ దాను ధరణికి
నచ్చెలువ కృతప్రయాణ యయ్యె నపుడ యా
యచ్చరపదవు బెడంగు వి
యచ్చరపదవికి మెఱుంగులై కనుపట్టెన్. 184

వ. అనిచెప్పి "దీనంజేసియో కొమ్మ! యిమ్మహాత్ముని వాక్యపద్ధతియంతయు సత్యంబ యగుట యేర్పడియె" నని పలికి యిట్లనియె.

శా. "ఏ నానందన మంతటన్ వెడలి యిం దేతెంచితిన్ మున్నుగా
నోనారీమణి యిప్డు డేగెడువిధం బూహించినం దత్తపస్
స్థానం బింతకుఁ జేరఁ బోవుదురు తద్రంభాదులున్" నావుడుం
దా నాచిల్కవచోవిలాసమున కత్యంతంబు రంజిల్లుచున్.

సీ. "అఖిలంబునందు నత్యంతంబు వెలసి వ
ర్తిల్లెడుశుకసంజ్ఞఁ దేజరిలుచు
సత్యదారాగమాఢ్యవ్యాసనందన
భూయోర్జితానందమునఁ దనరుచు
ఘనపక్షవిలసనంబున హారితత్వంబుఁ
దెల్లంబుగాఁ జేసి యుల్లసిలుచు
నరయ నైసర్గికం బైనవిష్ణుపదైక
గతికత్వమునఁ జాల నతిశయిలుచు

తే. గున్న రాచిల్క నీమధురోక్తిసుహిమ
వీనుల కమృతరసములు వెల్లిగొలుపు
చునికి యుచితంబ మిగుల నీయోగవిభవ
మింత యంతని పొగడ నే నెంతదాన? 187

క. కావున నినుఁ బెడఁబాయఁగ
నోవిహగవరేణ్య! కొలుప దుల్లం బైనం
బోవలయుఁ గదా నీకును
నీవనితం జూడ" ననుచు నెలఁతుక యనిపెన్. 188

ఉ. వాసుకిపూర్వజన్మకిటివర్యదిశాగజకచ్ఛపేంద్రఖే
లాసుఖసక్తత త్తదబలాహృదయాంతరసంతతాదరా
శాసితనిత్యభూభరణశక్తిలసద్భుజదండ కీర్తిసం
వాసితపద్మజాండ పరివర్ధితభూసుర కాంతిభాసురా. 189

క. కృష్ణాత్మానాయక శ్రీకృష్ణధ్యానామృతాబ్ధిఖేలనలీలా
తృష్ణ జ్ఞానయావహా, ధృష్ణద్బాహాబలావధీరితభీమా! 190

మంగళమహాశ్రీవృత్తము.—

శీలితశుభాచరణ శిష్టజనతాశరణ చిత్రవిజయాభరణ యుద్ధా
భీలభుజవిస్ఫురిత భీరుదయనత్వరిత ప్రేమపద సచ్చరిత భావా
లోలకరుణాసహితలోకభరణావహితలోభకలనారహితవిద్యా
ఖేలనసముచ్ఛ్వసిత కేవలసుఖోల్లసిత కేశవనుతిప్రసితధీరా.

గద్యము. ఇది నిఖిలసూరిలోకాంగీకారతరంగితకవిత్వవైభవ పింగలి యమరనార్యతనూభవ సౌజన్యజేయసూరయనామధేయప్రణీతం బైనకళాపూర్ణోదయం బనుమహాకావ్యంబునందు ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు

కళాపూర్ణోదయము

తృతీయాశ్వాసము

శ్రీ నిత్యవిహారస్థల
తానుతలీలాకటాక్ష ధర్మవిధానా
నూనాపేక్షవిలాస
శ్రీనవ్యమనోజ నారసింహతనూజా. 1

[1]వ. అవధరింపుము. 2

క. అంతట సిద్ధుం డాసీ
మంతిని నీక్షించి "యేను మదిరేక్షణ మీ
చెంతకు వచ్చుట చెవులకు
వింతచెలువు గులుకుపాట వినుటకె సుమ్మీ. 3

క. కావున విపంచిఁ గైకొని
నీ వించుక గానపటిమ నెఱపఁగ వలయున్"
నావుడు "నట్టుల కా" కని
యావిద్యం బ్రోద్దు పుచ్చె నతనికి మిగులన్. 4

వ. ఇవ్విధంబునఁ గలభాషిణి తనగానవిద్యాకౌశలంబున నతని [2]నుబుసు పుచ్చె; నంతకమున్న రంభాదులును మణికంధరుని తపోవనంబు డగ్గఱం జని యవనికి డిగ్గి రప్పుడు. 5

---

1. ఈవచనము లేదు. 2. యుబుసు.

చ. వనదచయంబుతో నలిగి వచ్చుచునున్న మెఱుంగుఁదీఁగెలో
యనఁగఁ దనూలతల్ మెఱయఁ దద్విరహంబున కోర్వలేక వెం
టన చనుదెంచునంబుదగణం బన వేణిభరంబు లింపుగా
ననయము భూజనంబులకు నచ్చెలువల్ గనుపట్టి రంతటన్. 6

చ. కరపదపల్లవద్యుతు లకాలపుసంజ ఘటింపఁ దన్నఖ
స్ఫురణలు తారకానికరముం దలఁపింపఁగ వారిమోముఁదా
మరలబెడం గనేకవిధుమండలవిభ్రమకారి యై మహీ [న్.
చరులకు నెల్ల నద్భుతము సౌఖ్యము నెంతయుఁ జేసె నయ్యెడ

క. ఇలమీఁదికి డిగి వేలుపుఁ
బోఁతులు మణికంధరునితపోవనమున కిం
పలరఁ జనిరి తమచూడ్కులు
తొలుతగ నీలోత్పలముల[1]తోరణ కట్టన్. 8

వ. అంత 9

చ. ప్రసవపరాగముల్ పసుపుఁబయ్యెదచాడ్పున నుద్గమింప ను
ల్లసదళిపుంజముల్ కచకలాపములీలఁ జలించుచుండఁ బ
ల్లీసముదయంబు భూషణవిశేషములుం బలెమ్రోయవారి కిం
పొసఁగె వనాంతలక్ష్మి ప్రియ మొప్ప నెదుర్కొన లేచెనో
యనన్. 10

చ. అళులుఁ గచంబులుం లతలు నంగములుం బువుగుత్తులుం గుచం
బులును జిగుళ్లుఁ బాణులును బువ్వవిలాసము మందహాసముం
గలసి తడంబడన్ విబుధకామినులు లావనలక్ష్ములందు శో
భలు మిగులం బ్రవర్తిలిరి పాలును నీరునుబోలె నేకమై.

1. దోరణ.

సీ. ఆవులు నాకఁ గన్నుఁబమోడ్చుపులులును
బులులచర్మ గుడువంగఁ బోవు లేళ్లు
లేళ్ల చెర్లాట రంజిల్లెడుహరులును
హరులు గోళ్లను గోఁక నలరుకరులుఁ
గరులకటాళి వైఖరి నాడుపాములుఁ
బాముల లాలించు బభ్రుతతులు
బభ్రుతతుల ప్రక్కఁ బాయనియెలుకలు
నెలుకలఁ బెంచుపిల్లులును గలిగి
తే. యపుడు వెలఁ గొనరించె నాయంగనలకుఁ
గీరభాషితపోషితాఖలతపస్వి
పటలతారక బ్రహ్మవిభావనంబు
భావితశుభావనంబు తపోవనంబు. 12

సీ. ప్రత్యక్షమైనట్టి పావనత్వంబు నాఁ
బుంజీభవించినపుణ్య మనఁగ
సాక్షాత్కరించిన శాంతరసంబు నాఁ
గరుడు గట్టినతపోగరిమ యనఁగఁ
గరువునఁ బోసినపరమసత్వంబు నా
రాశియై యున్నవైరాగ్య మనఁగఁ
గరచరణాదులు గలయోగవిద్య నాఁ
బూచె గట్టినతత్వబోధ మనఁగఁ
తే. బరఁగునమ్మౌనిఁ గనిరి తచ్చరణనఖర
చంద్రచంద్రికాముకుళితచారుహస్త
నలినసంగభృంగాయమాణభ్రమరక ర
నికర లగుచు నావేలుపునెలఁత లంత. 13

క. కని యాతనియసమసమా
ధినిశ్చలత నుగ్ర మైనదృష్టి కెదురుగాఁ
జనఁ గొంకుచు భయవశమున
వెనువెనుకకుఁ జని రొకింత వేలుపుచెలువల్. 14

ఉ. అప్పుడు రంభ చాలభయ మందుచు "నిమ్మునియుగ్రరూపముం
దప్పక చూడ మేనుగరు దాల్చుచునున్నది యింద్రుకార్య మే
చొప్పున నౌనొకో! యఁటసి చూడఁగ నేరక యియ్యకొంటి నే
నిప్పని?" కంచుఁ బుద్ధిఁ బొరయించె దృగంచలచంచలత్వమున్.

క. తదనంతరంబ మగుడం
ద్రిదశాధిపకార్యమునకు ధృతి పాదుకొనన్
మది నిలిపి చెలులుఁ దానున్
ముదిత మెలఁగెఁ దత్సమీపమున వనకేళిన్. 16

ఉ. లోఁగక వార లవ్వనములో విహరించి రొకళ్లొకళ్లకై
యేగుచుఁ గమ్మపూఁబొదరు లీఁగుచుఁ దేనియసోనవానలం
దోఁగుచుఁ దూఁగుటుయ్యెలలఁ దూఁగుచు నొక్క-తెకోయు
గుత్తికిన్, మూఁగుచుఁ గంతువీణె లన మ్రోఁగుచు నొండొరు
చేతు లాఁగుచున్. 17

సీ. "చిగురాకుఁబోఁడి యీచిగురాకుపోఁడిమి
మరి లేదె మెచటికి మరలెదేమి!"
"కయ్యంబు వలదు నీ కయ్యంబుజాక్షితోఁ
గేలికి మఱియుఁ గంకేళిఁ గలదు"
"లీలాగుళుచ్ఛంబు లీలాగునఁ దలిర్పఁ
గలహంసగమనరో కలహ మేల?"

"కుందరాజికి నింకఁ గుంద రాజీవాక్షి
యేటికిఁ! జాలు నీయేఁటి కెల్ల"
తే. ననుపలుకు లెంతయును హాళాహళిఁ జెలంగ
రహి వసంతహిందోళాదిరాగకలిత
గానములు మీఱ భూషణక్వణన మమర
నమరకాంతలు విహరించు నవసరమున. 18

ఉ. అంచితలీల రంభ మునియగ్రమునన్ విహరించె నెంతయున్
మించునొయారమున్ గులుకునెన్నడయున్ విడఁ బాఱు
కొప్పు నొక్కించుక జాఱుపయ్యెదయు నిట్టటుఁ దూలెడు
హారముల్ మిటారించు కుచంబులున్ జలదరించువలగ్నముఁ
బొల్పు మీఱఁగన్. 19

వ. అట్టియెడ. 20

ఉ. దైవనియుక్తిఁ జేసి విరతం బగుచున్న మనస్సమాధితోఁ
బావనమూర్తి యాతపసి భామల యారొదవించు నక్షిప
క్ష్మావళు లంత విచ్చుచుఁ దదంగనఁ గన్గొని దానిరూపు చే
తోవికృతిన్ ఘటింప ధృతితోఁ గనుమోడ్చి హరిం దలంచు
చున్. 21

ఉ. కొమ్మ బెడంగుసొంపుఁ గనుఁగొన్న కనుంగవ తత్తఱింపఁగా
నమ్ముని యాఁప నోప కపు డల్లన తెప్పలు విచ్చుఁ గ్రమ్మఱన్
గ్రమ్మఱఁ గృష్ణకృష్ణ యని గ్రక్కున మోడ్చు మగుడ్చుఁ
గ్రమ్మఱన్, గ్రమ్మఱ మాయు మన్మథవికారము ధైర్యముఁ
గ్రుమ్ములాడఁగన్. 22

ఉ. అంతట భావికార్యఘటనానుగుణంబుగ నీశ్వరేచ్ఛచేఁ
గంతుఁడు మిక్కిలిం బ్రబలి కాంతపయిం బరఁగంగఁ జేసె న

త్యంతము మానిమానసముఁ దద్ఘనధైర్యకఠోరశృంఖలా
సంతతి యెంతయుం గుసుమశస్త్రికలం దెగఁ గోసి వైచుచున్.

తే. దర్పకోగ్రప్రతాపసంతప్తమైన
తాపసునిచిత్త మప్పు డాతలిరుఁబోఁడి
చెలువ మనియెడునమృతంపుఁ గొలనిలోన
నోలలాడుచుఁ దిరిగిరాఁ జాలదయ్యె. 24

వ. ఇత్తెఱంగున బద్ధానురాగుం డగుచు మణికంధరుం డాగంధ
గజయాన యాకారరేఖావిలాసంబు లెంతయుఁ బరికించి. 25

తే. "రంభయే యిది కాదో! లేఁ బ్రాయపుఁజెలు
వంబు నుజ్జ్వలరూపలావణ్యములును
నగుమొగముసొంపు నింత యెన్నఁడును గాన
దీని కీవింతమహిమ సంధిలుట యెట్లు." 26

వ. అని యీపల్లవాధరసల్లాపపరిరంభణాదులకు నువ్విళ్లూరుచుఁ
దదీయలీలావిహారంబు లత్యాదరంబున విలోకించుచుఁ దన
మనంబున. 27

సీ. "చెలువ మోమెత్తె నాసికఁ జూచియో వింత
గతులఁ బువ్వులు చంపకము సృజించె
వెలఁదికౌఁగిట నదె వికసించెఁ దోలుమేనఁ
గురవకద్రుమ మెంత పరమమునియొ
గ్గులున నందియల్ గదలంగ నదె తన్నెఁ
గాంత యక్కజ మశోకంబ యగును
నాతి కెంగేల నంటఁగఁ బులకించు చు
న్నది చూత మెంతపుణ్యంపుఁ దరువొ!

తే. యెంతజాణయొ ప్రేంకణ మింతిపాట
కలరె నూర్పుఁదావులకు వావిలియుఁబోలె
మగువనగుచూపులఁ దనర్చువ్రాఁకులార
పురుషతిలకవిఖ్యాతి మీ కరుదు గాదు. 28

క. ఆనెలఁత తేటమాటలఁ
దేనియ లుట్టుటలు తేటతెల్లము; యదిగో
దానికి గుఱు తామాటల
చే లనరెడుగోఁగులందుఁ జిప్పిలెఁ దేనెల్. 29

క. మగువముఖాసవవాసనఁ
దగ నలరఁగ నేర్చురసికతకు సుకవీంద్రుల్
పొగడం బొగడం బొగడం
బొగడంబుల కలరుతరులు పొగులవె లజ్జన్. 30

క. ఈనెలఁతతోడిసంగతిఁ
గానియపవర్గపదము గలుగుటకంటెన్
దీనివిహారంబుల నిం
పూనెడువనతరువు లగుట యుత్తమ మరయన్. 31

మ. మునిధర్మంబుల కెల్ల దవ్వని జనంబుల్ నవ్విరన్ నవ్వనీ
ఘన మైనట్టితపోధనంబు నెఱయం గాఁ బోయినం బోవనీ
మునుముట్టంగఁ బ్రబోధవాసనల పెంపు ల్మాసిరన్ మాయనీ
వనితారత్నముఁ గూడ కెట్లును దమిన్ వారింపలే నియ్యెడన్.

క. అని సాహసమున నాతం
డనుమానము లెల్ల విడిచి యచటు గదలి యా
వనజాక్షి వనవిహారం
బొనరించుసమీపమునకు నొయ్యన చనియెన్. 33

తే. చని "చకోరాక్షి యివ్వనంబునకు నెచట
నుండి వచ్చితి నెచ్చెలిపిండుతోడ?
రాకకు నిమిత్త మెయ్యది? నాకుఁ జెవుల
పండువుగ వినుపింపు నీపలుకు" లనియె. 34

తే. [1]అనుడు నది "తనరాక క్రీడార్థ" మనిన
వినుచు "నదియెల్లఁ గల్ల యోవెలఁది నాత
పఃఫలంబవు నీ" వని పల్కె మౌని
ముదిత ముసిముసినగవుతో మోము వంప. 35

ఉ. చంచలనేత్ర యిట్లు తనసంగతి కొప్పుటఁ గాంచి మౌని దాఁ
గొంచక పట్టెఁ బైచెఱఁగుఁ గొమ్మయు "మీ రెటువంటి
పెద్దవా, రెంచ రొకింతయుం గెలనియింతుల" నంచుఁ
బెనంగె నాత్మచే, లాంచలముం దదీయ మగుహస్తముఁ
జన్నుల నూఁది పట్టుచున్. 36

ఉ. అయ్యెడ నింత నంత గుసుమాపచయం బొనరించుపువ్వుఁ
బోండ్లొయ్యన దవ్వుగా నరిగి రొండొరుమోములు చూచి
"యద్దిరా, యయ్యతు మన్మథాభ్యుదయు" మంచుఁ "గరం
గనివాడుఁ గల్గునే, యెయ్యెడ రంభ దాను మెఱయించు
బెడంగుల" కంచు నవ్వుచున్. 37

చ. బలిమిఁ దపోధనాగ్రణియుఁ బైకొనుకోర్కులఁ దత్తరిల్లుచుఁ
జెలువను గౌఁగిలించుకొని చెక్కును జెక్కును సంఘటిల్లఁ
దొట్రిలుచుఁ బదంబు లొక్కటొకటిఁ బెనఁగఁ మెలు
పొప్పఁ దార్చె లేఁదలిరులజొంపములఁ గలుగుపట్టుపుఁ
బూఁబొదరింటిలోనికిన్. 38

1. అనుడుఁ దనరాక క్రీడార్థ మనియెరంభ.

వ. ఇట్లు తార్చి. 39

తే. క్రొవ్వి కలహించుతఱి మ్మెదకొదదుకదుపు
[1]రాయిడిని గడుదళముగా రాలినట్టి
ప్రసవదళములు వఱవనిపఱపు లగుచు
నెసఁగ నిం పొందునాపొదరింటిలోన. 40

సీ. బెరు కెఱుంగనిగాఢపరిరంభముల నల్లి
బిల్లిగొంచుఁ బెనంగుపెనఁకువలను
బెరిఁ గెడిపేరాసపేర్మి ననర్గళ
లీలఁ బర్వెడుకుచాస్ఫాలనముల
నడ్డమాఁకలు లేక యబ్బినయట్లెల్ల
నమరించునఖరరేఖాంకములను
గొదగొన్నతమిఁ గొంకు గొసరు లే కొనరించు
వివిధదంతక్షతవిభ్రమముల

తే. మన్మథావేశవిలసనమహిమ నెఱపు
తపసిఁ గని "సాదు రేఁగినఁ దల పొలాన
నిలువ దనుమాట నిజ మయ్యె నేఁ" డటంచు
మగువ నవ్వుచుఁ జేతకు మాఱు సేసె. 41

వ. ఆసమయంబున నటనున్న ద్వారకానగరంబునం గలకల
భాషిణిగానంబు వినుచున్నసిద్ధుండు తత్ప్రశంసాప్రసంగంబున
మణికంధరునిమాటఁ దడవుటయుఁ దలఁచుకొని యాచంచ
లాక్షి సిద్ధుని నభివీక్షించి. 42

తే. "అమరపతిపంపునను వచ్చినట్టిరంభ
కతన నే మయ్యెనో మణికంధరుని త

1. రాయఁడి.

పం బిఫుకు మీర లటు దృష్టిపఱపి చూడుఁ"
డనిన నొకకొంతతడ వతఁ డట్లచేసి(సె). 43

వ. ఇట్లు దివ్యదృష్టిం జూచి.

క. నగుచు "నీఁక నేమితపమో
మగువ సలుపుచున్న వాఁడు మణికంధరుఁ డా
మృగలోచనతో నదె యొక
చిగురుంబోదరింటిలోనఁ జిత్తజలీలల్." 44

వ. అనిన విని కలభాషిణి యమ్మణిస్తంభునిబోధమహిమకు వెఱఁ గందుచు ననేకప్రకారంబులఁ బ్రశంసించి "యో మహాత్మ! యొకటిరెండువ్రూటలు మాయింట నిలిచి యేము సేయుపరిచర్యఁ గైకొనవలయు." ననిన నతండు "గాన లోభంబున నీభవనంబునకు వచ్చుటింతియ కాని, మఱి వీరువారునుం బలెఁ బట్టణంబుల నెట్టుకొని యిట్టునట్టు మహిమలు పచరించువారము గాముఁ. కూఢప్రకారంబున నిలుపనోపుదేని నీయుపచారంబులు గైకొనియెద." నను టయు "నట్ల సేయుదు," నని తనగృహారామంబునంద నిలిపి యతిరహస్యంబుగా నాసిద్ధునకు నిష్టంబు లైనయన్నపానా దుల మోదం బొనర్చుచు నచ్చటికి నెవ్వారిం బోనీక తాన పరిచర్య సేయుచు రెండుమూఁడుదినంబులు హృదయంబు రంజిల్లఁ జేసి యంత నంతరంగంబున నలకూబరసంగమాభి లాష యతిశయిల్లఁ నతనిప్రియవనితయైనరంభ తెఱం గెఱుం గుటకుఁ గ్రమంబునఁ బ్రసంగంబు దిగిచి సిద్ధునితో నిట్లనియె.

తే. "అనఘ! మణికంధరుం డట్లు తనదుతపము
విఘ్న మొందించుకొనుటకు వెఱ పొడమెడుఁ;

దిరుగఁ దప మొనరింపంగ దొరఁకొనియె నొ;
యిపుడు రంభతో నున్నాడొ; యెఱుఁగవలయు." 46

క. అనుటయు నతఁ డమ్మునిదెసఁ
దనదృష్టి నిగుడ్చి నగుచుఁ "దరుణి యిఁకఁ దపం
బనుమాట గలదె! యిదె యా
ఘనుఁ డున్నాఁ డిపుడు రంభ[1]కౌఁగిట" ననియెన్. 47

ఆ. అనిన "వార లింక నచ్చోటు వాసి పో
యెదరొ యుందువారొ యెఱుఁగవలయు
మఱియుఁ జూచి చెప్పుఁడు మాటికిఁ దదభివీ
క్షణము వెలయ నేఁడు శంక విడిచి. 48

ఆ. అనుడు "లేవు నాకు నాశంక లెవ్వియు;
నెన్నిమార్లు చూడు మన్నఁ జూతుఁ;
బడఁతి "కలదె బాలిపతిమకుఁ జక్కిలి
గింత?" నాదుధృతికి గెంటు లేదు." 49

సీ. అని పల్కి మణికంధరునిదిక్కునందు దృ
ష్టి నిగుడ్చి యొక్కింత చెవియు నొగ్గి
యొకకేల మాట లాడక యుండఁ గలభాషి
ణికి సంజ్ఞ చేయుచు నిశ్చలత్వ
మున నొకించుకసేపు విని "యహార వారకా
మినులమే లిట్టిదె!" యనుచు నగిన
"నది యేమి యెఱిఁగింపు"మని యాలతాంగి త
న్నడయంబు నడుగ నిట్లనియె నతఁడు,

తే. "నీకు నే మని చెప్పుదు నీరజాక్షి!
యడఁచుకొనియెద నిన నవ్వడఁప రాదు!

1. కౌఁగిటిలోనను.

పరమసంయమిఁ దా నట్లు *బతము చెఱచి
మిగులఁ దుది రంభ చేసినతగవు వినుము. 50

క. కళ లంటి [1]కఱఁచి తనచె
య్యలఁ జొక్కెడుతపసిమది చివుక్కురు మనఁగా
"నలకూబర! విడు విడు రా
యలసితి"నని పల్కె మన్మథాతివివశతన్." 51

మ. అనిచెప్పన్ విని సిద్ధుఁజూచి "నగ నేలా యింత భవ్యాత్మ! యా
వనజాతేక్షణ యేమి సేయును? మహావాల్లభ్యసౌభాగ్యవ
ర్తన నర్థేశకుమారుఁ డంతరహితగాఁ దన్నేలుకోఁబోలు! నా
యన తానిత్తఱినట్టివల్లభకు దవ్వై యెందు నున్నాఁడొకో!

వ. అతనిఁ బరికించి చూడవలయు." ననుటయు సిద్ధుండు నవ్వుచు
"నీ కిదియ కదా ప్రధానప్రయోజనంబు" నని పల్కి, యిటు
నటు పరికించి చూచి యతఁ డున్నచోటు గని కలభాషిణి
కి ట్లనియె. 53

ఉ. "తా వెనువెంటఁ బాయక సదా చరియించినఁ దద్వినోదమో
దావృతిఁ జిక్కి రంభ తగినట్టితపోహాని సల్పలేదు; కో
పావహ మింద్రుబుద్ధి కరి; యట్లగుటం బ్రియుఁ గూడియట్టికా
ర్యావసరంబులందుఁ జనఁడాతఁడు; మానఁడు పెన్విరాలిచేన్.

క. కావున మణికంధరు నిత
పోవనముసమీపభాగమున నొక[2]వనిఁజూ
తావళిలో నున్నాఁ డదె
పూవులను జిగుళ్ల నొప్పుభూజముక్రిందన్." 55

వ. అని చెప్పి యి ట్లనియె. 56

---

* పరము. 1. కఱఁచి. 2. వనచూతావళిలో.

క. "తరుణీ! యిపు డాతనిపైఁ
బరాకుచే నీవు గానపాటవగుణముం
గరము మెఱయిం[1]ప వేనే
నరిగెద మఱి లేద యితర మగుపని యిచటన్. 57

తే. అంపితేఁ బోయి వచ్చెద." ననుటయుఁ గల
భాషిణి "మహాత్మ నిన్ను నాపాలిభాగ్య
దేవతగ నమ్మియుంటి; నాజీవితంబు
నేమిగాఁ జేసి పోయెద వెఱుఁగఁ జెపుమ." 58

చ. అనుటయు "నన్ను నిప్పుడనుసట్టిదియెయ్యది నాకుఁజెప్పుమా
వనిత! క్రమక్రమంబునను వచ్చినయట్టుల వత్తుఁ గాక!" నా
విని "బళి! లెస్సమాటయిది వేఱొకనాఁడిఁక మీరువచ్చి చే
ననుఁ గృపఁగాచుటల్?విను(డునామదిలోపలిచంద మేర్పడన్.

క. ఈవేళన యాతనికడ
కేవిధమున నైనఁ జేర్చు టింతియతక్కం
ద్రోవ మఱి లేదు నన్నుం
గావక క్షణభంగురములు కాంతలతాల్ముల్." 60

క. తదుపాయము దిద్దుటకుఁ
మది నెన్నఁ బ్రభావఘనులు మఱి లేరు మహా
భ్యుదయానుభావగుణసం
పదఁ బొదలినమీరుదక్కఁ బావనచరితా! 61

చ. అన విని సిద్ధుఁ డిట్లనియె "నంబుజలోచన! నిన్ను నేఁడ యా
యనకడఁ జేర్చునంతటియుపాయము నేర్చిన నేను డాఁతునే?

1. పలేవే.

యనుకొనరాదు గాకనినుఁ బ్రాణవిభుం దగఁ గూర్చిప్రోచియా
వెనుకటినీదుపాట వినువేడుక నెట్లగుచున్నవాఁడనో! 62

తే. చింత సేయుము నీవ యనంతశయన
పద్మనాభసమీపభూభాగవర్తి
యైనకొబ్బెరి యెక్కడ; యతని ద్వార
కాజనులు నేఁడ చేరు టెక్కడ లతాంగి! 63

క. మించుగ మాగురువులు శి
క్షించిన యీయెక్కిరింతసింగమునకు నూ
హించ నొక నాల్గుగడియల
సంచారము వలయు నతనిసన్నిధిఁ జేరన్. 64

వ. దీని కెంతవలసిన నేమి? యిది తడవం బని లేదు. నిన్ను దీనిపై నునిచికొనిపోయెద నంటినేని, యోపూఁబోఁడి! తోడిసిద్ధు లిది వేఱొక్కలాగుగా నెంతు; రెవ్వరి యంత స్సారం బెవ్వ రెఱుంగుదు? రదియునుం గాక, మీబోంట్ల సంస్పర్శమాత్రంబు నస్మదాదులకు సమ్మతింప నుచితంబు గాదు; మఱి వేఱొండుసామర్థ్యంబు లేదు. నాకుఁ గల దూరదృష్టి దూరశ్రవణ[1]శక్తి యిం దేమియు నుపకరింప దింక నీవు చెప్పిన ప్రకారంబు గావించెదఁ జెప్పు." మనుటయు నాసిద్ధునకుఁ గలభాషిణి యి ట్లనియె. 62

సీ. "ఓసిద్ధపురుష! మీ రేసరణిని గొని చన్న
నే మగుఁ? దక్కుశంక గలదె?
నీమహత్త్వముఁగాననిజడాత్ము లేమన్న
నేమి? కన్నమహాత్ము లించుకయును

1. శక్తు లిం దేమియు నుపకరింప వింక.

వేడ్కఁగలిగ భావింపర మముబోంట్ల
సంస్పర్శమాత్రంబు సమ్మతింప
నుచితంబుగాఁ దంటి రుచితంబె మఱి నాదు
ప్రాణహానికి నోర్చు టరసిచూడఁ?

తే. బలుపలుకు లేల? యింక నా చెలులు గిలులు
నేఁగుదెంచి విఘ్న మొనర్తురిత మెఱుఁగక
గావునం గొనిపొమ్ము శీఘ్రింబ నీదు
వెనుక నిడుకొని నన్ను మద్విభునికడకు." 66

సీ. అన నియ్యకొని సిద్ధుఁ డరు దైనపులితోలు
పల్లంబుతోడ నిబ్బరపుబిగిని
బొట్టుపట్టెడ గాఁగఁ గట్టినపెనుఁబాఁప
తట్టంబుతోడ వాదపుఁబసిండి
యంకవన్నెలతోడ సంకుపేరులతోడ
వశ్యౌషధపుఁదీగె వాగెతోడ
నేకపార్శ్వమున భల్లూకచర్మపుటొఱ
ఘటియించినట్టిబల్లత్తితోడ

తే. వఱలు నేనిదిండి వార్వమును దొలుతఁ
గాఁగఁ దానెక్కి "నన్ను దాఁకకయ దీని
కటివిభాగంబు నెక్కి రాఁగలవె యబల
వెనుక మరగొమ్ము నూఁతఁగాఁ గొనుచు!" ననియె. 67

క. అన విన "యీపాటిగ మీ
యనుగ్రహము గల్గి యుండ నక్కట యింక నేఁ

జనుదేక యేమి?" యని తన
కనువుగ హారి నతఁడు నిలుప నంగన యెక్కెన్. 68

తే. ఎక్కి "సిద్ధేశ యెవ్వరు నెఱుఁగకుండ
నెట్లు గొనిపోయెదో?" యన "నేల శంక?
యెందు నెద్దులు బండియు నేకమైనఁ
గొండమీఁదికిఁ బోవునో కొమ్మ" యనుచు. 69

క. నింగికి "ధే!" యని కదలిం
చెం గడు వడిగలుగుతనదుసింగముఁ బలుమా
ఱుం గలభాషిణిఁ దేటి క
నుంగొని "పదిలమ్ము సు"మ్మనుచు శీఘ్రగతిన్. 70

ఆ. మగులు గోడమీఁదఁ బ్రాఁకులు చిగురుజొం
పములు వానిమీఁదఁ బ్రచురదోహ
దములధూపములును దనకు మాటుగ గూఢ
గతిని గాంతఁ గొనుచు నతఁడు సనియె. 71

చ. చని చని యొక్కచో నతఁడు [1]చాలుగ నక్కజ మందుచుం
గనుం,గొనఁ దమమేఘరంజిఁ బొది గొన్న ఘనావళిలోననుండి
డా, రున నెదురైరి వైభవనిరూఢిఁ జెలంగెడుకొందఱుంగ
నల్, ఘనతరచాతురీమధురగానకళాకలనాకలాపలై. 72

క. తమపాటఁ జినుకుచినుకుల
దుముదుమగాఁ దడిసినట్టిదువ్వాలువలతో
గుమగుమ యనుపరిమళబృం
దముతో నప్పు డొకయింపొనర్చిరి వారల్. 73

1. చాలఁగ.

వ. ఇట్లింపొనర్చుచు నెదురైన నతండు వారిని సంభాషణ క్రమంబున రంభాసఖు లగుట యెఱింగి "యిది యేమి యనుంగునెచ్చెలి నచ్చట విడిచి వచ్చితి? రచ్చెలువ మణికంధరుమీఁది యనుగ్రహంబు వదలక యింకనుం గొన్నినాళ్లు తద్వనంబున నిలుచునో?" యనుటయును నగుచు వార లిట్లనిరి. 74

క. "ఎక్కడిమణికంధరుఁ? డతఁ
డెక్కడపోయెనొ యెఱుంగ? మిపుడు ముదముతో
నక్కొమ్మ పొదలుచున్నది
తక్కక నలకూబరుండుఁ దానుఁ రతులన్. 75

చ. ప్రియునిసమాగమోత్సవము పెంపున నింపలరారునామృగా
క్షి యిపుడు తద్వనిన్ రతివిశేషముసొంపులఁ జిక్కి యున్కి యా,
రయుచుఁ దదిష్టమున్ విడిచి రమ్మనఁ జాలక యాకెనుంచి యే,మ యరుగుచున్నవార" మని మానిను లచ్చటు వాసి పోవుచున్. 76

క. "వేళాకోళపుదీఁగలుఁ
బేలికలుఁ గళాసములును బీఱ[1]జడలుఁ దాఁ
దాలుచు నెట్లొకొ మింటన్
లీలావతిఁ దోల నింత నేర్పరి యయ్యెన్! 77

క. ఎక్కడ దొరకెనొకో యీ
చొక్కపుగుబ్బెత [2]బెడంగుజోగికి? నహహా
యిక్కలికి గుత్తగొనుఁ బో
తక్కక దివి నిమిషమున్న దైవతవిటులన్!." 78

1. జడలుచుం. 2. వెడంగు.

వ. అని చెప్పికొని రంత. 79

క. నలకూబరుండు రంభం
గలయుట విని చిన్నవోవు కలభాషిణిరీ
తులు దిరిగి చూచి "దీనిం
గలఁచెర యివ్వార్త తాపకరమై" యనుచున్. 80

ఉ. సిద్ధుఁడు నవ్వి "యోచెలువ చింతిలఁగా వల దిప్పు డెంత
యున్, బుద్ధిఁ దిరంబు గాఁగ ధృతిఁ బూను మొకించుక సేపు
లోన నే, శుద్ధముగాఁగ నీమనము శోకము సర్వముఁ
బుచ్చి వైచెదన్, సిద్ధము నాదుప" ల్కనియెఁ జెల్వయు
మోము వికాస మందఁగన్. 81

క. "ఏరీతి నింతమిక్కిలి
చేరికగా నాడి" తనియె సిద్ధుఁడు "చూడం
గారాదె కుడువఁ బోవుచుఁ
గూరలచవియడుగ నేల? కోమలి" యనియెన్. 82

క. కంఠీరవ మట్టియెడం
గంఠం బెగ నెత్తి చూచి కదలక నిలిచెం
గుంఠితగతియై యెందు న
కుంఠితగతి యనఁగఁ దొల్లి గుణము నెఱపియున్. 83

వ. అప్పుడు. 84

సీ. హుంకారములతోడ నుచ్చాటనపుబద
నికతీఁగతఱటునన్ వ్రేసి వ్రేసి
కడుడాక మీఱంగ మడమలు దాఁటించు
చును ముందటికి లివ చూపి చూపి

మొగము పార్శ్వములకు మగుడింపకుండ వా
కట్టుమూలికవాఁగెఁ బట్టి పట్టి
వడి నూర్ధ్వగతిని లేవకయుండఁ దననాగ
బెత్తాన మూర్ధంబు మొత్తి మొత్తి
తే. సిద్ధుఁ డధిక ప్రయత్న సన్నద్ధుఁ డగుచు
నెంత చేసిన నాసింహ మెదుటికడుగు
పెట్టదయ్యెను [1]గర్జావిభీషణముగఁ
దోఁకఁ ద్రిప్పుచుఁ గడువెన్కఁ ద్రొక్కఁగాని. 85

ఉ. అప్పుడు చాల సంక్షుభితయై పడజాతి "యిదేమి దేమయా
యిప్పుడు దీనిచంద?"మనియెం గలభాషిణి[2]మేచెమర్పఁగాఁ
గొప్ప విడంగఁ బాఱఁ జనుగుబ్బలఁ బయ్యెద వాయసుస్థితిం
దప్పి పిఱుంద పల్లటిలఁ దా మరగొ మ్మిరుగేలఁ బట్టుచున్.

వ. సిద్ధుండు నంతఁ దద్గమననిరోధకారణంబుం దలంచుకొని యా
చంచలాక్షితోడ. 87

క. "తరుణీ! వెఱవకు పల్లవు
మరగొ మ్మెముఱకు నాకు మర్యాదావి
స్మరణం బైనది మాటల
పరాకుచే" ననుచుఁ దనదుపారీంద్రంబున్. 88

వ. కొన్నియడుగులు దిరుగఁ బట్టి ధరణికి డిగఁ దోలుకొనివచ్చి
యచ్చట నచ్చెలువతోడ నశ్వరోహణంబు నేసి కేసరిని
మేఁతకు విడిచి 'యోపడఁతి యీమందరినికటంబునంద
మృగేంద్రవాహన యనుశక్తిగలదు. తన్మందిరంబు ముందఱ
నున్నమృగేంద్రంబునకుఁ గ్రిందమీఁదం జుట్టుపట్టున నెట్టిబెట్టి

1. గర్జాది. 2. మైచెమ.

దంపు సింగంబులుంజన వెఱచునిది మఱచియే నెంతతోలిన మనవాహనం బచటి[1]కట్టెదురునడచు; మనము నమ్మహాశక్తికి నభివందనంబు సేసి పోయినంగార్యసిద్ధియగు; రమ్మనుచు నల్లనఁ దనభల్లూకచర్మకోశంబుతోడిఖడ్గంబు పుచ్చికొని సింగపు[2]బల్లనముపోక యక్కడన యొక్కమఱుంగునడాఁచి యాచపలలోచనను మృగేంద్రవాహనగుడికిం దోడ్కొని చని తద్బాహ్యమంటపంబున నునిచి "యద్దేవిపూజకుఁ బువ్వులు దెచ్చెద" నని పూఁదోఁటకరిగె నప్పాడత్తెఱంగు గనుంగొని. 89

సీ. పసిమి పో నెండినకసవుబుట్టయుఁబోలె
నరవెండ్రుకలు పర్వుశిరమువలన
నలి గొన్న చెలఁదిపుర్వులనూలివల్లు నా
నమరెడు ముడుతకన్బొమలవలనఁ
గడుఁ జిట్లినట్టిబంగరుపూఁత పొక్కిళ్ల
వడువు సూపెడి మేనివళులవలనఁ
దునిసిప్రే లెడుప్రాఁకుతునుకలఁ దలపించు
బొమ్మఁవత్తో జలంబనమువలన

తే. ఘూకరవములచాడ్పున ఘోరవృత్తిఁ
దనరు ఘనకాసకుహికుహిధ్వనులవలనఁ
భావజుఁడు వెళ్లిపోయినపాడుమేడ
పగిదిఁ గాన్పించు ముదుసలి పడఁతియొకతె. 90

క. కలభాషిణిఁ జేరఁగ వ
చ్చి "లతాంగి! యెచటనుండి చేరితి వకటా

1. కట్టెదిరి నడచు. 2. బల్లంపుసంజోకలతోడనయొకమఱుం.

కలుషపుభావురుఁ బిల్లిని
జిలుకయుఁబలె నిద్దురాత్తు సిద్ధుం డనుచున్. 91

ఉ. ఎంతయు వింతచెల్వమున నివ్వన మెల్ల నలంకరించుచుం
గాంతత నొప్పు మేనిపసఁ గన్నులపండువు సేయు నిన్ను న
ల్లంతన చూచి "దైవ మకటా దొరకించెనె యిట్టినిగ్గయ
స్వాంతునిచేతి కీభువనసారము" నంచుఁ గడుం గలంగితిన్.

క. ఆకలుషాత్ముఁడు క్రమ్మతి
రాకమునుపె తొలఁగి పోవరాదే యెట కే
నోకూన యీమనోజ్ఞత
రాకృతి యేఁ జూడఁ జాల నసిపాల్ గాఁగన్! 93

తే. అమ్మ విను మింక నొకయించుకంతతడవు
నీతెరువుఁ జూడ నీపేరు నీతెఱంగు
నడిగి పరికింప మది యున్న దైనవాఁడు
రాకమును నీవు తొలఁగుట నాకుఁ బ్రియము. 94

శా. నీ కెంతే నితఁ డాప్తుఁడో జనకుఁడో నెయ్యంపుఁదో బుట్టువో?
నీకార్యార్థమె పూని తా నెచటికేనిం గొంచుఁ బోచున్నవాఁ
డో? 'కాఁగా దిటువంటిప'ల్కనక తోడ్తో నింతబెట్టాడ నే
నోకాంతామణి! వెఱ్ఱిఁగా నితనిచెయ్వల్ మున్ను వీక్షింం
పుదున్." 95

వ. అనుపలుకు లన్నియు విని కలభాషిణి తనమనంబున. 96

క. "ఈయవ్వవాక్యములు దలఁ
పోయఁగ నాయుల్లమునకుఁ బొందుపడినయ
ట్లై యున్నవి యీసిద్ధుఁడు
మాయవియొ యొక్కమాట మది నూహింపన్. 97

తే. "ఇంక నొక్కింతసేపున కెల్ల వగపుఁ
బుచ్చి వైచెద" నని పల్కి నిచ్చటికిని
జేరనపు డది యీయమ్మ చెప్పినట్లు
శక్తికిడియెడు ననుట నిస్సంశయంబు. 98

సీ. ప్రజల కందఱకు నాపదలు వాపెడునట్టి
చక్రిపట్టణములో జనన మంది
వారకామిని నయ్యు గౌరవంబున సభ్య
జను లిటు చేర రమ్మనఁగ బ్రదికి
త్రైలోక్యగురుఁడు నారదమౌని ప్రియశిష్య
నిర్విశేషముగ మన్నింప నలరి
జగదీశురాణివాసపుసతుల్ శిష్యగా
వింపంగ సంగీతవిద్య నేర్చి

తే. తుద కొకానొకకపటసిద్ధుం డొనర్చు
శక్తిపూజకుఁ బశు వైతిఁ జర్చ సేయ
నెంతవారికిఁ దప్పింప నెట్లువచ్చు
బ్రహ్మ దా మున్ను వ్రాసినవ్రాఁతఫలము!" 99

క. అని మది నడలుచుఁ బ్రియసఖు
లను మొఱఁగుట దలఁచి కడుఁ గలంగుచుఁ "దెగునే
యనుభావ్యమెంత యంతయు
ననుభవమునఁగాక!" యనుచు ననయముఁ గుందెన్. 100

వ. తదనంతరంబ డెందంబు డిందుపఱచుకొని ధైర్యబలంబునఁ
గంఠగద్గదిక వారించుచు నావృద్ధభామినితో నిట్లనియె. 101

శా. "అమ్మా నీపలు కెల్ల నెంతయు నిజం బై యిప్డు గాన్పించెనే
నిమ్మాయావిప్రకార మిట్లగుట యూహింపంగ లే 'కొక్కయ

ర్థమ్ముగా వీనికృపం గడింతు'నని యత్యంతాశ ప్రేరేపఁ గా
నిమ్మాడ్కిం [1]దెగివచ్చితిం దెరువు లేదీపాటు దప్పింపఁగాన్.

క. ఎక్కడికిఁ బాఱిపోయెదఁ
జిక్కపడక యేను వీనిశీఘ్రగతికి నో
యక్క యింక దూరదృష్టియు
నెక్కడు వీనికిని గాంచు నెచ్చట నున్నన్." 103

సీ. అన విని యాకె "యోవనిత! నీవు నెఱుంగు
దే వీని యాదూరదృష్టి?" యనిన
"దానన కాదె యీతఁడు నన్ను భ్రమయించి
యీరీతిఁ దాఁ దెచ్చె నిచటి" కనుచుఁ
బలికి యాతఁడు తన్నుఁ బ్రథమంబునందు గృ
హారామమునఁ గాంచు టాది గాఁగ
నది తుద గాఁగ సమస్తంబు వినిపించి
తత్ప్రసంగంబునఁ దనదు పేరుఁ

తే. గులము విద్యయు నప్పటికోరికయును
జెప్పి "యాకోర్కి సాధించుచింతఁ దక్కు
చింత యెఱుఁగక యేఁగుదెంచితిఁ గోరకకుఁ
బోవఁ బడిగల్లు వడియె" నోపొలఁతి." యనియె. 104

చ. అన విని "యట్ల యౌ నిది యథార్థము నీ కటు లాసచూపి
తోడ్కొని చనుదెంచెఁ దాఁ దనదుకోర్కి యొనర్పుట
కీవినిందవ్యవ, ర్తనుఁడు మనుష్యయత్నమునఁ దక్కఁగ నేరఁడు
దూరదృష్టి సాధన మయినట్టిపిమ్మట నితం డొనరించువిచార
మారయన్. 105

---

1. దిగి.

వ. అది యెద్ది యంటే నప్పు డితండు. 106

తే. "ఇంతపాట్లను బడి కన్న యీవిచిత్ర
మహిమకుం దగ రాజ్యసంపదలు గనిన
నెంత యిం పగునో" యని యేను వినఁగఁ
బలుమఱును వీఁడు ముచ్చటపడుచు నుండు. 107

క. ఆకోరికకై "కల వొకొ
లోకోత్తరగానయుతయు లోకోత్తరర
మ్యాకృతియు నొకతె వార
స్త్రీకులమున" ననుచు దూరదృష్టిఁ వెదకున్. 108

క. తానును గిన్నర యొకటి మ
హానందత మీటుచుండు ననిశంబును ద
ద్గానరసజ్ఞత నిలఁ గల
గానము దూరశ్రవణముకతమున నరయున్. 109

వ. అని చెప్పిన వృద్ధవనితకుం గలభాషిణి యిట్లనియె. 110

సీ. "తొల్లి యిచ్చటన యాదూరదృష్టియును దూ
రశ్రవణము సిద్ధురాత్మకుండు
సాధించి నాఁడె? తత్సాధన కెందఱెం
దఱకుత్తుకలు గోసి చెఱిచె నొకొ!
యది కొంత యెఱుఁగుదే నంగన యెఱిఁగింపు
వినియెదఁ గాలయాపనముకొఱకు
మీఁదటఁ గాఁగలమేలుగీ ల్లేరికిఁ
దప్పింపరాని యెంతయు ధ్రువంబు

ఆ. 'ఇంక వాఁడు వచ్చి యేమేమి సేయునో
చచ్చు టెట్లొ' యనువిచారమునను

బెగడు చుండ నేల జగదంబ యాశ క్తి
సేయవలసినట్లు సేయుఁ గాక." 111

క. అన విని యాయమ మెచ్చుచు
"ఘనధైర్యవివేకమహిమగలయుత్తమభా
మిని వౌదు మేలు మేలీ
వనినట్ల వచింతు నీకు" నని యిట్లనియెన్. 112

క. "ఓరమణి దూరదృష్టియు
దూరశ్రవణంబుఁ బడయుత్రోవ లితరముల్
ఘోరములైనను బరహిం
సారూపంబు లవి కావు సాహసపువిధుల్. 113

క. ఆరెండు నితఁడు వడసెం
గోరిక నలగోరుగల్లుఁ గొని నిజనయనో
ద్ధార మొనర్చియు వీనుల
ఘోరపునారసముఁబఱపుకొనియుఁగా వరుసన్. 114

వ. అనుచుఁ 1దన్మంటపాగ్రభాగంబున మృగేంద్రవాహనంబు దండ నేకాతురపంక్తిచిహ్నితశిలాస్తంభంబున వ్రేలఁ గట్టిన యాశస్త్రయుగ్మంబును మఱియు నచ్చట గంధపుష్పాద్యర్చితంబులై యున్నయొక్కసురియయు గండక త్తెరయు డగ్గఱం దోడ్కొని పోయి చూపి యిట్లనియె. 115

క. "'ఈకోరిక కిది తెరువిది
యాకోరిక' కనుచు వ్రాసి యిడినా రదె యా
ఆకంబంబునఁ జదువుము
నీ కాలిపి తెలియునేని నీరజవదనా!" 116

1. దన్మందిరాగ్ర.

సీ. అనుడు నమ్మాట దా విని కలభాషిణి
యందు నున్నర్థ మిట్లనుచుఁ జదివె
"నిచట రెండేండ్లు జితేంద్రియత్వంబున
భువనేశ్వరీమంత్రమును జపింప
నెల్లకోర్కులు నిచ్చు నిద్దేవి మఱి యట్లు
గాక సద్యస్సిద్ధి గావలసిన
దూరవీక్షార్థి యీగోరుగంట వ్రాతాక్షుఁ
డయ్యు దూరశ్రవణార్థి చెవిని
తే. ఘోర మైనట్టియీబలునారసంబు
పఱపుకొనియు సారస్వతప్రౌఢిమార్థి
యీసురియచేత నాలుకఁ గోసికొనియు
నిమ్మహాశక్తి మెప్పించి యిష్టమొందు. 117
క. ఈమెఱుఁగుగండకత్తెర
చే మిడిదల యిచ్చుసాహసికుఁడు శిరం బ
ట్టే మగుడఁగ నదుకుకొనం
గా మని చంపుఁ దనుఁ జంపఁ గడఁగినవానిన్. 118
క. పదిలముగ నిర్విపక్షా
భ్యుదయమహారాజ్యలక్ష్మి పొందుగ వశతన్
సదమలరూపసుగానా
స్పద వారవధూటి నిచట బలిగా నిడినన్." 119
తే. అని చదివి దానఁ దలఁపులో నాత్మనిధన
శంక నిస్సంశయం బయి చాలఁ బ్రబలఁ
గలఁగి చలియించుతద్ధైర్యగౌరవంబు
నంతన మగుడ్చి కడమ యిట్లనుచుఁ జదివె. 120

ఉ. "ఈవిధులందు నెందును నొకింత సమర్థత లేనివృద్ధు లి
ద్దేవతయొద్ద నిర్భయత దేహము నెమ్మెయిఁ బాసినన్ లస
ద్యౌవనరూపసిద్ధి యగు నప్పుడ యంగవిమోక్షవేళ ని
చ్ఛావృత మిద్ది వారి కది సంఘటిలుం దిరమై తదాదిగన్."

క. అని చదివిన నందుఁ దుదన్
వినఁబడినవిధానమునకు వృద్ధాంగన యిం
పున నవ్వుచు "నిది విని సు
మ్మనిశము నే నిచట నునికి యంబుజనయనా! 122

తే. అబ్జముఖి సుముఖాసత్తి యందు నన్నుఁ
గరము కాశ్మీరభూమిఁ బ్రఖ్యాత మైన
శారదాపీఠమున సరస్వతిని గొల్చు
నట్టుపూజరిబ్రాహ్మణుపట్టి నేను. 123

వ. అనునంతట సిద్ధుండు దేవీపూజకుఁ దగినగంధమాల్యాదులు సంపాదించుకొని వచ్చి యమ్ముదుసలిపడఁతిం జూచి, "యో యవ్వ! కుశలంబున నున్నదానవే? నిర్మనుష్యం బైనయీ శక్తిస్థానంబునఁ జిరకాలంబునం బట్టి యెట్లు వేగించుచున్న దాన?" వని పలికి కలభాషిణిం బిలిచి, "యోచెలువ! మనకు నవ్వల చనవలయుఁగద; మిక్కిలి ప్రొద్దు పోవుచున్నయది; శక్తిం బూజించి పోవుద మాయమ్మచేత ననిపించుకొని ర"మ్మనుటయు నది భయాకులమానస యగుచు వృద్ధాంగనంజూచి. 124

క. "ఏ నొంటిఁ బోవ వెఱతున్
లోనికి నోయమ్మ! నీవునున్ రాఁగదె నా

తో" నన "నెవ్వరు నేటికి
నే నుండఁగ" ననుచు సిద్ధుఁ డింతిం బలికెన్. 125

సీ. పలికి యప్పటిదానిభయచేష్ట భావించి
"యిమ్మదిజంతచే నిది యొకింత
యే మైన నాతలం పెఱిఁగెఁగాఁబోలు వి
ఘ్నం బేమి యగునో విలంబ మైన"
నని సిద్ధుఁ డాత్మలో ననయంబు వేగిరిం
పుచు "నోసిబెల్లి! యిమ్ముపలివగ్గు
నీకుఁ దో డై వచ్చునో? కలదో మఱి
యే మైన" ననుచు నాయిగురుఁబోఁడి
తే. కొప్పువట్టి తివంబోవ నప్పడంతి
ప్రాణభయమునఁ గలఁగి "యోయవ్వ! నీకు
బిడ్డనే కావవే నాకు నడ్డపడవె"
యనుచు నావృద్ధనారిమాటునకు నొదిఁగె. 126

క. ఆవృద్ధనారియును గరు
ణావిలమతి యగుచు నాభయార్త మృగాక్షిం
దా వెనుక నిముడుకొనుచుం
"గావుము కావు"; మని వానికరములు పట్టెన్.

సీ. పట్టిన నతఁడు "లోపలికి రాకుండ వి
ఘ్నము సేసె; దింతియా కద!" యటంచుఁ
"దద్దేవి కిచటు ముందర గాదె!" యంచు న
ప్పడఁతిచేతులు నుల్చి పాఱఁ ద్రొబ్బి

బలిమిఁ దార్కొని కలభాషిణి వేనలి
యొకకేలఁ బట్టి వే ఱొక్కకేల
నొఱఁ గత్తి వెఱికి "నీ కొప్పన మిదే" యంచు
సత్తికిఁ గత్తిచే యెత్తి మ్రొక్కి
ఆ. వ్రేయఁ బూన, "[1]దీని వ్రేసితే నిద్దేవి
యాన సుమ్ము నీకు!" ననుచు డాసి
యానెలంత మెడకు నడ్డంబుగా మెడ
యొగ్గె వృద్ధసతి యనూనకృపను. 28

వ. ఇవ్విధంబునం గలభాషిణికంఠంబునకుఁ దనకంఠంబు నడ్డంబు సేర్చి వ్రేటు కనువీక దాని నిరుఁగేలం బోదుగఁ బట్టుకొని పరమకరుణాపరవశత్వంబునఁ దొలంగక యావృద్ధభామిని "యోయిసిద్ధుండ! నీకుం గార్యసిద్ధి గాదు సుమీ! యిద్దేవిమీఁది యాన నతిక్రమించిన!" ననుచు "నో మహాశక్తి! నన్ను సత్యవచనం గావింపుమీ!" యనుచు నుండ నతం డఖండరోషంబున మున్ను దానిమెడ ఖండితంబు సేసి విచిత్రవేగంబునఁ గలభాషిణికొప్పువట్టి పట్టెంబు జళిపించి వ్రేయ నెత్తుటయు, నెత్తినచేయి తత్క్షణంబ యందుకొని మృగేంద్రవాహన నిజశపథసముల్లంఘనోత్సాహసాహసదోషదూషితుం డగునతని నతిదూరంబునం బడవై చె. సుముఖాసత్తియు నట్లు సంప్రాప్తంబైనయసివిఘాతంబునందనజరద్దేహంబు వడినట్టితఱిణంబునంద.

సీ. నిండుచందురు నవ్వు నెమ్మోముసిరితోడ
నిరులు గ్రమ్మెడు వేణిభరముతోడ

1. దీన.

నాకర్ణలోలంబు లగునేత్రములతోడఁ
దళుకొత్తుచెక్కుటద్దములతోడ
మిగుల మిటారించుబిగిచనుంగవతోడ
లలితంపుబాహువల్లరులతోడ
నతికృశత్వమున జవ్వాడుమధ్యముతోడ
నభినవం బైననూఁగారుతోడ
తే. వలువమీఁదికిఁ దోలఁకుసువర్ణపులిన
గురునితంబప్రభాపరంపరలతోడ
మహితసర్వాంగలావణ్యమహిమతోడ
నమరుప్రాయంపురూపు చిత్రముగఁ దాల్చె. 130
తే. తాల్చి యావికచోత్పలదళనిభాక్షి
కనుఁగొనియె నభ్రమున శక్తికరవినున్న
గాత్రు సిద్ధుని నొకకేలఁ గత్తి యొక్క
కేలఁ గలభాషిణిని విడకే చనంగ. 131

క. ఆకరణిఁ జూచినది యై
యాకలభాషిణియవస్థ కాత్మఁ గలఁగుచున్
వ్యాకులత నొందెఁ దనదు చి
రాకాంక్షితసిద్ధి పెంపు నరయనిమదితోన్. 132
సీ. అంతఁ గ్రమంబున నాసరోజాక్షి సం
సారస్వభావవిచారమహిమ
వలనఁ దద్దుఃఖంబు వారించికొని దానఁ
దాను భోగార్థచింతనము వదలి
దేవిసత్కృపఁ బ్రసాదించినయట్టిజ
వ్వనపుసత్త్వము వృథా చనకయుండ

యోగవిద్యాభ్యసనోపయోగంబునఁ
గడపెదఁ గాకంచు విడువ కెపుడు
తే. యమనియమవర్తనములతో నాసనాదు
లభ్యసింపఁగఁ దొడఁగె నత్యాదరమునఁ
దాను మును విన్నభంగులు దాఁపు గాఁగ
నచటిశక్తిని గురువుగా నాత్మ నునిచి. 133

వ. అంతటం గలభాషిణి యచ్చటి కేగుదెంచి యాచంచలాక్షి
నీక్షించి "నీవెందుండివచ్చి? తెట్టిదాన?" వని యడుగుటయు,
నప్పడంతి "యేను మును నీకు నడ్డపడి సిద్ధునిచేత ఖండిత
యైనసుముఖాసక్తి యనువృద్ధవనితం జుమ్ము; క్రమ్మఱ నిమ్మహా
శక్తికారుణ్యశక్తివలన నిట్టియెలప్రాయంపుసొంపు వడసి
యున్నదాన." నని తత్ప్రకారం బెఱింగించి "యోకల
భాషిణి! యట్లు సిద్ధునితోడ నిమ్మహాశక్తిచేత దూరవిక్షిప్తవై
యెచటంబడి తేమియు నొవ్వక యిట్లు తిరిగి వచ్చుట యద్భు
తం బగుచున్నది" యనుటయుం గలభాషిణి "యోయమ్మ!
ధర్మగుణంబున నిమ్మహాదేవిని మెప్పించి యిప్పగిది నీవు తిరు
గం [1]బ్రాయంబు గనుట యద్భుతంబు గాక; యింతటిమహా
పుణ్యనిధి వై ననీదుకారుణ్యంబు గలుగ నేఁ దిరిగివచ్చుట
యేమియద్భుతంబు? నావిధం బంతయు విన్నవించెద" నని
పలుకుచుండ. 134

క. బంధురవీణాసహిత
స్కంధముతో రత్నమాలికాఘటితజటా

---

1. బ్రాణంబు.

బంధముతో సంతత మణి
కంధరుఁ డచ్చటికి వచ్చె గంభీరగతిన్. 135

క. వచ్చినఁ గని యతిమోదము
నచ్చెరువుఁ దలిర్ప మ్రొక్కె సతని; కతఁడుఁ దా
నచ్చెలువఁ జూచి మోదము
నచ్చెరువుఁ దలిర్ప వికసితాననుఁ డగుచున్. 136

క. "ఓహోహో! మాబంధు
వ్యూహం బంతయును వచ్చియున్న ట్లయ్యెన్
నాహృదయమునకుఁ బరమ
స్నేహనిధిన్ నిన్నుఁ గనుట నేఁడు లతాంగీ. 137

మత్తకోకిల. మచ్చెకంటి మనుం దలంతువె మానసంబున? నిందునీ
వచ్చు టెట్లు? కడున్ విచిత్రము ద్వారకాపురి వాయ నీ
కిచ్చ పుట్టుట? యెన్నఁడున్ మఱి యిట్టు లేగి యెఱుంగ వీ
వచ్చెలుల్ మణిగేహముల్ సిరు లట్ల యున్నవియే కదా! 138

సీ. ఉత్తమశ్లోకుఁ బయోజాక్షు సేవింప
నేగితే యావెన్క నెన్నఁడైన?
నాజగత్పతి తోంటియలవజ్రమణిసభ
కేతెంచి కొలువు సేయించుకొనునె?
తనసేవఁగాఁ బురందరుఁడు గట్టించికెం
పులహజారము కడముట్టె నొక్కొ?
మనవీణియ లడంచుకొని భ్రమయించు నీ
లపుటరుంగులకుఁ బో నిపుడుఁ గలదె?

తే. యంతకంతకు వర్ధిల్లుహారిసుమాళ్ల
బల్లఁగమున కిది చాల దస్తలఁపుతోడఁ

దిరుగఁ గట్టింత మనుపైఁడి[1]గరిడిసాల
యట్లయున్నదియే వికచాబ్జవదన? 129

మ. చిగురుంబోఁడి యెఱుంగుదే 'యదుపతి స్త్రీ లెవ్వారే నిందులే
రు గదా!' యంచును శంకఁ గ్రమ్మజేతిఁ జారుద్యూత
గేహంబు క్రొత్తగ నీవొక్కటి చూపఁ దోడ్కొని చనం
దచ్చోట చెవంచ యిత్తిగ బారా దుగ యంచుఁ జిల్క
రొద లుద్దీపింప దా దవ్వులన్? 140

చ. కుటిలకచా! యెఱుంగుదువె గొబ్బున నేఁ జని కొల్వుకూట
మొక్కటి కడ నున్కి యారయక కట్టెదుటం బటికంపుగోడఁ
బ్రస్ఫుట[2]ముగ దానియందు హరిఁ జూచుచు మ్రొక్కఁగ
వెన్కనుండి [3]"యిట్టిటు మొగి?" యంచు నవ్వె సభయెల్లను
దన్మణిభిత్తి యున్నదే?" 141

క. అని యడిగిన "నన్నియు శో
భనవర్తనఁ దొంటియట్ల భాసిల్లెడు నో
యనఘ! సురరాజుసేవయు
ననుపమముగఁ బూర్ణ మయ్యె" నని యది పలికెన్. 142

వ. అని పలికిన నతండు. 143

సీ. "సంగీతవిద్యాప్రసంగంబునం దైన
మముఁ దలంతువా లేదా మనసునందు?
దనుజారి కే నొసర్చినదండకంబు నీ
వెందైన మఱి వెలయించి తొక్క?
యిప్పుడు నారదుం డప్పటప్పటికి వ
చ్చునో రాఁడో వసుదేవసూనుఁ గొలువ?

1. గరడి. 2. మగుదాని నందు. 3. యట్టిటు.

నాలోకవిభుసతుల్ మే లేర్చి యిచ్చిన
వీణె యే మయ్యెఁ దే విచ్చుటికిని?

తే. నేమియేమియొ నాఁడు నీహృదయమునను
గోర్కె యొక్కటి గలుగుట కొమ్మ వింటి
నది ప్రవృద్ధంబుగాఁ బెంచి యాత్మలోన
విడిచిపెట్టితొ వీణెపై వేడ్క లెల్ల." 144

చ. అనుటయు లజ్జ నజ్జలరుహానన యించుక యించుక యోర
గాఁగ వంచినమొగ మొప్ప "నే మనుచుఁ జెప్పెద! దానన
చేసి కాదె యో, యనఘచరిత్ర! నాకుఁ గలయట్టి
బలంగము లెల్లఁ బాసి యీ, ఘనగహనప్రదేశములఁ గష్టపుఁ
బాటులఁ గుందితిం గడున్." 145

వ. అని పలికి తనగానవిద్యాభ్యాసపరిసమాప్తి యైనపిమ్మటఁ దన యున్నచోటికి మణిస్తంభుండు వచ్చినప్రకారం బెఱింగించి యతండు దూరదృష్టి దూరశ్రవణశక్తిబలంబునఁ దనకుం జెప్పిన యర్థము సకలంబునుం జెప్పి తన్ను నతండు మృగేంద్రవాహనాభవనంబునకుం దెచ్చినతెఱంగును బలిపశూకరణోద్యమప్రకారంబును సుముఖాసత్తి తన్ను రక్షించుటయు వివరించి "యాపుణసాధ్వి యీయమ" యని యాయకం జూపి తత్కాలస్థానవర్తనంబులు దెలిపి "యోగంధరోత్తమ! యింక నాకు నీచందంబు వినవలయు నవ్విధంబున రంభచేత నీతపంబు విఘ్నంబు నొందుట యామణిస్తంభునిచేత నేను విన్నప్రకారంబు వింటివి కదా! యటమీఁదటి భవదీయవర్తనం బెఱింగింపు"మనునంతట మణిస్తంభుండు వచ్చుటయు "నిప్పుఁ డేఁ జెప్పినసిద్ధుం డితం" డని చూపిన

"నితండా! యని దరహసితవికసితాననుం డగుచు మణికంధ
రుం డతనిం దగు తెఱంగునసంభావించె; నతండును. 146

క. ఇచ్చోఁ దదాగమనమునకు
నచ్చెరువు జనింప "నిది మహాశ్చర్యము! మీ
రెచ్చోటనుండి యిచటికి
విచ్చేసితి?" రని వినీతవృత్తిం బలికెన్. 147

సీ. పలికి యంతటఁ గలభాషిణిఁ జూచి "యో
యింతి నీ వెదకితి నెల్లచోట్ల
నెందుఁ గానక చోద్య మందితి నప్పు డె
క్కడ నుండి తిప్పు డిక్కడికి వచ్చి
తని పల్కుచును సుముఖాసత్తిఁ జూచియో
చ్చటనుండి వచ్చి తిచ్చటికి నీవు?
పే రెద్ది? యని తత్ప్రకారంబు దానిచే
తన విని వెఱఁ గంది వినుతి చేసి

తే. నాసతి యతనిఁ గనుఁగొని యరుదుపడుచు
నిట్లనియె "నోయిసిద్ధుండ యిచటఁ బడితి
[1]రీవుఁ గలభాషిణియును నిద్దేవిచేత
నట్లు సరభస విక్షిప్తు లగుచుఁ బోయి? 148

వ. మీర లేమియు నొవ్వక తిరిగి వచ్చుటయు నచ్చెరు వై
యున్నయది. నాకు నింతయు వినిపింపవలయు" ననిన విని
మణిస్తంభుం "డోయంబుజముఖి! నీకు నట్లవినిపించెద విను
మదియు కాదు మఱియు నెన్ని యేని విచిత్రంబులు గని వచ్చి
నాఁడ; నది యొక్కరితోడం జెప్పెడునందాక హృదయంబు

1. పీవు.

వేగిరపడుచున్నది గావున, నన్నిటం బూజ్యురాల వైనసీకు
వినిపించెద” నని యిట్లనియె. 149

ఉ. “ఆనిధి నీపయిం దెగి మదాతిశయంబునఁ గన్నుఁ గానమిఁ
దేవతమీఁది యానయు గణింపక యీకలభాషిణిఁ శిరో
జావళి పట్టి త్రుంచుటకు నాయుధ మెత్తితి నెత్తినట్టికేల్
దేవి వహించి వైవఁ జనితిం గడు దవ్వుగ నివ్వధూటితోన్.”

మ. అనుడుఁ “నీవిది చెప్పఁగా వలవ దే నామున్న యీరూపుఁగై
కొని వీక్షించితి నేను నీచిగురుటాకుంబోఁడి మూర్ధంబు ప
ట్టిన కేల్ పట్టినయట్ల యుండ ధృఢముష్టిం బూని బల్గత్తి యె
త్తిన కే లెత్తినయట్ల యుండ దివి నుద్వేగంబునంబోవుచోన్.

క. వినుపింపు నాకు నట మీఁ”
దన నతఁ డిట్లనుచుఁ జెప్పె “నట్లురవడి [1]వం
చనమున వైచినగతి నభ
మునఁ జని మణికంధరుని తపోవనభూమిన్. 152

క. ఇత్తరుణియు నేనును నొక
మెత్తనిక్రొత్తలిరుఁ బాన్పుమీఁదఁ బడితి మో
మత్తేభగమన యట్లే
సత్తియుఁ గృపసేయఁ బోలుఁ జావక యుండన్. 153

క. మునుపటిభయమున మ్రాన్పడి
యునికి నపుడు చేతికత్తియును దనదుశిరం
బునుఁ విడువఁగ నెఱుఁగనినను
గనుఁగొని నెమ్మేను మిగుల గడగడవడఁకన్. 154

---

1. దంచనమున.

సీ. అమృతంబు దొలఁకున ట్లమరంగ వెల్వెలఁ
బాఱు ముఖేందుబింబంబుతోడ
జాలఁగర్ణద్వయీకూలంకషంబులై
తల్లడం బందునేత్రములతోడఁ
గడుఁ జెమర్చినయట్టికలికిలేఁజెక్కుల
నంటెడువిగళత్కచాళితోడ
బలిగుబ్బపాలిండ్ల నిలువ కిట్టట్టు సం
క్షోభించుపయ్యెదకొంగుతోడ
తే. వెఱపు నొకయొజ్జ యై వింతవిలసనములు
గఱపఁ జూపట్టుసౌందర్యగరిమతోడ
సరభసాకర్షణాతిక్షోభ చకిత యైన
మదనుజయలక్ష్మిలీల ని మ్మగువ దనర. 155
క. కనుఁగొంటిం గనుఁగొనునం
తన మన్మథవశుఁడ నగుచుఁ దగఁ బరిరంభం
బును గావించితి నేఁ జే
సిన పాపముఁ జెప్పవలయు శీతాంశుముఖీ! 156
మ. అది సైరింపక [1]బాలఁ బేరెలుఁగుతో నాక్రోశముం జేసె "న
న్నిదె యీపాతకి బల్మిఁ బట్టెడుఁ గృపన్ వీక్షింపరే కావరే
[2]సదయత్వంబున నొప్పుసత్పురుషు లిచ్చో నెవ్వరున్ లేరె యా
పద వారింప శరణ్యులార" యని యాపద్భ్రాంతియత్యంతమున్.
వ. అప్పుడు: 158
క. నెఱయఁగ నసహ్య మగున
మ్మొఱ వీనులఁ బడిన మిన్నుముట్టునెలుఁగుతో

1. చాల. 2. సు(యతితప్పినది.)

"వెఱవకు వెఱవకు మే నిదె
పఱతెంచితి సత్వరముగ భామిని" యనుచున్. 159

క. వెఱవక యెవ్వఁడురా వెత
పఱచెదు ని ట్లతివ! నెందుఁబాఱిన గూడం
దఱిమెదఁ దల నరములతోఁ
బెఱికెద" ననుచుఁ నితాంతభీషణగతితోన్. 160

చ. ఒకపొదరిల్లు వెల్వడి రయోద్ధతుఁడై నలకూబరుండు రాఁ
బ్రకటముగాఁ గనుంగొని యభంగురభీతిఁ గలంగి దీని నే
వికలమనోధృతిన్ విడిచి వేగమ దవ్వుగఁ బాఱిపోయితిం
బ్రకుపితుఁడై యతండుననుఁబాయక వెన్కొని పట్టెను గ్రతన్.

వ. అట్లు కూడముట్టి పట్టుకొని: 162

శా. "ఓరీ యెవ్వఁడవీవు? పాతకముతో నున్మాదివై యిప్పు దే
నారిం బట్టితి బెట్టుగా మొఱ యిడన్? నాదండ నీదుండగం
బా? రా రమ్మటు దానిఁ జూపుదువు ప్రాయశ్చిత్తమా మీఁద నీ
కేరీతిం దగు న ట్లొనర్తు" నని తా నెంతే నమర్షంబునన్. 163

వ. కొంతమేర నన్నుం గ్రమ్మఱఁ దెచ్చునంత. 164

సీ. తిరముగా ముడువమి విరియఁ బాఱెడుకొప్పుఁ
దోడ్తోడ నొకకేలఁ దుఱుముకొనుచు
వల్లెవాటుగఁ గొంతవలువ చన్గవ నిల్పి
వెఱచేత నీవి గల్పించుకొనుచు
నుదుటిపై నొక్కింత చెదరినముంగురుల్
పాపటకును బొందుపఱచుకొనుచు
సారెకు జాఱెడు శ్రవణకల్హారంబు
లందంద మూఁపున నానుకొనుచుఁ

తే. జెముట నంటినపానుపుచివురుఁదునుక
లెడనెడ నఖక్షతాశంకఁ దడవుకొనుచు
రంభ యేతెంచె మిగుల సంరంభ మమరఁ
దొలుతఁ బ్రియుఁ దేగుదెంచిన త్రోవవట్టి. 165

శా. ఈలీలం జనుదెంచి "యక్కటకటా యేమంచు నిర్దూఱుచుం
గేలం గైదువు గీదు వేమియును లేకే యిమ్మెయిన్ వత్తురే
[1]చాలున్ దూరముగాఁగ? నే నిదె పరిశ్రాంతింగడున్ నొచ్చితిం
జాలుం జాలుఁగరంబు మెచ్చఁ దగు నీచందంబు ప్రాణేశ్వరా!"

వ. అని తనదుప్రియుం బలికి సన్నుం గనుంగొంచు నతనితోడ.

క. "వీఁడా యట్లన్యాయపుఁ
బోఁడుములకుఁ బూనినట్టిపుణ్యుఁడు? పూవి
ల్కాఁడో వల్లభ యెంతటి
వాఁడైన నగున్ విశంకవర్తనుఁ డెందున్. 168

క. ఆయింతి యెందుఁ బోయెనొ
కో?" యనుటయు "దానిఁ జూపుకొఱకునె కాదే
యీయయ్యఁ బట్టి తెచ్చుట
యోయంగన యిప్పు" డనుటయును గృపవొడమన్. 169

వ. "ఆయింతిం జూపక యితం డింక నీముందట నెందుఁ బోయెడుఁ
జెయి వదలు" మనుచు బ్రార్థించి. 170

తే. విభునిచే విడిపించె నవ్వేలఁది నన్ను
నేను వారలఁ దోడ్కొని యీనెలంత
యున్నచో టారయుచు మును పున్న తలిరుఁ
బాన్పుఁ జూపితిఁ గాన [2]నిప్పడఁతి నచట. 171

1. చాలన్. 2. మిప్పడఁతి.

వ. అట్లు చూపినం దనయింతితోడ. 172

క. "తానును మనతోఁ బుట్టిరి యీ
పానుపుఁ జేర్చుకొనఁ [1]బోలుఁ బడఁతుక'' ననుచున్
"బోనీ సిద్ధుఁడు గాన స
న్మానం బగుసిద్ధశయ్య కుచితుఁడ" యనుచున్. 173

క. అట్టియెడ నచ్చటన్ నా
[2]పట్టముఁ గని పుచ్చుకొనియెఁ బౌలస్త్యసుతుం
"డిట్టివియుఁ దనకుఁ గొన్నియె?
గట్టిగ నీజోగి బంటు గదె!'' యని నగుచున్. 174

తే. బంటు గాకున్న నిది యిందుఁ బాఱవైచి
వెళ్లునే! యని నవ్వె నవ్విబుధ కాంత
యంత నన్నియు నయ్యెఁ; నయ్యతివ నెచట
నడఁచి తని నన్ను దట్టించి యడిగె నతఁడు. 175

సీ. కినుకతో నట్లింతయును బెదరించుచుఁ
బినువీఁకు సేయఁ దత్ప్రియవధూటి
వీనితో డిది యేమి? విడిచిపెట్టుము వీఁడు
తను నట్లు డించి వెళ్లిన నెడ గని
యాయింతి డాఁగి యెం దరిగెనో? యెచటఁ జూ
పెడు నంచు నను విడిపించి దాని
మన మిఁక వెదకుదమని తాను నాతండు
నేఁ దోల్తఁ బాఱిపోయిన తెరువునఁ

తే. జనియెఁ గడుదవ్వుగాఁ గుచస్తబక మొకటి
వరునిభుజముతో నొరయ నవ్వలితదంస

1. బోవుఁ. 2. పట్టెము.

భాగమునఁ దనకోమలపాణిఁ జేర్చి
యనుపదంబును రోమాంచితాంగి యగుచు. 176

ఉ. ఏనును వారివెంబడిన యేగితిఁ బాయకయింత నంత "నెం
దేని మనోభవక్రియల నింపున నేమఱి పెట్టిపోవునో,యానల
కూబరుండు మదుదగ్రకృపాణము" నంచు దాని నన్యాన
గురుప్రసాదమహిమోన్నతిఁ గాంచుటఁ బాయఁజాలమిన్.

చ. అదియును గాక యావిపిన మంతయు నెంతయు సావధానతన్
బదిలము గాఁగ నప్పడఁతిఁ బాయక యప్పుడు దూరదృష్టిచే
వెదకికనంగ లేక కడు విస్మయ మందుచు "నేమి మాయయో!
యిది యని, వీరికైన నొకయీగడ వెళ్లునా?" యంచు
నేగితిన్. 178

క. అంతట నాయిరువురు న
త్యంతము నంగాంగసక్తినాత్మలు గరఁగన్
గంతుక్రీడలు సైకొని
రెంతయు నెడ గలుగ నేగి యేను నిలిచితిన్. 179

శా. ఆలీలన్ రతికేళిఁ దేలి తుదయం దాయిద్దఱుం గేలిభి
న్నాలంకారము లొక్కరొక్కరికి నింపొనట్లుగా దిద్దుచున్
లోలత్వంబున నుండ నచ్చటికి నాలోఁదత్పదశ్రేణిచో [న్.
ప్పాలోకించుచు రంభ వేఱొకతె డాయన్వచ్చెఁ జిత్రంబుగ

ఆ. వచ్చి చిచ్చువడియె నచ్చెరు వందుచు;
నచ్చకోరనయన వచ్చు టరసి
యద్భుతంబు నొందె యక్షేశసుతుఁడు; న
వ్విధముఁ జూచి యేను వెఱఁగుపడితి. 181

ఉ. అంతట యక్షరాజసుతుఁ డాకరణిం జనుదెంచి యున్నయా
కాంత ప్రకారముం దనదుకాంత ప్రకారముఁ గొంతప్రొద్దు వి
శ్రాంత మహావధానమునఁ గ్రమ్మఱి క్రమ్మఱి చూచె నెందు
[1]నొ, క్కింతవిభేద మేర్పడమి కెంతయు నద్భుత మావ
హిల్లఁగన్. 182

క. ఈమాడ్కిఁ జూడ "నను న
క్కామినిఁ గడుఁ దిరిగి తిరిగి కనుఁగొనియెదు నీ
వేమి యిది? నాకుఁ జెపుమా
నీమది?" యని యతని నతనినెలఁతుక పలికెన్. 183

వ. ఇట్లు పలికిన నతండు. 184

తే. "నీదు ప్రతిబింబ మదియొ దాని ప్రతిబింబ
మీవొ యేమని చెప్పుదు నిగురుఁబోఁడి!
యేర్పఱుప రాక యున్నవా రీవు నదియు
దీని కరుదంది చూచెదఁ దిరిగితిరిగి. 185

క. తుద నేమి చెప్ప! నాదం
డ దొలంగిన దాని నినుఁ దడంబడకుండన్
మదిలోన నేర్పరించుట
సుదుర్లభ!" మ టన్న నతని సుదతి గలఁగుచున్. 186

సీ. "అట్లైనఁ బ్రాణనాయక నినుఁ గౌఁగిటఁ
బాయనే వెఱతు నీ మాయలాఁడి
యీరూపుతో మన కేడ నేయ నేతెంచి
నదియొ! తొల్లియు నొక్క యసురజంత

1. నొక్కింతయు భేద.

జనకనందనకు రామునకును నెడసేయఁ
గడఁగి వచ్చుట వినఁబడుచు నుండుఁ
గావున దీని నిక్కడఁ జుట్టుపట్టున
నుండంగ నిచ్చిన నొప్పకుండు

తే. వట్టి మొగమోట పాలించి గట్టిగాఁగ
వదర [1]వైచుచుఁ జనుమంచు నౌర నీవు
కదలెదు సు!" మంచు సంభ్రమం బొదవ నపుడు
కాంతుకంఠంబు నొకకేలఁ గౌఁగిలించె. 187

క. క్రొత్తగ వచ్చినరంభయు
నత్తెఱఁ గంతయును గని కరాంగుళి నాసన్
హత్తించి తలఁ గదల్చుచు
నుత్తలపా టేర్పడంగ నుస్సురు మనియెన్. 188

ఉ. అక్కమలాక్షిఁ జూచి యలకాధిపనందనుఁ "డోపడంతి! నీ
వెక్కడనుండి వచ్చి? తిది యేటికి నుస్సురు మంటి? నీకు నీ
యక్కజ మేలవచ్చెను? [2]మదంగనరూపముఁదాల్చి తేగతిన్?
రక్కసివో పిశాచివో కరం బిది చిత్ర! మెఱుంగఁ జెప్పుమా."

క. అన నయ్యంగన "నా కే
మన నోరున్నయది? మీర లనినంతయుఁ జె
ల్లున మీ కౌఁగాములు దె
ల్ప నుపాయం బొకటి గానఁ బడునంచాఁకన్. 190

ఉ. రక్కసి వన్నెఁ గానఁగ రాదు పిశాచియు నౌదు నాదురూ
పెక్కడఁ దాల్ప నేరిచియొ యిమ్మెయి నెంతయు హత్తుకొన్న

1. వైచి పొమ్మను మంచు. 2. సురాంగన.

యీ, చక్కనిముద్దరాలు తనసత్యము లోక మెఱుంగ నింకఁ
ద్వారకకు సిరో పిశాచియొ తిరంబుగ నేర్పడి పోవునంతకున్.

క. విను మాయేర్పాటు దనం
తన యగుచున్నయది యెట్లుఁ దప్పదు సత్యం
బనఁగా దైవం బనఁగా
జనులకు లేకున్న నెట్లు జగములు [1]నడుచున్. 192

క. దైవం బనఁగా నా కిఁక
నోవల్లభ వేఱ యొక్కఁ డున్నాఁడే? యా
దైవమవు నీవ చేయం
గావలసిన నీవ చేయఁగల వేర్పాటుల్. 193

సీ. అల్లప్పు డొకచోటఁ జల్లనిసురపొన్న
నీవ మెచ్చుచును నాతోడఁ గూడి
యందుఁ బల్లవశయ్యఁ గందర్పకేళి నిం
పొందుచోఁ బడమటియందు నొక్క
వనితయాక్రందనధ్వని వినఁబడుటయు
నీవు డిగ్గన లేచి పోవుచుండ
నేను నీతోడన యేతెంచుచో నొక
యిట్టె డాపలివంక నేగుటయును
తే. జూచి నిలిచితి నేను నిల్చుటఁ గనుఁగొని
యెచట నెట్లిది హత్తెనో యెఱుకపడద
వేగిరించక నీవ భావించుకొనుము
కల్లనిజములు క్రమముగాఁ గానవచ్చు." 194

1. నడచున్.

చ. అనుడుఁ గుబేరసూనుమొగమారసి తత్ప్రియ యొక్కకేలనా
తనిమెడఁ గౌఁగిలించియు యుపంచితహాసముతోడ నిట్లనున్
"మనచరితంబుఁ జెప్పెను సమస్తము వేల్పులసాని చెప్పిన
ట్లు నిజము గాఁగ నివ్వరవిలాసిని యెచ్చటనుండి చూచెనో?

తే. అచట నపు డట్లు నినుఁ గూడి యలరినదియు
నట్లు నీ వేగుచో వచ్చినదియుఁ దాన
యగుచుఁ దోఁప సం దదికి యె ట్లాడ నేర్చె!
మగువ గాదుర యిది పెనుడగర గాని. 196

ఉ. ఇప్పగిదిన్ మదాకృతి వహించి నినున్ ననుఁ బాయఁ జేయనే
చొప్పున నైనఁదాఁగలయఁజూచు దురాశలమాయలాఁడి వా
తప్పక [1]యింకఁ దత్తదుచింతపుఁగుయుక్తులమాట లెన్ని యే
[2]నొప్పఁగ నాడుకో నెఱుఁగ కుండెనె? యిట్టివి చెప్పనేటికిన్?

క. విను వల్లభ 'క న్నుండం
గనుపాపం దివియ నేర్పు గలమునిము' చ్చీ
వనిత; తగ దిచట నుండన్
వెనుకను దిద్దుకొన వచ్చు నే యొకపైనన్!" 198

వ. అని యచ్చటఁ దన్ను నిలువనీక పోఁదోలుటకు నిజవల్లభుని
సత్వరంబుగా బోధించునాచంచలాక్షిపలుకులకు నలుకబలియ
మనంబున సైరింప లేక యాకంబుకంఠి దాని నధిక్షేపించుచు
నిట్లనియె. 1!9

క. "త్రుళ్ళఁగ నేటికి? నిలునిలు;
మిల్లలికినఁ బండు వగునె? యింతటిలోనే

1. యింత త. 2. నొప్పఁగ.

వల్లభునకుఁ గడు నచ్చిన
యిల్లాలవె? యేను లాఁతినే పోఁదోలన్? 200

క. మగఁ డాపట్టంబునఁ దలఁ
చెగఁ గొట్టినఁ గొట్టుఁ గాక తెకతేరఁగ నీ
కెగవిడిచి పోయెదనె ప్రా
వగ నాకాణాచియైనవలపులపంటన్! 201

క. ఈరీతిని మద్వల్లభుఁ
గోరిక మెడఁ గౌఁగిలించుకొని నీ వుండన్
సైరించుట కొఱగా దిది;
రార మ్మిఁక నోర్వఁజుమ్ము రావే" [1]యనుచున్. 202

క. వెడ దెరువు లిచట జెల్లవు;
"పుడమి నహహా! దొంగ లాన వొడిచినఁ గోకల్
విడుతురె?" గణింతునే యొ
క్కడిగతిమాలినపిశాచికవో నీమాటల్." 203

వ. అనుటయు నాయింతి సైరింపక. 204

మానినీవృత్తము. అంత మదింపకువే యని పల్కిన
నంత మదింపకువే యనుచున్
గంతు లడంచెద లెమ్మని పల్కినఁ
గంతు లడంచెద లెమ్మనుచున్
రంతుల నేమిఫలం బని పల్కిన
రంతుల నేమిఫలం? బనుచున్
బంతము చూడఁగదే! యని పల్కినఁ
బంతము చూడఁగదే! యనుచున్. 205

---

1. యనుడున్.

సీ. ఒట్టు సుమీ! యన్న నొట్టుసుమీ! యంచు
నేమేమి? యనిన నేమేమి? యనుచుఁ
గానీగదే! యన్నఁ గానీ గదే! యంచు
నిం కేల? యనిన నిం కేల? యనుచు
నోసి పోవే యన్న నోసి పోవే యంచు
నౌ నంటి వనిన నౌ నంటి వనుచు
మఱవకు మిది యన్న మఱవకు మిది యంచు
నీవెంత? యనిన నీ వెంత? యనుచు
తే. నొకతె మగనికి నాసించు టొప్ప దనిన
నొకతె మగనికి నాసించు టొప్ప దనుచుఁ
బట్టి యాడె నారంభతోఁ బ్రథమరంభ
ప్రియుఁడు నిలు మన్న నిలువక పెద్దరొదగ. 206
వ. అంత. 207
చ. జగడపుఁగూటిస త్తరువు సారెకుఁ గోరుచు వీరి వారినిన్
దగిలెదుతందనాలజడదారి పొరింబొరిఁ గుంచె వీచుచున్
మిగులఁగ వీణెమీటుచును నేఁడుపడంతుల[1]యొద్దనుంగడున్
నెగడెదువిందు గల్గెనని నెమ్మది మెచ్చుచు వచ్చెఁ జెచ్చెరన్.
క. వచ్చిన గుబేరసూనుఁడు
వచ్చెలువలు నెదురుగాఁగ నరిగి యతనికిన్
నిచ్చల మగుతాత్పర్యం
బచ్చుపడఁగ మ్రొక్కి రతఁడు నల్లన నగుచున్. 209
క. "నలకూబర నీ కిం దే
చెలువ ప్రియవధూటి నాకుఁ జెపుమా? దానిన్

1. వర్ధెనన్.

తెలియక దీవింపఁగ రా
దలరుఁ డొకరొకళ్లప్రేమ" ననుచుఁ గిమ్మున్. 210

మ. "తనకంటెం బ్రియ నీకులేదు తనసౌందర్యంబె సౌందర్య"మం
చును గర్వించుచు నున్నరంభమదముం జూడంగలే కిట్టి దా
నిని నీవే సృజియించితో? యదియ తానీతోడఁ గ్రీడింపఁగాఁ
దనమేనొక్కటిచాలదంచుఁ గడఁకన్ ద్వైరూప్యముం దాల్చె

తే. ఎట్లయిన నీదుప్రేమ యీయిరువురందు [నో?
సమ మగునొ కాదొ చెప్పుమా చాలఁదడవు
వీరిఁ బోరించి? తవ్వేడ్క విరియఁ జిమ్మ
లేక కనుఁగొంచు నుంటి నే నాకసమున." 212

క. "అనుటయు "నే నెక్కడ వీ
రిని బోరించితి నయో విరించితనయ! నా
కును వీరలసమరూపత
యును బోరును వెఱఁ గొనర్చుచున్నది మిగులన్." 213

వ. అని పలికి మున్ను దా నందు నొక్కరంభఁ గూడి క్రీడించు
[1]చుండి యప్పుడనతిదూరంబున వనితాకృతం బైనయాక్రంద
నంబు వినంబడినఁ గారుణ్యసంభ్రమంబున నద్దిక్కునకై చను
టయు, నంతం దనదృష్టిపథంబునం బలాయమానుండనగు
నన్నుం దఱిమి పట్టుకొని యొకకొంతదవ్వు దిరుగఁ గొం
పోవుటయు నచ్చటికిఁ దనకాంత గూడ వచ్చుటయుఁ
దత్ప్రార్థనంబున నన్ను విడిచి యిచ్ఛావిహారంబుల నదియుం
దానుఁ గొంత ప్రొద్దుపుచ్చుటయు నంత రెండవరంభ వచ్చు
టయు దానివచనప్రకారంబును గలహాభంగులుం జెప్పి
యానలకూబరుం డాయిద్దఱు రంభలయందు. 214

1. చున్నయెడకనతి.

సీ. తా నటమున్న క్రొత్తగఁ దీర్చినట్టిక
స్తూరికాతిలకంబుసొంపుతోడఁ
గన్నెగేదఁగి ఱేకు లన్నువగాఁ గొనల్
గాన్పింప నిడినకీల్గంటుతోడ
బంగారుపస మించుపసనిపుప్పొడి రేఖఁ
జూపట్టుపాపటసొబగుతోడ
సరివాటు గాఁగఁ గేసరములు గ్రుచ్చిన
కురువిందవిరిగుబ్బసరముతోడ
తే. నొప్పు మీఱుచు నున్నట్టియొకతెఁ జూపి
"యీ సరోజాయతాక్షియు నేను నున్న
చోటి కింతకము న్నావధూటి వచ్చె"
ననుచు రెండవయింతి నమ్మునికిఁ జూపె. 215

ఉ. చూపిన నాలతాంగి యజసూనున కంజలి చేసి 'యోమహా
తాపస! యెల్లనాఁడు మము ద్వారకచేర్పున నాడినట్టి మీ
యాపలు కింతచేసె' నన నన్వ్యయు నట్ల యనన్ మునీశ్వరుం
డాపుపుఁబోండ్ల నిద్దఱ 'యథార్థము పల్కితి'రంచు నవ్వుచున్.

క. "ఆమాటలు సరిదాఁకెఁ గ
దా! మా కీవీక్షణోత్సవాతిశయంబున్
బ్రేమమునఁ జూడఁగల్గెను
వామేక్షణలార! పోయి వచ్చెద నింకన్." 217

క. అనుటయు నలకూబరుఁ "డో
మునివర! యిద్దఱ యథార్థముగఁ బల్కితి రం
చును బల్కితి రెట్లొకొ యిది
వినవలయుం దేటపఱచి విచ్చేయుఁ" డనన్. 218

సీ. నాఁడు తా నాత్మసౌందర్యవైభవపతి
వాల్లభ్యమహిమగర్వమున నాడు
కొనువాక్యములు నేను వినలేక సవతి యే
గతిఁ గల్గునో మీఁదు గంటివె యని
నట్టిమాటఁ దలంచి యాపలు కింతసే
సె నటంచుఁ దార్కాణసేసె నొకతె;
యొకతె రంభారూపయుక్తిచేఁ బ్రియుఁగూడఁ
గాంక్షించి యొకకార్యఘటనవేళ
తే. నాదియందును నాచేత నదివరముగఁ
దనకు నిచ్చితి ననిపించుకొనుట యిపుడు
హృదయమున నిల్పి యాపలు కింత సేసె;
ననుచుఁ దార్కాణ సేసె రెండును నిజంబు. 219

క. నా విని యిపు డీభావం
బీవనితకు నీవనితకు నిది యనుచు బయల్
గావించి తథ్యమిథ్యా
భావంబులు మీర లేరుపఱుపఁగవలయున్. 220

క. నావుడును "దథ్యమిథ్యా
భావంబుల కేమి? నీకు భావింపఁగ స్వా
భావికమే యీయాకృతి
భావము? నిజ మెద్ది యీప్రపంచమునందున్. 221

క. నీ పట్టురువడ నొక్కతెఁ
జూపి యొకతె గర్వ మడఁచుచుం వలయుగతిం
బ్రాపింపవచ్చు భోగము
నీపుణ్యం బినుమడించి నేఁడు ఫలించెన్." 222

ఉత్సాహ.—

అనుడు నోమహాత్మ పెద్దలైనవారిఁ దడవుగా
నునిచి యిట్టు నట్టు పలుక నొప్ప కేమి వచ్చునో?
చనుఁడు నిలుప వెఱతు ననినఁ జనియె నాతఁ డట్ల యా
ననుచు నుచితలీల నుండు మనుచు నల్ల నవ్వుచున్. 223

సీ. అర్థేశనందనుఁ డంతట నెప్పటి
తనపువ్వుఁబోఁడి కైదండఁ గొనుచు
'నిది యెంత లేదు నెమ్మది నిట్టివిఘ్నముల్
గుఱిచేసి మనకేలి మఱవనేల?
ర'మ్మంచు రెండవరంభఁ గనుంగొని
'నీ వెంతనేర్పులు నెఱపితేని
మాయలే యని తోఁచు మాకుఁ గావున నీదు
సత్య మెఱింగింపఁ జాలినట్టి
తే. సాక్షిఁ దెమ్ము పొ'మ్మని తిరస్కారసరణి
దోఁపఁ బలికెఁ దాత్కాలిక దుర్నివార
మారకేళీకుతూహలమహిమచేత
నెచటి కేనియు నపుడు తా రేగఁ దలఁచి. 224

ఉ. ఆసుదతిం గనుంగొని తదంగన యప్పుడు హెచ్చినట్టి పే
రీసున నీసడించుచు "నోకించుక నీకును సిగ్గు లేదొకో!
దోసము గాదె యిద్దఱు వధూవరు లేకత మున్నచోటికిం
డాసిన? నిట్టియాసలఁ గడంగిన నేమని చెప్పు! నావుడున్.225

వ. ఆరంభ యమ్మాటలకుఁ గడునలిగి రోషకషాయితవీక్షణంబుల
నాపక్ష్మలాక్షి నీక్షించి. 226

శా. "ఓసీ నీకొఱఁగామియే యిది నిజం బూహింప కిట్లంగజ
వ్యాసక్తుం డగునాథుచేష్టితము గాఁ గైనం గుబేరుండు లేఁ
డో సుత్రాముఁడు లేఁడొ పద్మజుఁడు లేఁడో ధర్మపుంభ్రాపు లే
దో సత్యంబును నిల్పు నింతన కడుం దుర్లింగ నీ కేటికిన్?"

క. అనిన విని నాయకాదర
ఘనగర్వము [1]నిరసనంబుఁ గడుఁ జిత్తములోఁ
దనరఁగ నప్పలు కించుక
యును గైకొన కవ్వధూటి యుద్ధతిఁ బలికెన్. 228

క. అఱపు లుడిగి పోపో నీ
యఱచేతం బండ్లు వచ్చినప్పుడు మమ్ముం
గఱచెదవు గాని తగునెడ
మొఱయిడు మది యెట్టిదైవములు వినియెడినో. 229

వ. అనుటయు. 230

క. "కానిమ్ము వేగిరింపకు
నీనుడుటనె ప్రొద్దు వాడిచెనే యేదైవం
బైనను విన? కిప్పుడ యిదె
నానిజ మేర్పఱచి నీ కొనర్చెద శిక్షల్." 231

వ. అని పలికి యచ్చోటు వాసి కొన్ని యడుగు లరిగి యంతటఁ
దనకోపంబును మించి దీపించు ప్రియవియోగదర్పితానల్ప
కందర్పహేతిఘాతజాతచేతస్తాపంబున కోపక యాపడఁతి
కడుం గృశించి గళితకంకణ యగుచు నిలిచి యొక్కయుపా
యంబు చింతించి తిరిగి వచ్చి యిట్లనియె. 232

1. నీరసంబు.

క. "నీ విచ్చో మెఱెయత వై
కావరమున వలసినట్లు గయ్యాళింపం
గా వెఱచి [1]పెద్దమొఱ గా
నే వీరిని వారిఁ దగిలి యేల వచింతున్. 233

క. నీవును ఈ ర మ్మిప్పుడు
దేవసభం దేఱి యేగు దెంత" మనుచుఁ దా
నావనజాక్షిని డగ్గఱి
తీవరమునఁ గొంగుపట్టి తిగిచెం గినుకన్. 234

చ. తిగిచినఁ "జూచితే నిను మదిం గణియింపక యెంతసేతకుం
దెగియె భయంబుదక్కి వెనుద్రిమ్మరిరక్కసి గాక భూమిలో
మగువయె యీగయాళి? ప్రథమంబున నోర్చినతప్పు సూవె
యీ, పగిది ఫలించె ?" నంచుఁ బ్రియుఁ బల్కెఁ గరం బది
సంభ్రమించుచున్. 235

క. పలికిన "మన కేమీ? విబు
ధులసభలోపలన తనదుదుండగ మెల్లం
దెలిపి తగుశిక్ష చేయుద
మలిగి యిపుడు పదర నేల?" యని యతఁ డాడెన్. 236

తే. అంతఁ బ్రతిరంభ చూచి "నీయాత్మలోన
నింత యుండిన నీ[2]సత్వ మెఱుఁగవలయుఁ
దిరుగఁబడినను విడువఁ జూ! దేవసభకుఁ
బద" మనుచుదానిఁ గూడి పోఁ గదలుటయును. 237

వ. కొంత చింతించి యతనికాంత యతని కిట్లనియె. 238

1 పేద. 2. సత్య.

సీ. అప్సరస్త్రీలలో నగ్రగణ్యత్వంబు
జగదుపశ్లోకితంబుగ వహించి
యూర్వశీమేనకాద్యుత్తమస్త్రీలు రా
వమ్మ పోవమ్మ నా నతిశయిల్లి
యెన్నండు నెచ్చోట నేవారిచే వ్రేలఁ
జూపించుకొనక ప్రస్తుతికి నెక్కి
నలకూబరుండు ధన్యతరుండు నా గఱు
వతనంబుచే నీకు వన్నె దెచ్చి
తే. యొప్పు[1]నే యింకఁ గడపట నిప్పిశాచి
నాకు సరిచేసికొని దేవలోకసభను
"నీవు సూ నీవు సు!" మ్మని యేవిధమునఁ
గలహ మాడెద? నిది నీవె తలఁచిచూడు! 239

క. కోపము పాపమునకుఁ బొ
త్తీపెనుదగవునకుఁ దగఁగ నేతిట్టాటల్
ప్రాపించునో? పడంతుల
కోపురుషశ్రేష్ఠ యివియు నొక్క బ్రదుకులే? 240

వ. అదియునుం గాక. 241

క. "రంభకు సహాహా యొకప్రతి
రంభ గలిగి తిగిచి తెచ్చె రచ్చల!" కనిసం
స్తంభింపనీరు హాస్యా
రంభణ మిాపోరు నిర్జరవిటుల్ నగుచున్. 242

క. నానడకలకును యోగ్యము
కానిది యిపు డిచట [2]నైనకలహము బ్రదుకే

1. నేనింక. 2. నైనఁగల.

ల్లైన నగుఁ గాని యిఁక నీ
యాన ధరణి విడిచి దివికి నడు గటువెట్టన్. 243

క. ఈకలహ మపుడ వినఁబడు
నాకంబున సురల యాననము లేగతి నా
లోకింతుఁ? దెగినఁ దెగనీ
నాకు మరుఁడు నిన్ను [1]నిలు మనఁ డాకునికిన్." 244

వ. అనుడు రెండవకొమ్మ యమ్మాటలాకర్ణించి యోకాంతుండ! యీకాంత నేర్పు చూచితే! వేల్పులకడకు నేతెంచినఁ దన మాయ బట్టబయలంబడు ననయెడఁదలంపున రాఁగూడక సురలయాననంబు లేగతి నాలోకింతు? నని నాకగమనంబు పరిహరించె; నందును ధరణి విడిచి దివికి నడు గడువెట్ట నని తోడిఁబడ నీమీఁది యాన పెట్టుకొనుట [2]ఖేచరత్వంబు కలిమియు సందియంబ. ఇంతతడవు ప్రియకాంత యనుచు నెట్లు నమ్మి? తని పల్కిన నది వివేకమార్గంబ యగునని నలకూబరుండు తద్వాక్యంబులకు నిరుత్తరయైయున్నతన దండ చెలువ నుండనీక యోసి మాయలాడివిగదే! యని మెడపట్టి పాయంద్రోయుటయు నదియ సందుగా నాయిందు ముఖి [3]యందంద దట్టించి 'యిట్టివెడనేఁతలచేత నాథుని కెడ నేసి చేతోజాత హేతిఘాతంబులపాలుపఱచి తని పలికి యాతరళాక్షిని హేతిఘాతనిమిత్తంబు చేతన కాయవియో గంబునొందు మని శపించె.' నలకూబరుండును దత్కాల(గుణ)ం బెట్టిదియొకాని యాఁగాములు వివేకింపలేక యిది యిట్టి

1. నేలుమన. 2. వివేకింపఖేచ. 3. నందంద.

[1]శాపంబునకుఁ దగునని పలికి "యోసి నీపే రెద్ది? యెట్టి
దాన?" వనియడిగె నప్పుడు తత్ప్రతిరంభ సైరింపక. 245

శా. "ఇందాఁక న్నినుఁ జేరనీక నను న క్లింతే మనోజవ్యథన్
గుందంజేయుట చాల కే మడిగె దీగొంటున్ వృథా"
యంచుఁ "నా, కందర్పత్వరఁ గానలే" వనుచు నాకంజాక్షిఁ
బో ద్రొబ్బెఁదా, నెందున్ నిల్వఁగనీక పేరలుకతో నెంతేఁ
గడున్ దవ్వగన్." 246

వ. అని చెప్పి యాసిద్ధుఁ డాసుముఖాసత్తి కి ట్లనియె. 247

తే. "అట్లు పోద్రొబ్బుటయు నతఁ డాత్మ నిచ్చ
గించుకొని యుండెఁ గాని తా నెంచఁ డయ్యె
రంభ యాఁగాము లా ప్రతిరంభ మీఁది
ప్రేమఁ "గాముకుల్ నూతనప్రియులు గారె?" 248

క. అనుటయు "నీ వం దేయిం
తిని సత్యపురంభ యనుచుఁ దెలిసితి? వాలా
గున భంగ మొంది యూరక
చను టరయఁగ నదియ కపటసతి గావలయున్. 248

క. త న్నట్లు పలికి ద్రొబ్బఁగ
మిన్నక చన నంత నోరు [2]మెదపక యది యా
ము న్నాడినమాటలబిజు
సెన్నఁగ? [3]నిది గనియె యతఁ డుపేక్ష యొనర్చెన్. 259

క. అది యట్టిద కాని మ్మా
తుద చెప్పుము సిద్ధపురుష! తొల్లి యెచటఁ గ

1. శాసనంబునకు. 2. మెంగయె. 3. నది.

న్నది విన్నదిగా దద్భుత
మిది వినవలయు" నన నాతఁ డిట్లన పలికెన్. 251

సీ. "ఇటమీఁద నింక నొక్కటి యద్భుతము విను
మోపయోజానన! యాపదంతి
నారీతి నెంతయు దూరంబుగాఁగఁ బో
ద్రొబ్బి యేతెంచి యాతోయజాక్షి
ప్రియుఁ జూచి "మగవారిప్రేమ లిట్టివిగదా!
యెట్టు నమ్మఁగ వచ్చు నిచ్చలోనఁ?
బ్రాణేశ యటు దండఁ బాసినమాత్ర నీ
ద్రిమ్మరి నెచ్చోటఁ దెచ్చుకొంటి?
తే. నిన్ను నే మన నున్నది నిరభిమాన
గుణత నినుఁ జేరు నన్నను కొనుట గాక?
నాకునా యిన్నిపా!" ట్లంచు నాకులమతి
నడలెఁ గన్నుల బొటబొట నశ్రు లొలుక. 252

చ. అడలిన నాదరంబునఁ దదశ్రుజలంబులు కేల నొయ్యనఁ
దుడుచుచు "నాయెడం గలదె దోస మొకింతయు నెంచి
చూడ నో, పడఁతుక? దాని నీవ యనుభ్రాంతిఁ గరం బిటు
[1]లాదరించి యే, ర్పడినఁ బరిత్యజించితిని బట్టఁగరా దిది
తప్పుగా మదిన్. 253

మ. అని యింతిన్ నలకూబరుం డురముతో హత్తించుచున్
దుఃఖ మార్చి నికుంజంబునకున్ రతిక్రియకు నై చేర్పంగ
వేతొక్కఁ డం,తన వచ్చెన్ నలకూబరుం డచటికిన్ "నా

1. లాచరించి.

రూపముం దాల్చి వంచన నెవ్వాఁడుర చేరినాఁ [1]డిట
దురాశఁ రంభ?" నంచుఁ వెసన్. 254

తే. ఇట్లు వచ్చినఁ గనుఁగొని యేను మిగుల
నుల్లమున వెఱఁ గందితి "నొకటివెనుక
నొకటి రాఁ జొచ్చె మాయ లీయుర్విమహిమ
తెలియఁగు గాదు గదా!" యని ధృతి చలింప. 255

సీ. అ ట్లేగుదెంచుచో నతని గన్గొని రంభ
బెదరు నాశ్చర్యంబు మది జనింప
విభున కి ట్లనియె "వల్లభ! యిది యొక్కమా
యా ప్రపంచము చూడు మద్భుతంబు!
నీదురూపముఁ దాల్చి భేద మొక్కించుక
యును లేక కాన్పించుచున్న వాఁడు
తనదురూపము నీవు ధరియించినాఁడ వం
చున్న వాఁ డిది గెల్వ యుక్తిచెపుము

తే. యపుడు నారూపుతో నది యన్ని వెతలఁ
బెట్టి నది గడచితి" మన బెట్టిదముగ
నిపుడు నీరూపుతోడ వీఁ డేగుదెంచెఁ
దిరుగఁ డొకమాత్రమున వచ్చుబిరుసు[2]ఁజూడు. 256

క. మనయభిమతఖేలనముఁలు
మనమున సైరింప కిన్నిమాయ లకట యే
దనుజుఁ డొకో మాత్సర్యం
బొనరఁగఁ జలపట్టి పన్నుచున్నాఁడు కడున్." 257

వ. అని పల్కుచుండ. 258

---

1. డఁట. 2. చూడ.

శా. అంతం జేరఁగ నేగుదెంచి యతఁ "డోయబ్జాక్షి! యే
మంచు వి, భ్రాంతిం బల్కెదు కల్లయున్ నిజము వీడ్పా
టొందఁగా? నిప్డు నీ,కాంతున్ నన్నుఁ బరిగ్రహింపుము
మదాకారంబు వీఁ డెవ్వఁడో, యెంతే నొప్పుగఁ దాల్చి
వంచితవు నీ వేతన్మహామాయ చేన్. 259

మ. మది నామాటలు నమ్మవేనియు నిఁకన్ మమ్మిద్దఱన్ ధైర్యసం
పద పెంపారఁగ దవ్వులన్ నిలిచి యోపద్మాక్షి వీక్షింపు మే
నిదె ఖండించెద వీని మామకమహాహేతిప్రకాండంబుచేఁ
దుదశోధించెదుగాని నీకుఁగలయుక్తుల్ మీఱనాసత్యమున్."

చ. అన విని చాలఁ దల్లడిలి యాయక నాయకుకంఠమున్
రయం,బునఁ దనకౌఁగిటం బొదివె "భూరికృపన్ ననుఁ
గానరే ప్రియున్, మనుపరె వేల్పులార యొకమాయపు
రక్కసుఁ డాక్రమించి తాఁ, దునుముచు నున్న వాఁ
డలుకతోడ నిరాయుధు" నంచు నేడ్చుచున్. 261

చ. అది గని వాఁడు నవ్వి "యిది యేఱ వివేకము? గట్టిగాఁగ న
న్నె దనుజుఁ జేసితే ముగుద! నీవు దలంకకు నే నిరాయుధున్
మదమఱి పాఱువానిని బ్రమత్తునిఁ జంపెడువాఁడఁ గాను'నా
కెదిరిచి నిల్చునో' యనుచు నీతినిఁ ద్రుంచెద నంటి నిత్తఱిన్.

వ. ఎదిరించి నిల్వనోపునేని, తనకైదువెచ్చుట నున్నది?
తెచ్చుకొమ్మను; మోకొమ్మ నెమ్మనంబున నితండ
'నిక్కపునలకూబరుం' డనియు, యుద్ధంబున జయాపజయంబు
లెంచినట్టురావు; తోడింబడ నితని కొక్కటి యయ్యేనేని
యే నేమి యగుదాన?' ననియు విచారించితేని నితనితథ్య

మిథ్యాభావంబు లేపడునందాఁక నేను యుద్ధంబునకు వేగిరింపక సహించెద. ఇంకను మాయిరువురవాక్యప్రకారం బులు వినియు, నీవెఱింగినపూర్వరహస్యంబు లడిగియు, మఱియు నుచితమగుతెఱంగులవలన మాకపటాకపటవర్త నంబులు దెలిసికొనుము. నాకుం బ్రియవనిత వైననీవు నాయెదుటన యిట్లు [1]పరునిఁ గంఠాలింగనం బొనర్చియుండ నిచ్చలోన మచ్చరంబు పెచ్చుపెరుఁగక యుండదు. పెచ్చు పెరిఁగెడు మచ్చరంబు సత్యాసత్యవివేచనపర్యంతంబు నిలువ కెట్లొనర్చునో యెఱుంగరాదు; కావున నాత్మహితంబుఁగోరి తేని [2]యతని విడిచి యెడగలుగ నిలిచి నాపలుకులు విను" మని పలికిన. 263

క. ఆచెలువ తనదుప్రియునిం
గాచుకొనఁగ నప్పు డదియె గతిగా మదినా
లోచించి చూచి మఱి త
ద్వాచాగతి నతని కెడగఁ దాఁ జని నిలిచెన్. 264

క. అతఁడు "నోతొయ్యలి యిపు
డీతనియీఁకత్తి గిత్తి యేను గణింపన్
భీతిలకు మన్న మానవు
భీతప్రకృతి" వని యెప్పెఁ బ్రియ యటు చనఁగన్. 265

శా. ఆరీతిం గడ కేగి తా నిలిచి ప్రేమాంచత్కటాక్షంబులన్
ఘోరాసూయనిరీక్షలన్ వరుసఁ గాంతున్ దత్సమాకారు న
న్నారీరత్నము చూచుచుండె నెచటన్ వ్యర్థంబు లత్యుజ్జ్వలా
కారశ్రీసమతల్ జనించు ననురాగంబుల్ మమత్వంబుచేన్.

1. పరునికంఠా. 2. యితని.

సీ. రెండవనలకూబరుం డంత రంభఁ గ
   న్గొని "చెల్వ భావించుకొనుము నీవ
యమరేంద్రుఁ డంప నిం దరుగుదెంచితికద
   మణికంధరునితపోమహిమఁ జెఱుప!
నతని నేచెట్లఁ గట్టితి? వీతఁ డెచ్చోట
   లంకించుకొనియె నలంఘ్యమైన
విరహతాపంబునఁ బొరలుచు నీరాక
   కెదురుచూచుచు నున్న డే నటుండ?
తే. నకట! సురకార్యవిఘ్న[1]మోయనుభయమున
వెంట రా లేనిపాప మివ్వేతలు దెచ్చెఁ
దేరకాఁ డిట్లు నిన్ను భ్రాంతిని బొరల్ప
బాస సేయంగవలసె నే భర్త ననుచు. 267

మత్తకోకిల.—
వెంట వచ్చిన నీవు నాపయి వేడ్కఁ జిక్కి తపక్క్రియల్
గెంటఁ జేయ నెఱుంగ కుండినఁ గీడు వాసవుచేత నే
వెంట రా కటు నిల్చినన్ ననవింటివానికిఁ గోప మీా
రెంటఁ జింతలు కొంత ప్రొద్దొనరించినన్ బిరువీఁకుగాన్. 268

మత్తకోకిల. అంతఁ గంతునిపంత మెంతయు నంతకంత కనంతవి
క్రాంతిఁ బర్వఁగ నోర్వ "కెట్టటు కాని యింద్రునియల్కసై
రింతు" నంచును సాహసం బొనరించి యే నిటు వచ్చితిం
గొంత వెండియు నింద్రు నెంచుచుఁ గొంచితిన్ నినుడగ్గఱన్.
చ. "తపసితపక్క్రియల్ చెఱిచి దైవతకార్యము నిర్వహించి నీ
వెపుడెపుఁ డేగుదెంతు; నిను నెప్పుడు కౌఁగిటఁ జేర్తు"నంచు నే

1. మానను.

నపరిమితాశ నోజలరుహాసన యిట్టనిచేరువం బ్రియా
సపడుచు నిల్చుకొంటిఁ బికసంచయపంచమవంచితాసువుల్.

క. ఇక్కడ నిను వీఁ డెవ్వఁడొ
యిక్కరణిఁ మోసపుచ్చి యేలుకొనంగా
నక్కట వలవనిశంకల
నక్కడ నే పాడుకాపు [1]లాగతి నుంటిన్. 271

ఉ. ఇంతకమున్న నారదమునీశ్వరుఁ డచ్చటి కేగుదెంచి "నీ
వెంతయు మన్మథార్తిఁ బడి యేమిటి కిచ్చట నున్నవాఁడవో
భ్రాంతుఁడ! నీదురూపమున రంభ నొకం డవలం గరంబు వి
భ్రాంతినిముంచుచుం వివిధభంగులనేలుచునున్నవాఁ"డనన్.

క. విని వచ్చితి "నేసమయం
బున నేగతి సందుకొనియెఁ బోలఁతుక యితఁ? డీ
తని తెలుఁగుఁ జెప్పు" మన "నే
మనిచెప్పెద" ననుచుఁ జూచె నదిప్రియు మొగమున్. 273

తే. చూచుటయు "నేమిచూచెదు శోభనాంగి?
నిన్నుఁ జెందినపాల్లిన్నఁ జెంద
కుండునే నాఁటియలనారదోక్తి యరయ!
నాఁడు నీతోడ నమ్మునినాయకుండు. 274

క. "నినుఁ బోలువనిత నీకును
వనజముఖి! యితనిఁ బోలువాఁ డితనికి నెం
దును గలిగి కలంచునొ! యి
ట్టినిగాఢపుసొంపునుదము లీవులు చనునే?" 275

1. నాగతి.

క. అని పలికెఁ గాదె! యది వృథ
చనునే? యైనను లతాంగి శంకింపకు నీ
మనమున నీగతి; నిప్పుడ
తునిమెద నాఖడ్గమునను దుర్దమలీలన్. 276

వ. ఆఖడ్గం బపు డల్లయచటి కేళినికుంజంబునం బెట్టినవాఁడ; నిదె తెచ్చుకొనియెద నని పోవం జూచినఁ దత్ప్రతిభటుండు "నీ కింతబీరంబు గలిగినం బోరు దూరంబుచేసి యిటు నటుం జననేల? నిరాయుధుండ నంటేని నేను నాయుధం బిదె విడిచితి నని విడిచి యడ్డంబుగా నడిచిన బెడిదంపుటీరసంబును వీరరసంబును ఘోరంబులగుచు నుల్లసిల్ల మల్లయుద్ధం బాయిద్దఱకుం దద్దయుం బ్రవర్తిల్లె; నప్పు డొండొరుల యుద్దండదోర్దండ చండాస్ఫాలనాభీలఘోషవిజృంభణంబులు కుంభినీధరగహ్వర[1]రసముద్ధత ప్రతిధ్వానంబులచేత నినుమడించి ప్రళయజలధరవర్గనిర్గళితంబు లగుబలుపిడుగుల మ్రోత ననుకరింప నిశ్శంకనిరంకుశాహంకారహుంకార గంభీరారావంబులయార్భటులు [2]నిర్భరసముద్భటంబులై దిగ్భిత్తులఁ బిక్కటిల్లుచు వ్రక్కలింప నొక్కరొక్కరి మిక్కుటపువిక్రమంబుల పెక్కువ లెక్కగొననియక్కజపుఁబేరుక్కున మిక్కిలి పేర్చునిచ్చలపుటగ్గలికలఁ దగ్గుమొగ్గు లేక డగ్గఱి యాగ్రహంబు నెఱప [3]నొడ్డారించుచు గడ్డుటుక నీక యడ్డంబుగా నొడ్డుకొనియెడు నెదిరిపిడికిలి వాయం దట్టి బెట్టిదంపుటురువడిం దొడింబడఁగఁ దీసి కీలాగరిష్ఠనిష్ఠురముష్టిఘాత ప్రయోగనైపుణంబుల దీపించుచుఁ గోపంబున నేపు

1. సముత్థిత. 2. నిర్భట. 3. నొడ్డాణించుచు.

దూఱెడునాటోపంబులనాఁపరానియ నూనంపుబిరుసునుంబరు
సఁదనంబును హెచ్చఁ జెచ్చెరఁ జొచ్చి పట్టికొని హెచ్చరికం
గచ్చు వదలక పెరిఁగెడి[1] యచ్చలంబును బలంబును బ్రబలంబుఁ
జేయ గళంబుల ముంజేతు లిడి పెడమఱ నొక్కి ఱెక్క
విఱిచి పడవైచుచుఁ, [2]బడవైచిన విడువక తోడన పరునిం
బడం దిగుచుచుఁ, దిగిచిన బిగి వదలక పయింబడి కదల మెదల
నీక పొదివి పట్టుచుఁ, బట్టిన నిట్టట్టు పెనంగి పట్టువదలించి కరం
బుల నురంబులనడిమి కిమ్ముడించి యొడముకొని బడిబడిం
బొడుచుచుఁ, బొడిచినఁ బొడువనీక కడిందికడిమి నడంగంబట్టి
పగతులచేతులు తొడల నిఱికి పరాక్రమించుచుఁ, బరాక్ర
మించినను విక్రమంబు దక్కక పెనుకటిదట్టికట్టు పిడికిటఁ
దొడికి యెత్తి తెలిపిగొని పఱపి మోకాళ్లు వక్షస్స్థలంబుల
నాని వెల్లకిలఁ ద్రెళ్లబిళ్లమీటుగాఁ జిమ్ముచుఁ, జిమ్మిన ముమ్మ
రపువేగంబుతోడఁ దోడన లేచి పైఁబడఁ గడంగిన నెడయీక
పదంబులు చాఁచి యెదు రొడ్డుచు, (నెదురొడ్డిన) నఱిమిఱి
నొక్కింత తఱిఁ గని యద్భుతరయంబున దిగ్గన లేచి మెడ
యొడిసిపట్టి గ్రుడ్లు వెలికుఱుక నొక్కుచుఁ, నొక్కినఁ జిక్కు
వడక యొకకేలఁ గోకకట్టు నొక్కకేలఁ దొడయుఁ బట్టి
తూలవైచి మఱియు మల్లచఱచి క్రమ్మఱ [3]లెమ్ము రమ్మని
గర్జిల్లుచు, గర్జిల్లిన నూర్జితరయంబున మగుడఁ దలపడి పౌరు
షంబు సేయుచు, వెండియుం [4]బాయుచు డాయుచు ననేక
ప్రకారంబులఁ బోరుచుండ. 277

1. యచ్చలంబులు బలంబును. 2. వైచియుఁ. 3. లెమ్ముహుమ్మని.†
4. బాయుచులాయుచు డాయుచు.

ఆ. అట్టియెడను బచ్చపట్టుదట్టీచేత
నొప్పుతనదుప్రియుని నుజ్జ్వలంపు
ఠీవి నెఱపు చంద్రకావిదట్టీచేతఁ
బరుని గుఱు తెఱింగె సురవధూటి. 278

క. ఇక్కరణి నించుకంతయు
నెక్కువతక్కువలు లేక యిరువురు సరిగా
నుక్కునఁ బోరాడి శ్రమం
బెక్కుడుగాఁ జేసి నిలిచి రెడఁగా నంతన్. 279

ఉ. రంభయు వారిరూపు ననిఁ బ్రౌఢియుఁ దుల్యతఁ బొల్చి
సంశయా,రంభ మొనర్ప నెవ్వరిఁ దిరంబుగ నమ్మ "కహో
నిలుండు సం,రంభము మాని యే నడుగు ప్రాక్తనవర్తన
మొక్కటిఁ రహ,స్సంభవమైనదాని వరుసఁ వచియింపుఁడు
మీర లిత్తఱిన్. 280

క. దానఁ సత్యాసత్యత
లే నామతిక్రొలఁది నిశ్చయించుకొనఁగ నె
వ్వానికి నెయ్యది యుచితం
బానియతి నతండు పోవు టర్హం" బనియెన్. 281

వ. అని యావనిత యాడుమాటకు వార లీయకొన నిద్దఱిం
బాయం బాయఁ బిలిచి యొకఁడు వినకుండ నొకనితోడ
"మనకుఁ దొల్లి కళాపూర్ణుం డనువాని ప్రసంగం బెచ్చట
గలిగెఁ? దత్ప్రకారం బేమి నీవు వింటి?" వని యడుగుటయు
నందు ద్వితీయుండు దానికి సమ్మతంబుగా నుత్తరంబిచ్చెఁ

బ్రథముండు వెలవెలంబాఱుచు నూరకుండె; నయ్యువిదయు నతనిం జూచి "కటకటా! యిందాఁక నేను నిన్ను నిక్కపుఁ బ్రియుం డనుచు నమ్మియుండితి. నీవు కపటరూపధరుండవే!" యని యద్భుతంబును జుగుప్సయు భీతియు నాకారంబున దీపింప నతని విడిచి యితరునిం బరిగ్రహించె; నతం డమ్మాయావి నాలోకించి యతని నల్పావశిష్టాయువుగా శపియించె; నప్పుడు రంభ యక్కపటవర్తనుం జూచి "నీ వెవ్వండ? వెవ్విధంబున నిట్టిరూపంబు ధరియించి నన్ను వంచించితి?" వని యడుగుటయు, సత్యానలకూబరుండు. 282

సీ. ఇందాఁక నినుఁ జేరనీక న న్నట్లల
యించుట చాలక యింక నిలిపి
వాని నేమడిగె దెవ్వఁడు [1]గాక నీ కేమి
యిది కాకదంతపరీక్ష సుమ్ము
నామన్మథార్తి యెన్నఁగ వలదే చాలు
రా రమ్మటంచు నారంభ నపుడ
తోడ్కొని చనియెను వేడ్కతో మోముఁ దా
మర వికసింపఁగా సురపథమున
తే. నంత నితరుండు చింతతో నంత నింత
గొంతవడి నిల్చి దీనతఁ గొమరు దఱుగఁ
జనియె మణికంధరునిపర్ణశాలదిశకు
నల్లనల్లన మిక్కిలి [2]యలసగతిని. 2౽3

1. గాఁగ. 2. నలస.

వ. అట్టియెడ ము న్నతండు తనకేళికానికుంజంబునం బెట్టిన నా పట్టెంబుఁ బుచ్చుకొని తత్సంతోషంబున నుబ్బుచు నిచటికి వచ్చితి; నిది యిచ్చునప్పుడు మద్గురుండు నాతోడ 'దీన నెవ్వారి ప్రేయం బూనితి నవశ్యంబును వారిని వధియింపక మాన'దని యానతిచ్చినవాఁ డేను నిమ్మహాయుధంబు కల భాషిణికంఠంబు ప్రేయ నట్లు పూన్చితిం గావున నప్పటికిఁ దప్పి చనియు మీఁదట నవశ్యం బగు నని పలుకుచు నంతం గలభాషిణిం జూచి కడమపలుకక తక్కుటయు నాకలభాషిణి యతని నీక్షించి సంకోచం బేల? భవితవ్యతావశంబునఁ గా నున్నయర్థంబు కాక మాన దనుటయు; నమ్మాటకు మెచ్చుచు నతండు. 284

క. నీవు వివేకధురీణవు
కావున నమ్మాట యంటి గాక! యవశ్యం
భావి యగుదుఃఖమును జను
నే వాక్రువ్వంగ నిజము నిష్ఠుర మెందున్. 285

తే. ఇంక నీవృత్త మెఱిఁగింపు మేను బలిమిఁ
బట్టు మొఱవెట్టునిను డించి పాఱిపోయి
క్రమ్మఱఁగ వచ్చి మఱి నిన్నుఁ గాన నెచట
నుండి? తది మొదలొక్కఁని చెప్పు ముదిద యనిన. 286

శా. మేఘాంభోనిధి కామధేనుసురభూమీజాతచింతామణి
శ్లాఘాలంఘనజాంఘికత్వసముదంచద్దానలీలా సఘం
టాఘోషానిశఘోష్యమానపరిపూర్ణశ్రీకటాక్షోదయ
ద్రాఘీయోధనసంపదూర్జిత యనంతప్రాభవస్ఫూర్జితా! 287

క. కంజముఖీలోచన జీ
వంజీవాజీవ మృదునవస్మితశోభా
మంజులముఖచంద్రసదా
రంజితవిద్వత్కవీంద్ర ప్రణుతోపేంద్రా! 288

స్వాగతము.—

నిర్వికారమధరణీభరణాంకా, గర్వితారిజయకర్మవిశంకా
సర్వదిక్చరవిశంకటకీర్తి, శర్వరీరమణసన్నిభమూర్తీ! 289

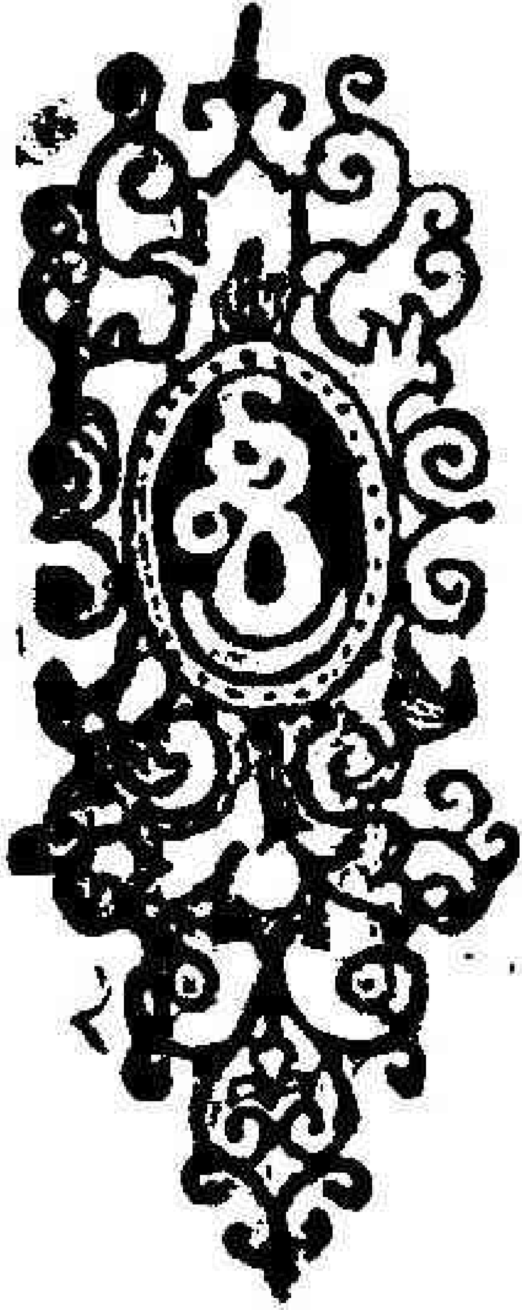
గద్యము. ఇది నిఖిలసూరిలోకాంగీకారతరంగితకవిత్వవైభవ పింగలి యమరనార్యతనూభవ సౌజన్యజేయ సూరయనామధేయప్రణీతం బైనకళాపూర్ణోదయం బను మహాకావ్యంబునందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు

కళాపూర్ణోదయము

చతుర్థాశ్వాసము

సౌభాగ్యవిభూతివి
లాసాలంకార నిత్యలలితాకారా
భాసురయశోగప్రసూనసు
వాసితసకలాశ కృష్ణవసుధాధీశా! 1

సీ. అవధూమణి నవ్వి "నావర్తనము నీవ
చెప్పితి; వింక నేఁ జెప్పఁగలదె?
గురుసత్త్వుఁ డగునలకూబరుచేఁ బట్టు
వడి నీవు నను్ఁ జూప గడఁగి యట్లు
వచ్చుచో నెదురుగా వచ్చినరంభ నేఁ
జూమ్ము; నిక విడిపించి యమ్మెయిఁ జని
యభిమతం బైనయ ట్లంగజలీలావి
హారంబు సలిపితి నంతలోన

తే. నరుగు దెంచినయదియ సుమ్మాద్యరంభ
యారమణిఁ బ్రాణవిభుదండఁ జేరనీక
యవ్విధంబునఁ బోరాడి యంతమునను
దద్గతిని శాపమొందినదాన నేన." 2

* అవధరింపుము. అనువచనము గలదు.

చ. అన విని వార లందఱును నత్యధికం బగువిస్మయంబునన్
మునుఁగుచు "నెట్టిటూ చెప్పుము ముద్దియ! యేగతినట్లురంభరూ
పును ధరియింపనేర్చితివి? పొందుగ నెమ్మెయి సందుకొంటి? వా
యనఘుని నట్లు గూడఁగఁ జిరాభిమతం బిది నీకు" నావుడున్.

సీ. ఆకాంత సిద్ధు నాలోకించి "నిన్నున
వ్యథమునఁ దఱిమెడు వేళఁ దనదు
ప్రాణేశు వెంటన యారంభ గదలి తా
నేతెంచినంతట నిట్టి యొకటి
*యెదురుగా వచ్చుట కెంతయు శంకించి
యటముందు పోవక యచట నిల్చె
నప్పుడే నీక్షించి యదియు వచ్చినయట్లు
గాఁ దదాకృతి గట్టి గాఁగఁ దాల్చి

తే. వచ్చితి నతండు నినుఁ బట్టి తెచ్చుచోటి
కా చెలువ రాక మసలుట యతని కెఱుక
పడక యునికి నాకృతి వేషభాషణాదు
లాగతిన యున్కి నాచేత లమరె నట్లు. 4

తే. ఆచెలువరూప మెట్లట్ల యగుచు నుండఁ
దాల్చు నేరుపు ము న్నొకతఱిని నాకు
నారదుండిచ్చెఁ నదియు వినంగఁ బడియెఁ
గద యతఁడ చెప్ప నీకు మాకలహవేళ. 5

క. అమ్మెయిఁ జెప్పియు నతఁ డపు
'డమ్మాయారంభ యిది' యటంచు ననుఁ బ్రకా

* తనకు మిక్కిలివనిల్చిన సుద్ది యది చెప్ప నీవ వింటివకదా! యావధూటి.

శమ్ముగఁ జేయక కారు
ణ్యమ్మున మన్నించె మన్మథాకృతిఁ గనుచున్. 6

వ. అది యెల్లఁ జెప్ప నేమి? కడపట నిట్టిశాపంబునకుఁ గారణం
బైనయారూపుఁ రోసి 'యది యంతయు నుజ్జగించి యవశ్య
భోగ్యం బైనతచ్ఛాపఫలం బిద్దేవిసన్నిధి ననుభవించినఁ
బరోపకారం బగు' నని వచ్చితి"నని చెప్పి కలభాషిణి యమ్మణి
స్తంభున కి ట్లనియె. 7

తే. "నీదుగురుఁ డన్న యట్ల నీనిశితఖడ్గ
మవితథోద్యమ మగుట సువ్యక్త మయ్యెఁ;
దిరుగ నిన్నును నన్నును దెచ్చె దైవ
మిచ్చటికి; ధన్య నైతి; నీయిష్ట మొందు. 8

చ. అదియటులుండె నాపదు ప్రయాసము లూరక పోకయుండ న
ట్లొదవెఁ బ్రియుండు భజింపననియుండఁగఁ జెప్పితివిప్డు దానికిన్
గొద గలుగంగ సత్యనలకూబరుఁ డొక్కఁడు వేలు వచ్చియా
తుద నతనిన్ శపించెనని తో ల్తటి యాకపటాత్ముఁ డెవ్వఁడో?"

క. అన విని "యేమియు మిక్కిలి
యనఁబోయెదు సుమ్ము తరుని! య ట్లపురూపం
బున నున్న వాఁడ నేఁ జు"
మ్మని మణికంధరుఁడు వల్కె నల్లన నగుచున్. 10

వ. ఇట్లు పలికినం గలభాషిణి యాశ్చర్యంబు నొందుచు. 11

క. విని "నీ వెపు డెట్లారూ
పును దాల్చితి చెప్పు"మని తపోహాతి గావిం
చిననేర్పునంద రంభయు
ధనదసుతుఁడు గూడె ననిరి తత్సఖు లెదురై. 12

సీ. అన "రంభ నట్లు కూడిన వాఁడ నేన; యే
    ర్పడ విను మట్లు తపంబు చెఱిచి
మును నన్ను నది గూడి తన రెడుఁతనమాన
    సము నలకూబరాసక్త మగుట
ప్రకటంబు గాఁగ గోత్రస్ఖలితత్వంబు
    చే నెఱింగించిన నేను రోసి
దాని వీక్షించి యెందేనిఁ బోయెద నని
    వీడ్కొని చనుచు నవ్వేలఁది రతులఁ
తే. దనియమిఁ 'దదాత్మ రంజన దనరఁ గలయ
వలయు'; నని యంత మత్తపోవ్యయముచేఁ ద
దీయవిభురూపుఁ దాల్చి వే తిరిగి వచ్చి
పొసఁగఁ బల్కి రమించితిఁ బూర్ణరతుల. 13

వ. అత్తెఱంగున నద్దివ్యాంగనతో రమించు చునికిం జేసి తత్ప్రి కారంబుననొదవిన నీతోడి క్రీడ లనుభవించి యమ్మాయా రూపంబునకు సద్యఃఫలంబుగా నట్టిశాపంబుఁ దెచ్చుకొని యంతట బుద్ధిమంతుండ నై యప్పటిపన్నాలకుం జని యెల్లమాయలుం జాలించి నావీణెయు రత్నమాలికయుఁ బుచ్చుకొని యిచ్చటివిమహిమలు తొల్లి యెఱింగినవాఁడ నై యిం దేమివిశేషంబులు దొరకునో యనివచ్చితి" నని చెప్పి నగుచు ని ట్లనియె. 14

చ. "నెలఁతుక రంభపొందు విడ నేరక యెంతఘనప్రయత్నతన్
నెలకొని యే రమింప నది నీ వయి తే మని చెప్ప! నీవు న
త్యలఘుతరప్రయత్నపరతన్ నలకూబరుఁ గోరి కూడి రం
జిలఁగ నతండ యే నయితిఁ జిక్కితి వెట్లును నాదుకోర్కికిన్.

చ. జలజదళాక్షి యేను మునిశాపభయంబున నెందు నేరికిం
దెలివిపడంగనీక మది ధీరతఁ ద్రిప్పుదుఁ గాని నీపయిన్
గలదు సుమీ తలంపు మనగానకళాభ్యసనంబువేళలన్
ఫల మిటు లొందె దానికిని భాగ్యవిశేషవశంబునం దుదన్."

చ. అనుడుఁ గృతార్థ నైతిఁ గుటిలాత్మకుఁ డెవ్వఁడు నన్ను
నట్లు వం,చనమునఁ గూడెనో! యనువిచారము వాసెను నీదు
పొందు నా, క నభిమతంబె నీకుఁ దగ నన్నతలంపున నీ
తలంపు నేఁ, గనమిని ద్రిప్పుదున్ హృదయకాంతుఁ నినుం
మును చూచు వేళలన్. 17

శా. నీసౌందర్యవిలాసభాసురతనూనిర్నిద్రసౌభాగ్యమున్
నీసంగీతవిశేషకౌశలము నీనిర్దోషనానాగుణో
ల్లాసంబున్ నను నప్పు డెంతపరమాహ్లాదంబు నొందించెనో!
యాసుద్దుల్ హృదయైకసాక్షికము లేమన్నన్ వృథాయిత్తఱిన్.

ఉ. ఆవిధి నుండునంతట నొకప్పుడు నిన్నును జూచుచో మణి
గ్రీవునిపేరు దోఁచె మదికిన్ మణికంధర! యేకదేశసా
మ్యావగుణంబుచే నతని నాతనియన్నను మద్దిచెట్లుగా
దైవతమౌని తిట్టినవిధంబు తలంపునఁ బొడె నంతటన్. 19

ఉ. దానన గుండె [1]గుబ్బురనఁ దా నెరియన్ విడిచెం ద్వదంగసం
గానుభవేచ్ఛ యొట్టిడిన [2]యట్లది యాదిగ నాదుచిత్త మో
మానితశీల యంతట సమంచితతావకరూపరేఖచొ
ప్పే నొకకొంత గల్గఁ గని యిచ్చఁ గుబేరతనూజుఁగోరితిన్.

క. శాపభయంబున నెఱియఁగఁ
నీపై కోరిక మరల్చి నిధిపతిసుతు నే

1. గుబ్బుమన. 2. యట్లు తదాదిన.

పాపపువేళను జూచితి
నో! [1]పరుసొబగేను మఱి కనుంగొన గుఱిగాన్. 21

క. ఆయతకుతనయుఁ డని ని
న్నే యేఁ బొందితిఁ దుదన్ వినిర్మలభాగ్య
శ్రీ యేమని చెప్పుదుఁ! "బడఁ
బోయిన బూఁబొన్నునఁబడుపోలిక" యయ్యెన్. 22

ఉ. శ్రీయుత మైనదివ్యమణి చేతికి నబ్బఁగఁ బారవైచి తచ్ఛాయ
యొకింత యున్కిఁ గని చాలఁ గృశించితి గాజుపూసకై
నాయవివేక మే మనుకొనం? దుదఁ దన్మణి యబ్బె నన్న న
త్యాయతతత్సమాగమసుఖాప్తికి నోఁచమి నెంచి కుందెదన్.

ఆ. ఇట్టిమాట లిప్పు డే నాడుకొనుటయు
ననుచితంబు 'వారవనితపలుకు
లిచ్ఛకంబు' లనక యెవ్వరు నమ్మెద?
రదియుఁ గాక దృష్ట మన్యవాంఛ. 24

వ. అని లజ్జాశోకంబు లడర నవనతముఖి యైనకలభాషిణిం జూచి మణికంధరుం డిట్లనియె; "నోయుత్తమవిలాసిని నిన్ను నితర వారవనితలయట్లసత్యవాదినిఁగాఁదలంపనంత వింతవాఁడనే! నీపలికినట్లు నీకు మున్ను నాయందుఁ గోరిక గలుగుటకు గుఱుతొకటి యున్నది; యది యెద్దియంటేని నారదుండు కడపట నిన్ను నింటికి ననుపుచు నేను విన నీతోడ. 25

తే. కొమ్మ నీవాత్మలో మును గోరినట్టి
కాంతు రంభామనోహరకారుఁ డగుచు

---

1. పయి.

మెఱయువానినిఁ గూడి రమింపఁగలవు
నమ్ము పొమ్మిఁక నీభవనమున" కనియె. 26

క. 'నలకూబరుఁ గూడెద' నని
పలుకక య ట్లనినసత్యభామను పలుకుల్
ఫలసిద్ధియు నరయఁగఁ దో
య్యాలి నను మును నీవు గోరు టన్నృతం బగునే? 27

క. ఆకోరిక శాపభయో
ద్రేకవిశేషమున నెఱయఁ దెగు టరుదును గా
దో కామిని లోకమున వి
వేకింపఁగఁ గలవ యిట్టివియు నొక్కొకచోన్. 28

వ. రంభాసాన్నిధ్యశోభితాభినవవిలాసభాసురుం డైన నలకూబ రునిరూపున హత్తినట్టిచిత్తంబునకుఁ దదన్యం బెట్టిదియైనను మఱి యింపు గామియుఁ జిత్రంబుగాదు. పురుషులందు నొక్కొక్క వేళ గుణంబున నిట్టివి గలవు; తత్ప్ర[1] కాశకంబైనది యొక్కకథ గల దది పాప[2]నాశనంబై యొప్పుచుండుఁ గావునఁ దాత్పర్యంబున నాకర్ణింపుము తన్మూలంబు మొదలు కొని చెప్పెద నని యిట్లనియె. 29

సీ. "కాంత యేఁ దొల్లి యనంతదేవవ్రతో
ద్యాపనకొఱకు ననంతపద్మ
నాభునిసన్నిధానమునకు వచ్చితి
వచ్చి యచ్చటఁ గరం బచ్చెరువగు
కవితచే నద్దేవు వివిధభంగుల నుతి
సేయుసత్కవుల నీక్షించి యిట్టి

1. కారం. 2. నాశనంబు నై.

సౌభాగ్య మేగతి సంభవించునో యను
వాంఛతో నచ్చటివారివలన
తే. నీమృగేంద్రవాహనసుద్ధు లెల్ల వినుచు
నచటి కిద్దేవి యనతిదూరాంతరస్థ
యగుటయు నెఱింగి యేతెంచి తగ శిలాక్షు
రోక్తసాహసవిధి నిష్ట మొంది తిరిగి. 30

వ. అరిగి యద్దేవుని యగ్రమంటపమున. 31

ఉ. అంతము గాఁగ గౌతమకణాదమతంబులు భేదవాదిసి
ద్ధాంతము జైమినీయ మురగాధిపశాస్త్రముఁ గాపిలంబున
త్యంతము నాకలించి యవి యాత్మల మెచ్చనిపాంచరాత్రరా
ద్ధాంతవిధాసమర్థనసమర్థకృతార్థమతిప్రదీప్తులన్. 32

సీ. శ్రీమహితాష్టాక్షరీమంత్రజపపరా
యణుల నారాయణధ్యానపరుల
దేవతాంతరచింతనావిదూరుల గామ
రోషాదిరహితుల రూఢమతులఁ
జిదచిదీశ్వరతత్త్వవిదులఁ ద్రైలోక్యపా
వనచరిత్రుల బుధవంద్యపదుల
నకలంకశీలుర నఖిలశ్రుతిస్మృతి
శాస్త్రపురాణవిజ్ఞానఘనులఁ
తే. దమకుఁ జక్రికి నిత్యసిద్ధంబు లైన
శేషశేషిత్వములు చింత చేసికొనుచు
నతనిదాస్యంబు గతిగాఁగ నరయుపరమ
వైష్ణవులఁ గంటి సభగాఁ బ్రచరిలంగ. 33

క. కని యే దండనమస్కృతు
లనేకము లొనర్చి వార లడుగఁగ నాపే
రును గంధర్వత్వంబును
వినిపించి హరి స్తవేచ్ఛవిధముఁ దెలిపితిన్. 34

ఆ. తెలిపి "యోసుబోధవిలసితులార! మీ
రాయనంతశయనునట్ల నాకు
నాకవిత్వసేవఁ గైకొనుఁ" డని తగు
వర్ణనముఁ గడంగ వారు చూచి. 35

సీ. "ప్రకృతిపూరుషులందు బహిరంతరముల నె
ప్పుడుఁ జలింపక పరిపూర్ణుఁ డగుచుఁ
దనకు నాదియును మధ్యంబు నంతము సమా
నుఁడు నధికుండు నెందును గలుగక
సర్వజ్ఞుఁ డై సర్వశక్తి యై సర్వని
యంత యై సర్వాత్ముఁ డై వెలయుచు
సర్వంబుఁ దనకు శేషముగ సర్వమునకు
శేషి దా నగుచు లక్ష్మియును దాను

తే. రుచియు రవియుఁ జంద్రికయుఁ జంద్రుండువోలె
నయుతసిద్ధత్వ మొప్పంగ నాదిమిథున
మనఁగ సకల వేదాంత వేద్యతఁ దనర్చు
పరమపదనాథుఁ బొగడు నీప్రౌఢికొలఁది." 36

క. అని యిట్టటు నాచే ద
ద్వినుతులు సేయించి మెచ్చి విశ్వహితార్థం
బును జెప్పించిరి త్రిజగ
జ్జననీపరమపదనాథసంవాదకథల్. 37

క. చెప్పించి "యీకవితచే
నిప్పుడు గాకున్న నీకు నిఁక నొకమేనకా
దప్పక యొదవుఁ దిరంబుగ
నప్పరముని పరమభక్తి" యని రధికదయన్. 38

వ. ఏనును దాదృశంబైనమదీయకవిత్వాధార శారదాపీఠంబునం దలియందజేవినుతి కెక్కునందాఁక మిక్కిలి మెచ్చుకొనరాదని యచ్చోటికి నంత నరిగితి; ననిపలికి, యింకఁ బ్రకృతకథ వచ్చుచున్నది యాకర్ణింపు; మట్లు శారదాపీఠంబునకు నేఁ జనునప్పుడు తత్సన్నిధియందు. 39

సీ. ఋగ్వేదఘోషసమృద్ధి యెం దొకచోట
నొకచోట యాజుషాభ్యుదయమహిమ
సామగానధ్వానచాతుర్య మొకచోట
నొకచోట నాథర్వణోక్తిగరిమ
గృహ్యసూత్రనిపాఠఖేలనం బొకచోట
నొకచోట శబ్దతంత్రోపచయము
జ్యౌతిషసిద్ధాంతసంఘర్ష మొకచోట
నొకచోట ధర్మశాస్త్రకలనంబు

తే. లుభయమీమాంసల ప్రసంగ మొక్కచోట
నొక్కచోటను బటుతర్కయుక్తికథలు
యోగసద్గోష్ఠి యొకచోట నొక్కచోటఁ
గావ్యకలకల మొప్పారఁ గనుచు నంత. 40

సీ. పదవర్ణసౌష్ఠవప్రకటనం బెంతయు
నింపుమీఱఁగ రవ్విచ్చి యిచ్చి

తగ నుదాత్తాదిభేదములు గొంటక పర్వఁ
గనుబొమ్మచేష్టలఁ గలిపి కలిపి
యెడనెడలఁ గవళ్ళఁ దడఁబడ కుండంగ
గుఱుతులు మదిఁ బాదుకొలిపి కొలిపి
నిజశిక్షలో బుద్ధి నిలక విస్వరములు
పలికిన బుగ్గలు నులిమి నులిమి
ఆ. యొక్కమండపమున నుజ్జ్వలబ్రహ్మవ
ర్చసముతోడ బ్రహ్మచారులకును
బరమనియమవృత్తిపరత వేదముఁజెప్పు
చున్నయట్టి యొక్కయొజ్జఁ గంటి. 41

క. కని డగ్గఱఁ బోయిన నా
యన రారమ్మనుచు నెవ్వరయ్యా మీరల్
ఘనతేజంబున నొప్పెద
రనుచుఁ జోటిచ్చి మత్కులాఖ్యలు వినియెన్. 42

క. విని పూజ్యులు వచ్చినయపు
డు ననధ్యాయ మని యప్పుడు వటుప్రకరం
బును జదువు మాన్చి నాతో
ననుగుణవిహితోపచారుఁడై వర్తిలఁగన్. 43

సీ. మెఱుఁగారుముంజియు మేనికోమలికంబుఁ
గడుఁదిట్టతనము గుల్కెడు మొగంబుఁ
బసుపుగోఁచులరొప్పు బ్రహ్మతేజంబును
జారుగృష్ణాజినధారణంబుఁ

దళితకుజన్నిదము మేధావిబొట్టును జిన్ని
[1]పట్టెవర్ధనమును జిట్టితడుపు
మొలవంకయుంగరంబులసొంపు దండపుఁ
గోలయు సన్నపువ్రేలుసిగయు

ఆ. నొప్ప బ్రహ్మచారి యొకఁ డేగుదెంచెఁ బు
స్తకముఁ గొంచుమిగుల సంభ్రమమున
నొజ్జ యతనిఁ జూచి "యోరి యేమిర కడు
నాలసించి?" తనియె ననిన నతడు. 44

వ. ఏ నాలసించుటకు నిమిత్తంబు చాలఁ గలదు; మీ
కేమియు వినఁబడదు గావలయు! వినిపించెద, వినుం డని
పలికి యి ట్లనియె; నట్లు మీరు ననిచిన నేఁ జనునప్పుడు
శాలీనుండు తమపువ్వుఁదోఁటలోన నొక్కలతాగృహంబు
నందుఁ దనపాదంబులు సుగాత్రి వేడుకతోడఁ దొడల
మీఁద నిడుకొని యొత్తుచుండ నిష్టసల్లాపంబుల నలరుచుండి
నన్నుం జూచి నగుచు "నుపాధ్యాయులు పుస్తకంబునకుఁ
బంచిరే? యది యిక్కడన యిదే డాఁచినాడ." నని తమ
యుపరిభాగశాఖఁ జూపి "కొంచుఁ బోదువు గాని యటు
గూర్చుండు" మని యెదుట నున్న యొక్కవిహారవేదికతోడి
లేమావినీడఁ జూపినఁ గూర్చుంటి; నంతఁ దనయింతి మూఁ
పునఁ జేయిడి యాయమ కి ట్లనియె. 45

క. "అమృతము సేవించితివో
రమణీ యే మైనసిద్ధరస మబ్బెనొ నీ

1. పట్ట.

కొమరుం బ్రాయము మిక్కిలి
కొమరొందెడుదినముఁ గ్రొత్తక్రొత్తగ నెలమిన్. 46

క. మగవానికంటె మునుపుగ
మగువ కెడలుఁ బ్రాయ మండ్రు మానవతీ నీ
జిగిబిగువు లంతకంతకు
మిగులంగఁ బొలుపొందుటకు నిమిత్తము చెపుమా!" 47

వ. అనుటయు నవ్వనిత చిఱునవ్వుతోడ నాయనం జూచి. 48

లయగ్రాహి.—
"ఏ నెఱుఁగ నేమియును దీనికి నిమిత్తము న
నూనమమతావహిమచే[1]నైన దోఁచుఁ
లేనికొమరుందనము లేనిచెలువంబు" నన
"నోనెలఁత! యాగతిన లేనియవిగా వి
ష్మేనిపస లీవెఱుఁగ వేని వినుపింతు విను
దీనికి నిమిత్త మది యేన" యనుచుఁ గా
లీనుఁడు సుగాత్రిఁ దనపై నొరగ వంచి చెవి
లో నొకటి యే మనుచు నో నగుచుఁ జెప్పెన్. 49

ఉ. చెప్పిన మోముఁ ద్రిప్పి కడుఁజిత్రము నొందుచు నాథు
వక్త్రముఁ, దప్పక చూచి "మే నొకటి తంతమును వేఁడిన
సమ్మతించెఁ దా, నప్పలు కేమి సేయునొకొ యాజగదంబ?
యిఁకఁ వినుం డదిఁ, జెప్పెద" నంచు మోము చెవిఁ జేర్చి
యేమియొ చెప్పెఁ జెప్పినన్. 50

క. ఘనరోషుఁ డగుచు నతఁ డా
వనితయుఁ దో నరుగు దేర వడిఁ జని యాచే

---

1. నయిన.

ర్పునను శతతాళదఘ్నం
బను పేరఁ బెలసియున్న హ్రదమున నుఱికెన్. 51

క. పడఁతియు "నాకుం గతి దన
యడుగుందామరల కాక యన్యము గలదే?
విడిచెదనే తను ననుఁ దా
విడిచిన?" నని పాఱి యుఱికె విభుఁ డుఱికినచోన్. 52

క. కడు నెడ గావున నది యి
క్కడ వినఁబడ దేమొ? వీటఁ గలవా రెల్లన్
వడి నేగి వలలచే న
మ్మడుఁ గిటు నటు నరసి యెపుడు మగిడిరి వగతోన్. 53

వ. ఏనునుం దిరిగి శాలీనుండు మున్ను చూపినచోటిపుస్తకంబుఁ
బుచ్చుకొని వచ్చితి నని చెప్పిన. 55

క. విని యావిప్రవరేణ్యుం
డనయంబును శోకవిస్మయవిషాదములన్
మునుఁగుచు "నాశుభదంపతు
లను జెందెనె యకట యితరుల తెఱం!" గనుచున్. 55

చ. "అదె శతతాళదఘ్నమనుసార్థపునామముతోడ నుత్తమ
హ్రదములలోఁ బొగడ్తఁ గనినట్టిది; యందును బడ్డవారికిం
బ్రదుకు లె?యంచుఁ దప్పదు పురాకృత మెవ్వరికైన" నంచుఁ గొం
తదడవుగుందె నేనపుడు తద్ద్విజముఖ్యునిఁ జూచి యొయ్యనన్.

క. "అనఘా! యాశాలీనుం
డనఁగ సుగాత్రి యన నెవ్వ? రాదంపతులన్
వినుతించెదు 'కడునుత్తము'
లని తత్కథఁ జెప్పవలయు" నంటి ననుటయున్. 57

క. "ఆయనఘులచరితము గా
దే యీపుస్తకములోనిదియు [1]మాకు నికన్
శ్రేయస్కర మది వినుటయ
పోయెం దద్దర్శనంపుఁబుణ్యోత్సవముల్." 58

వ. అని యాబ్రహ్మచారి తెచ్చినపుస్తకంబుఁ బుచ్చుకొని శిరంబున మోపుకొని కన్నుల నద్దుకొని తిరుగ నతనిచేతికి యిచ్చి చదువు మనుటయు నతం డిట్లనుచుం జదివె. 59

సీ. కాశ్మీరభూమికిఁ గర్ణిక యగుశార
దాపీఠమున శారదను భజించు
పూజరి బ్రాహ్మణపుత్రి యొకర్తు సు
గాత్రి నాఁ బరఁగెడుకాంత గలదు
దానివరుండు శాలీనాహ్వయుం డిల్ల
టపుటల్లుఁ డత్తయింటను వసించు
నాతండు దనకడ కాకన్యఁ బ్రథమసం
గమవేళఁ గడు నలంకారకలితఁ

ఆ. జేసి యనిపి దానిచెలు [2]లింతనంతను
బొంచి యుండఁ దద్విభూషణాది
మహిమఁ దలఁకి పట్టి మదిని సంకోచించె
దరుణి యుండియుండి తిరిగిపోయె. 60

ఉ. పోయినఁ దద్విధం బపుడు పొంట్లు తదంబకుఁ జెప్పి "భూమిలో, నేయెడ లేనిచంద మిది యేమినిమిత్తమొ!" యంచు "మంచిలే, ప్రాయపువాఁడు గగ్గె బలిరా యితఁ!" డంచు "నెట్లైన నేఁటికిన్, బోయెనొ కాక యిల్లి తముపోకలు చూడము!" యంచు నవ్వినన్. 61

1. మనకెల్లన్. 2. లింతలంతటఁ.

క. "ఆయన వినఁ బ్రేలెదరు సుఁ
డీ యిట్లు గయ్యాళులార! డిగ విడుతురు ల
జ్జాయుతులు సర్వమును దము
నేయెడ హాస్యాస్పదం బొకింత వారసినన్." 62

తే. అని పలికి రెండుమూఁడువాళ్లట్ల యనిపె
నల్లునొద్దకుఁ బుత్రిక నపు డతండు
నాది నేభావమునఁ జూచె నట్ల చూచె
వట్టిరాకపోక లొనర్చె వానిసతియు. 63

వ. అంత లజ్జావతికిఁ దజ్జననియనుమతిఁ బ్రియవయస్య లేకాంతం
బున ని ట్లనిరి. 64

ఆ. "పొలఁతి యాలిమగనిపొందుము లేమియుఁ
గలిగినట్టిచొప్పు గానరాదు
మీరలెఱుంగు చూడ మేల్మేలు దంపతు
లిరువురును వివేకు లేమి చెప్ప! 65

క. కాంతుఁ డుచితజ్ఞుఁ డైనను
గాంతకు సిగ్గువడఁ జెల్లుఁ గాక! కటకటా
కాంతుఁడు సిబ్బితికాఁ డై
కాంతయు నట్లయిన నెట్లు కాఁపుర మింకన్. 66

ఆ. నలినవదన! యెన్ని నాళ్లైనఁ బిన్నకూఁ
తురవు గావు నీవు తొడఁగి పతికిఁ
దగినసేవ సేయ కగునె యూరక యుండ
'నాతఁ డేమియు ననఁ' డనుచు నిట్లు? 67

క. మగవాఁడు భాగ్యవంతుఁడు
మగువకు నొ ప్పగునె యిట్లు మానపుబిగి గ

ట్టిగఁ దాల్పఁ? దనంతన యా
డిగ మిటునటు సేయ నతనిడెందము గరఁగున్. 68

క. "గారామునఁ దోడ్తోడన
రా ర"మ్మనఁ డనుచు మగిడి రా నేటికిఁ? గ
ర్వారంబుతోడిబాగా
లీరాదో యాఁకు మడిచి యీరాదొ చెలీ? 69

క. వెంగలివి గాక నీ వో
యంగన! భోగములపంటయామని యగునీ
బంగారువంటిప్రాయము
సంగతియే యకట రిత్తఁబోయ్యాకు నోసఁగన్? 70

క. యౌవనము గలిగినప్పుడ
పూవుంబోఁడులకుఁ బతులభోగంబులు గా
కావిభవములకుఁ గొఱయే
యౌవనజాతాక్షి! ప్రాయ ముడిగినవెనుకన్." 71

క. అన విని "యీపెడమాటల
నను నేటికిఁ జంపెదరు? విన్గ నైఁపవు నా"
కని సిగ్గునఁ బలుకుచు నాఁ
డొనరిచి చూచెను దదీయయుక్తుల తెఱఁగున్. 72

వ. చూచి యెందును ఫలంబు గానక యాసుగాత్రి "యీయన నిం కేమి ప్రపంచంబుఁ జేసిన నెఱియ నెడసిపోవుట తక్కఁ బ్రయోజనం బేమియు లేదు; నాకును మంగళసూత్రం బీపాటి శుభస్థితి నుండుటయ పదివే" లనుచు నెంచుకొనియు వేఱొక్కలాగున నుండక యాతనికి నాయురభివృద్ధికరంబు లని వివిధాలంకారంబు లెప్పుడు నేమఱక తాల్చుచుఁ దన

తల్లి యతని నేమియు నిట్టట్టాడకుండం బ్రార్థించుచుండెఁ;
నదియును దత్ప్రార్థనావశంబునఁ బెక్కుదివసంబు లెడనెడఁ
గూఁతుచేత నివారితదురాలాప యగుచు నోర్చి యోర్చి
యంత నొక్కనాఁ డమ్మెలుంగుఁబోఁడితోడ. 73

ఉ. ఇట్టినిరర్థ నెందుఁ గన మే మనఁ బోయిన నీవు మిక్కిలిన్
దిట్టెదు నాదుసంపదకు దిక్కగుచున్ మగమొల్క నీ కిఁకన్
బుట్టునొ యంటి మే నితనిఁబోఁడిమిఁ గంటిమ 'వ[illegible]గొడ్డు తా
కట్టితఁ డెంత యున్న నినుఁ గాఁచియపెట్టుట వెళ్ళఁగొట్టినన్.

ఉ. పూవులతోఁటకైన నటు పోయి విచారము చేసి రమ్మనం
గావలయుం గదా! యనుచు గారవ మొప్పఁగ [1]నల్లుఁ బిల్చిము
స్నావిధి కంపి యందుఁ గలయట్టిపనుల్ సకలంబుఁ జేయ నే
ర్పావహిలంగఁదా నతని నంతటఁ గట్టడసేసెఁ జేసినన్. 75

తే. "దివిజనుత యైనశారదాదేవిపూజ
కుపకరించుకార్యం బిది యొప్పు" ననుచు
నధికమోదంబుతో నతఁ డాదరించి
సంతతంబు తదేకనిష్ఠతఁ దలిర్ప. 76

క. సమధికమధుమదగరిమా
సముచంచలచంచరీకసంచయసంచా
రమనోరమసుమనోరమ
నమరఁగఁ నాపూవుదోఁట ననిశము బెంచెన్. 77

సీ. నీరెత్తువేళల నీరెత్తుఁ బాదుపా
దునకుఁ గాలువలు పొందుగ నమర్చి
త్రవ్వటంబులతఱిఁ ద్రవ్వటంబులు వెట్టుఁ
దగినట్టికఱ్ఱు గుద్దలి గడించి

1. నట్లు పిల్చి.

యెరువుఁ జల్లెడు [1]వేళ నెరువుఁ జల్లు గతాభి
మానుఁడై గంపలఁ దాన తెచ్చి
యం ట్లొత్తుపదనున నంట్లొత్తు నెలమిఁ గా
న్పించు లేఁగొమ్మలు వంచి వంచి
తే. నారువోయంగవలయుచో నారువోయుఁ
గొమ్మ[2]నాటంగఁ దగునెడఁ గొమ్మనాటు
నొకటి విసువక యంతకంతకును హెచ్చు
వాలితోడను శాలీనుఁ డవిరతంబు. 78

లయగ్రాహి.—
అంగపరిఖేదము నెఱుంగ కతఁ డీ గతిఁ గ
డంగి తులసీవనముఁ జెంగలువలుం గే
దంగులును జంపకములుం గురవకంబులు ల
వంగములు జాదులును లుంగతతులుం గొ
జ్జంగులును ఝల్లెలు సురంగములుఁ బాటలము
లుం గదలికాచయముఁ దుంగతతులుఁ నా
రంగములు నాదిగ ధరం గలుగునట్టివిహృద
యంగమబహుద్రుమకుడుంగములు పెంచెన్. 79

చ. రవికిరణాళి కెందును జొరంగ నగోచర మైననీడచే
నవిరళపుష్పరేణుయుత మై పొలుపొందుమరందవృష్టిచే
నివము గొనంగఁ దద్వనసమృద్ధిఁ గనుంగొని యవ్వసుంధరా
దివిజకులప్రసూతుఁడు మదిం బరితోషము నొందియత్తఱిన్.

క. ఎంతయుఁ బ్రొద్దున లేచి ని
తాంతాచరితస్వజాతిధర్ముఁ డగుచు ని

1. పావి. 2. నాఁటగఁ... నాఁటు.

శ్చింతుఁ డయి గురుపరంపరఁ
జింతించి తదుక్తజపము చేసి ముదముతోన్. 81

తే. నియమమునఁ బుష్పములు గోసి నేర్పు మీఱఁ
బలుతెఱంగుల వింతవింతలుగ మాలి
కలును బొందులు కందుకంబులు రచించి
బ్రహ్మయిల్లాలికిని సమర్పణము సేయు. 82

వ. అప్పుడు సుగాత్రి పాతివ్రత్యధర్మనిష్ఠకతంబున. 83

తే. తల్లి మాటలచే నిట్లు తనవిభుండు
తనువు బడలంగఁ బూఁదోఁటపనులు సేయఁ
జూడ నోర్వక 'తాను నచ్చోటి కరిగి
తోడుపడియెద' నని చూచు ప్రీడ నుడుగు. 84

వ. అప్పు డొకనాఁడు శాలీనుండు తోఁటకుం జని యుండ
నాసమయంబున. 85

క. తళతళ[1] మెఱుములు మెఱయఁగఁ
బెళపెళ నుఱుముచుఁ బెఠిల్లుపెఠిలనఁబిడుగుల్
నలుగడఁ బడ బెడిదపుధా
రలు గలబలువాన జలధరంబులు గురిసెన్. 86

చ. మిగుల జగంబు బెగ్గడిల మించెఁ దదుద్ధతవృష్టి యద్భుతం
బగుచు ఘనాఘనౌఘసముదగ్రనిరర్గళఘుర్ఘురార్భటీ
లగనఘనోచ్ఛలజ్జలఝళంఝళనిర్ఝరజర్జరీభవ
న్నగవిగళచ్ఛిలాగణఘణంఘణఘోషణభీషణంబుగన్. 87

సీ. ఉదధిసమేతపీఠోద్ధాంతబాడబ
జ్వాలాయితోగ్రశంపాలతంబు

1. మెఱుపులు మెఱయఁగ.

నిర్ఘాతరవసరంధ్రీకృతాజాండబ
హిర్జలభ్రమదధారోర్జితంబు
నిర్జాడ్యగర్జితస్ఫూర్జ[1]ద్ఘూత్తర్జిత
ప్రళయభైరవరటత్పటహారవము
ఝంఝాప్రభంజనజాతసంఘట్టన
పరిగళత్తారకత్కారకగణము

తే. నగుచు ఘనఘనాఘనసంఘ మవ్విధమునఁ
బూని హోరున బెడిదంపువాన గురియఁ
గరము భూనభోంతరము చీఁకట్లు గొనియె
నఖిలలోకంబు నుదకమయత్వ మొందె. 88

క. అటమున్న మొగులు బలియుచుఁ
జిటపాట మని పాటపాటచినుకులు వడఁజొ
చ్చుటయాది గాఁగఁ దనపెని
మిటి తడియునో? యని సుగాత్రి మిగులవగపుతోన్. 89

వ. ఆతనికి శుభంబుఁ గోరుచునికిం జేసి. 90

చ. అపుడు మనంబులోన ననయంబుఁ బతిం దలపోసి యిట్టిఘో
రపుఁ బెనువాన నెట్లయితొ ప్రాణవిభుండ యటంచు నీకుఁ
బా,పపుఁబువుఁదోఁటపాళ్లెచటఁ బ్రాప్తము లయ్యెనటంచు
నెంతయుక్, విపులతరార్తిఁ జేర్పడుచు నింగిఁ బొరింబొరిఁ
దొంగి చూచుచున్. 91

క. ఓశారద యోపరమద
యాశాలిని యోమదంబ యారసి మత్ప్రా
ణేశు నటు చూడుమీ నీ
వే శరణము గాని యేను వేఱొం డెఱుఁగన్. 92

---

1. దుర్జర్జిత.

శా. ఈదేహంబునఁ బూర్వదేహములయం దేనిఁ బ్రతిధ్యానదా
నాదిప్రోద్భవ మేమి యేమి గల దా యాపుణ్య మీవర్షపీ
డాదోషంబును మత్పతిం బొరయకుండఁగ మానుపుఁగాత; నే
నౌదుం గావుత దన్నిమిత్తపతిపాపాక్రాంతికిం బాత్రమన్!

వ. అని హృదయంబునఁ దమకులదైవతం బైనసరస్వతిం బ్రార్థిం చుచు నంతట నిలువం జాలక తద్వర్షఘోరతయుఁ గైకొనక యత్యంతసాహసంబునఁ దల్లియు నెఱుంగకుండ నిల్లు వెడలి తనదుపాతివ్రత్యధర్మంబుచేత వృష్టిబాధఁబొరయక తొలంగు చుండం బొలపవెల్లి యైనజలపూరంబు పాయ యిచ్చుచుఁ దెరువువిడువఁ బ్రాణవల్లభుం డున్నవనంబున కరిగి కడన యుండి పరికించి యప్పటియవ్వాతవర్షోపద్రవం బొక్కింతయు లేక యాత్మసంప్రార్థితబ్రాహ్మీప్రసాదవిశేషంబున నెప్పటి యట్ల శుభవర్తనంబున నున్న తనభర్తను దదారామంబును జూచి "నాతల్లి యోసరస్వతీ! నీభక్తవాత్సల్యచింత ప్రక టించితే!" యని తత్కారుణ్యంబునకు నుబ్బుచుఁ గ్రమ్మఱి గృహంబునకు వచ్చి తనవచ్చుటయుం బోవుటయు నెవ్వరికి నెఱుకపడనీక వ్రీడావశంబున నడఁగి మడఁగి యథాపూర్వ స్థితిఁ బ్రవర్తిల్లు చుండె; నప్పు డప్పువ్వుఁదోఁట గాటంపు గాలివానచేత నేకీభవనుం బొరయ కునికి జనులు వెఱఁగందు చుండి; రాసుగాత్రియు మఱియుఁ గొన్నిదినంబులు లజ్జ పెంపున వల్లభునియిడుమపాట్లకోర్చి యోర్చి. 94

ఉ. అంతట లజ్జ క్రిందుపడ నత్యధికంబుగ మించి మానసా
భ్యంతరపూర్ణ మైనపతిభక్తికతంబునఁ దల్లిమాట యొ

క్కాంతయుఁ దాను గైకొనక యెప్పటియట్ల యలంకృతాంగియై
యెంతయు నింపుతోడఁ జనియెఁ బ్రియుఁడున్న వనంబులోనికిన్.

క. చని యాతఁడు దాఁ జలిపెడు
పనులకు నీయకొన కున్న బలిమిఁ గడంగెన్
దనసొమ్ము లెల్ల నొకమఱుఁ
గున నిడి పిరిచుట్టు చుట్టుకొనినవలువతోన్. 96

వ. ఇట్లు కడంగి 97

సీ. తోరంపుఁ జనుదోయి త్రుళ్ళింతల నిడంగఁ
దగుచోట్లు గుద్దంటఁ ద్రవ్వి త్రవ్వి
ప్రేఁగైన పిఱుఁదు బల్విడఁ జలింపంగను
వడి నిట్టు నట్టును నడచి నడచి
1యడుసుతుంపురు చెకుటద్దంబులను బర్వ
మళ్లకు మడవలు మార్చి మార్చి
నడుము లేఁదీవియ నకనకల్ గుడువ నిం
పునఁ దగు మోపులు మోసి మోసి

తే. చిఱుచెమటఁ బేర్చువింతక్రొమ్మెఱుఁగుతోడఁ
గొమరు మే నొప్ప సారెకుఁ గొప్పు కదల
నేమిటికి నైనఁ దా మున్న యేగి యేగి
యెల్లపనులు నొనర్చె నిం పెసక మెసఁగ. 98

తే. పడఁతి సంభ్రమించుచు నిట్లుపనులు సేయఁ
బిఱుఁదుఁ బాలిండ్లుఁ గొప్పుఁ గంపించుచొప్పు
గనుఁగొనుచు నేర్పుకొనుగతిఁ గాంతు మదిని
బెల్లుశరముల వైచె దర్పించి మరుఁడు. 99

1. యడుసుఁ దువ్వర.

చ. అపు డతఁ డట్లు పేర్చుకుసుమాస్త్రునియుద్ధతి యోఁపలేక !"వె
ఱ్ఱిపడుచ ! యెంత మాన్చిన నెఱింగెదు దానవుగావు; నీకుఁదోఁ
టపనులకెంతదూర మకటా !" యనుచుం దనయుత్తరీయవ
స్త్రపుముని కొంగునం దుడిచెఁ దన్వికపోలపుఘర్మబిందువుల్.

చ. తుడిచినఁ బోక మన్మథుని దుర్జనతామహిమన్ బొరింబొరిం
బడఁతిమెఱుంగుచెక్కిళులఁబర్వెడుఘర్మముఁ గాంచియంతనా
బడలిక చూడలే [1]కిడుము పాట్లకుఁ జొచ్చి నలంగి తంచునె
క్కుడుతమకంబుతోడఁదలగ్రుచ్చికవుంగిటఁ గూర్చె నత్తఱిన్.

క. తదనంతరంబ మిక్కిలి
పొదిగొన్నచిగుళ్లజొంపముల సొంపగుపూఁ
బొదరింటికిఁ దార్చి సతిన్
మదనమహారాజ్యభోగమహిమం దేర్చెన్. 102

తే. అట్లు తేర్చుచు సతి నతఁ డపుడు విడక
కౌఁగిట బిగించెఁబైపయిఁ గాముఁ డడర;
"నివి మిగులఁ గ్రొత్త లింటికి నేగవలదె"
యని ప్రియముఁ జెప్పి విడిపించుకొనియె సతియు. 103

క. విడిపించుకొని మఱుంగున
నిడినతనదుభూషణంబు లెల్లను బ్రేమన్
దొడిగి గృహంబున కల్లన
నడచెఁ బతిచరిత్రభావనల మన మలరన్. 104

క. వసివాళ్లు వాడి యప్పుడు
వసంతసమయంపుటెండవలనన్ నెఱివోఁ

1. కడుసు.

గసుగందులు గందిన నవ
కుసుమలతికవోలె మిగులఁ గోమలి యొప్పెన్. 105

వ. ఇవ్విధంబునఁ బలియనుగ్రహంబు వడసి భాసిల్లుసుగాత్రి గృహంబునకుఁ జనియె; నప్పు డప్పడంతిసఖులు ముఖవికాసాదులవలనం దన్మనోరథసిద్ధి యెఱింగి నర్మాలాపంబుల వినోదించు చుండిరి; తల్లియుం బ్రమోదంబునొందె; నంత నాఁటినిశాసమయంబున నయ్యంబుజాక్షికిఁ దద్వయస్యలు కౌతుకాతిశయంబున నెప్పటికంటె మిగుల నలంకరించి కేళికాభవనంబున నున్నతత్ప్రియునికడ కనిపి రప్పుడు. 106

సీ. గలిసంభ్రమంబునఁ గరము బెడంకుచు
నకనకల్ గుడుచు నెన్నడుముసొబగుఁ
గుఱుమాపుదడిమంపుఁగోకలోఁ దోలఁకెడు
కంపమానవితంబకాంతిసొంపు
బిగువుపయ్యెదలోనఁ బిక్కటిల్లుచుఁ జాలఁ
దుళ్లుచన్నుల నొప్పుముళ్ల పేరుఁ
జెమటచిత్తడిఁ జిట్లి యమరుకస్తురిచుక్క
బొట్టుతోడి పసుపు[1]ఁబట్టె సిరియుఁ

తే. గునిసి సారెకు వడఁకెడు గొప్పకొప్పుఁ
గలిగి యాకెత న్నొకటియుఁ జలుపనీక
[2]తోడఁ బఱువులువాఱుచుఁ దోఁటపనులు
సేయురూపు మదిఁ హత్తి పాయకునికి. 107

ఉ. అప్పటితద్విలేపనపటాభరణాదులవైభవోన్నతుల్
రెప్పలు విచ్చి చూడక చలింపయట్టిపరాకుచేతఁ దా

1. బొట్టు. 2. తొలుతఁ.

నెప్పటియట్ల యుండె నతఁ డింతి కడుం దడ వుండి యుండి
"నా,రయొప్పమి యేమి సంఘటిలె నొక్కో!" యటంచు విషాద
మొందఁగన్. 108

తే. తొలు దొలుత నట్లు సాధ్వసాద్భుతకరంబు
లగుచు మరుసుద్ది లేకుండ నెగయ మీఁటి
పెక్కునాళ్లు తద్వాసన ప్రిదులనీని
ఘనవిభూషాదు లపు డింపు గామి యరుదె! 109

వ. అది యట్లుండె నాయింతి యంత. 110

ఆ. తిరిగి యరుగఁ జూచి "యరిగి యే నచట నె
వ్వారిదాన? నిచట నూరక పడి
యుండ దైవ మెద్ది యొనరించె నది యగుఁ
గాక!" యనుచుఁ దలపుకడన యుండె. 111

ఉ. ఆలలితాంగి చాలఁ దడ వచ్చుట నమ్మెయి నుండి సాహసో
ద్వేలత నంతఁ జేరి "కడుఁ ద్రిమ్మటచే శ్రమ మొందినారు గాఁ
బోలును! బోదునా? నిదుర వోయెద రే?" యనికప్పురంపుఁదాం
బూలముతావి బుగ్గు రని ముంచుకొనం జెవిదండఁ బల్కినన్.

క. పైకొన్న పరాకున నతఁ
"డేకోర్కిని వచ్చి?" తనియె నింతియు నగతో
"లోకమువారలు పతికడ
కేకోర్కిని వత్తు?" రనుచు నెంతయు సొలసెన్. 113

వ. పదంపడి తాలిమి యవలంబించి. 114

క. "ఓనాయక యితరంబులు
పోని మ్మాపాటి రైన బుద్ధి గలిగి నా

మానసములోని కోర్కుల
పూనిక యడిగితిరి లోకపూజిత నైతిన్. 115

మ. అకటా! యే మని దూఱుదాన మిము నాథా! వేగుజా
మయ్యెఁ బొం,దికగాఁ బాదము లొత్త రమ్మనుట గానీ
"యొంటి యేమో కదా, నికటక్షోణికి నేగుదెమ్మనుట గానీ
కొంత నెయ్యంపుఁ బూ,నికతోఁ గన్నులు విచ్చి చూచుటయొ
కానీ లేద యొక్కింతయున్. 116

ఉ. నేఁ డలతోఁటలో నపుడు నిబ్బరమైన మదీయభాగ్యముం
బోఁడిమి యేమిపాకమునఁ బొందెనో? మీకృప యట్లు
గాంచి పె,న్వాఁడిఁ దనర్చు నాచనవునన్ మిము నిమ్మెయి
నంటిఁ గాని యే,నాడును బుణ్యసాధ్వికి గుణం బిది గామి
యెఱుంగుదున్ మదిన్." 117

వ. అని పలికి యంతరంగంబున నంతకంతకుం బ్రబలుకంతుసంతాపంబున వంతనొందుచుఁ గొంత చింతించి. 118

క. "రా యైనఁ గొంతమేల్ నా
రాయణ మీమనసుకంబె! రహి నీఁక నెపుడున్
మీయంతఁ దడవెదరె?" యని
యాయంగన యతనిపాద మల్లనఁ బట్టెన్. 119

ఉ. పట్టి యొకింత యొత్తుచును పాన్పుకడన్ వెసఁ గూరుచుండి
హాం,బట్టున నొప్పునూరువుల పై నిడి యొత్తి తదంఘ్రి
యంతఁ జ,న్కట్టుపయిన్ ఘటించుచును గన్నులు చేరుచు
కొంచుఁ జెక్కిటన్, గట్టిగ నద్దుకొంచుఁ దన గాటపు
గూరిమిఁ దెల్పె మిక్కిలిన్. 120

వ. అంత. 121

క. ఎందుఁ బరా కుడుగమికిఁ గ
సందియ మందుచు "నిదేమి చందమొకో!" యం
చుం దనడెందము గొందల
మందఁగ నిందుముఖి యతని నల్లన పలికెన్. 122

ఉ. "చిత్తము వేఱొకర్తుపయిఁ జేర్చి మరల్పఁగ నేరకేమొ మీ
రత్తరళాక్షిఁ దెచ్చుకొనుఁ డాయక నావశమైనఁ బంపుఁ డేఁ
దెత్తు నవశ్యముం గ మఱియు దేవరకుం బలె నవ్వధూటికిం
దొత్తగుచుంబనుల్ సలుపుదుం గ నిజమాడెద దైవసాక్షిగన్.

క. తుదఁ జిక్కులేల? మీమది
కొద దీఱినఁ జాలు! నమ్మకొనవలసిన వ
చ్చెద నమ్ముకొనుఁడు నన్నో
హృదయేశ్వర! యేమిచింత యిది? దెల్పఁదగున్." 124

వ. అని యిట్లు పలుకుచుం బాదసంవాహనసేవలు సలుపుచుండ.

చ. అది యొకయించుకైన నరయంగ నెఱుంగఁడ యాతఁ
డత్తఱిఁ, మదిఁ గడు నాటియున్న ప్రథమంపుఁదదాకృతి
యొప్పిదంబులా, చెదరినవన్నె యాపనులు నేయుఘనత్వర యా
వినీతియా, పదిలపుఁ బ్రేమ యారతులభంగులుఁ జాల విరాళి
గొల్పఁగన్. 126

క. ఆసతియును దత్పదయుగ
ళీసంవాహనము విసువు లేక సలుపుచుం గ
భాసురపాతివ్రత్యగు
ణాసక్తిఁ దదన్య మెన్న కన్నిశ గడపెన్. 127

తే. అంతఁ దొలునాఁటియట్ల యత్యాదరమునఁ
బోయి పూఁదోఁటఁ బను లెల్లఁ జేయుచుఁ బతి
మన్ననలు గాంచి యెంచెఁ "దన్మతికి నట్టి
సొంపులే కాని భూషణాలింపు గామి." 128

ఆ. ఎంచి దినము నట్ల యేఁగి యాతోఁటలో
నట్లు పనులు సేసి ప్రాణవిభుని
నట్ల యిష్టరతుల నలరించెఁ దద్విధం
బంత నంతయును దదంబ యెఱిఁగె. 129

వ. ఎఱిఁగి కూఁతుతో నేకతంబున నున్న వేళ ని ట్లనియె. 130

ఉ. "అమ్మ సరస్వతీ వరమహత్త్వమునన్ జనియించి తీవు నా
కిమ్ముగ సర్వధర్మములు నీవ యెఱుంగుదు; 'వంశ మెల్లఁ బూ
తమ్మగు నీదుచర్య' నని ధాతపడంతియె యానతిచ్చె స్వ
ప్నమ్మున వచ్చి తావకగుణంబులు చూచినయట్ల గట్టిగన్. 131

క. పెనిమిటి దేశాంతరి యై
చనినన్ 'భవదీయమైనసంతతి నాము
ష్మిన కయ్యెడు' ననుచును ద
జ్జననంబున కెదురుచూతు సతతము నాత్మన్. 132

సీ. ఆయాశ విఫల మై పోయెనో యనియెడు
బుద్ధిని జేసి యోపుత్త్రి యేను
నీపతి నిట ముప్పు నిన్నుఁ జేపట్టక
యుండుకాలంబున నోర్వలేక
విసివి యే మాడిన విని సహింపక నీవు
నన్నుఁ గోపించుచందంబు దలఁప

[1]నిలఁ బతివ్రతలలో నీలువు గలయట్టి
తల్లివి కొాద వాకింతయును లేదు

తే. చిన్ననాఁడును బ్రియు నొకచిన్నమంత
మాట యాడిన విని తాపమగ్న వగుదు
తద్గుణము లెవ్వి రేపాటి తడవిన విని
యలరు దొండొరు బఱటి నెచ్చెలులు నగఁగ. 133

సీ. మఱచి తప్పియు [2]నన్యమహిమ విమర్శింపఁ
జూడవు వినవన్య సొబగు వేడ్కఁ
బతిభక్తి యొందుఁ గీడ్పడ నీవు వేఁడుదు
తత్పుష్టి యేదైవతంబుఁ గనిన
నధిపుఁడు హర్షింప హర్షింతు చింతింపఁ
జింతింతు చిక్కినఁ జిక్కు దెపుడు
గడుఁ జన విచ్చిన గర్వింప వీక యుం
డిన ఖేద మొందవు డెందమునను

ఆ. నిండు కడవరీతి నుండు దెపుడును గం
భీరతకుఁ గలంక చేరనీక
పతిప్రవాసవేళఁ దాటించుకొనవు నె
మ్మేన గరగరికలు మెఱుఁగుఁబోడి. 134

క. రాతిరిపగల్లు దృఢసే
వాతాత్పర్యమున నున్న వార లటుండన్
నీతోడ మాటలాడుం
బాతివ్రత్యమునఁ గాదె భారతి కృపతోన్. 135

1. బరమపతివ్రత వరిదియీలువుగలతల్లి. 2. నన్యమహిమవిమర్శించి, చూ.

క. ఓతల్లి! కొదవ యొక్కటి
నాతలఁపునఁ దోఁచినది విను వలయు గుణా
న్వితుండు గానిసుతుఁడు ప్ర
సూతుం డగు నఁట యకాలసురతక్రియలన్. 136

ఉ. నాఁటికి నెట్టిదైవఘటనంబుననో నిను నొల్ల కెంతయున్
గాటపుఁగోపమున్ బెనుపఁగాఁ దను నెమ్మెయి నంటెఁ గాక పూఁ
దోఁటకు జీతగాండ్రు మనతొల్లిటివారలు లేరె నీవిభుం
డేటికిఁ బోవఁగావలయు? నీ వటు పోవఁగ నేల్ల కూఁతురా?

క. ధవళాక్షీ! వయసునఁ బి
న్నవు గాని వివేకగుణమునన్ మిక్కిలి పె
ద్దవు నీకుం దెలియని య
ట్టివిధినిషేధమ్ము లెక్కడివి తలపోయన్?" 138

వ. అని పలికిన మొలకనగవు మొగంబున నిగురొత్తఁ దల్లిం
జూచి సుగాత్రి యిట్లనియె. 139

చ. "వరునకు నెద్ది యింపది సువర్తన గాఁగఁ దదప్రియం బస
చ్చరితము గాఁగ నెన్నదు నిసర్గము నా కిది మానరాద
యీశ్వరుఁడును వేదమున్ గురుఁడు సర్వము భర్తయ యేఁ
దదాజ్ఞ సుస్థిరమతిఁ జేయుచున్ విధినిషేధము లెవ్వియుఁ
గైకొనన్ మదిన్. 140

క. విను మెయ్యదియు నిషిద్ధం
బని విడుచుట లేదు; విహిత మని చేయుట లే
దనుమానింపక యెద్దియుఁ
బెనిమిటి యొల్లనిది విడుతుఁ బ్రియ మొనరింతున్." 141

సీ. అని తల్లితోడ ని ట్లాయింతి పలుకఁ ద
త్పతిభక్తిమహిమ కెంతయును మెచ్చి
వాణి ప్రత్యక్షమై వాత్సల్యమున మిక్కి
లిని గారవించి తజ్జననిఁ జూచి
"యీసాధ్వివర్తన కిట్లట్టు వంకలు
దిద్దఁ జూడకుము సుస్థిరత నొప్పు
పతిభక్తిచే నిజపాపంబ కాదు నీ
యుభయవంశముల పాపోత్కరములు
తే. నెఱయ నిర్ధూతములుగ నీనేలఁత చేసె
నిదియ కాదింక నిమ్మీఁద నీసతికథ
వెలయు మత్ప్రీతికరముఁ బవిత్రము నయి
నేన వెలయించుదాన" నంచానతిచ్చె. 142

క. అని యిట్లుచదివి పుస్తక
మును గట్టిక వటువు విప్రపుంగవుఁడు నసుక
గనుఁగొని "యిదిగో నయ్యా
యనఘము వారలచరిత్ర" మని యి ట్లనియెన్. 143

వ. "ఆసుగాత్రి శాలీనులయందు నరవిందభవునికాంత కెంత దయయో యెఱుంగము; నాకు నద్దేవియ కలలోన వచ్చి "యీపుస్తకంబు నిత్యంబును బ్రాతఃకాలంబున జదువుకొను" మని యిచ్చె. మఱియు నిప్పాటం జదువ వ్రాయ నేర్పినవారి కెల్ల నారాత్రి యంద యట్ల యిచ్చినది; యందఱు నిది యొండొరులతోడఁ జెప్పుకొని వెఱఁగుపడిరి. నిన్న నే నా పుణ్యదంపతుల సందర్శనంబుకొఱకుఁ దత్కుసుమోద్యానం బున కేగి వారలచేతం బ్రత్యుత్థానాసనార్ఘ్యపాద్యాదివిధుల

నుపచరిత్రుఁడ నగుచు నచ్చట నీపుస్తకంబు మఱచి వచ్చి నేఁడు రేపకడఁ జదువంబోయి తలంచుకొని యది తెచ్చుటకుం బంపిన నిట్టి ఘోరంపువార్త వచ్చె"నని వెండియు నయ్యుత్తముల ప్రాదపాతంబునకుఁ బెక్కులాగుల వగచె. నేను నా యధ్యాపకుని వీడుకొని యప్పటికి నప్పురంబు తత్ప్రసంగాకులం బగుట యరసి నావిద్య యొరసి చూచుటకిది సమయంబు గాదని నాగలోకంబున కరిగి యంతఁ గొంత కాలంబునకు సంగీతవిద్య సవిశేషంబుగా నభ్యసింప వేడ్కపుట్టిన నారదమహామునిం గొలిచి తిరుగ దొరఁకొంటి."నని చెప్పి మణికంధరుం డో కలభాషిణి! యట్లు శాలీనునిచిత్తంబు జానపదత్వముగ్ధత్వదోషంబునం జేసి మున్నత్యంతాపూర్వవస్త్రభూషణాద్యాడంబరంబునం దలంకి తదలంకృతపత్నీరూపంబునకు నెఱయం గొలుపకుండుటయు వెనుకఁ దోఁట పనుల నాకులితం బైన యత్తన్విచ్ఛిత్తి విలసితాకారంబున హత్తి యితరంబు నెఱుంగమియు భవదీయవృత్తంబునకు దృష్టాంతంబు" లని పలికి సుముఖాసత్తిం జూచి. 144

తే. "నీకులస్థానవార్త గణించి చూడ
నాసుగాత్రిచరిత్రంబు నంతవట్టు
నీ వెఱుఁగ కున్కి యె?"ట్లన్న "నేల యెఱుఁగ
నాసుగాత్రిన యే"నని యాకె నగియె. 145

క. అమ్మాటకు వా రందఱు
నెమ్మనముల్ఁ జోద్యమంది" నీ వా సతి వే
నెమ్మెయిఁ బ్రతికితి వేమిక
తమ్మున నిమ్మాఱుపేరు దాల్చితి?" వనుడున్. 146

సీ. "శతతాళ దఘ్నసంజ్ఞిత మైన యట్టిపె
ద్దమడువున నే నట్టు పడియెడు తఱి
మత్పతిపాదపద్మము లాత్మలోనఁ ది
రంబుగా నిడి తదన్యం బెఱుఁగక
మునుఁగుచో నడుమఁ గోల్మోసలి మ్రింగె నది మ్రిం
గిన వెన్క నఱిగించుకొనఁగలేక
మఱునాఁడు తత్తీరమహిఁ బడి పొరలుచు
వెడలఁ గ్రాసినది యవ్వేళయందు
తే. నచట నున్న వా రిది చెప్పి రంత నేను
నెల్లజనులును వెఱఁగంద నింటి కేగి
వాణికిని మ్రొక్కుకొనుచుంటి వదల కెపుడు
పతిఁ దిరుగఁ గూర్ప నింక నీభార మనుచు. 147

సీ. దేవి నాలీలఁ బ్రార్థించుచుండఁగ వచ్చె
నరలు నా కప్పుడె నాథుసేవ
యెక్కడి దీవాణి యెటుచేసె నట్లు గా
నిమ్మది యని విరాగమ్ము పొడమ
వేదాంతశాస్త్రకోవిదులగోష్ఠిని గొంతి
యోగశాస్త్రజ్ఞులయొద్దఁ గొంత
ప్రొద్దుపుచ్చుచు యోగములకు నంగము లైన
యాసనాదులకు సమర్థమైన
తే. ప్రాయ ముడివోవుటకు వెతపడుచు నుంటి
నా కపుడు సుముఖాసత్తినామ మొదవె
సుముఖు లన శాస్త్రవిదులు నిత్యమును దత్స
మీపవర్తన గలిగి యే మెలఁగు చునికి. 148

తే. అట్టిపేరఁ బ్రసిద్ధనై యంతలోనఁ
దల్లితగు లూడఁ దీర్థయాత్రగ ధరిత్రిఁ
గ్రుమ్మరుచుఁ దుద నిద్దేవిగుణములు విని
యిచటు చేరితిఁ గడమ మీ రెఱిఁగినదియ. 149

క. అమ్మాడ్కిని బాతివ్ర
త్యమ్మున నుతి గనియు నిట్టిదశ నొందితి నేఁ
గ్రమ్మఱ బ్రదికి యొకింతయు
నమ్మదుగునఁ గాంతుఁ డేమియయ్యెనొ యెఱుఁగన్." 150

మ. అనుడుక్ "గ్రాహము మ్రింగియుండ మఱునాఁ డాలీల
నక్లిష్టమూర్తిని రా నేర్చిన నీయసంకుచితపాతివ్రత్య
మోయుత్తమాం, గన! నీనాథునిఁ బ్రోవకున్నె పెఱిశంకల్
మాను ప్రాపించె దా, తనిపొందుం దుద నాతఁ డే వని
మణిస్తంభుండు సూపెం దనున్. 151

సీ. చూపి యే బ్రదికినచో పెల్ల విను మట్లు
నీమాటఁ గడు నల్గి యేమికర్మ
వశతనో యాయల్కవడి యోఁపలేక వే
గోద్ధతిఁ జని నీటఁ నుఱికితిఁ గద
యావెన్క నొక్కించు కంతసేపునకు జ
లస్తంభవిద్యావిలాసగుప్తు
నొకసిద్ధు నింటిలో నున్నట్లు యున్నమ
హాత్ముఁ దేజోవిధూతాంధకారుఁ

తే. జేరితిని జేరి యటమున్న దూరపాత
సంభవం బైనయప్పరిశ్రాంతి చేతఁ

బ్రక్క లెగయంగ రోఁజుచు నొక్కక్షణము
నిలిచి కనుఁగొంటిని సమాధినిష్ఠు నతని. 152

తే. అంతఁ గనువిచ్చి చూచె న స్నాతఁ డేను
బ్రణతి చేసితిఁ జేసి [1]తత్ప్రశ్నసరణి
వెంబడిని జెప్పితిని నాదువృత్త మతఁడు
నింతకోపివే యనుచు నొక్కింత నవ్వి. 153

క. ఇది మిక్కిలి యేకాంతపుఁ
బద మని యి ట్లున్నవాఁడఁ బరుల నునుపఁ గూ
డదు క్షణము నిందు నని ము
ద్వదనము దెస యంతఁ జూచి దాక్షిణ్యమునన్. 154

సీ. నాఁడెల్లఁ దనయొద్ద నను నుంచుకొని నాదు
గురుభక్తి కెలర్ఁగుఁ గన్గొనుచు నలరి
నాకు వయఃస్తంభనపురుణి యొకటియుఁ
దా నెక్కుసింగంపుఁదత్తడియును
దద్వశీకరణౌషధజ్ఞానమును వాద
విద్యయు నివ్వాలు వేడ్క నిచ్చి
పొమ్మని యనిపినప్పుడు గాదె యీపట్టి
మెవ్వరి ప్రేయంగ నెత్తఁబడును

తే. వారిఁ [2]జంపుచు దుదనను వాక్యమునకుఁ
గడు నలరి మ్రొక్కి యతనియాకర్ణనమున
నటను మును వచ్చినట్టిసింహంబు నెక్కి
మడమ యొక్కింత దాఁకించుమాత్రలోన. 155

1. తత్ప్రణతి. 2. జంపక మానదగ.

శా. గంభీరహ్రదముల్ వడిన్ వెడలి యాకాశంబునం బాఁకునా
కుంభిద్వేషిని మెచ్చి యెన్ని గల వీక్షోర్మిన్ విచిత్రంబు లా
శుంభద్వస్తువులెల్లఁ జూతు నని పోచుల్ వేడ్కనుంటిన్ వయః
స్తంభంబుల్ మణిచేతఁ గాంచుటమణిస్తంభుండునా నొప్పుచున్.

ఆ. అతివ నాదుగురువు లంగీకరించిన
యట్టిది యని మిగుల నాదరమున
నేను నాఁడు మొదలు గా నిట్టిసిద్ధవే
షమున వలయుచోట్లు సంచరింతు. 157

క. ఆవేడ్కలతమి నెప్పుడు
నీవిధ మేఁదలఁప నంత నీవు నెఱుఁగు ది
చ్చో వచ్చియున్న తెఱఁగులు"
నావుడు నవ్వారిజాక్షి నగి యిట్లనియెన్. 158

స్రగ్ధర.—
ఆశాలీనుండ వీవే యగుట గల్గెనా
యల్ల నాఁ డంత క్రోధా
వేశం జేతేర నీ వేవికటపుఁబలుకుల్
వింటి నాచేతఁ గణ్వా
భ్యాశంబుం జేరి చెప్పన్ బ్రథమమున వయః
ప్రస్తుతుల్ సేసి గూఢం
బై శోభిల్లంగ నీ వే మని పలికితి మా
కానతి మ్మంతవట్టున్. 159

సీ. అని కలభాషిణిఁ గనుఁగొని నీ విటు
రమ్ము నీ కారహస్యమ్ము మునుపు
చెప్పి తార్కాణగాఁ జెప్పింపఁ దగు మఱి

యీయాయనచే నని యప్పుడంతి
చెవిలోనఁ జెప్పంగఁ జేరి 'యోహో యది
గా దుపాయ' మతండు గట్టిగాఁగ
దూరశ్రవణశక్తిఁ దోడ్తోన వినియెడు
నటుగాక వ్రాసి నీ కది తెలిపెద
తే. ననిన దూరదృష్టిని [1]గను నదియుఁ గూడ
దనుచు మణికంధరునిఁ జూచి వినుము నీవు
మును పతనిచేతఁ జెప్పించుకొను తదర్థ
మంత నేఁ జెప్పెదను గాని" యనుడు నతఁడు. 160

వ. అమ్మణిస్తంభుని నేకాంతంబునకుం దోడ్కొని పోయి యతని చేతఁ దొల్లిటి తత్కోపకారణంబును నట మునుపటిరహస్య వాక్యంబులును జెప్పించుకొని వచ్చి సుముఖాసత్తిం జూచి యింక నీ వేమని చెప్పెదో చెప్పుమనుటయు నవ్వాసితామణి యిట్లని చెప్పె; నట్లు శాలీనుండు మడువునం బడుటకు మునుపు నాతో నేకాంతంబున నుండి ప్రసంగవశంబున. 161

క. "అమృతము సేవించితి వో?
రమణీ యే మైన సిద్ధరస మబ్బెనో? నీ
కొమరుంబ్రాయము మిక్కిలి
కొమరొందెడు [2]మిగులఁ గ్రొత్తక్రొత్తగ నెలమిన్. 162

క. మగవానికంటె మునుపుగ
మగువ కెడలుఁ బ్రాయ మండ్రు; మానవతీ! నీ
జిగిబిగువు లంతకంతకు
మిగులఁగఁ బొలుపొందుటకు నిమిత్తము చెపుమా." 163

1. గాంచు. 2. దినముఁ.

క. అని యడిగిన నే "నెయ్యది
యు నిమిత్తం బెఱుఁగ"ననుడు "నూరక యిట్లం
టిని గాని యేన చెప్పెద
విను"మని మొగము చెవిఁ జేర్చి విభుఁ డిట్లనియెన్. 164

చ. "అనిశము నీదుయౌవనశుభాకృతిఁ గౌఁగిటఁ జేర్చు వేడుకన్
దనియమిఁ జేసి వేఁడితిని దక్కక నీకును గర్భ మెన్నఁడున్
జనితము కాక యుండ నలశారదఁ బూజ యొనర్చువేళ; వా
రనికృప 'నట్లు యిచ్చితి వరం'బని యాయమ వల్కె నత్తఱిన్.

క. దానన సుమ్మీ నీనె
మ్మేనన్ సౌందర్యగుణసమృద్ధి దలిర్పం
గా నవయౌవన మెప్పుడుఁ
గానఁబడుట" యనుడు నేను గడు వెఱఁగొందన్. 166

తే. "నాదుసంగంబునన నీకు నందనుండు
గలుగువర మిచ్చె నాకు నన్నలువసతియ
నేను వేఁడిన నొక్కనాఁ; డిదియునదియు
నొనరు టెట్లకొ?" యంటి నయ్యనఘుతోడ. 167

క. నావుడు "నాయిష్టమునకు
నీవు విరుద్ధముగ వరము నిట్లడిగితె య
ద్దేవి"నని దుర్ధమక్రో
ధావిలమతిఁ జని యతండు ప్రాదమున నుఱికెన్." 168

క. అని చెప్పుటయు మణిస్తం
భునిమాటయు నదియు నైక్యమున శోభిల్లన్
విని మణికంధరుఁ "డోమా
నిని! సందియపడకు మితఁడ నీవిభుఁ" డనియెన్. 169

సీ. ఆవధూటియును సదస్యకందళత్ప్రా
లంకృతం బగుదృగ్విలాస మమరఁ
బతిఁ జూచి సంతోషభయభక్తివినయంబు
లుదయింపఁ దగురీతి నుపచరించి
"యిందాఁక నెఱుఁగకే నేమియంటినో మిమ్ము!"
ననుచుఁ గన్నీళ్లు రా నడఁచుకొనుచు
"నడపుల మాటల నగవుల మీయందుఁ
దొంటికై వడి కొంత దోఁచుచున్న
తే. 'వసుధ మానిసిఁ బోలు మానుసులు లేరె?'
యనుచు నుండుదు భాగ్యమ ట్లునికిఁ జేసి;
యిప్పు డీయన్న చే ఫలియించె నదియు
"సజ్జనులగోష్ఠి యిహపరసాధనంబు!" 170
క. అని మణికంధరుఁ గనుఁగొని
విను చుండుదు మునుపు నిన్ను వేమఱు నిచ్చో
టన దూరశ్రవణబలం
బున నీయన నీదుగానమున్ విని పొగడన్. 171
శా. గంధర్వుండవు జాతి యెంచఁగ; శుభాకారంబు చంద్రత్రపా
సంధానక్షమ; మమద్వితీయుఁడ వికన్ సంగీతసాహిత్యధా
రంధర్యం బరయం; దపస్వి; వసురప్రద్వేషిభక్తుండవున్;
బంధం బొక్కటి గల్గె శాప మనఁగా నాయన్న నీకుందుదన్."
తే. అనినఁ దచ్ఛాపగతి కాత్మయందు నగపు
దనరఁ గలభాషిణి మణికంధరుని జూచి;
"ముకు కళాపూర్ణకథ నీవు వినవె? ధనదు
పట్టిచే నంత య ల్లీల లిట్టువడితి?" 173

చ. అన నతఁ "డెందు నే నెఱిఁగినట్టిది గా దది; నీకు నెచ్చటన్
వినఁబడి యున్కినో యది వివేకము సేయఁగ లేక పల్కె"ది
ట్లనుడుమదిందలంచుకొని "యానవు; నీవెడగాఁగబోయియుం
టి నిజము తత్ప్రసంగము ఘటిల్లినయ"ట్టని పల్కి యత్తఱిన్.

సీ. నారదు ప్రథమసందర్శనం బైనట్టి
నాఁడు తత్కథకుఁ బ్రశ్నప్రసంగ
మే తెంచినవిధంబు నాతపస్వియు నపూ
ర్వం బిది యని యద్భుతంబు నొంది
భూతభవద్భావిభువనవస్తువు లెల్ల
నిజయోగదృష్టిచే నెమకి కాంచి
'తన కది చెప్పరా'దని పల్కుటయుఁ జెప్ప
రాకయుండుటయుఁ గారణము గాఁగ

తే. నతఁడు దెల్పిన బహుసంపదాదిఫలము
దాను వినినంతవట్టొకింతయును విడక
పూస గ్రుచ్చినరీతి నాపువ్వుఁబోఁడి
చెప్పినది విని వార లచ్చెరువు నొంద. 175

వ. అప్పుడు. 176

క. మలయాళపుబ్రాహ్మణుఁ డొక
డలఘువ్రతనామధేయుఁ డచటికి సంప
త్కలనాకాముఁడు జపవిధి
తలఁపున నేతెంచి వినియెఁ దత్కథవిధమున్. 177

సీ. విని "యాకళాపూర్ణుఁ డన నెట్టిఘనుఁడొ? త
త్కథయంతయును వినఁగలుగు టెపుడొ?
సంపదర్థంబుగ జపము చేసిన నయ్యె

పూర్వపుఁగథ వినుపుణ్య మబ్బ
దది వినునట్టిభాగ్యంబు సాధించినఁ
దన్మహాత్త్వంబుచేతను సమస్త
భోగవైభవమాత్రములు గాక దీర్ఘాయు
వును బుత్రపౌత్త్రాదిఘనవిభవము
తే. గలుగునఁట! కడు మంచిమార్గంబు దొరకెఁ;
దత్కథాశ్రవణార్థ మీతల్లి నేఁ బ్ర
సన్నఁ గావింతు" ననుచుఁ దాఁజలుపఁ దొడఁగె
మహిత మగుభువనేశ్వరీమంత్రజపము. 178

క. మనమునఁ గలభాషిణియుఁ
దనశాపముఁ దలఁచుకొని "వృథాహతి నెచ్చో
జనఁబడునో తడసిన"నం
చును సిద్ధుని నతనివాలుఁ జూచి ఘనధృతిన్. 179

క. "ఏల యిఁకఁ దడయ? నీబలు
వాలు నియమమునకుఁ ద్రిదివవారాంగనయా
భీలపుశాపమునకు నను
కూలంబుగ నడచి చేర్చుకొను రాజ్యంబున్." 180

సీ. అన మణిస్తంభుఁ డాయకఁ జూచి "యీసుము
ఖాసత్తి యో హారిణాక్షి! తొలుత
నేను నీపైఁ గత్తియెత్తిన నిన్ను ప్రే
యక యుండ నీజగదంబమీఁది
యాన వెట్టదె? యటుగాన నే వెఱతు నీ
పయిఁ దెగ; మునుపటిపాల్లె చాలు"
నని మణికంధరుఁ గనుఁగొని "నాదువా

లోనఁగెదఁ; గొని యీపయోరుహాక్షి.

ఆ. చెప్పినట్లు చేసి చేకొను మత్యంత
విపుల మైనరాజ్యవిభవలక్ష్మి"
ననుచుఁ బలికె నతని వనితయు "నోమణి
కంధర! యిది మంచికార్య" మనియె. 181

వ. అని యతనితోడ వెండియు నిట్లను, "నలకూబరశాపాను భవంబునకుం గామకొనియున్నవానికి నీదుష్కర్మంబున సాధించినరాజ్య వైభవం బేమికీర్తి సుకృతంబులకు సాధకం బయ్యెడు నని చింతింపవలదు; దనివార్యం బైనశాపానుభవంబు పరోపకారంబున కెక్కింప నుద్యోగించి తనయంతన చేరి యత్యంత ప్రార్థనంబు చేయుచున్నయిన్నెలంతచేత మహాదేవికి సంతర్పణము సేయుట దుష్కర్మం బనరాదు; కావున నిప్పడంతి చెప్పినచొప్పున నడపు" మని యత్తెఱంగున మఱియుఁ బెక్కుప్రకారంబుల నొడంబఱచిన నెట్టకేలకు నాదయాళుం డియ్యకొని నియమపూర్వకంబుగా నవ్విధికిఁ గడంగెఁ, గలభాషిణియు మణిస్తంభునకుఁ దదంగనకుం బ్రణామంబు చేసి కన్నీళ్లు గ్రుక్కుకొనుచు నిక్కలంకపాటు తక్కినభయంబునకుఁ గాదుసుండు;మిమ్ము నెప్పుడు గురుభావన నారాధించుచుండ లేమికిం గాని! యనుటయు సుముఖాసక్తి యోయమ్మ మననెమ్మనంబులకూర్మి యింతటనపోయెనే? మీఁదట నైన నీపతియు నీవు నీకోరినట్లు మమ్ము గురుభావంబున నడపుకొనియెద రనినఁ, గలభాషిణి పునఃపునః ప్రణామంబు లాచరించి ముకుళితకరకమల యగుచు నిట్లనియె. 182

శా. "పూతం బయ్యె మదీయకర్ణయుగ మోపుణ్యాంపుటిల్లాల! నీ

పాతివ్రత్యముచందముల్ విన మదిన్ భావింపఁగా నెట్టిదు
ర్నీతిప్రక్రియవారి కైనఁ గృపతో నీవిచ్చినం గల్గుఁద
త్పాతివ్రత్యము నాకు మీఁద నయినం బ్రాపింప దీవింపవే."

క. నావుడుఁ "బరమపతివ్రత
వై వెలయుము రాజ్యవైభవానుభవం బెం
తే వర్తిల్లఁగ నలరుచుఁ
బ్రోవుఁడు మముబోంట్ల నీవిభుండును నీవున్. 184

* ... ...

ఉ. 'అట్టిటు చంచలింపక దృఢాత్మత నుండు మటంచు నిప్డు దే
మిట్టివి నీకుఁ దెల్పునవి యెయ్యవి? పెండ్లికిఁ బోవునట్లు క
న్పట్టుచు నున్నదాన వతిభవ్యవికాసము నబ్బుఁ జూడ నిక్
గట్టిగ నెన్న దేవతవుగాక నరాంగనవే మృగేక్షణా!" 185

చ. అని తనుఁ బల్కునజ్జలరుహాక్షిని వీడ్కొని సిద్ధువక్త్రముల్
గనుఁగొని "నన్ను [1]నంపితిరి ఖడ్గము నిచ్చెదరే?" యటంచునా
తనిబలుక త్తిఁ బుచ్చుకొని తా మణికంధరుచేతి కిచ్చి యో
గ్యనియమ గంధమాల్యవతి యై కలభాషిణి నిర్విశంకతన్.

క. తగ నాశక్తికి నభిముఖి
యగుచుం బద్మాసనస్థ యై కూర్చుండెన్
మొగ మెంతయు వికసింపఁగ
బిగి వదలక పొదలు మది గభీరత మెఱయన్. 187

ఉ. కాంత యనంతరంబ మణికంధరుఁ గన్గొని "నీ విఁకన్ విని
శ్చింతత దేవి కర్పణము సేయుము కొంకక దద్దరిల్ల కొ
క్కింతయు శంక లేక మెఱయింపుము చూచెద నుద్ధతద్విష
త్సంతతికంఠఖండనవిచక్షణదక్షిణబాహుశౌర్యమున్." 188

* అని మఱియు. 1. పెదలె.

క. సమరంబున నెదిరించిన
సముదాహితవీరవరులఁ జక్కడఁచుట నై
జము నీకు నిట్టియెడలన్
బ్రమయక చేమఱవ కునికి పటుశౌర్యమగున్." 189

క. అని తెలిపెడికలభాషిణి
మనసు తెలివి కరుదుపడుచు మణికంధరుఁ డే
మని చెప్ప? నెట్టకేలకుఁ
దనముది నూల్కొల్పి నడపెఁ దద్వచనంబున్. 190

వ. అప్పుడు మృగేంద్రవాహన యతని నుద్దేశించి "యోమణి కంధర! నీవు దయాకులత్వంబునం జేసి యీబలిసమర్పణ విధానం బోకించుక విలంబనంబునం జేసితివి; కావున జన్మాంతరమాత్రవ్యవధానంబున సద్యోయౌవనుండ వగుచు మహారాజ్యవైభవంబు ననుభవించెదు; కలభాషిణియుఁ బ్రాణభయంబు లేశంబును లేక మత్ప్రీణనతాత్పర్యధైర్యాది గుణంబులచేత నన్ను మిక్కిలి మెప్పించెం గావున మామక ప్రసాదవిశేషంబునం జేసి యిపుడు పునస్సహితమస్తకయు, నిజ పురీవర్తినియు నై తనబంధుమిత్త్రాదుల నలరించు"నని యాన తిచ్చె; నచ్చెలువయు నట్లు బ్రతికి కను విచ్చి నలుదిక్కులు పరికించి యప్పుడు తానున్నయది ద్వారకానగరవేశవాటీ భూషణాయమానస్వభవనారామభూమి యై యుండుటకు వెఱఁగందుచు "నిది యంతయు మృగేంద్రవాహనామహాశక్తి కృపావిలసనంబు కాఁబోలు!" నని యద్దేవిం గొనియాడి తనగమనాగమనప్రకారంబు సఖీప్రముఖనిఖిల జనంబులకుఁ వినిపించి ఘనతరాద్భుతానందంబులు గావించుచునుండె; నిట

మణికంధరాదులు నవ్వారవర్ణినీశరీరఖండంబు లదృశ్యంబు లగుటకు వెఱఁగంది యయ్యాద్యదిమశక్తిసూక్తిమహిమ పలుదెఱంగులం బ్రశంసించి; రంత మణికంధరుండు మృగేంద్ర వాహనకు దండప్రణామంబు గావించి సుముఖాసక్తి మణిస్తంభులఁ దగువిధంబున వీడ్కొని శాపానుభవకాలంబుఁ బ్రతీక్షించుచుఁ గృష్ణదత్తం బైనతనరత్నమాలిక యచ్చట జపపరుం డై యున్నయలఘువ్రతునకుఁ గృష్ణార్పణబుద్ధిని సమర్పించి విపంచి యద్దేవిగృహంబున నొక్కవలభివిశేష వివరంబున నన్యులకుం గానరాకుండ గుప్తంబు చేసి. 191

క. అమ్మణికంధరుఁ డంత మ
నమ్మునఁ బ్రేరేఁచుచున్న నలకూబరశా
పమ్మునఁ జనియెను శ్రీశై
లమ్మునకును భృగునిపాతలంపటమతి యై. 192

సీ. తగసుముఖాసక్తి తనకు శుశ్రూష సే
యఁగ మణిస్తంభుండు నమ్మృగేంద్ర
వాహనాదేవినివాసంబునందు య
త్యంతజితేంద్రియత్వంబు మెఱసి
యష్టాంగయోగవిద్యాభ్యాసనప్రౌఢిఁ
దనరె నజ్జలనేత్రయునుఁ బలికి
వలసినపరిచర్య సలిపినతుదఁ దదా
జ్ఞనుదాను మునుపటితనదుయోగ
ఆ. వర్తనంబు ప్రేమ వదలక తత్పరి
శీలనంబు నెపుడుఁ జేయు చుండెఁ
దదనిశప్రయత్నతాత్పర్యమున నల

ర్భావకాశుఁ డగుచు నతనుఁ డుడుగ. 193

క. అంతట మణిస్తంభుఁడు దన
యంతఃకరణంబునందు నలరారెడు దే
శాంతరవస్తువిశేషా
త్యంతదిదృక్షఁ దిగంతయాత్రాపరుఁ డై. 194

క. వరజవశాలిం దనకే
సరి నాకర్షించి యాత్మసతియుం దానుం
బరమోత్సాహమునఁ గృతా
ధిరోహుఁ డై గగనమున యదృచ్ఛాగతులన్. 195

క. అరుగుచుఁ గనుఁగొనియెను భీ
కరమకరతిమింగిలాదిఘనజలజంతూ
త్కరవిహారణభృశరౌద్రుఁ
నిరుపమఘుమఘుమరవాపనిద్రు సముద్రున్. 196

వ. ఇవ్విధంబున నయ్యంబుధిం గనుంగొని తత్ప్రకారంబు కౌతుక కారణం బగుచు సొంపుమీఱఁ దనవనిత కతం డిట్లనియె. 197

ఉ. "శీకరబృంద మెంతయు నశీతమరీచి మరీచి జాలమై
త్రీకృతధాళధళ్య మయి తేజరిలన్ నిజధర్మ మైనర
త్నాకరభావ మీజలధి యంబుజలోచన! చూచితే కడుం
బ్రాకట మై తనర్పఁ దనబాహ్యవిభాగమునందుఁ జూపెడున్.

ఉ. ఓలలితాంగి! చూడు కడు నొప్పెడు నీరము[1] నిండఁ గాఁగఁ దాఁ
గ్రోలి తిమిప్రకాండము శిరోవివరంబున వెల్వరించును
ద్వేలపుటూర్ధ్వధార యల వేలుపు టేటిపయిం గుతూహల
శ్రీల[2] మరల్ నదీవిభుఁడు చిమ్మెడుచిమ్మన గ్రోవిని రనన్. 199

1. నోరునిండఁ గాఁ. 2. మరు న్నదీ.

తే. ఉగ్రతిమిశిరోంధ్రనిష్ఠ్యూత మగుచు
నెగయుసలిలౌఘ మది యొడ్డు మిగుల నొప్పె
నబ్ధి పేరిటికుండలితాంగభోగి
ధిస్సనం దనపడగ యెత్తెనో యనంగ. 200

ఉ. ఔర్వము పేర ఘోరవిరహానల మెంతయు నంతరంబునన్
బర్వఁదరంగబాహువులు బారలుచాఁచుచునీపయోధి యో
పర్వసుధాంశుబింబముఖి! భాసిలెడుం గడు నుల్లసద్రసా
ఖర్వసుపర్వసింధువును గౌఁగిటఁ జేర్పఁగడంగు కైవడిన్. 201

మ. వికచాబ్జానన! యీపయోధి శశియావిర్భావకాలంబునన్
సకలద్వీపవతీగణంబు యుగపత్సంప్రాప్తనవోల్లస
న్నకరీభంగపయోధరత్వమునఁ గన్పట్టన్ రసోజ్జృంభణా
ధికతం జేయుచు నాచరింపఁ గడఁగున్ దివ్యాపగాశ్లేషమున్.

చ. ఉదకముఁ గ్రోల వ్రేలెడుపయోదము పౌరుషకేళిసంభ్రమా
భ్యుదయగళద్రమాకబరిపోలిక నొప్పఁ దటిద్విలాసముల్
తదభివృతాంగకస్ఫురణలం దలపింపఁగ నీపయోధియొ
ప్పిదము శయించినట్టిమురభేది లెఱంగు వహించెఁ జూచితే!"

క. అని పలుకుతనదుపలుకుల
కును ముసిముసినగవుతోడఁ గోమలి లజ్జా
వనతముఖి యయినఁ దద్విల
సనజృంభితకుసుమశరవశంవదుఁ డగుచున్. 204

తే. తనదుభావంబుఁ దెలుప నవ్వనిత "మీఁకు
వలసినవిధంబునం బ్రవర్తిలుట గాక
యెందు నాకు స్వతంత్రత్వ మెక్కడియది?"
యనియెఁ; ననుటయు నాసిద్ధుఁ డాత్మ నలరి. 205

మాలిని. కిసలయకుసుమౌఘాకీర్ణనానావనాంతో
ల్లసదభినవకుంజశ్లాఘ్యభాగంబులందుఁ
బిసరుహదళనేత్రన్ బ్రేమతోఁ గూడి నానా
ప్రసవశరవిహారప్రౌఢిఁ గ్రీడించుచుండెన్. 206

క. అలఘువ్రతాహ్వయుం డగు
మలయాళపుబ్రాహ్మణుండు మహనీయసము
జ్జ్వలనియమంబున జపవిధి
సలిపెం బూర్ణముగ రెండుసంవత్సరముల్. 207

ఉ. శీతలసత్యభాషణ విశేషవిలాసనమార్జితాఖిల
శ్రోతృజనానురంజన విరోధినరాధిపగర్వభంజనా
నీతికలాతికౌశలవినిర్మితభార్గవదేవమంత్రివి
ఖ్యాతివిభూతిగర్హణ నిరంతరకల్పితవిద్వదర్హణా. 208

క. నరసింహప్రభునందన
నరసింహబలారిసమ ఘనస్థేమబలా
నరసింహకృపాస్పద కి
న్నరసింహాసనపదస్థ నతికృద్ద్విణా. 209

తోటకవృత్తము. మానసుబోధన మంజులనిత్యా
నూనయశోధన యుజ్జ్వలకృత్యా
దానసుబోధన ధర్మదకృత్యా
దీనమహాధన దీపితసత్యా. 210

గద్యము. ఇది నిఖిలసూరిలోకాంగీకారతరంగితకవిత్వవైభవ పింగళి యమరనార్యతనూభవ సౌజన్యజేయసూరయనామధేయప్రణీతం బైనకళాపూర్ణోదయం బనుమహాకావ్యంబునందుఁ జతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు

కళాపూర్ణోదయము

పంచమాశ్వాసము

దక్షా్యతినిరాకృతి
వైదుష్యసుపుష్యదగ్ధవైభవ యపరి
చ్ఛేదప్రాభవ యాచక
ఖేదప్రశమనవిలోల కృష్ణనృపాలా. 1

వ. అవధరింపు మవ్విధంబున నలఘువ్రతుండు భువనేశ్వరీమంత్ర జపంబు రెండుసంవత్సరంబులు పరిపూర్ణంబుగాఁ జేయ నంతట మృగేంద్రవాహాన "యో బ్రాహ్మణుండ! నీయభీష్టంబు వేఱొకచోట సిద్ధించు" నని పల్కె; నప్పలుకులు [1]వీనులంబడునంతనయతం డాకస్మికోద్భూతతీవ్రవా[2]నిహాతతుం డగుచు ననేకజనపదవ్యవహితం బైనయొక్కపురంబునడుమ [3]రాజస్థానమధ్యంబునం బడి తదీయశోభాకులత్వంబున నొక్కింతతడవుండి మూసినకను దెప్ప లంత విచ్చి నలుదిక్కులుం బరికించి తనపతనప్రకారంబునకు వెఱఁగుపడుచుఁ జుట్టున నున్నసభాసదులఁ గొందఱను గట్టెదుర రెండవ దేవేంద్రుంబోలె నపూర్వవైభవంబున నున్నయొక్కరాజును నతనియగ్రభాగంబునఁ బసిండితొట్టియలోపలఁ బొత్తులలో నున్న యొక్క చక్కనిబాలికనుం జూచి యొక్కింతతడవు

1. వినంబడు. 2. తానీతుం. ౩. రాజాస్థాన.

నివ్వెఱపాటున నిశ్చలుం డగుచు నుండి పదంపడి దిగ్గున లేచి మణికంధరద త్తం బైనతనరత్నమాలిక యాశీర్వాదపూర్వకంబుగా నారాజునకుఁ గానుకపట్టుటయు నతండు నత్యాదరంబునం గైకొని కొంతసమీపంబునం గూర్చుండ నియమించి యప్పటికిఁ దత్కులనామమాత్రంబు లడిగి తెలిసి, "యిప్పటినీయాగమనప్రకారం బత్యద్భుతం బది చెప్పెదవు గాని యిటు మాటలాడక యొక్కింత నిలువు" మని పలికి "యిప్పటికానుక లెవ్వియైనను దీనిసొమ్ముల" యని యమ్మణిహారంబుఁ దనయొద్ద నున్నయాశిశువునకుఁ బెట్టించె. 2

క. అత్తఱిన తదీక్షుల నా
పొత్తులలో శిశువు చిబుకము గళంబుపయిన్
హత్త నది చూచి తెలిదళు
కొత్తుచు లేఁజెక్కు లమర నొయ్యన నగియెన్. 3

వ. నగి యిట్లనియె. 4

క. "పెరుగఁగ రెండేండ్లకు నీ
సురుచిరహారోత్తమంబుఁ జూడఁగ నాకున్
దొరకెఁ గనుంగవ చేసిన
యురుపుణ్యము నేఁడు వెండియును ఫలియించెన్." 5

తే. అనిన విని యేమి చెప్పంగ నచట నున్న
వార లెల్లఁ జిత్తరువున వ్రాసినట్టి
ప్రతిమలునుబోలె నతినిశ్చలత నొకింత
తడవు గనుపట్టి రత్యద్భుతంబు నొంది. 6

ఉ. ఎంతయువిస్మయంబున మహీశుఁడు బాలికమోముఁ జూచి య
త్యంతము వింత లీపలుకు లారయఁగా నిది యెట్టిదేవతా

కాంతయొ? కాక యేవిధపుఁగారణజన్మయొ? యింకమాట లా
డింతము గాక! యంచుఁ దనడెందమునం దలపోసి యి ట్లనున్.

క. "ఓయద్భుతంపుబాలిక
నీయుదయం బరయ రెండునెల లయ్యెనొ కా
దో! యెట్లు పలికి తిమ్మెయి?
నేయెడ రెండేండ్లక్రింద నిది చూచితివో?" 8

క. అన విని "యిట మునుపటినా
జననంబున నేను దీనిఁ జాల గుఱుతుగాఁ
గనుఁగొన్నదానఁ గావున
ననఘా యామాట యంటి" నని యది పలికెన్. 9

వ. అమ్మహీపాలుండును నబ్బాలికం జూచి: 'నీవు కారణజన్మవు గాని సామాన్యంబైనమనుజశిశువుమాత్రంబవు కావు; కావున నీతెఱంగంతయు నెఱుంగునందాఁక డెందం బమందకౌతుక సంరంభంబున సంభ్రమించుచున్నయది. నీపూర్వజన్మవర్తనంబు లెవ్వి? యేమికారణంబున నిచ్చటఁ బుట్టితి? వెఱింగింప వలయు" నని ప్రార్థించుటయు; నది తనపూర్వజన్మవర్తనం బును, దజ్జన్మనిమిత్తంబైనతత్పూర్వవర్తనంబును, సంస్మరణ సంబంధపరంపరావశంబున సమస్తంబును గరతలామలకంబుగా నాకలించి, తనపలుకు లాస్థానంబెల్ల సావధానం బగుచు 'వింజమాఁకిడి'నట్లు వినుచుండ నన్నరేంద్రచంద్రునకు నిట్లని చెప్పం దొడంగె. 10

సీ. వినవయ్య యోకీర్తిధన యిట మునుపటి
పుట్టువు గాక తత్పూర్వమైన

పుట్టువునందు నంబుజగర్భుదేవి పెం
చినయట్టిప్రోదిరాచిలుక నేను
నాకుఁ దజ్జన్మంబునన్ శాప మొక్కటి
తగుల రెండవమేను దాల్పవలసెఁ
దచ్ఛాపమూల మంతయు నీకు వినిపించె
దను విను మిది నిమిత్తముగ నైన

ఆ. నొకయపూర్వకథ సముజ్జ్వలరసభావ
మాయురభ్యుదయకులాభివృద్ధి
హేతు వతిపవిత్ర మిప్పుడు వినిపింపఁ
గలిగె జిహ్వకలిమి ఫలము నొంద. 11

మత్తకోకిల.—

అంబుజాసను రాణివాసమునందు నేను వసించుకా
లంబునం దొకనాఁడు మోద మెలర్ప నాయన వాణితో
నంబరాభరణాంగరాగసముంచితాకృతివై భవా
డంబరంబు కరంబు వింతబెడంగునం గనుపట్టఁగాన్. 12

క. భవనారామమునకుఁ జని
నవనానాఖేలనము లొనర్చుచు నరవిం
దవనామోదభరాలస
పవనామోదములచేత భావము లెసఁగన్. 13

క. కృతకమరాళసమేతా
గ్రత నమరెడు నడిమిమానికపుఁ గంబముతో
నుతకాంచన సోపాన
ప్రతతులతో నొప్పు నొకసరసి తూర్పుదరిన్. 14

తే. తరుణసంతానకచ్ఛాయఁ దలిరుఁబాన్పు
నందు నాసరోవరమున కభిముఖముగఁ
బవ్వళించెను దనపాదపల్లవంబు
లూరువులఁ జేర్చుకొని వాణి యొత్తుచుండ. 15

ఉ. అంతట నంతకంతకు నిరంతరమై తనరారు మారుదు
ర్దాంతతఁగాంతఁ బాన్పునకు దార్చెను దన్మధురాధరామృతా
క్రాంతిరసోద్ధతిఁ దన మొగంబులు నాల్గును నొక్కమారె య
త్యంతముఁ దత్తఱిల్లఁగ దదాననముం దనకై మరల్చుచున్.

వ. అప్పుడు. 17

సీ. ఆలీలలకు నవ్వి "మేలుమే లెంతయు
నీవింత! లన్యాయ మింత గలదె!
మీ మొగంబులు నాల్గు నీమాడ్కి నువ్విళు
లూరిన నేకాస్య నొకతె నేను
జాలుదునే! యివి చాలించెదరొ! మఱి
యేమైనఁ గలదొ!" యం చామృగాక్షి
మెడ బిగించుచు నించు కెడగ వక్త్రము నిల్పి
యధరంబునకుఁ బాణి యడ్డమిడుచు

తే. మొలకనగవును గోపంబుఁ జెలువుఁ జిలుకు
తళుకుఁజూపులఁ జూపులోఁ దర్జనముల
వక్రితభ్రూలతాతాండవంబు సిరుల
మిగులఁ గెరలించెఁ బ్రియుమది మెఱయు మరుని. 18

ఉ. ఆయజుఁ డప్పు డంగనముఖాబ్జము బల్మినివంచి మోవిపై
చే యటు పాఱఁద్రొబ్బి పలు సేర్చి నొక్కించుక నాటునట్లుగా

సాయకముం గళాభిదుర మై మది నింపొనరింప మోహనం
బై యుదయించె నొక్కమధురాంచితశబ్దము కంఠసీమలోన్.

వ. అంత నావాగ్దేవి యీవిధంబున నొదవినకళామర్మభేదన సామ్రాజ్యసంపదనుభవావసథ మాన లాఘవశంక నప్రకాశం బుగాఁ గడపిపుచ్చుట కుపాయంబుఁ జింతించి తద్విరోధ కారిణి యైనవిభునియభిమతకేళికి విఘాతంబుగ నధరపీడనా సహత్వనాటితకంబున నలుకఁ గల్పించుకొని యవ్వలిమొగం బుగాఁ[1] బొరలె నే నప్పుడు తదీయభావం బంతయు నూరు శ్లేషనయనాంతమీలనాదులైన(కళా)శాస్త్రప్రసిద్ధలక్షణంబుల చేత నూహించితి; నజ్జలజభవుండును దద్విరహాదశావికలిత ధైర్యుం డయ్యు నుల్లంబునం[2]గల్లగుట్టు నెట్టుకొలిపి యి ట్టట్టు దెల్పుటకుం జొరకుండి యంతటఁ బురోవర్తిశాఖాసమా[3]సంజిత సమంజసరత్నపంజరంబున నున్న నన్నుం జూచి యోచిలుకచెలువ! యిఁబుసుపోదు కథ యొక్కటి చెప్ప వుగా!" యనుటయు నేను "నోదేవ! దేవరముందట నెట్టి కథయుఁ జెప్ప నేను భాజనంబనే? మీరు చెప్పితిరేని విని యెద" ననుడు "నట్లని వినుము చెప్పెద" నని యిట్లనియె. 20

క. "కాసారసంజ్ఞతోడను
భాసిలుచున్నట్టి యొక్కపట్టణమున ల
క్ష్మీసంపద[4]నొప్పును సువి
లాసుఁడు రా జొక్కరుఁడు కళాపూర్ణుఁ డనన్. 21

క. ఈజగములఁ గలతనసరి
రాజుల నందఱను జయధురంధరుఁడు మహా

1. మరలిన. 2. నల్గుటనట్టు. 3. సంచిత. 4. నొప్పెడు.

రా [1]జతఁ డొనరించెను నిజ
రాజితలీలాకళాపరాజితు లనగన్. 22

క. ఆతఁడు సద్యోయౌవనుఁ
డై తోడన యొకస్వభావుఁ డనుసిద్ధునిచే
నూతన మొకమణియు సము
ద్ద్యోతితశార్ఙ్గము మెఱుంగుఁదూఁపులుఁ బడసెన్. 23

తే. ఆమణిశిలాక యరుణ మై యద్భుతంపు
రంగు గలిగినయది యా మెఱుంగుఁదూపు
లక్షయము లాశరాసన మతనువిజయ
గౌరవానీకసంప్రాప్తి కారణంబు. 24

వ. అవి యట్లు వడసి యతండు తద్దాత్రుగౌరవంబునన యనవర
తంబునుం దాల్చియుండు. 25

సీ. అంతట నొకఁడు మదాశయుం డనుజగ
తీనాయకుండు రూపానుభూతి
యనుభార్యయును దాను దనమంత్రి ధీరభా
వాఖ్యుండు తోడ రా నట యదృచ్ఛ
నొక్కింత పాలయుటయును దత్కళాపూర్ణుఁ
డాత్మకోదండవిహారపటుత
ధీరభావునిఁ గడుదూరంబుగాఁ బలా
యనము నొందించి మదాశయాఖ్యుఁ

తే. దనకు శరణు చొచ్చినవానిఁ దత్కళత్ర
యుక్తముఁగ దాసుఁగా నేలి యూడిగంపుఁ

1. జిత.

బనులు సేయించుకొనుచు నింపెనయ నిలిపె
నతఁడు వర్తిల్లుచుండెఁ దదాజ్ఞలోన." 26

వ. అని చెప్పిన నప్పలుకులు సభ్రూవిలాసలోలలోచనాంచల
కమ్పితకర్ణిక యగుచు నాకర్ణించి యించుక నగుచు శారద
నన్నుం జూచి "యాకళాపూర్ణుండు మఱియేమి యయ్యె?
నతనికిఁ దల్లిదండ్రు లెవ్వ? రడుగు" మని కఱప, నేను నట్ల
యడుగుటయు నజ్జగద్గురుం డి ట్లనియె. 27

సీ. "అభినవకౌముది యనుకాంతచే నంత
వరియింపఁ బడియె నవ్వారవిలాసుఁ
డాతనికిని సుముఖాసత్తి యనునది
తండ్రియు మఱి మణిస్తంభుఁ డనెడి
వాఁడు తల్లియు" నన వాణి హాసంబుతోఁ
గ్రక్కున గ్రమ్మఱి కౌఁగిలించి
"యింతలోనన యారయెన్ని తబ్బిబ్బులు!
దద్దఱెల్లకుఁ" డంచు ధవునివీఁపు
తే. చఱచి "యొక్కట్టు! లారాజుజనని మగది
యును జనకుఁ డాఁడువాఁడునా!" యనుచు మఱియు
మిగుల నవ్వుచుఁ "జెప్పుఁ డామీఁదు ప్రాణ
రమణ మఱి యేమి యయ్యె నారా!" జనుటయు. 28

క. ఆనర్మలీలచేత శ
తానందుం డధికసంభృతానందుం డై
తానును మే లొప్పఁగ న
మ్మానిని మెడఁ గౌఁగిలించి మక్కువ మీఱన్. 29

తే. వదనములు నాలుగింటికి వరుసఁ గలియ
మెలపుతోఁ దనకంఠంబు మలఁచి మలఁచి
యొసఁగెఁ దదధరపానమహోత్సవంబు
గళము కౌఁగిలితోన చెక్కులు నిమురుచు. 30

చ. చెలువయు నంత నం దొకటిచే జనితాధరపీడ యై "మదిం
గొలఁది యెఱుంగ రెందు" నని కోపముసూపుచుఁ "జాలున
వ్వాలఁ జెప్పఁ డేమియయ్యెను భవత్కథితుం డలరా?"
జటంచుఁ గౌఁ,గిలి విడిపించి మోము లిరుగేలను బాయఁగఁ
బట్టెఁ బట్టినన్. 31

ఉ. దానఁ బ్రకాశితంబు లగుతత్కుచకుంభవిజృంభణంబు లేఁ
గౌనుబెడంగుఁ గొంతవడి గన్గొని చొక్కుచు నంత మోవితీ
పానెనజుండు వెండియుఁ బ్రియత్వముతో నివియెల్ల నేర్తు
రౌనె! నృపుఁ డేమి యయ్యెఁ! గథ యానతి యిండని పల్కె
వాణియున్. 32

వ. పల్కిన [1]నజుం డిట్లనియె. 33

సీ. ఏమియు నేల యయ్యెడు? నమ్మహారాజు
సత్వదాత్ముం డనుసచివుఁ డంత
రమణితో నంగదేశమునందు గ్రమకకం
ఠోత్తరం బనుపట్టణోత్తమమునఁ
దన్నుఁ బట్టము గట్ట నున్నతసామ్రాజ్య
వైభవశ్రీసముజ్జ్వలత నొప్పె
నతనియాపురికి మదాళయుండు పసిండి
కోట పెట్టించి యెక్కుడుగ నతని

1. నవ్విభుం.

తే. దయ వడసె నంతఁ దనదుభార్యయును దాను
నుడుగ కభినవకౌముదీయుతుని నతని
గొలుచుచును దన్మణివిలోకగుణమహత్త్వ
మునను మధురలాలస యనుతనయఁ గనియె. 34

సీ. కనినతన్మణిగుణంబునకు మెచ్చుచుఁ బ్రథ
మాగముండును ద్వితీయాగముఁడుఁ దృ
తీయాగముండుఁ దురీయాగముండు నాఁ
బ్రఖ్యాతి నొప్పువారలు నలువురు
తత్పురోహితులు సత్వరతఁ గళాపూర్ణుఁ
జేరి యాతఁడు దాల్చుచారుమణిని
బరాశ్రయమునఁ దారుఁ బట్టి తత్సంస్పర్శ
మహిమచే నానందమగ్ను లయిరి

ఆ. యతఁడుఁ దద్వశీకృతాత్ము లైవా రాశ్ర
యించి యునికిఁ దనదుహృదయమునకు
నియతివశతఁ జాలఁ బ్రియ మగుచునికిఁ ద
త్క్రియల కెల్ల నిచ్చగించి యుండె. 35

వ. అంత వారిలో నొక్కరుండు మిక్కిలి మందెమేలమున నమ్మ
ణిని గరంబు నొక్కి పట్టుటయుఁ గళాపూర్ణుండు కోపగించు
కొని వారిఁ బాయంబోలి తదపరాధంబునం జేసి తత్స్వామి
యైనమదాశయునికనకప్రాకారంబు నొల్లక విఘటితంబుగాఁ
జేయించె; నతండును దానికిఁ దలంకక "యందుల కేమి!
యెట్లైనను దనవాఁడన; తనదేశంబునందె యెందైనను బ్రది
కెద" నని కళాపూర్ణుసేవ విడిచి కుటుంబసహితంబుగాఁ
గ్రముకకంఠోత్తరపురంబు వెల్వడి యొక్కించుక చనుచుండె.

సీ. కట్టెదుటను బూర్ణకలశద్వయం బతి
శోభనస్ఫూర్తి మై సొంపు మీఱఁ
గని వేడ్క నబ్బుచుఁ జని సుఖంబున మధ్య
దేశంబునను జిరస్థితిఁ దనర్చెఁ
గ్రముకకంఠోత్తరాఖ్యపురంబు వెడలున
ప్పుడు ప్రయాణశోభమునఁ గృశత్వ
మును బొంది [1]తేఱనిముద్దులపట్టిని
మధురలాలసఁ దలంపఁగ నెఱుఁగఁడ

ఆ. యప్పు డేమి సెప్పు! నాతఁ డా పూఁబోఁడి
"యెట్టి[2]వారునుగణియింప రంత
మీఁదమీఁద సుఖనిమిత్తంబు లొదవుచో
నడుమఁ జెందు నిజజనంబుపీడ." 37

తే. క్రముకకంఠోత్తరపురోత్తమమున కంత
నరుగుదెంచెను దిరిగి మదాశయుండు
నిజకుటుంబయుక్తముగ నన్నిసువు భాగ్య
మెట్లు ప్రేరేఁచెనో మఱి యెందు నిలక! 38

క. ఆపగిది నేగుదెంచి క
ళాపూర్ణునిఁ గనుఁగొనం జెలంగె నిజకృశ
త్వాపగమోల్లాసిని యై
యేపునఁ దత్పుత్రి యంత నెంతయుఁ దెలివిన్. 39

సీ. అంత మదాశయుం డట్లు తేఱి కరంబు
పొదలెడుసుతఁ గళాపూర్ణునొద్దఁ

1. తేరని, 2. వారిని గణియింప దంత.

దగ నిల్పి యతనికిఁ దత్ప్రకారముఁ దెల్పి
యిట్టిచిత్రమహత్త్వ మేరి కైనఁ
గలదె యెందును నీక కా? కంచు భార్యయుఁ
దానుఁ దన్మహిమయంతయును రమణఁ
బొగడుచు నింపునఁ బొదలి రత్యంతంబు
నతనిపురోహితు లపుడు వినయ

తే. పరతఁ బ్రథమాగమాదులు దిరుగఁ జేరి
రాకళాపూర్ణు నాతండు నాత్మ నిచ్చ
గించుకొని యుండె నోతటిచ్చంచలాక్షి
సుప్రసన్నత్వ మెంతయు సొంపు మీఱ. 40

తే. మధురలాలస యంతఁ గ్రమంబుతోడఁ
దల్లిదండ్రులప్రోదిని దరుణి యగుచు
నాకళాపూర్ణుచేత ననన్యసదృశ
మైనయౌవనఫలముఁ దా ననుభవించె. 41

వ. అని చెప్పిన నాకర్ణించి. 42

క. నిరవధికప్రేమోదయ
దురపహ్నవకందళన్మృదుస్మితశోభా
సురుచిరకృత్రిమరోష
స్ఫురణంబున బొమలు ముడుచుచుఁ సతి పతితోన్. 43

చ. అటు దలఁ డౌర యెంతటిమహాత్ములు మీరలు! నాదుమీఁదనా
కటకట మీవచోరచనకౌశల మోభువనప్రపంచసం
ఘటనధురీణ! యన్న నగి కామిని యిం దిపు డేమి కాంచి యీ
కిటుకు గడించి పల్కె దెఱిఁగింపుముకల్గిన నాకు నావుడున్.

సీ. చెల్లఁబో మీసేవ సేయుచు నింతమా
త్రము నెఱుంగఁగలేన ప్రాణనాథ!
యీదంటమాటలు నిట్టిభావంబుల
విధము నే నిచ్చినవిద్యల కద!
యిప్పటిమనవృత్త మీకథ సర్వంబు
తుదముట్ట నేమిసెప్పెదరొ యనుచు
నూరక యిందాఁక నుంటి నంతయుఁజెప్పె
దనునది వినవలసిన వినుండు

తే. కొలఁకు కాసారపురముగాఁ బలికి యందు
బొలుచునామోముఁనీడ సంపూర్ణశశియు
ననుతలంపునఁ బలికితి రపుడు దానిఁ
బ్రకటముగఁ గళాపూర్ణుఁ డన రాజు గాఁగ. 45

వ. ఆరాజు కళాపూర్ణుఁడు, సరిరాజులనెల్ల లీలాకళాపరాజితులం జేసెననుట యావదనప్రతిబింబచంద్రుఁ డెల్లముఖచంద్రులకు నెక్కుడైనసౌందర్యముగలవాఁడని యతిశయోక్తిని మీమ మ(హ)త్త్వవిశేషంబుఁ దెలిపితిరి. ఇది యంతయు విస్పష్టంబు. మఱి యతండు స్వభావుం డనుసిద్ధునిచేత ధనుర్బాణంబులు నొక్క యరుణమణిశిలాకయుం బడసెననుట భ్రూలిలతావీక్షణంబులు, నధరంబును స్వభావంబుచేతన కలిగియున్నవి యనుట యని యెవ్వరి కెఱుంగఁబడదు? మదాశయుం డనువాఁడు రూపానుభూతి యనుభార్యయుం దాను ధీరభావుండనుమంత్రితో నలవోకగ నటులు పొరసినమాత్రన కళాపూర్ణుం డాధీరభావునిఁ దనధనుర్విలాసంబునం బలాయనంబు నొందించి మదాశయు నతనిభార్యతోడం గూడ

నిజదాసునిం గావించి సేవ సేయించుకొనియె ననుటయాఁకా సారంబునకయి మీహృదయంబు దృష్టియుం దానును ధైర్యంబుతోడఁ గూడ నొక్కించుక ప్రవర్తించినం మన్ముఖ ప్రతిబింబంబు నిజభూవిలాసంబున దద్ధైర్యంబుం బాఱఁ దఱిమి మీహృదయంబును దృష్టిసహితంబుగా నాకర్షించి విడువ దనుట రైయె కానుపించుచున్న యది. అంత నిప్పలుకు లకు నాకు నవ్వువచ్చినది. అది తత్ప్రతిబింబంబునం దోఁచిన యానవ్వును జూచి లేఁతవెన్నెలతో సామ్యాతిశయంబు దోఁపఁ దదభేదాధ్యవసాయంబు గల్పించి యభినవకౌముదీ శబ్దంబునఁ బలికి, యది స్త్రీలింగత్వసామర్థ్యంబున స్త్రీనామ ధేయంబై కానుపింప నభినవకౌముది యనుకాంతచేత నతండు వరియింపఁబడె నంటిరి. ఆకళాపూర్ణునకు సుముఖా సత్తి యనునది తండ్రియు మణిస్తంభుఁ డనువాఁడు తల్లియు ననుటయా ప్రతిబింబంబు శోభనముఖసామీప్యంబు కార ణంబుగాఁ దత్కాసారమధ్య మణిస్తంభగర్భంబున నుద యించె నని చెప్పుటకాదె! అందు స్త్రీపురుషత్వంబులు మీర లేమితడఁబాటుననో విజ్ఞోడుపడఁ గల్పించి పలికిన నేను హాసౌత్సుక్యంబుల నాఁపలేక మీ కభిముఖంబుగాఁ బొరలినఁ గాసారమధ్యవిద్యోతమాన ప్రతిబింబంబు వోయి మన్ముఖంబు మీకు నెదుటఁ గాన్పించిన నది మదీయదేహంబు నందుఁ గంఠోపరిభాగంబునం గనుపట్టుటం జేసి యాకళా పూర్ణుం డంగదేశంబునఁ గ్రముకకంఠోత్తరపురంబునం బట్టంబుఁ గట్టుకొనియె నంటిరి. అది మదీయాత్మాధీనంబు గావున సత్వదాత్ముం డనుమంత్రి పట్టంబు గట్టుటగాఁ జెప్పి

తిరి. సత్వదాత్ముం డనఁగ సమీచీనత్వదాత్ముం డనుట తోఁచుచున్నయది. అంతట మీరు మత్కాంతపరిరంభణంబు గావించి యది యుష్మదాత్మాధీనం బగుటను, మీబాహువులు సువర్ణవర్ణంబు లగుటను మదాశయుండు క్రముకకంఠోత్తరంబునకుఁ బసిండికోటఁ బెట్టించె నంటిరి. మీయాత్మయు, దృష్టియు నెట్టిమయతావశంబుననో మన్ముఖంబునం బాయక వర్తిల్లుచు మధురాధరేచ్ఛ యార్జించుట యరసి, మదాశయుండు రూపానుభూతిసహితుండై యీ కళాపూర్ణునకు సేవఁ జేయుచుఁ దన్మణిశలాకమహత్త్వంబున మధురలాలస యనుతనయుం గాంచె నంటిరి. అట్లు మధురలాలసుఁ గనినం దన్మణి శలాకమహిమకు మెచ్చుచుఁ బ్రథమాగమప్రముఖు లయినమదాశయునిపురోహితు లమ్మణిశలాకం బట్టి చూచుచుఁ, దత్సంస్పర్శనమహత్త్వంబున నానందమగ్ను లయి రనుటచుంబనేచ్ఛానంతరంబున మీ ముఖంబులు నాల్గును మదీయాధరపానంబున నింపొందె ననుట గాదె! ఆముఖంబులు ఋగ్యజుస్సామాథర్వణప్రాదుర్భావకారణంబు లగుటను, మీయాత్మకు నధీనంబు లగుటను గ్రమంబునఁ బ్రథమాగమాదినామధేయు లైన మదాశయునిపురోహితు లంటిరి. అంతట నేను మీముఖచేష్టలచేత నధరపీడ జనించినఁ గోపించి వాని వారించి కౌఁగిలి విడిపించుకొనిన నది కళాపూర్ణుండు తనతాల్చిన మణిశలాక యాబ్రాహ్మణులయం దొక్కరునిచేతఁ గొంత పీడితంబైనఁ గనలి వారిం బాయఁ దోలించె ననియుఁ, దత్స్వామి యైనమదాశయుని కనకప్రాకారంబు విఘటితంబు

సేయించె ననియుఁ బలికితిరి. అంత దేవరచిత్తంబు దృష్టి సహితంబై మన్ముఖంబును విడిచి పరిరంభవిశ్లేషప్రకాశితంబులైనయితరావయవంబులకుఁ బోయిన, నమ్మదాశయుండు నిజభార్యాసమేతుం డగుచు నాకళాపూర్ణుసేవ విడిచి తదాశ్రయంబైనయంగదేశంబునకుఁ బోయె నంటిరి. అట్లు పోవునప్పు డెదుట నొదవిన పూర్ణకలశద్వయశుభనిమిత్త దర్శనంబున నుబ్బుచు నేగి మధ్యదేశంబునం జిరనివాసంబు గావించె ననుట వక్షోజయుగళసందర్శనంబున నానందించుచు నరిగి వలగ్నభాగంబు నవలంబించి తడవు నిలిచె నని పలుకుట గాదె. ముఖంబుఁ బాయుట యాదిగాఁగ నధరేచ్ఛ యడంగినఁ బ్రయాణక్షోభంబున మధురలాలస కృశత్వంబు నొందె నంటిరి. అంత దృష్టిసహితంబుగా మీయాత్మ తిరిగి మన్ముఖంబునకు వచ్చుటయు, దానఁ జుంబనేచ్ఛ మగుడఁ బరితుష్టి నొందుటయు, నది ముఖపానంబుచేత సఫల మగుటయుఁ గ్రమంబున మదాశయుండు కుటుంబసహితంబుగా మరలి కళాపూర్ణునిసేవకు వచ్చె ననియుఁ, దత్కారణంబున మధురలాలసకుఁ గృశత్వంబు మానెననియు నది యావనంబునఁ గళాపూర్ణు [1]నను గ్రహంబు వడసె ననియు [2]మీకాముకత్వ సముచితవచనరచనలఁ దేటపఱచితిరి. ఇది యంతయు నిట్ల యగునో, కాదో? యానతీయవలయు ననిన నతం డట్ల తప్పదని నగుటయు నతనియథార్థవాదిత్వంబునకు మెచ్చుచు ని ట్లనియె.

1. పరిగ్రహంబు. 2. కాముకత.

క. ఇమ్మగుపరిహాసపువా
క్యమ్ములయెడ బొంకు వినముగా మీవలనన్
మిమ్ముఁ గనినహరిపొక్కటి
తమ్మికడుపు చల్లనై సదా మనవలయున్. 47

క. అని పలికినతన ప్రియభా
మినిపలుకులకును బ్రమోదమేదురహృదయుం
డును దత్పరిరంభణపరుఁ
డును నై యాపద్మజుఁడు గడుం బొలుపొందెన్. 48

ఆ. అని సరస్వతికిని గనకగర్భుఁడు రహ
స్యమునఁ జెప్పినట్టిసరసపుఁ గథ
యేర్పడంగఁ జెప్పి యిట్లని పలికె నా
శిశువు వినుజనులకుఁ జిత్రమొదవ. 49

ఆ. తమయభీష్టకేళితమినా తిర్యగ్జంతు
వనియొ నను గణింప కవ్విధమునఁ
జెప్పికొనఁగ వింటి నప్పల్కు లేను;
నా నడుమఁ గదలిపోవ జడిసియుంటి. 50

ఉత్సాహ. అంతఁ బంజరంబు వెడలి యట్టు నిట్టు నొయ్యనన్
గంతు లిడుచు జాటిజాటి కడకుఁ దొలఁగి వచ్చితిన్
"జింత సేయ మింతతడవుఁ జిలుకయున్కి" యనుచు నా
యింతి గొంత యలుగ "నున్న నేమి?" యనుచుఁ బతినగన్.

సీ. అంతట నొకసమయంబున నంభోజ
సంభవుసేవ కాఁ జలుపుకొఱకుఁ

*జనుదెంచు నిర్జరేశ్వరునివెంటను రంభ
చనుదెంచి [1]భారతీసతిని గొల్వ
నంతఃపురంబుకక్ష్యాంతరంబులు గొన్ని
సొచ్చి యేతెంచి యచ్చోట నొక్క
పంజరంబునను మున్నటియట్ల వాగ్దేవి
మణితవిశేష మాత్మకు సుఖముగ
తే. నొయ్యనొయ్యనవర్తించు చున్ననన్నుఁ
జూచి దగ్గఱవచ్చి "[2]యీ సొంపు మిగులఁ
జిత్ర! మిది యయ్య వారిసంసేవవేళ
నమ్మవా రుగ్గడుంచిరో?" యనుచు నడిగె. 52
ఉ. ఏనును దాఁపురం బెఱుఁగ గేర్పడఁ జెప్పితిఁ దత్స్వరోదయం
బైన తెఱంగుఁ దత్ప్రభవ మైనకథాకథనంబు; నంతటన్
మానఁగ నీక యవ్విబుధమానవతీమణి ప్రేమతోడఁ బై
పై నడుగన్ వివేక మొకపాటియె చిల్కల కేమి నేర్పినన్. 53
ఆ. ఇట్లు చెప్పి యంత నే నవ్విలాసిని
పలుకు మనఁగఁ దొంటి కులుకుపలుకు
రెండుమూఁడుమార్లు వెండియుఁ బలుకంగ
నచటి కేగుదెంచె నజునియతివ. 54
వ. ఇ ట్లేగుదెంచి కనుబొమలు ముడుచుచు నన్ను నవలోకించి.
చ. తలఁకక యోసి యేమిటికితల్ తలపెట్టితదాన విచ్చటన్?
తెలియము గాని నీవు పెనుద్రిమ్మరికూఁతలదానవే కదే!
బళిబళి యీవికారములు [3]బ్రాంతి! యవిఘ్నతఁ జాగిలంబడై
యిలపయిఁబుట్టువంచుశపియించెమనంబుననల్క హెచ్చఁగన్.

---

* నరుదెంచు. 1. భారతీశ్వరుని. 2. యా. 3. బ్రాఁతె.

క. రంభయుఁ దచ్ఛోకపుసం
రంభమునకు వెఱచి యొక్కరత్నమయోరు
స్తంభముమఱుఁగున నొదిఁగె వి
జృంభితతద్రోషభాష [1]వినఁబడ నంతన్. 57

సీ. నలువ యేతెంచి “యెన్నఁడు లేనియింతశో
కపుఁబలు కిదియేమి పడఁతి?” యనుచుఁ
దనభార్యఁ బలికె; న వ్వనితయుఁ గోపంబు
మించి శోభిలుమృదుస్మితముతోడ
“వినరుగా యీచిల్కవిధము ము న్నుద్యాన
వనములో మన మాడు కొనినయట్టి
యాకథమాట లాద్యంతంబు రంభతోఁ
జెప్పుచున్నది; యేను నప్పలుకులు
తే. వింటి నిపుడు వచ్చుచు గోడ వెనుక నిలిచి”
యనుడు “నది యేమి యెఱుఁగు? నిట్లదయవృత్తిఁ
డిట్టుదురె?” యంచు సతిఁ బల్క యట్టిశాప
గతికిఁ గుందెడున న్నంతఁ గరుణఁ జూచి. 58

వ. “మీయమ్మశాపంబునకు నేఁగా దన నెవ్వరికి నెట్లు వచ్చు? నది య ట్లనుభవించి తదనంతరజన్మంబున మదాశయుం డనుజగతీపతికి మధురలాలస యనం దనయవై జనియించి కళాపూర్ణుం డనురాజునకు భార్యవై యనన్యసాధారణంబైన యైశ్వర్యభోగంబుల [2]నుభవించుచు సహజం బైనపరమ పాతివ్రత్యంబున సకలధర్మంబులుసాధించి కృతార్థ వయ్యెదు; విచారింపకు” మని వారిజాసనుండు పలికిన శారద యవ్విభు

1. చెవిఁబడు. 2. నింపొందుచు.

నిం జూచి "యిది యేమయ్యా! వెండియు మఱియొండును మధురలాలసయును గళాపూర్ణుండును నంచుఁ బల్కుచున్న వారు; దేవరకు నిప్పుడు నవియ కలవరింతలై యున్నయ వియె?" యనుచుఁ బలికి నవ్విన నతండు "భవదీయవదనవర్ణ నాసంబంధికథలయందు నాకుఁ గలవరింతలు సంతతంబును గలుగుట నిజంబ. ఐన యట్లు గాదు; మేదినిమీఁద నింక గళాపూర్ణుం డనురాజు పుట్టఁగలం డతని కిది పత్నియుఁ గాఁ గల" దనుటయు "నేతత్కథ వినవలయు నా కని" మ్మని సరస్వతి పల్కిన ని ట్లనియె. 59

సీ. "కాంత ము న్విన్నయాకథ యీకథయ [1]నాఁగ
నందువాచ్యత తోఁచినట్టినామ
జాతిక్రియాదికసకలపదార్థవా
క్యార్థాంతరము లెవ్వి యవియ యిందు
గలయవి; యిందుఁ దత్కథకంటె భేదంబు
పరికింప నొనరించెఁ బడసె నిలిపె
ననునివి మొదలైనయట్టి భూతార్థంబు
క్రియలపట్టున నొనరించుఁ బడయు

తే. నిలుపు ననునివి యాదిగాఁ గలభవిష్య
దర్థవచనంబు లైనక్రియాపదంబు
లునుచుకొనుటయె వాసియెందును దలంప
నోసుధాంశువిలాసప్రహాసివదన! 60

వ. మఱియు శ్రోతృజనాపేక్షానుసారంబునఁ దత్తన్నిమిత్తోపాఖ్యానంబులచేత నిదియ కొంత విస్తారంబు నొందఁగల;

1. నమ్మ మందు.

దది చెప్పఁ బనియేమి? ప్రధానకథాభాగం బింతియెై
కావున." 61

సీ. అనిన సరస్వతి యద్భుతం బంది యొ
క్కింత విచారించి కాంతుఁ జూచి
"యీరాజునకు సుముఖాసత్తియనునది
తండ్రియు మఱి మణిస్తంభనాముఁ
డగువాఁడు దల్లియు నయ్యోదరే?" యన్న
"నం దేమి సందియం? బదియు నీదు
చేష్టావిశేషంబు చేతన కాఁగల"
దని బ్రహ్మ పలికె నయ్యబ్జముఖియు
తే. మిగుల వెఱఁగంది యంతట నగుచు "మీరు
సృష్టికర్త; లెట్లైనను జేయఁగలరు
మదికి వలసినయట్లు చేయుదురు గాని
వట్టికొఁడిమెలు నాకును గట్టఁ జనదు. 62

క. తలపెట్టుదుఁ డిఁక నెన్నఁడుఁ
గల నైనను మత్ప్రసంగకారణమున వ
ర్తిలినట్టి యీకథాస్థితి;
యిలనిట్టివి గోరఁ దివియ నేటైపాలున్. 63

సీ. మన మంత నేకతంబునఁ జెప్పికొనినట్టి
కథ యిదే తోఁన యిక్కడను బుట్టె;
నింతమాత్రము గాక యిటమీఁద నీకథ
పృథివిపైఁ గలుగఁ జెప్పితిరి మీరు
"తొలుతన యిది బ్రహ్మవలన వచ్చిన యది"
యనఁగఁ "దన్మూల మెయ్యదియొ?" యనఁగ

"వాఙ్ముఖప్రతిబింబవర్ణన" మనఁగ "ని
ట్టిప్రసక్తి నిది సంఘటిల్లె" ననఁగ
తే. వచ్చె నగుఁబాట్లు నాకు మీవలన నాథ!
నన్ను మన్నించి యింకనైనను దడవక
మీరలూరక యున్న నెవ్వారు నంత
వినరు గాన గుప్తంబు గావింపవచ్చు" 64

మ. అనుడుం బైపయిమాట గాక యిది యాహా యాత్మశృంగారశో
భనలీలాయశ మేరి కప్రియము? నీపల్కుల్ మనోవర్తనం
బును నేకం బగు నేని నాలుకతుదన్ ముక్కందికొమ్మావిలా
సినియే నమ్మెద నంచు బ్రహ్మ నగిపించెన్ మేలమాటన్ సతిన్.

మ. ఘనయత్నంబున నవ్వడంచికొనుచుం గంజాక్షియున్ "నాథ యే
మనినం గోపము వచ్చుచున్నది సుఁడీ యత్యంతమున్ నన్నిఁకం
జెనకన్ రాకుఁడు చాలు నవ్వు" లనివై చెంగాంతుమీఁదన్ నిజ
స్తనగుచ్ఛప్రతిమల్ల హల్లకదళోద్యత్కందుకం బంతటన్. 66

మ. అనయంబుం జలమొప్పఁగా మఱియు నాయబ్జాసనుం డట్లయా
డెను "మానుం డిది" యంచు వాణియును వేఁడెన్ జేరి తా
నొక్కచేతను గంఠంబును గౌఁగిలించి యొకచేతన్ గడ్డమున్
బట్టి చెక్కునఁ జెక్కానుచు నొక్కచన్మొన యురఃకోణం
బుతో రాయఁగన్. 67

తరల. అతఁడు నేల పెనంగె దోఁజలజాక్షి! పల్కొటు లున్నవి
కృత ప్రకాశిత మాట సీమదిఁ గాంక్షితంబ యవశ్యమున్
క్షితిఁ బ్రసిద్ధము గాఁగ నున్నవిచిత్రసత్కథ నీ కస
మ్మతమె? యట్లగు నేని యేమహిమం బ్రసిద్ధత గల్గెడున్?

సీ. వివరింప సకలవస్తువుల ప్రసిద్ధి వా
గ్జాలమూలంబు వాగ్జాల మెల్లఁ
ద్వన్మయం బిట్లుండఁ దరుణి నీమది కస
మ్మత మైనయట్టిది మహి వెలయునె?
యాకళాపూర్ణమహారాజుకథ తావ
కీనశృంగారలీలానిమిత్త
మగుచు మన్ముఖజాత మగుచు నవశ్యంబుఁ
గరము ప్రసిద్ధంబు గాఁగలయది
తే. నీకుఁ బ్రియ మని వేఱ వర్ణింప నేల?
నీ విపుడు పల్కుపల్కు స్వాభావికంబ
పతుల యనురాగలీల లేపగిది నైన
వెలయఁ గోరియు దాఁచు టింతులగుణంబు. 69

వ. అనిన విని యా భారతీదేవి యావారిజాసనుం జూచి "మీర లింతచలముగొని సమర్థింప నాకు నొఁగా దన నేల! యది యునుం గాక యారాజు వాలాయంబుగా ధరణిం బుట్టఁ గలం డఁట రాజ్యంబునుం జేయునఁట యతనిచరిత్రం బెట్టును వెలయం గల దఁట యిది సిద్ధంబు దానిసంగడిన యస్మద్రహస్య కథ వెలయుటకు నియమం బే!" యనుటయు నతం "డిది మునుపును నవి వెనుకయుం గా వెలయు" నని పలుక నట్లేని వెలయుభంగు లెవ్వియో యెఱింగికొనవలయు; మీర లెక్కడఁ దడవకుండుం "డని ప్రార్థించి 'నుడువు' ననిపించుకొని నన్నుఁ గనుంగొని "యిది యిప్పుడు వారాంగనాజన్మంబునఁ బుట్టి యున్నయది; యందు నేతద్బోధశంక నెఱయ లే" దని పలికి "రంభ యనునది యిప్పు డెందుఁ బోయె? దానికి దగిన

బుద్ధి చెప్పవలయు" ననుడు నప్పుడంతి గడగడ వడంకుచుఁ గంబంబుమఱుంగు వెడలి వచ్చి యడుగుల కెఱఁగిన "లేలెమ్ము నీ వీకథ యెక్కడం దడవిన నాలా గెఱుంగుదు గద!" యని పలికిన నలువ నగుచు "నీలాగు మఱి యెవ్వరు నే మెఱింగెదరు ? ఈకథ యింకఁ జెప్పినట్టివారును వినినట్టివారును ధాత్రి యందుఁ బుత్రపౌత్ర ప్రపౌత్రాదిబహుసంతతిఁ దనర్చుచుఁ జిరకాలంబు ప్రచురసంపదభివృద్ధిశోభిత శుభసౌఖ్యంబులు గాంతు రిదియంతయు నావశ్యకంబుగ మదీయాశీర్వాదం బని పల్కిన. 70

చ. సతి పతిఁ జూచి "మీచలము సాగినఁ జాలును మీర లన్నపద్ధతియ కదఁట నిరర్గళత ధాత్రిఁ బ్రవర్తిలనిం" డటంచు నింపతిశయిలంగ నవ్వె నపు డచ్చటు వాసి "తదాజ్ఞ నేను నీక్షితిపయి ద్వారకాపురిని జెందితి జన్మము వారకాంత నై."

క. అని యాజన్మంబునఁ గల
తనవర్తన మించుకయును దప్పక యుండన్
వినిపించి విచిత్రజ్ఞా
ననిధానము శిశువు రాజునకు ని ట్లనియెన్. 72

క. కలభాషిణి యనుపేరన్
వెలయుచు నే వాణిశాపవిధిఫల మాలీ
లలఁ గడప నొదవె నంతట
నలినజుసదయోక్తి ఫలము నా కీతను వై. 73

తే. శక్తి గుడిలోనఁ బ్రాగ్జన్మసమయమునను
నాకు నిద్దివ్యవ్యహారసందర్శనంబు

కలిమి వింటి గదా యది తలఁచి యిపుడు
"క్రమ్మఱంగ రెండేండ్లకుఁ గంటి ననుట." 74

వ. అని చెప్పిన. 75

క. అలరుచుఁ బ్రమదాశ్చర్యం
బులు మనమునఁ దనర వినయమున నుత్థితుఁ డై
యలఘువ్రతుఁ డాబాలిక
కిలఁ జాఁగిలి మ్రొక్కి లేచి యిట్లని పలికెన్. 76

క. "తొలుతటిజన్మమునందును
గలభాషిణి యనఁగఁ బరఁగి కావించిననీ
యలఘుచరిత్రలలో నా
తలఁపున నొకవర్తనంబు దార్కాణమయ్యెన్." 77

తే. అనుడు "నీ కేమి తార్కాణ యయ్యెఁ జెప్పు"
మనుచు నానృపుఁ డడుగ నయ్యతివవలనఁ
దగఁ గళాపూర్ణువినినచందము జపంబు
తెలుఁగు నాసభఁ బడినరీతియును జెప్పె. 78

ఉ. చెప్పి యతండు బాలికకుఁ జేతులు మోడ్చుచు "నీదువాక్య
ముల్, దప్పవ యెందు నామధురలాలసవైనవిధంబ యిప్పు డీ
యొప్పిఁక నీకు నాథుఁడుగనున్న మహామహు నానృపాలు నా
కెప్పుడు చూడఁగాఁ గలుగు? నింతయుఁ జెప్పుము నీవె" నా
వుడున్. 79

ఆ. "క్షితిసుపర్వ! యేను జెప్పిన నిఁక లెస్స
యుండ దది యెఱింగి యున్నవారు
వీర లెల్లఁ నడిగి వీరు చెప్పఁగ విను"
మనియె శిశు వతండు నాదరమున. 80

తే. ఆసభాపతిఁ జూచి "యాయమ్మ యాఁడు,
పలుకు వింటి నృపాల! యేర్పఱుపవలయు
నాకు మీపేళ్లు మీవర్తనములు నేత
దీయనామవర్తనములుఁ దెలియఁ బడఁగ. 81

మ. ఇది యేలోకమొ? యేపురంబొ? మఱి మీ రెవ్వారొ? యీ
బాల యెట్టిదియో? యేమియుఁ గాన కెంతయును నా
డెందంబు విభ్రాంతతఁ, జెదరన్ మ్రాన్పడి యున్నవాఁడఁ
దెలియం జెప్పించుకో వేళ గల్గద యిందాఁకను దత్కథా
కథనలీలాభవ్యవై చిత్రి చేన్." 82

సీ. అనుడు నజ్జనపాలుఁ "డట్లయా వేళ గ
ల్గద యన్నమాట నీకతయు నాకు
నడుగఁగ నెడలేద యంతకంతకు నద్భు
తపుఁగథ లొదవ నిందాఁక ననఘ!
వింటిమి కొంత నీవృత్తాంత మిపుడు మా
విధ మింకఁ జెప్పెద వినుము తెలియ
నేఁ గళాపూర్ణుఁడ నివి స్వభావాఖ్యుఁడి
చ్చినయట్టిమణియును సింగిణియును
తే. నమ్ములును వీరు ప్రథమాగమాదు లైన
యట్టినలువురు మఱి సత్వదాత్ముఁ డాతఁ
డాతఁడు మదాశయుండు రూపానుభూతి
యల్లయది యాకెబిడ్డ యీ యరిదిశిశువు. 83

చ. తనగురుఁ డమ్మదాశయుఁడు తప్పక యట్లు మముల్ [1]భజించి
ముల్,చని చనుదెంచినాఁ డిపుడు నాకడనుం దను నట్లు

1. త్యజించి.

'నాడుద్ర్శనమున నేద దేతె' నని జాయయుఁ దాను ముద ద్భుతంబులర్, దనరుచు నిట్లు ముందట నతం డిడినాఁడు పసిండితొట్టితోన్. 84

వ. దీనిపేరు మధురలాలస యనం బరఁగు నని యాయా పేళ్ల వారి నందఱం జూపి చెప్పి, యిది యంగదేశంబు నగు; నీ పురంబును గ్రముకకంఠోత్తరనామధేయంబ; నే జనియించి నదియుఁ గాసారపురంబ; యది యిచ్చటి కనతిదూరంబున నున్నయది; యిన్నియుం జెప్పనేల? వెరసిమాట యొకటి కలదని యి ట్లనియె. 85

సీ. "అజుఁడు వాణికిఁ జెప్పినట్టియాకథలోని
వారిపేళ్లును వారివర్తనంబు
లొకటియుఁ దప్పక యుండ మాపేళ్లును
మావర్తనములు నై మదికి మిగులఁ
బరమాద్భుతం బొనర్పఁగ శారదావద
నప్రతిబింబాదినామకర్మ
కల్పనాకేళిప్రకారమాత్రము లైన
యస్మదాఖ్యానక్రియాదికముల
తే. తోడ నెందు నొకింత విజోడుపడక
సమ మగుట యెట్లొ? యనువిచారము గలిగియు
నడుమఁ దత్కథలకును విఘ్నంబు సేయఁ
జనమి నూరక యుంటిమి వినుచు నేము. 86

క. అంతటఁ దత్కథ తుదవృ
త్తాంతము చేఁ దీతె మాకు నాసందేహం

బంతయు" ననుటయును మహీ
కాంతున కిట్లనియె నతఁడు గడుఁ జోద్యమునన్. 87

తే. "అజుఁడు చెప్పినకథలోనియట్ల తండ్రి
యాఁడుమానిసియును మగఁవాఁడు దల్లి
యునె మహీపాల! నీకు? నా యుల్లమునకు
నిది వెఱఁగొనర్చుచున్నది యెఱుఁగఁ జెపుమ." 88

క. అన నాకును దద్వాక్యం
బనయము చిత్ర మగుచున్నయది యాశిశు వా
త్మ నెఱుంగనియది లేదీ
యనుభావము చూడ నడుగు మది దెల్పెడన్. 89

క. ఆవాక్యము నీబాలిక
యౌవనఫలకథయు నవిదితార్థము లిందుర్
భావింప నొకటి పొసఁగుఁ
భావి యగుటను మొదలిది వినం దగుఁ దెలియన్. 90

వ. అని యారాజచంద్రుండు పలికిన. 91

క. అలఘువ్రతుఁ డపుడు కృతాం
జలి యై యాశిశువుఁ జూచి "సర్వము నీకుం
దలఁపఁగ విదితము యీభూ
తలపతిజన్మము తెఱంగు దయఁ దెలుపఁ దగున్. 92

వ. మున్ను నీకారణంబున నీకళాపూర్ణకథాకర్ణనఫలమహాత్వంబు వింటిఁ; బదంపడి యట్టినాజపంబునకు ఫలంబైనయితనికథ వినికియు నీకృపనే కలిగెఁ; నంతమాత్రంబును గాక యీ కల్యాణచరిత్రునిఁ బ్రత్యక్షంబు చూడఁ గంటి; నత్యద్భుతంబైన యీతనిజన్మప్రకారంబును సవిస్తారంబుగా నానతి

యిచ్చి నన్నుం గృతార్థునిఁ జేయు" మనిన నమ్మధునలాలస యిట్లని వినిపించె. 93

సీ. "భూవిబుధోత్తమ! నీవు మృగేంద్రవా
హనగేహమునకు మున్నట్లు వచ్చి
నపుడు మణిస్తంభుఁ డనుసిద్ధుఁడును సుము
ఖాసత్తి యనియెడు నతనిసతియు
నాతోడిసంభాషణమున వర్తిలుచుండి
రెఱుఁగుదుగద! యని యేర్పడంగఁ
దత్పూర్వవృత్త మంతయుఁ దెల్పి యిట్లను
వారలు యోగప్రవర్తనమున
తే. నమ్మహాశక్తిభవనంబునందె కొన్ని
నాళ్లు విజితేంద్రియతఁ బ్రవర్తిల్లుచుండి
రదియు నీకును దెలిసినయదియె; యంత
వారచటు వాసి చని యొక్కవనముఁలోన. 94

తే. రతి [1]సలిపి రందు సిద్ధుఁ "డోయతివ! నీవు
పురుషుఁడవుగమ్ము నారీత్వమును భజింతు
నే" ననుచు విపరీతరతేచ్ఛఁ బలికెఁ;
బలుకుటయు నాదరమున నజ్జలజముఖియు. 95

క. "స్త్రీత్వము నీ వొందుము పురు
షత్వము నేఁ దాల్తు" నని నిజప్రియుఁ బలికెన్
సత్వరత నట్లు వారల
స్త్రీత్వము పురుషత్వము విపరీతము లయ్యెన్. 96

వ. అప్పుడు. 97

1. సలుపుచుండి.

మానినీవృత్తము.—
ఎక్కడనుండియొ కల్గెను సిద్ధున
కేమఱుపాటు కృశోదరమున్
జొక్కపుగుబ్బలు గొప్పపిఱుందులు
సోగకనుంగవ యొప్పిదమున్
జక్కనిముద్దుమొగంబు నితాంతల
సత్కబరీభర వైభవమున్
మిక్కిలి కోమల మైనశరీరము
మీఱఁగ నాఁడుదనంబుపసల్. 98

ఆ. చాల నద్భుతముగ నాలలితాంగియు
ధవునిరూ పొకింత దప్పకుండఁ
బూనె నాక్షణంబ నూనూఁగుమీసలుఁ
గులుచపల్లజడలుఁ గొమరు మిగుల. 99

ఆ. [1]నలువు గెలువు దంపతుల కొకప్పుడు దడం
బడును గాని యెట్టియెడల నిట్లు
జగతి నాఁడుదనము మగతనమును దడం
బఱచుకొనుట యొందు నెఱుఁగఁబడదు. 100

తే. స్త్రీత్వపురుషత్వదశ లిట్లు చెందువేళ
వారి కొండొరుపై దృష్టి వర్తిలుటను
దొరకె నొండొరుచూపు లొండొరుల కట్లు
భావనయె ప్రధానం బెట్టిపట్లనరయ. 101

ఆ. అమ్మెయిం బరస్పరాకృతివ్యత్యయం
బగుటఁ జూచికొని మహాద్భుతంబు

1. నలపు గిలపు.

హృదయముల వహించి రిదియేమిమాయయొ
కో! యటంచు వారు గొంతదడవు. 102

సీ. అంతట నాసుముఖాసక్తి యాత్మలోఁ
దన్నిమిత్తంబును దాఁ దలంచి
తననాథువదనంబుఁ గనుఁగొని "యిప్పు డే
ననినట్టిమాట మహత్త్వమ యిది;
తప్పదు మును జరత్కాయ మే నలశక్తి
సన్నిధి వీడ్కొనుసమయమునను
నను సత్యవచనఁగా నొనరింప నాయమఁ
బ్రార్థించితిని; వృథ యై చన దది
తే. శాసనస్తంభలిపిరీతిఁ జర్చసేయ"
ననిన విని "యింక నేమియు ననకు; మెద్ది
యాడఁబోవఁగ నెట్లౌనొ?" యనుచుఁ బలికె
నమ్మణిస్తంభుఁడు భవిష్యదర్థవశత. 103

వ. ఇట్లు పలికి వెండియు ని ట్లనియె. 104

తే. "నీకు గర్భంబు గాకుండ నాకు నాకుఁ
గొడుకు నీకూటమిని గలుగుటకు నీకు
వరము లిచ్చినయవ్వాణివాక్య మెట్లు
ఫలితముగ నున్నదియొ? యొందుఁ బదరఁ జనదు. 105

చ. అదియును గాక యంగనల కంగజసంగరకేళికావిశే
షదశలయందు నెక్కుడఁట సౌఖ్యగతుల్ మగవారికంటె! నా
కిదియు నెఱింగికో నిపు డభీష్టము; గావున నిట్లయుండఁ గో
రెద నొకకొన్ని నాళ్లు;విహరింపుమునీవును బూరుషాకృతిన్."

వ. అనిన విని సుముఖాసత్తి "యోయనఘ! నీ వేరూపంబున నుండుమన్న నీదువాక్యంబు నాకు వేదవిధిసమానంబు గావున నీపల్కినయట్లు చేసెద" నని తదుక్తప్రకారంబునఁ దనపురుషరూపంబుతోడ నడపుచుండె; మణిస్తంభుండును నట్టి నారీరూపంబున మదనక్రీడలు సలుపుచుండె; నప్పుడు తమసుముఖాసత్తిమణిస్తంభనామధేయంబులు స్త్రీత్వపురుషత్వంబులవెంబడిన వీడ్పాటుగా సంకేతంబులు చేసికొని రంత నాకృత్రిమవనిత తనపురుషుండును దానును నానా విహారయోగ్యంబులైనయారామప్రదేశంబులు చూచు వేడ్కఁ దనసింహంబు నాకర్షించి తదారూఢులై దాని యథేష్టసంచారవేగంబునకు సంతసిల్లుచు నంతరిక్షంబునం జరియించుచుండి యెదుట నొక్కపురంబుఁ గని తనహృదయవల్లభున కిట్లనియె. 107

క. "పుర మల్లదె యద్భుతగో
పుర మై వరణమిషలసితపుణ్యస్త్రీనూ
పుర మై విభవములకుఁ గాఁ
పుర మై శోభిలెడు నగ్రమునఁ గనుఁగొంటే. 108

చ. కలకలహంససారసబకప్రముఖాంబువిహంగమండలీ
కలకలనాదలీలఁ దనకైరవతామరసాదిలక్ష్మి జో
కల కలమానసాభ్యుదయగౌరవముల్ సరిరా వటంచుఁ దాఁ
గలకల నవ్వుచున్నపరిఖావలయంబువిధంబుఁ జూచితే. 109

క. ఈరమ్యపరిఖనడుమఁ
సారపుశృంగములతోడ సాలము పద్మా

కారత నొప్పఁగ నిది కా
సారపురం బంద్రు కొలసిచాడ్పున నునికిన్. 110

క. తోరణము లింద్రధనువుల
తోరణము లొనర్ప నొప్పు తోరపుఁబురముల్
సారపురీతుల నీకా
సారపురీతులకు రావు చర్చింపంగన్. 111

ఉ. తోరపువస్తుసంపదలతో రమణీయత నొప్పు నిప్పురం
బోరమణుండ రత్నఖచితోజ్జ్వలసౌధవిహారిణీసక
ర్పూరసువీటికారుచిరభూరిసుగంధసమేతవాతసం
చారకృతావిదూరసురసంఘ(ప)రపూర్వమనఃప్రమోద మై.

క. ఇచ్చోటికిఁ దొల్లియు నే
వచ్చి యెఱుంగుదును; దీని వైభవమహిమం
బచ్చెరు; విందు వసింపఁగ
నిచ్చ యగుచు నున్న యది యధీశ్వర! నాకున్. 113

క. అని పలికి యంతటను "దీ
నిని దిగవలయు" నని యపుడ నేలకు డిగ్గం
దనసింహవాహనముఁ బ
ట్టి నిజేశుఁడుఁ దాను దాని డిగి నడచి చనన్. 114

వ. అప్పట్టణం బేలురాజు సత్త్వదాత్ముం డనెడువాఁడు వాహ్యా
ళిం బోయి తిరిగి యరుగుదెంచుచు నాపూవుఁబోఁడిరూపలా
వణ్యంబు లాపోవక నిర్నిమేషుం డై నిరీక్షించి తనమనంబున.

క. "ఒంటనిరాజుల కప్పము
గొంటిఁ గమే లేర్చి కలికిగుబ్బెతలను; వా

రింటఁ గల; రంతకంటెను
గంటికి నింపైనవాలుఁగంటికిఁ గంటిన్. 116

క. అనరాదు కాక నాయిం
టనకా దిటువంటిచెలువ నాకంబునఁ గ
ల్గునె? చెప్పనేల సకలా
వనితలనాయకులయిండ్ల వనితలసుద్దుల్? 117

క. ఆసిద్ధుని సంబంధం
బీసౌందర్యైకనిధికి నేరీతినొకో!
దోసం బిట్టటు భావన
చేసినఁ దెలియుదము వారు చెప్పిన నింకన్." 118

మ. అని చింతింప యదృచ్ఛ నచ్చెలువ తన్నావేళ నీక్షించినన్
ఘనసైన్యంబులు గొంత మించఁ దనతుఖ్ఖారంబు తేజీ జివు
క్కున దాఁటించి కుదించి [1]చిత్తరువుబాగుల్ మీఱ నాడించె
శో,భనతద్వల్గనవల్గదగ్రిమరుచిస్ఫాయత్కిరీటంబుతోన్. 119

వ. ఇవ్విధంబున ఘోటకంబు నొక్కింతవడి యిట్టట్టు ద్రొక్కించి
యాఁకించి కించి దుదంచితరత్నకంకణక్రేంకారంబులు కంద
ళింపఁ గందం బప్పళించుచు నిలిపి యప్పుడు, 120

సీ. కేయూరమాణిక్యకిరణముల్ మెఱయంగఁ
జెలికానిమూఁపునఁ జేయి చేర్చి
రత్నాంగులీయకప్రభ పేరెములు వాఱఁ
గేలిపద్మంబుఁ గెంగేలఁ ద్రిప్పి
లలితదంతాగ్రకాంతులు [2]దొలంకఁగదండ
ధరునితో రిత్తమంతనము నడపుఁ

1. చిత్తరపులాగుల్. 2. దొలంకఁ గరంక.

దెలినవ్వ్వాడాలు ముత్తియపుఁజెఱఁగట్లఁ బెం
చఁగ నర్మసచివుతో సరస మాడు
తే. మణికిరీటంబు [1]చాలించి మగుడ దిద్దఁ
దళుకుఁగొనగోర మీసలనులి [2]యొడల్చు
నాచకోరాక్షితనుఁ జూచు టరసి యరసి
భావజవికారములు కడుఁ బరిఢవిల్ల. 121

ఉ. కంతువికార మీకరణి గాటముగాఁ దనయందు బ్రస్ఫుటా
క్రాంతిగ నున్నచో నొకఁడు కానుక యిచ్చినపూవుబంతి బా
హాంతరసీమ నద్దుకొని యామృగలోచనఁ జూచె దాన న
క్కాంత యొకింతజాఱుచనుఁగప్పు ఘటించుచు మోము వంచఁగన్. 122

వ. అంత నశ్వంబు డిగ్గి తా నొక్కరుండ యాసిద్ధుని జేరంబోయి "మహాత్మా! మీర లెచ్చటనుండి వచ్చితి? రెందుఁబోవుచున్నవారు! మీనామధేయంబు లెవ్వి? యివ్వనిత మీ కేమి యగు?" నని యడిగిన నతండు తమవచ్చిన తెఱంగు చెప్పి "యే మణిస్తంభుం డనువాఁడ; నీపూఁబోడి సుముఖాసత్తి యనుపేరం బరఁగు" నని పలికి యది తనభార్య యని యెఱింగించిన, నీ కురంగలోచన యేతెఱంగున నైన నసన్నిధి నున్నం జాలు నట మీఁద భాగ్యవశంబున నైనయ ట్లయ్యెడుఁగాని"యని చింతించుచు నతండతనికిం గపటవినయంబునం గృతాంజలి యై.

చ. "హృదయము రంజిలంగ మిము నెంతయు భక్తిని గొన్ని
నాళ్లు మా,సదనమునందునుంచికొని శక్త్యనుసారకృతోపచా

1. జాఱించి. 2. యొడల్చు †.

రసం,పదఁ బరిచర్య సేయుటకు మామది నున్నది వేడ్క మీఱ
లే,తదభిమతం బొనర్చు టుచితంబు మహాత్మక సిద్ధశేఖరా! 124

క. అనిన మణిస్తంభుం డం
గనవదనముఁ జూడ "నట్ల కాని మ్మెందుం
డిన మన కేమి?" యని భ
ర్తను బలికెన్ నగుచు నాకురంగేక్షణయున్. 125

క. ఆరీతి ననుమతించిన
వారలఁ దోడ్కొనుచుఁ జనియెఁ వసుధావరుఁ డిం
పారఁగ నవమణిమయశిబి
కారూఢులఁ జేసికొని నిజాలయమునకున్. 126

తే. ఇట్లు తోడ్కొని చని కరం బింపుమీఱు
నట్టి మణిగేహములుఁ బైఁడిపట్టుమంచ
ములును సొమ్ములుఁ బరిమళమ్ములును జేటి
కాజనంబులుఁ గడు నధికముగ నిచ్చె. 127

క. ఇచ్చి పలుమారు వారల
నచ్చటికిం జని వినీతుఁడై కొలుచుచుఁ దా
నచ్చెలువను దనయొద్దకు
వచ్చుట కడిగించెఁ దగినవారలచేతన్. 128

ఆ. ఆలతాంగియుఁ దన కప్పటి కొక్కింత
గర్భజననశంక గల దటంచుఁ
జెప్పి "సిద్ధసుతుని సిద్ధన కీక యేఁ
గలయ నన్యు" ననుచుఁ గడపి పుచ్చె. 129

క. ఆవారిజముఖి కంతన్
వేవి ళ్లుదయించెఁ జిక్కె నెమ్మేను గడున్

భాసము మృద్భక్షణవాం
ఛావర్తనఁ జెందె గర్భసంసూచనగాన్. 130

కవిరాజవిరాజితము.—

కడుఁ గృశమైనసనాభిని మధ్యముఁ
గన్గొని కన్గొని యేమొ బలం
బెడలఁగఁ జిక్కెఁ గరం బపు డంగము
లెల్లఁ దదీయకృశత్వము పోఁ
గడఁగుటయుం బొదలెన్ గఠినం బగు
కాంతచనుంగవ మున్నును దా
బడలదు తత్పరిపుష్టితఁజెం గను
పట్టె మొగంబుల 1నల్లొదవన్. 131

మ. కడుఁ దోరంపుఁబయోధరంబుల మొనల్ గప్పారుచుం బర్వినం
ప్పుడు తద్వక్త్రసుధాంశుబింబ మనయుంబుం బాండురశ్రీ
గనం, బడియెన్ గార్తికపూర్ణిమాతిథిబలెన్ "భావించిచూడం
గనె, య్యెడలన్ స్థానగుణంబునం గలుగవే యేమేనియుం
జిత్రముల్." 132

తే. అంతఁ గడుఁ గౌను వొదలె రత్యాశ వదలె
వళులు విరియంగఁ బొఱెఁ బేరలఁత మీఱె
నాభి వికసించె గతులమాంద్యంబు మించె
సతికిఁ బ్రొద్దులనెల చొచ్చె జడత హెచ్చె. 133

క. ఈరాజోత్తముఁ డంతట
నారమణికి నుద్భవిల్లె నైదుగ్రహంబుల్
సారగుణాత నుచ్చస్థా

1. నవ్వొదవన్.

నారూఢిం దనర భవ్య మగులగ్నమునన్. 134

సీ. సకలదిక్కులును బ్రసన్నతఁ గాన్పించెఁ
జలువనెత్తావిగాడ్పులు చరించెఁ
గుసుమవర్షంబు లోకుల కద్భుతము చేసె
శుభలీల దివ్యదుందుభులు మ్రోసె
సర్వామరులజయశబ్దముల్ విలసిల్లెఁ
బరఁగఁ ద్రేతాగ్నులుఁ బ్రజ్వరిల్లెఁ
బరమసాధుజనంబు భావంబు లుప్పొంగెఁ
గలుషచారిత్రులబలిమి త్రుంగె

తే. శౌర్యగాంభీర్యధైర్యసౌజన్యనీతి
సత్యకీర్తిప్రతాపాదిసకలసుగుణ
పుంజరంజిష్యమాణభూభువనుఁ డగుచు
నిమ్మహారాజవరుఁ డుదయించినపుడు. 135

వ. బ్రహ్మాదేవుం డితని తల్లిదండ్రులకు నాగంతుకంబు లైనవర్తమానస్త్రీత్వపురుషత్వనామధేయంబులు చూడక సహజస్త్రీత్వపురుషత్వనామధేయంబు లవలంబించి యవ్విధంబున నివ్విభునకు మణిస్తంభుండు తల్లి యనియు, సుముఖాసత్తి తండ్రి యనియుఁ బలికిన వాఁ డతనివాక్యంబున కన్యథాభావశంక గలదే? యమ్మణిస్తంభుండు పుత్రోదయం బైనయనంతరంబ తనతొల్లింటి మగతనంబు తనకును, సుముఖాసత్తియాఁడుఁదనంబు సుముఖాసత్తికిని గలుగునట్టు లాయమచేతం బలికించి యాభార్యయుం దానుఁ దమ తమ పూర్వనామధేయంబులతోడన తిరుగ యోగాభ్యాసభాసురు లగుచుఁ గాసారపురంబునన యున్నవార; లీరహస్యంబు

వారివలనం దార్కాణగాఁ దెలియవలసినఁ దెలియుం" డని
పలికి యి ట్లనియె. 136

ఉ. "ఎప్పు డితండు తల్లి కుదయించెఁ గరంబు విచిత్రలీలమై
నప్పుడ కల్గె యౌవనము; యౌవన మెప్పుడు గల్గెనిచ్చెఁ దా
నప్పుడ వచ్చి యొక్కమణి యమ్ములు విల్లు స్వభావసంజ్ఞతో
నొప్పెడుసిద్ధుఁ; డిందుఁ బ్రథమోత్తరభావముఁగాన రెవ్వరున్.

సీ. అంత గళాపూర్ణుఁ డనునామ మితనికి
నిడియె నాసిద్ధలోకేశ్వరుండు;
అప్పుడ తత్పట్టణాధీశుఁ డితనిస
ద్యోయౌవనాదిమహోన్నతి విని
"యితఁ డెవ్వఁడో మహాద్భుతవైభవుఁడు; దివ్య
పురుషవర్యుండు గాఁబోలు! నితని
తల్లి నే నితరసాధారణంబుగఁ జూచి
కామించి పాపంబుఁ గట్టుకొంటి;

తే. నిది మఱవఁ జేయఁ దగు నేమి యిచ్చి యైన?"
ననుచు నాసాధ్వికడ కేగి "యమ్మ! మిమ్ము
నెఱుఁగ కొనరించినట్టినాయెగ్గు లెవ్వి
గల్గినఁ గృపార్ద్రచిత్తవై కావు" మనుచు. 138

వ. తత్ప్రియంబుగా నితనికి నిజాధిపత్యం బెల్ల సమర్పించి తాను
మంత్రియై కొలిచియుండె" నని చెప్పిన నలఘువ్రతుం డా
బాలికం జూచి "స్వభావుం డనఁబరగు నాసిద్ధుఁ డెవ్వఁ?
డేమి కారణంబున నమ్మణియు శరచాపంబు లితనికిఁ దెచ్చి
యిచ్చె?" నని యడిగిన నది యి ట్లని చెప్పె. 139

సీ. "ఋషిప్రవర! యాస్వభావాఖ్యసిద్ధుండు
వినుసుముఖాసక్తిజనకుఁ; డాతఁ
డాపుత్త్రి జనియించినట్టిపిమ్మటఁ దన
కాంతను విడిచి దేశాంతరి యయి
తిరుగుచు మాహురీపురమున కేతెంచి
యందు దత్తాత్త్రేయు నఖిలయోగ
విద్యారహస్యకోవిదు మహామహుఁ దప
శ్చర్యచేఁ దనకుఁ బ్రసన్నుఁ జేసి
తే. కనియెఁ దత్కృపచేత యోగప్రకార
ములు సమస్తంబు; తద్యోగవిలసనమున
భావ మెప్పుడుఁ దనయందుఁ బాదుకొలుపు
చునికిఁ జేసి స్వభావాఖ్య యొనరఁ దాల్చె." 140

ఆ. అనుడు వినయ మొప్ప నలఘువ్రతుండు కే
ల్మోగిచి "సకలబోధములకు నిధివి;
నీ వెఱుంగనియవి లే వెవ్వి; యోగముల్
చెప్పవలయు" ననిన శిశువు పలికె. 141

క. "విమలాత్మక! వినుము ప్రశ
స్తము జీవాత్మపరమాత్మసంయోగము యో
గ మనఁ; దదంగము లెనిమిది
క్రమమున వినిపింతుఁ దత్ప్రకారము దెలియన్. 142

వ. ఆయోగాంగంబులు యమనియమాసనప్రాణాయామప్రత్యా
హారధారణధ్యానసమాధు లనం బ్రసిద్ధంబు లై యుండు;
నందు నొక్కటొకటి యనేకభేదంబులగు, నవి యెఱింగించెద
వినుము. 143

మ. యమములా సత్యదయాక్షమాధృతి మితాహారార్జవబ్రహ్మచ
ర్యము లస్తేయమహింస శౌచ మన నొప్పారుఙ్ ధరిత్రీసురో
త్తమయందుఙ్ దశభంగు లైపరుల బాధం బెట్టకింపారు బొం
కమిసత్యంబు పరార్తికిం గ్రమిదయాఖ్యం బెంపుమీఱుంగమన్.

క. విను మొరులతప్పులందుం
గనలక సైరించి యునికి క్షమ యనఁ బరగుఙ్;
ధనబంధువియోగాదుల
కును హృదయము కలఁగమికిని గొఱలు ధృతియనన్. 145

క. ఎనిమిదికబళంబులు యతి;
కినుమడి వనవాసి; కతని కినుమడి గృహికిఙ్;
విను లఘుభోజన మితరుల
కనఘ! మితాహార మనఁగ నభినుతి కెక్కున్. 146

తే. విహితకర్మంబు లెందుఁ గావించునెడల
మఱినిషిద్ధకర్మంబులు మానునెడల
వాఙ్మనఃకాయకర్తైకవర్తనంబు
సూవె యార్జవమున మహీసురవరేణ్య! 147

సీ. సన్న్యాసికిని బ్రహ్మచారికి నైష్ఠికుం
డగువనస్థునకు నోయనఘచరిత!
స్త్రీసంగమంబును ద్రికరణంబులయందు
నొకయప్పుడును జేయ కునికి బ్రహ్మ
చర్యంబు; ఋతుకాలభార్యాభిగమనంబుఁ
దక్కిన [1]బోంట్లతోఁ దద్విహార

1. ఛోటులఁ.

మును మానుటయు గృహస్థునకును బ్రహ్మచ
ర్యం; బింక నస్తేయ మనఁగ నెందుఁ
తే. జౌర్య మెఱుఁగమి; యెప్పుడు నేజంతువులకు
నెగ్గొనర్పక యునికి యహింస యనఁగ;
శౌచమును రెండుతెఱఁగులై శాస్త్రములను
బాహ్యమును నాంతరంబు నాఁ బ్రణుతి కెక్కు. 148
ఆ. అందు బాహ్యశౌచ మనఁగ మృజ్జలములఁ
జేయఁబడినయది ప్రసిద్ధి కెక్కు;
నాంతరం బనంగ ననఘధర్మమున న
ధ్యాత్మవిద్యచేత నయినశుద్ధి. 149
క. విను నియమంబులు పది తప
మును సంతోషాస్తికత్వములు దానేశా
ర్చనసిద్ధాంతశ్రవణము
లును హ్రీయును మతి జపంబులును వ్రతము ననన్. 150
తే. కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాదిక క్రియలఁ గాయ
శోషణము సేత తపము; సంతోష మనఁగ
నెప్పు డేమి లాభము గల్గె హృదయవృత్తి
నదియ చాలు నం చునికి సుమ్మనఘచరిత! 151
క. విను పుణ్యపాపములు గల
వనియెడువిశ్వాస మెద్ది యది యాస్తిక్యం
బనఁ బరఁగుఁ న్యాయార్జిత
ధన మర్థుల కొసఁగు టొప్పు దానం బనఁగన్. 152
క. ఈశార్చన మన హరిఁ బర
మేశుం బూజించుటయును నెపుడును రాగా

వేశ్యానృత హింసాప్రము
ఖాశంకలు లేనిహృద్వచోంగస్థితియున్. 153

సీ. అనఘాత్మ ! వినుము సిద్ధాంతశ్రవణమన
వేదాంతశాస్త్రంబు వినుచు నునికి;
వైదికలౌకికవర్తనలకు దూర
మగునింద్యకర్మంబునందు లజ్జ
యెయ్యది యది సుమ్ము హ్రీశబ్దవాచ్యంబు
విహితసదాచారవిధులమీఁది
శ్రద్ధ మతి యనంగఁ బ్రస్తుతి కెక్కును
వేదబాహ్యము గాని విమలమంత్ర

ఆ. మును గురూక్తమార్గమున జపించుటయు న
ధీత మగుశ్రుతిస్మృతీతిహాస
ముఖ్యవాఙ్మయంబు మునుకొని యావర్త
నంబు సేఁత జప మనంగఁ బరఁగు. 154

క. వినుము విశిష్టాచారం
బును ధర్మప్రముఖనిఖిలపురుషార్థకరం
బును నగునుపవాసాదిక
మనఘాత్మక! సుప్రసిద్ధ మగు వ్రత మనఁగన్. 155

క. ఈయమనియమంబులు గల
ధీయుతుఁ డధికారి వసుమతీసురవర ! ని
శ్రేయసకరాసనప్రా
ణాయామాద్యుత్తరప్రయత్నంబులకున్. 156

వ. ఆసనంబు లనేకభేదంబులం బ్రవర్తిల్లు నందుత్తమంబులయిన కొన్నింటిని వివరించెద. 157

క. విను జానూర్వంతరభా
గనివేశితపాదతలుఁడుఁ గడు ఋజుకాయుం
డును నై కూర్చుండుట యో
యనఘాత్మక! వెలయు స్వస్తికాసన మనఁగన్. 158

తే. వామపృష్ఠపార్శ్వమునన వామగుల్ఫ
మమరఁ బార్శ్వాంతరమున గుల్ఫాంతరంబు
నునిచి గోముఖాకృతి దృఢాసనత నునికి
యమలగుణ! గోముఖాసన మనఁగఁ బరఁగు. 159

సీ. దక్షిణపాదం బదక్షిణాంకమున న
దక్షిణపాదంబు దక్షిణాంక
మున నిడి యిరుగేలు వెనుకగా వీడ్వడ
నిగిడించి బొటవ్రేళ్లు దగులఁ బట్టి
యురముపైఁ జిబుకాగ్ర మొనరంగహత్తించి
దృష్టి నాసాగ్రసంస్థితము సేసి
యునికి పద్మాసన మన నొప్పు నిందుఁ గొం
దఱు చిబుకవ్యవస్థానియమము

తే. చెప్ప రొకకొంద ఱూరుసుస్థితిగ నడుగు
దోయి యుత్తానముగ నిడ తొడలనడుమ
నట్ల పాణులు నిలిపి నాసాగ్రదృష్టి
యగుచు నునికి పద్మాసనం బండ్రు బుధులు. 160

తే. అనఘ! తుదఁ జెప్పినట్టి పద్మాసనవిధి
యందుఁ జిబుకాగ్రమును హృదయమునఁ జేర్చి
రాజదంతమూలంబున రసన చేర్చి
వాయుకర్షణ మొయ్యనఁ జేయవలయు. 161

క. కుడితొడపై వామపదం
బిడి యితరముమీఁద నితర మిడి నిశ్చలతన్
[1]గడుఁ గుదురై కూర్చుండుట
పుడమిన్ వీరాసనాఖ్యఁ బొలుచు మహాత్మా! 162

శా. అండాధఃస్థిత మైన రేఖయుభయోపాంతంబులన్ గుల్ఫముల్
రెండున్ వీడ్వడఁ జేర్చి బాహుయుగమున్ [2]వ్రేళ్లన్ గడుం
జక్కనై, యుండన్ జానువులందుఁ [3]బూన్చి వివృతాస్యుం
డై సనాసాగ్రవీ,క్షుండై యుండెడునట్టియాసనము మించున్
సింహాసంజ్ఞాక మై. 163

మ. తనగుల్ఫంబులు రెండు నండయుగళాధ[4]స్సేవనీపార్శ్వవ
ర్తన నుండన్ ఘటియించి హస్తములఁ దత్పార్శ్వంబు
లత్యంతయు, క్తనిరూఢిం గ్రహియించి వర్తిలుట యో
ధర్మాత్మ! భద్రాసనం, బనఁ బ్రఖ్యాతి వహించియుండు నది
సర్వారోగ్యదం బెప్పుడున్. 164

క. తగ మేహనంబుపై స
వ్యగుల్ఫ మిడి దానిపైఁ దదన్యం బిడి ద
ట్టిగఁ గూర్చుండుట యోభ
వ్యగుణా! ముక్తాసనాఖ్య మై పెం పొందున్. 165

---

1. గడు గుబురై. 2. వ్రేళ్లన్. 3. జాఁచి. 4. శ్శేఫనీ.

క. కొందఱు సిద్ధాసన మని
కొందఱు వజ్రాసన మని కొనియాడుదు రిం
పొందఁగ దీనిని మఱియొక
కొందఱు గుప్తాసన మనుకొంద్రు మహాత్మా! 166

చ. కరతలముల్ ధరిత్రిపయి గట్టిగ రెండును నూఁది వానికూ
ర్పరముల నాభిపార్శ్వములు [1]పన్నడ వాని శరీర మెల్ల నం
బరమున దండలీలఁ గనుపట్టఁగఁ జక్కఁగఁ [2]జాఁచి యున్కి సు
మ్మరయ మయూరసంజ్ఞ మగు నాసన మో ధరణీసురోత్తమా!

తే. జగతిపైఁ బాదములు రెండుఁ జక్కఁ జాఁచి
పాణులఁ దదగ్రములు బిగఁ బట్టి నుదురు
జానువులఁ జేర్చి యున్కి యోసాధుచరిత!
తాపసేంద్రులు పశ్చిమస్థాన మండ్రు. 168

క. ఈయాసనములు మిక్కిలి
కాయలఘుత్వమును సకలగదనాశనముం
జేయుచుఁ బాపనికాయముఁ
బాయందోలుచును బరఁగు భవ్యచరిత్రా. 169

సీ. ధౌతినేతికపాల[3]భాతివస్తిత్రాట
కములు [4]నౌలియు నాఁగ నమరు యోగ
షట్కర్మముల దేహసంశుద్ధికలితుఁడై
పరఁగ నీచెప్పినభద్రసింహ
పద్మాసనాదులపరిచయం బమరంగఁ
బ్రణవసంఖ్యాభేద గుణనిరూఢిఁ

---

1. గన్నడ. 2. జాఁగి. 3. ధౌతి. 4. నౌలికి.

గోమఖాంబుపూరకకుంభకరేచకం
బుల విశేషంబుతోఁ బొలుపుమీఱు

తే. చున్నయట్టి ప్రాణాయామ మోమహాత్మ!
సలుపఁ జలుపంగ మారుతజయము గల్గు
నంతకంతకు సంసిద్ధి నతిశయిల్లు
నాఁడునాఁటికి మేనిలో నాడు లెల్ల. 170

తే. విను మపానంబునకు రెండువ్రేళ్లయెడను
బైని నెసఁగుపావకునియున్కిపట్టునకును
బైని తొమ్మిదివ్రేళులపాటియెడను
ధరణిసురవర్య! నాడికందంబు వొలుచు. 171

తే. ఉండుఁ దనువున డెబ్బదిరెండువేలు
నాడు; లొకటియు నూఱు గణ్యంబు లందు;
నందుఁ బదునాల్గు శ్రేష్ఠంబు; లందులోన
మూఁడు నుతి కెక్కు; నందును ముఖ్య మొకటి. 172

వ. పదునాల్గునాడులలోపల సరస్వతీప్రముఖంబు లైనయేకాదశ నాడులు జిహ్వాది వ్యాపారకారణంబులై పరఁగు; నిడా పింగళ లనునాడీద్వయంబు వామదక్షిణ నాసారంధ్రగామి యగుచుఁ బ్రాణాయామసాధనం బై ప్రవర్తించుఁ బ్రధాన తమం బైనసుషుమ్నాహ్వయనాడి బ్రహ్మనాడి యనం బరగుచు నాడీకందమధ్యవర్తిని యై బ్రహ్మరంధ్రగామిని యై యుండు; నందుఁ బవనంబుఁ బ్రవేశింపఁ జేయుట యుత్తమ యోగం బనంబరఁగు; నింకఁ బ్రత్యాహారప్రకారంబులు విను మని యి ట్లనియె. 173

సీ. "ఇంద్రియార్థములందు నింద్రియంబులఁ బ్రవ
ర్తిలనీక కుదియించి త్రిప్పుటొకటి;
యవియెందుఁ జరియించె నది సమస్తంబు నా
త్మయ కాఁగ మనసులోఁ దలఁచు టొకటి;
నిత్యకర్మంబు లన్నియు నాత్మయంద సం
తతము చిత్తముచే నొనర్చు టొకటి;
దనువునఁ గలపదునెనిమిదిమర్మసీ
మలఁ గ్రమంబున గాడ్పు నిలుపు టొకటి;
ఆ. యోగశాస్త్రశీలయుతులు ప్రత్యాహార
భేదరీతు లనుచు నాదరమున
సాంప్రదాయికముగఁ జలుపుచు నుండుదు
రోవసుంధరాసురావతంస! 174

సీ. పాదాదిగా జానుపర్యంత ముర్వి యు
ర్వ్యాదిగాఁ బాయుపర్యంత ముదక
ముదకాదిగా మఱి హృదయాబ్జపర్యంత
మగ్ని యగ్న్యాదిగా నందు మీఁద
భ్రూమధ్యపర్యంతము మరుత్తు మరుదాది
గా మూర్ధపర్యంత మోమహాత్మ!
నభము వర్తిల్లుఁ; దానక మవియెడు; భా
వింపగా వేర్వేఱ విహితగతిని
తే. ధాతృవిష్ణురుద్రేశసదాశివాఖ్య
దైవతములఁ బృథివ్యాదితత్త్వపంచ
కమున ధారణ మొనరింపఁ గా వలయును
బ్రణవమునను బ్రాణాయామభంగు లమర." 175

ఆ. అని మఱియును దద్రహస్యవిశేషంబు
లన్నియును వచించి ప్రాణముఖ్య
పవనగతులతెఱఁగు పదునెనిమిదిమర్మ
ములును నాడు లుండుపోలుపుఁ దెలిపె. 176

వ. తెలిపి యింక ధ్యానప్రకారంబు వినుమని యిట్లనియె. 177

క. "అప్రతిమముగ విజాతీ
యప్రత్యయవాసనానిరాసావిచ్ఛి
న్నప్రవహాదురుసజాతీ
యప్రత్యయరూప మగుచు ధ్యానము వెలయున్. 178

క. అది సగుణధ్యాన మనఁగ
సదమలగుణ వినుము నిర్గుణధ్యాన మనన్
విదితముగ నిరు [1]తెఱంగులుఁ;
మొదలిటి యది చేయ నితరమును సిద్ధించున్. 179

చ. సగుణ మనంగ నింక విను శంఖసుదర్శనముఖ్యచిహ్నితం
బగుపురుషోత్తమాకృతి; తదన్యము నిర్మలనిత్యచిన్మయం
బగుపరమాత్మరూపు; మది యబ్బుట దుర్లభ మెట్టివారికిన్
సగుణవిలాసచింతనము సల్పఁగఁ జల్పఁగఁ గాని భూసురా!

క. మానసము విష్ణునందున్
లీన మగుచు నించుకయుఁ జలింపక యుండం
బూనుట సమాధి యగు; వి
ద్యానిరతా! [2]యేకరూప మది భావింపన్. 181

వ. ఇది యోగవిద్యాప్రకారంబు; దీనిమహాత్త్వంబునం జేసి

1. తెఱంగుల. 2. యుక్త.

యెత్తెఱంగున భావంబుఁ దనయందుఁ దిరంబుగా నిలుపుచు
నాసిద్ధుండు స్వభావుఁ డనం బరఁగె. 182

తరల.—

అతఁడు నిత్యము నాత్మయోగసమాధికిన్ విజనస్థల
స్థితి మనంబునఁ గోరి పెక్కులు దేశముల్ చరియించుచున్
గతివశంబున జన్మదేశము గాంచి యందుఁ గడున్ వివి
క్తతల మంచు వసించెఁ దా శతతాళదఘ్న హ్రదంబులోన్.

సీ. అట్లు వసించి యోగారూఢి నుండుచోఁ
దనయల్లు డాలిపై గినుకవలన
మదువున నారీతిఁ బడి తన్నుఁ జేర వ
యస్స్తంభమణి మొదలైనయట్టి
వానిఁ గొన్నిటి నిచ్చి తా నంపెఁ; గాని య
ప్పుడు దనబంధుత్వమును దెలుపఁడ
పోయిన బంధంబు పోనీక తగిలించు
కొననేల మగుడఁగ ననుతలఁపున

తే. నంత నెంతయు బహుకాల మరుగ నతఁడు
నియతివశమునఁ దద్యోగనిష్ఠ వదలి
హ్రదములోపల వెలువడి యరుగుదెంచె
సకలబుధసేవ్యమైనశ్రీశైలమునకు. 184

ఉ. శీలితయోగవైభవుఁడు సిద్ధుఁడు వేడుక మించఁ గాంచె శ్రీ
శైలము నీలలోహితలసన్మణిచిత్రితసానువైభవా
త్తాలము సేవకేష్టఫలదానవిధానసవీనదేవతా
పాలము నిత్య[1]వర్ణగుణజాలము ముక్తిలతాలవాలమున్. 185

---

1. వర్ణశి.

ఉ. వెల్లగిలెన్ గుబేరుమల; వెంపటి ఘూర్ణిలె మందరంబు; తా
విల్లయి వంగె మేరుగిరి; వింధ్యమిలన్ నెఱయంగఁ గ్రుంగె; రూ
పెల్లఁ దుషారమాత్ర మగు వెన్న హిమాద్రికి సాజమై ప్రవ
ర్తిల్లెను; గాన శ్రీనగము శ్రీనగ మన్ ఘనకీర్తికిం దగున్.

సీ. నవపుష్పవనము నానామణుల్ గ్రుచ్చిన
పచ్చపట్టుఁగబాయి బాగు నెఱప
ధాతుస్థలంబు లాతతకుంకుమాంగరా
గప్రకారంబునఁ గానుపింపఁ
దెలిడాలు పచరించు సెలయేటికాలువల్
హారవల్లరులసోయగముఁ దాల్ప
బహువిధోపలయుతోపత్యకాభాగంబు
భద్రాసనము [1]లీలఁబరిఢవిల్ల
తే. నపరధరణిభృన్మూర్ధసమాదరార్హ
పాదకటకంబు లమరంగఁ బ్రణుతిఁగన్న
యన్నగేంద్రుని కినకిరీటార్పణ కరి
యైనయుడిగంపుఁ గత్తె మధ్యాహ్న లక్ష్మి. 187

క. సిద్ధమణుల్ గనుగనులున్
సిద్ధౌషధమూలికా[2]విశేషపుఁబనులున్
సిద్ధరసధునులుఁగూడి ప్ర
సిద్ధిగఁ జేకొన్న రూపు శ్రీగిరి యయ్యెన్. 188

క. పాతాళగంగ యనియెడు
కైతవమున నన్నగేంద్రుకాలికడియము

1. లీల నతిశయిల్ల. 2. విశేషపువనులున్.

దోఃస్థితించు గండశైల
వ్రాతమిషస్థితనగాంతరప్రతిమలతోన్. 189

చ. ఘనపరిరంభసంభ్రమవిశాసములం గను[1]పట్టినట్టిమి
న్ననుమహారిపేరురంబు తనయందును దార్కొనకుండ [2]నొత్తి ప
ట్టిన నిధిగర్భభావమువన తీవిఁ బ్రవర్తిలు నన్నగంబు శో
భనఖచరద్రుమావిరళపల్లవతల్లజశోణిపాణి యై. 190

వ. ఇవ్విధంబున నతిపవిత్రవిచిత్రమహిమంబున నతిశయిల్లుచున్న
యన్న గోత్రమంబు నత్యంతభక్తియుక్తుం డగుచు నధిరోహ
ణంబుసేసి మల్లికార్జునమహాదేవసేవా విధానం బనూనంబుగా
నడపి యదృచ్ఛావిహారంబున సంచరించువాఁ డందు నంతట
భృగుపాతంబున కాయత్తపడుచున్న మణికంధరుం జూచి
"నీ వెవ్వండ? నీసాహసోత్సాహంబునకుం గారణం బేమి?
యెఱింగింపవలయు" ననుటయు నతండు తనపేరునుం జాతి
యుం దెలిపి తద్భృగుపాతోత్సాహపర్యంతంబు తన పూర్వ
వర్తనంబు సకలంబునుం జెప్ప నందు వినంబడిననిజపుత్త్రీ
జామాతల వృత్తాంతంబున కుత్కంఠమానమానసుం డగుచు
మఱియుం దద్విశేషం బతనికి నెఱుకపడినంత యడిగి తెలిసి
తాను సుగాత్రిజనకుం డగుట వినిపించి తనవర్తనం బంతయుం
జెప్పి శారదాదేవి యాసుగాత్రీశాలీనులకు నిచ్చిన విరుద్ధ
వరంబు లెట్లు ఫలితంబు లగునో యని యొకింత చింతించి
"యవి యట్లట్ల సఫలంబులు గాక మానవుగా! యని నిశ్చ
యించి మణికంధరున కిట్లనియె. 191

సీ. నారదుపరిచర్యచే రుక్మిణీకాంతు

1. పట్టు. 2. నెత్తి.

శిక్షను సంగీతసిద్ధిఁ గనుట
యమ్మానికరుణచే హరిభక్తితీర్థయా
త్రాదిపుణ్యంబుల నతిశయిలుట
నడుమఁ బ్రమాదంపునడకఁ జేకుఱినశా
పము రాజ్యఫలముగాఁ బనుపఱచుట
యధికపుణ్యప్రాప్య మైనగంధర్వజా
తిని సముద్భవ మంది తేజరిలుట

తే. యూహ సేయంగ నీ వింక నొందుజన్మ
మమితసాద్గుణ్యసంపన్న మగుట ధ్రువము
పుణ్యవాసన లూరక పోవు సూవె
యెట్లుఁ దమతమఫలముల నిచ్చుఁ గాని. 192

క. సుగుణగణైకనివాసం
బగుజన్మము నీకుఁ గలిమి కాదిమహేతూ
పగమంబ చాలు నిచ్చుట
భృగుపాతంబునకు నే మపేక్షిత మింకన్?" 193

*చ. అనుడు నతండు "శ్రీమహితు లై శుచివర్తన లైనవారికిం
దనయుఁడ నై జనించుట[1] యెుతత్ఫల మంచుఁ దలంచినాఁడ" నా
విని "యటు లైన నెంతయుఁ బవిత్రచరిత్రత నీకు గొన్పడం
దనరినవారు మత్సుతయుఁ దత్పతియుం దలపోసిచూడగన్.

ఉ. వారలు తల్లిదండ్రులుగ వాంఛ యొనర్చుట మేలు గాదె
యిం, పారఁగ దానినాకును బ్రియం బగు టొక్కటి యెక్కు
డా ప్రియం, బూరక పోదు నీమదికి నొప్పగున ట్టిమహోప

1. యదఃఫల.

*౧౯౩, ౧౯౪ సంఖ్యలపద్యములు కొన్నివ్రాతప్రతులయందు కానరావు.

కాన మో,సారగుణాఢ్య! యేఁ జలుప శక్తుఁడ మీఁదట
నీకు నెంతయున్. 195

* ... ...

సీ. తొల్లి యొకపుడు మద్గురువుల నే నాత్మ
పరిరక్షకొఱకును బట్టె మొకటి
కావలయు న టంచు దైవసంప్రేరణ
నడిగిన సృజియించి యట్లు నాకు
నొసఁగుచు "నిది యమోఘోద్యమం" బని పల్కి
వారలు నన్ను "నీవంశ మికను
క్షత్రవంశంబు గాఁ గల" దని రావాక్య
మరసిన నీవు నాయల్లునకును
తే. గొడుకవై పుట్టుటకె యనుకూలమగుచు
నున్నయది క్షత్రధర్మ మత్యుజ్జ్వలముగ
జగతియే లెదు తక్కిన సందియంబు
లన్నియును మాని నామాట యాచరింపు. 196

సీ. అనుడు "నట్లేని నాయాత్మచందము విను
మట్లేను మాఱుమే న త్త నందు
రాజ నౌటకును గారణములు న్నవియు యిం
కను బవిత్రులయింట జనన మొందు
కాంక్షచే నిప్డు డీకరి మేశ్వరపుఁజతి
నులుకుచున్నాఁడను మఱియుఁ గొంత
మదిలోనిమెరమెర మాన దేమిటికి నం
తేని నెంతటిరాజ్యమైన నెట్టి

*వ. అని మఱియు నిట్లనియె.

తే. పావనులయింట బుట్టిన బహిరబహిర
రాతివర్గజయంబజస్రమును గలిగి
వర్తిలుట యబ్బురము గాన వగపు గలదు
చిత్తమున నాకు నోయుహాసిద్ధవర్య! 197

ఆ. అదియుఁ గాక రాజ్య మను మహాభూతంబు
సోఁకినప్పు డెట్టిసుజనులకును
లేనిచీఁకుఁదనము లేనిమూఁగతనంబు
లేనిచెవుడుఁ గొంత యైన గలుగు. 198

తే. వేదశాస్త్రాదిసకలసద్విద్యలందు
నెందుఁ గొద యించుకయు లేక యొసఁగునట్టి
బ్రాహ్మణులగోష్ఠిచే నట్టిరాజ్యదోష
ములు నివారింప నగు నని తలఁచితేని. 199

ఉత్సాహ:—
భోగ్యవస్తుతృష్ణ లేమిఁ బుడమి తేనిదానముల్
యోగ్యములును గామిఁ జేర నొల్ల రుత్తమద్విజుల్
మృగ్యతముల వారి వెదకి మెచ్చఁ గొలిచి తెచ్చికో
భాగ్య మతని కబ్బు టరుదు బ్రదుకె యదియునక్కటా!. 200

వ. అట్లుత్కృత్తమద్విజులచిత్తంబు నారాధించి చేర్చుకొనియెద నన్నఁ దద్వివేకం బెన్నినాళ్లకుఁ గలుగవలయు? నివియే యెంచిచూచిన నొక్కటొకటియ మిగుల నసహ్యంబు లగుచు హృదయశల్యంబు లై యున్నయవి; నీవు సకలకార్య ఘటనాతి సమర్థుండవు. నాకు నివ్విచారంబు వాయ నొక్క తెరువు సూపి రక్షింపు మని మణికంధరుం డాస్వభావాఖ్య

సిద్ధు నెంతయుం బ్రార్థించిన నతండు నతనికి విషాదనివార
ణంబుగా నిట్లనియె. 201

క. "సతతముఁ బెంపొందుజయో
న్నతి యొసఁగెడు నొక్కవిల్లు నవశరములు నీ
మతికిఁ దగినవి సృజించెద
క్షితి దత్తాత్రేయుదయ కకృత్యము గలదే? 202

శా. నీ కింకన్ సృజియించి యద్భుతప్రమాణిక్యంబు నే నిత్తుఁ దా
నాకర్షించును నీదుసేవ గొన సర్వామ్నాయ శాస్త్రాదివి
ద్యైశ్వర్యాధారత నొప్పువారి; నది యాత్మాలోకమాత్రంబునం
జేకూర్చున్ సకలాశ్రితాళి కఖిలక్షేమాయురారోగ్యముల్.

క. అని యపు డొకసింగిణివి
ల్లును వాడిమెఱుంగుటమ్ములును గెంజాయం
దనరారుమణిశిలాకయుఁ
దనమాహాత్మ్యము ప్రకాశితముగ సృజించెన్. 204

తే. ఇట్లు సృజియించి "వీని నీ వెప్పు డుదయ
మొంది తటమున్న యున్నయ ట్లొనర నిత్తు
నేను గనుపెట్టుకొని వచ్చి; 'యివి యొదవుట
యెట్లొ? యెన్నినాళ్లొకొ?' యని యెన్నవలదు." 205

వ. అని పలుకుచుండ. 206

సీ. అప్పు డా చేరువ నరుగుచుఁ దద్వాక్య
ములు విని శివరాత్రిపుణ్యకాల
శోభితమల్లికార్జున దేవభజనోత్స
వాయాతు లైనమదాశయుండు

నతనిభార్యయుఁ బురోహితులు నచ్చోటికి
నరుదెంచి యాసిద్ధవరునినామ
ముడిగి యెఱింగి మహాసమ్మదమున సా
ష్టాంగప్రణామంబు లాచరించి

ఆ. "మాకు ఫలిత మయ్యె మల్లికార్జునదేవు
సేవమహిమ యిపుడు సిద్ధవర్య!
నిన్ను వెదకివెదకి కన్నులు సాఫల్య
గరిమఁ జెందె నిచటఁ గనుటఁ జేసి." 207

వ. అని పలికినంతలో నృపాలుండు. 208

మత్తకోకిల.—
"ఏ మదాశయుఁ డక్షమాహీశుఁడ హేహయాన్వయజుండ; ని
భ్భామ యోయనఘాత్మ! మత్ప్రియభార్య; వీరు పురోహితుల్;
ధీమహత్త్వగుణాభిరాములు దివ్యతేజులుబుగ్యజు
స్సామతుర్యమహాగమక్రమసంప్రదాయధురంధరుల్. 209

క. ఓయనఘాత్మక! దత్తా
త్రేయమహామునిని మాహురీపురనిలయుం
జాయయు నేనును వీరిస
హాయతఁ గొలిచితిమి బహువిధారాధనలన్. 210

తే. కార్తవీర్యార్జునుఁడు చక్రవర్తి యగుచు
నంత ఘనుఁ డౌట నాయోగి నాశ్రయించి
కాదె! తద్రాజకులజుఁడఁ గాన నేను
నమ్మునీంద్రు భజించితి నవ్విధమున. 211

వ. ఆదత్తాత్రేయుం డంతట నాకుఁ గలలోనం గానుపించి
మదీయభక్తుండు స్వభావుం డనుసిద్ధుం డొక్కరుండు గలం;

డతనివలన నీకాంక్షితార్థం బీడేఱు; నతని సందర్శనంబు
సాధించునది యని చెప్పిన, నేను దేవరయున్న చోటును,
స్వరూపంబును నెఱుంగక యనేకవిధంబుల నరయుచు నిచ్చ
టికి నిద్దేవతామహోత్సవంబునకు వచ్చి యిప్పటిమీమాటల
దత్తాత్రేయశబ్దంబు వినంబడుట నిది దెలిసి పోదముగాక!
యని చేర నేతెంచితిమి; మాకుం జిరప్రార్థితం బైనభవద్దర్శ
నంబు దొరకెఁ; నిఁక మాయభీష్టంబుఁ సిద్ధించిన ట్లయ్యె."
నన విని, యాసిద్ధుండు తను బ్రసిద్ధునిం జేయఁ బన్నినగురు
వులపన్నుగడకు నద్భుతసంతోషంబు లంతరంగంబున నెం
తయుఁ గందళింప "నింతభక్తవత్సలుండవే!" యని
యమ్మునిం దలంచి కేలు మొగిచి యంత నారాజునుం జూచి
యి ట్లనియె. 212

క. ఏ నెవ్వఁడ నీకోరిక
లీ? నైనను మద్గురూక్త మిది యంటి గదా!
యానియతిచేత నె ల్లవి
గా నున్నవి య ట్లొదవెడుఁ గానీ చెపుమా. 213

క. అనుడు "జయంబును సంతతి
యును నాయభివాంఛితంబు లోయంచితవ
ర్తన" యనుచు విన్నవించెను
జననాయకుఁ డతని; కపుడు సంయమివరుఁడున్. 214

వ. అటమున్ను దాసృజించిన ధనుర్బాణంబులను మణికంధరునిం
జూపుచు నిట్లనియె. 215

సీ. "మానవనాథ! యీమణికంధరునకు భా
విభవంబునందును విజయసిద్ధి

గావించుకొనుటకు నే నీవిల్లు నమ్ములు
నిటమున్ను గా సృజియించినాఁడఁ
గావున నితని కొక్కనికిఁ దక్కఁగ నన్య
రాజుల కెందుఁ బరాజితుఁడవు
గాక నీవు జయింతు గట్టిగ" నన, "నట్ల
కానిండు; మీకృపఁ గలిగినదియ
తే. చాలుఁ; గడమకు మఱి యేన చాలుదు మణి
కంధరుని కీధనుస్సాయకముల నపుడు
గాఁగలజయంబు తదితరకర్మకత్వ
మునను సిద్ధింప నేర్చునే!" యనియె రాజు. 216
మ. అనఁ దద్గర్వపుమాటకుం గనలి "యీయస్త్రప్రభావంబుచే
నిను నజన్మమునం దితండు గెలుచుం నిస్సంశయం; బట్లు గె
ల్చినమాత్రంబును గాక యూడిగము నీచేతం గళత్రంబుచే
తను జేయించుకొనంగలం"డనియెసిద్ధశ్రేష్ఠుఁ డారాజుతోన్.
ఉత్సాహ.—
అనుడుఁ [1]దత్పురోహితుల్ మహావినీతితోడ నా
తనికిఁ గేలు మొగిచి "యోయుదాత్తచరిత! యేమి యీ
యనకుఁ దెలియు? మూఁడుమాట లాడుటప్పు; లేము మీ
కొనరఁ బల్కఁగలమె? యస్మదుక్తి తెఱఁగు లెంతురే? 218
తే. [2]మీరు గురువుల [3]కుల మని మిమ్ము వెదకి
కొనుచు వచ్చుట యొకటియే గుఱిగఁ జూచి
యీనృపతికోర్కు లీడేర్పఁ డెట్టులైన"
ననుడు వారలఁ జూచి యిట్లనియె నతఁడు. 219

1. దమపు 2. మీగురువు సేవకుల మని. 3. రగుటనుమి.

ఉ. [1]"తప్పదు నాదుమాటలు విధాత లిఖించినవ్రాఁతసుం డిలం
దప్పక యెల్లరాజులనుదాను జయించును మీనృపాలుఁ డేఁ
జెప్పినవానిఁ దక్క నిఁక సేవయు వానికిఁజేయుఁ జాలఁ బెం
పొప్పఁగనాలుఁ దానుదనయుల్లమునందువిముక్తమానుఁడై.
క. మీనరపతిమదిఁ గలసం
తానపుఁగోర్కియు ఫలించుఁ దత్సేవతఁజే
దానును భార్యయు నేలిక
పూనినయొకమణివిశేషమును గనుఁగొనఁగన్. 221
వ. అనిన విని వార లొకింత చింతించి. 222
శా. "మాభోగంబులె యాత్మభోగములు గా మామాటయే
మాట గా, నోభవ్యాత్మక! మమ్ముఁ దా నడుపుకొం చున్నాఁ
డితం డిమ్మహా,సౌభాగ్యంబున నున్న మాకును దగన్
సంసేవ్యుఁ డెవ్వాఁడో దా,సీభావంబున నీతఁ డట్లు పరుఁ
దా సేవించుకాలంబునన్?" 223
మ. అనినన్ "మీమహిభర్త యేలికయె మీ కారాధ్యుఁ డా
వేళ నాఁతనిభూషామణి మీకు నెంతయుఁ బ్రమోద
స్ఫూర్తి గావించుచున్, దనరున్ మీరలు నిమ్మదాశయుఁడుఁ
దత్సాంగత్యనితోత్సవం,బునఁ బూర్ణోన్నతు లన్నియున్
మఱచి యింపున్ గాంతు రత్యంతమున్. 224
వ. కావున మణికంధరుండు వసుంధరాపతి యగుచు జన్మించు
నందాఁక యథేష్టవిజయవిహారంబుల మీరాజు ప్రవర్తిల్లఁ
గలండు; డటమీఁద మదుక్తప్రకారంబునం దత్సేవ సేయం
గలండు; మీరును దన్మణిస్పర్శమహిమంబున మహానందంబు

1. తప్పునె నాదుమాటయది ధాత.

నొందెద రని పలికి స్వభావనామసిద్ధుండు వారి నందఱ
ననిపి, తానును మణికంధరుని వీడ్కొని నిజేచ్ఛం జనియెఁ;
దద్వచనప్రకారంబున మదాశయుండును సకలశత్రుజయం
బునఁ దేజరిల్లె” ననిచెప్పిన విని యలఘువ్రతుండు “మణి
కంధరుం డట్లు సిద్ధుని వీడ్కొని యటమీఁద నేమి చేసెఁ?
దద్వృత్తాంతంబు వినవలతుం జెప్పు” మనుటయు. 225

ఉ. కావ్యకళారసానుభవకౌశలనూతనభోజరాజ సం
స్తవ్యనవీనగానసరసత్వమహత్త్వమరుత్తనూజ క
ర్తవ్యవివేచనారచనధార్మ్యగుణావరధర్మరాజ శా
స్త్రవ్యసనానుపాలన బుధవ్రజపాలన పుణ్యఖేలనా. 226

క. కించిదుదంచితరాగదృ
గంచలరుచినూతనాతపాంకురరేఖా
వంచితసకలప్రతిభట
సంచయగర్వాంధకార జలధిగభీరా. 227

మణిగణనికరము. సముధికవితరణచతురిమగరిమ
క్రమజితరవిసుతఘనసితకిరణా
శమదమముఖగుణసముదయకలనా
విమలితనిజమతివృతగురుచరణా. 228

గద్యము. ఇది నిఖిలసూరిలోకాంగీకారతరంగితకవిత్వవైభవ
పింగళి యమరనార్యతనూభవసౌజన్యధేయ సూరయనామ
ధేయప్రణీతం బైనకళాపూర్ణోదయం బనుమహాకావ్యంబు
నందుఁ బంచమాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు

కళాపూర్ణోదయము

షష్ఠాశ్వాసము

మత్పదనఖకాంతి
స్తోమప్రచితానతారిచూడామణిని
ష్కారిమోద్దామప్రభావ
స్థేమ శ్రీకృష్ణ నారసింహానికృష్ణా. 1

వ. అవధరింపు మమ్మధుకలాలస యలఘువ్రతుం జూచి నీ
వడిగినమణికంధరుని వృత్తాంతంబు సకలంబును వినిపించెద
విను మని యి ట్లనియె. 2

క. అచలధృతి నతఁడు తజ్జ్ఞుల
వచనసరణిఁ దగిననియమవర్తన మమరన్
శుచి యై యాచటి డగ్గఱి
యుచితస్థితి నిలిచి యుబుక నుంకించుతఱిన్. 3

ఆ. మథనసమయఘూర్ణమానాబ్ధివోలెఁ బెఱ
మ్రోత లడరఁ [1]బరుసమూఁక లెల్ల
బిట్టు కలఁగి తల్లి బిడ్డఁ బట్టక పాఱె
నతనిమది మహాద్భుతాకులముగ. 4

1. బరస.

వ. అంత. 5

మ. బిగిచన్నుత్తులు గుత్తపుం[1]బయఁటలోఁ బింపిళ్లు గూయంగ శీ
ఘ్రగతిన్ భామ యొకర్తు వచ్చి "యిదె యోగంధర్వ!
నీ వొందెదీ, భృగుపాతంబుఫలంబు నీపరసవారిం గావు"
మంచున్ ధగద్ధగితాశాంతరమైనఖడ్గ మొకటిం దత్పాణి
కిచ్చెన్ వెసన్. 6

వ. తదనంతరంబ. 7

సీ. చుట్టుపట్టుల నున్నయట్టిపెన్మ్రాఁకులు
బలువడిమైఁ దూలి పాఱునవియు
గండోపలంబు లుద్దండవేగాధిక
ద్ధతిఁ జెక్కులై రాలఁ దాఁకునవియుఁ
గరిసింహశార్దూలశరభాదిమృగముల
నుగ్గునూచంబుగా నఱచునవియు
నంతరిక్షమున నత్యంతంబు దట్టమై
పందిటిబాగుగాఁ బర్వునవియు
తే. నగుచు బలితంపుటినుపకట్లమర నొప్పు
వెండిగునపంబులో కాక వెండికట్ల
యినుపగునపంబులో యనఁ దనరి కురిసె
నెంతయును జిత్తజల్లుగ నేదుముండ్లు. 8

క. మణికంధరుండు తద్దా
రుణశిలలీవృష్టి మిగులఁ గ్రొత్త యగుచు వీ
క్షణముల కత్యద్భుతకా
రణమై తనవారిఁ జూచి ప్రమదం బలికెన్. 9

1. బయిఁట.

ఆ. "చెలువ! యీయపూర్వశిలలీప్రవర్ష మె
క్కడిది? యీమహాసిఁ గార్య మేమి
సేయు మనుచు నాదుచేతికి నిచ్చి? తె
వ్వతెవు నీవు? వినఁగ వలయు నాకు." 10

ఉ. నా విని యింక నేమియు వినన్ రణకోవిద! నీ కొకింతయుం
దావల మెద్ది యాకపటదైత్యుఁడు చేర్పన కేగుదెంచునే
మో వడిఁ బర్వఁ జొచ్చెఁ గడు ముందులవాన యెదుర్ప
మింతటన్, నీవు మహాసి[1]చేతన వినిర్భరవేగతఁ జక్కఁ
జేయుచున్. 11

ఆ. ఏదురూపుతోడ నిదిగో నొకించుక
దవ్వునందు వాఁ డుదగ్రవృత్తి
నీకు నెదురు వచ్చు; నాకష్టు నిటు మించి
రాకయుండఁ దునుము రయముతోడ." 12

వ. అని సత్వరంబుగాఁ బ్రార్థించిన నాయింతిం జూచి. 13

చ. అమరవిరోధిఁ ద్రుంతు నిదె యంగన భీరుల కెల్ల భీతి దీ
ర్చుము వెసఁ బొమ్ము నమ్ము మనుచుం గదలెన్ రయ మొప్ప
దర్పదుర్దమరిపుఖండకాండభుజ[2]దండుఁ డతఁడు ప్రచండ
మండలాగ్రము జళిపించుచున్ గిరగిరన్ దిరుగన్ నెగ
వైచి పట్టుచున్. 14

వ. ఇత్తెఱంగున సత్యంతోత్సాహసంభ్రమంబునం గదలి. 15

మహాస్రగ్ధర.—

శిలలీసందోహముం దోస్సమధికలఘిమా
శ్చర్యచాతుర్యచర్యా

---

1. చేత నవి ని. 2. దండమునందుఁ బ్రచండ.

విలసద్ఘోరాసిధారావిహృతి హతము గా
వించుచుం బోయి కాంచెన్
శలసంతానంబు మేనన్ గగురు పొడిచి క
[1]న్పట్ట నున్నట్టియేదుం
దులితానూనప్రసూనద్యుతి[2]శలలవనీ
ధుర్యధాత్రీధరంబున్. 16

వ. ఇట్లు కాంచి నిరంతరాసారం బైనతద్ఘోరశలలీవృష్టిం దన
కృపాణవిహారణవిచిత్ర వేగంబునం దుత్తుమురు సేయుచు
నక్కపటదానవు నుద్దేశించి. 17

క. "ఓరి! యవివేకి రాక్షస!
యీరూపవికారవృత్తి నేమి గలదు? దు
ర్వారత నీదుజగద్ద్రో
హారంభము నిన్నుం జెఱుప కకట విడుచునే! 18

సీ. దిగ్గజంబులకును దేఱి చూడంగ రాక
యేపారుగజదైత్యుం డేమి యయ్యె?
మొగిలులో నుండి యమ్ములవాన గురియించు
నింద్రజిద్దానవుం డేమి యయ్యె?
విశ్వమంతయు నిండ వృద్ధిం బొందుచు సురా
హితకారి యగు వృత్రుం డేమి యయ్యె?
జగ మెల్లం జాపచుట్టుగం జుట్టి ఘనశక్తి
నెసంగుహిరణ్యాక్షుం డేమి యయ్యె?
తే. వెండియును బెక్కుమాయల వెలయునట్టి
వారు శంబరప్రముఖు లే మైరి వినవె?

---

1. పట్టుచున్నట్టి. 2. శబల.

యకట! ఘోరదురాత్మ! యీ వికృతరూప
మేమిటికి వచ్చు? నిదె వధియింతు నిన్ను." 19

చ. అన విని రక్కసుండు నగి "యక్కట! యెక్కడివాఁడు వీఁ?డ చే
తనుఁడొ మతిభ్రమార్తుఁడొ మదస్ఖలితాత్ముఁడొ పుట్టువెఱ్ఱి
యో?, తనభుజసత్వ మెక్కడ? యధఃకృతదిక్కరివిక్రమ
ప్రవర్తను ననుఁ దాఁకు టెక్కడ? విధాత కడుం [1]జెడ రేఁచెనో
సుమీ!" 20

వ. అని యతని నుద్దేశించి. 21

క. బ్రదు కొల్లకున్న రార
మ్మెదురుగ నిటువంటిమాట లిమ్మెయి నేలా
వదరఁగ? "దొంతుల కోపని
గుదియలునుం గలవె!" నీదు క్రొవ్వడఁగింతున్." 22

చ. అనుచు నొకింత [2]మైమలఁచి యత్యధికోగ్రశిలౌఘవృష్టిచే
మునుఁగఁగఁ జేయ దానిని సముద్ధతఖడ్గవిహారచాతురిన్
దునుముచుఁ జేరి తద్గళముఁ ద్రుంచె వడిన్ మణికంధరుండు త
ద్ఘనశిలజాల మాతెఱపిఁ దన్ వెసఁ దాఁకి గతాసుఁ
జేయఁగన్." 23

క. అని చెప్పిన నలఘువ్రతుఁ
డనయంబునుఁ గుతుకయుక్తుఁడై "యెవ్వాఁ డ
ద్దనుజుం? డాతని నారీ
తిని దునిమించినది యెవతె? తెలియఁగ వలయున్." 24

వ. అనిన విని యా శిశువు వా రిరువురి తెఱంగును వివరించెద
విను మని యి ట్లనియె. 25

---

1. చెడ. 2. మైమఱచి.

క. "మహితాత్మక! యాదైత్యుఁడు
మహిషాసురుమాతులుని కుమారుఁడు దుర్గా
నిహతుఁ డగువాని విని తా
నహితము దుర్గకు నొనర్ప నాత్మం గోరున్. 26

తే. వాఁడు శల్యాసురుం డన వసుధఁ బరగు
శల్యరూపత నునికిఁ దచ్ఛలలచయము
గడ్డపాఱలకై వడిఁ గానుపించి
పేర్చుట ఖనిత్రశలుఁ డనుపేరుఁ గలదు. 27

వ. మహిషాసురునిఁ జంపినసూడు తనమనంబునం బాయక యివ్విధంబున దుర్గయందు బద్ధమత్సరుండై యారాక్షసుండు.

చ. క్షితితల మంతయుం్ వెదకి చెందుదునో వెసఁ గాళికార్చనా
వ్రతపరు లెంద ఱందఱ నవారణ? నెయ్యెడలందుఁ జండికా
యతనము పేరులేక ఖిలమై చనఁ గూల్తునో? [1]యోర్చు టెట్లొ
కో, మఱి నొకయప్పుడుం్ విడక మండఁగఁ బెట్టుచు నున్న
కోపమున్. 29

ఆ. ఏను గినుకఁ బూని యిట్లు కావింప నే
మనుచు నుడుకు [2]నొకో బలాంతకుండు
పేదకోప మెందుఁ బెదవులచేటుగా
కుడికి యేమి సేయనోపు నన్ను? 30

క. భార్గవుదీవనఁ గన్నయ
నర్గళమద్విపులబలమహత్త్వము సుమనో
వర్గమునకు లోఁబడునే?
దుర్గాశక్తికిని వెఱవ దుర్దమశక్తిన్. 31

1. యార్చు. 2. నో.

తే. ఏయుపాయంబుచే నైన నెచ్చరిలఁగ
నీక రాక్షసకులము రమేశ్వరుండు
దునుము ననుశంక యొక్కటి మనమునందు
నున్నయది; దీని కెద్దియో యుక్తి [1]యింక? 32

క. దీనికిఁ దగినయుపాయము
గానంబడుఁదాఁక శాంతి కంథ తనువునం
బూని చరించుట మేలౌ
దానవకులుఁ డయ్యు నితఁడు ధార్మికుఁ డనఁగన్." 33

తే. అనువిచారంబుతో నొకవనములోన
వాఁడు వర్తిల్లఁగా దైవవశత వచ్చె
నచటి కభినవకౌముది యనుతుషార
కరకిరణజాప్సరోజాతికన్య యొకతె. 34

ఉ. వచ్చినఁ దద్విలాసవిభవంబున కద్దనుజేంద్రుమానసం
బచ్చెరువంది మున్పటిసమస్తవిచారముఁ దక్కి మిక్కిలిన్
హెచ్చినపచ్చవిల్తుపస నెంతయుఁ జంచలభావ మొందఁ దా
నచ్చపలాక్షిఁ కిట్లనియె నద్దివిజప్రతిపక్షుఁ డయ్యెడన్. 35

ఉ. "కోమలి! నాకు నెట్టిరియెడఁ గొట్టినపిండి సమస్తలోకముల్
నీమది కింపులైనయవి నిర్భరశక్తి నిదే సమర్థుఁడన్
నీమహానీయరూపరమణీయతకుం దగునట్లు గాఁగ నే
నేమగరూపులైన ధరియింపఁగ నేర్తును గామరూపి నై. 36

ఆ. నన్ను నేలుకొనుము" నావుడు నేమియు
ననక తన్ననాదరావలోక

---

1. యనుచు.

ములఁ దిరస్కరించి జలజాక్షి యటు వాసి
చనుచు నుండ నతఁడు కినుకతోడ. 37

ఆ. "నాతి! యిట్లు వేఁడు నన్నాదరింపక
పోవునిన్ను [1]నింకఁ బురుషుఁ డొక్కఁ
డేలెడునె తలంక ? కేరికి నెన్నిగుం
డియలు గలవు నాదుప్రియను జేర ?" 38

క. అని వెఱపించిన నది దన
మనమునఁ జల మొదవ "నిన్ను మడియించిన వా
నిని దక్క నే వరింపను
విను మది నాప్రతిన దీని విడ నీఁక" ననియెన్. 39

చ. అనుడుఁ దదుక్తిక్రూరతకు నద్దనుజుండు గడుఙ్ ఘనంబుగాఁ
గినిసియుఁ బోవ నిచ్చె నొకకీడును జేయక యవ్విలాసినిన్
మనమున 'నెప్పు డేతెఱఁగునం దన కబ్బునొ దానిసంగమం'
బనునడియాస యాకినుక కత్యధికం బగుచుం బ్రవర్తిలన్. 40

తే. అది మొదలుగాఁగ నాకన్య యరయుచుండె
"వాని మడియింప శక్తుఁ డెవ్వాఁడొ? యనుచు
వాఁడు" దనుఁ జంపఁబూనినవానిఁ జంపఁ
దనకు వర మెట్లుసాధింతు" ననుచు నుండె. 41

తే. అంతట మృగేంద్రవాహనయాలయమున
కతఁడు దైవవశంబున నరిగి యందుఁ
బ్రస్తరస్తంభలిఖితాక్షరములు చూచి
చదువుకొనుచోఁ దదంతరసరణియందు. 42

క. "ఈమెఱుఁగుగండకత్తెర

1. నొక్క పురుషుఁ డింక, నే.

చే మిడిదల యిచ్చుసాహసికుఁడు శిరం బ
ట్లే మగుడఁగ నదుకుకొనం
గా మని చంపుఁ దనుఁ జంపఁగడఁగినవానిన్." 43

క. అనియెడియర్థముఁ గనుఁగొని
తనయభిమతసిద్ధి కది నిదానం బగుటన్
మనమునఁ గడు సంతోషము
దనరారఁ దదుక్తరీతిఁ దప్పక నడిపెన్. 44

తే. నడపి తత్ఫలసంసిద్ధి నమ్మికఁ దన
కెందు నెదు రింక లే దని డెందమునను
గరము గర్వించి యపుడ యాఖుఁడు పూనె
నమ్మహాశక్తి [1]తా గుడి నవనిఁ గూల్ప. 45

క. అభినవకౌముదియును స
ర్వభూమిమండలమునందు వానిఁ దనుమఁ జా
లుభుజాబలాఢ్యు నరయుచు
శుభ మగుతచ్ఛక్తిమహిమసుద్ది విని మదిన్. 46

క. తనకోర్కి కెద్దియే నొక
యనుకూలం బైనత్రోవ యచ్చోఁ సమకూ
లునో యని యక్కడికిని దాఁ
జను దెంచుచు నాఖునిత్రశలునిం గనియెన్. 47

క. కని "వీఁ డిక్కడి కెచ్చో
ట నుండి ప్రత్యక్ష మయ్యె డగ్గఱ? కెడ గాఁ
జను తెరువు లేదొకో!" యని
మనమునఁ దలపోసె నంతమాత్రన వాఁడున్. 48

---

1. తో గుడి.

తే. ఆచకోరాక్షిఁ జూచి "యోయలరుఁబోఁడి!
యేను బ్రార్థింపఁ గైకోక యెట్టివానిఁ
గాని వరియింప నంటివి గర్వవృత్తి
నల్ల నాఁ డోకవనములో?" ననుచుఁ బలికె. 49

చ. తన కపు డబ్బినట్టివరదర్పముచే నతఁ డట్లు పల్క నీ,సొనరఁగ
"మీర లెవ్వరును నూఁకొనకుం డిటు చూచిచెప్పెదన్
నిను హరియించునట్టిమహనీయబలాఢ్యుని గానియే వరిం [న్.
ప ననుచుఁబల్కితిం గలదె పల్కనకే?" గ్గనియెన్ వధూటియు

తరల. అనిన "నె గ్గన నింక నెద్దియొ యంబుజాక్షి! యెఱుంగ నే
ననువుగా నలతాటికంబమునందు వ్రాసినవ్రాఁతఁ గ
న్గొనుము మూర్ఖము గండకత్తెరఁ గూలఁ దన్నియుఁ గ్రమ్మఱన్
మనినయట్టిననుం గనుంగొను మాట లెవ్వియు నేటికిన్?" 51

వనమయూరము. నా విని సుపర్వలలనామణి వెసం ద
ద్గ్రావలిఖితాక్షరకదంబకము నార
క్షోవరునిమస్తకము గొంత యదుకన్ ర
క్తావనియుఁ జూచి కడు నాకులతఁ జెందెన్.

స్రగ్ధర. ఈరీతిన్ ఖిన్నయై "నాహృదయమువెత యూ
హించి వారింప దిక్కె
వ్వారున్ లే; రింక నిద్దేవతకె యురుకృపా
వర్తనన్ నన్నుఁ బ్రోవన్
భారం" బంచున్ వెసం దత్పదముల కెరఁగెం
బర్వానం బోయి గర్భా

గారంబుం జొచ్చి వాఁ డక్కడనె తనదురా
కం బ్రతీక్షించుచుండన్. 53

వ. ఇవ్విధంబునఁ బాదంబులం బడి లేవక తనతొల్లింటి ప్రతిజ్ఞా ప్రకారంబును ఖనిత్రశిలలుండు పలికిన యుల్లసంపుఁబలుకును నతనిగర్వకారణంబును వినిపించి, "యోమహాదేవీ! యేను వెనుకముందఱ గానక [1]కళవళపడి యున్నదాన; నాకు నెట్టో ప్రతిజ్ఞాభంగంబు గాకయుండఁ ద్రోవ యొకటి సంఘటించి రక్షింపు." మని ప్రార్థించె. మృగేంద్రవాహనయు నమ్మహారాక్షసునిచేతఁ దనసద్యోమహోపద్రవంబునకు నివారకం బగుచు నొదవినయాయువిదరాకకు సంతసిల్లుచునికింజేసి యప్పటితత్ప్రార్థనంబునకు శీఘ్రప్రసన్న యగుచు ని ట్లనియె. 54

ఉ. "ఈదనుజుండు దన్ను వధియింపఁ గడంగినవానిఁ జంపుటో
పై దలి తప్పు; దుక్త మగుపద్ధతి నిచ్చట నాత్మమస్తక
చ్ఛేద మొనర్చుకొన్నతనిఁ జెందుఫలంబును మాన్పవచ్చునే?
నీదుప్రతిజ్ఞకుం బరిగణించి ఘటించెద నొండుపాయమున్."

సీ. అని కొంత చింతించి యద్దేవి యభినవ
కౌముదిఁ జూచి "యోకమలవదన!
వీనిసాహసకర్మవృత్తికి ఫల మెన్నఁ
దనుఁ జంపఁ బూనునాతనిని జంపు
టింతియ కాని తా నెట్లును వానిచే
మడియకుండఁగ నియమంబు లేదు
కావున నధికవిక్రముఁ డగువాఁడు వీ

1. కలవర.

నిని జంపి చచ్చు నన్నియమశక్తి
తే. నీప్రతిజ్ఞయుఁ దలఁప వీనిని దునిమిన
తీవ్రశౌర్యు వరించు టింతియ కదమ్మ!
యతనిమఱుమేననైన నీప్రతిన దప్ప
కుండ వరియింపవచ్చు నీ కుచితవిధిని. 56

ఆ. ఇంక నట్టిఘనుని నెన్నిక మీఱంగ
నిశ్చయింపవలయు నీరజాక్షి!
యని యొకింత చింత యొనరించి తదుపాయ
మాత్మఁ గాంచి మోద మలరఁ బలికె. 57

సీ. మణికంధరుం డన గుణనిధి యొక్కఁగం
ధర్వకుమారుఁ డో తలిరుఁబోఁడి!
తన శోకకారణంబునఁ జేసి యొదవిన
యవితథోద్యమము మహాసి యొకటి
యిదె నాదుసన్నిధి నిడి పోయినాఁ డని
యాయింతి కాఖడ్గ మపుడు చూపి
నీ విది కొనిపోయి యావీరవరుచేతి
కిచ్చి వే చంపింపు మిద్దురాత్ము
తే. వీఁడు నీరూపుపసఁ జిక్కి వెంటవెంట
వచ్చు నెలయించి కొనిపొమ్ము వానికడకు
నెంత విసివియు నీమీఁద నించుకయును
దెగఁ డితఁడు డెందమున నీవు బెగడవలదు. 58

వ. ఇమ్మహాఖడ్గంబుఁ దొల్లి దత్తాత్రేయుండు స్వభావనామధేయుం డగుసిద్ధున కిచ్చె; నతండును మణిస్తంభుం డనుతనయల్లునికిచ్చె; నతండును నిక్కడ నొక్కప్రయోజనంబుకొఱకు గంధర్వుం

డై నమణికంధరున కిచ్చె; దానం జేసి యిద్దివ్యాయుధం బమ్మణి కంధరునకు సంప్రదాయాగతం బగుచుఁ గార్యకారి యగు; నితరులకుం బనుపు సేయదు; కావున నతనిచేతిక యీవలయు నతండు నిప్పుడు శ్రీశైలంబుననొక్క శాపంబు కారణంబుగా భృగుపాతంబున [1]కాయితపడుచున్న వాఁడు; నీవు వేగంబ చని "తత్ఫలంబు దీనిచేతనే యగు" నని యాభృగుపాతంబు మాన్పి యిద్దానవువధంబునకు నియోగింపు; మాగంధర్వుండు రెండవమేనఁ గళాపూర్ణుం డనం గాసారనామధేయం బగు పట్టణమునఁ బుట్టఁగలం; డతని వరియించి ప్రతిజ్ఞఁ జెల్లించి కొనుము పొ"మ్మని యనిపిన. 59

చ. పయటఁ బిగించి నెన్నడుముపైఁ బిరిచుట్టుగఁ జుట్టి కుంతలో
చ్చయము దృఢంబుగా ముడిచి చయ్యన నచ్చటిమండలాగ్ర
ముఁ, శయమునఁ బూని వెల్వడియె శక్తినివాస మవక్ర
విక్రమో, దయపరిభాసమాన యగు దర్పకవైభవలక్ష్మియో
యనన్. 60

తే. ఇవ్విధంబున వెలువడి యేగుదెంచు
నట్టియాయింతిఁ గనుఁగొని యసుర వెఱచెఁ
'దనుఁ దునుమఁ బూని వచ్చెనో?' యని తలంచి
'దానఁ దన్నాశ మగునొ!' యన్ తలఁపు [2]వాడము. 61

చ. అతఁ డపు డాసుధాకరనిభాననఁ గన్గొని సంభ్రమించుచున్
మతి గలగంగ నిట్లనియె "నాపయి వచ్చిన నీకు నిష్టదై
వతములయాన సుమ్ము వరవర్ణిని! యెందుఁ దలంక నేను దు
ర్మతి నయి నీవు నాకుఁ దెగి మ్రగ్గదవా"'యని తల్లడిల్లెదన్."

1. కాయ త్రపడు. 2. తోడ.

సీ. అనుడు నయ్యింతి "యోయసురేంద్ర! నీవు నా
మానికి నోర్వ కిట్లాన లిడఁగ
నకట నీమీఁద రా నంత యెఱుంగని
దాననే! యేను నీతలఁపుబడిన
నడచెద" నని తన్నుఁ గడచి చనంగఁ ద
ద్వాక్యరీతి నిజాభివాంఛితమున
కనుకూల మైనయట్లెత్తోఁచుటయు నతఁ
డక్కన్య వెనువెంట నంత నింత
తే. నరిగె నెందును నిలువక యబ్జముఖియు
మిగుల నెడఁబాయ కొక్కొక్కమిషముతోడ
నప్పటప్పటి కొక్కింత యాలసించి
కూడ నిచ్చుచు నెలయించికొనుచుఁ జనియె. 63

శా. ఆతండున్ మదిఁ దత్ప్రయాణపుఁ దెఱంగాత్మానురాగక్రియా
రీతిన్ మానసమున్ హరింపఁ జనియెన్ శ్రీశైలపర్యంత
ము, ద్భూతానంగవిజృంభణంబువలనన్ దూరత్వముం
గాన కా,నాతిం జూచుచు "మన్మథాతురుఁడు గానన్ నేర్చునే
యేమియున్?" 64

తే. అంతట విసివి యతఁ డాలతాంగిఁ బిల్చి
"నాతలంపువెంబడి నీవు నడచెద నని
పలికి తిదియేమి చెపుము నీభంగు లిపుడు
వనిత నను భ్రమయించెదో!" యనుచుఁ బలికె. 65

చ. పలికిన "నేను నీతలఁపుపద్ధతి గా కిపు డేమి మీఱి వ
ర్తిలితిఁ దోడింబడన్ నినువధింపఁగ వచ్చెదనో యటంచు "నా
కలఁగుచు రాక మాను" మని యానలు పెట్టఁగ నప్పు డేను నీ

తలఁపుబడిం బ్రవర్తిలఁగ దానవ! పల్కితిఁ దప్ప నిప్పుడున్."

సీ. అనినఁ గ్రోధించి "యేఁ బ్రాణభయంబున
నీ కలంగెడువాఁడ నే? వధింపఁ
జాలక నిన్ను నీసరణిఁ గరంబు ద
వ్వనుసరించుట నన్ను నసదు గాఁగఁ
దలఁచెదు గాఁబోలుఁ! దెలుప నేరికి నెట్లు
తెలియు యుక్తమ యిది తలఁచిచూడఁ
గావున నాలావుఁ గనుఁగొను" మనుచు నా
తరలాక్షి నప్పుడు దాఁకకుండ

ఆ. ఘోరశిలలవృష్టి గురియించె నొడలు వీ
గించి యతఁడు నికటగిరులు? గాఁడ
గురుతర ద్రుమములు గుది గ్రుచ్చునట్లుగ
నిఖిలజంతుతతులు నేలఁ గలయ. 67

తే. ఇత్తెఱంగునఁ దనశక్తి యెఱుకపఱచి
"యిఁక పరింపక చనియెదే యీవు చనిన
చోటు లన్నియు నాబలస్ఫూర్తిచేతఁ
బిడుగు పాటినడొంకరైయె పెం పడంగు. 68

ఆ. దాన నఖిలభయనిదానంబ వగుదు నీ
యన్వయమున లేనియట్టిలిట్టు
కుదువ నీకుఁ దగునె కోమలి? యది యెంచి
యైన ననువరింపు" మనుచుఁ బలికె. 69

క. అన విని "యిఁక ని ట్టటు తడ
సినఁ గార్యము దప్పు" ననుచు శ్రీగిరికి వడిన్
జనియె సతి యింత నంతన్

దనుజుఁడు వెన్కొనియె శిలలతతులు గురియుచున్. 70

వ. అంత నాయింతియు నత్యంతరయంబునం జని యప్పు డప్పర్వ తంబునందు శివరాత్రిమహోత్సవమునకుం జేరిన సకలదిగ్దేశ జనసముదయంబునకువానిరాక యెఱింగించి "మీకన్నగతులు చూచుకొం"డని పల్కి మణికంధరుం డున్నచోటు పరికించి వేవేగ నేగి యతనిచేతికిం దనచేతియమోఘోద్యమఖడ్గంబు నొసంగి యవ్విధంబున నాశల్యాసురుని జంపించి యతనిచేతఁ బొలిసినమణికంధరుని రెండవజన్మంబు గనిపెట్టుకొని యుండె; నతం డంతఁ గళాపూర్ణుం డై జనియింప నుచితగతిం జేరి తనపూర్వవృత్తంబు వివరించి దివంబునకుం జనక యావజ్జీవంబు నవ్విభుం డునిచినచోటన యునికికి నొడంబడి గాంధర్వవివాహ విధిని వరియించె; నంతట మదాశయుండు స్వభావసిద్ధునివచన ప్రకారంబున సకలశత్రుజయగర్వితుం డగుచు నెందు నడ్డంబు లేక చరియించువాఁడు గతివశంబునఁ గానాగపురంబు పై నేతెంచి యిమ్మహారాజునకుఁ బరాజితుండై తనభార్యయు దానును దాసత్వంబునఁ బనులు సేయుచుండె; నక్కాలంబు నందు వారికి నేతదీయమణిసందర్శన మహిమవలన నే నుద యించితి; నంతట నాతల్లిదండ్రులు నేలికచిత్తంబున కెడసిరి. తత్ప్రకారంబు సరస్వతీకనకగర్భుల సల్లాపకథయందు వినం బడిన యదియ; య ట్లెడసి వార లీక్రముకకంఠోత్తర పురంబు వెలువడి పోయి ప్రయాణక్షోభంబునఁ గృశత్వంబు నొంది తేఱక యున్ననన్నుం [1]గొనుచుఁ దిరిగివచ్చి నేఁ డిం తకు మున్నుగా నొదవినయేతన్మాణిక్యవిలోకనమహత్త్వం

1. జూచి, నన్నుం గొనుచు.

బున నే నారోగ్యంబు నొంది మిక్కిలి యెలమిం బొదలవ్వారు హృద యంబులయుదంబు నద్భుతంబు నొందుచు నివ్విధంబున నివ్విభు సన్నిధి నిడి మదీయదౌర్బల్యనివర్తన ప్రకారంబు విన్నవించి సన్నుతించిరి. తత్పురోహితులును మణిమహిమవశీకృతు లగుచు నిమ్మేదినీశ్వరుఁ గ్రమ్మఱ నాశ్రయించి యిదె యున్నవా రని చెప్పిన, నలఘువ్రతుం డబ్బాలికకుఁ గేలు మొగిచి "యోదివ్యమహిమశోభిని! యాపురోహితు లెవ్వరు? వారి తెఱం గెఱుంగవలయు." నని యడిగిన. 71

క. "వారి తెఱం గే మెఱిఁగెదు ?
సారగుణా! వారు నీదుసత్పుత్త్రులు; నీ
తోరపుభాగ్యము నిన్నును
జేరిచె" నని పలికె శిశువు చిఱునగ వెసఁగన్. 72

క. ఆపలుకున కత్యాశ్చ
ర్యాపూర్ణమనస్కుఁ డగుచు నలఘువ్రతుఁ డా
పాపం గనుఁగొని "వారలు
నాపుత్త్రకు లగుట యెట్లు? నవ్వక చెపుమా!" 73

వ. అనిన సభాపతిం జూచి యిట్లనియె. 74

ఆ. [1]"అంటికుంచి యాడునట్టిప్రాయ మొకింత
నడచునంతలోన నాదుసతులఁ
బుణ్యశీలవతులఁ బోకార్చుకొన్నట్టి
నాకుఁ బుత్త్రు లనుట నగవు గాదె! 75

చ. తలఁపఁగ వారిపోకయును దక్కినయట్టిది కాదు; వార్ధిలో
పలఁ బడి యందుఁ బడ్డదియె. పాటుగఁ దీర మునింగిపోయి; రే

1. అంటకుండి.

నలఘుతదన్వయాకృతిగుణాదులమక్కువ నన్యసంగమే
చ్ఛ లుడిగినాఁడఁ; బుత్త్రులను సంశయమైనను గల్గనేర్చునే!
ఆ. నాకుఁ జూడ ధరణినాయక! యిది యసం
గతము; యీవిచిత్రకథల తల్లి
దీని కొనర నేగతిని 'బట్టతలలు మోఁ
కాళ్లు ముళ్లు పెట్టఁ గలదొ కాని.' 77
వ. అనుటయు నట్లతప్పు దనుచు నవ్వి యవ్వసుమతీధవుండు నమ్మధురలాలస నాలోకించి "యో బాలికాతిలకంబ, యీసంది యంబు దీర నీబ్రాహ్మణునిజన్మాదివర్తనంబు నితనికిఁ బ్రథమాగమాదులు పుత్త్రులైనప్రకారంబును, వారు మదాశయునకుఁ బురోహితులైన తెఱంగును నెఱింగింపు." మనిన నట్ల చేసెద" నని యబ్బాల యిట్లని చెప్పె. 78
సీ. "జననాథ పాండ్యదేశమునందు సురగాఖ్య
పట్టణంబున నొకబ్రాహ్మణుండు
సోమశర్మాఖ్యుఁడు శ్రుతిపారగుఁడు తపో
యోగాధికుండు శ్రీయుతుఁడు గలఁడు;
తత్త్వజ్ఞుఁడయ్యు నాతఁడు గుప్తమాహాత్మ్యుఁ
డగుచు గృహస్థాశ్రమార్హవిధులు
జగదనుగ్రహణార్థముగ నడపుచు నందు
నతిముఖ్య మని సంతతాన్నదాన
తే. విధిని విప్రులఁ దనుపుచు వెలసె; నతని
యాత్మజుఁడు యజ్ఞశర్మాఖ్యుఁ డతని కంట
దయ్యె వేదాదివిద్యలయం దొకటియుఁ
బరమయత్నంబుతో నెన్నిపాట్లు పడిన. 79

క. ఆదుఃఖము మఱపించుట
కై దివ్యాంగనలఁ బోలునతివలఁ గులశీ
లాదిగుణాఢ్యల నలువుర
నాదరమునఁ బెండ్లి చేసె నతనికి గురుఁడున్. 80

క. ఆకోడండ్రకు సొమ్ములుఁ
గోకలు నను లేపనములుఁ గొద యించుకయున్
లేక ప్రవర్తిల నడపె న
నాకులతం గొమరుడెంద మలరారుటకై. 81

క. కడపటి దెసయం దాతఁడు
కొడుకుఁ బిలిచి యిట్టు లనియెఁ గోడండ్రు వినన్
"నడపుము నీ వెల్లనను
విడువక మనయన్నదానవిధినియమంబున్. 82

క. దానను జతురాగమసం
తానం బుదయించు నీకుఁ; దప్పదు మద్వా
చానియమం బిది" యనుటయుఁ
గానిండని యియ్యకొనియెఁ గడఁక నతండున్. 83

ఉ. ఆయన తండ్రియాజ్ఞఁ దనయాదలఁ దాల్చియొకప్పుడున్ మదిం
బాయక పెంచునట్టి పితృభక్తిపసం గలమాన్నమున్ హవిగ
పాయసపూపసూపబహుపక్వఫలాదుల నంత కంత కిం
పై [1]యమరంగఁ బెట్టె వసుధామరకోటి కనేకవర్షముల్. 84

చ. పయిఁబయిఁ బండుకొల్చు విరిపైఁడియు గట్టివినుస్సుటాయి అ
ప్పయుమఱిబంటు బోనిసలుఁ బైరముఁ బెయ్యియుఁ జేనుఁ జెట్టులో

1. యురుదంద

నయినసమస్తసంపదలు నన్నువితీర్ణికి మెచ్చు [1]పెట్టఁగాఁ
బ్రియలు ధరించుసొమ్ములకుఁ బేటనఁబెట్టెఁ జలింప కంతటన్.
వ. ఇట్లు కడంగి పరమపతివ్రతలం దనసతుల నలువుర నుప
లక్షించి. 86
ఉ. "ఏకలకంఠిసొమ్ము హరియింతును ము" న్నని చింతిలేక; సమ
స్తోకమనోనురాగత; సతుల్ దను నంతట "నాదుసొమ్మె ముం
గైకొను; నాదుసొమ్మునును గైకొను;" మంచుఁ గడంగి వేఁడఁగా
"నేకలకంఠిసొమ్ము హరియింతును ము" న్నని యట్లు చింతిలెన్.
వ. అప్పుడు. 88
ఉ. మంగళసూత్రమొక్కటియె మాని సమస్తవిభూషణంబులుం
గంగదభంగురప్రణయరమ్యత నొండొరుమీఱి నాథుచే
బొంగుచుఁ దెచ్చియుందటనుబోవిడుకాంతల రూపుతోంటికం
టెంగరఁగించెఁగాంతుఁ; "బ్రకటీకృతభక్తియొసొమ్ముసాధ్వికిన్."
తే. మెచ్చు మున్నదానమ్మట వేఁడువాఁ డ
ధీశ్వరుండఁట తాము పతివ్రతలఁట
యొండొరుల మీఱి యిట్లు సొమ్మొసగు టరుదె
యది యలంకృతికంటె రమ్యంబు గాదె. 90
ఉ. "సొమ్ములు వేఁడి పుచ్చుకొనుచోట్ల సపత్నులమచ్చరంబు లో
కమ్మున నెచ్చటం గలదు గాని నిజాభరణంబు లెల్లఁ దా
రిమ్మెయి నాథునెచ్చమున కిచ్చుట కొండొరుమీఱుపుణ్యపుం
గొమ్మలు వీరె" యంచు జనకోటి నుతించెను వారిన త్తఱిన్.
వ. ఇవ్విధంబునం దమతమసొమ్ములే మున్ను పుచ్చుకొనుటకుం
ద్రికరణైక్యంబు గానుపింపం బ్రార్థించునిజసతులయందు

1. పోవఁగాఁ.

నెవ్వారి నతిక్రమింపం జాలక యాతం డందఱఁ బ్రియంబునం
జేకొని తదాభరణంబు లన్నియు నొక్కమూటఁ బుచ్చు
కొనివెచ్చపెట్టం దొడంగెఁ దత్కాలంబున. 92

క. మతిలో "జతురాగమసం
తతి నీ కుదయించు" ననినతండ్రి పలుకు సు
స్థితముగఁ దదాశకతమున
సతతమునతఁడుండు జదువుసంధ్యలదండన్. 93

క. దానికి ఫల మపు డేమియుఁ
గానక యుండియు "గురూక్తిక్రమ మెద్దియొ యె
వ్వానికిఁ దెలియు" నటంచును
దా నెప్పటియట్ల యన్నదానము నడపున్. 94

క. ఆయజ్ఞశర్ముఁడే సు
మ్మీ యలఘువ్రతుఁడు మేదినీశ్వర యీ పే
రాయన్నదానసువ్రత
మేయెడ విడ కునికి నప్పుడితనికిఁ గలిగెన్. 95

ఉ. ఏ మని చెప్పవచ్చునపు డింతులసొమ్ములు చెల్లిపోవ ద
త్ప్రేమము నెక్కడం జదుపఁబెట్టెనొ గట్టిగ నిశ్చయించె నా
భామల జట్టి యిచ్చి తనపట్టినయట్టికడింది నేమముం [న్.
దా మఱి కొన్నినాళ్లవిహతంబుగ నిల్పుకొనంగ మనంబులో

వ. ఇట్లు నిశ్చయించి వారి కది యొఱింగింపక కపటమార్గంబున
నమ్ముకొనునుపాయంబు చింతించి యొక్కనాఁ డక్కొమ్మలతో
ని ట్లనియె. 97

ఆ. "తామ్రపర్ణి రేవుదండ నోడలు డిగి
యున్నవియఁట యేను నువిదలార!

యొకనిపొత్తుఁగూడి యోడబేరము వోయె
దను సదాన్నదానధనముకొఱకు." 98

చ. అనపుడు "నిన్నుఁబాసి క్షణమైన గృహంబున నుండ
నోప మే, మును నినుఁ గూడి వచ్చెదము మోదముతో
మముఁ దోడుకొంచుఁ బో", మ్మన "నిది లెస్సకార్య" మని
యందఱి నొక్కబేహారిచే రహః, స్వనియతి మూల్య మందు
కొని యచ్చటికిం గొనిపోయె వారలన్. 99

క. విను మధిప యట్లు కొనిపో
యి నయంబున నొక్కనావ యెక్కించెఁ దుదం
దన కెక్కఁగ నెడ లేకుం
డను మునుపటిపదరుఁగట్టడం గలమరిగెన్. 100

క. పదియైదుబార లెడగా
నది యోగతిఁ గదలి పోవ నపు డే మని చె
ప్పుదు నరవర! శోకమహా
భిదుర మితనిధైర్యగిరిని బిట్టు పగిల్చెన్. 101

వ. ఇట్లు విశకలితధైర్యుం డై. 102

మ. "అతిదుష్టం బగు[1] నాథనేచ్ఛ తుద నాహా యింతకుం దెచ్చెనే
సతులారా మిము!" నంచు "రూపగుణవంశస్ఫూర్జితల్
మీర లిట్లతికష్టస్థితి నోడబేహారులపా లై పోవ నా చెట్ట ప
ట్టితిరే?" యంచు మహారవం బడర నేడ్చెన్ శోకవేగంబునన్.

క. ఆయేడ్పు విని సతుల్ "తము
నాయకు వంచించి యిట్లు [2]నావధిపతిఁ గొం

1. నాదుచేఁత తుగ. 2. నావధిపతి కొం.

పోయెదునో! యని ఘనశో
కాయత్తత నలువురును మహాసంభ్రమతన్. 104

క. జడనిధిలోఁ బడ నుఱికిరి
[1]పడ నెవ్వారలును నొడిసిపట్టి నిలుపఁగా
నెడఁ గానక హాహారవ
ముడర మహాశోకసంభ్రమాకలితులుగాన్. 105

ఉ. పట్టఁగ లేమి కొండొరులఁ బల్మఱుఁ జాల దిసంతు గొట్టుచున్
దిట్టుచు నీటిలో వలలు తీవ్రరయంబున వైచియున్ గడున్
దిట్టల నీతకాండ్ర జడధిం బడఁ ద్రోసియుఁ ధజ్జనుల్ గరం
బట్టియెడన్ గడంక మెఱయన్ వెదకించిరి వారిఁ బల్మరున్.

వ. ఇవ్విధంబునం దడవుగా వెదకి ముదితలఁ గానరైరి. వారిం గొన్నట్టిసెట్టి యంత నివ్విప్రునిం బలాత్కారంబున నాక్రమించి "నీయేడ్పుకతన నింత పుట్టె" నని తన్మూల్యధనంబు గ్రమ్మఱం గొని విడిచిపెట్టె; నట్టిపాట్లం బడిన యితండు తనకు సుతు లనియెడునామాట నమ్మ కెట్లాడిన నుచితంబ.

క. అత్తలిరుఁబోండ్లయవ్వలి
వృత్తము వినిపింతు నింక విను మోభూపా
లోత్తమ వారత్తెఱఁగునఁ
దత్తఱపడి నీట నుఱుకుతత్సమయమునన్. 103

క. బలుమీ నొక్కటి నోరన్
సలిలం బెగఁ గ్రోలుచుండఁ జని రాచెలువల్
నలువురు దద్వదనములో
పలి కాసలిలంబు వెంటఁ బార్థివతిలకా! 109

---

1. బడిబడి నెవ్వారునాడి.

ఉ. అంతన దవ్వుగాఁ బఱచి యంబుచరంబు సరోవపూర్ణవ
క్రాంతరతోయ మూర్ధ్వముఖ మై ప్రవహింపఁగ మూర్ధ
రంధ్రని, ష్క్రాంతము చేసెఁ దజ్జలము రాజిలె వారుణకేతు
లీల నా, యింతులు వొల్చి రందు లిఖియించినబంగరు
తీఁగలో యనన్. 110

సీ. ఆపీతజలవలాహకముతో గగనంబు
దిరుగఁ బ్రాఁకుమెఱుంగుఁదీఁగ లనఁగ
సురనదిఁ జల్లఁ [1]బూఁచుసముద్రు చేతికా
శ్మీరజంబాలంపుఁజాఱ లనఁగ
బలుమీలచమురు జొబ్బిలఁ బొగతోఁ బర్వ
తోయేంధనపుమంటతునుక లనఁగ
నదులకుఁ గూర్మి యన్పసిఁడిమేల్ దెలుపువా
రిధినిల్పు నొరగంటిరేక లనఁగ

ఆ. విపులమీనమస్తవివరనిర్గమితోర్ధ్వ
గామితతమహోదకప్రవాహ
సంగతిని బయోదసరణికి నెగయునా
సతులు గానుపించి రతులలీల. 111

తే. మిగుల దవ్వుగ నెగసి యా మగువ లంత
నుత్తరంబుగఁ జను చున్న యొకవిమాన
వరముమీఁదటఁ బడి రందు[2] గరిమ జూడ
మాడుచును బోవుయువయుగ్మ మరుదుపడఁగ. 112

వ. ఇవ్విధంబున నద్దివ్యవిమానంబు మీఁదం బడి యొక్కింత
తడవునకు మూర్ఛఁదేఱి కనువిచ్చినయచ్చెలువలతడివలువలు

1. జూచు. 2. వగను.

చూచి యలఘుకారుణ్యంబున నద్దివ్యమిథునంబు దివ్యాంబ రంబు లొసంగి యూఱడించి: మీ రెవ్వ! రెచ్చటనుండి యిచ్చటం బడితి" రని యడుగుటయు నప్పడంతులు [1]వడవడ వడంకులు గుడుచు కులుకు టెలుంగులతోఁ బలుకం దొడంగిన.

క. తాంబూలరాగకించి
చ్చుంబితతద్దంతకాంతిసొబ గెంతయు ర
మ్యం బగుచు నందు దివ్యని
తంబినిచిత్తమున కద్భుతం బొనరించెన్. 114

తే. మున్ను తద్రూపలావణ్యములకుఁ దనదు
నాయకునిచిత్త మె ట్లగునో యటంచుఁ
దలఁకు దివ్యవధూటి నాతలిరుఁబోండ్ల
పలువరుసయొప్పుఁ బలుకులుఁ గలఁచె మిగుల. 115

తే. ఇట్లు శంకిత యగుచు నాయిగురుఁబోఁడి
కాంతు నీక్షించి వారలకత యటుండ
నిచ్చి నీపందె మాడుకో మ్మేలయాల
సింప? నీయాట యోడవచ్చినది యనియె. 116

ఉత్సాహ.—
అని యొకింత వారిఁ జూచి "యమ్మలార యిప్డు డే
ననినమాట మీకుఁ గోప మైన నయ్యెఁ; గాని యీ
యన ననుం బరాకుపఱచి యాటగెలుపు తనదిగా
వెనుక వాదు లాడ నేను వినఁగఁ జాల" నని తగన్. 117

వ. విభునిం జూచి. 118

ఉ. ఆడితె నీదు పందె మని హాస్తనఖప్రసరచ్ఛవిచ్ఛటా
మ్రేడితపాండురద్యుతిసమృద్ధి గరం బవరంగఁ బాచికల్

1. వడవడక లుడుఁగుచుఁ గులుకు.

వేడుకతోడం బుచ్చుకొని వ్రేళ్లను నిట్టు నటుల్ బొరల్చి వి
భ్రాడకలంకకంకణవిరావము మీఱఁ గదల్చి వైచుచున్.

సీ. నిలు మహో బొంకకు నెత్తకమ్మా యంచుఁ
బఱులు ల్కొడు నోయ్యఁ బలుకుమనుచుఁ
జిక్కె నీసారె నాచే నంచుఁ జిక్కె నా
దీనిపాలిటికిరాదు దిన్న ననుచు
నదె దుగ తివకుమీ సుదతి నీవంచు నా
నిదె సారె దాఁకె నీ యిచ్చ యంచు
నినుమాటు దంచిన నెసటిపోఁత లటంచు
నా నట్ల యుడికె(దు)డుఁగాని యంచు
తే. నిట్టిదంటమాటలు నేర్చి తెచట ననుచు
దంట నే నౌటె నీసంగతమున నంచుఁ
దమపరస్పరసరసవాక్యములు దనర
నెలఁత తనవల్లభుఁడు దాను నెత్తమాడె. 120

చ. తుపఁ గవ వాసి కుందఁటను జక్కవజోళ్లమనోనురాగ మే
ల పొగడ నతుపాలిశయ లబ్ధిసుసంగమ శారికల్ తుణం
బపుడ వియోగమొంది యహహా వెసఁ జావఁ దొడంగెఁ
దుల్యరా, గపుఁబసయుం బరిస్ఫుటము కాదె తదీయమ
యెల్లవారికిన్. 121

ఉ. సారెకుఁ బోటు దాఁకినను జాడ్యము నొందక జోడు విచ్చిపో
సారెఁ గడంకతోఁ బొడిచి చాటుచుఁ దీవ్రరణస్ఫురన్మహా
శారిఫలప్రఘట్టనలఁ జాలఁగ మచ్చర మెక్క నయ్యెడన్
వారలుజోదులుంబలె నొనర్చిరిజూదపుఁబోరుమీఱుచున్.

తే. అంతఁ బలి గెల్చి తత్పణ మైఁయట్టి
యాస్యమద్యసదోష్ఠ్యదాన మధరసంజ్ఞ
నడుగఁ దల యొయ్య నూఁచుచు నన్యసతుల
యునికి గనుసన్నఁ జూపె నాయుత్పలాక్షి. 123

ఉ. ఆమధురంపు[1]సొంపు కడు నాత్మఁ గెరల్ప నతండు చూడ్కినే
వేమఱుఁ దా నదల్చియును వేఁడియు మ్రొక్కియు బుజ్జ
గించియుఁ, భామిని నప్పుడే తనదుపన్నిద మీఁ బురికొల్పి
వారు మ్రాన్పడి చూడ కున్కఁ దన మో మొకకొంత
మలంచి చూచుచున్. 124

చ. చెలువయు మున్న యాయితము చేసి సమీపమునందు
నిడ్డయుజ్జ్వలమణిపాత్రి కామధురసంబు నిజాస్యమునందు
నించి తాఁ, జెలువునినోరి కిచ్చెఁ బెఱచెల్వలు చూచెదరో
యటంచుఁ జంచలితకటాక్షవీక్షణము సారెకు వారలపై
నిగుడ్చుచున్. 125

ఉ. అంతటఁ బోక పేర్చుప్రణయవ్యసనం బెసకొల్పఁ గ్రోలి రా
కాంతుఁడుఁ గాంతయుం మఱియుఁ గల్పకుజాసవముం బర
స్పరా, క్రాంతమిథఃకపోలఫలకప్రతిబింబవిలోకనామృతా
త్యంతవితీర్ణనూతనరసానుభవంబుగ నేకపాత్రికన్. 126

ఉ. చెక్కునఁ జెక్కు హత్తి విలసిల్లఁగఁ దత్ప్రతిబింబవీక్షలం
జొక్కుచుఁ బెక్కు వాసనలసొంపున నింపు జనింప జొబ్బునన్
గ్రుక్కెఁడు గ్రుక్కెఁడే మధువు గ్రోలుచు మోవులు వంచు
కొంచు వా, రెక్కుడు గాఁగఁ దన్పిరి నిజేంద్రియపంచకదైవ
తంబులన్. 127

---

1. (జూపు.

ఉ. సిబ్బితిపేరు వో౯ దుడిచి సీధుమదం బపు డన్ను కొల్పుచుం
బ్రబ్బఁగ మాట లక్షరవిభాగము చాలక యేమొ యేమొ త
బ్బిబ్బులు గాఁగ వెల్వడియె భేదిలె మానము సోలుచూపులు౯
నిబ్బర మైన కెంజిగియు నేత్రములం దుదయించె [1]వారికిన్.

ఉ. అంతటఁ బానపాత్రమున నాత్మముఖంబు నధీశుమోము నీ
మంతిని చూచి "యోరి పరమానిని పానసహాయ మయ్యె నే
యింతటిలోన నీకు నిది యెవ్వతె" యంచును జిహ్వ యాడ క
త్యంతముఁ దొట్రిలం బలికెఁ దన్మధు వానక మానె
నల్కతోన్. 129

వ. అప్పు డతండు. 130

ఉ. చేడియ లెస్స చూడు పెఱచేడియ యెయ్యది యిందులోన నీ
నీడియ కాక? యన్న నవనీసురభార్యలఁ జూపి యాకె "నా
నీడలె వీరు; న ట్లయిన నీవు ననుం బలె నార వీరల౯
వేడుకఁ జూతువో నలదు వీరికి నిచ్చుట" నంచు భీతిలెన్. 131

వ. ఇవ్విధంబున నవ్వధూమణిమధుమదంబున మది చెదర యుక్తా
యుక్తవివేకంబు లేక యాకొమ్మలవలనం దలంకుపుట్టి
యిలకు డింప నుద్యోగించి నిజవిమానయానానుసారంబున
గోదావరీసరిత్సమీప[2]పరిదృశ్యమాన ధర్మపురీనామనగర
వాస్తవ్యవారముఖ్యాకేళిసౌధంబు గగనంబుతో నొర
యుచు సమీపంబున దీపింపఁ దదీయచంద్రశాలాప్రాంగ
ణంబు చేర నాత్మీయదివ్యవిమానంబు నియోగించి యాంగ
రితల నలువురం గ్రమంబునఁ దాన కైదండ యిచ్చి యచ్చట

1. నాతికిన్. 2. దరిదృ.

దించి తనచేత కనుమతింపక యిట్టట్టు నట్టుకొట్టుచున్న వల్లభుం జూచి యుల్లంబునం దక్కినచింత వదలి పొదండు పొదండు; వీరలచేరిక జారభావంబునం గోరువాఁడు నాచేత నవశ్యంబును నొచ్చు ననుచు [1]వాహనారోహణం బొనర్చిన నతండు "నాకు నిట్టితలం పేమియు లే దిమ్ముగుదల కాహా రాదు లె ట్లని విచారించెదంగాని" యనుటయు నాయువిద యతనికి నాసౌధోత్తమంబులోపలిపలు తెఱంగుల [2]యరలు కరంబునం జూపుచు. 132

చ. "అదె ఘృతతండుల ప్రకర మల్లవె చీరలు భూషణాదిసం
పదలవె రాజు రాక కులుపాయొనగూర్చినయట్లు మీఁతె
దుఁగ, ముదితల కేమియచ్చికము మూఢత నిం దొరు
లెవ్వియుట్టినఁ, బ్రదుకనివారు వారనుచు" భామిని యేగె
నిజేచ్ఛఁ గాంతుతోన్. 133

తే. ఆత్మవిభుచిత్తచలనశంకాంకురంబు
వలనఁ గాదంబరీమదాకులతవలన
వెడలుతద్వాక్యములచొప్పు విప్రసతుల
ప్రాణశీలాదిరక్ష యై పరిణమించె. 134

క. ఆమగువ యట్లు పలుకుచు
నామేడఁ వారి నిలిపి యరుగు తెఱఁగుఁ ద
త్స్వామిని యగుగణికామణి
దా మఱుఁగుననుండి చూచి తలఁకెడుమదితోన్. 135

క. "ఎవ్వారో దివ్యస్త్రీ
లివ్వరసౌధంబు నాశ్రయించి రిచటికిఁ

1. విమానారో. 2. వస్తుప్రకరంబు కరంబునం.

దవైౖ ్వతి? మిచటివస్తువు
లెవ్వియు నాసించు టొప్ప దీక మా"కనుచున్. 136

మ. తలపోఁతల్ వోడమంగ గూఢసరణిం దత్సౌధముల్ డిగ్గి యా
తలిరుంబోఁడి తదాభిముఖ్య మమరందాౘ్రె క్కి "యిమ్మేడ నిం
పొలయన్ నిల్చినయమ్మలార! యిపు డిం దున్నట్టినాసర్వవ
స్తులు మీ కిచ్చితి ధారవోసి యిదె" యంచుం 1జల్లెఁ
దోయాక్షతల్. 137

క. చెల్లి మదీయ మ్మయి వ
ర్తిల్లెడునీచుట్టుపట్టుగృహావనముఖ్యం
బెల్లను మీసొమ్మిఁక మముఁ
జల్లఁగఁ జలికాలఁ దన్ని సాకుం డనియెన్. 138

క. అని యాయాచోటులఁ దన
జనులం బిలుచుకొని వెడలి చని యాసుద్దుల్
వినిపించెఁ బట్టణములో
మనుజుల కందఱకు వెఱఁగు మనమునఁ దనరన్. 139

ఆ. ఆమెఱుంగుఁబోండ్లు నపు డవ్విధం బెల్లఁ
జూచి యిది కరంబు చోద్య మనుచు
దీనజనులపాల దేవుఁ డెందును గలఁ
డనుచు సారెఁ జెప్పుకొనుచు నరిగి. 140

క. వారలుఁ దమతలవాఁకిటి
బోరుతలుపు లెట్టిసమయములఁ దెఱవక తా
రారసి పదిలము సేయుచు
నారూఢస్థితి వహించి రాసౌధములోన్. 141

---

1. వేగఁదో.

క. శకునాదులచే నిజనా
యకపునరభిసంగమాశ లపు డుదయింపన్
వికలత నొందని వైర్యా
ధికతన్ వ_ర్తిలి రభీష్టదేహాభరణ లై. 142

ఉ. పురజను లప్పటప్పటికిఁ బుణ్యచరిత్రల వారలన్ విభా
స్వరమణిసౌధమార్గముల వచ్చుచుఁ బోవుచు నుండఁ
జూచుచుం, గరములు మోడ్చి మ్రొక్కుదురు గాని
తదీయసురూపలక్ష్మి కెవ్వరుఁ బెఱపోకఁబోరు మునువా_ర్త
విధం బెద నిల్చి పాయమిన్. 143

శా. గంధర్వాంగనలో మరుత్సుతులో యక్షస్త్రీలో యిమ్మేడలో
నింథానద్యుతితో మెలంగుదు రహో! యెవ్వాఁడు పాపప్ర
హో,గంధిస్వాంతతఁజూచినన్ మనఁ డటంచున్ గొండటంచుం బ్రజా
బంధుల్ వేళలు గాచి చూతు రతితాత్పర్యంబుతో వారలన్.

సీ. "నభమున మణివిమానమునఁ గ్రుమ్మరువార
లీమేడఁ బెక్కునాళ్లిట్లు నిలిచి
యిలలోనిజనములబలె వండుకొని వార్చు
కొని గణికాదత్త మనుభవింప
నేమిటివ్రతమొకో ? యిది యెన్నినాళ్లకో ?
యావేశ్య యెట్టిధన్యాత్మయొకో ?
యేము సమర్పింప నిట్లు కైకొని కరు
ణింతురో ?" యని పౌరు లంతఁ దెచ్చి

తే. పెట్టసాగిరి తద్ద్వారపృథివి యలికి
ముగ్గతండులఘృతపయోముఖ్యవితతు

లప్పటప్పటికిని వారు నవి పరిగ్ర
హించి రాజను లతిదూర మేగి మ్రొక్క. 145

ఆ. అంతఁ గొన్నినాళ్ల కాపతివ్రతలకు
నలువురకును శోభనత్వ మొదవ
గర్భలక్షణములు గాన్పించెఁ బరిపూర్ణ
గర్భతయుఁ దనర్చెఁ గ్రమముతోడ. 146

ఉ. గర్భములందునుండియుఁ బ్రకాశత నప్పుడు నేర్పెలర్పఁగా
నర్భకు లొక్కవేళఁ జతురాగమసూక్తుల నొక్కవేళ శా
స్త్రార్భటి నొక్కవేళ నితిహాసమయోక్తుల నొక్కవేళ నా
విర్భవదర్థశాస్త్రముల వేడ్కఁ జెలంగుదు రద్భుతంబుగన్. 147

వ. అంత. 148

క. జ్యేష్ఠానుపూర్విఁ నార్యశ్రే
ష్ఠులు పుట్టిరి శుభోల్లసితలగ్నమునన్
నిష్ఠాగుణసౌభాగ్య గ
రిష్ఠల కానలువురకు ధరిత్రీనాథా! 149

క. వారలకు యదృచ్ఛాపసం
చారంబున నొదవి యొక్కసంయమి విహితా
చారము నడపుచు శుభసం
స్కారము లొనరించె జాతకర్మాదికముల్. 150

వ. నామకరణసమయంబున నతం డాశిశువులయనుభావంబుఁ దనదువిజ్ఞానదృష్టిం బరికించి 'వీరలు మూర్తిమంతంబు లైన వేదంబు' లని నిశ్చయించియు జన్మాగమప్రకారంబు ననుసరించియు వరుస నన్నలువురకుం బ్రథమాగమద్వితీయాగమ తృతీయాగమతురీయాగము లనుపేళ్లు గల్పించెఁ దన్మాతలు

పూర్వకాలంబునఁ దమమామ పలికినచతురాగమసంతాన శబ్దంబునకు నర్థంబు వీర యని తమలోఁ దాము సరిపుచ్చుకొని సంతసిలుచు నప్పటిసంయమీంద్రునియొజ్జకకు వెఱఁగుపడుచు నక్కుమారులకు నుచితకాలంబున వచ్చి యుపనయనసిద్ధి యొదవించుటకు నాతపస్విని వేఁడుకొని యట్లు సేయించి; రా బ్రహ్మచారులు స్వయంప్రకాశితసకలవిద్యులయ్యు శాస్త్రసిద్ధికొఱకు నతనియొద్దన యఖిలవిద్యలు నత్యల్పకాలంబులోపలన యధ్యయనంబు చేసి రంతఁ దస్మాతలెంతకాలం బిట్లున్నను దమపెనిమిటిసమాగమంబు దుర్లభంబ యని విచారించి యచ్చోటు విడిచి యెచ్చటికేనియుం బోవఁ దలంచి యది తమకుమారులఁ బిలిచి తెలిపిన వార లిట్లనిరి. 151

క. "పెద్దతల లేక మీరీ
నిద్దపురూపముల నెచట నిల్చిన మనకుం
బెద్దఱికము చాలదు; పెఱ
సుద్దులు గల్పింతు; రెందు సుజనులు గలరే!. 152

క. కావున నిచటన మీ రీ
'దైవతవనిత' లనుగుట్టు దప్పక యుండన్
ద్రోవుఁడు దివసము లే మొక
భూవరుఁ గని వైభవంబుఁ బొందెడుదాఁకన్. 153

తే. అపుడు గాని మాతండ్రి యున్నట్టిచోటు
నరసి సంధించుకొనుటకు వెరవుపడదు;

తప్పు దిది" యని వారలు తమనివాస
మొరు లెఱుఁగ కుండ వెలువడి యరిగి రంత. 154

వ. అట్లరిగి యాబ్రహ్మచారులు నలువురు పురంబులోనం గొంత సంచారంబు చేసి యప్పు డది యేలెడురాజు మదాళసుఁడు గావున నతని వాకిటికిం జని "యతండు సకలవిద్యావిశేషజ్ఞుం" డనియుఁ, "దద్దర్శనంబు పురోహితునియనుమతి లేక బ్రాహ్మణుల కెవ్వరికి దొరక" దనియు; నతండు దాను విద్యాధికుండు కాకుండుటం జేసి నిజగౌరవశైథిల్యభయంబున నితరు లగువిద్యాధికులకు రాజగృహంబునఁ బ్రవేశంబు లేకయుండ దౌవారికాదిసకలపరిజనచక్రంబును వలకట్టుకొని యుండుటయుఁ బ్రభువునకు యాగేచ్ఛ గలిగి తన తోడ విచారించినఁ "దదార్త్విజ్యసమర్థుల నెచ్చటం గాన" మని[1]పరిహరించుటయు నచ్చటిజనంబులవలనవిని మఱియును.

సీ. "ఎవ్వరి నేసుద్ది ద్రవ్వించి యెచ్చోట
నేశాస్త్రఘనుకల్మి యెఱిఁగికొనునొ
మను జేశుఁ?" డనుచు నేపనికి వెల్పలివారి
వాక్ప్రగల్భత లేనివారిఁ గాని
చొరనీరు రాజమందిరమును దౌవారి
కులు; మఱి[2]యట్టివారలను "మిమ్ము
నరసి సేమము గిమ మడిగిన రాజుతో
[3]నీ విల యేలంగ నెపుడు శుభమ

1. పరిబోధించు. 2. యెట్టివారలని. 3. నీలీల నే.

తే. యనెడుమాటగా నాడుకొం” డనియు “వార్త
లేమి యడిగిన మేము మాయిండ్లలోనె
యుండుదు మెఱుంగ మనుc” డనియును దదర్థ
మాన లిడి కాని చొరcగనీ” రనుచు వినిరి. 156

క. విని తదుచితమును బ్రభువున
కును దమమహిమంబుc దెలుపుకొన ననుకూలం
బునుగా నొకవాక్పద్ధతి
నొనరిచికొని నీచబాలయోగ్యాకృతితోన్. 157

ఉ. భూవ[1]రముఖ్యసన్నిధికిc బోయెదుమామిడిపండ్లపుట్టికల్
మోవcగcగూలిcబుచ్చుకొనిమూఢతగు ల్కడుగ్రామ్యచేష్టితం
బావహిలంగ నేగి ప్రతిహారజనంబుల కిష్టమైనవా
చావిధి కొప్పి చొచ్చి ప్రభుసన్నిధిc బెట్టిరి పండ్లపుట్టికల్.

క. పెట్టి వెనువెనుక కటు చని
య ట్టిటు భయచపలచేష్టులై [2]యరుగుచుc గ
పట్టెడియాబాలురc గృప
యుట్టిపడcగc జూచి నృపతి యొయ్యన నగుచున్. 159

క. “సంతోషమె కద యొర్యోడc;
జింత యొకప్పుడు నొకింత చేకుఱదు గదా!
కొంత మఱcగిడక కలిగిన
యంతయు నిక్కముగc జెప్పుc” డనుటయు వారల్. 160

1. రుcడున్నచోటికిని బో. 2. యులcగుచు.

*క. "మాయమ్మాన సు నీవే
రాయలవై కావ దేవరా జే జే జే!
మాయాతుమ లానినయది
పాయక సంతోస మున్న పల మిలసామీ." 161

---

* తెనుఁగునను సంస్కృతమునను చదివి అన్వయింపవచ్చును.

ఈపద్యమునకు 1. అచ్చతెనుఁగున నన్వయక్రమము: దేవరా జే! జే. జే.ఇలసామీ నీవే రాయలవై కావ ఉన్నపలము సంతోసము పాయక మాయాతుమలు ఆనిన యది మాయమ్మానసు.

టీక. దేవరా = ఓరాజా! జేజేజే = జయజయ జయయని యాశీర్వచనము, (ఎల్లవారికంటె నుత్కర్షము గలిగియుండు మని యర్థము.) ఇలసామీ = ఓమదాశయుఁడా, నీవే, రాయలవై = రాజవై (బహువచనము గౌరవార్థము) కావఁ = రక్షింపఁగాఁ, సంతోసము = ఆనందము, పాయక = విడువక, మాయాతుమలు = మామనసులను, (ద్వితీయార్థమునం బ్రథమ,) ఆనినయది = ఆశ్రయించినది, ఉన్నపలము = తక్కిన ప్రయోజనముసహితము ఆనినయది = (నీవు పాలనముసేయఁగా మాకుసంతోషమును దక్కిన యెల్లప్రయోజనములును సమకూడె నని భావము.) మాయమ్మాన = మాతల్లియాన, సు = సుమా, సూచుధాతువు ప్రార్థనార్థకరూపాంతరము. మీఁదఁ జెప్పినయర్థము నిజ మనినమ్మించుటకీ వాక్యము లోకరీతి ననుసరించి చెప్పఁబడెను.

తా. రాజా! నీకు జయమగుఁగాక! భూమీశా! నీవు పాలకుఁడవయి కాపాడుటవలన ఫలమగు సంతోషము మామనస్సులందు నెలకొని నది మాయమ్మతోడుసుమా!

2. సంస్కృతమున పదవిభాగము: మా - అయమ్ - మాన - సునీవే - రాః - అలవా - ఏకా - అవత్ - ఏవ - రాజే - అజేజే - మా -

క. అన నమ్మాటలచందము
తనయప్పటివాక్యములకుఁ దగునుత్తర మై
యనయముఁ గ్రతుబుధసేవా
ఘనోపదేశంబు నగుచుఁ గాన్పించుటయున్. 162

ఆయాతు - మలాని న - యది - పాయక - సంతః - అసముత్ - న - పల-మిల - సా - అమీ.

అన్వయక్రమము: (హే) సునీవే, ఆయమ్ - మామాన. రాః అలవా ఏశా అవత్ ఏవ. అజేజే రాజే మా ఆయాతు: మలాని న. (హే) పాయక, సంతః యది అసముత్ నపల; మిల. అమీ సా.

టీక. సునీవే = శోభనమైన మూలధనము గలరాజా! ని. 'స్త్రీకటీవస్త్రబంధేఽపి నీవీపరిపణేఽపి చ' అమ. ఆయమ్=వచ్చుబడిని, మామాన = గౌరవింపకుము. (వచ్చుబడినిగౌరవించి మూలధనమును విశేషముగా వెచ్చింపకుమని యాశయము.) రాః = ధనము ని. 'అర్థరైవిభవాఅపి' అమ అలవా = నాశములేనిదియు, ఏశా = ముఖ్యమైనదియు, అవత్+ఏవ-అవదేవ=(తన్ను రక్షించువానిని) కాపాడునదియు (అగును.) అజేజే=(అజంయజతీతిఅజేట్ తస్మై) విష్ణునిబూజించెడు, ని. 'అజశ్శంభౌవిష్ణుధాత్రోః కామేభాగేరఘూస్సుతే' నానా. రాజే = రాజుకొఱకు, మా = లక్ష్మి, ఆయాతు=వచ్చును. ని. 'ఇందిరాలోకమాతామా' అమ. మలాని = పాపములు, న = చేరవు, (విష్ణునుద్దేశించి క్రతువులుచేయువారికి సకలసంపదలుగల్గుననియుఁ బాపములు తొలఁగుననియు నాశయము.) పాయక=ఓరక్షకుఁడా! సంతః = విద్వాంసులు, యది = (వచ్చిరి) యేని, అసముత్=సంతోషము లేనివాఁడవై, నపల = తొలఁగిపోకుము, మిల = (సంతోషముతో వారిని) కూడికొనుము (విద్వాంసులు వచ్చినయెడ వారికి విముఖుఁడవు గాక దర్శనమిమ్మని యాశయము. ఏలయన) అమీ = ఈవిద్వాంసులు, సా = ఆలక్ష్మియే, (విద్వాంసులరాక సంపత్కరమనిభావము.)

దీనితాత్పర్యము 166-వ. పద్యమున వివరింపబడినది.

చ. విరివిగ నంతరంగమున విస్మయ మావహిలంగ వారిరూ
పరయుచు భస్మసంవృతమహాగ్నికణంబులువోలె గూఢవి
స్ఫురణత నున్కిఁ గాంచి పరిపూర్ణవినీతి సుమోదభక్తిత
త్పరత దలిర్ప లేచి నరపాలుఁడు సాఁగిలి మ్రొక్కె వారికిన్."

క. అని చెప్పఁ గలాపూర్ణుఁడు
విని "యీతం డింతశబ్దవిదుఁడే యిటు తో
ల్త నెఱుంగ!" మని మదాశయుఁ
గనుఁగొనియెన్ సబహుమానగౌరవదృష్టిన్. 164

వ. కనుఁగొని "మదాశయుండ! కూర్చుండు" మని మున్మాటి దాఁక మొదల పెట్టి యంతట బలిమిన కూర్చుండ నియమించి మధురలాలసం గటాక్షించి "యట మీఁదఁ జెప్పు" మను టయు నది యి ట్లని చెప్పె "నట్లు మదాశయుండు మ్రొక్కి యానలువుర నాసనపాద్యాదివిధులం బూజించి నిజాస్థాన జనులం జూచి "యిప్పటి వీరలవాక్యంబులం దేమివిశేషంబు గలుగఁ దెలిసి యింత పూజించె" నని మీమాంసంబుల నున్నది యేమొ? యవాక్యంబులమహిమ వినుండు. 165

సీ. "ఆయంబు సరకుసేయకుము శోభనమూల
ధనుఁడ ధనం బచ్ఛిదంబు ముఖ్య
మైనయట్టిది తన్ను నదియ తేని కజా య
జించువానికి లక్ష్మి చేరుఁ బాత
కములు చేరవు రక్షకా కోవిదులు కల్గి
రాయసమోదుండ వై యరుగకు
సమ్మిశ్ర భావంబు సలుపు మాయాలక్ష్మీ
కోవిదు" లనియెడు దేవభాష

ఆ. వరుసఁ బదవిభాగవిరచనతో నర్థ
మరయఁ దోఁచుచున్నయది గరంబు
తెలియఁ జూడుఁ డేతదీయాంధ్రవచనసం
దర్భమునను శబ్దతంత్రవిదులు." 166

వ. అని పలికి మదాశయుండు ప్రథమాగమున కభిముఖుఁ డై వినయవినమితుండును ముకుళితకరుండును నగుచు "మీ రెవ్వ? రిట్టిప్రచ్ఛన్నవేషంబున నేల వచ్చితిరి? మీవిధం బంతయు నాకుఁ దెలియ నానతీయవలయు" నని ప్రార్థించిన నతండు తమ తండ్రియన్నదాననియమంబు మొదలుకొని పూర్వవృత్తాంతంబు తమతల్లులవలన విన్నదియుం దారు గన్నదియుం దద్దర్శనపర్యంతంబు సకలంబుఁ జెప్పిన నతండు నిజపురోహితదోషాయత్తతం జేసి పూజార్హుల విచారింప నేరని తనదుర్వివేకంబునకు సిగ్గుపడుచు ని ట్లనియె. 167

క. "ఇది దెలిసియె కావలయుఁగ
మదాశయుం డనుచుఁ బేరు నాకు నిడుట యే
నిదిగో కననేరన కో
విదులఁ బురోహితునికపటవృత్తికి లోనై." 168

చ. అని యపు డమ్మహామహులప్రార్థనబల్మిని దక్కినట్టిదం
డనము నరేంద్రుఁ డాతని కొనర్పక యాత్మపురోహితత్వవ
ర్తనమును మాన్పి తత్కపటతంత్రములోపలివార లై చరిం
చినజనులన్ లఘుప్రబలశిక్ష వినీతులఁ జేసె నెంతయున్. 169

ఆ. ప్రార్థనం బొనర్చి ప్రథమాగమాదుల
ధర్మవిధిఁ బురోహితత్వమునకుఁ

నిలుపుకొనిరి యె వారు నిజమాతృయుక్తులై
తగినగతి గృహీతదారు లగుచు. 170

వ. ప్రభుసన్మానంబున నత్యంతవైభవంబునం బ్రవర్తిల్లుచు నతని కభిమతంబు లైనక్రతువులు సేయించుచుఁ దమజనకుని యునికి యురగపట్టణంబు మొదలుకొని పాండ్యకేరళచోళ ద్రవిళాదిదేశంబులం బరికింపం దగినవారిం బనిచి యందు నలబ్ధవృత్తాంతు లయి చింతాక్రాంతు లగుచుఁ దల్లుల నుచిత విధిం గొన్నికొన్ని యాశలు చూపి యూరార్చుచుండి; రలఘువ్రతుండును నట్లు భార్యావృథావిక్రయలజ్జితుం డగుచుఁ దజ్జనపదంబుల సుహృజ్జనులకుఁ దలచూప నోడి దూరదేశాంతరంబుల యాయావరవృత్తి నర్థార్జనం బొనర్చుచుఁ దత్పరిమితాన్నదానంబు నడపుచు నది నెఱయ సాగకున్న నన్నవర్జనంబు చేసి తాను గందమూలపయఃఫలాదుల దేహయాత్ర సలుపుచు నంతరాంతరప్రవర్తిత స్వల్పాన్నదానాచరణంబులం దనియక బహుధనార్జనంబునకు నుపాయంబు వెదకుచు నంతట మృగేంద్రవాహనా మహాశక్తిమహిమ విని తదారాధనంబునకు నొకనివలన మంత్రోపదేశంబు సాధించి యద్దేవిసన్నిధికిం జని యచట భవత్కథాశ్రవణఫలంబైన సకలసంపదాయురభివృద్ధిపుత్ర పౌత్రాదిలాభంబు విని యందుఁ దనకుఁ "బుత్రపౌత్రాదు లనుమాట యటుండఁ దక్కినఫలంబు గల్గుట సిద్ధంబు గదా!" యనియెడు తలఁపున జపంబుచేత భవత్కథాశ్రవణంబు సాధించెఁ దుద నది [1]యత్యంత

1. యత్యసంభావనీయం.

సంభావనీయం బైన పుత్రాదిలాభంబును గలిగింపక మాన దయ్యెం జూచితే? యోమణిస్తంభతనయ! యిట్టిది సుమీ దేవరకథామహిమ!" యని పలికి మధురలాలస యూరకుండె(;) గళాపూర్ణుండును నలఘువ్రతుం జూచి "నీసందియం బెల్లను దీఱెఁగదా!" యని పలికి ప్రథమాగమాదుల నిరీక్షించి "మీతండ్రికిఁ దగినయుపచారంబులు నడపక యిప్పుడు నను మానించినం బాతకంబు రా(కా)దే!" యని పలికె; బ్రథమాగ మాదులును భయభక్తి వినయసమ్మోదసంభ్రమంబులతోడ నలువురును లేచి వచ్చి యలఘువ్రతునిపాదంబులకుం బ్రణామంబులు గావించి యానందబాష్పపులకవిలసితశరీరులై న యాజనకునియాలింగనమూర్ధాఘ్రాణాదివివిధోపలాలనంబుల నానందించి యతనిచేరువం గొలిచి యుండి; రప్పు డమ్మహాత్ములతోఁటి యాంధ్రగీర్వాణభాషాశ్లేషవైచిత్రి చిత్తంబునం బాఱఁ గళాపూర్ణుండు వారలం జూచి "యిట్టివిచిత్ర కవిత మీమతులకు నిపుడుఁ దోఁచునో కో?" యని కౌతుకసంబంధ గంధమందరహాసితంబుతోడఁ బలికిన నందుఁ బ్రథమాగ ముండు. 171

*క. "తా వినువారికి సరవిగ
భావనతో నాను నతివిభావిసుతేజా

---

* మొదటినుండి పదవిభాగము సులభము:— అన్వయక్రమము: అతివిభావిసుతేజా, అధీశా, దేవరగౌరవమహిమన, మావలసినకవిత, తాఁగ, వినువారికి, సరవిగభావనతో, మాకు, మరిగి, అనుఁగ.

టీక. అతివిభావిసుతేజా=మిక్కిలిగా వ్యాపించెడు మంచిప్రతాపముఁ గల, అధీశా=ఓరాజా! దేవరగౌరవమహిమన = మీ గౌరవాతి

దేవరగౌరవమహిమన
మావలసినకవిత మరిగి మాకు నధీశా!" 172

శయముచేతనే, మావలసినకవిత = మాకుఁగావలసినకవిత్వము, తాన్ = అది, వినువారికిన్ = శ్రోతలకున్, సరివిగన్ = అనుకూల్యము గలుగునట్లు, భావనతోన్ = తలఁపుతోన్! మాకున్, మరిగి = వశపడినదియై (మరిగి యని యుండవలెను) అనున్ = ఆశ్రయించును.

తా. మిగులఁ దేజోవంతుఁడవగు. రాజా! తమ గొప్ప మహిమాతిశయముచేతనే మేముకోరునట్టి కవిత్వము వినువారికిఁ దగినట్లు మాకలవడును.

ఈపద్యమును తలక్రిందుగఁ జదివిన సంస్కృత మగు.—

క. శాధీనకు మాగిరిమత, వికనసిలవమానమహిమ వరగౌరవదే
జాతే సువిభావితి నను, నాతో నవ భాగవిరసకిరివానువితా.

పదవిభాగము: శాధి - ఇన - కుమ్ - ఆగిరి - మత - వికనసి - లవమాన - మహిమవరగౌరవదే - జాతే - సువిభౌ - ఇతినను - నా - అతః - నవభాః - గవి - రసకిరి - వా - అనువితా.

అన్వయక్రమము: ఇన, ఆగిరి, కుమ్ - శాధి. మత, వికనసి. లవమాన, మహిమవరిగౌరవదే సువిభౌ - ఇతిజాతేనను నా అతః నవభాః రసకిరి గవి అను వి తా వా.

టీక. ఇన = ఓప్రభువా! ని. 'ఇనస్సూర్యేప్రభౌ' అ. కుమ్ = భూమిని, ని. 'గోత్రాకుః పృథివీ పృథ్వీ,' అ. ఆగిరి = పర్వతములున్నంతకాలము, శాధి = శాసింపుము. (చిరకాలము భూమిని బాలింపుమని భావము.) మత = ఓసమ్మతుఁడా! వికనసి = మిగులశోభిల్లెదు, లవమాన = రామునికుమారుఁడైనలవునకువలెఁ జిత్తౌన్నత్యము గలరాజా! ని. 'మానః స్త్రీణాంకోపభేదే గర్వేచిత్తోన్నతావపి' నానా. మహిమవరగౌరవదే = గొప్పతనముచే నెక్కువ గౌరవమునిచ్చెదు, సువిభౌ = మంచిరాజు, ఇతి = ఇట్లు, జాతే = కలుగఁగాన్, నను = ఓయి, నా =

చ. అన "బళిరా మహాకవిశిఖాభరణంబ మదుక్తభాషణం,బున
కిపు డిచ్చునుత్తరము పూని విచిత్రప్రబద్య మయ్యె మే"
లని విభుఁ డాడె; నట్లని యటంచుఁ గవీంద్రుఁడు [1]నవ్వె
నవ్వె న్నా,యన "పఠియింపు మా తిరుగ" నంచుఁ దదుక్తికి
మెచ్చె విభుఁడున్. 173

క. ఆరీతిని దమలోనం
దారే సరిపుచ్చుకొనఁగఁ దత్పద్యచమ
త్కారం బపుడు సభాజన
మారసి యేమియును గాన కద్భుత మందెన్. 174

వ. అంత నవనీకాంతుండు సభాసదులం జూచి "యిప్పు డా పద్యంబు తిరుగం బఠియింపు మనుట మఱియును బఠియింపు మనుట కాదు వినుం" డని యి ట్లనియె. 175

సీ. "ఏలు మో నాయక! యిల గిరు లెంతకా
ల మ్మంతకాల మో సమ్మతుండ!
మిపుల శోభిల్లెదు లవకుమారసమాన
మానుఁడ మహిమ ననూన మైన

మనుజుఁడు, అతః = ఆరాజుచేయుగౌరవమువలన, నవభాః = నూతనమైనతేజముగలవాఁడై, రసకిరి = శృంగారాదిరసముల వెదఁజల్లెడు, గవి = వాణి (విద్య యని యర్థము.) కలుగఁగా, అనువితావా = స్తోత్రముచేయునివాఁడా? (చేయువాఁడే యని యర్థము.)

ఉదారబుద్ధి గలవాఁడును గౌరవించువాఁడును నగురాజు పాలింప విద్వాంసు లందఱు స్తుతియింతురని భావము.

దీనితాత్పర్యము. 176-వ పద్యమున వివరింపఁబడినది.

1. నవ్వెఁ 'బళ్కె నాయన పఠియింపుమాతిరుగ' నన్న దదుక్తికి.

గౌరవం బొసఁగు చక్కని ప్రభు విట్లు గ
ల్గఁగ నోయి, పురుషుఁ డీగౌరవమున
నభినవతేజస్కుఁ డై వాణిరసములు
గులికెడునట్టిది గలుగఁగాను
తే. వినుతి సేయనివాఁడె" యంచును మహార్థ
మున్నయది సంస్కృతంబునఁ జెన్ను మీఱ
వరుసఁ దుదనుండి మొదలికిఁ దిరుగఁ జదువ
నా తెనుఁగుపద్యమున బుధు లరసికొనుఁడు." 176

ఆ. అనుడు వారు నట్ల యవరోహమున దానిఁ
జదువుకొనుచుఁ దెలిసి సంతసిలుచు
నెఱయ మెచ్చిరి కవినృపులయాశువిచిత్ర
మృదుకవిత్వకృతియుఁ దదవగతియు. 177

వ. కళాపూర్ణుం డంత ననేకమణివిభూషణవిచిత్రాంబర ప్రధానం
బైనపారితోషికదానంబునం బ్రథమాగమునలంకరించె; నప్పు
డతని యమాత్యుండు సత్త్వదాత్తనామధేయుండు మధుర
లాలసకుం బ్రణామంబు చేసి యి ట్లనియె. 178

ఉ. "ఓరుచిరాత్మ! యోపరమయోగిని! యే నటుపూర్వ మైన నా
పేరుఁ గులాదులుం మఱచి [1]పిమ్మట నొక్కెడ నుండఁ దెచ్చి
కా,సారపురంబువా రిడిరి సమ్మతి నాకును సత్త్వదాత్తుఁ డన్
పే రవి దెల్పవమ్మ మఱి పెద్దలఁ గానమ యొందుఁ
దద్జ్ఞులన్." 179

క. అని యడుగుచుండ బాలిక
కను నులుముచుఁ బెదవి విఱిచి కటకట వాపో

1. బిమ్మిటి.

రయను మొగ్గవాలుచందం
బున నను మెగనెత్తికొనుచుఁ బొత్తులమీఁదన్. 180

క. అపు డది గని "యింతన యీ
విపరీతపుఁ జేత లేల? వివరింపఁగదే
యిపు డే నడిగినయది చో
ద్యపుఁదల్లి!" యనుచు మఱియు నాతఁడు మ్రొక్కన్. 181

చ."[1]కలుదులపూప వై మునులుఁ గానని యట్టికతల్ వచింపఁగా
నెఱిఁగిననీకు నాఁకలియు నేడ్పులు నా? యనువారు మాయ
లం, బఱచిన నేము పో మిఁక స్వభావపుదివ్యవిభూతితోడ నే
వఱలుచు మమ్ముఁ బ్రోవు" మనువారును నై రపు డాసభా
సదుల్. 182

ఆ. "ఇంక నేమియైన నెఱుఁగంగవలయు సం
దేహపదము నీవు దెలిపె దనుచు
నమ్మి యున్నవార మమ్మ యీవెడమాయ
లంద నేల?" యనిరి కొంద అంత. 183

క. అమ్మాడ్కి మఱియు నెవ్వా
రెమ్మెయిఁ దనువేఁడుకొన్న నెఱుకకలిమి లే
శమ్మును గాన్పింపక స
త్యమ్ముగ నాఁకటన యేడ్చె వాశిశువు గడున్. 184

శా."ఆవాక్ప్రౌఢియు నా సుబోధముఁ దిరంబై యున్కి యెట్లబ్బుదై
వావేశం బపు డెద్దియో తదతిమాహాత్మ్యంబు రప్పించెఁగా
కావేశం దెలియంగ [2]లేమ తగ సంప్రార్థించి తద్దివ్యబో
ధావిర్భావనిధానముం గటకటా!" యం చుండెనుర్వీశుఁడున్.

1. కఱద. 2. లేదు.

వ. తదనంతరంబ యమ్మణిస్తంభనందనుండు రూపానుభూతిని మదాశయుం బిలిచి "మీబాలికకథలన్నియు వింటిరేకదా! మీభాగ్యవైభవంబునకు నెందు నీడు లే; దిది మొదలునాకు మీర లత్తమామ లైతిరి; సందియంబు లేదు. మీర లింకఁ దక్కినకొలువు మాని యీశిశువు నింటికిం గొనిపోయి పోషింపుఁ" డనుటయు నతనికి సత్వదాత్ముం డిట్లనియె. 186

ఆ. "పార్థివేంద్ర! వారి పడుచు మెడఁ మణి
హార మెపుడు వెట్టి తపుడ నీకు
వార లత్తమామ లై రని యున్నాఁడఁ
దదనుగుణము లయ్యెఁ దత్కథలును. 187

క. ఈనిసువు సులక్షణము ల
నూనంబుగఁ జూడ నిది నృపోత్తమ! నానా
భూనాథవధూమౌళిమ
ణీనిర్మితనూపురార్చనీయాంఘ్రి సుమీ." 188

చ. అని యతఁ డాడుమాటలకు నాత్మ కరం బలరన్ దరస్మితా
ననుఁ డగుచున్ మహీశుఁడు ఘనప్రమదంబున వారి నంతఁ
దా,ననిపెఁ "జనుండు మీరలు గృహంబున కాత్మజఁ గొంచు"
నంచుఁ గాం,చనమణిభూషణప్రముఖసంపద క్రొత్తగ వెంట
నంపుచున్. 189

క. ఆమధురలాలసాకథ
లేమియు శుద్ధాంతమునకు నేగక యుండన్
భూమిపతి యడఁచె "నభినవ
కౌముది విన నేల?" యనుచు ఘనయత్నముతోన్. 190

తే. అంత నలఘువ్రతుని యథేష్టాన్నదాన

కరణపరార్థ్యప్తబహుధన గ్రామదాన
ముల మిగులఁ దన్పి యనిపె సపుత్త్రకముఁగఁ
దత్పురంధ్రినివాసనద్మమున కతఁడు. 191

క. క్షితిపతి చేసినగౌరవ
మతిమోద మొనర్ప నింటి కాచందమునన్
సుతఁ గొనిపోయె మదాశయ
సతియుఁ బ్రయత్నంబుతోడ సతతప్రేమన్. 192

క. పలుమఱుఁ దలయంటి తగన్
నలుఁగిడి దోయిళ్ల జలమునన్ బోర్కాడిం
చి లలిం జన్నిచ్చుచు ను
య్యల నూఁపుచుఁ బెనుపఁ దొడఁగె నావరశిశువున్. 193

వ. బ్రహ్మావచనసామర్థ్యలబ్ధం బైనసహజపాతివ్రత్యంబునం జేసి
యాసమయంబున. 194

చ. పొలుపుగఁ దన్ను వే నిదుర పుచ్చుటకై తమతల్లి పైఁడియు
య్యల నిడి యూఁచుచోఁ గువలయాధిపుపాటలు పాడినం
గరం, బలరుచుఁ గేరికేరి నగు నన్యులపాటలు పాడినం గరం
[1]బలయుచు దేడ్చు లోకు "లవురా పతిభక్తి!" యటంచు
నవ్వఁగన్. 195

సీ. లీలఁ బొత్తులమీఁద లేచి కూర్చుండుచోఁ
దద్దయు నొకక్రొత్తముద్దుఁ జెలువు
క్షితిమీఁద లేతకెంగేలిడి తడవుచో
[2]మొనరెడి యొండొకముద్దుఁ జెలువు
నల్లనల్లన తప్పటడుగులు వెట్టుచో

1. బలుపుచు. 2. మొనలిడునొండొక; మొనరిడి.

నిద్దంపుబసలూరుముద్దుఁజెలువుఁ
గొదలుమాటలు తేనెగులుకుచుఁ బలుకుచో
మోహనం బగువింతముద్దుఁ జెలువుఁ

తే. గలిగి యాబాల నవచంద్రకళ యనంగఁ
దివుట నామనిఁ దనరు లేఁదీఁగ యనఁగ
నంతకంతకుఁ బ్రోదిచే నతిశయిలుచుఁ
బరఁగెఁ జూపఱకును గనుపండు వగుచు. 196

ఆ. ఎల్లబంధువులకు నల్లారు [1]బెల్లమై
యరిదిగారవంబు నతిశయిలఁగఁ
దల్లిప్రేమఁగరముఁ దనరారె ముంగిటి
ముత్తె మగుచుఁ గ్రొత్తక్రొత్తసిరుల. 197

ఉత్సాహ. చేతివ్రాలు సూచి "యిది యశేషరాజ్యవిభవభో
గాతిశయము గలిగి యలరు" ననియు మృదులచరణకం
జాతరేఖ లరసి "రాజసతులనతుల కర్త యీ
నాతి" యనియు నపుడు లక్షణజ్ఞు లాడుకొని రిలన్. 198

చ. గలగలమ్రోయునందెలును గజ్జెలు మువ్వలుఁ బైఁడియుంగరం
బులుఁ బులిగోరు సంకులును బొద్దులు గాజులు రావిరేకయుం
జెలు వలరంగ నెంతయును జెన్నెసలారుచుఁ గొన్నివాసరం
బులు ముద మందఁ జేసెఁ గడుముద్దులచేఁతలఁ దల్లి
దండ్రులన్. 199

ఉ. విందులు విందు లంచుఁ దను వేఁడుక నెత్తుకొనంగఁ బిల్వనిం
పొందఁగ నేగి పైఁబడుచు నుబ్బునఁ గేరుచుఁ జెంగ
లించుచుఁ, సందిలి వట్టి యాడు మన నాట్యము లాడుచు

1. చెల్లమై.

ముద్దులర మహానంద మొనర్చె బాలిక దినంబును జుట్టపుఁ
బూవుఁబోండ్లకున్. 200

క. "పుట్టకయ తొల్లి యెక్కడ
నిట్టివి నేర్చె?" తని చూప తెల్లను జెక్కుల్
ముట్టుచు లాలింపఁగ నా
చిట్టికలికి చిందులాడు క్షితిపతి దడవన్. 201

మ. దినముల్ కొన్నిచనంగ నంతఁగడునర్థిఁ బొమ్మపెండ్లిండ్లు గు
జ్జెనగూళ్లచ్చనగండ్లు పింపిళులు కుచ్చిళ్ గీరనంగింజ లో
మనగుంటల్ కనుమూసి[1]గంతనలు గంబాలాట లో నైనఖే
లనముల్ మీఱఁగ బోట్లతోనలరెబాలారత్నమెల్లప్పుడున్.

సీ. ఆపిన్నపాప దా నంత రై యింత యై
యోలి నొయ్యన బాల్యకేళి [2]దనరెఁ;
మగవారియెదుటఁ బల్మరు నుండుటకుఁ గొంకెఁ;
దఱచుగా రాదయ్యెఁ దండ్రి[3]కడకు;
నంగకంబులబాగు లరసి యోమఁ దొడంగెఁ;
సడలనీ దయ్యె నెప్పుడును పైఁటఁ;
గ్రేళ్లచూపులకలికితనంబుపస నేర్చెఁ;
బలుకుచో బొమ లార్చుభంగు లెఱిఁగెఁ;

తే. ముదురుఁబ్రాయంపుఁబడఁతులమదనకథలు
పాడముచో సిగ్గుపడి పాఱిపోవఁ జొచ్చెఁ;
శైశవముఁ బాఱ నొత్తుచు జవ్వనంబు
క్రమముతో నంతకంతకుఁ గానిపింప. 203

1. గంతలును. 2. వదలె. 3. తోడను.

తే. స్తనజఘనభారములచేత జవ్వనంబు
మించి యిరుదిక్కులను నాక్రమించి బలియ
నడుమ జిక్కినబాల్యమో నాఁ గృశత్వ
మంతకంతకు నొందె నాయతివనడుము. 204

క. తోరపుఁగుచభారముఁ గుచ
భారముఁ గటిభారముఁ విభాసిలుచుండన్
మారుని త్రిభువనరాజ్యపు
భారములు వహించినట్లు బాలిక యొప్పెన్. 205

సీ. గురుతర స్తనకేళిగిరులును గంభీర
తరనాభికూపమతల్లికయును
చారురోమాళిశృంగారధారాసర
ణియు నంగుళీకిసలయచయంబు
సుకుమారబాహువల్లికలును రమ్యోరు
కదళికాస్తంభ ప్రకాండములును
సులలితాధరబింబఫలవిలాసముఁ బుష్ప
విసరపాండిమహాసవిభ్రమంబుఁ

తే. గలిగి పలుకులు శుకపికకలకలముగఁ
గుంతలంబులు మధుకరకులము గాఁగ
శంబరారాతికేళీవనంబుఁబోలె
సుదతి యప్పు డొప్పె నొకవింతసోయగమున. 206

తే. ఆలతాంగియు నాలోన నభ్యసించె
వివిధసంగీతసాహిత్యవిద్య లెల్లఁ
గావ్యరచన యొనర్చెఁ బ్రాజ్ఞ్యవాస
నాతిశయముచే ననతిప్రయత్నమునన. 207

వ. కళాపూర్ణుండు నమ్మధురలాలసను మున్ను తల్లిదండ్రుల యింటన పెరుఁగని మ్మని యనుచుట యాదిగా నభినవ కౌముదీవిహారవిశేషంబులవలనను రాజ్యకార్యవ్యాసంగంబులవలనను మఱచి మఱి యెన్నఁడుఁ దడవఁ డయ్యె; మదాశయుండు నతనిచిత్తంబు తెఱంగెఱుంగక యూరకుండె. నంత నామధురలాలసయు నవ్విధంబున జవ్వనంబు ప్రాపించి యంకురితమదనవికార యగుచు నా కళాపూర్ణుపాణిగ్రహణం బభిలషించుచున్నంత. 208

చ. మునుకొని కూర్మి నెచ్చెలులముచ్చటవేళలఁ దద్గుణౌఘముల్
వినివిని విన్నయర్థ మొకవేళను మానసనిత్యభావనం
గనికని కన్నయంతయును గావ్యవినిర్మితిచేతఁ దార్చుచుం
గొనకొని మిక్కిలిం బెనిచెఁ గోమలి ప్రేమము నామహీశుపైన్.

క. అంతటఁ బ్రత్యక్షంబుగఁ
గాంతుం గనుఁగొనఁగ బిగువుఁగౌఁగిటఁ జేర్పం
గంతువిహారంబుల న
త్యంతము మోదింపఁ గోరె నంగన మదిలోన్. 210

క. అనలుం గొనలుం బాఱుచు
మనమున నాకోర్కి తీఁగె మగువకు మిగులన్
ఘనముగఁ దత్కుసుమద్యుతి
పనుపడ వెలిఁ బర్వె ననఁగఁ బాండిమ దోఁచెన్. 211

వ. అందు. 212

ఉ. ఒక్కతెఁ బిల్వఁ బోయి మఱియొక్కతెఁ జేరఁ గనిపిల్చు; మేన సొమ్మొక్కటిఁ దాల్పఁ బూని మఱియొక్కటి వీడ్వడఁ దాల్చు నర్థిమై

నొక్కెడ కేఁగఁజూచిన జెఱియొక్కెడ కేఁగుఁబరాదొరాదుహాటీతా
మిక్కిలి బేర్చు భూవిభునిమీఁదిపరాకునఁ జేసి నిచ్చలున్. 213

సీ. ఏమి కన్నులఁ గన్న హృదయేశురూపంబు
దోఁపక యది మున్ను దోఁప కుండె;
నేమి వీనుల విన్న హృదయేశుమధురోక్తి
దోఁపక యది మున్ను దోఁప కుండె;
నేమి మైసోఁకిన హృదయేశుసంస్పర్శ
దోఁపక యది మున్ను దోఁప కుండె;
నేమి దాఁ జవిగొన్న హృదయేశు కెమ్మోవి
దోఁపక యది మున్ను దోఁప కుండెఁ;

తే. గాంత కంతటఁ సంతతకంతుకేళి
వివిధసంకల్పవాసనఁ బవలు రేలుఁ
దనరుపులకలుఁ గలవరింతలును మాట
వీడుపాటులుఁ జెలులకు వెల్లఁ గొనర్చె. 214

ఆ. తరుణి తాఁ బగల్లు తామరసాక్షి యన్
పేరువోలె నుచితనియతిఁ బరఁగ
నిర్వహించె రేలు నీలోత్పలాక్షి యన్
పేరు నృపునిమీఁదిప్రేమ నంత. 215

క. సితకరునిశుక్లపక్ష
ప్రతిపత్కళ చూచి చూడ భామిని నెమ్మే
నితనుత్వముఁ బొండిమసం
గతియును గడు నెక్కు డగుచుఁ గానంబడియెన్. 216

ఉ. వీనియ మట్టుటల్ మిగుల వింతలు; పెంపుశుచిల్క బోదతో
రాణ దలిర్పఁ బల్కు టగరంబపురూప; మపూర్వ మెంతయుం

ప్రాణసఖీరహస్యముల[1] బ్రాఁతియుఁ; గ్రీడలు కానివానిఁ యా
యేఁవిలోఁలోఁచనకు హెచ్చిన మన్మథచేష్ట [2]నయ్యెడన్.

క. నిచ్చలు నీగతిఁ బైపై
హెచ్చి వియోగానలమున నెంతయుఁ దాపం
బచ్చుపడఁ బ్రవర్తిల్లఁగ
నెచ్చెలు లచ్చెలువఁ జూచి నెమ్మది గలఁగన్. 218

క. "పెక్కుదినంబులనుండియు
నిక్కన్నియవర్తనంబు లెల్ల నరయ వే
ఱొక్కగతిఁ దోఁచుచున్నవి;
మిక్కిలి యూహింపుఁ డానిమిత్తము మీరల్. 219

క. కొమ్మ కడుఁ జిక్కుచున్నది;
నెమ్మొగమునఁ బాండిమంబు నిబ్బర మయ్యెన్;
నెమ్మదిలోనివిచారము
ముమ్మర; మివి మన్మథకృతములు గావలయున్. 220

మ. మన మొక్కొక్కతెలన్ సమస్తగుణసంపన్నాంగళాపూర్ణ శో
భనరూపున్ వినుతింపకుంటిమది యిప్పాటన్ సఖిన్ నొంచె దు
ర్జనచూడామణి కాముఁ డిట్టికోమరుం బ్రాయంపుఁబూఁబోం
డ్లనొక్కనిమిత్తం బిసుమంతఁ గల్గినఁ గడుం గాఱించు
దుర్వారతన్. 221

క. కావున నిపు డీ[3]భామిని
భావజు బారిఁ బడి మిగులఁ బడలుట నిజ మీ
భావంబును మఱపింపం
గావలయును వనవిహారకలనలచేతన్. 222

1. భ్రాంతియు. 2. నయ్యెడున్. 3. కోమలి.

తే. అని విచారించి యాచంచలాక్షి మదికి
వేడ్క పుట్టించి తోడ్కొంచు వెలఁదు లేగి
రమితమకరందనిష్యందరమితముఖరి
తాళిసంతాన మైనయుద్యానమునకు. 223

వ. అప్పు డయ్యుపవనంబు పవనంబునకుఁ దూఱరాక కాఱు కొనుచుం జూపఱయిచ్చ మెచ్చు నచ్చెరువు సొచ్చఁ బచ్చ పట్టు బల్లాడదట్టీలలీలఁ జాలనెఱపుచు నొఱపుమిగులు మొగలిగములగుమురులనడుమఁ బొడవులుగ దీపించుతోఁపు గుడారంబుల చెలువు నల(వ)రించు చివురుటెలమావితండం బులును, దండతండంబు లై మెండుకొన నొదవుమదమునం బెనుఁరొదలు పొదల మెదలు కొదమతుమ్మెదలపదువు లినుప సరిపెణలపెనుపును బనుపఱచుచుఁ గనుపట్ట, దట్టంబగు చిగురుజొంపపుఁ గెంపుసొంపు సిందూరంపుఁ గెందూళిచం దంబు నందపఱప నుపరిభాగజాగరూకపల్లవ ప్రసూనదళ పటలశబలిమవిలసనంబు లలితకుముదమతల్లికల యుల్లాసంబు వెల్లిగొలుప, వెలుతురు లేనిపూఁదేనెసోనవాన దానధారా ప్రకారంబునం దోరం బగుచుఁ దనరార మారుతప్రచారం బుల నప్పటప్పటికి నుప్పతిల్లు పుప్పొళ్లు కేళిధూళిపాళికల పోలిక నేలికొనంగ నేనికబూమియలు పూని కానిపించు చున్న పొన్నలును, నవిరళదళకిసలయవిలసితలతావితానం బులు మరకతకురువింద నిచయఖచితంబు లగుసగతులపగిదిఁ జూపట్ట సమకట్టు జల్లులమొల్లమినుల్లసిల్లుచు నిరుగడల వ్రేలునిడుసోగపూఁపుగెలలు పోలుపొంద, నగ్రభాగ పల్ల వంబు లింద్రగోపంపుటుల్లారులమోజ రాజిల్లఁ దేజీలపోలిక

భాసిల్లు వాసంతికాకుడుంగంబులును, కడుదళంబుగఁ బొదిగి యొదుగం గలభంగులఁ జెంగలించుచు నమరు తములపాకుఁ దీఁగెయల్లికలమీఁద మించి వెల్లితలచుట్టుఁ గట్టి డలు నెట్టుకొలుపుతోలుంబట్టల పొదుగుళ్లపైఁ గ్రమ్మఁడుఁగు నెఱిబిఱుసుఁ జుంగుల నిక్కుటెక్కును మిక్కిలిం గడలు కొలుపుచున్న యరవిరిచిగురు మొగిలియాకులతోడ వీర భటులజోకలు జోకపఱచు లేఁబోఁక మ్రాఁకులును, వివిధజన కోలాహలంబులకరణిఁ బరిఢవిల్లు శుకపికశారికానికరకలకలం బులును గలిగి విరహిసముదయంబుపైఁ గదలిన కుసుమ కోదండు దండువిడుసుంబోలె నాలోకనీయం బగుచుండ నందు నిందువదనలు మందగమనస్వభావంబు నతకరించు కుతుకరయంబునకుఁ బ్రతికూలంబులగుచుం బిగువుపాలిండ్ల వ్రేఁగును, బిఱుఁదులగరిమయుఁ దరము గాక కర మలయం జేయుచుండ నొండొరులం గడచుచు, నుద్దవిడినడచుచుఁ గూడమికిం గేలిచేయుచుఁ, గ్రొవ్విరులు మించికోయుచుఁ, గమ్మగొజ్జంగులకుం జేరుచుఁ, గన్నెగేదంగులకుం బోరుచుఁ, బొన్నలకు మూఁగుచు, బొండుమల్లెలకు నేగుచు, సంపెం గలకు డాయుచు, జాతికుడుంగంబులరోయుచు, మల్లెలకు నిగుడుచు, మరువంబునకు మగుడుచుఁ, గురువేరుగొల్లాడుచు, గంధంబులకు మల్లాడుచుఁ, బొగడలకు జరుగుచుఁ, బోఁకపాళికలకుఁ దిరుగుచుఁ, దిలకంబులకుం జనుచు, దిరిసెన పున్నలు గైకొనుచు, నవమల్లి (మాలి)కలఁ గ్రీడించుచు, నారం గంబులఁ గ్రేడించుచుఁ, గలిగొట్లకుఁ దత్తరిల్లుచుఁ, గంకేలి మంజరులకు రంజిల్లుచుఁ, గ్రొమ్మావినీడలాశ్రయించుచుఁ,

కురువిందపందిరుల విశ్రమించుచు, నీరంబులఁ దూఱుచు, నెందేనియుం బాఱుచుఁ, బూఁదేనియలఁ దోఁగుచుఁ, బొదరిండ్ల డాఁగుచుఁ, గని నవ్వుచుఁ, గమ్మవిరులు రువ్వుచుఁ దీఁగెయుయ్యెలల నాడుచుఁ, దియ్యవిలుకానిం బాడుచుఁ, బరాగంబులు రాల్చుచుం, బయ్యెదలు విదల్చుచు, నందని పూగొమ్మలకు నిక్కుచు, నలఁతిమ్రాఁకు లెక్కుచుఁ, గెంజిగుళ్లకుం బదరుచుఁ గెరలుతేంట్లకు బెదరుచుఁ, గోకిలస్వరంబు లాలించుచు, గోరవంక ల[1]లాలించుచుఁ, జిలుకలకుం బలుకు లందిచ్చుచుఁ, జిన్నిరాయంచలనడలు మెచ్చుచుఁ, బూబంతుల వేఁటలాడుచుఁ, బొసఁగనుద్దులు గూడుచు, నాట గెలిచిపోనీక పట్టుచుఁ గేకిసలుగొట్టుచు, నొకరొకరిఁ జీరుచు, నుబ్బునం గేరుచు, నిబ్బరంపుఁదమిని దమకుఁ దమకంబు హెచ్చింప నింపు మీఱువిహారంబులచేత నడరుబడలికలం బొడముచెడవెడ చిఱుచెమట తడి యొడళ్లం గడుఁ బ్రబలి గుబులుకొను మృగమదఘనసారగంధసార కాశ్మీర విలేపన పరిమళంబులు పరిమళితదిగంతరంబు లగుచు నంతటం జోడుముట్ట, సహజకృశత్వంబునకుం దోడు క్రీడలయలంత నొంతయు ఘనం బైన బడుగుదనంబునం దడఁబడుచు వడవడ వడంకులు గుడుచునడుములం దడబాటువలన సడలఁబాఱు నీవులు కావులం జిక్కం జెక్కుకొనుతఱిఁ బొక్కిళ్ళం బ్రవేశించి సముదంచిత కురువిందకందళ సందర్భసంగతాంగుళీయక ప్రచురరుచినిచయ కవచితకరతలరాగంబు లడుగుల నిర్గమింప నినుమడించెన్ యనఁగ నతిమాత్ర సంచారసంక్షుభితంబు లగు చరణతలంబుల నత్యంతరక్తిమ యుట్టిపడు

1. నాలోకించుచు.

చుండఁ బిట్టట్టుపైఁటచెఱంగున విసరుకొను సెసఁగు కరకంకణ మణిఘణత్కారంబులకు నులుకుకరిణిఁ గఱచుటూర్పుల పెంపునఁ గంపమానంబు లగుచుఁ జెన్నొందు చన్నుజక్కవ కవలకెలంకులఁ జొక్కపుఁజెక్కుల కదలిక పొదలికలు ముదలకించుచు నిగుడు నిగనిగలతరఁగలయందంబు సంది దండలతళుకులకుఁ జెలికారంబు నెఱప నలయిక సొలయికల నొకవింతయొయ్యారంబు చూపుచూపులపసకుం జూపోపక యేపఱినలీలం జాల వసివాళ్లువాడిన క్రీడావతంసిత కర్ణ నీలోత్పలదళంబులు నిజప్రతిబింబకపటపరిదృశ్యమాన సోదరాలింగన లోలుపంబులువోలెఁ జెక్కిళ్ళ మిక్కిలి నంటుకొనుచుండ నొసల నసలుకొను కమ్మకస్తూరి యుమ్మలిం బడి కదలమెదలలేని నీలాలకజాలంబుల నిజ బాలకళంకం జేరి వెడలఁ దివియ సందడించుచందంబున నం దంద క్రందుకొనియెడు నిశ్శ్వాసవాసనా సమాకృష్టచంచరీక సంచయంబులకు నుదరి యదలించు మృదులంపుఁగలిగిపలు కులు దమనిసువులకొసరు లెలుంగులచవి కొసరక ముసురు కొను పసనిరాచిలుకగములం దొలఁగక దోలుకేలు కెంజిగు రాకులకు మూఁకలై కవియు కోకిలంబులచేత నాకులంబు లగుచు మైదీఁగెల బాగుల వసంతాగమశ్రీవిభూషితవన దేవతావిలాసవిశేషంబు నభినయింప నాత్మసాదృశ్యసంభావనా గర్వంబు పెల్లునం ద్రుళ్ళు మల్లరపుఁగల్లరితేఁటితండంబుల కండ క్రొవ్వు సైరింపక వానిజీవిక లాక్రమించి తదనుసరణంబున దయ వోడమి కొంత మగుడ విడుచువడువు గనంబడఁగ నెడనెడం గులకునడల బడిబడిం దొరఁగువిరిగముఁల నమరెడి

యరవీడుకొప్పులయొప్పిదంబు చెప్పనలవి గాక యతిశయిల్లఁ జెదరినసింగారంబులును [1]జిగురుంగొనలచేరులును నంటినపరాగంబులును నకరువులతోడి పాపటలును వాడుదేఱెడి నెమ్మోములును వడఁకెడుకులుకుటెలుంగులునుం గలిగి యపూర్వవిభ్రమంబున సొంపుమీఱుచుం దదనంతరంబ. 224

క్రౌంచపదవృత్తము.—

చంచలవీచీసంచయలీలాసలలితతరళితజలరుహపాళీ
సంచితహాస్తోదంచితభంగీజనితమదక్షమతసరణిగుణవ్యా
ఖ్యాంచితగోష్ఠీసంచరణప్రత్యయసముచితహాళిహాళికలతో రా
యంచలు ప్రోయం గొంచలు గూయన్ వ్యవహితపరరవ
మయిన కొలంకున్. 225

ఉ. చేరఁగఁ బోయి రంగనలు చెల్వపుమోముల సోయగంబు త
ద్వారిజలక్ష్మిఁ గేరఁగ నవారితవారితరంగ రంగలీ
లారతహంససారసకులస్ఖలదారవసారవంచనా
పారగనూపురాదిబహుభవ్యవిభూషణఘోష మొప్పఁగన్.

ఉ. అంతట నంతరంగముల నంబువిహారకుతూహలంబు ల
త్యంతముమీఱ మెట్లు డిగి రామగువల్ మునికొంగులూరుగా
ధాంతరసీమఁ బట్టుచు జలాశయలక్ష్మిపయిన్ నఖచ్ఛటా
కాంతులచేఁ బదాబ్జములు కప్రపుధూళి వసంతమాడఁగన్.

సీ. అలఁతిగాడ్పులచేతఁ దోలఁగుపయ్యెదకడ
లిరువంకలను జిక్కి నిఱికికొనుచుఁ
దరఁగల నిట్టట్టు దరలుముంగొంగులు
తిరుగ జంఘలను సంధించుకొనుచు

1. జిగురుకొనుచీరల నంటి.

మునుపుగాఁ జొచ్చినవనితలు చల్లిడి
యుదకంబునకుఁ జేతు లొడ్డుకొనుచు
నెడ నెడ మిట్టించి పడుమీలబెళుకుల
కులికిపా టొదవంగ నోసరిలుచుఁ
తే. దోఁగలముఖుఁగుననుండి బిట్టెగయువిహగ
కులమురవళికి బెదరుచూపులు దలిర్పఁ
దమ్మికొలను ప్రవేశించు తలిరుఁబోండ్ల
విలసనము లెంత నెంతయు వింత లయ్యె. 228

ఉ. ఆరమణీమణుల్ సరసి నట్లు ప్రవేశ మొనర్చువేళఁ ద
త్కారణవీచికాచలితకంజముల౯ మధులోలభృంగముల్
వారక సారెకు౯ నెగసి వ్రాలుచు నొప్పెఁ దదంబుదేవతల్
నేరుపుతోడ నాడుహరినీలపుటచ్చనగండ్లకై వడిన్. 229

లయగ్రాహి:—
నెమ్మొగములం గరతలమ్ములఁ గుచమ్ములఁ గ
చమ్ములను జూడ్కి౯ నయనమ్ములఁ బరాభూ
తమ్ములును బోలె విరిదమ్ములును రక్తజల
జమ్ములును గోకమిథునమ్ములును శైవా
లమ్ములును భృంగనిచయమ్ములును మీననిక
రమ్ములుఁ [1]గలం చలనమ్ములు భజింపం
గొమ్మ లపు డెంతయును సమ్మదకుతూహలభ
రమ్ముల నొనర్చిరి కరమ్ము జలకేళిన్. 230

1. గలంగెఁ జల.

లయగ్రాహి:—

ఓల! యనుచుఁ వలదు గేలి యనుచుం బఱవఁ
జాల వనుచుం గడుఁ బిసాళి వనుచుం బ
ద్మాళిఁ గొని కొట్టుచును దోలి వడిఁ బట్టుచును
మేలములఁ దిట్టుచు గయాళితన మింకం
జాలు ననుచున్ బళిర గోల యనుచుం బగట
నేల? యనుచుఁ ముగుదబాల వనుచుం గ
య్యాల [1]కెస పెట్టుచును హాళిఁ జలపట్టుచు సు
మాళముఁ గిట్టుచును బాలికలు వేడ్కన్. 231

కవిరాజవిరాజితము:—

గుభిలుగుభిల్ల నఘోషణఁ దోయ శ
కుంతతతుల్ గలగుండువడఁ
తుభితఘనస్తనకుంభపరిచ్యుత
కుంకుమ చందనకుంతలసూ
నభరవిలాసముగఁ బహువర్ణము
నవ్యసుగంధగుణంబు కొలం
కభినుతిభాజన మై భజియింపఁగ
[2]నాగతి నంబువిహారిణు లై. 232

మాలిని. తడిసి తనువులఁ భేదంబు గాన్పింప కుండం
గడు నడఁగినచేలల్ [3]కల్మి స్రుక్కళ్లప ట్టే
ర్పడఁ దెలుప ఘనాంభోభారతం గుంతలంబుల్
మడమలపయిఁ వ్రేలఁ మత్తమాతంగయానల్. 233

1. వెసఁబెట్టు. 2. నంబువిహారిణులై పొసఁగఁ. 3. కల్కి.

వ. కాసారంబు వెలువడి నవీనవస్త్రాభరణగంధమాల్యాంబుల నలంకృతలై రి; మధురలాలసయుం గాంతునిమీఁదిపరాకునఁ జెలికత్తియలబలిమిని వనక్రీడాదు లెట్టకేలకు నిట్టట్టు సలుపుచుండె. 234

ఉ. వర్ణనపాత్రచిత్రగుణవైభవశోభితుఁ డత్తఱిం గళాపూర్ణుఁడు డేగవేఁటతమిఁ బూన్పున వచ్చి ముదంబునం దదభ్యర్ణమహిం జరించు చోకపక్షికిఁ బాఱినడేగఁ బిల్చుచుం దూర్ణత నేగె నానిజవధూటియు బోటులు నున్నచోటికిన్.

వ. అప్పుడు. 236

ఉ. నిద్దపుఁజెక్కుటద్దముల నింపులుగాఁ బులకల్ జనింప నమ్ముద్దియఁ బోటిమూఁపుపయి మోమరదోఁపఁగ నిల్పి యత్తఱిం, దద్దయుఁ బ్రేమఁ జూచె నిజనాథు నతండును దానిఁ జూచె నా,యిద్దఱిచూపులున్ నడుమ నించుక తార్కొని లజ్జఁ గ్రమ్మఱన్. 237

చ. వనజదళాక్షి చూచినను వల్లభుచూపు లతండు చూచినన్ వనజదళాక్షిచూపులు ఘనత్రపచే వెనువెన్కకున్ వెసం జనుచు నొకొక్కొకఱ్ఱకయి సారెకు వచుచ్చుఁ బోల్పు మీఱెఁ గన్గొన రతిపంచబాణులవినోదపుటుయ్యెలచేరులో యనన్.

చ. వినుకలిచేత మున్ మిగుల వింతలుగాఁగ విరాళిఁగొన్న యవ్వనజదళాక్షి యట్లు తనవల్లభురూపముఁ గన్నులారఁగాఁ గనుఁగొని యేమి చెప్పఁ గడుఁ గంతుశరాహతిఁ దాప మొందుచున్, మనమునఁ గుందె నప్పు డటు నాథునిఁ గౌఁగిటఁ జేర్ప లేమికిన్. 239

తే. అతఁడు మధురలాలసయందు నాత్మ దగిలి
మగిడి రా కలయింపఁగ మరలి మరలి
యొక్కొక్కనెపంబుతోఁ దాని యొప్పిదంబుఁ
గనుఁగొనుచు నెట్టకేలకుఁ జనియెఁ దిరిగి. 240

వ. అంత నక్కాంతయు నంతరంగంబునం గాంతుఁ జింతించుచు.

ఉ. ఆమృదుపాదపద్మములు హస్తతలంబున నొత్తఁ గోరు నా
శ్రీమహనీయవక్షమునఁ జేర్పఁగఁ గోరుఁ గుచద్వయంబు నా
కోమలగండపాళికలఁ గూర్పఁగ గోరును గండపాళికల్
కామునిబారి కగ్గమయి కామిని తాలిమి చంచలింపఁగన్.

ఉ. అప్పుడు తత్సరోజముఖి యాకృతిచందము బోటు లంద
ఱుం, దప్పక చూచి "యక్కట! వృథా వనఖేలలహాళి నిం
చుకే, నిప్పడుచుం దలంపము మృగేక్షణలార! గణించి
చూడుఁడా, యెప్పుడు నేవినోదములు నీచెలి కింపులుగా
వాకింతయున్. 243

ఉ. ఈనళినాక్షిచింత హరియింత యొకింత పరాకు చేసి యన్
పూనికతోడ వచ్చి మనపోకడ లేమని చెప్ప? నాటలే
కాని నృపాత్మజం దలఁపఁ గానము దీనివిచార మేమియున్
మానుట లేద మిక్కిలి ఘనం బగుచున్నది గాని యెన్నఁగన్.

వ. అదియునుం గాక. 245

స్రగ్ధర. శైత్యసంపాతావిహారాశ్రయణమధురవే
షంబుతోఁ జూడ్కి వేడ్కం
బూనంగా నింతకున్ మున్ పురుషమణి కళా
పూర్ణుఁ డేతెంచి పేర్మిన్

దా నిచ్చోటం జరించెం దరుణి యతని న
త్యంతమున్ వింతప్రేమన్
మే నుబ్బం జూచిన ట్లుండె నది మొదలు సుం
[1]డీ కడుం దాప మొందెన్. 246

ఉ. కావున నీవసంతమదగర్వితకోకిలకీరశారికా
రావముఁ దేఁటిపిండురవపురావము మెల్లనిచల్లగాడ్పుఁబూ
దావులసొంపుఁ గెంజిగురుఁదండము లేఁబొదరిండ్లయొప్పులున్
భావజుపక్షమై మిగుల బాలికతాలిమిఁ గొల్లలాడెడిన్. 247

ఉ. ఇట్టిది గానలేము మన మిందఱముం దరళాక్షికిన్ మదిం
బుట్టినపంచబాణువెఱపుల్ మఱపింపఁగఁ బూని వానికిం
బట్టపురాజధాని యనఁ బట్టగుతోఁటకుఁ దెచ్చు టొప్పునే?
'ఘట్టకుటీప్రభాత' మనఁగా నిది వో పరికించి చూడఁగన్.

క. అనునంతట నయ్యంగన
యనయముఁ బ్రబల మగునట్టియంగజతాపం
బున నుస్సు రస్సు రనుచుం
గనుఱెప్పలు దేల వైచి కడు సొలయుటయున్. 249

మణిగణనికరము. పడఁతులు చిడిముడి పడియెదు మదితో
నడుగులు తడఁబడ నడరెడునడపుం
గడఁకల నడుములు నడగడ వడఁకం
బడిబడిఁ బొడమఁగ బడలికఁ జెమటల్. 250

సీ. విరిదమ్మితావులు వెదచల్లుకొలనిచెం
గటఁ గమ్మపన్నీటికాలువలను

1. డీ కమం.

గడు నివతాళించుక ప్రంపుటకంటుల
యిరువులం బూవుం జప్పరముం బన్ని
వట్టివేళ్లను దడి గట్టి శ్రీగంధంపు
టసలున మెత్తి తదంతరమునం
గర్పూరవేదిక గావించి చల్లని
చెంగల్వరేకుల సెజ్జ దీర్చి
తే. చిలుకుం దేనియతోడి గొజ్జెంగపూవుం
దలగడ యమర్చి యందు నాచెలువ నునిచి
జగతిం గలసర్వశైత్యోపచారవిధులుం
జలిపియందును గడం గాన కలసి రంత. 251

ఉ. అప్పువుంబోండ్లు వెండియుం బ్రయత్నముతోం బలుమాఱు
వీనులం, గప్పుర మూంది పూవిసనకఱ్ఱలు గొజ్జెంగనీట మాటి
కిం, దొప్పంగం దోంచి వీచుచు జనుంగవపై నళికాళ్లం
బాఁగులకా, లప్పలు గాంగం జందన మలందుచుం గొందల
మంది రందఱున్. 252

వ. అంత. 252

క. విరులుం జిగుళ్లును జొరువుగ
సిరిగందపుటసల లోకింత చిలచిల మని వే
గిరము వఱువట్లు గొనం గడుం
బొరలెడితరలాక్షి తాపముం గని కలంకన్. 254

తే. చతుర యగు[1]నట్టిబోటి యాసతిని జేరి
చలువచెంగావిపయ్యెద చక్కం గప్పి

---

1. నొక్క.

నేత్రయుగళంబుమీఁదు పన్నీటిచేతఁ
దుడిచి చెదరినకురులు దిద్దుచును బలికె. 255

క. "ఎక్కడ మే నంటినఁ గే
ల్వోక్కుడునం తగుచు [1]సెకలు పొదలెడుఁ బారం
బెక్కువు శైత్యక్రియ; లో
యక్క యిఁకం బోదు కోర్కి యడఁచిన నెపుడున్." 256

తే. ఇంతి సిగ్గు గదా! యని యెంతదాఁకఁ
దలఁపు డాఁచి లోలోఁ గుమారిలఁగ వచ్చు?
నదియుఁ గా కేను లాఁతినే యకట నీకుఁ
రమణి నాపట్టునను దాఁపురంబు వలదు. 257

క. ప్రాణములకుఁ బ్రాణం బగు
ప్రాణసఖికిఁ జెప్పరానిపనులుం గలవే?
యేణాక్షీ కలిగెనేనిం
బ్రాణసఖియు నసుఁలు నొక్కపాటియ కావే? 258

మ. అనినన్ మిక్కిలి సాహసంబున నభీష్టార్థంబు చెప్పన్ మనం
బున నుంకించుచు లజ్జచే నుడుగుచుం బూఁబోఁడియొక్కింతసే
పు నితాంతాకులయయ్యెఁ; నంతటను దాఁబోనీకయాబోటియుం
దనపై నానలు వెట్టి పెట్టి యడిగెన్ యత్నంబు సంధిల్లఁగన్.

క. ఇమ్మెయి నిర్బంధించుచు
నమ్ముద్దియ యడుగ నృపవరాత్మజ యనుమా
న మ్మొక్కభంగి నుడుపుచు
నెమ్మది నూల్కొల్పి పలికె నిజసఖితోడన్. 260

1. ౘగళలు పొద.

ఉ. "ఓహరిణాక్షి! నీకు నిఁక నల్లము దాఁపఁగ నేటికే? జగ
న్మోహనమూర్తితోడ నిటు మున్నొకనాఁటినిశన్ విలాసస
న్నాహము మీఱ మద్విభుఁడునాకలలోపలవచ్చి[1] తేర్చెఁగా
మోహావకేళి; నద్భుతసుఖైకమయం బది; యేమిచెప్పుదున్?

క. అనుచుఁ దదుత్సవలీలలు
మనసునఁ బొఱుటయు వివశమతియై మోడ్పుం
గనుఁగవతో నొక్కించుక
వనిత నిలిచి ఘర్మపులకవతియై యంతన్. 262

వ. ఆకూర్మి నెచ్చెలిం గటాక్షించి. 263

క. చెప్పెడి దేమె లతాంగీ!
యప్పురుషోత్తముఁడు నన్ను నట్లు రసాబ్ధిం
దెప్పలఁ దేలిచి "నిను విడ
నెప్పుడు" నని యూఱడించి యెందే నరిగెన్. 264

ఆ. అదియుఁ గాక యాధరాధీశుఁ డింతకు
మున్ను మనసమీపమునకుఁ దనదు
డేగఁ బిలిచికొనుచు శీవితో రాఁడె యా
యొప్పు మిగులఁ దాల్మి నుడుకఁదోలె. 265

క. అది మొదలు వదల కొదవెడు
మదనదశావశత వివశమతి నైతి; నిఁకన్
ముదితా! చలువలు గిలువలు
మదికి నసహ్యంబు లతనిమన్నన దక్కన్. 266

క. కటకట! మీ రవివేకత
నటు నిటు శైత్యోపచార మని యేటికి ని

1. తేల్చె.

చ్చుటఁ దడసెద రిఁక! వెన్నెల
మిటమిటఁ గాయంగ మేను మిగుల నెఱియదే? 267

ఆ. కొఱవి చేతఁ బట్టుకొని చంద్రుఁ డదెవచ్చె
గ్రీష్మసమయభానురీతి మెఱయఁ
దనకు నేల యమృతధామాఖ్య? 'గోముఖ
వ్యాఘ్రి' యనఁగ నిట్టివాఁడె సుమ్ము! 268

క. 'చిలుక చదు' వనుట చదివిన
ములుచకు దృష్టాంత; మట్టి మూఢపుదుర్జా
తులచిలుకలఁ దెలిచినం దయ
గలదే మది బెదర వదరుఁ గాక నిజేచ్ఛన్? 269

క. కోకిలములఁ దెలిచినఁ బలు
గాకులపాదిఁ బొదలినట్టికష్టపుఁబులుఁగుల్
నాకు నసహ్యము లని యీ
హా కూఁతలు మానఁ గలవె యవి ప్రార్థనలన్? 270

ఉ. కావునఁ జంద్రు గింద్రుఁ జిలుకం గిలుకంబికముం గికంబునన్
గావు మటంచు వేఁడకుఁడు; నా బ్రతు కీరిపుజాతికిం బ్రియం
బే వివరింప మీకు బలెఁ బెంచినవారికి ముద్దుగాక పె
న్బావురుఁబిల్లికిం గలుగునా మొగమోటయొకింత చిల్కపైన్.

తే. వేయు నేటికి? శీఘ్రంబ విభునిపొందు
సంఘటింపఁగఁ గలవేని జలజవదన!
యాస నొక్కింత ప్రాణంబు లాఁపవచ్చు;
నన్యథాచింత లెల్ల నిరర్థకములు." 272

చ. అన విని పల్కు "నీవిభుసమాగమ మెంతయు శీఘ్రవృత్తి నో
వనజదళాయతేక్షణ! యవశ్యముఁ గల్గుట కేను బూఁట; నా

కు నవల మాలుపూఁట యపికుంఠితలీలఁ దనర్చు నాదర్యై
కనిరతు దీనవత్సలత; గావున నెమ్మది నమ్ము మెంతయున్. 273

క. అని పలికెడు చెలిపలుకులు
దన కమృతమువోలె హృదయతాపము నడఁపఁగా
వనజాక్షి సేద దేలుచుఁ
జనియెఁగా నిజభవనమునకు సఖులుం దానున్. 274

ఉ. లోలవిలోచనాహృదయలుంఠనశూరతనూవిలాస! నం
ద్యాలపురీనివాస! సతతాత్మవికాస! నృసింహమేదినీ
పాలుప్రపౌత్ర! నారవిభుపౌత్ర! నృసింహనిపుత్ర! సర్వధ
ర్మాలయనిత్యవైభవమహాత్తమ! కృష్ణనృపాలసత్తమా. 275

క. సంగీతాదికళారస
రంగస్మానస! మహాతురంగమమదమా
తంగారోహణచతురిమ
సంగతవనితానునోజ! సమధికతేజా! 276

తరల. కురు కరూశ విదేహ కోసల కుంత లాంగ కళింగ బ
ర్బర పుళిందక మత్స్య మాళవ పాండ్య కేరళ చోళ ఘూ
ర్జర శకాదిసమస్తదేశధరాతలేశసభానిరం
తరవిభాసురకీర్తినర్తన ధర్మనిర్మలవర్తనా. 277

గద్యము. ఇది నిఖిలసూరిలోకాంగీకారతరంగితకవిత్వవైభవ పింగళి యమరనార్యతనూభవ సౌజన్యజేయ సూరయనామ ధేయప్రణీతంబైన కళాపూర్ణోదయం బనుమహాకావ్యంబు నందుఁ షష్ఠాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు

కళాపూర్ణోదయము

సప్తమాశ్వాసము

క. రమణీయస్వగుణక
థారంజితలోకహృదయ! తతనిత్యదయా!
సూరిజనారాధన సము
దారస్ఫూర్తినయ! కొండమాంబాతనయా. 1

వ. అవధరింపుము.

ఉ. కర్ణరసాయనోల్లసితకమ్రయశోమహనీయుఁ డాకళా
పూర్ణుఁడు నట్లు కేళివనభూమిఁ గనుంగొను టాది గాఁగ నా
పూర్ణసుధాంశుబింబముఖిపొల్పు మనంబున నిల్పి తద్గుణో
దీర్ణలతాంతసాయకవిదీర్ణమనోధృతియై యజస్రమున్. 3

క. తలపోయుచుఁ దనతలఁ పా
యొలనాఁగం బాయ కునికి నితరవిచారం
బులు విడిచి తాపమునఁ గడు
నలఁగుచు నేకాంతగృహమునన్ వర్తిలుచున్. 4

ఆ. తనకు నర్మసచివుఁడును దిథివారతా
రాదిశంసకుండు నైనయట్టి

యొక్కవృద్ధవిప్రు నొకనాఁడు పిలిపించి
కొంతతడవు నర్మగోష్ఠి నడపి. 5

తే. అనుఁగుఁజెలికాఁడ! యొకటి ని న్నడిగి తెలియ
వలయు నని యుండుదును నీవు వచ్చియున్న
యప్పు డది యేమి యడిగెద ననుచు విడుతు
నడుగకుండినఁ బో దింక ననుచు బలికె. 6

చ. మనగరంబుతూర్పుకడ మంజులరత్నవినూత్నకాంతితో
ననయము నొప్పునట్టివి మదాశయునుప్పరిగల్ గదా! తదీ
యనవసువర్ణసాలముల కవ్వల నున్నది నిత్యసాంద్రనూ
తనకుసుమప్రవాళలలితం బగుకేళివనం బెఱుంగుదే. 7

క. ఇటుము న్నొకనాఁ డే న
చ్చటి కరిగితి వేఁటడేగ చనినఁ బిలుచుచుం
గుటిలాలక నొక తెను ముం
దటఁ గాంచితి నందుఁ జెలులుఁ దాను జరింపన్. 8

ఉ. ఆలలితాంగిరూపుసు యారసి చూడఁగ నెన్నియాత్మలుం
జాలవు; దానిసర్వగుణసంపద లెన్నఁగ నెన్నిజిహ్వలుం
జాలవు; తద్విలోకనరసస్థితిఁ జొక్కఁగ నెన్నికన్నులుం
జాలవు; వేయు నేల? యది చక్కఁదనంబులరాసి భూసురా! 9

క. ఎక్కడి యుపమాకల్పన
లెక్కడి యత్యుక్తిరచన? లెక్కడి మతి నే
ర్పెక్కడి వర్ణన? లెక్కడి
యొక్కడి వాఙ్మతుల కంద వింతి బెడంగుల్. 10

సీ. భువనంబులం దెల్ల మిపుల నెక్కుడుగ నీ
యిల యేమిపుణ్యంబు సలిపెనొక్కొ!

యిలలోనఁ గరము మిక్కిలిగ జంబూద్వీప
మేమిభాగ్యంబు వహించెనొక్కొ!
తనర జంబూద్వీపమునకు భారతవర్ష
మేసుకృతంబు మున్ను చేసెనొక్కొ!
ప్రఖ్యాతి గాఁగ భారతవర్షమున నంగ
దేశ మేతపము సాధించెనొక్కొ!

తే. అంగదేశంబునందు నేయధికనియతిఁ
గ్రముకకంఠోత్తరపురంబుఁ గాంచెనొక్కొ!
తద్వధూపాదవిన్యాసధన్యమైన
యట్టియాపూవుఁదోఁటచే నతిశయిలఁగ. 11

చ. అపగతధైర్యుఁ జేసె నను నత్తఱి నాశుకవాణివేణిచొ
క్కపుఁబసకాముబల్కురుసుకత్తియుఁబోలె నరాళిపార్శ్వమై
యుపరికృతప్రసూనరచనోజ్జ్వలతావిభవంబుచేత దం
తపుఁబిడికై వడిన్ మొదలు తద్దయు నింపుజనింపఁ జేయఁగన్.

ఉ. ఆకమనీయవేణిభర మాకురు లాబొమతీరు సోయగం
బాకనుదమ్ము లామృదులహాసకపోలము లాముఖాంబుజం
బాకుచకుంభజృంభణసమగ్రత యాకృశమధ్య మాసల
జ్జాకుతుకావలోకముపసల్ మదిఁ బాయవు నాకు నెప్పుడున్.

ఆ. ఇంక నీకు డాఁపనేల యాకాంత గ
న్గొనుట యాదిగాఁగ గినిసి కినిసి
పంచబాణుఁ డిపుడు ప్రాణంబులకుఁ దెగి
నన్ను మిగుల నొంచుచున్నవాఁడు. 14

ఉ. ఆనలినాక్షి కన్నెగతి నప్పుడు దోఁచె మదీయదృష్టికిన్
దానితెఱంగు నీ వెఱిఁగినన్ వినిపింపు మెఱుంగకున్న నీ

చే నయిన ట్లిఁకం దెలిసి చెప్పు మనక్ మఱుబారిం బడవాఁ
డీనరనాథుఁ డన్యరస మే నొనరించెద నక్ తలంపుతోన్. 15

వ. నవ్వుచు నావిప్రుం డతని కిట్లనియె. 16

తే. ఇప్పు డాయమ్మ కన్నె గానిమ్ము గాక
మానని మ్మింత నిన్నేఁచుమాట వింటిఁ
జల్లనయ్యె నాయాత్మ యాతల్లి యేల
వలయుఁ బదివేలురాజ్యము ల్వసుమతీశ. 17

వ. ఇంత సంతసిల్లుచు నేల దీవించెద వం టేని. 18

సీ. ఓమన్యథా యంచునొరయు విద్వాంసుల
గోష్ఠి కెన్నఁడుఁ గడ గుఱుతు లేదు
పౌరాణికులు చేరి పచరించుశుష్కవా
చాలత విడువని[1]వేల మెపుడుఁ
జెవులు చిందఱనోవఁ జెలఁగుకవీంద్రుల
పో రంటిమా శనివారపుజడి
మఱి ప్రధానులవట్టిమంతనా లెటు నన
రానివి ప్రేగులలోనితీఁట

తే. యంత నంతఃపురంబున కరిగి తేని
నీదుకొలువు బుధప్రకాశోదయంబు
మమ్ము నున్నారె! యనుమాటమాత్రకైన
నెడగలదె నీకు మాకొలు విపుడుగాక? 19

వ. అదియునుం గాక. 20

సీ. స్థలశుద్ధిగా వసుంధరఁ ద్రవ్వి పూడ్చిరే
కట్టించుచును బచ్చకప్పురమునఁ?

---

1. మేల.

గమ్మపన్నీటియుగ ల్దలు దీర్చిరే
వెలిఁ బెక్కువరుసల విస్తరిలఁగ ?
బిసకాండములు లోని పసి యార్చి నిలిపిరే
మంచిగందమ్మున మదురుగోడ ?
నవచంద్రకాంతమంటపములోఁ బన్నిరే
తలిరాకుదళ్ళ చెంగలువచవికె

తే. యెన్నఁడైనను దొల్లి నీ కిపుడువోలె
నీమదికి నిల్వసాగెనే యామృగాక్షి
వెతఁ బఱుపఁ బట్టి దినమును వింతవింత
లైన యీపనుల్ చూడ మాకబ్బెఁగాక." 21

క. అన నతఁ "డన్నియు నయ్యెఁ
నిను నెఱుఁగమె 'యఱపులకును నేర్పరి' వని ? నా
కును జెపు మే నడిగిన యా
వనితకులస్థాననామవర్తన" లనుడున్. 22

చ. "నరవర ! తత్కులాదులు వినం దమకించెదు; నాకుఁ దెల్పు
మా, విరహాపుశీతలక్రియలవెచ్చము సర్వము నాయముం
గొనం, ద్వరపడులాగొ ? యట్లయినఁ దద్ధన మెత్తుద మూళ్ల
మీఁదటఁ, విరహాపుఁబన్ను పేరిడి గణింపరు క్రొవ్వున
నెవ్వనిం బ్రజల్. 23

తే. ఇదియు నూరక యంటిఁ గా కేల నీకు
మాకతల్ విన బంటు కిల్లాకువోవఁ
దొత్తుకొడుకులువోలెఁ దోడ్తో దిగంత
భూమిపతు లంపుచున్నారు కామితములు. 24

సీ. "ఇవె చందనపుఁబ్రాఁకు లెన్నికఁ గొనరయా
కేరళదేశభూదారుఁ డనిపెఁ
గట్టాణిముత్యాలపెట్టె లయ్యాగ యివి
పాండ్యదేశపురాజు పనిచినాఁడు
పన్నీరుచెంబులబండ్లయా యివి కామ
రూపదేశాధీశ్వరుండు పనిచెఁ
జంద్రకాంతంపురా[1]చలువలయ్యా యివి
యతులముల్ కాశ్మీరుఁ డంపినాఁడు
తే. కప్పురపుగోనె లివె తురుష్కపునిసేవ"
యనుజనుల క్రందువాకిట నద్భుతంబు
నీకు విరహార్తి యగు టన్యనృపుల కెల్ల
నఖిలరాజ్యలక్ష్మీవిరహార్తి యయ్యె. 25
చ. తెలియరు గాని యన్యజగతీతలనాథులు నీకు నింతలో
తలవిధి వెచ్చముల్ నడపుద్రవ్యములోన సగంబు చాలు నీ
తలఁపున బాయ కిట్లలఁచుతన్వికి నిన్ను వరించులంచ మీఁ
గలిగిన నేల తోఁచు నది కారణ మీఁగతి [2]నుండ వారికిన్?"
క. అన "నిట్టిపలువయాఱపుల
కును గోటికిఁ బడగ యెత్తి గుఱి యగుపెద్దన్
నిను నమ్మఁగాదు గాక
ట్లొనరిచితే నట్టిలంచ మొసఁగనె నీకున్?" 27
వ. అని పలుకుజగతీవిభు మొగంబుఁ దప్పక జూచి. 28
తే. "వట్టితానాలు దర్భలు పుట్టెఁ డుప్పు
గడ్డపాఱయి మ్రింగినగతిని బిఱ్ఱ

1. చలువ. 2. నున్నవారికిన్.

బిగిసి కూర్చుండుటలు లేక పెద్దతనము
గలదె? యవిలేమి నను నీవు "పలువ" యంటి. 29

ఉత్సాహ.—

అనుచు నలుక దెచ్చుకొనుచు నతఁ డొకింత మేర వే
చనియె "గంగిగోవువంటిసాదుబాపనిన్ నినుం
జనునె పలువ యనఁగ నింక సారె కనము పోక ర"
మ్మనియె నృపతి యతఁడు దిరిగి యధిపుతోడ ని ట్లనున్. 30

సీ. నీ విపు డనినట్లు మావచనము నమ్మఁ
గారాదు నిజము మీవార మగుట
రాజకుంజర! 'యథా రాజా తథా ప్రజా'
యనుపల్కు వృథ సేయ నర్హమగునె
"యుత్తమామలు మీర లైతి రింతట నుండి"
యని యల్లనాఁడు రూపానుభూతిఁ
దద్విభుఁ బిలిచి యాస్థానంబునందు నీ
వాడినమాట యేమయ్యెఁ జెపుము?

తే. యామఱపుదోస మిట్లు నీ యాత్మఁ బొదివి
వేఁచుచున్నది; యె ట్లన్న వినుము తెలియ
దానఁ బరితప్త యయ్యె రూపానుభూతి
తనయ తదవాప్తి నీయాత్మ తాప మొందె." 31

చ. అనుటయు "నెట్టటూ తెలుపవయ్య మహాత్మక! యేల సేసె ది
ట్లనయము? నింపుసొం పెసఁగ నమ్మెయి నాపువుఁబోఁట నేను గ
న్గొనినది యామదాశయతనూభవయే? యది యింతవేగిరం
బునను మనోజ్ఞ యౌవనముఁ బూనెనె? యద్భుత మెన్న!"
నావుడున్. 32

ఆ. "ఏమి తెలుపు మనియె దింకను సందేహ
మా నృపాల? నీదుమనసు నింత
కొల్లలాడ సకలగుణరాశి మాయమ్మ
గాక వేఱొకర్తు గలదె జగతి? 33

సీ. వివిధనిత్యాచారవిధిఁ గొంతతడవు షా
డ్గుణ్యాదినయచింతఁ గొంతతడవు
గరిడిసాధనలవేడ్కలఁ గొంతతడ విభ
ఘోటకారూఢిని గొంతతడవు
దేవవిప్రార్చనస్థితిఁ గొంతతడవు వే
దాంతవిద్వద్గోష్ఠిఁ గొంతతడవు
స్నానభోజనవర్తనలఁ గొంతతడ వింపు
గొలుపునాట్యనిరీక్షఁ గొంతతడవు

తే. మంత్రిసామంతముఖ్యసమస్తజనులు
గొలువ గొలు వుండుమహిమలఁ గొంతతడవు
చనఁగఁ గాలంబు నీవిన్కి కనఘ తోఁప
దేమొ? తగినజవ్వనము యీయింతి కీపుడు. 34

ఉ. ఆయెలప్రాయమున్ భవదుదంచితకీర్తియు గోళ్లు రాఁచఁగాఁ
గాయజుఁ డాకపై నలిగి కత్తులు నూఱుచు నుండు నంతటన్
నీయవలోకనం బొదవ 'నేలకుఁ గోలకుఁ దెచ్చుచున్న వాఁ'
డాయెలనాఁగబోంట్లు తెలియన్ వినిపింతురు నాకు [1]నెంత
యున్. 35

ఉ. పాపపురాచజాతిగుణభంగు లెఱుంగుదు వేమిచెప్ప? న
య్యో! పెనుగోరముల్ త్రిభువనోత్తమరత్నము ముద్దుఁ

1. నింతయున్.

గూఁతుఁ బ్రాణాపద [1]లంత చెందుతఱి నైనఁ దలంపరు నీకుఁ
దెల్ప నీవై పరికింపవంచు దురహంకృతి నాయమఁ గన్న
దంపతుల్. 36

క. అకన్నియవెత చూడఁగ
లేక సఖీజనులె యుమ్మలించుచు నెపుడుఁ
నాకు వినిపింతు 'రొకతఱి
నీ కేఁ జెప్పుదునొ' యనుచు నృపకులతిలకా! 37

సీ. ఏనును సముచితం బైన కాలము ప్రతీ
క్షించుచుండుదు నీదుచిత్తవృత్తి
దెలియక యాసుద్ది తలపెట్టవెఱతు 'రూ
పానుభూతికిని మదాశయునకు
మును నీ వనుగ్రహించినమాట తలఁపుచే
సినఁ జాలు బొంకవీ' వనుచుఁ దలఁతు
బ్రాహ్మణజాతిచాపలమున మఱియుఁ గొం
కుదు నీవిరాళిభంగులు గణింతు

తే. 'నివి యితరమూలములొ' యంచు నెంతు నిపుడు
పిలిచి యడుగఁ దదాఖ్యలే తెలుప నైతి
'మనమదాశయుపుత్రియే' యనుచు సులభ
తావగుణమున వదలుదో యనుచు నీకు. 38

ఆ. తమ కసాధ్యమైనఁ దమితోడఁ గాంక్షింతు
రారనాళమును ధరాధినాథ!
తమకు సులభమైన నమృతంబుఁ గైకొన
"రెండుఁ బెరటిచెట్టు మందు గాదు." 39

1. లంతఁ జెందు.

క. ఇవి యితరులచొప్పులు గా
ని విశేషజ్ఞతఁ దనర్చునీయందును గ
ల్గవ నిక్కువ మైనను నా
యవివేకము తెలుఁగు లిట్టి వవనీనాథా! 40

తే. అంత నాయింతి జాత్యాదు లడుగు టుడిగి
"దానిఁ గూర్చిన నే లంచ మీనె నీకు"
ననుచు నీవాడ మదిఁగోర్కి యధిక మగుట
యరసి తెలిపితి నిపుడు తచ్చరిత మెల్ల. 41

తే. ఇంక సంబంధసాదృశ్య మెంచిచూడఁ
గొదవగలయది గాదు దిక్కులఁ బ్రసిద్ధ
మైనయది కార్తవీర్యార్జునాన్వయంబు;
దిగ్విజయశాలి యందు నీతెలవతండ్రి. 42

క. తనమహిమ నాశ్రయక్షితి
యొనరుచుఁ జనఁ జూచి సుగ్రహుఁకులీనత యం
చు నుదాహరింతు రెఱుఁగుఁడి
యనుజుఁడు సుమ్మాతఁ డిమ్మదాళయుసతికిన్. 43

చ. కడు నుతి కెక్కునట్టియధికంపుఁగులీనతచే నతండు న
ల్గడల జనాధిపుల్ దనకుఁ గన్యల నిచ్చెద మంచు నెందరే
బడిబడిఁ జెప్పి పంప నది పాటిగఁ బట్టక వారియీసుచే
నడపొడ లేకపోయెనఁటయల్పములయ్యెఁగులాభిమానముల్.

క. జనివేళయందు నురుభా
గ్యనిమిత్తము లగుచుఁ బెక్కుగ్రహము లునికి నా
తని కిడినారఁట సుగ్రహుఁ
డనుపే రాశాస్త్ర మేమియయ్యెనొ యెఱుఁగన్. 45

వ. అది యెట్టట్టు కాని మ్రిప్పు డింతయు మధురలాలస యుభయ
కులశుద్ధి చెప్పెదు ప్రకారం బింతియ" యని పలికి యి
ట్లనియె. 46

క. "ఆపనితామణి నిప్పుడు
జీవితముఁ గ నిలిపి ప్రోవఁ జిత్తము గలదే
నోవసుధాధిప! పూనుము
వేవేగం దద్వివాహవిధిమంగళమున్." 47

క. అని పంచాంగముపుస్తక
మును విడిచి కడుం బ్రయత్నమునఁ దిథివారా
దినిరీక్ష చేసి ప్రేళ్లె
న్ని నిరూపించెఁ గ్రహాదినిఖిలబలంబుల్." 48

వ. ఇట్లు నిరూపించి సంతసిల్లుచు "దేవరసిద్ధసంకల్పత యేమి
చెప్పుదు? నెల్లియ మీ యిరువురపేర సత్యుత్తమం బైన
దివాలగ్నం బున్నయది; వివాహోత్సవంబునకుం దగిన
సకల సామగ్రియు సార్వభౌమునకు నెప్పుడైననుం గలిగి
యునికి చెప్పవలదు; యిప్పూరం బేప్రొద్దును సువిహితమంగళా
లంకారంబ"యని పలికి మఱియు నతం డిట్లనియె. 49

మహాస్రగ్ధర. "ఫలముల్ హారిద్రపంకప్రమిళితమణిశో
భఁగ వహింపఁగ గృహశ్రీ
గళసౌభాగ్యాభినీతిశుమితపురముపైఁ
గంఠముల్ మించి యొప్పం
బొలుచుఁగ నిత్యోత్సవద్వాస్స్ఫురితము లగు లేఁ
బోఁకమ్రాఁకుల్ కరం బిం

పాలయంగా దానఁ గాదే యొనరఁ గ్రముకకం
ఠోత్తరం బం ద్రు దీనిన్. 50

శా. ఐనన్ దేవర పెండ్లికిం దగ వినూత్నాలంక్రియాసంపదం
బూనంగా వలదే పురం? బిపుడు సొంపుల్ మీఱఁ జాటింపు స
న్మానం బొప్పఁగ మామయింటికిని గన్యారత్నయాచ్ఞార్థ మ
న్యూన ప్రజ్ఞులఁ బెద్దలం బనుపు మోయుర్వీశ! ధర్మస్థితిన్."

చ. అనుటయు సంతసిల్లుచు ధరాధిపుఁ డవ్విధ మెల్ల సత్వదా
త్మునిఁ బిలిపించి తెల్పి తదమోఘునయానుగతిన్ నిజాగ్రభా
ర్య ననుమతింపఁ జేయఁ బ్రథమాగమముఖ్యులఁ బంపె
నల్వురన్, జనపతిపూన్కి వారుఁ దగుజాడను జెప్పిరి తద్వ
ధూటికిన్. 52

వ. చెప్పి దీని కుత్తరం బెయ్యది చెప్పు మనుడు నప్పరమపతి
వ్రత వారితో ని ట్లనియె. 53

ఆ. "చల్లఁదనముతోడ నెల్లబంధువులకుఁ
దత్తదుచితమధురతరగుణములఁ
జిత్తరంజనంబు చేయుట నభినవ
కౌముది యనుపేరు గలిగె నాకు. 54

తే. చంద్రకిరణభవాప్సరోజాతిఁ బుట్టి
యట్టిపేరొంది వెలయునే నకట యిపుడు
తగ సతుల కెల్ల సామాన్యధర్మ మైన
పతిమనోనుకూలతకును బాయఁ దెరువె, 55

క. కావున న న్నేమడిగెద
రావసుధాధిపున కేది యభిమత మదియే

నావాంఛితంబు నిక్కువ
మీవృత్తాంతంబు దెలుపుఁ డేర్పడ నచటన్. 56

వ. అనిపలికి వీడ్కొలుపుటయు వారలు చని యావిధంబు భూవిభునకు విన్నవించి తదీయనిదేశంబున మదాశయుని గృహంబున కేగి యా కళాపూర్ణమహారాజునకుం గలిగిన వివాహోద్యోగంబు దెలిపి సుముహూర్తంబున సాతు తాంబూలాదిసముచితశుభవర్తనంబులు నడపి రంత మంత్రిజనులు తద్వివాహోత్సవంబునకు నాయితపడం బురంబు లోనం జాటించిన. 57

సీ. ఎక్కడఁ జూచిన నిండ్లపైఁ బసిఁడికుం
డలు క్రొత్తమెఱుఁగిడి నిలుపువారు
నేవంకఁ జూచిన హిమవారితో గంధ
సారంబు కలయంపి చల్లువారు
నెచ్చోటఁ జూచిన నెలమిగోడలఁ దట్టు
పునుఁగుజవ్వాదియుఁ బూయువారు
నేదిక్కుఁ జూచిన నింపుగా మణివేది
కలు కమ్మకస్తురి నలుకువారుఁ
తే. బ్రేమఁ గప్రంపుముగ్గులు వెట్టువారుఁ
గలువడంబులు మేల్కట్లు గట్టువారుఁ
బచ్చఁదోరణములు పొందుపఱచువారు
నై రహోరాత్రసంభ్రమం బలర జనులు. 58

ఉ. పెండ్లి నృపాలునింట నని పేరఁటముల్ ప్రియ మొప్పఁ జెప్ప నిం,డ్లిండ్లకు శోభనాక్షతలు హేమపుఁబాత్రలఁగొంచుఁ బెద్దపూఁ,బోండ్లు చరించి రాకులును బోఁకలుఁ గుంకుమపాళ్లు

నూనెయుం,బండ్లును గొంచు వాద్యపుశుభధ్వనితోఁ దగు
వారు వెంటరాన్. 59

సీ. కర్పూరమృగమదగంధసారాదులు
విరివిగాఁ బసిఁడికొప్పెరలఁ గలిపి
మల్లికాకుంద చంపకజాతివకుళాది
పుష్పముల్ పేరాళముగను గూర్చి
మంచివాసనల వాసించిననెలవత్తి
బాగాలు రాసులువడఁగఁ బోసి
బంగారుచఱపులపస మించుతమలపా
కులమూవటాలు కొండలుగ వైచి
తే. తత్తదధికారపురుషు లత్యంతమోద
గరిమ నేవీథిఁ జూచినఁ గ్రందుకొనుచుఁ
బురములో గంధమాల్యతాంబూలముల న
శేషజనములఁ దనియంగఁ జేసి రపుడు. 60

తే. అయిదువతనంబు సుతసమృద్ధియును గలుగు
సతులు శుభవేళ మంగళస్నానవిధులు
నడపఁ దొడఁగిరి బహువాద్యనాద మెల్ల
దెసల [1]నెఱపంగ మధురలాలసకు నంత. 61

ఉ. క్రొత్తగ నల్కఁ గస్తురిని గోమలి యొక్కతె యొక్క
వేదిక,ముత్తెపుమ్రుగ్గు వెట్టె నొకముద్దియ తద్దయు [2]వేడ్క
మీఱఁగఁ,బుత్తడిపెండ్లిపీట యొకబోటి రయంబునఁ బెట్టె
దానిపై,సుత్తరపుంజెఱంగులుగ నొక్కతె గప్పె విశుద్ధ
వస్త్రమున్. 62

---

1. నెసఁగంగ. 2. నేర్పు.

తే. పెద్దముత్తైదు వొక్కర్తుఁ బెండ్లికూఁతుఁ
గాంత లిరువురు తూర్పు మొగంబు గాఁగఁ
బెండ్లిపీఁటపైఁ గూర్చుండఁ బెట్టి నేర్పు
నెరయ సంపెఁగనూనె యంటిరి ముదమున. 63

క. ప్రేమమున సంభ్రమించుచుఁ
గామిను లంతటను బసుపు గలపినశుభగం
ధామలకముఁ బెట్టిరి మఱి
హైమఘటాంబువుల జలకమార్చిరి సతికిన్. 64

సీ. దడిమంపుఁ జేలలఁ దడి యొత్తి పసుపుకొం
గుల తెల్లపట్టుదువ్వాలువ గట్టి
తలవెంట్రుకలఁ బావడల నద్ది యద్ది శీ
ఘ్రమె తడియార్చి పుష్పములు ముడిచి
మలయజ మంగకంబులఁ బూసి ఘనవాస
నాశేషముగ నది నలిచి వైచి
పాలిండ్లఁ గుంకుమపత్రవల్లులు వ్రాసి
కమ్మకస్తురితిలకంబు దీర్చి
తే. ముగుద తొంగలిఱెప్పల మొదల మిగుల
సన్నమై కనుపట్టఁ గజ్జల మమర్చి
లాక్షఁ బాదాంబుజంబు లలంకరించి
యామదాశయతనయకు నతివ లంత. 65

సీ. తళుకుఁబిల్లాండ్లు [1]బబ్బిలికాయలును మట్టి
యలు వీర[2]మద్దెలు నందియలను

1. బొబ్బిలి; బిబ్బిలి (శ. ర.) 2. మద్దెలు (శ. ర.) ప్రాను.

మొలనూళ్లు నొడ్డాణములు నేవళంబుఁ బుం
    జాల[1]దండయు బన్నసరము మొగపుఁ
దీఁగయు నాణిము త్రెపుఁ బేర్లు సందిదం
    డలు సూడిగములు గౌడసరములును
గడియాలుఁ బెక్కుజోకలయుంగరములు ముం
    [2]గరయుఁ గోలాటంపుఁ గమ్మజోడుఁ
తే. చెవులపూవులు బవిరలుఁ జేరుచుక్క
కొప్పువలయును సవరించి రొప్పు మీఱ
భూషణములకుఁ దా నొక భూషణ మయి
పడఁతి యపు డొప్పెఁ గన్నులపండు వగుచు. 66

సీ. ఇట్లు కైసేసి యాయింతులు తజ్జన
    యిత్రిని బిల్చి నీపుత్త్రి సొబగు
లెస్సగాఁ జూడు మో లేమ మాచూ పొక
    లాగు నీచూపొకలాగు నీవు
రూపానుభూతినా రూఢి కెక్కినదాన
    వెవ్వరు నీపాటి యెఱుఁగ లేరు
రూపవిశేషంబు రూపింప ననుడు నా
    కొమ్మ నవ్వుచు నటు గొంత యెడగ
తే. నేగి తనకూఁతుసింగార మెల్లఁ బెక్కు
మాఱు లెగదిగఁ గ్రేగంటఁ బాఱఁ జూచి
"యింతకంటెను గయిసేయ నెవ్వ రింక
నేర్తు?" రనుచును వారల నేర్పు మెచ్చె. 67

1. దండయుఁబన్న. 2. గరయును గోలాటకమ్మ. (శ. ర.)

సీ. మెచ్చి యాచెలువంబు మిక్కిలిఁ జూడ్కికి
వెక్కసంబై తోఁప వెఱఁగుపాటు
గరము లోలోనన కప్పిపుచ్చుచు 'దృష్టి
దాఁకునో' యనుచును దల్లడిల్లి
'పువ్వుదండలనెపంబునఁ గొంత యిది మాటు
పఱచెద;' నని ముద్దుపట్టి యెఱుఁగఁ
దగ నొక్కచెంగల్వదండ ము న్నమరించి
యదిగుబ్బచనుఁగవయందు మిగుల

తే. వింత గాఁగ నొకానొకవిలసనంబుఁ
జూప నయ్యింతిఁ గడుఁ దాను జూడ వెఱచి
కడమపూదండ లెల్ల నొక్కటిగఁ బట్టి
వాల కపుడు సురాళించి పాఱవైచె. 68

వ. అట్టిసమయంబునం గళాపూర్ణుండును వివాహంబునకుం గట్టాయితంబై ప్రథమాగమాదిభూదేవసముద యాశీర్వాదనాదంబులును, వివిధపుణ్యాంగనాసంఘాతమంగళగీతగానస్వనంబులును, వందివైతాళికసూతమాగధస్తుతికోలాహలంబులును, సందర్శనసమయాపేక్షసామంతసేవా ప్రబోధ నాయాతవేత్రహస్తజనస్తోమవిస్తారితాలోకశబ్దంబులును, సర్వసర్వంసహాజనజనితజయజయశబ్దంబులును, శంఖకాహళభేరీపటహాఝల్లరీపణవ మర్దళతమ్మటప్రముఖనిఖిలవాద్యనిర్ఘోషంబులును మిక్కుటం బగుచు నొక్కమొగి నలుదిక్కులఁ బిక్కటిల్ల మిక్కిలియెక్కు డగువైభవంబున నగరు వెడలి శుభశోభనాభరణభరణాభి రామరూపంబున దీపించునౌపవాహ్యంబు

నారోహణంబు చేసి భాసమానాసమాననానాదేశభూమీశ
భూషాసంఘసంఘృష్టరేణుపటలంబులును, గరటిఘటా[1]కటత
టోత్కటస్యందమానదానధారాప్రసారంబులును సంకలితంబు
లగుచుఁ గుంకుమ[2]పంకాలంకారవాసీరనిర్వర్తితా విశేషసంవి
ధానంబునకుఁ బౌనరుక్త్యప్రసంగంబు నొసంగఁ గుసుమకి
సలయవిసరవిరచితనీగంధ్రనందనమాలికాబృందంబు పందిరి
చందంబునందపఱచుచునందిటప్రక్కలఁ దరణి కిరణమండలి
చండిమ బెండువడి యుండుటం జేసి వీసరపోనిచలువ చెలువంద
మకరందబిందుకందళి సందోహంబులపొందునఁ జంద్రికాసౌం
దర్యధుర్యం బగుచు విస్తరిల్లుసమస్తపరివారతారహారప్రభా
విభవంబునకు సముచితంబుగఁ బరిపూర్ణచంద్రమండలాయ
మానంబగుధవళాతపత్రంబు ధాత్రీజనంబులకు నేత్రోత్స
వంబు గావింప నింపులగుచు మిగుల దిగంతరాళంబునఁ బ్రబలి
గుబులుకొనుగంధసారగంధోపాయనంబులు పచరించి వెల
యుచు మలయపవనుండును దండతండం బై మెండుకొని
దశదిశలును గుసుమైకమయంబుల యనిపించుచు సుల్లసిల్లు
మల్లికాకుంద చంపకవకుళకురువకతిలకపున్నాగమాలికాశోక
ముఖ్యవిఖ్యాతవివిధసురభిప్రసూనమాలికలు కానుకలగుచుఁ
బొసఁగ వసంతుండును మునుమున్నుగాఁ గొలిచి చిత్తంబు
వడసియునికిఁ దనకు నవలంబముగఁ గోలు వభిలషించుతలఁపు
తోడఁ దోడుచూపెడుకొఱకుఁ జెఱకువిలుతుఁ డిరుగడలఁ
బౌజుదీర్చినశుకపికమధుకరప్రకరంబులగతి నతిశయిల్లుచున్న
యుభయోపాంతసంతతవితర్దికానిచయఖచితమరకతకురువింద

1. కర. 2. పంకసంకరాలంకారపన్నీరవీరనిర్వర్తితోర్వీసేచనవిధాన.

రాజవర్తహారినీలజాలంబులు నిజాలోకనాచరితంబులఁ జరితార్థంబు లగుచుండ నగణితవితానయవనికాది వివిధవిరచనోల్లసితపల్లవప్రసవతల్లజమ్లానిపరిహారార్థంబుగఁ దగువిధంబున [1]దీప్రభాగంబుల నిబంధించినమంచుతిత్తులతుంపర లతిసూక్ష్మంపువలిపెపయ్యెదలయొయ్యారంబున బాగుమీఱుచునికి [2]భోగత్వారాయాసపముచితవేషవిస్ఫురితపురలక్ష్మీవక్షోజసాక్షాత్కారసంతానంబునుంబోలెఁ బ్రతిగృహద్వారవేదికావిశేషవిన్యస్తపూర్ణకలశవిలసనానుభవంబెడ తెగక పొలుపుమిగుల నగురుధూపధూమస్తోమసంరంభదంభ జృంభితాంభోవాహసంభ్రమంబునకుసాఫల్యంబునాపాదించుప్రాసాదభాసురసువాసినీవారధారాయితలాజ వర్షంబుల సంగడిసంగడిగోల మెఱుంగులతెఱంగున రంగుమీఱుబంగారుజలపోఁతబెత్తంబులనటన ఘటిల్లఁగటికివారుసారెకు బరాబరిసేయుచు నేఁగుదేర జారుతరచతురిమతురంగలీలావృత్తవర్తితశ్రవణభూషణవినిర్ముక్తముక్తావర్గనిర్గచ్ఛచ్ఛవిగుళుచ్ఛంబులచేత నినుమడిముమ్మడి యగుచు రంజిల్లువింజామరలు మంజుహాసామృతసరోవరాయమాన గండస్థలసదేశంబులఁ గాశనీకాశంబులై ప్రకాశింప నాకాశమణి ఘృణిమతల్లికలయుల్లాసంబు నొల్లక యటువెనుక చేసినాళాగ్రంబునం దమ కభిముఖంబున మగిడి నిలిచినపుండరీకంబునకుం బుష్పంధయబాంధవంబును మకరందంబుమిసిమియుం బరాగంబుపసయు నసదృశంబుగా నొసంగుచువిశేషాధికతం బ్రకటించుముకుటమహానీలహీరచామీకరమరీచివీచికలవై చిత్రి లోచనపర్వంబు నాచరింప సమీచీన

1. దీప్రబంధంబుల. 2. రాగత్వారాసమయసముచిత.

సతతజయసుధాసేకంబున నాకులుఁ జిగుళ్లుఁ బువ్వులు మువ్వాంబులగుచు నామూలచూడంబుగానుప్పతిల్ల నొప్పుచున్నవియో యనంగ నప్రతిమరంగదంగుళీయకకంకణాంగదఖచితగారుత్మతపద్మరాగమౌక్తికప్రభల శబలిమబలిమి ప్రలబలబాహుస్తంభస్తంభముల జృంభణంబు నెఱపనపూర్వనిర్మలత్వయాచ్ఛాపేక్షసుంబోలె నక్షత్రమాలికలచేత బహిరుపాసితంబగుచు హృదయంబు ప్రకటీకరించిన ఖనీభూతకరుణారసరేఖభావంబున స్వభావనామసిద్ధవిశ్రాణితశోణమాణిక్యశలాకావిలోకన మోహనంబగుచు బాహాంతరంబునఁ గరంబుఁ గనుపట్టుచుండ నొండొంటిఁ గదిసినానావర్ణవిలసదవిరళ ప్రవాళజాలకసూన[1]సంపదలతోడిమతీఁగలుదడివడువున[2] బెడంగునడపెడు విచిత్రాంబరాభరణవిభూషితమృదుశరీరంబులును, దదగ్రభాగంబున శోభార్థంబుగాఁ దెరలినయరవిందపంక్తియోయనంగ సోయగంబునం బొగడొందునగు మొగంబులును, దదుపరి క్రీడమానకలహంసవిభ్రమప్రాచుర్యసూచనాచాతురీ ప్రబలంబు లగుకబరీభరంబులుగలిగి యొప్పారువారనారీజనశ్రేణీకటాక్షవీక్షణంబు లక్షుద్రసౌరభాతిశయసమాకృష్యమాణరోలంబజాలంబులుంబోలె వదనాంబుజంబునఁ బరిభ్రమింప నదభ్రవిభ్రమభ్రాజివాజినర్తనవర్తనోచ్ఛలితతచ్చరణకటక నాదంబులకు సహానువాదంబుగ నిజపాదమంజీరమాణిక్యలక్ష్మీకరపల్లవంబులు వినయవినమితపరిసరచర కురుకరూశకోసల మగధమచ్ఛిల్లకమత్స్యవత్సాది రాజకుమారుల చెక్కిళ్ళ నల్లనల్లనతాళంబులొత్త నత్యంతంబు నింపొందఁ జుం ఱిముందఁ ముందఱ భూభాగంబు నావ

1. సంతతులతోడి లేఁదీఁగలు. 2. నడలిడు బెడం.

రించుసమంచితరత్ననూపురపారిహార్యనిర్యాతనూతనప్రభాప
టలపరంపరలచేత నడుగులకు మడుగులొత్తుట నొప్ప గభీర
గమనంబుల నడచు గుడజీరకహరిద్రాది శుభద్రవ్య పరిపూర్ణ
భాజనరాజమాన హస్తప్రశస్తపురంధ్రీలోకంబు లోకపావ
నత్వంబునవిలోకనీయం బగుచు నొప్ప లోకాతిశాయి విభ
వాభిరాముండును, రామణీయక విశేషవిజితకాముండును,
గామనీయకాఖర్వసర్వగుణసంపదుద్దాముండుననగుచు నుచిత
గాంభీర్యగమనంబున మదాశయుని గృహంబున[1]కరిగె; నతం
డు నఖండవైభవంబున దవుదవ్వులన యెదుర్కోలు చేసె
నప్పుడొకించుకవడి యత్యంత సంభ్రమంబున. 69

క. చెలరేఁగి రెండుతోయం
బుల పేరంటాండ్రు చిత్తముల నెంతయు వే
డ్కలు మీఱఁ జల్లులాడిరి
తలఁకక యభినవశుభాక్షతవ్రాతములన్. 70

వ. ఆసమయంబున. 71

సీ. కడువేగమునఁ బెండ్లికొడుకు నెమ్మొగమున
కరిగె నడ్డమువట్టెఁ గురువిభుండు
హాయము [2]కేళ్ళుఱుకునో యని రెండుకడలందు
వాగెఁ బట్టిరి మత్స్యవత్సపతులు
జతన యెచ్చరిక యం చతిరయంబునఁ జేరి
కై దండ యిచ్చెను జేదిభర్త
యశ్వాలోచనముల కాత్మవస్త్రము కొంగు
మాటుగా నొనరించె మగధరాజు

1. కరిగిన. 2. క్రేళ్లు.

తే. "తమి నెదుర్కొలుసేయు మాతల్లి చెలుల
యక్షతలవాన సరకు సేయక చొరంగ
శత్రుశరవృష్టి గాదురా సామి" [1]యన్న
నవ్వెలుఁగందుగ్రమని నవ్వె నర్మసఖుఁడు. 72

ఉ. శ్రీలు దలిర్ప భూరమణశేఖరు నిట్లు మదాశయుం డెదు
ర్కోలొనరించి తెచ్చి మణికోమలపీఠిక నుంచి కూర్మి యి
ల్లాలు పసిండిగిండి గొని యాదటఁ దోయము వోయఁగాఁ బద
క్షాళన మాచరించి వరుసం జలిపెన్ మధుపర్కముఖ్యముల్.

మ. క్రమ మొప్పారఁగఁ బెండ్లిపెద్ద లిరువంకన్ వర్తిలంగాఁ బ్రగ
ల్భమనీషం బ్రథమాగముండు తమితో లగ్నాష్టకంబుల్ పఠిం
చి మనోజ్ఞం బగులగ్నవేళ శుభముల్ నేర్పించె శాస్త్రస్థితిన్
విమలశ్రీల మదాశయాత్మజకు మాణిస్తంభికిం బ్రేమతోన్.

క. మంగళసూత్రముఁ గట్టెఁ గు
రంగాక్షికి నంత నంగరాజేంద్రుఁడు పు
ణ్యాంగనల పెండ్లిపాటలు
మంగలికోళ్ళ మృదుగీతిమధురిమ నెనయన్. 75

సీ. ఇరువంకఁ జెలు లెత్తు లిడుచు నుబ్బింపంగఁ
జిఱునవ్వుతోఁ గొంతసిగ్గు వదలి
ఘనతరం బగు గుబ్బచనుదోయి మీఁది కెం
తయు మిటారింప హస్తంబు లెత్తి
కడుఁ దీఁగె సాఁగుచు బడుగునెన్నడుము మి
క్కిలిఁ గృశంబుగఁ దత్తఱిలుచు నిక్క

1. కాన నవ్వెలుఁగవుగ్ర.

ముత్తైదువలు దగ నెత్తుబంగరుపళ్లె
ముల ప్రాలు దోయిళ్ళ ముంచి ముంచి

తే. ప్రియుని చేవేగిరము నొకింతయును మించ
నీక సాటికి మాటికి నిందువదన
పొలుపు మీఱంగఁ దలఁబ్రాలు పోయుకడఁక
చూపరులచూడ్కి కొతవింతసొబ గొనర్చె. 76

ఉ. పావకుఁ డగ్రభాగమునఁ బ్రస్ఫుటకీలలఁ బర్వ లాజహో
మావసరోద్యతాం[1]జలిఁ దదంగన శోభిలె నందుకోఁగ హ
స్తావళి యెత్తి యాడెడుగణాధిపుముద్దులు చూచువేడ్క నిం
పావహిలంగ మీఁదఁ జలితాంజలిఁ బుట్టుభవానికై వడిన్.

చ. అలరుచు నాలతాంగి ప్రథమాగముపంపున లాజహోమ ము
జ్జ్వలశిఖియందు సల్పుచును జాలఁగ నొప్పె సమీరలోలకో
మలనవమాలికాతిలకమంజులపల్లవతల్లజోల్ల స
ల్లలితరసాలకోపరిగళత్కుసుమావళి నొప్పుచాడ్పునన్. 78

మ. చెలికత్తెల్ ధ్రువదర్శనంబుకొఱకుం జేముట్టి పల్మాఱు నె
త్తు లిడంగా మొగ మెత్తె నొయ్యనఁ దదస్తోకత్రపాభార
మున్, నెల దోడ్తోడన పైకిఁ బుచ్చుకొను చుక్కంబోలె
వ్రీడావతీ, తిలకం బాసతి నమ్రభావముఁ గ్రమోత్తీర్ణంబుఁ
గావించుచున్. 79

చ. "మివులఁగ సూక్ష్మమై మినుకు మిన్కు మటంచుఁ బ్రకాశ
మొందెడున్, ధ్రువుఁ గనుఁగొంటె యల్లదె యరుంధతిఁ
జూచితె" యంచుఁ దత్సమీపవిశదతారలం గుఱుతు

1. జలి పట్టు.

పల్కుఁ జెప్పుచు బోంట్లు తెల్పి తెల్పి వనితచేతఁ 'గంటి'
వనిపించిరి తత్సతి విన్కి రంజిలన్. 80

*వ. అంత. 81

సీ. కలవంటకములు బూరెలు తేనెతోలలు చాఁ
పట్లు మండెంగ లొబ్బట్లు వడలు
కుడుములు సుకీయలు కడియంపుటట్లు వె
న్నప్పాలు పడియంబు లప్పడాలు
పొంగరంబులు సొజ్జెబూరె లోఁగులు సేవె
లుక్కెర లరిసెలు చక్కిలములు
ఖర్జూరగోస్తనీకదళికాసహకార
ఫలములు కొబ్బెర పనసతొలలు
తే. తేనియలు జున్ను మీఁగడ లానవాలు
పానకములు రసావళ్లు పచ్చడులును
నాజ్యమొలువుఁబప్పులు కూర లనుపమాన్న
మపుడు ప్రజ నెల్లఁ దనియించె నహరహంబు. 82

†ఉత్సాహ.—
సురుచి భక్ష్యభోజ్యలేహ్యచోష్యపేయభేదముల్
ధరణి నెన్నిగలవు వానిఁ దగ ఘటించి యందు నె
వ్వారికి నెప్పుడెద్ది వలసె వారి కపుడ యది కరం
బరసి యిడుదు; రెన్నఁదరమె యచటి భోజనస్థితుల్. 83

వ. అది య ట్లుండె నంత. 84

సీ. వెలయ వియ్యా లంది వీడుకోళ్లు గుడిచి
నరఁ బువుల్ ముడిచిన నాపసాని

*కొన్నిటఁ గలదు. †ఈ పద్యము కొన్ని ప్రతులఁ గలదు.

యొజ్జన మొనరింప నుచితక్రమంబునఁ
బుణ్యాంగనల్ గడఁబ్రోలు చొచ్చి
పొలుపు మీఱఁగ నాకబలికృత్యములు దీర్చి
యావధూవరుల నెయ్యంబుతోడఁ
బూర్ణకుంభాంతరస్వర్ణరౌప్యంబు లొం
డొరులకంటె మునుపు నరయవృత్తి
తే. బుచ్చుకొనుటకు నెచ్చెలు లెచ్చరింపఁ
గరము లిడి యిరువురును నొక్కటియె దొరకఁ
బెనఁగులాడుచుఁ జిఱునవ్వు లొనరఁ బులక
లడరఁ గనిరి మిథఃస్పర్శనానుభవము. 85

తే. ఎల్లభంగులఁ జిత్రయై యెసఁగునట్టి
సతి కలాపూర్ణరాజసంగతిఁ దనర్ప
జగతికెల్ల మహోత్సవమగుచుఁ బరఁగె
నప్పుడావేళ మఱఁ డేఁచు టరిదిగాదె. 86

క. అనుపమ[1]హర్షశ్రీలం
బెనుపొందెడు పెండ్లికూఁతుఁ బెండ్లికొడుకుఁ గ
న్గొనుజను లప్పుడు దమలో
ననయముఁ బ్రముదాద్భుతంబు లావహిలంగన్. 87

తే. "కడుఁ గళాపూర్ణుఁ డనుకీర్తిఁ గన్న యాతఁ
డీసతివిశేష మెఱుఁగుట యెన్న వలదె?
యీమధురవస్తువును గొన నెఱిఁగెఁ గాన
మధురలాలస యనుపేరు మగువ కొనరు." 88

1. రూప.

ఆ. అని నుతించి రిట్లు ఘనసమృద్ధిని వివా
హంబు సంపతిల మదాళియుండు
పెండ్లికొడుకువెంటఁ బ్రియపుత్త్రి ననిపె న
నంతవస్తుతతుల నరణ మిచ్చి. 89

వ. ఇవ్విధంబున ననుపునప్పుడు సముచితలౌకికవైదికాచారంబు
లన్నియును విహితంబులు గావించి రూపానుభూతి తన
కూఁతుఁ బిలిచి యిట్లని బుద్ధి చెప్పె. 90

క. "సుముఖాసత్తిమణిస్తం
భమహాయోగీంద్రు లత్తమామలు నీకో
రమణీమణి! నీకోడం
ట్రము నెఱుఁగరు వారు యోగరసనిశ్చలతన్. 91

ఆ. అత్తమామ లన్న నాచార్యుఁ డన్న స
ద్ధర్మ మన్న నిష్టదైవ మన్న
నీకుఁ బతియె సుమ్ము నెయ్యంపుఁగూఁతుర!
యిది మహోపదేశ మెఱిఁగికొనుము. 92

క. దివ్యాంగన! యొఱపరి కడు
భవ్యచరిత నీదుసవతి; పతికంటెను సం
సేవ్య సుమీ! యాయమయెడ
నవ్యయభయభక్తివినయ వై యుండఁదగున్. 93

క. సౌందర్యవిలాసాదుల
యందునె తగులువడి యితర మరయనిమగవా
రుం దఱచుగఁ గల రయిన న
నిందితచరితములె సుమ్ము నీపతి కింపుల్. 94

ఉ. కొందఱు రూపసంపదనె కొందఱు సాధుచరిత్రశక్తినే
యెందుఁ బ్రసిద్ధలై పతుల కిం పొనరింతు రనూన మైనచ
క్కందనముం సువర్తనముఁ గల్గినఁ బెన్మిటి కేమిచెప్ప? నా
చందనగంధి జాదులు ప్రసాదముఁ గాదె చకోరలోచనా! 95

ఉ. కావున రూపయౌవనవికస్వరగర్వభయంబుచేతఁ గా
నీ విభుఁ డిచ్చు చున్ననల నెయ్యపుటాల నటంచు నమ్మి కా
నీ వినయాదు లేమఱక నీహృదయేశుఁ దదీయబంధుమి
త్రావళులన్ సపత్నిని యథార్హవిధిన్ ముద ముందఁ
జేయుమీ." 96

మ. అని డగ్గుత్తిక పెట్టుకొంచు ఘనపక్ష్మాంతర్నిరుద్ధాశ్రువై
యనుపం జాలక చాల కంపె సుతఁ గన్యారత్నముం దల్లి వీ
డ్కొనఁగాఁ జాలక చాలకంతమది[1] నెట్లో యొక్కచందాన వీ
డ్కొనిరొండ్; వేమఱపింపలేవు పతిభక్తుల్ మాతృవిశ్లేషమున్.

వ. ఇవ్విధంబున మధురలాలసాపాణిగ్రహణకల్యాణవైభవంబు నవధరించి కళాపూర్ణుండు గృహప్రవేశమహోత్సవానంతరంబున దేశాంతరాయాతరాజలోకంబు నస్తోకసత్కారవిశేషంబులం బరితోషంబు నొందించి తత్తద్దేశంబుల కనిపి యంతఁ దద్వధూతిలకంబు వికసితవదన లగుసకియలగుసగుసల వలన, 98

క. తన నవసంగమదిన మది
యని విని యుబ్బుచుఁ బ్రహృష్టయై మాటికి వ
చ్చినచోటికి వచ్చుచుఁ బో
యినచోటిక పోవు[2]చుండె నేమో కలఁకన్. 99

1. యెట్లో. 2. చుండ.

సీ. "మధురలాలస! నేఁడు మగనిపా" న్ననుచును
నిజకోప మీక్షించి నిలుచువారుఁ
"కోప మేలె? ఫలించెఁ గోర్కి నీ"కని తన
యెదురువ్రేతలకు మా ఱలుగువారు
"మాయమ్మ యివి కల్లమాట; లింతియె నీవు
నైకోకు" మని శాంతి గఱపువారు
"నిప్పటనుండి మాకేల? యప్పుడు చూచె
దివ్వార్త నిజ" మని నవ్వువారు
తే. "నిజ మయిన నేమి యనఁగదే! నీవు వెఱవఁ
దఱుముకొని వచ్చుచున్నారు తరుణి వీరు
సారె" కనువారు నై బోంట్లు సరసగోష్ఠి
సలుపఁగా నాఁటిపవ లెల్లఁ జెలువ గడపె. 100

క. అంతటఁ[1] దలదువ్వి గడుఁ
వింతగ సింగారములు ప్రవీణతఁ జెలు లా
కాంతకుఁ జేసిరి లజ్జా
క్రాంతత నొల్లమి నటింపఁగాఁ దమబలిమిన్. 101

సీ. ఇట్లు సింగారించి యెదుట నద్దము వెట్టి
'చూచుకో' మ్మన లజ్జఁ జూడఁ గొంకు;
జెలు లెడఁగాఁ జన్న నిలువుటద్దముఁ జూచి
కొనగోర నటు దిద్దుఁ గురులు విరులు;
నంత వా రేతేర 'నెంతసూక్ష్మగ్రాహి
యిది?' యంచు ముకురపరీక్ష నెఱపు;

1. దలయంటిగడుఁ.

నాయలంకారరమత్స్య చెదరకమున్న
యధిపుఁడు తనుఁ జూడ నాత్మఁ గోరు;
తే. సిగ్గుకతమున సకియలచేర్పు [1]వాని
చనువుఁ బరికించుతోడవులయునికిమట్టు
మచ్చు మర లేకయుండ నేమఱక రోము
మిగుల మేగరగరిక నామెఱుఁగుఁబోఁడి. 102
చ. [2]అసదృశభూషణాన్వితవిలాసవిచిత్రత నొప్పె నాసము
ల్లసితసువర్ణవర్ణగృహాలక్ష్ములచెక్కిళులో యనంగ నిం
పెసఁగెడు నిల్వుటద్దముల నేణమదాదివిచిత్రలోచనా
రసమయపత్రవల్లరులప్రక్రియతోఁ దనసీడ యేర్పడన్. 103
శా. ఆసౌభాగ్యవతీవతంస మొకయేకాంతప్రదేశంబునం
బూసెజ్జ విహితోపవేశ యగుచుం బొల్పెందెఁ బత్రావళీ
న్యాసప్రచ్యుతభీత్యధోఘటితహస్తాంచత్కపోలంబుగా
న్యాసింగామునినిల్వుటద్దమునకుఁ సౌందర్యముల్ డిందఁగన్.
ఆ. ఇవ్విధమున నామృగేక్షణ యేకాంత
వర్తనమున నుండి వరసమాగ
మావిలంబసిద్ధి కభిలాష మెంతయు
మహిమఁ బొలయఁ దనదుమానసమున. 105

చ. విభుఁ డిఁక వచ్చు టెప్పుడొకో? విఘ్నము లే మయినం
ఘటిల్లునో, యభినవకౌముదీయుతము లైనవి? యాకెకు నాదు
సంగమం,బభిమత మాట కూడద యొకప్పుడు? నట్టిది గాని
నాఁడు దుర్లభమ; గణించునే సురవిలాసినివల్లభుఁ డన్య
కాంతలన్? 106

---

1. వాని చనును. 2. లసదురు; లసితవిభూష.

చ. తనకడ కేగినప్పుడు పదంబుల కేఁ బ్రణమిల్లి నవ్వరాం
గన కృప గల్గినట్లు కడు గారవ మొప్పఁగఁ గౌఁగిలించుచుం
"దనరుము చాల నైదువతనంబున" నంచు నొసంగె దీవనల్
తనకును వాంఛితంబ యిది; తత్కృపభంగులు నమ్మవచ్చునే?

చ. అదియును గాక యా త్రిభువనైకసమాదరణీయరూపసం
పద గలవల్లభుం గలసి భవ్యసుఖంబులు గన్నయింతి తా
మదిని సహించునే నిమిషమాత్రముఁ బాయఁగఁ; బాయకుండఁ
ద, త్తదుచితనీతు లెప్పుడును దప్పక పన్నుచునుండుఁగాకిలన్?

శా. లోకుల్ కాముఁడు కాముఁ డంచుఁ గొలఁదుల్ రూపింప
కాయుత్తమ,శ్లోకుం బోలిచినం 'గతానుగతికో లోకో'
యటం చుండుటల్, గాక ట్లాతఁడు నొప్పునే నఖిలదృక్ప
ర్వంబు గా కున్నె? ర,మ్యాకారుండఁట శంభుసృష్టి కహహా!
యామంట రప్పించునే? 109

మ. తరుణీశాతకటాక్షవీక్షులకొనల్ దార్కొన్నచోట్లుం బలె
న్నురుశోభావిభవాకరంబు లగుచున్ రోమాంకురస్థానముల్
పురఁగన్ ముట్టినఁగందునో యనఁగడుం బొల్గాఁజుచున్నట్టియా
ధరణీనాథు మెఱుంగుఁ జెక్కిళులు నేత్రప్రేమపాత్రంబు లై.

మ. పరమానందముఁ బొందఁజేయుచుఁ గడున్ భాసిల్లు నాభూపశే
ఖరునేత్రాంబుజకోణశోణరుచిరేఖల్ నిత్యలక్ష్మీగుణా
దరణాధీనకనీనికానవమిళిందస్పందసందర్భని
ర్భరనిక్షిప్త పరాగనిర్గళనమార్గభ్రాంతి యోగ్యంబులై. 111

శా. మారుం డద్భుతశంఖ మొక్కటిని సంపాదించి దోర్మధ్యక
స్తూరీచర్చ నెపంబునం దనదు కేల్ దోఁపన్ సువర్ణత్వశో
భారిప్సన్ శశి కెత్తిచూప నతఁ డత్యంభోదుఁ డై చేరి యిం

పారం బట్టుటఁ దోఁచుఁ దద్గళముఁ గేశౌఘంబు మోముం
గనన్. 112

మ. శమగాంభీర్యధృతిక్షమార్జవదయాశౌర్యప్రమోదాదికో
త్తమనానాగుణరత్నకోశనిలయోదగ్రత్ఫాంచనద్వారబం
ధమహాస్తంభదనూనబాహుఁ డగునాథాత్రీశువక్షఃకవా
టముపై నెప్డొకో గందపట్టిగతి నుండఁ నాదు కేల్ చేర్చుటల్?

క. ఏలిక రైయె తను రాజొకఁ
డేలఁగ మని యునికి మెచ్చు కేమో [1]యల తా
రాళియుగ మఖిలరాజశి
ఖాలంకృతి యయ్యె మదధిపాంఘ్రినఖములై. 114

తే. ఆలలితచరణము లొత్తు కేలు కేలు
కోర్కెఁ దద్వక్షమునఁ జేర్చుకుచము కుచము
దివుటఁ దద్రహఃకథ వినుచెవులు చెవులు
పలుకు లేల? తద్రతిఁ గన్న బ్రదుకు బ్రదుకు." 115

చ. అని తలపోయుచుఁ "నిజవయస్యలు పిల్వఁగ వేళయైన నం
దునికి యెఱుంగ కెందరయుచుండెదరో తను!"నంచు లేచిపో
వ నలరుఁబోడి యించుక ప్రవర్తిలునంతన వేడ్కతో సఖీ
జను లరుదెంచి రచ్చటికి సంభ్రమ మొప్పఁగ నల్ల నవ్వుచున్.

వ. అందు నొకప్రౌఢ యగుసకి నయంబుతోడ. 117

సీ. "ఓచెలి యిక్కడ నున్నదానవె?" యంచు
నల్లన డాసి వాలారుగోళ్ల
నూరక ముంగురు లొకచోటు దువ్వి పా
పట చేరుచుక్కసంఘటన యరసి

---

1. యొక తా.

శ్రవణభూషల లేనిరవవారఁ దుడుచుచు
"నిది వేళయఁట హృదయేశుసేవ
కేతేరవలయును రా తడయక" యంచు
నొడివి యొక్కించుకతడవు నిలిచి
తే. యింతి యామాట కేమంటి? వీ వెఱుఁగని
నీతి లేదు; ప్రియుం డదె నీదు రాక
కెదురుచూచుచు నున్నవాఁ డిచ్చ యెఱిఁగి
చనుట దగుఁ గేళిగృహమున" కనుచుఁ బలికె. 118

ఉ. పలికిన మాఱు పల్కక త్రపాభరనమ్రముఖారవింద యై
జలజదళాక్షి యొప్పెఁ దనచన్నవఁ గన్గవడాలు పర్వఁగాఁ
గలయఁగమంచిగందమునఁగస్తురిఁ దత్సమయోత్సవాంగమం
గళకలశార్చనాఖ్యశుభకర్మము సల్పెడుపొల్పు దోఁపఁగన్.
చ. ఆగతి నున్కి చూచి సఖు లందఱు "నేమిటు వచ్చుటేమి? నీ
లా గిది యేమి? యింతి కిది లక్షణమే? చను దెమ్ము లె" మ్మనన్
హ్రీగరిమంబు నాఁపుచు నొకించుక లేవఁగఁబూను మానునా
లోఁ గొదకొన్నసిగ్గునఁ జెలుల్ బలిమిందను [1]దివ్వఁగోరుచున్.
వ. అంత నొక్కమిక్కిలి ప్రగల్భ యగుముగువ మిగులఁ జనవు
[2]వారసి. 121

మ. "పొది రై నాథులుఁ దారుఁ గాఁపురము లింపుల్ మీఱఁగాఁ
జేయుచుం, గడు పెండేసికొమాళ్లఁ గూఁతులఁ దగం గన్నట్టి
యిల్లాండ్రకున్, మది లజ్జాదులు లేవె నీకు బలె? సన్మానంబుతోఁ
జక్క వచ్చెదో యేమేఁ గలదే?" యటంచుఁ దిగిచెం జేపట్టి
యాయంగనన్. 122

1. జేర్చఁ. 2. మెఱసి.

వ. అయ్యవసరంబునం గళాపూర్ణుండు తదాగమనంబున కెదురు చూచుచుండి వారిగజిబిజి కొంతచేరువను వినంబడినం బ్రేయసీవిలోకనోత్కంఠ యాఁపలేక లేచి వచ్చి కౌతుకం బడర గవాక్షమార్గంబునం దద్రూపలావణ్యావిలాసంబునిరీ క్షించుచు నచ్చెరువంది యాపాదమస్తకంబుం గ్రమంబునం బరికించుచుఁ దనమనంబున. 123

ఉ. "క్రిందను మీఁదనుం బడి యకించిదసూయఁ బెనంగులాడు న ర్ధేందుఁడు నుల్లసద్బలసమృద్ధతమిస్రముఁబోలెఁ జాలఁ జె న్నొందెడుఫాలముం గరియుఁ ాణ మఱిపాపటముత్తియంపుఁ జే రుం దులకించుకస్తురియు రూఢిగ బాహులలీల నొప్పఁగన్.

ఉ. ఎత్తినగోలగా మదనుఁ డేసిన వే చని వచ్చునర్ధచం ద్రోత్తరబాణమో యనఁగ నొప్పెడుఁ బాపటతో లలాటమా యుత్తముఁ డంత దానిఁ బడకుండఁగ విల్నిడు వెల్ల గౌతుకా యత్తతఁ దన్ముఖంబునకు నానెనొకో యన నొప్పెడుం బొమల్.

లయవిభాతి.—

తనపడగకై భువనమున వెదకఁగాఁ జనిన

వినుతములు రెండు దొరకినను మరుఁ డందుం

బెనుగడఁక చూడ మొగమునెడుహాసితామృతపు

ఘనసరసిఁ బాఱవిడిచిన సమత నొండొం

టిని దఱుములాడునయననిభశుభమీనముల

కును బతనకృత్యవధి పనుప ఋప మధ్యం

బున నిడినచంపకపుఁగనదిషుధియో యనఁగ

వనితవరనాసపస [1]నలరెడు నిరూఢిన్. 126

---

1. దనరెడు.

క. సముదాత్తమీనసంచా
రమునఁ దోలంకుచును ముఖసరస్సున లావ
ణ్యము వెల్లివాఱఁ గ్రేవల
నమరించినపిల్లకోలఁకు లంగనవీనుల్. 127

తే. ఒనర మకరధ్వజుండు చేర్చినతదంక
విలసనముతోడఁ జిన్నిలేఁదళుకుటరిగ
బిళ్లలో యన మకరిస ముల్లసత్క
పోలఫలకంబు లమరెను బాలికకును. 128

మ. [1]శిరసందం బరయం బరాత్ములకు నీశీతాంశుబింబాస్య వా
తెర బింబప్రతిబింబభావము సమర్థించున్ నిరూఢంబుగా
వరబింబానుభవంబునుం బలె నధోవాప్తిన్ విశుద్ధామృతం
పురసం బానుచునేశుకాదులుబలెన్ మోదింతుఁజిత్రంబుగన్.

తే. సంజఁ గెంపారుసన్నంపుజలదరేఖ
యందు నొక్కింత మినుమిన్కుమనుచుఁ దోఁచు
చిన్నితారలగతిని రాజిల్లుచున్న
చెలువపలుమోవిమఱుఁగునబలుకుబడిని. 130

చ. ప్రతినవచారుకేసరపరాగశలాటుమిళిందబృందచి
త్రితకుహాళీయుగంబుగతిఁ గ్రేవలఁ గర్ణకలాపరత్నని
గ్గతరుచిమంజరుల్ దనరఁగాఁ గ్రముకద్రుమకంఠలక్ష్మికిం
బ్రతిభటవృత్తిఁజూపెడునుభామినికంఠముసొంపుపెంపుతోన్.

సీ. లీలమై గదియ నిల్పినపైఁడితమ్మి మొ
గ్గలనాళయుగ మన నలరుకొను

1. సిరిచందం.

నవి ప్రేఁగుచేతఁ దిర్యఙ్ముఖంబునఁ గొంత
నతిఁ జెందె ననఁగఁ జన్గవబెడంగుఁ
బొలుపొందుతన్నాళముల సంధిరేఖ యే
ర్పడుచోటు బలె రోమరాజిపొలుపు
నొండొంటిఁ బాసి పోకుండ దానికి నంట్లు
వైచిన చందాన వళులసొంపు

తే. నొప్పుచున్నవి యేమని చెప్ప నౌర
చాల నన్నివి కలఁచుట సముచితంబ
కాముసకు బొట్టికోలలు గావె నాళ
ములఁ బ్రకాశించుతామరమొగ్గ లరయ. 132

చ. అనుపమముల్ రతిస్మరులయాటకు నర్హము లంచుఁ గప్పి పె
ట్టినపువుబంతు లీసతికడించిచనుంగవ; తేంట్లు క్రేవలం
దును జొరకుండఁ జేరిచినతోరపుసంపఁగిపూవుదండ లీ
వినుతభుజంబు లాతుదల వేడ్కకు నిడ్డచిగుళ్లు హస్తముల్.

తే. అతివయవలగ్నయష్టిఁ బెంపారు నాభి
మురువు కాంచనస్రుగ్బిలమో యనంగ
నుల్లమును నెల్ల హరియించుచున్న దౌర
యతనుశిఖియందు ప్రేల్వ హవ్యమునుబోలె. 134

ఉ. మానవతీతవంసము సమగ్రనిబంతవిజృంభణంబు జం
బూనదిసైకతస్థలముపొల్పు వహించుచుఁ జాల నొప్పెడుం
బై నునుమంచువోలె వెలిపట్టుముడుంగు బెడంగు చూప నా
పై నవసారసాళిపరిపాటి నుదంచితకాంచి మించఁగన్. 135

తే. అతనితోడలును జఘనంబు [1]లరసి చూడఁ
గోమరు మీఱెడుజమిలితొండములశిరసు
తోడివలరాచవారి యద్భుతపుహస్తి
యగ్రభాగంబు చూపఱ కాత్మఁ దోఁప. 136

మ. ప్రమదారత్నముజంఘ లింపెసఁగెడుం బ్రాఘ్మాయమానంబులై
సమనోజాతసువర్ణకాహళికలో నా; వానిఁ బూరించువా
రి మెఱుంగుం [2]గురుగుబ్బలో యన శుభశ్రీనొప్పెడుం గుల్ఫ
దేశము; లాపైఁ బిడికిళ్ళు నాఁ గనకభూషాపంక్తి యింపా
రెడున్. 137

చ. జలజదళాయతాక్షి మృదుచారుతరప్రపదద్వయీవిని
ర్మలరుచి [3]గల్లుగల్లుమనురత్నపుటందెలమ్రోఁత జృంభణం
బుల నవకంపుఁగచ్ఛపముఁ బోల్పు నదల్చుచు గెల్పుఁ దెల్పెడుం;
గలుగునె యింక దీనికి జగంబులలో నుపమాప్రసంగముల్?

చ. అకలుషతార లేతదబలాంఘ్రిని బట్టినతమ్ములన్ నఖా
త్మకతను గొల్చి పాయ; విధిధర్మమ! యీజలజంబు లాదిఁ దా
రకముల [4]రాజు రాజు గ్రహరాజు కరం బిడనొప్పు పెంపుతో
సకలజయస్మరోదయము సల్పుట తెల్లమ నాకు నిత్తఱిన్. 139

తే. అతనుదశదిశావిజయకీర్త్యంకురముల
మీఁద మునుపుగ వెలువడి మెఱయువిత్తు
లతివపదనఖములు వానియంతికమునఁ
జలువ కిడినలతావిశేషంబు మేను." 140

క. అని వర్ణించుచు మిగులన్
మనము తదాలింగనంబునకుఁ దమకింపన్

1. నరసి. 2. జిబు. 3. ఘల్లుఘల్లు. 4. రాజ రాజు.

జనపతికోరె నవిఘ్నత
ననయముఁ గొనసాగి రాఁ దదాగమనంబున్. 141

ఉ. ఆయెలనాఁగ యంతటఁ దదాలయసన్నిధిఁ బేర్పులజ్జపెం
రాయిడిచేత బొంట్లను గరం బలయించెను సాగిపోక భూ
నాయకుఁ "డేమి యప్రియ మొనర్చితి నీకును దోసకారి సి
గ్గాయుడికించెదింత ననుఁగాంతను రావిడ?" కంచుదూఱఁగన్.

క. అంతటఁ దద్గృహదేహళి
చెంతకు నయ్యింతి చేర శీఘ్రతఁ జని భూ
కాంతుఁడు దనపానుపుపై
సంతసమునఁ బొదలుచుండె శయనించి తగన్. 143

వ. అంత. 144

ఆ. "ఓసి వెఱ్ఱిపడుచ యూరక రమ్ము పె
నంగ కెదుట నదె కనుంగొనియెడు"
ననుచు నొయ్యఁ బలుకుచును జూపెఁ బ్రియు నొక్క
ముగుద కేల నోరు మూసికొనుచు. 145

క. అడుగులు తడఁబడఁ బులకలు
పొడమఁగ సఖి వెనుక కొదుఁగఁ బోవుచు నరసె
న్నెడ మలఁచి పడఁతి యప్పుడు
కడగంటివిలోకనమునఁ గాంతునియునికిన్. 146

సీ. రేఖలై మీఁదటి రెప్పలయొప్పు ప
న్నాగంబు కడపళ్ళ బాగు నెఱప
నరిదిపట్టుపడాలయంచులగతిఁ గ్రింది
పక్ష్మమాలికలు చూపట్టుచుండ

వెలయింపఁ బన్నాగములకుఁ బై నడిన య
 బ్బురపుదండెలుపోలె బొమలు దనర
నొఱగులదెసఁ దోఁచుచున్నట్టిశిరముల
 బలెఁ గనీనికలు కొల్కులఁ దలిర్ప
తే. శుభ్రభాగముల్ బిగియముసుంగు దన్ని
యొసఁగుపెఱమేను లన నొప్ప నెదురఁ బదుర
తిస్మరులయందలము లనఁ దృష్టి పొలిచె
వెఱపుతో నింతి క్రేఁగంట విభుని నరయ. 147
తే. అంత మరలంగ మరలంగ [1]నతివఁజెలులు
బలిమిఁ బొదువంగఁ బట్టి లోపలికిఁ దెచ్చి;
రప్పు డొకబోటి నృపునిపాదాంతికమున
రెండుసందిళ్లు పట్టి కూర్చుండఁ బెట్టె. 148
ఆ. పెట్టి "యాలతాంగి ప్రియునంఘ్రు లొత్తు; మ
ట్టిట్టు పెనఁగితేని యొఱుఁగుదుఁగద!"
యని నృపాలుఁ జూచి "యటు పాదమిడఁగ ద
య్యా! పరాకుమాని" యనియె నగుచు. 149
క. అని తచ్చరణంబు విలా
సినియూరువులందుఁ జేర్పఁ జేసి బలిమి నా
వనజముఖిచేతఁ బట్టిం
చెను; సంవాహన మొనర్పఁ జేసెఁ గ్రమమునన్. 150
సీ. [2]"అదె యొవ్వరే పిలిచెదరు న; నొన్నే యేమొ
 యరసి వచ్చెద" నంచు నరిగె నొకతె;

---

1. నపుడు చెలు. 2. అదియెవ్వరే పిలిచెదరునన్నదియేమొ యరసి... సురిఁగె. (ప్రౌఢవ్యా. శబ్ద.)

"చిలుకయాఁకలిని దర్శింపరైతిరే; యదె
కూయుచున్నది." యంచుఁ బోయె నొకతె;
"మనజాలవల్లిక మఱచి వచ్చితిఁ; గొంచుఁ
జనుదెంతు నిదె" యంచు జాఱెనొకతె;
"యదివోయి యెంతసే పయ్యెఁ జూచితె? తోడు
కొనివత్తు నే" నంచుఁ జనియె నొకతె;
తే. "యందఱును బోయెదరె నేను నరుగుదెంతు"
ననుచు నొయ్యనఁ బల్కుచుఁ బెనఁగి లేవ
మధురలాలస నప్పుడు మనుజవిభుఁడు
పదము[1]నఁ దదూరుభాగంబు లదిమిపట్టె. 151
ఉ. లేవఁ బెనంగ[2] వెండియును లేమ విభూషలుమ్రోయఁ దోడనే
యీవిధి మ్రోఁత లైన శరదిందుముఖీ! వినువారు నిన్ను ప్రీ
డావతి యండ్రె?" యంచుఁ దను డాయఁగ హస్తము పట్టి
కొంచు గో,త్రావిభుఁ డొయ్యఁ బల్కెఁ జెవి దండఁ బెనంగఁ
దలంక [3]నింతియున్. 152
చ. "కదలఁగ రా దొకించుకయు ఘల్లున మ్రోయఁగ"నంచు నంది
యల్, మొదలుగఁ గొంతసొ మ్మపుడు ముద్దియ యొయ్యన
కీ లెడల్చి మెల్పొదవఁగ నూడ్చి వల్లభుఁడు "నోసతి యా
యితపాటు లెస్స" యంచు దయితతోఁ గపోలములు
సోఁకఁగ మంతన మాడె నవ్వుచున్. 153
వ. అప్పుడు. 154
ఉ. ఏపలుకుం జెవిం బడఁగ నీక పెనంగుచు మోము దప్పగాఁ
బాపుచుఁ ద్రోపు లాడుసతి పాణితలంబుల మేళనంబ యు

1. లఁ దదూరు; నం దూరు. 2. వేఁడియు. 3. నెంత.

ర్వీపతి కింద్రభోగమటు వేడ్క నొనర్ప ముఖాబ్జముం గడుం
[1]బాపకయాలకించుటయె బ్రహ్మసుఖోదయమయ్యెనయ్యెడన్.

సీ. ప్రథితమిథోరాగకథలమంతనముల
హృదయంబులోపలిబెదరు దీర్చి
సవ్యాజకృతకుచస్పర్శాదిలీలల
నంగాంగమేళన మలవరించి
జిలిబిలినెయ్యంపుఁజిట్టకంబులచేత
నెలనవ్వు చెక్కుల మొలవఁ జేసి
లజ్జాపదంబు లల్లన మాటిమాటికిఁ
జెనకుచు నొక్కింత సిగ్గుపఱచి

ఆ. యపుడుకుసుమసాయకాగమాధ్యయనాధి
కారసిద్ధిఁ గొంత కలుగఁ జేసె
నావసుంధరాధిపావతంసుండు రూ
పానుభూతితనయ కాదరమున. 156

తే. వరునిచిట్టంటు చేఁతలఁ గరము ప్రేమ
మెఱుపువోలెఁ దళుక్కన మెఱచుఁ గాని
నెలఁత సిగ్గనుమొగిలు లోనిలువలేద;
యదియు మిక్కిలి నింపయ్యె నతనిమదికి. 157

ఉ. భీతియు లజ్జయుం [2]దనరఁ బెంపఱి డాఁగుమనోజుఁ దేర్చి ధా
త్రీతలనాథుఁ డంగనమదిం దలచూపఁగ నట్లు సేయ వాఁ
డాతనికిం బ్రియాసచివుఁ డై సతినీవి వదల్చెఁ; బాదుకో
నాతని నిల్పె తేఁడు ప్రియయాత్మఁ గరంచుచుఁ జుంబ
నాదులన్. 158

1. బాపఁగవాల. 2. దఱుమ.

వ. ఇవ్విధంబున. 159

ఉ. మిక్కిలి మిక్కుటం బగుతమిఁ రతికిఁ సతి నూలుకొల్పుచుం
జెక్కిలి నొక్కి చుంబనము చేసి కవుంగిట నోలలార్చి తాఁ
జొక్కుచుఁ జొక్కఁజేయుచుఁ బ్రసూనశరాసనఖేలనక్రియ
ల్పెక్కు తెఱంగులంజలిపెఁ బ్రేయసియింపుకొలందినంతటన్.

క. దినదినమున కతివమదిఁ
ఘనగరిమఁ మరుఁడు తఱుమఁగా రతులతఁరిఁ
దినదినమునకుఁ గృశించెను
గనుకనియును ద్రపయు నిరవకాశతఁబోలెన్. 161

వ. అప్పుడు. 162

మ. చనుక ట్టంటఁగనీక మోవికి ముఖస్పర్శంబు గానీక తా
గనయంబుఁ గ్రహియింపనీక జఘనక్రాంతిం బ్రవర్తిల్లనీ
క నితాంతంబుఁ బెనంగుటల్ క్రమమునం గంజాక్షి వేసారిన
ట్లొనరఁ మానుచు వేడ్కఁ దేల్చె నృపముఖ్యుం గొన్ని రే
లంతటన్. 163

సీ. పరిరంభరోధంబుపైఁ బరాకునఁబోలె
నధరపానంబున కనుమతించి
నెమ్మోవి [1]నిడ్డఁ జింతిలుపరాకునఁబోలె
గోరొత్తులకుఁ జనుగుబ్బ లొసఁగి
కుచకళికలు చూచుకొనుపరాకునఁబోలెఁ
గటివస్త్రహృతి కవకాశ మిచ్చి
నీవి క్రమ్మఱఁగఁ బూనెడుపరాకునఁబోలె
జఘన మంటుటకును సమ్మతించి

1. పీడఁ జిం.

తే. చెలువ తనలజ్జ చెలిమియుఁ జెడక నడవఁ
దద్విరోధి యైనట్టిచిత్తజునిపనియు
హారువు సేయుచుఁ గొన్నినా ళ్లాత్మవిభుని
హృదయవృత్తికి నొకవింత యింపొనర్చె. 164

చ. కపటపునిద్రవోవుతఱిఁ గౌఁగిట నానుచు మోవిమోవిఁ జే
ర్చుచును గొన్నిరాత్రులు వరుం దనియించె లతాంగి
యంతఁ దత్కపటముఁ గాంచియుం గననికైవడి నట్లొ
యొనర్చి కొన్నిరేయిలు దతఁ డాఁపలేక నగ నల్లన తానును
నవ్వె వేడ్కతోన్. 165

ఉ. అల్లన యంతఁ బ్రేమవిభవాతిశయంబున లజ్జ నోర్చుచుఁ
వల్లభుచేతు లాఁచుతఱి నవ్వులుఁ బల్కులుఁ బూనె నంత "నే
నొల్లకయున్న మానవిపు డోర్చుమ నీవిది"యంచు నవ్వుచుం
బల్లవపాణి యొత్తె మునిపంట నిజేశ్వరుమోవి నయ్యెడన్.
* ... ...

ఉ. "చెప్పినయట్లు [1]సేయ నిఁకఁ జెల్వ! కరంబుఁ బెనంగితేని నేఁ
జెప్పెదసుమ్ము నీ విపుడు సేసిన వాతెఱగంటి బోటితోఁ
దప్పక" యంచు వల్లభుఁడు దగ వెఱపింపఁ దలంకినట్ల తా
నప్పతికోర్కి దీర్చె సతి యర్థి మెయిం బురుషాయితక్రియన్. 168

వ. అందు.

సీ. పాలిండ్లు ప్రియపడి పతి చూడ లజ్జఁ ద
ద్వక్షస్థలంబుపై వ్రాలి వ్రాలి
మగుడఁ ద న్వేడుచు నెగనెత్తి పట్టఁ గా
ముకునతు లిరుగేల మూసి మూసి

* వ. అంత. 1. చేయ కిఁకఁ.

"యిం కం జూడం గప్పితి నిదె" యంచుం జనుముకు-
లతేఁడు పాణులనంట నలఁగి యలఁగి
"కటిభార మెగయ నెత్తుటకుఁ దోడ్పడియెద"
నని చాఁపఁ బతిచేతు లాఁచియాఁచి
తే. తనదు గోప్యాంగముల దాఁచికొనఁగ రామి
యరసి కెలనికి డిగిపోవ మరలి మరలి
కొమ్మ పుంభావరతి కాడిఁ గొంచెఁగాని
కోలఁది యెఱుఁగదె మది దొరఁకొన్న వెనుక. 169
సీ. తరళితతాటంకధాళధళ్యంబులు
మెఱపుఁదీగలరీతి మెరయుచుండఁ
బరిగళన్మల్లికా ప్రసవవిలాసంబు
తరుణబలాకలసరణిఁ బరఁగ
నతిరభసచ్ఛిన్నహారమౌక్తికములు
వడగండ్లచందంబుఁ గడలుకొలుప
నూర్పుగాడ్పులతోడ నోలిమైఁ బర్వఘు
ర్మకణోదయంబు వర్షంబు గాఁగఁ
తే. గాంతకబరీభరం బను కారుమొగులు
వితతముగ నంతకంతకు విచ్చియఁబొత్తె;
దన్నుఁ గని సుమాళించుచు ధవునిహృదయ
నవమయూరము చెలరేఁగి నాట్యమాడె. 170
చ. దరముకుళద్విలోచనము దార్ఢ్యదుదంచితకాంచినాదముఁ
విరమదురోజవల్గనము విస్ఖలదూరుకముం గళానిరి
త్వరమణితంబునై సతిరతంబు తదాత్వగతస్పృహోపునః
పురుషితపూరితం బగుచుఁ బొందెఁగడుం బరిపూర్తినంతటన్.

వ. ఇవ్విధంబునం గ్రమప్రవర్ధమానకందర్పదర్పశిల్పంబుల నొప్పు
నప్పడంతితోడి క్రీడల నాపుడమిఱేఁడు వేడుకం బ్రవర్తిల్లు
చున్నంత. 172

ఉ. పాటిలేఁ గృష్ణధర్మ మొకపాటిగ నంత వసంతకృంతనో
చ్చాటితహేతిసంపదల సత్వరిసవప్రదరప్రతాపసం
ఘాటవహుతాశనోల్ముకనికాయమతి ప్రతిపాదనోదయ
త్పాటవపాటలాపటలపాటలితోపవనావనీక మై. 173

సీ. కమలసౌగంధికగంధవాసితసర్వ
దిక్కంబు లగుకేళిదీర్ఘికలను
బన్నీటితుంపరఁ బరఁగించుధారాగృ
హంబుల ఖేలనాడంబరముల
వెలఁది వెన్నెలలఁ జిప్పిలుచంద్రకాంతంబు
మేడలమీఁదిసంక్రీడనములఁ
జెంగల్వరేకులసెజ్జల నొప్పు క
ర్పూరవేదికలవిహారములను

తే. వలిపెచెంగావులను ముత్యములతొడవుల
మల్లెపూవులదండల మలయజాంగ
రాగముల సంతతము ననురాగ మమరఁ
గడపి రాదంపతులు గ్రీష్మకాలమెల్ల. 174

ఉ. అందము గాఁగ నంతట ఘనాగమకాలము చాల నొప్పె ని
ర్నిందితగంధబంధనవనీపవనీకమనీభవన్నిజేం
దిందిరబృందముత్తనళినీమలినీభవనాగతారసా
స్పందజుగుప్సతద్ఘనయశాయితయాయిమరాళజాల మై. 175

వ. అక్కాలంబున. 176

క. మెఱపులకును నుఱుములకును
వెఱచుట నెపముగ లతాంగి విభుకౌఁగిటిలో
నెఱిఁ బొదివి విడువఁ; దతఁడున్
వెఱ పుడుపుట నెపముగాఁగ విడకుండె సతిన్. 177

క. ఇవ్విధమున నొండొరుపై
మవ్వంబుగఁ బ్రబలుప్రేమ మహిమంబులతో
జవ్వనపుఁబోఁడుములు కడు
నవ్విభుఁడున్ సతియుఁ గడప నంతటిలోనన్. 178

క. తనవిభుఁ డనిశము నవ్విధ
మున నాసతిఁ బాయ కునికిఁ బోలెన్ మహిఁ దా
ఘనఫలశాలీక్షుశరా
సనబాణాక్రాంతిఁ జెందె శరదృతు వమరన్. 179

క. ఆరమణీరమణుల కా
శారదవేళలు కరంబు సరసతఁ బెనిచెన్
శారదగంధానయనవి
శారదపవనములు ఘర్మసలిలము నడఁపన్. 180

స్రగ్ధర:—
హేమంతం బంత నంతర్హితకమలబలోదీతవిస్ఫీతశీత
క్షామాత్మస్వామిధామక్రమణకృశ[1]పిపూర్ష ప్రవిశ్రాణితాంతి
క్షేమప్రేమప్రకామశ్రితరతముదితస్త్రీముఖస్ఫూర్త్యహాసాహా
ద్రామందానందదిందూదయకలనబలెన్ యామినుల్ హెచ్చ [వచ్చెన్.

క. అగలున జవ్వాదినిఁ దె
ప్పగఁ బూసినయట్టివజ్రమణిసౌధములన్

1. వపుర్ఘుస్రవిశ్రాణి.

బిగికౌఁగిటఁ జేర్చి విభుం
డిగురాకుంబోఁడి నట్టిహేమంతమునన్. 182

వ. అంత. 183

శా. అన్యోన్యోన్నతిఁబొల్చుమాఘములవంగాసంగభృంగౌఘమై
యన్యర్కాకరతుషారభృత్యపరశైత్యచ్ఛన్నకందర్పదా
రన్యాసంగమసంప్రవర్ధితపరీరంభక్రియాసంభృతా
న్యోన్యాంగప్రసభప్రవేశయువయుగ్మాంతగకృతశ్లాఘమై. 184

తే. మడతపసిమిడిగింబెముల్ మంజిడిజిగి
దోమతెరమంచములు హసంతులు జవాది
యగలుసిరులు చిన్నెలు గాఁగ నతఁడు గడపెఁ
జలినెలలు తద్వధూకుచశరణుఁ డగుచు. 185

వ. తదనంతరంబ. 186

మాలిని. వికసితఘనసూనోద్వేల[1]జాలప్రవాళ
ప్రకటకపటరూఢప్రౌఢకీర్తిప్రతాప
ప్రకటజయసమంచత్పంచబాణస్తవోద్గా
యకశుకపికకాంతంబై వసంతంబు వచ్చెన్. 187

ఉ. బాలికతో వనీరతుల భాసిలుతేనికిఁ గుంకుమాంకురే
ఖాలలితస్తనగ్రహణకాంక్షను వాలెఱవాంఛఁబెంచెఁ ద
ద్వేళఁ గడుం బచేళిమభిదేళిమదాడిమకేళిమత్తకీ
రాళియు బాలపల్లవరసాకలనాకులకోకిలంబులున్. 188

తే. ఇవ్విధంబున నతఁ డెల్ల ఋతువులందు
నంతకంతకు [2]మఱి ప్రేమ యగ్గలింపఁ

1. బాల. 2. మదిఁబ్రేమ.

దత్తదుపభోగ్యవస్తుసంతతుల చేత
మిగుల నింపుగ రమియించె మగువఁ గూడి. 189

చ. అరుదుగఁ దెచ్చుకోలుపొలయల్క నొకప్పుడు మార్గాగంబుగా
బొరలిన "నింతసాహసము పోలునె మీ" కని నవ్వునవ్వధూ
వరులఁ బ్రవాళశయ్య యిరువంకలఁ దత్తనుతాపయోగని
స్సరదకలంక ఫేనలవజాలవిషంబున డాలు సంధిలన్. 190

క. ఆమనుజాధిపుఁ డభినవ
కౌముదికిని వరుస దప్పక సమానమనః
ప్రేమలు మీఱఁగ దక్షిణ
తామహానీయుఁ డయి నడపె దర్పకలీలల్. 191

చ. అభినవకౌముదీరమణి యంతటిలో నొకనాఁడు రాగసా
రభము దలిర్పఁగాఁ దనుఁదిరంబుగవీణియఁబూని పాడుచుఁ
శుభగతిఁ గొల్వఁ దత్పటిమ సొంపు వినం బిలిపించె భూమివ
ల్లభుఁ డొకయింతిచే మధురలాలస నచ్చటి కాదరంబునన్.

తే. ఇట్లు పిలిపించి తద్గాన మించుకంత
యాకె వినునంత నధిపుఁ; "డోయబల! నినుఁ బ్ర
వీణ యన విందు నేను దద్వీణ నీవు
పుచ్చుకొని పాడు" మంచు నాపొలఁతిఁ బలికె. 193

క. పలికిన నొ గా దన భీ
తిలి యిటునటు నట్టుకొట్టు తెలివతెలుఁగు భూ
తలవిభుఁడు చూచి "యిది యే
మలకుంతల తెలుపు" మనుచు నడిగెఁ బొరిఁ బొరిన్. 194

తే. అడుగుటయు "నీవిపంచిసమంచితశ్రు
తిప్రకాండములకు జగతీతలేంద్ర!

మామకస్వరపటిమ సమాన మగునో
కాదో యనియెడుశంక యొక్కటి జనించె." 195

క. నా విని "యందుల కేమి? స్వ
భావగతిం బాడు" మనిన భామిని గాన
ప్రావీణ్యముఁ జూపెను గడు
నావీణియ శ్రుతులు [1]జతులు నధరితములుగాన్. 196

క. విభుఁ డపు డాకంఠస్వర
విభవమునకు నేరుపునకు వెఱఁ గొందెఁ గడుం
"ద్రిభువనదుర్లభ మిది" యని
యభినవకౌముదియు మిగుల నద్భుత మొందెన్. 197

వ. పదంపడి యొక్కింత విచారించి మేదినీనాయకుండు మధుర
లాలసం జూచి. 198

క. "నీ వాయించువిపంచికఁ
దేవ! యొరుల్ దానికొలఁదిఁ దెలియుద" మనినన్
భూవలయాధీశ్వరునకు
నావనరుహదళనిభాయతాక్షి వినీతిన్. 199

ఉ. "ఏరికి నెట్లు దోఁచిన సహించుట గాని నిజంబు చెప్ప కే
నేర మఱుంగు పెట్ట ధరణీవర! [2]యింకను నీవు మత్స్వరో
దీరణ యొత్తికోలునకు నీడుగఁ బల్కెడువీణ లేద యెం
దారసి చూచినం గొలుప దాత్మకు దానను బాట మిక్కిలిన్.

తే. నగర నిర్వీణ యునికి భూనాథ! యేను
వినుచుఁ జూడంగవలయు నంచును దలంతు

1. గితు. 2. యింక వినుండు మత్స్వ.

దీనికొలఁది యేపాటియో దేవరకును
దెలియఁ [1]బరికించితిరె తేటతెల్లముగను." 201

వ. అనుటయు నమ్మహీపాలుం డబ్బాలికతో నిట్లనియె. "నేటి వర్తమానంపు వీణియలందు నిదియె యుత్తమం బగుట చిత్తంబున నిడి యేను మొదలనుండియు దీనిపరిచయంబు నంద తగిలియుండుటం జేసి యిప్పటిదాఁక నెప్పుడు నధికంబు నకు బుద్ధి పాఱదు గాని యిప్పుడు భవదీయగానంబు వినంగ మంద్రమధ్యమతారస్వరవిలాసవిశేషంబుల కిదియ కడకట్ట యనియు నివ్వీణియపలుకులు సమగ్రంబులు గావనియు నామనంబునకు సరిదాఁకి యున్నయది" యని యభినవ కౌముదిం జూచి "దీనికంఠస్వరంబునకుఁ దగినవీణియ యెక్కడనేనియుంగలదొకో!" యనిన విని యాభామిని "యోభూవర దేవరకు గానప్రసంగంబున మున్నేను విన్నపంబు చేసితి. మదీయంబైనయీవల్లకి యెల్లవీణియలకు నెక్కుడని తొల్లి తుంబురుండు మెచ్చి ధరియించి యుండుఁ దనకుం బ్రియశిష్యురాలం గావున నతండు నాకు నొసంగె నింక నింతకంటె నుత్తమంబు లెక్కడం గలిగెడు" నని పలికి యొక్కింత చింతించి యిట్లనియె. 202

క. ఆతుంబురుఁ డీపందున
గీతకళ నారదునకుఁ గీడ్పడియె నన
భూతలనాయక! వింటిని
జేతోగతిఁ దెలియ మేవిశేషము గలదో!" 203

వ. అనుటయు నమ్మాటనలనఁ గళాపూర్ణుఁడు మున్ను మధుర

1. బలికించిని దేట.

లాలసకథలలోనఁ దనకు వినఁబడిననారదునితుంబురు జయో
ద్యోగంబు దలంచుకొని తత్ప్రసంగంబున నిజపూర్వజన్మ
వృత్తాంతంబు సంస్మృతంబైన నందు మృగేంద్రవాహనా
మందిరగుప్తం బైనతనవిపంచియునికి చింతించి మదాశయ
పుత్త్రికంఠస్వరంబునకు 'నదియె తగినది' యని హృదయంబున
వితర్కించుచు దానిం బరికించి తెప్పించుట కుద్యోగించి
యాచంచలాక్షిం జూచి "యింక నొక్కవీణియ యొక్క
చోట నున్నయది" నీదుపాటకు ననురూపంబుగాఁ బోలు
నని పలికె నప్పలుకులకుమున్న యభినవకౌముదిం దదీయ
సఖులు ప్రక్కబఱటి యొక్కడందొలంగం దోడ్కొనిపోయి
యేకంతంబున నిట్లనిరి. 204

క. "అకటకట! ముగుద వన్నం
తకుఁ గలవు సపత్నిపాటతగులంబుఁ గడుం
బ్రకటించుపలికిఁ దోడై
వికసిల్లుచుఁ జెప్పె దెచటి వీణెలసుద్దుల్? 205

తే. ఆకె గానంబు నీవీణె నతకరించు
టాదియందునె యొజ్జఁగిచు మ్మతఁడు నేఁడు
పిలిచి తెప్పించె ని న్నింతచులుకఁ జేయు
కొఱకె తప్పదు మామాట యొఱఁగికొనుము. 206

ఉ. నేఁడు దలంప నీవరుఁడు నీభవనంబునఁ బాట వించు ను
న్నాఁడఁట యాకెమీఁదట మనం బిడెనే నిదుఁ గాక
యంతటం, బోఁడిమిఁ బిల్వఁ బంచెఁ దలపోయఁగ నిం కొక
వింత యాకెపిల్లాఁడి కరంబు ప్రేఁ బదిలంబునఁ దాల్చిన
వాడు చూడవే. 207

చ. ఎఱుఁగవు గాక యొక్కపు డొకించుక మార్మొక మిడ్డఁ
గూర్మికిం, గొఱఁతయె? యెంత చెప్పినను గోపలి నేంవ
యల్కఁ దెచ్చుకో, నెఱయ నధీనవౌ టెఱిఁగి నేఁ డిదిగో
కయికొమ్మి మిక్కిలిక్, [1]నెఱినె యతండు నీవు విన నేర్చెదె
మాపలు కెప్పుడేనియున్. 208

క. పడఁతి యెటు లయినఁ బ్రాణముఁ
బిడికిటఁ బట్టుకొని నేఁడు ప్రియుతో నీ వె
ప్పుడుబలేఁ బలుకక యుంచుక
తడ వుండుము మాఱుఁగాను దాలిమితోడన్. 209

తే. మధురలాలసపాటసై మదిని దనకు
నింతవేడుక గలిగిన నేకతమున
సతతమును వింట కాక యి ట్లితఁడు నిన్ను
నోటుపఱచుట తగునె? నీ కోర్వఁ దగునె? 210

క. కావున నీయోటమి నీ
కేవెరవునఁ బాయు నది యధీశుఁడు తానే
కావించు క్షణము పలుకక
నీవుండిన నేమెఱుఁగమె నెయ్యము కోలఁదుల్." 211

వ. అని బోధించి యయ్యింతులు బుద్ధిమఱలించిన నాయించుఁ
బోఁడిఁ దనమనంబున. 212

క. నానెయ్యపుఁదమిమహిమను
చే నప్పుడు విభుని తెఱఁగుఁ జింతింపఁగ లేఁ
గాని సఖీజనకథితం
బైనది యింతయు నిజంబ యూరసి చూడన్. 213

1. నెఱి పెనతం.

క. "కావున నేఁ జనవులకుం
బోవుట యిఁక ననుచితంబు బుద్ధిఁ దలంపం
గా; వినువారలు నగరే
తా వలపున విభునిఁ గోరఁదవఁ దలఁపని కాంతన్." 214

వ. అని విచారించుచు వారి కప్పటికిం దగినయుత్తరం బిచ్చి నిశ్చలంబైన ధైర్యంబున నెప్పటియట్ల ప్రవర్తిల్లుచుండె; నంత నాఁటిరేయి భూనాయకుండు తదీయగృహంబునకరుగునప్పుడు.

క. నాయకునిరాకఁ గనుఁగొని
యాయచ్ఛరపూవుఁబోఁడి యత్యంతపరి
స్ఫాయద్భక్తివినీతి వి
ధేయత ఘనసంభ్రమమునఁ దేటపడంగన్. 216

శా. అత్యంతంబు నలంకరింపనిమనోజ్ఞాంగంబుతో జేనికిం
బ్రత్యుత్థానము చేసి పానికిబలెం బాద్యాదిసంపూజనా
కృత్యంబుల్ ఘటియించెఁ గాని సరసోక్తిస్మేరవీక్షాదిలా
లిత్యం బేమియుఁ జూపదయ్యె రతికేళీరాగరమ్యంబుగన్.

క. తలిమముపై నెరసులు గిర
సులు లేకుండంగఁ దుడిచి సుకిదడిముపుదు
వ్వాలువ పయిఁ బఱచి తలగడ
నిలిపె విభునిశయనమునకు నెలఁతుక యంతన్. 218

వ. తదనంతరంబ యందాత్మేశుండు పవ్వళించియుండ నాచంచలాక్షి చేరువఁ దా నొక్కపసిండిగద్దియం గూర్చుండి యాకు మడిచి యొసఁగుచుండెఁ దత్ప్రకారంబు గనుంగొని యాభూరమణుండు [1]తనమనంబున. 219

1. కొంత యోజించి.

సీ. “శృంగారగంధి యై చిఱునవ్వు లెలిడాలు
 చెక్కుటద్దములపైఁ బిక్కటిల్లఁ
బుష్పబాణోద్ధతిఁ బుంఖానుపుంఖమై
 తొలఁకుచుండుఁ గటాక్షవిలసనములు
నాకూతగర్భంబు లగుచుఁ దేనియ లుట్టఁ
 గలికిపల్కులు ప్రవర్తిలుచు నుండు
గుబ్బచన్నులకెలంకుల నారు వోసిన
 యట్లుప్పతిలుఁ బులకాంకురములు
తే. వచ్చి యే నిట్లు నిలిచిన నెచ్చెలువకు
నిప్పు డవి మాని యేమొకో యిట్లు శుష్క
వినయభక్తిపాతివ్రత్యవిహితవిధుల
నన్ను వంచించుచున్నది నళినవదన?” 220

వ. అని సంశయించి “నేఁటిపాట లీపాటలగంధికిం గౌటిల్యకార
ణంబుగాఁబోలుఁ; బరీక్షించి చూచెదం గాక!” యని యా
కమలవదన కి ట్లనియె. 221

ఆ. “నీ విదేమి చెప్పుదు నేఁ డొకలాగునఁ
గానిపించుచున్నదాన వతివ!
యెపుడు నే నెఱుంగ నిట్టిది నీయందు”
ననుడు మాఱుపలుక కబల యున్న. 222

ద్వ్యక్షరికంద.—
నా నెమ్మనమినుమా నీ
మానని మానమున మనను మన్నన ననునో
మానిని నీమనమున నను
మానము మానమును మాని మనుమను నెమ్మిన్. 223

వ. అనుడు నచ్చెలువ సొలయుచుఁ బలితో నిట్లనియె. 224

ఉ. "పాటల గెల్చినట్టిసతిపల్కులు పల్కులుగాక యిట్లు నేఁ
డోటమి నున్న మాపలుకు లో నృప! యేటికి నీకు? వట్టియీ
మాటల[1]కేమి పోదు? మది మక్కువ వే ఱొకచోట నుండఁగా
బోటుఁదనాలు చన్నె మిముబోంట్లకుఁ దక్కినవారికిన్ బలెన్.

ఉ. మాపని యేమి యున్నయది మానక యొక్కపు డీ తెఱం
గునన్, మీపాడగాన్పు గల్గుటయు మిక్కిలి యబ్బురమింత
నుండి మీ, కీపరిపాటిసేవ రచియించుటకే తగినట్టి[2]దాన నో
భూపవరేణ్య! యేను బెఱపోఁడుము లెంతటివి దవ్వు మాకికన్.

చ. అనయము నట్టిమన్ననలు నాబహుమానము నా ప్రియంబు నా
చనవును గల్గి యున్నపుడ చచ్చుట యుక్తము మాకు నట్టిశో
భనగతికిన్ విరోధి యగుపాపపుటాయువు దిట్టుకొంట గా
కనియెడి దేమి యున్నది నరాధిప! నిన్ను గుణైకభూషణున్.

క. సంగీతకళలఁ జెలఁగుదు
రంగాతుల బెడంగులం గరంగుట తప్పో
భంగించి యితరకాంతఁ దో
ఱంగుట తప్పో తడంబఱచి పురుషులకున్." 228

క. నా విని "యేయపరాధము
నావలనం గలుగఁ దెలిసి నారీమణి! యీ
భావమున నెన్ని యేనియు
భావంబులు ముట్ట దూఱి పలికెదు గినుకన్? 229

చ. పయికొని నన్ను నిట్లు మరుబారికి లోనుగఁ జేయఁబూని యే
నియతియొ వట్టిసందియము నీకొనరింపఁగఁ బోలుఁ! గాని య

1. కేది తోడు. 2. వార మో.

ట్టియహిత మేను నీకును ఘటింపను నీ చరణంబుమీఁదియా
న!" యనుచు లేచి వచ్చి పతి నాతిపదాబ్జము వట్టెఁ బట్టినన్.

ఉ. "ముట్టకు చాలుఁజాలుఁ గడుమోహపుదేవుల కాళ్లు పట్టుకో
నెట్టును జెల్లుఁ గాక ! ధరణీశ్వర ! యేటికి వట్టిదోసముల్
గట్టెదు నాకు ?"నంచు నెడగాఁ జరణంబు దరల్చుకొంచుఁ దా
బట్టెఁ దదీయహస్తములు భామిని యాఁపుచు రెండుచేతులన్.

ఆ. అతఁడు "నోసరోరుహాక్షి నీకంటె మో
హంపుదేవు లెవ్వ" రంచు సతిని
గ్రుచ్చి కౌఁగిలించుకొని యెత్తి యక్కునఁ
గదియఁ జేర్చుకొనియె గౌరవమున. 232

ఉ. ఆత్తలిరాకుఁబోఁడి యపు డక్షుల నశ్రుకణంబు లొల్క డ
గ్గుత్తికతోడ "నీదయకుఁ గూర్మికి లాలనకుం గొఱంత రా
జోత్తమ కల్గునే? కలుగ దొక్కపుడుం మఱి యేమొ నేఁడు
నా,చిత్తములోన మాన దొకసిగ్గును విన్నఁదనంబుఁ
దాపమున్. 233

వ. అనుటయు నమ్మహీకాంతుం "డో కాంత! నీచింత తెఱం గే
'నెఱుంగుదు; నేఁటిదాఁక నెందు నద్వితీయం బనఁ బొగడ్తం
గాంచిన నీవిపంచి యితరనారీగానంబుచేత నవమానితస్వానం
బగుట యెట్లని వగచుచున్న దానవు; దానికంటె నత్యుత్తమం
బైనవిచిత్రవల్లకి యొక్కటి యేను మత్పూర్వజన్మంబున ధరి
యించినది యొక్కచోట నున్నది యని విన్నవాఁడ; నది
యెటు లయినను సాధించి తెచ్చి తద్వాదనాభ్యాసంబుతోడ
నైన ని న్నెంతటివారికిని మీఱ శక్యంబుగాని గాన విద్య
నుద్యోతించునట్లు చేసెద నమ్ము." మనియె; నవ్వనితయు

నతండు పూర్వజన్మంబున మణికంధరుం డనుగంధర్వకుమారుం డగుట దాను నెఱింగినది కావున నతనికి నట్టివీణె గలుగుట సంభవించునది యని మనంబునకు సరిపుచ్చుకొని సంతసిల్లెఁ; గళాపూర్ణుండు నివ్విధంబున నవ్వనిత డెందంబు కందు వాపి సాంద్రానందంబున నభిమతక్రీడల రమించె. మఱునాఁ డచ్చె లువ నెచ్చెలుల ముచ్చటవలనఁ గర్ణాకర్ణిక నవ్వార్త మధుర లాలసచెలికత్తెలు విని యన్నెలఁత కెఱింగించిన నయ్యంగన తనమనంబున. 234

క. గానాదికళలకొదవలు
దాన తగం దీర్చి పతి ముదం బొనరింపం
గా నునికి కెనయ పతిఁ దమ
గానాదుల మెచ్చఁ జేయుకాంతల బ్రదుకుల్? 235

ఆ. నాకుఁ దేఁ దలంచులోకోత్తరపువీణెఁ
దనకుఁ నొసఁగఁ జేసికొనియె నొర
వరునిప్రేమ నడుమఁ దెరువాటు గొట్టె ని
ట్లుండ వలదె జగతి నువిద యైన? 236

చ. అని తలపోయుచుక్ జలరుహానన దాన నొకింత వింతరీ
తిని గనుపట్టఁ గన్గొని రతిక్రియవేళఁ దదీయ చింత మా
న్చె నతఁడు కాళ్లమీఁదఁ బడి శీఘ్రిమ తత్పదభూష లష్టది
గ్గనపతిదారమౌళిమణిసంతతిఁ జేయఁ గృతప్రతిజ్ఞుఁ డై. 237

తే. ఈగతిం దనకాంతల కిరువురకును
దా నొడంబడినట్టియర్థములు రెండు
తలఁపులోపల నుండఁ దత్సాధనార్థ
మొక్కవేళ నృపాలుఁ డి ట్లూహ చేసె. 238

సీ. "అభినవకౌముది కావీఁజె యున్నచో
  మెఱఁగించి పొమ్మన్న నిపుడ పోయి
తెచ్చుకో నోపుఁ దా దివ్యకామిని గాన
  నైన నా కనుచితం బట్లు పనుప;
దాన మత్సామర్థ్యహీనత దోఁచుఁ; గా
  వున నట్లుగా; [1]దేను జనులఁ దగిన
వారిఁ బంచిన విఘ్న కారు లెవ్వారు గల
  రో; మాన్చుకొన సమర్థులుగ వలయు
తే. నింక నటు గాక తద్దేశ మేలుదొరకు
జెప్పి పంపిన నతఁడ యాసించునేమొ
యిన్నియును మాని యేనె దండెత్తి చనిన
నదియుఁ దన్మార్గరిపులసంపదలుఁ జేరు. 239

వ. ఇంక మధురలాలస కోడంబడిన యందియలు సాధింప దిగ్విజయంబునం గాని శక్యంబుగా దని తోఁచుచున్నయది" యని విచారించి [2]యూహాపోహార్థంబు సకల నిజకార్యభార ధౌరేయు సత్వదాత్మనామధేయుం బిలిపించి. 240

క. లోనికి నపు డెవ్వారిని
రానీ కుండంగ ద్వారరక్షుల నిడి ధా
త్రీనాథుఁ డేగె మంత్రవి
ధానోచితభవనమున కతండును దానున్. 241

తే. ఏగి తనతలఁపు ప్రకార మెల్లఁ జెప్ప
"నధిప సరిదాఁకెఁగద నేఁటియత్న మెల్ల

1. కేను. 2. యూహాపోహార్థంబున.

నాఁడు మధురలాలసలక్షణములు చూచి
యే ననినమాట" కని ప్రీతి నెసఁగె నతఁడు. 242

తే. అనుడు "నతఁడట్ల యవు" నని యపుడు నగుచు
నింకఁ దీనికి గర్తవ్య మెద్ది మనకుఁ
బదియుఁ బదియునుగా నీతిపదవి నరసి
తెలియఁ దగు" నని యి ట్లని పలికె మఱియు. 243

ఆ. "అనఘ శ్రుతిచతుష్టయైకాధిగమ్యమై
నిపుణమంత్రిసంప్రణీత మగుచుఁ
గడు నపూర్వఫలము గావించుమంత్రంబు
యజ్ఞశీలునకు ధరాధిపతికి. 244

క. నాకుం జూడఁగ నీతిక
శాకలనము లల్పశౌర్యుల తెఱంగులు గా
కేకార్యమునకు వచ్చుజ
యైకపదము శౌర్యబలమ యనియుం దోఁచున్. 245

తే. ఎచట నెపు డెద్ది చేఁబూని యెట్టివానిఁ
బ్రబలశౌర్యుఁడు దాఁకి పరాక్రమించు
నదియె పోరికిఁ దగుదేశ మదియె సమయ
మదియె కైదువు శక్తుండు నతఁడె గెలువ. 246

ఉ. ఆల మొనర్పఁ బూనురిపు నగ్రమునం [1]గనుఁగొన్న నొక్క
యా,భీలపుఁ దేజ ముప్పుడటు బి ట్టుదయించును శౌర్యశాలి
కిన్. జ్వాలలు మున్ను గూర్చుకొని వచ్చి దహించునె కాన
నంబుఁ దా,త్కాలికహేతిసంపదల, గాక వహుతాశనుఁ డెంచి
చూడఁగన్. 247

---

1. గనుగొన్నయప్పు డా, భీలపుఁదేజ మొక్కఁ డటు.

ఉ. ఏనుఁగు శైలతుల్యత వహించియు మందగతిత్వదోషముం
బూనుట వధ్యభావమును బొందెఁ దనుస్థితి గొంచె మయ్యుఁ
బం,చానన మెంతయుఁ సరభసాతిశయోత్పతనప్రభావముం
బూనుట ఘాతుకత్వమును బొందె జయంబులు శౌర్య
సాధ్యముల్. 248

క. సకలకళానిపుణులు సే
వకులై కొలువఁగఁ బ్రతాపవంతుఁడు గొలిపిం
చుకొనుం గావునఁ బోలవు
సకలకళలు నొకప్రతాపసంపదతోడన్. 249

చ. ఇనుఁ డొకచో నొకింత యుదయించినమాత్రన విచ్చిపోవు
పా,చ్చినపెనుఁజీఁకటుల్ నిరవశేషముగా నవి యట్లువిచ్చిపో
వనయము శీతధామునికళౌఘమున్మృజావిధి నైన వీనిచే
తన కనరాదె యేరికిఁ బ్రతాపకళాగుణతారతమ్యముల్. 250

చ. ఒకఁ డొకకేల వంచె నధికోన్నతిఁ బేర్చిన మేరుశైలనా
యకుఁ బెఱవేల్పు లందఱుఁ జిరాశ్రయణంబున వంప లేరొకిం
చుకయును బుద్ధిలో నరసిచూడ జగంబుల నుగ్రుఁడన్ ప్రసి
ద్ధికి బుధు లప్రసిద్ధికిని దెల్లముగా నివి సూ ఫలస్థితుల్. 251

మ. "ఇది యత్యంతము దుష్కరంబు సుకరం బీకార్య" మన్ఖేద
చిం,త దగుం గొంచెపుఁగార్యకర్తయెడ నత్యంతప్రతాపా
ఢ్యునం,దది యెంతే విఫలంబు "దారువులశుష్కాశుష్క
తాభేద ము, ద్యదతిస్ఫూర్జితదావపావకునెడన్ వ్యర్థంబు
గాదే కడున్." 252

క. కావున శూరుం డుత్సా
హావేశం బైనయపుడె యహితులమీఁదన్

వేవేగ దండు గదలం
గావలయుం [1]గదల నిపుడు కాలోచితమున్." 253

చ. అన విని సత్త్వదాత్ముఁడు ధరాధిపుతో వినయంబు మీఱ ని
ట్లను "మనుజేంద్ర! నీవు కనునట్లు నయస్థితి నేను గానవే
త్తునె? యయినన్ మనంబునకుఁ దోఁచినలాగునవిన్నవింతు నీ
యనుమతిఁ జేసి నిర్భయత నాప్తుల కిచ్చక మాడవచ్చునే?

ఆ. "ధరణినాథ! కడుఁ బ్రతాపోజ్జ్వలంబైన
నీదుభావమునకు నాదుమృదున
యోక్తి యొకటఁ గొంతయొప్పైనఁ గైకొమ్ము
జ్వలితఖడ్గమునకు జలముపోలె. 255

ఆ. నృపతి నీతిపథము నీరీఁదువాఁడు తె
ప్పను గదాకులుండు పథ్యవిధిని
విడిచియును నొకొక్కయెడ జయించుట గల
దైన నిందఁ జెందు నజయమైన. 256

క. నీతిపథంబున నడచు మ
హీతలనాయకున కొక్కయెగ్గొదవినఁ దా
రాతని నిట్టట్టనరు వి
ధాతం దిట్టుదురు గాని ధరణిన్ లోకుల్. 257

తే. ఎందు నీతివిహీనుని జెందునట్టి
సిరిని దిట్టుదు "రెట్లు దాఁ జేరె నతని?
ననుచు భూజనులందఱు" నినుముఁ గూడి
యున్న యగ్నికిఁ బెట్లు రాకుండు నెట్లు? 258

1. గలదయపుడు కాలొచితియున్.

ఉ. ఏయెడ నెంతయుర్విఁ వినుతికెక్కినయట్టిబలంబునం దనూ
చ్ఛ్రాయము పేర్మిచేతఁ దమఁజాలఁగ మించినసామజంబులన్
ధీయుత యడ్డకట్టుకొని తెచ్చి నరుల్ దమ కెక్కరింతలం
జేయుట నీతివైభవవిశేషముగాదె తలంచిచూడఁగన్? 259

ఉ. "ఇమ్మెయి నాచరింపఁదగు నీపని యీపని యిట్లొనర్ప సా
ధ్యమ్మగు" నన్నయుక్తియెకదా భువి నీతి యనంగఁ; దద్వివే
కమ్ము మహాబలాఢ్యునకుఁ గానఁగరాదు పురత్రయీజయా
ర్థమ్ము నగంబుఁ జాపముగఁ దాల్చినరుద్రుఁడె సాక్షి దీనికిన్.

ఆ. వింటఁ దొడిగి యేయ వేసఁ జను నెంతద
వ్వంతదవ్వు చనునె యంపకోల
దేవుఁడైన రిత్తచే వైవ? నటుగాన
బలిమికంటె నీతిబలిమి లెస్స. 261

ఆ. విను నృపాల సంధివిగ్రహంబులు యాన
మాసనంబు ద్వైధ మాశ్రయమనఁ
దనరుషడ్గుణములు దగువేళఁ జలుప మే
లొసఁగు నసమయప్రయుక్తిఁ గీడు. 262

ఆ. ధరణి సామభేదదానదండము లన
నాల్గుపాయము లని నామములును
లక్షణములుఁ జెప్ప దక్షు లందఱు [1]ప్రయో
గాప్రయోగవిదులు గలుగు టరుదు. 263

ఆ. గోరఁ బోవుపనికి గొడ్డలియును దాన
సలుపుపనికి గోరు బలె నృపాల

1. ప్రయోగప్రకారవిదులు.

గురులఘువ్యవస్థ యరయని చతురుపా
య ప్రయోగకరణ మనుచితంబు. 264

సీ. సరిగాఁగఁ బదవు లొండొరులకు నడవంగా
సమవిపక్షునియందు సామవిధియు
మూలబలఁబు పెంపున దుర్జయుం డయి
పేర్చు శాత్రవునందు భేదవిధియు
నెందును సంధిని హితులబలంగంబు
చే నొప్పురిపునందు దానవిధియు
సాధునిశ్చితపరాజయుఁ డై విహీనబ
లుం డైనయరియందు దండవిధియు

తే. జలుపవలయు ధరాతలేశ్వరవరేణ్య
బుద్ధియందు క్షయస్థానవృద్ధు లను త్రి
వర్గము నెఱింగి పంచాంగవర్తనములఁ
దెలిసి శక్తిత్రయంబున వెలయవలయు. 265

సీ. మంత్రగోపనము నేమఱుటయు దీర్ఘచిం
తయు నిరర్థకపుఁజింతయుఁ బ్రసాద
విరహితత్వము బుధావిజ్ఞానము శుభాప్ర
యోగంబు విషయానురాగభరము
ననృతంబు నాలస్యమును నాస్తికత్వంబు
నర్థంబులందు ననర్థమతియు
దీర్ఘసూత్రత్వంబు దీర్ఘరోషంబు ని
ర్ణీతకార్యము లాచరింపమియును

ఆ. భూమిపతికి దోషములు నివి పదునాల్గు
వీనిఁ దెలిసి నెఱయ విడువవలయుఁ

గామరోపజంబులై మీఱినట్టిస
ప్తవ్యసనములందుఁ దగుల వలదు. 266

క. కొలిచినవారలజీతం
బులు వేళలు దప్పకుండఁ బూర్ణముగా నీ
వలయును వారలప్రేమము
బలము నృపాలునకు నెల్లపట్లను మిగులన్. 267

క. ఏయేకట్టడ లెవ్వరి
కాయాకట్టడలు దప్ప కధిపతి ప్రజలన్
నాయమునఁ బ్రోవవలయుఁ గృ
పాయుతుఁడై తస్కరాదిబాధ లుడుపుచున్. 268

క. దండార్హుల దండింపమి
దండానర్హు లగువారి దండించుట యీ
రెండు నకీర్తిదములు భూ
మండలనాయకుల నిరయమగ్నులఁ జేయున్. 269

క. ఇవి యన్నియు నిపుడు ప్రసం
గవశంబునఁ జెప్పఁబడియెఁ గాని సకలనీ
తివిదుఁడ వీ వలఘువిధ
ప్రవర్తనము నీక కలదు పార్థివముఖ్యా! 270

ఆ. సకలదిగ్జయంబు సలిపినయట్టిమ
దాశయుని జయించినపుడె సిద్ధ
మెల్లదిశల నీదుకీర్తికి సాగుట
యైన నృపులశాంతి యస్థిరంబు. 271

వ. కావున నీవును జని యీనడుమ నంకురితదర్పు లగుచు
నెదుర్పడం గడంగు గడుసుదొరలెక్కడెక్కడంగలరో

వారి నుక్కడంచి దిక్కుల నప్రతిహతంబుగా భవత్ప్రతా
పంబు నెఱపుట తగినకార్యంబు; దేవర యానతిచ్చినట్ల
తదుచితసమయం బిదియ : యెట్లంటేని; నీవు మధురలాలసకు
సకలదిగ్దేశాధీశశుద్ధాంత కామినీ మౌళిమాణిక్యనిర్మితనూపుర
సమర్పణంబు శీఘ్రింబ చేయుటకుఁ బ్రతినవట్టుట చెప్పుచున్న
వాఁడవు; తాదృశమంజీరధారణ కారణంబైన యానారీమణి
యదృష్టంబు [1]శీఘ్రీభావిఫలం బగుచు నిన్ను నట్టిప్రతిన
వట్టించెఁ దప్పదు; దానన చేసి జయంబు నవశ్యలభ్యంబు;
యభినవకౌముది ప్రయోజనంబును దదానుషంగికఫలం
బగుచు సిద్ధించుట చెప్పవలద. కావున నీతిచాతురీపూర్వ
కంబు దండయాత్ర సలుపు మని యిట్లనియె. 272

చ. బలములు గొంత శాత్రవునిబల్మి నడంగినపిమ్మటన్ ధనం
బులపస దండువెచ్చములఁ బొల్పఱి పోయినయట్టిపిమ్మటన్
గెలిచిన గెల్పు గెల్పె యగు నీసతిభాగ్యము సార్థమే యగున్
బలధనహాని యంత కడుఁ బాటిల కుండును నీతిమైఁ జనన్.

శా. ఓరాజేంద్ర! ప్రదక్షిణక్రమముగా యుక్తంబు దిగ్జైత్రయా
త్రారంభం బటుగాన గెల్వు మును ప్రాచ్యావాచ్య
పాశ్చాత్యులన్, నీరాష్ట్రంబున కెగ్గొనర్చుటకుఁ బార్ష్ణి
గ్రాహుఁ డివ్వేళకున్, సారోదగ్రుఁడు మాగధుం డిపుడు
తత్సంధాన మర్హుం బగున్. 274

వ. అని విన్నవించిన. 275

---

1. శీఘ్రం బావిర్భవంబగుచు.

శా. సారప్రస్ఫురితాంగపంచకలసత్సంధ్యాదిషాడ్గుణ్యవి
స్తారోద్యత్సచివైకమత్యకృతమంత్రప్రక్రియానిర్ణిరో
ధారూఢాయతశక్తియుగ్మభృతరాజ్యశ్రీపరిభ్రాజితా
చారుస్ఫూర్తికళావిరాజిత! సమస్తక్షోణిభృత్పూజితా. 276

క. బంధురభేరీభూరిధ
ణంధణరవచలితవలయనగధాతురజో
బంధుత్వప్రత్యుద్గమ
సంధుక్షితదోర్గప్రతాప శౌర్యకలాపా. 277

మాలినీ. గురుతరజయధాటీ ఘోటకస్తోమచంచ
త్ఖురపుటదళితక్ష్మాధూళిధూమ్యాపలాయ
త్పరనృపమశకౌఘా! ధర్మవిధ్వంసితాఘా!
నరవినుతచరిత్రా! నారభూపాలపుత్రా! 278

గద్యము. ఇది నిఖిలసూరిలోకాంగీకారతరంగితకవిత్వవైభవ పింగళి యమరనార్యతనూభవ సౌజన్యజేయ సూరయనామధేయప్రణీతం బైన కళాపూర్ణోదయంబను మహాకావ్యంబునందు సప్తమాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు

కళాపూర్ణోదయము

అష్టమాశ్వాసము

శ్రీలాకీర్తిపతిసమ
లాలనఖేలనగుణాచలద్ధాత్రీణ్యా
శీలితపుణ్యాజయత్కర
వాలా నంద్యాలకృష్ణవసుధాపాలా! 1

ఆ. అవధరింపు మమ్మహామాత్యవరునీతి
సరణి విని కరంబు సంతసిల్లి
'యిద్ధతేజుఁ డానరేంద్రుఁ డప్పటికిని
మగధరాజుసంధి దగున' యనుచు. 2

ఉ. ఆనరపాలుపాలికి షడంతరరాతిజయంబుకల్మియుఁ
మానగుణంబు నాప్తతయు మాటల నేరుపు ధైర్యముం బరా
స్థానజనానురంజనసుదక్షతయుఁ వినయోద్ధతిస్థలా
నూనవివేకముం గలన యోన్నతు నంపెను రాయబారిగాన్. 3

సీ. ఆరాయబారియు నగ్రసంప్రేషిత
జనులచే మగధేశ్వరునిపురోహి
తప్రధానాదులఁ దగుసాము[1] దానవి
వర్తనంబుల నిజవశులఁ జేసి

1. దానాది, వర్తనంబు వశంవదులఁ.

యతిగౌరవప్రవేశితుఁ డై సభాస్థలిఁ
దద్విభుఁ బ్రశ్నోచితంబు గాఁగ
దేశకాలాదివార్తాశంసనము నిజే
శ్వరుమహిమ[1]త్వముల్ జరగ నడపి
తే. దాన నెదిరికి మానంబు దఱుఁగకుండఁ
[2]గడును దద్గుణస్తుతిఁ జేసి కలయనాడి
మఱియు గలనీతిపటిమ నాత్మప్రభునకు
నతనికిని దాను సంధాన మమరఁ జేసె. 4

చ. అనుపమనీతి శౌర్యనిధి యంగమహీరమణుండు సర్వావ
ర్తనమునఁ జాల యంత్రధనధాన్యబలప్రముఖంబులందు నెం
దును గొద లేకయుండ గడిదుర్గములుం దనరాజధానియున్
ఘనపరిరక్షణక్రియఁ దనర్పఁగఁ జేసె దృఢప్రయత్నుఁ డై. 5

క. తనబలనాథుల కందఱ
కును జెప్పించెను గడంబు కోర్కెఁ బ్రయాణం
బును; వారలు నుత్సాహము
దనరఁగ జాటించి రపుడు తమపాళెములన్. 6

ఉ. అంబుజమిత్త్రుఁ డంత నపరాంబుధిఁ[3]జేరఁగఁబోయెనాత్మబిం
బం బపు డంతకంతకుఁ గ్రమప్రభవన్నికటత్వతారత
మ్యంబున సంక్రమించుతదుదంచితవిద్రుమరాగవీచిశై
త్యంబులఁబోలెరక్తిమముతద్ద్యుయుఁ బూనఁగ వేఁడి మానఁగన్.

ఉ. కాలకృషీవలుండు గడఁకం బరిణత్యరుణాతపచ్ఛటా
శాలిచయంబుగోసి పెలుచంబన మోయుచునున్న వాఁడు గాఁ

1. ధ్వనుల్. 2. గడను. 3. డాయఁగ.

బోలునుగుప్పగా నన నభోమణిమండల మంతకంతకుం
జాల విశాలమై చరమశైలము చేర్పున నొప్పెఁ జూడ్కికిన్.

ఉ. కాలకలాదుఁ [1]డింతయును గాంచనరేణువు ప్రత్యగాశనాఁ
గ్రాలెడుక్రోవిఁ గూర్చి కరఁగంగఁ బ్రవర్ధన మొందు జాళువా
మేలిమిపూదె నాఁబొలుపు మీఱెనినుం; డదిగాఁక యార్పఁ గీ
లాలనిమజ్జితం బయినలాగునఁ గ్రుంకెను బశ్చిమాంబుధిన్. 9

చ. వడిఁ దనుఁ బొఱఁగాఁ దఱుమువాసరకర్షకుచేతిభానుఁ డఱ్
బెడిదపుదుందు మార్చి కడుఁ బేర్చుచు రోదసిపేరిపంటచే
నుడుగక చొచ్చురే యనుమదోద్ధతహస్తిమొగంబునందు నొ
ప్పెడుమదబిందుబృందమనఁ బెంపెసఁగెంగడపంజచూడ్కికిన్.

ఉ. కేశవుఁ డవ్విరాట్టనువు కృష్ణసమాఖ్య వహింపఁ జేసెనో
యీశుఁడు మూర్తులెన్మిదియు నేనికతోలునఁ గప్పెనో సమ
స్తాశలుఁ గూడి వృత్రదనుజాధిపభూమికఁ దాల్చెనో యనం
జేశలతం దమఃపటలి పేర్చి సమస్తముఁ గప్పె నంతటన్. 11

తే. నింగి యనియెడి ప్రత్తిచేనికిని రక్త
బలి యిడి రనంగ నెఱసంజ తొలుత నమరఁ
దఱుచుగా దాన విరిసిన మెఱుఁగుఁ బ్రత్తి
విళ్లు నాఁ జుక్క లెంతయు నుల్లసిల్లె. 12

చ. “అరయఁగనూర్ధ్వలోకము ప్రభైకమయంబయసంశయంబుగా
నరుదుగ నెంతయుం బ్రకటమై యదిగో గగనంపుఁ బ్రాఁతచ
ప్పరము సుషీవ్రజంబునవిభాసిలుచున్నది” యంచుఁ జూపరుల్
గరముకుతూహలంబు మెయిఁగన్గొనఁగాఁదనరారెఁ దారకల్.

---

1. డెందయును.

తే. అంత నమరాధినాథుగృహాంగణమునఁ
జాల గందంపుఁ గలయంపి జల్లి రనఁగఁ
దూర్పు దెలు పయ్యె; నంత నందును దదీయ
గజము నిలిపిరో యన సుధాకరుఁడు దోఁచె. 14

తే. కాల మనుకువిందుఁడు చంద్రికాపటంబు
నేయఁ బన్నినమగ్గమొకో యనంగ
నవమయూఖాళి గొనసాఁగి మివుల నొప్పె;
విధుఁ డమరె వానిగృహాభిత్తివివర మనఁగ. 15

ఆ. వెల్లమడుఁగుఁగోక విచ్చినరీతిఁ బా
లారఁబోసినట్టియందమునను
బిండి చల్లినట్లు పండువెన్నెలలు గా
యంగఁ దొడఁగెఁ జెలువ మనుర నంత. 16

మ. కలయన్ లోకములందుఁ బర్వినతమగకాలుష్యముం జంద్రికా
ఖ్యాలసత్సత్త్వగుణప్రకర్షమునఁ బ్రక్షాళించుచుం దద్దయుం
బొలుపొందెన్ ద్విజరాజమండలము; పెంపుల్ మీఱ నొక్కొ
క్కచోఁ, జలదం బుండెను మీఁదమీఁద భవదోషప్రక్రియం
బర్వఁగన్. 17

ఉ. ఇట్టిటు యామినీరమణుఁ డేఁచఁగ నెప్పటిలీలఁ జాలఁ జూ
పట్టమిఁ జూచి శ్రీనెలవు పద్మిని గైకొన కప్పు డక్కటా
గట్టిగఁ దప్పి ప్రియాళితతి కైరవిణిన్ వెసఁ జేరె "రాజు చే
పట్టినవారు దేవు"లనుపల్కు యథార్థము చర్చ సేయఁగన్.

సీ. "కొనుఁ డివే విరు" లన్నఁ "గొననేల? నినుఁ జూడ
మరుఁడు రువ్వెడు విరు లీరివి" యనుచు

"నీ పట్టిమాటల కా వచ్చు?"టన్న "న
ట్లేము రా; మిది వెఱ; యింద"మనుచు
"నిపుడు [1]మీయిష్టంబు లిం దెవ్వి?" యనిన
"నా[2]కవ్వి డాఁచినగుచ్ఛకములె" యనుచు
"ఇవి చెల్ల కవి యమ్మెడివి కావు తలఁ" డన్న
"నెఱుగుదు మిపు డంట మేము" ననుచు

తే. బైటివాని నొల్లక తడిపావడలను
బొదివిపెట్టినయవి దివఁ బోవునట్టి
యువజనులదంటమాటల కొప్పి నగుచుఁ
బుష్పలావిక లమ్మిరి పువ్వు లపుడు. 19

వ. అట్టిసమయంబునఁ బట్టణంబునం గలదండనాయకు లందఱుం దమ దేలికజయప్రయాణంబునకుం దగినసన్నాహంబున నాయత్తపడుచుండిరి. కళాపూర్ణుండునభినవకౌముదిమందిరంబున కరిగి యయ్యగురుఁబోఁడితోడ "నోకమలవదన! నీకు నోడఁబడినవీణియ సాధించుటకు దిగ్విజయం బొనర్చునంత వలసె; నేఁటివేకువఁ దత్ప్రయాణం" బనియెఱింగించి మధురలాలసపాలికిం జని యాకంజనయనతో. 20

క. "నీనూపురంబుమణులకు
నై నిఖిలదిగంతవిజయయాత్ర యొనర్పం
గా నెల్లి మంచిదివసం
బో నెలఁతుక" యనుచుఁ జెప్పి యొగి నలరించెన్. 21

వ. అంత. 22

1. మీకిష్టంబు. 2. కప్పి.

చ. తమతమయంగనల్ కరము తత్పరతన్ బిగియించుకౌఁగిళుల్
గమనపువేడ్కనించుకయుఁ గైకొనకెప్పుడు తెల్లవాఱునన్
తమకము మానసంబులను దాల్చుచు మాటికి నెల్లవారు సం
భ్రమమునఁ దూర్పు చూడఁ గడు భాసిలె నాఁటిత్రియామ
మిక్కిలిన్. 23

సీ. సమకాంతిఁ జదలఁ దోఁచనినీలి[1]గవిసెన
సిడిమ్రాఁకుతుద నిడ్డపడఁగ విధుఁడు;
వలసినప్పుడు దాని వ్రాల్చుటకై కట్టి
నట్టిపగ్గములు దీర్ఘాంశులతలు;
రతిరాజు సిరిహెచ్చ రజనికాళికి సిడి
యాడుకోకిలభటుఁ డంకశోభ;
యతనిమీఁద వసంత మాడుక ప్రపుధూళి
చంద్రిక; విరులు నక్షత్రసమితి
తే. యారజనికాళి యొందేని న(య)రుగఁ దలఁచు
టెఱిఁగి వ్రాల్పించుచున్నవాఁ డేమొ యిప్పు
డతఁడు తల సిడికొమ్మునా నంతకంత
కోలఁ జంద్రుండు పడుమట వ్రాలఁ జొచ్చె. 24

తే. కోడి తపతప తెక్కలు గొట్టుకొనుచుఁ
గూయు క్రమ మొప్పు మీఱె వేకువ యనియెడు
కనుము గట్టి వధూమానధనము దోఁచు
నసమశరుఁడు [2]తప్పటఁ గొట్టి యార్చె ననఁగ. 25

1. గవుసెన. 2. తప్పెటఁ.

ఉ. పారదబద్ధసద్ఘుటిక పాకపరీక్ష గొనంగఁ జంద్రికా
క్షీరమునంచునట్లు సమయసిద్ధుఁడు పెట్టె ననంగఁ జాలనొ
ప్పారెను వేగుఁజుక్క యది యంటినచోటుసువర్ణ మయ్యెనో
నా రమణీయమైనయరుణద్యుతిఁ దద్దయుఁ దూర్పు శోభిలెన్.

చ. హిమకరుఁ డప్పు డొప్పెఁ బ్రణయించి తుషావృతి నిడ్డ
గార్హపత్యముక్రియ దక్షిణాగ్నిగతిఁ దాల్చె నగస్త్యుఁ
డనూరుదీప్తి పొం,పమరె సముల్లసద్ద్యుతియుతాహవనీయము
[1]నా నొకొక్కచో, సుముకలబూది చిందినదియో యనఁ
జిల్లరచుక్క లుండఁగన్. 27

వ. అంత. 28

సీ. సమయవ్యతిక్రమశంకాససంరంభ
జాగ్రదుత్థితసర్వజనచయంబు
రథ్యకేతనముఖ్యరథకౌగ్యఘుటనాది
సంభ్రమాకులసూతసంచయంబు
ఘంటాకుథాప్రముఖద్విపసన్నాహ
భూరితరత్వరాధోరణంబుఁ
బల్యయనఖలీనబంధావిసైంధవ
కల్పనాలోలాశ్వికవ్రజంబుఁ
తే. దక్రదధ్యుపదంశాదివిక్రయకర
భామినీవహూతివాచాటభటకదంబ
సమవలంబితభోజనచాపలంబు
నగుచు నవ్వేళఁ దనరె నన్నగర మంత. 29

1. నాఁగనొక్కచో.

సీ. పొందుగా నందలంబులుఁ బల్లకీలు ద
 క్షత నాయితము చేయు శైబికులును
దగువాహనముల నంతఃపుర కాంతల
 నిడి దిద్దు వైపించు పెగ్గడులును
ద్రోవఁ బౌఁజులఁ బెట్టి తొలుతగాఁ దమతమ
 మొనల గన్పఱచు చమూపతులును
నుష్ట్రవామీశకటోక్షాదివాహిత
 భర్మపేటికు లగుభారికులును
ఆ. కరము సంభ్రమింప ఘనతరంబైనత
త్కాలకలంబు లపుడు పొలుపుమీఱఁ
కైరవప్రియోదయారంభఘూర్ణ మా
నార్ణవారవంబు ననుకరించె. 30

సీ. ప్రస్థానసముచితబ్రహ్మమంత్రముల భూ
 గీర్వాణపంక్తు లాశీర్వదింప
జయజయ దేవ యన్న శబ్దజృంభణముతో
 బిరుదావళులు వందిపరులు చదువ
వేత్రహస్తులు పేళ్లు వివరించి చూప సా
 మంతభూనాథు లంతంత మ్రొక్కఁ
బట్టపేనుఁగుఁ బైఁడిపల్లకిఁ దేజీని
 దగ నాయితము చేసి దండఁ బెట్ట
తే. జైత్ర భేరీధణంధణశబ్దమహిమఁ
గరము ఘూర్ణిల్లి దిక్కులు గ్రక్కదలఁగ
లలితగుణయుక్త మగుశుభలగ్నవేళఁ
ధనదుభవనంబు వెడలె భూతలవిభుండు, 31

క. ఇత్తెఱఁగున వెడలి యతం
డుత్తమకరి నెక్కి దిగ్జయోత్సాహవిలా
సోత్తంభనకాహళికా
తుత్తుంభధ్వనులు వారిధులఁ గలఁగింపన్. 32

చ. గురుతరకేతుధూతఘనకూటము లైనమహారథంబులుం
జరదవనీధరేంద్రములచాడ్పున నొప్పెడుసింధురంబులున్
మరుదవమాననాచతురిమస్ఫుటవేగము లైనవాజులున్
వరభటసంచయంబుఁ గొలువన్ వెడలెం బురమాతఁ డంతటన్.

వ. అప్పుడు. 34

సీ. మిళతభూగగనాంతములసందు విచ్చినఁ
గాన్పించుబ్రహ్మాండకాంతి యనఁగ
దిశ లెన్నుచిది పూర్వదిశ యని బ్రహ్మ ని
ల్పినయట్టిమొదలిటిలెక్క యనఁగ
నుదయాచలాధీశునుత్తమాంగంబున
భాసిల్లుహొంబట్టుపాగ యనఁగ
గగనాఖ్యపనసవృక్షప్రకాండోపరి
భ్రాజితం బగుపక్వఫల మనంగఁ

తే. దారకాభర్తృచంద్రికాక్షీరభోజ
నాంతమునఁ బూర్వసంధ్య యన్కాంత [1]వెలచి
లీలఁ జేర్చినపసిఁడిపళ్లెర మనంగఁ
దరణి విశ్వంబు గాన్పించె వరుసతోడ. 35

వ. ఇవ్విధంబున సూర్యోదయంబు సకలజనమనోరంజకంబగుచు
నొప్పుచున్నంత. 36

---

1. తొలఁచి.

చ. ధళధళనాయుధద్యుతివితానము గ్రమ్మగఁ జాల నొప్పు మ
వెలువడు సేనలం బురమువీథులు సన్మణిసౌధకోటితోఁ
బోలు పెసంగెఁ దినేశరుచిపూగధగద్ధగితాంబుసారిణీ
విలసితపుష్పితోపవనవీథులువోలె సురాళిచూడ్కికిన్. 37

క. అంతటఁ బ్రాకారద్వా
రాంతము సమ్మర్ద మెసఁగ "నత్యంతాయు
ష్మంతులము గదా!" యనుచును
సంతసమునఁ గడచిపోవుజను లాడికొనన్. 38

వ. ఇవ్విధంబునం గ్రముకకంఠోత్తరపురద్వారంబు నిర్గమించి తద్బలంబులు నడచు నప్పుడు. 39

తే. ఎంతదవ్వులవస్తువు నెదుటఁ గాన
నైరి ప్రథమని మేషంబునందుఁ దక్క
దాని నంతన కడచురథవ్రజంబు
వేగమునఁ జేసి రథికులు వెఱఁగుపడుచు. 40

క. తురగప్రచారమును గుం
జరమదముఁ బరస్పరాతిశయభావ గుణ
స్ఫురణము నొ[1]దవ నపంకము
నరజస్కము నగుచు మార్గ మపుడింపొసఁగెన్. 41

సీ. జల్లులతోడి పెన్బల్లెంబు లెగవైచి
పట్టుచుఁ బేరెముల్ వాఱువారు
మెఱుఁగులు చూడ్కుల మిఱుమిట్లు గొలుపంగఁ
జేకటారుల బయల్ చిమ్మువారు

1. నణఁప.

పెడిదంపుటరిగెలు బిఱబిఱఁ ద్రిప్పుచు
వడిఁ బిల్లమెఱములు వైచువారుఁ
దెగ నిండఁ దిగిచి నల్దెసలకు [1]బొట్టెకో
లలు చూపి పల్లటీల్ దాఁటువారు
తే. నొండొరుల కభిముఖ మైన నుబ్బువారుఁ
గడలు చాపుచు వేడుకకయ్యమునను
జెలఁగి తమదొరలకు నింపు సలుపువారు
నగుచు వీరభటుల్ మించి రతిశయమున. 42

తే. మునుపుగా నేగి యసిమిగొల్లెనలు పన్ని
త్రోవ నెక్కడెక్కడ నేమి గావలసిన
యట్టిభక్ష్యభోజ్యాదులయమ్మకమునఁ
దనియఁ జేసిరి వణిజులు తద్బలముల. 43

చ. వలసినచోటనెల్ల నభివాంఛితవస్తుచయంబు గల్గుటన్
లలనలుఁ దారు సాంద్ర వరణంబుల నొప్పెడుపల్లకీలఁ బోఁ
గలుగుట నర్థవంతులకుఁ గట్టిగ నాన్నృపుదండయాత్ర యిం
పలరఁగఁ జేసెఁ బట్టణమునట్ల యనర్గళభోగహేతు వై. 44

చ. అలఘుబలప్రతాపయుతుఁ డై యతఁ డమ్మెయి వచ్చుదండువా
ర్తలు వినుచుం దదగ్రదిశరాజులుకొందఱుముక్తమార్గు లై
వలసలు పోవువారుఁ దగువస్తువు లప్పనపంపువారుఁ గే
వలవినయంబుతోఁ గొలుచువారును నైరి యథోచితస్థితిన్.

వ. అంత. 46

సీ. "సకలసౌభాగ్యలక్షణాధన్య యైనట్టి
మధురలాలసకు నత్యధికపుణ్య

1. ఁ బొట్టె.

విభవము జగదేకవీరపత్నికి నందె
లఖిలదిగ్దేశ ధరాధిపతుల
పట్టపుదేవులు భరియించుమాంలిర
త్నములఁ జేయింపఁ దన్నాథుప్రతినఁ
యేతదర్థంబు దండెత్తి తా నిదె యమ్మ
హారాజు వచ్చె; మీయర్థములను
తే. ప్రాణముల నిల్పుకొనుఁ డింక రాజులార!
యెదురుగాఁగఁ దదిష్టంబు లిచ్చి యనిపి"
యనుచుఁ దనపత్రికలు సత్వదాత్ముఁ డనిపె
నరపతుల కెల్లఁ గొందఱు నడచి రట్ల. 47

క. ఇత్తెఱఁగునఁ దగఁ గానుక
పుత్తెంచిననృపుల నెల్లఁ బ్రోచుచు నారా
జోత్తముఁడు చని పరాక్రమ
వృత్తిని మత్తిలినగౌడవిభుపై విడిసెన్. 48

చ. విడిసిన నల్గి గౌడపృథివీతలనాథుఁడు క్రోధదీప్తుఁడై
వెడిదపులీలఁ బేర్చుఘనభీషణసేనలతోఁ బురంబుఁ దా
వెడలి పరాక్రమించెఁ దనవిక్రమసంపద కోహటించి న
ల్గడల నరాతిసైనికనికాయము బిట్టు గలంగి పాఱఁగన్. 49

వ. అట్టి సమయంబునఁ గళాపూర్ణుండు. 50

క. తనదుగుఁడారముదాఁకను
గనుకని తలఁగఁబడి వచ్చుఘననిజసేనం
గనుఁగొని "యోడకుఁ డోడకుఁ"
డనుచుఁ "గౌడవిభుఁ డనికి నఱిమెనె!" యనుచున్. 51

క. "కానుకలు గొనుచు నిటు పోఁడ
గానఁగవచ్చునె యటంచుఁ గడుఁ దెగఁ దనపై
నే నిందాకం; గటకట
యీనెఱి దనకున్న నడఁతు నిప్పుడ" యనుచున్. 52

వ. పరిసరవర్తులం గనుంగొని. 53

శా. "తేజిం బల్లనకట్టి కూడఁగ వెసం దెం" డంచు "మత్సేనలన్
రాజొక్కండెకలంచిపోఁగలఁడెతాఁ బ్రాణంబుతో?"నంచు "మ
త్తేజఃప్రౌఢి గణింపఁ డె?"ట్లనుచు నేదీయఃకృపాణం బతి
భ్రాజిష్ణుద్యుతిగా నొరం దిగుచుచుం బ్రస్ఫీతసంరంభుఁ డై.

వ. పటభవనంబు వెలువడి పగఱ కభిముఖంబుగాఁ జనుచుండ.55

ఉ. సాహిణి యంతఁ గూడ రభసంబునఁ దెచ్చె సమిద్ధయుద్ధస
న్నాహముఁజిత్రసత్వజవసత్వకృతార్యమఘోటకప్రభా
పోహము రోషభీషణవిపోషిత హేషితభీషితాహిత [న్.
వ్యూహముభూరిభూషణసముజ్జ్వలదేహమునొక్కవాహము

ఉ. తెచ్చిన నెక్కె నవ్వసుమతీధవుఁ; డాతనిపూన్కి చూచి యు
ద్యచ్చతురంగవాహినులు దారుఁ దదీయబలాధినాయకుల్
హెచ్చినశౌర్యసాహససమృద్ధుల నొండొరు మీఱి తేనికిన్
మెచ్చొనరించుచున్ వడి నమిత్రబలంబులఁ దాఁకి రంతటన్.

ఉ. అత్తఱిఁ దద్బలం బరిబలౌఘములన్ నఱుమాడి వైచె ను
వ్వెత్తుగఁ జొట్టుముట్టుకొని యీఁటెల డొంకెనలం గటార్ల బ
ల్గత్తుల నత్తలంబులను గైదువు పక్కెర జోడు కాలు కే
ల్కత్తుక డొక్క ప్రక్క చెవికొమ్మని యేర్పడకుండునట్లుగన్.

ఉ. ఈడితశక్తి నంగజగతీశ్వరుసైనికు లిట్లు చెండుబెం
డాడఁగ నాత్మసైనికచయంబు కకావికలై కలంగి య

వ్రీడతఁ బాఱఁ జొచ్చుటయు వీఁకను గౌడధరాతలేశ్వరుం
"డోడకుఁ డోడకుం" డని పటూక్తులచే నిజసేన నిల్పుచున్.

చ. కడువడి మీఱఁ దాఁ దోలుతఁగా రథముం బఱపించి ఘోర
ఫుం, బిడుగులువోనితూపు లరిబృందముపైఁ బరఁగించె నాత
నిం, గడచి తదీయసేనలును గ్రమ్మె నరాతులమీఁద సాహసం
బడరఁగఁ జేఁపచే ర్దిగిచినట్లు సమస్తము నొక్కమొత్తమై. 60

క. ఆకతినపుఁ గోల్తలకున్
గాక కలంగఁబడి నాల్గుగడలకు విచ్చెన్
జీకాకుపడుచు నంగమ
హీకాంతునిసేన లెల్ల నెంతయు భీతిన్. 61

ఉ. ఆకరణిన్ గలంగి చనునట్టిబలంబును హాసభాసురా
లోకములం గనుంగొనుచు లోకజనస్తుతుఁ డంగభర్త యు
గ్రాకృతితో విపక్షనిచయంబుపయిం గదలించె నశ్వమున్
భీకరలీల వాలు జళిపించుచుఁ గెంపు వహించుచూడ్కితోన్.

వ. అప్పుడు. 63

చ. హయము నదల్చి 'ధే' యనుచు నాజికిఁ దోలుట యొండు
దోఁచె న,వ్వ్యయరయశక్తి నంత మఱి వచ్చినత్రోవయుఁ
బోయినట్టిత్రో,వయు నొకటం గనంబడద వాడలువాడలుగా
నతం డసి, క్రియలను జక్కుచేసిన హారిద్వారదాదులచేతఁ
దక్కఁగన్. 65

ఉ. ఇక్కరణిం గడంగి యతఁ డెంతయు మిక్కిలి నక్కజంపుఁజే
రుక్కునఁ జక్కుచేయఁ గడు నోటమితో హతశేషసైన్య
ముల్, గ్రక్కున విచ్చి వీఁపువెనుకన్ మఱుమానిసి లేక

"యమ్మఁగాఁ జిక్కిన మేఁకవోలె" వగఁ జెంది నిజాధిపుఁ
డొంటి జిక్కఁగన్. 65

శా. ఆచందంబున నొంటిఁ జిక్కిననిజక్ష్మాధీశు నీక్షించి యా
త్రాచంగుం డనుదఁడనాయకుఁడు మాద్యద్ఘోటకారోహశి
క్షాచాతుర్యధురంధరుం డగుచు ఖడ్గాఖడ్గిసంగ్రామవి [నన్.
ద్యాచార్యుం డనఁ బ్రస్తుతుల్ గనినవాఁ డత్యంతశౌర్యంబు

క. తురగారోహణము[1]ను భీ
కరతరఖడ్గంబు నొప్పఁగాఁ దిరిగి నిజే
శ్వరునకు నడ్డం బై ని
ర్భరరభసముతోడ నంగపతి కెదిరించెన్. 67

సీ. వ్రేటున కను వైనరీతి మైఁ దమవాగె
సన్న వెంబడిన యశ్వములు మెలఁగ
నొండొంటిఁ గొట్టుచో ఖండాలు కంగు కం
గునఁ దాఁకి పెనుమిణుఁగురులు గ్రక్క
నొకచోటు సూపి వేఱొకచోటు వడివ్రేయు
పూవు లెచ్చరికలఁ బొల్లువోవ
నెక్కువతక్కువ లెందు నించుకయుఁ గ
ల్గక నేరుపు లొక్కలీలన తనర్ప

తే. వరణరణ[2]కౌతుకాకుల స్వర్గయువతి
జనకటాక్షసరీసానుసరణవశత
నిద్ధకౌక్షేయకద్యుతు లినుమడింపఁ
బోరి రప్పుడు వార లద్భుతము గాఁగ. 68

1. సభీకరఖడ్గము కేలనొప్పఁగా నేగి... నెది. 2. రణకా.

క. ఆయెడ యాత్రాచంగుని
యాయుద్ధముఁ జూచి మొత్తమై గౌడమహీ
నాయకుదండకు విజయా
శాయత్తతఁ దిరుగఁ జేరె సతనిబలంబుల్. 69

సీ. అమ్మహాయుద్ధంబు నట్లు ఘోరతఁ బ్రవ
ర్తిలఁ గళాపూర్ణుండు తీవ్రగతిని
గడుఁజిత్రహస్తలాఘవముఁ జూపుచును ద
త్ప్రథిలోపల నాత్మరక్షయందు
నించు కేమఱుట దోఁపించి వ్రేటున కాస
యిచ్చిన వ్రేయ వాఁ డెత్తినట్టి
[1]బలుకేలు నారౌతుఁ బల్లంబు నశ్వంబు
నెనిమిదితునుక లై యిలఁ బడంగ
తే. వ్రేసె నేటవాలుగ నొక్కవ్రేటునన గ
భీరరయమున నసిధారఁ బెడమరల్చి
కలన వ్రేటాఱుతునియలుగాఁగ వ్రేయు
బిరుదురౌతులవార్తలు బెండుపడఁగ. 70

వ. అప్పు డాకసంబున నుండి విలోకించు నాకలోకనివాసు
లాకళాపూర్ణుని భుజశక్తిశౌర్యసాహసహస్తలాఘవంబులకు
నద్భుతంబు నొందుచుఁ దమలోన. 71

ఉ. వ్రేటున కెత్తినట్టిప్రతివీరునికత్తికి నొడ్డుకొంట రొ
చ్చోటను గల్గినట్టిది యశోధనుఁ డీఘనుఁ డివ్విచిత్రదోః
పాటవ మెంత నమ్మెనొకొ వైరి నిజాయుధ మెత్తి వ్రేసెఁ దా
వ్రేటిరునాల్గుతున్కలుగ వ్రేయుచలంబు ఫలంబు నొందఁగన్.

1. బలువాలు పల్లంబు.

వ. అని కొనియాడి రట్టి సమయంబున. 73

క. సంగరకేళి నతం డీ
భంగిని విహరింప గౌడపతి సేనయుఁ దా
నుం గలఁగి పాఱె రేఁగులు
తంగేళ్లుగఁ ద్రొక్కికొనుచుఁ దద్దయు భీతిన్. 74

వ. ఇవ్విధంబునఁ బలాయనంబు నొంది యతండు నిజపట్టణంబు సొచ్చెఁ; గళాపూర్ణుండును బ్రచండతరసింహనాదబంధురజయదుందుభిధణంధణఘోషణభీషణంబగు సేనయుం దానును నతని వెనుకొని చని యతిరయంబునం బురంబు [1]చొరనురువణించినఁ దద్రక్షకులు తమకపడుచు గవఁకులు మూయించి దంచనంబులుఁబిరంగులు జబురుజంగులుఁ దుపాకులు మొదలైనసాధనంబుల ముమ్మరమ్ముతోఁ గ్రమ్ముకొని [2]కొమ్ముకొమ్ముకుఁ బెక్కండ్రుగా నుక్కుమిగిలి లెక్కకు నెక్కుడగుచు విక్రమాటోపంబునఁ గోట బలసికొనుటయుఁ గటనటద్భ్రుకుటీవికటితముఖుం డగుచు సత్వదాత్తుం డనుకళాపూర్ణుని ప్రెగ్గడ దముమొగ్గరంబు నగ్గలిక మెఱయ లగ్గలకు డగ్గఱించినఁ దదుగ్రతకుం గాక చీకాకుపడు ప్రజలగజిబిజులాలించుచు గౌడపతి వివిధోపాయనపురస్సరంబుగాఁ బురంబు వెడలి యాకళాపూర్ణమహారాజుం గని కొలిచి యతనిదయ వడసెఁ; నివ్విధంబున దుర్వారదోర్వీర్యభవగర్వంబుననాయుర్వీవల్లభుండు నవ్వాల నడచి గడుసుఁదనంబునం దనకుమెండొడ్డినయొడ్డీనిపై బలంబుల విడియించె నప్పుడు. 75

1. ‹ జొర. 2. కొమ్మకొమ్మకు.

క. చతురంగబలోన్నతి సం
భృతగర్వత నెదురుపోఁజిఁ బెట్టె నతం డు
ద్ధతవీరరసావిస్ఫూ
ర్జిత మగురణ మప్పు డుభయసేనల కయ్యేన్. 76

వ. అంత. 77

ఉ. దుమ్మునఁ గొంతసేపు నది దుర్దమర క్తముచే నడంగ ద
ర్పమ్మునఁ గొంతసేపు నది పంబినపేరలఁతం గలంగఁ గ్రో
ధమ్మునఁ గొంతసేపు నది తద్విషయారిహతిం దొలంగ గ
ర్వమ్మునఁ గొంతసేపుఁ బరువాసిగణిం[1]పఁగ బోరె నమ్మెనల్.

ఉ. అట్టియెడన్ సమగ్రబలుఁ డంగవిభుండు చరన్మహాద్రి నాఁ
బట్టగుచుం గడున్ మెఱయుపట్టపుటేనుఁగు నెక్కి మిక్కిలిన్
బెట్టిదపుంగడంకఁ గరిబృందముతో బలనాయకుల్ దనుం
జుట్టును గొల్చి రాఁ దనరుచున్ నడిచెం బ్రతిపక్షసేనపై. 79

ఉ. అప్పు డెదిర్చి యుత్కలధరాధిపునాజ్ఞను దగ్గజేంద్రముల్
చెప్ప నశక్యమైనమదజృంభణలీల దలిర్పఁ బోరె నే
రొప్పుఁగ శాత్రవద్విరదయూథముతోడను జూడ మెట్టిచో
నెప్పుడు నిట్టిబెట్టిదపుటేనికపో రని మెచ్చఁ జూపఱుల్. 80

సీ. ఎడనెడ వడిఁ గూడి సుడిరీతిఁ దిరుగుచుఁ
దలపడి దర్పంబుఁ దెలుపునవియు
వెనువెన్క కొక్కింత చని యొక్కటొక్కటి
దంతముల్ భేదిల్లఁ దాఁకునవియు
[2]నెడఁ బాయనీక బల్విడి నంటఁ గదుముచు
నట్టిట్టు వడిఁ ద్రోపులాడునవియు

1, పకపోరె. 2. నెడవాయె.

మావంతు లన్యోన్యమథితు లై కూలినఁ
బూఁపు తప్పక యల్కఁ బోరునవియు
తే. నగుచు నపు డగ్గజేంద్రంబు లతిశయిల్లె
దంతఘట్టనసిద్ధురధ్వానములను
జటులఘంటాఘణంఘణాశబ్దములను
గరినఘీంకారములను దిక్తటము లదర. 81

క. ఆవేళ నంగవిభుదం
తావళ ముర వడిని దిరిగి తాఁకినఁ బ్రతిదం
తావళము లెల్ల వెలికిల
మావంతులు క్రిందుగాఁగ మహిపైఁ ద్రెళ్లెన్. 82

వ. అపుడు నిజగజేంద్రంబు నత్తెఱఁగిఁ బఱపి నుఱిపించు క్రముక
కంఠోత్తరపురాధీశునియాటోపవిజృంభణంబునఁ గలంగఁ
బడునిజ[1]సైన్యంబుదైన్యంబు వారించుచు ఘోరాకారం
బైనవారణంబు నారోహణంబు చేసి యుత్కళాధీశ్వరుం
డక్కడింది వీరుని మార్కొని యక్కజం బైనవిక్రమంబు
నెఱపె నట్టిసమయంబున. 83

మ. సమవృత్తిఁ జవసత్త్వముల్ నెఱపుచున్ సవ్యాపసవ్యక్రమ
భ్రమణం బొప్పఁ దటాలనం దలపడుం బల్మాఱు శుండా
ప్రకాండము లొండొంటిఁ బెనంచు ఘీంకృతిమహానాదంబు
రోదోంతరాళము ఘూర్ణిల్లఁగఁ జేయు నమ్మదకరుల్ సంరంభ
ఘోరంబు లై. 84

వ. ఇత్తెఱంగున నత్యంతఘోరంబుగా నవ్వారణంబు లవార
ణీయసారంబు లై పోరుచుండ నంతటఁ గళాపూర్ణుండు. 85

1. సైన్యంబు వారించుచు.

క. ఎడనెడఁ దలపడుచో వడిఁ
గుడియెడమలఁ దిరుగు నేనుఁగుల పిఱుఁదులు నే
ర్పడునట్టిక్షణములోనన
పెడమురలి విపక్షు వెనుక బిట్టుఁ జిక్కె వెసన్. 86

క. ఉఱుకుచు నెకరినముష్టిఁ
నెఱి చెడ నడివీఁపు పొడిచి నిజభుజముల యే
డ్చైఱ మెఱయ వానిసంధులు
బిఱుసున వెనుకకుఁ గుదించి పెడకే ల్గట్టెన్. 87

క. వెండియు నట్టిటుఁ గదలక
యుండ నతం డతులబలరయోద్ధతిమహానీ
యుం డగుచు వానిఁ దద్వో
దండము నడికట్టుత్రాళ్లఁ దగ బంధించెన్. 88

ఉ. ఎంతయు విక్రమం బలర నిట్లరివీరునిఁ గట్టివైచి తా
నంతట వాని వానిమదహస్తిని జంగున దాఁటి మిక్కిలిఁ
వింతగ నంతరాళమున నెవ్వడిఁ గ్రమ్మఱి వ్రాలె నప్పు డా
దంతి నెదిర్చి [1]పొఱుతనదంతిపయిఁ రణసమ్ముఖంబుగన్. 89

తే. అంత నొకపంట్రకోలచే నహితుకరిని
విఱిగి పాఱఁగఁ బొడిచి పోవిడక మగుడఁ
ద్రిప్పికొని [2]తెచ్చి తత్కుంభదేశపార్శ్వ
ములు చుఱుకుముట్ట నేయుచు [3]బలము లుబుక. 90

ఉ. ప్రాణముతోడ సుత్కళనృపాలకు నమ్మెయిఁ బట్టి తెచ్చి సం
ప్రీణునిఁ జేసి తా విడిచె "నెన్నఁడు నిట్లసమానయుద్ధపా

1. పోరుతన. 2. తెచ్చెఁదత్కుంభ. 3. బలములు కఱు.

రీఁగులతోడ నింక నెదిరింపకుమీ॥" యని బుద్ధి చెప్పి క
ల్యాణగుణాఢ్యుఁ డంగవసుధాధిపుఁ డీప్సితరత్నహారి యై.

వ. ఇవ్విధంబున నిరర్గళవిజయస్ఫురణంబున భాసిల్లునాసుముఖాసక్తినందనుండు తనకు నంతటఁ గళింగద్రవిళచోళపాండ్యాదిభూపతులు తమయంతనే వశవర్తు లగుచు నానావిధోపాయనంబులతోడ నెదుర్కొనుచు ననుప దక్షిణసముద్రతీరంబునకుం జని కేరళమహీపాలునిమీఁద [1]విడిసిన నతండు. 92

క. శూరత పాటించి చమూ
వారంబులుఁ దాను నతని వడి మార్కొనియెన్
భేరీభూరిధ్వానము
హారభటిజితాబ్ధిఘుమఘుమారవుఁ డగుచున్. 93

ఉ. అత్తఱి రెండుసేనలు రయంబునఁ దారసిలెం గడంకమై
నుత్తరదక్షిణార్ణవము లొండొక[2]టన్ వడిఁ దాఁకెనో
యనం, దత్తరళత్వదీప్తతఁ దనర్చునవేంధనవహ్నియో
యనన్, నెత్తురు వాఁగులై చనంత మును నింగికిఁ బర్వఁగ ధూళి
ధూమముల్. 94

వ. అందు [3]నపుడు. 95

లయవిభాతి.—
తనదుసకలాయుధములును బరునిచేతఁ దుని
సినను బోలివోనిమగతనము కడుప్రాపై
తనర నని వేడ్క నహితునకు నెదు రేగి నిజ
తనువుశరముల్ వెతికికొనుచు బలుమూర్ఛన్
మునుఁగుచు దదీయ మగుతనువు ప్రథ[4]మంబుగుఱు

1. ఁగవిసిన. 2. టిన్. 3. అంత. 4. మంపు.

తునఁ బొడుచువీరవరుఁ గని తదుపభోగం
బునకుఁ దమకించుసురవనితలకుఁ బల్వురకు
ఘనపథమునందు నొకపెనుఁజగడ మయ్యెన్. 96

లయవిభాతి. సరయుశరవృష్టి కెదు రరుగుటకు విఘ్న మని
యరసి తన బెట్టిదపు[1]టరిగెఘుఁశౌర్య
స్థిరత నటు వైచి నెఱబిరుదుమగఁ డొక్కరుఁడు
సరభసగతిస్ఫురణఁ బరుఁ దునుముఁబోఁగా
నురమున నిమగ్నముగఁ బరఁగినపరాయుధము
చరమశిఖిపింఛ మవసరనియమలంఘి
త్వరితపరిరంభవిధిగరిమవలీనసుర
తరుణిజవభిన్నకచభర మనఁగ నొప్పెన్. 97

లయవిభాతి. [2]వడియుకరిహస్తమును బిడికిటనె క్రిందటికి
నడఁచి యది మెట్టుకొని వడిఁ జివచివ్వ రెం
డడుగు లెదురెక్కి యొకబెడిదపుభటుండు తన
యొడమచెయి కుంభతటి నిడి తదుపరిస్థుం
బొడుచుచును బోటువడి కడుఁ దలఁకె నాత్మఁ గర
మిడినది కుచస్థలిగఁ గడుఁ గదిసి వేల్పుం
బడఁతి గనుపట్టఁగను జడిసి "యిపు డే నెచటుఁ
బొడిచితినొ దీనిఁ దొడిఁబడ?" ననుచు లజ్జన్. 98

సీ. మావంతుగర్వంపుమాటఁ గోపించి త
న్మదహస్తి కొక్కరా తెదురు నిలిచి
సముకట్టుజల్లుల నమరు నిజోత్తమా
శ్వమును ధే యన నది చమరమృగము

---

1. టరిగ. 2. ఒడియు.

గిరిశిఖరంబుపైకిని దాఁటుకొనియెడు
గతిఁ జౌకళింప నాక్షణమునంద
యతఁడు వైచినఘనాయతశూల మహితమూ
ర్ధముఁ గాఁడి దంతివక్షమున వెడలె

తే. నాతఁ డెదు రొడ్డినట్టిశూలాయుధమును
హరియుగము గాఁడి యారౌతు శిరముపైకి
వెడలె; నాశస్త్రకీలితద్విపతురంగ
వీరతనువులదొంతర వెలఁగొనర్చె. 99

వ. ఇత్తెఱంగున నత్యంతశౌర్యసాహసంబుల దేహంబులు సరకు గొనక యిరువాగును ఘోరంబుగాఁ బోరుచుండఁ గేరళ భూరమణుండు కళాపూర్ణుకడకు రాయబారిం బనిచి "యీ వృథాబలక్షయంబువలన నయ్యెడుఫలం బెద్ది? మన మిద్ద ఱము నుద్దించుకొని కటారుల నెక్కటికయ్యంబు గావిం చుచు శౌర్యంబులకొలంది నెఱపుద" మని చెప్పించిన నాతం "డట్ల కాని"మ్మని యియ్యకొనియె; నంత నుభయబలంబుల పోరు వారించి. 100

ఉ. భూరిధృతిం బసిండిజలపోఁతకటార్లఁ గొఱళ్ళఁ బూని య
వ్వీరవరుల్ మిథోవితతవీరరసోగ్రకటాక్షభావగం
భీరతఁ జల్లటీల్ గొనుచుఁ బేరెము వాఱుచు నింత నంతనుం
జేరుచు నందిచాఁపులను జిమ్ముకటార్లటు పాఱఁ దట్టుచున్.

చ. ప్రిదులనిశౌర్యసందలఁ బెట్టినదండలు దివ్వె కేకడుం [యం
గదుముచుహుంకరించుచును గైదువుఁ బొపుచు "నట్ల యిట్ల";
"చదెయిదె" యంచుఁ "దప్పుకొను" మంచుఁ "దగుఁ బళి!"

యంచు నెందఁ గఁగఁ, జెదరుట లేక త్రైదు పది సేయక
పోరిరి పేరువాడుచున్. 102

చ. బిరుదుకటారికాండ్రు పరభీకరసత్త్వులు వార లిద్దఱుం
బరుసఁదనంబు నేర్పు నెఱబంటుఁదనంబు నొకళ్లొకళ్లకున్
సరియగు చున్కి- గోర్వమని సంధిలురోషకటాక్షవీక్షణ
స్ఫురణకటార్లపై నడరెఁ జూపఱు లోహితశంక నొందఁగన్.

క. ఒకని నొకించుకయును సోఁ
కక యుండెఁ గటారిమొనలు కడు బెట్టువడిన్ ,
[1]నెకబికలుగఁ బోట్లాడుచు
వికసిల్లెదునాకడిందివీరులయందున్. 104

క. అంతఁ గళాపూర్ణుఁడు కడు
వింతగ నతిచిత్రహస్తవేగతఁ బరభూ
కాంతుఁ దడఁబఱచి పొడిచె నొ
కింతచొరఁ గటారిమొన ననేక స్థలముల్. 105

వ. అప్పుడు తత్ప్రతివీరుండు. 106

క. ఆనేర్పునకును జంపం
గానొల్లమికిని మనంబు గడు వెఱఁగుపడన్
దా నతనిపాదయుగళికి
నానతుఁ డయ్యెను గటారి యటు వైచి వెసన్. 107

వ. ఇట్లానతుం డై కరకమలంబులు మొగిడ్చి "యోమహాను
భావా! నీవు రాజమాత్రుండవె దివ్యపురుషుండవు గాక!
యే నాంధ్రదేశంబున నుండి వచ్చినయొక్కయత్యంతచాతురీ
ధురంధరుండైన కటారిసాదనకానివలన ననేకకాలం బభ్య

1. కకవిక. (శ. ర.)

సించి పేరుగలబిరుదుమాస్టీలఁ బెక్కండ్ర జయించి యొక్క
డను మొక్కవోనిమానుషంబున ననూనగర్వోండ నగు
చునికింజేసి నిన్ను నిట్టిపోరునకుం బిలిచితి; [1]నన్నిట్లు పరిభ
వించుట యత్యద్భుతంబు గాదె!" యని కొనియాడి యమ్మ
ధురలాలసారమణు సపరివారంబుగా నిజపురంబునకుఁ
బ్రార్థించి తోడుకొనిపోయి మహోపచారంబులం బూజించి
యతని కభిమతంబు లైనతనదుశుద్ధాంతకాంతల శిరోరత్నం
బులు సమర్పించి ప్రణయపూర్వకంబుగా ననిపె; నపు డం
గాధిపతి యతనివలన మృగేంద్రవాహనానిలయం బున్న
చోటు విని యచ్చటి కరిగి యమ్మహాదేవిని సేవించి తద్భవన
వలభులరసి తనపూర్వజన్మంబువీణియఁ గని పుచ్చుకొని
యత్యంతసంతు[2]ష్టుం డగుచు నంత నుత్తరాభిముఖంబుగా
యాత్ర గావించె. 108

తే. అప్పు డాచుట్టుపట్లధరాధిపతులు
తనకు నిష్టంబు లైనరత్నములు నిచ్చి
కొలిచి యనుప నాభూపతి ఘూర్జరేశు
పై నడచె వానిశౌర్యదర్పంబు వినుచు. 109

క. అతఁడును దద్వార్తలు విని
యతిభీషణ మైనయట్టియాత్మధ్వజినీ
తతితోడ వచ్చి తాఁకెం
బ్రతివీరుని దిశల ధూళిపటలము ప్రింగన్. 110

ఉత్సాహ—అబ్బలంబు లొక్కటొకటి నట్లు కవియునార్పు లా
గుబ్బు గాఁగ నడరెఁ; వాద్యఘోష భీషణంబుగా

1. నట్టిన. 2. ష్టాంతరంగుం.

నిబ్బరంపుటార్భటిని జనించె నంత నెల్లచో
డబ్బుడుబ్బు ఖంగుఖంగు ఠంగుఠింగు మన్ధ్వనుల్. 111

వ. అప్పు డుప్పతిల్లుధూమంబుచొప్పు నుత్పాదించుచు రోదోం తరాళంబునాచ్ఛాదించు ధరాపరాగంబువలన నంధీకృతం బైనయుభయబలంబులు దమతమయేలికల బిరుదులుగ్గడించు టలకతన నాత్మపరసైనికవివేకంబు లోకానోకభంగిని సంఘ టిల్లం బోరుచో ఖంగుఖంగున నొండొంటిఁ దాఁకుచుఁ దడఁబడుబెడిదంపుటడిదంబుల వెడలుమిడుఁగుఱులవలనను, సాటోపంబులైనయీఁటెపోటులచేత గాటంపుఁబెల్లునఁ జిల్లు చిల్లునవెళ్లు నుల్కాలజ్వాలామాలికల నాభీలంబులగుధారాళ రక్తపూరోద్గమంబువలన నుభయసేనానాయకప్రతాప ప్రాదు ర్భావనిర్భరార్భటీశంక లంకురింప బిరుదకాహాళశంఖభేరీ పటహారటీతపటిమంబును బ్రతిభటార్భటీ(ట)పటుత్వవిఘట్టన సమయ సముదితసత్వరవిస్ఫురత్స్వరసింహనాదంబులును మద చండిమోద్దండవేదండమండలాఖండఘీంకారఘోషంబులును భీషణహయహేషితంబులునుసఖర్వమార్వీనిర్వీరామటంకార నిస్స్వనంబులును వికస్వరస్యందనబృంహనేమి శబ్దంబులును నంబరంబు వగుల్ప నందుండ జడిసి పుడమికిడిగిననిబిడంపు జలదసముదయంబులపగిదిఁ బొదలుమదగజంబులమదధారా వర్షంబులకుఁ దగినయందంబున నింద్రగోపబృందసందేహ కందళనికరంబు లగుచు మాంసశకలంబులు గానిపింప నంత కంతకు నెంతయునధికంబులగు క్రోధంబులతోడ యోధ వీరులు చేరి ఘోరాసిధారలఁ జక్కాడఁచినఁ గఱుక్కానం దెగి బిట్టుమిట్టించిపడు ధవళోష్ణీషభూషితమస్తకస్తోమంబుల

భంగులు సంగ్రామరంగాంబరీషాభీలకాలరాత్రిభర్జ్యమాన సముజ్జిహానలాజానుకారంబునఁ బరిఢవిల్ల నురస్థ్సలంబులు నఱకుకఱకుటలుఁగులకతన వెనుకకొరగు నెఱమేటిబలుమగల ప్రథమతూణాకృష్టనిష్ఠురధనుర్వ్యలయనిష్ఠ్యూతంబు లగుశర వ్రాతంబులు పెడపెడనార్చు(చు)పగఱమొగములఁ బ్రవేశించి పెడతల వెడలుచు సముత్కటతాత్కాలిక రోషాధిక్య కర్కశామందసందష్టపుంఖమూలంబు లై చిక్కియుం జిక్కు వడక యక్కజపుజవభరంబున [1]శరంబులతోడం బెకలించు కొని యెగయు విగళితచికురంబు లగుశిరంబులు గగనంపు జప్పరంబునకుఁ జల్లులు ఫుల్లారవిందంబులు పూవుదండలు నై యొకవిచిత్రపుసొంపు సంపాదింపుచు మృత్యుదేవతా మహోత్సాహసన్నాహంబుఁ దలఁపింప నకంపితశౌర్యసాహస సముద్భటు లగుభటులు నలుదెసలం బొదివి కదననిపుణత నెఱప నిలువునన యసువులు విడిచి నిరంతర నిర్ఘాతశాత శక్తితోమరప్రముఖ శస్త్రచరమభాగాలంకరణచారుపింఛ మాలాద్యదివిలసితంబు లై యధోభాగంబులఁ గెంబట్టుపఱపు లెఱుపు నెఱపుపలలపంకిలరుధిరప్రవాహంబులతోడ వీర పురుషసంభోగవిలంబాసహరంభాముఖ్య దివిజకామినులకు నలంకరించియాయితంబుచేసిన చతుస్తంభకుంభనికేతనంబులో యనం గానిపించునేనుంగులమీఁద శిఖరంబులచాడ్పునఁ గనకమయ కిరీటకవచధారణాధోరణశరీరంబులు రాజిల్ల విదారితానేకచక్రంబు లగుచు నొకకడన నొత్తిగిల్లి త్రెళ్లినయరదంబుల యితరచక్రంబులు కృష్ణముఖశిలీముఖ

1. నరంబు.

కృత్తనేమిఘట్టనంబులబిఱుసున నిరుసులకొనల బిఱబిఱం దిరుగుచు నిపతితరథంబులు భూరితర వీరరసావేశంబున వైరివీరవ్రాతపాతనార్థంబు చక్రాయుధంబులు ద్రిప్పెడిపో యనుతలంపుసంపాదింపఁ బెంపుమీఱుచు నొప్పుత్రిప్పునో వడువునం బరిధవిల్లుచునుండఁ దొండంబు లెత్తి తిరుగండ్ల కరణి నురువడిం దిరుగుచు నొండొంటిం దాఁకుకరులపరిసర ప్రదేశంబునం దొట్టువగట్టి పొల్లుతోడియాఢకీకణరాసులుం బోలెఁ గానుపించురుధిరపలలకరంభితాస్తోకకీకసలేశకూటం బులచేర్పున శూర్పంబులనేర్పున నేర్పరింపుచు సంపతిత సప్రాణసామజవిధూయమానకర్ణవ్యాపారంబులు దీపింపసం గ్రామభూమియుద్దామరౌద్రభీభత్సభయానకహేతువగుచు నుద్ద్యోతించె; నట్టిసమయంబున సుముఖాసత్తిపుత్త్రుండు. 112

చ. సరిపడఁ బోరుచుండ నటు సైన్యము నేమియు మీఱనీనియా యరిబలముం గనుంగొనుచు నల్కఁ గనుంగవ కెంపు పూన ని ష్ఠురగుణటంక్రియానినదశుంభదిషుప్రకరప్రవర్షణో [నన్. ద్ధురుఁ డయి తద్బలంబుపయిఁ దోలె రథంబుఁ గడుం గరయంబు

ఉ. ఘూర్జరభూమిపాలుఁడును గ్రోధము మీఱఁగ నానృపాలు న తూర్జితబాణవృష్టిఁ గడు నుగ్రతఁ గప్పుచుఁ దాఁకి తత్పరి స్ఫూర్జితసాయకంబుల నిషూదితసూతుఁడు భగ్నకేతుఁడుర్ నిర్జితబాహుశౌర్యుఁడు[1] వినిర్గతధైర్యుఁడు నయ్యెఁ జెచ్చెరన్.

ఆ. ఇట్లు దలఁకి యతని కిచ్చె నాత్మీయశు ద్ధాంతకామినీశిరోవతంస

1. వినిర్జిత.

వఃణు లతండు నతని మన్నించి యవ్వల
నరిగె విజయవార్త లతిశయిల్ల. 115

ఉ. అంతటఁ గానుకల్ గొనుచు నానృపతిం గురుకాశిదేశభూ
కాంతులు వచ్చి కొల్చిరి జగత్పరిరక్ష [1]యొనర్ప రుక్మిణీ
కాంతుఁడు శౌరి చన్న వెనుకన్ మఱి దక్షుఁడ వీవ యొప్పఁ గిం
డింతయు నొప్పు సద్గుణసమృద్ధుల నీ కని సన్నుతించుచున్.

సీ. ఆరాజతిలకుఁడున్ ద్వారకానగరంబు
విపధి ముంచుట మున్న విన్నవాఁడు
కావున వారిఁ దత్కథ లాతరంబున
నడుగుచు యదుసింహు నంబుజాక్షుఁ
దనపూర్వజన్మగాంధర్వవిద్యాగురు
గనుఁగొనునట్టిభాగ్యంబు తనకు
దొరకమి కొత్తయందును జాల వగచుచు
నౌత్సుక్యమునఁ దత్పురాంతికమున

తే. కరిగి దండప్రణామంబు లాచరించి
వరుస మాళవబర్బరధరణిపతుల
పై నడచి భీమణం బైనభండనమున
బహువిధాయుధపటిమచే భంగపఱిచె. 117

శా. ఆవార్తల్ దవుదవ్వులన్ వినుచు వహ్నాణాదిషుమానాయకుల్
వేవేగన్ వినయంబుతోడ నిజతన్వీమాళికత్నాదినా
నావస్తువ్రజ మంపినం బనిపె సన్మానంబు చేయన్ హిమ
గ్రావాంతముఁగ నేగి[2] తాఁదిరిగె నారాజంతటం దూర్పుగాన్.

---

1. యొనర్చి. 2. తోఁడి.

లయగ్రాహి.—

ఆతనిమహాజయవిభూతిపస మించు "నవి
గీత రణకేళిపటిమాతిశయగర్వ
[1]శ్వేతునకు నా కితఁడు వో తగిన[2]జోడు వసు
ధాతలమునం"దనుచుఁ గౌతుకముతోఁ బ్రా
గ్జ్యోతిషపురాధిపుఁ డభీతి నెదు [3]రేఁగి ఘన
హేతినికురుంబమణి కేతనసముద్య
న్నూతనగభస్తి పరిపీతకకుబంతరము
లై తనకు దారుణచమూతతులు గొల్వన్. 119

*[వ. ఇవ్విధంబునఁ బ్రాగ్జ్యోతిషపతి యాయుంగపతికి నెదురునడిచి యుద్ధసన్నాహంబు చెన్నుమీఱఁ బన్నిన సైన్యంబులుం దానును దర్శార్గంబరికట్టుకొనియుండె; నతనిసైన్యంబులప్పుడు.

సీ. రథకేతుపటములు రత్నాద్రిలంబమా
నాబ్ధశంక నొసర్ప నలరుచోట్ల
కరులు గండోపలాకారతఁ దనరను
పత్యకాభంగిఁ గన్పట్టుచోట్లు
కంచుపక్కెరల కంఖాణపంక్తులను ఫే
నిలసింధుతటలీల నెఱపుచోట్ల
తలచుట్లు కోటకొమ్మల యొప్పునగ నొప్పు
నరిగెలపటువణి నమరుచోట్లు
గీ. భటులు పొరిఁబొరి నెగవైచి పట్టుతెల్ల
జల్లుల పసిఁడిగడలు చంచన్నరాళి

1. శ్వేతు. 2. జోడు. 3. కేఁగ.

* 119-వ పద్యము తరువాత కుండలీకరణములోని ఈపద్యములు కొన్ని ప్రతులయందుఁ గలవు.

తృట్యమాణపత్త్రిసాకృతి వహింప
మానసముచోట్లునై యటఁ గానుపించె.

క. ఆహవపరతఁ దదీయ
వ్యూహములై యంగసేనయును జనుదెంచెన్
లోహితోద్యదకము రజో
బాహుళ్యముచేతఁ బంకభావము పొందన్.

ఉ. సింగిణివింటికోల గతిఁ జిత్రరయంబునఁ దేలువాలు సే
నాంగములన్నడింగడచి యప్పుడు తద్విభుఁ డొక్కరుండుచొ
చ్చెంగడుఘోరమైనరిపుసేన సరస్స్వదగాహి మత్తమా
తంగముభంగిఁ బొంగుచు నుదగ్రజయగ్రహణోగ్రగర్వతన్.]

ఉ. వైరిచమూసమూహము లవారణ నన్నియు నప్పు డాతనిన్
ఘోరతఁ జుట్టుముట్టుకొని కోయన నార్చెను దోన యద్భుత
స్ఫారతరార్భటిం బిరుదుసంకులుఁ దారలు బూరగొమ్ములుం
భేరులుఁ దమ్మటంబులును భీషణవృత్తిని బిట్టు మ్రోయఁగన్.

చ. బెడిదపుభంగిఁ దద్ధ్వనుల పెంపు నడంచుచు నంత నెంతయున్
వడిఁ దనరారె నంగజననాథుగుణాక్వణనంబు; దానిఁ దా
మడిమలు ద్రొక్కుచున్ విశిఖమండలి వెన్కొనియెన్ గరంబు బ
ల్విడిని సమస్తదిక్పృపులవీనులు మేనులు నుక్కు దక్కఁగన్.

వ. అట్టి సమయంబున. 122

ఆ. అతనివింట వెడలునమ్ములవేగపై
చిత్రి యేమి చెప్పఁ జేవలసిన
మురువు బిరుసుఁ గ్రోవి ముట్టించినతెలుంగు
చెలువుకట్ట తెగినబిలుసు దోఁచె. 123

చ. దొనపయిఁ బాయ కెప్పుడును దూపు [1]లెడల్పుచునున్న రీతిఁ
దాఁ, జనుమఁ బఱచేర్పునం దెపుడు జాఱక యమ్మరిఁబోసి యున్న
చాఁడ్పున శ్రవణాంతసీమ నెపుడుఁ వలయాకృతచాపమై[2]న
శింజినిగతిఁ దోఁచెఁ దత్కరము చిత్రరయంబున బెక్కు
రూపులై. 124

వ. ఇత్తెఱంగున నప్పార్థివోత్తముం డత్యంతచిత్రంబైన ధను
ర్విద్యనేర్పు నిర్వహించిన నుదంచితంబులైన బాణపరంపరల
చేత నరాతిసైన్యంబులందుఁ జిందఱవందఱలగు నరదంబు
లును, జిఱిగిన కేతువులును, జీకాకుపడురథికులును, జడిసిన
సారథులును, ద్రుంగినయేనుంగులును, దునిసిపడినమావంతు
లును, దుత్తుమురైన యంకుశంబులును, దునుకలైన పరిస్తో
మంబులును, [3]బొలిసిన యశ్వంబులును, బొరలెడిరౌతులును,
బొడ వడంగినపల్లంబులును, బొడిపొడియైన పక్కెరలును,
నుఱుమైన పదాతులును, నలిసినకంకటంబులును, నుసియైన
కైదువులును, నుగ్గునూచంబైన యరిగెలును, దెగిపడిన
యాభరణంబులును, దెరలి పాఱురక్తంబులును, దెట్టువలు
గొన్న మాంసంబులును, దెట్టలు గట్టిన యస్థిశకలంబులును
జూపఱకు నద్భుతభయానకభీభత్సరసంబు లావహిల్లఁ జేసె;
నవ్విధంబున నమ్మణిస్తంభనందనునియమందవిక్రమంబున నుక్కు
దక్కు రిపుసేనాంగంబులభంగిం గనుంగొని యతనిబలంబులు
జయోత్సాహదుర్వారంబులై యురువడించె; నయ్యెడం
గలంగి పాఱునిజబలంబుల నిలువరించుచుఁ బ్రాగ్జ్యోతిషాధ్య
క్షుండు రోమకపాయితాక్షుం డగుచు నక్షయంబైన తన

1. వెడల్చు. 2. వసిం, చినగతి. 3. బొరిసిన.

విక్రమోత్సేకంబునఁ బరానీకంబులు కాందిశీకంబులై చీకాకు పడ [1]భీకరంబుగఁ దనరథంబుఁ గళాపూర్ణుని దిక్కునకుం బఱపించిన నతనిఁ దలకడచి తత్ప్రిసఖుండు చండబాహుం డను వాఁడు వాఁడిమిగిలి యాయంగపతితోడఁ దలపడియె నప్పుడయ్యిద్దఱకుఁ దద్దయుం బ్రొద్దు మహాయుద్ధంబు ప్రవర్తిల్లె నంత. 125

తే. వార లతిచిత్రశ(క)రలాఘవంబు పేర్మిఁ
బేర్చి యొండొరుపయి నేయఁ బింజపింజఁ
గఱచుకొని పాఱుతూఁపు లొక్కటియ వోలెఁ
గానిపించుచుఁ దలపించెఁ గడలపోరు. 126

క. అనయముఁ గరలాఘవ మి
ట్లొనరఁగ నేయుచుఁ బరప్రయుక్తము లెల్లం
దునుముచుఁ బోరఁ దదంతర
మునఁ గుప్పలు వడియె బాణముల శకలంబుల్. 127

వ. అట్టిసమయంబున మధురలాలసాపల్లభుఁ డెల్లవిధంబులం దుల్లంచుఁ దనకు నెదిరించి కడుఁదడవుగాఁ బోరుచున్న యవ్వైరివీరుబరవసంబునకు వెఱఁగందుచు [2]నతని గెల్చు టెట్లొకో? [3]యనుతలంపు వొడమ ధనుర్ధరుండైన స్వభావ సిద్ధుం దలంచి మనంబునందు నమస్కరించి తదనుగ్రహాలబ్ధంబులైనయమోఘ నిజధనుర్బాణంబుల నుద్దేశించి "యేమిా మిాకును లోకంబులోని శరశరాసంబులు సరియగుచు నింత సేపు పోరించుట సహింపవచ్చునే! మిామహత్త్వంబు జూపుటకిదియ యవసరం" బనుచు "హు"మ్మనుచు నుత్సా

1. భీకరరయంబునం. 2. నితని 3. యని.

హంబున హెచ్చి మిక్కిలి యెక్కుడైన హస్తలాఘవ విశేషంబున. 128

సీ. ఆవిభుఁ డేసెఁ గ్రూరాస్త్ర మట్టిద యేసె
దాని వెన్వెనుక క్రొత్తగఁ బరుండు
నది యొర్వ కమ్మనుజాధినాయకుఁ డాత్మ
విశిఖ[1]పుంఖము నేసె వేఱె యొకటి
విమతుఁడు తనదుబాణము పింజ [2]యేసె; న
ట్లిరువురుఁ బైపయి నేయ నేయ
సొరిది నిద్దఱవిండ్లు సోఁకుట కొక్కింత
కడమగా శరరాజి నిడుపు సాఁగెఁ

తే. దనవరుసరేఁటు వెస నేసి ధనువుఁ దునిమి
యంగవిభుఁ డంత రిపునియే పడఁచెఁ దద్ధ్వ
జాంతరముఁ దూఱి పాఱె నాయంపచాలు
పుంఖముఖ మయ్యెఁ జేబల్మిఁ బొగడఁ దరమె? 129

క. దానం బ్రాగ్జ్యోతిష ధా
త్రీనాథునిసఖుఁడు ధరణిఁ ద్రెళ్లుటయును ద
త్సేనలు చెల్లాచెదరై
నానాదిక్కులకు భయమునన్ వెసఁ బఱచెన్. 130

వ. అప్పు డాచండబాహునిపాటువలన నాటోపంబు దక్కి ప్రాగ్జ్యోతిషపతి యంగపతి శరణుసొచ్చి తనశుద్ధాంత కాంతాశిరోరత్నంబులు కానుక యిచ్చెఁ; నంతఁ దద్వార్త చేతన భీతిల్లి కోసలప్రముఖులును, మాగధుండును దమ యంతన వశవర్తు లగుచు నమ్మణిస్తంభసుతు నభిమతార్థం

1. పుంజము. 2. నేసె.

బులం దనిపి యనుగ్రహంబు వడసి; రివ్విధంబునం గళా
పూర్ణుండు సకలదిగ్దేశాధీశుల జయించి తత్తత్ప్రియాంగనా
మౌళిమాణిక్యంబుల మధురలాలసాచరణమంజీరనిర్మాణంబు
గొఱకు సాధించి యెందును నెదురు లేక యమందవిజయా
నందంబునం దిరిగి వందిమాగధవారంబులు కైవారంబులు
సేయ నిజపట్టణంబు చేర నరుగుదెంచె; నప్పుడు. 131

సీ. "ఇంక నించుకవడి కిండ్లన విశ్రమిం
తము కూడ రారండు తడయ" కనుచు
"నలమిఱ్ఱు దాఁటినఁ ధళధళఁ గాన్పించు
మనవీటికనకహర్మ్యంబు" లనుచుఁ
"గంటిరే యల్ల గంగాసరయూసంగ
మప్రాంతవనరాజిమహిమ?" లనుచు
"సకలదిగ్దేశముల్ చరియించితిమి కాని
యిట్టితోఁటలు గాన మెందు" ననుచుఁ
తే. "కనుఁగొనుం డోలిఁ గాన్పింపఁగాఁ బొడంగె
గోపురము లవె యవె పైఁడికోట" లనుచుఁ
"గ్రముకకంఠోత్తరపురంబుఁ గ్రమ్మఱంగఁ
జూడఁ గంటిమి నేఁడు నీసొంపు" లనుచు. 132

క. ప్రమదమున సంభ్రమించుచుఁ
దమతమవా రెదురుకొనఁగఁ దత్తద్వస్తు
క్రమవీక్షణముల నధ్వ
శ్రమ మంతయు మఱచి వేడ్కఁ జనుచున్ మఱియున్. 133

ఉ. తొల్లిఁటిప్రాఁతపట్టణము త్రోవలు నల్లవె రోమపాదుఁ డం
దల్లుని ఋశ్యశృంగుని గృహస్థత నింపుల ముంప సంపద

త్యుల్లసితంబు చేసి ప్రియమొప్పఁగ నిల్పినయట్టిమేడ తా
నల్లదె కంటిరే నవనవాకృతి నిప్పుడు నొప్పెడుం గడున్.

తే. పూని కర్ణాత్మజుఁడు వృషసేనుఁ డాత్మ
హయము దాఁటించినట్టివాఁ గల్లయదిగొ
నాఁటి కది యబ్బురముగాని నేఁటిలోని
నేఁటికిగ్గాడిగుఱ్ఱాలు దాఁటుచుండు. 135

ఉ. హారిసమృద్ధితో నిచటి కామడ నున్నది తూర్పునందుఁ గా
సారపురంబు; తద్విభుఁడు సన్నుతశీలుఁడు సత్వదాత్ముఁ డీ
తోఁపుపీడు కౌతుకముతో నొనరించె; నతండు నిందుభూ
భారధురీణు నీయధిపుఁ బట్టముగట్టెను దా నమాత్యుఁడై.

వ. ఇవ్విధంబునఁ మఱియుఁ దత్తత్ప్రదేశవస్తువిశేషదర్శన ప్రసంగోచితభాషణంబుల నవిదితాయామంబులగుచుఁ దెరువు జరుగ నరుగుచున్న సకలజనులు నక్కడక్కడం గడలకుఁ దొలంగి కనుంగొనుచుండ నుద్దండభేరీపటహశంఖకాహళాది నాదంబులు రోదోంతరంబున బిక్కటిల్ల మిక్కిలి యెక్కుడైన యక్కజపువైభవంబున భూవిభుండు పురంబు ప్రవేశించె; నయ్యవసరంబున. 137

ఉ. భేరులు లోనుగాఁ గలగభీరపువాద్యచయంబు మ్రోఁతలం
దోరపుఁబొ్రిడి మించెను గుతూహలసంభ్రమజృంభమాణరా
మారభసాధిరోహణసమాకులసౌధసమంజువాసమం
జీరఝళంఝళధ్వనివిశేషము లెంత ప్రజాసమృద్ధియో? 138

ఉ. ఆవిభుఁ జూచుకాంతలముఖావళి సోరణగండ్ల శోభిలం
గా విలసిల్లె సౌధము లఖండితదిగ్జయధామచిత్రిత

త్పావనచారుకీర్తికృతతర్జనభీతిసహస్రధావిభి
న్నావతరత్సహేమకమలామరసింధుజలౌఘమో యనన్. 139

తే. అతనిఁ జూడంగఁ బఱతేర నడరి జాతి
యొకతె కొప్పువిరాజిల్లె నొకరిఁ బట్టఁ
బదరుమరునాజ్ఞఁ జని మెడఁ బట్టి ద్రొబ్బి
తెచ్చు రోలంబభటు లనఁ దేజరిలుచు. 140

ఉ. శోణితలేంద్రుఁ జూడ నొకకొమ్మ వడిం బఱతెంచె నుల్లస
ద్వేణిభరంబుతో మొగపుదీఁగె వలగ్నమునం దమర్చి యొ
డ్డాణము తీఁగెగానిడి మెడన్ వలగో నది చాలమిం గొనల్
పాణుల నుండఁ గౌను మితిబాగుగఁగానుక [1]పట్టుకై వడిన్.

ఉ. గుబ్బెత యోర్తు వచ్చె నృపకుంజరుఁ జూడ రతాస్తనీవిఁ దా
గొబ్బునఁ గట్టుచుం బయఁటకొం గది మాన్పఁగఁ బోలెఁ
గాళ్లపైఁ, బ్రబ్బికొనం గుచోద్ధతభరంబునకుం బయికొపు
వోలెఁ ద, బ్బిబ్బుగఁ జేతికిఁ దోఁకి(కు) పెన్మిటివస్త్ర మురో
వృతంబుగాన్. 142

లయవిభాతి.—

జలక మపుడాడి యొకచెలువ నునుఁగావిజిగి
వలువ వెసఁ గట్టుకొని జిలుఁగురవమాదా
వళిపుఁదడియొత్తుకచములఁ బెనఁచి చుట్టుకొని
కెలని కది కెంజడలమెలిపగిదిఁ దోఁపన్
గళితధృతి యోగినియు బలె నరుగుదెంచె నృప
తిలకుని గనుంగొనఁగ లలితకుచమధ్య

1. పెట్టు.

స్థలిఁ దరళమౌక్తికము కలఁగి హృదయంబువెలిఁ
దోలఁకిపడుసత్త్వమున వెలుఁగు నటియింపన్. 143

ఉ. త్మారమణుం గనుంగొనఁగ గాటపువేడుకఁ బొలుదెంచె నో
యార్యరియుక్తమార్గ జలక మాడుచు వైచినకీలుగంటు దా
సారెకు జంఘలం బెనఁగ సవ్యకరంబునఁ బాయఁ బట్టి శృం
గారరసంపుగిండి గలకాముని యూడెపుఁగత్తెయో యనన్.

తే. ఇత్తెఱంగునఁ బౌరుల కెల్ల నేత్ర
పర్వ మొనరించు రూపవైభవముతోడఁ
గ్రముకకంఠోత్తరమహాపుర ప్రవేశ
మాచరించి ఘనైశ్వర్య మతిశయిలఁగ. 145

క. శుభతర మైనవిపంచిక
యభినవకౌముదికి నొసఁగి యాత్మసచివు న
వ్విభుఁడు నియమించె రూపా
నుభూతిజకు నూపురములనుం జేయింపన్. 146

వ. దానం జేసి యమ్మానవతియు నానందంబు నొందుచు నెందు నత్యపూర్వంబులైన నానాభూషణవిశేషంబుల నలంకృత యగుసమయంబునఁ బ్రసంగవశంబునఁ జెలులవలన నాత్మ బాల్యసమయసంప్రాప్తరత్నహారంబుసుద్ది విని ప్రాణవల్లభుని ప్రథమానుగ్రహవిశేషంబైన యాభూషణంబు ధరియించుటకు నభిలాషంబు వొడమ దానిం దెప్పించి నిజహృదయస్థల లంబియగుటకుఁ దగినట్లుగా నిరుగడలఁ గొన్ని మణులు నిలిపి నూతనసూత్రంబునం గ్రుచ్చి ధరియించి యంచితవిలాసంబు పరిఢవిల్ల నురఁటి గొని వరునికడ కరిగి పరిచర్య సేయుచుండె నంత. 147

సీ. ఆయితంబుగఁ జేసినట్టియందియజోడు
సత్వదాత్ముఁడు కరాబ్జమునఁ బూని
యచ్చటి కేతెంచి యధిపు కన్యామసంజ్ఞ
నయ్యింతియగ్రంబునందుఁ బెట్టి
స్వామి నీ కొడఁబడ్డ సకలదిగ్గేశభూ
నాథశుద్ధాంతకాంతాశిరోమ
ణిప్రకల్పితనూపురప్రకాండము లివె
యంఘ్రులఁ బూను మా యమ్మ యనుచు
తే. వసుధఁ జాఁగిలి మ్రొక్కిన వలదు వలదు
మ్రొక్క నాకును వందనార్హుఁడవు నీవు
మేనమామ వెలుంగముగాని నేఁటి
దాఁక నిది యంచు నతని కాతరుణి మ్రొక్కె. 148
క. మ్రొక్కిన నతఁ డరుదందుచు
మిక్కిలి వెనువెన్క కొదిఁగె మేను వడంకన్
నిక్కం బిది సంకోచము
దక్కు మనియె సతియు లేచి తగువినయమునన్. 149
వ. అప్పుడు కళాపూర్ణుండు నవ్వుచు నతనిం జూచి యా చెలువ యన్నట్లు నిజంబుగావలయు సంకోచం బేల, తత్ప్రకారంబు తెలియ నడుగుటగాక యని యిట్లనియె. 150
తే. తనదుశైశవమున నీవు తను నడిగిన
నీకులాఖ్యాదు లింతికి నేఁడు తోఁచె
నేమొ? మే లయ్యెఁ దెలియుద మిప్పు డడిగి
యనుచు నాపువ్వుఁబోఁడి యాననముఁ జూచి. 151

---

1. జైన. 2. తన.

ఉ. నీదగుచిన్న నాఁటియలనిర్మలబోధవిశేష మిద్దు ల
ద్భోదయ మయ్యెనో తిరుగ నుల్లములోనఁ నితండు నీకు నో
పైదలి మేనమామ యగుపద్ధతి యె ట్లగు నేఁడు చెప్పవే
ట్లాదట నాఁ డితం డడుగ నప్పుడు చెప్పమి యెట్లు చెప్పవే.

వ. ఆశైశవంబున నట్టివిజ్ఞానంబు గలుగుటకుఁ గారణంబు నాఁ
డడిగి తెలిసికొనలేమికిఁ బశ్చాత్తాపంబు నొందుచుండుదు;
నది యెఱింగింపవలయు. 153

క. అన విని యాసతి యంతయు
వినిపించెద వినుఁ డటంచు విభునకు లీలం
దనచేతిసురఁటి విసరుచు
వినయమధురభణితి నిట్లు వినిపించెఁ దగన్. 154

సీ. అధిప ము న్నితఁడు మహారాష్ట్ర దేశ మే
లెడుసుగ్రహుం డనుపుడమిఱేఁడు
మాతల్లి రూపానుభూతి యాతని[1]యప్ప
యితనికులీనత కెల్లనృపులు
కడు వేడ్కపడి తమకన్నెల నిచ్చి సం
బంధబంధువులుగాఁ బ్రణతనిష్ఠఁ
బత్రిక లంప నంపఁగ నిందు నెవ్వారి
వాంఛ యీడేర్తు నెవ్వారిని విడుతు

తే. ననువిచారముతోడ నిట్టటు నుడువక
గడపె బహుకాల మది యవగణన గాఁగ
నగచి యొక్కొక్కనెపమున వారు మేరఁ
దప్పి యితనిపైఁ జేసిరి దండయాత్ర. 155

1. యువ్వ.

క. ఈతఁడు దా వెలుపల రై
యే తెఱఁగున నైన వారి యే పడఁచి పరా
భూతులఁ జేయుదు నని ప్ర
ఖ్యాతజవహయాధిరూఢుఁ డై పురి వెడలెన్. 156

ఆ. ఇట్లు కడకుఁ దొలఁగు టెఱిఁగి యా రాజులు
తిరిగి యరిగి రాత్మ దేశములకు
'రాజు లేనియట్టి రాష్ట్రంబుపైఁ జని
జయము గొనుట యేమి శౌర్య' మనుచు. 157

వ. ఇతండు నయ్యహితభూపతులు తిరిగిపోవు టెఱుంగఁడు గావున నతిదూరంబుగాఁ జని యొక[1]విపినమధ్యంబున నిలిచి యాశత్రువుల నెవ్విధంబున జయింతు ననుచింత నొక్కింత తడవుండి భవితవ్యతానుసారంబున నిట్లని తలపోసె. 158

సీ. మిగులంగ మట్టుపా టగుటఁ జేసి కలంక
[2]నెఱిఁగి యెఱింగింప నెఱుఁగ కిట్లు
శీఘ్రింబ యేఁగుదెంచితి నసహాయత
నేమయ్యెనో పురం బేమి యైరొ
ప్రజ లేమియైరొ విపక్షభూపాలకు
లిది యెఱుంగ నుపాయ మేదియొక్కొ
చొప్పు మార్చితిఁ బెక్కుచోట్ల శాత్రవభీతి
నావారుఁ గనలేరు నన్ను నరసి

తే. యేన తిరిగిపోయెద నంటి నేని శత్రు
లెచట నెట్టడ్డగింతురో యిదియుఁ దగద

1. మహావిపి. 2. నేరికి నెఱి.

యున్నచోటనె యుండి తా నుల్లమునను
సకలమును గాంచువాఁ డెంత సుకృతియొకో. 159

క. అట్టిమహత్త్వముఁ గాంచిన
యట్టిబ్రదుకు బ్రదుకుగాక యన్యమహత్త్వం
బెట్టిదియు నేల జనులకు
వట్టిప్రయాసంబు [1]దానివలనఁ దలంపన్. 160

వ. అని యట్టిసర్వజ్ఞత్వంబు సాధించుటకు దృఢనిశ్చయంబున మహోత్సాహుండై తురగాధిరోహణంబు సేసి వాసుదేవ నిత్యసాన్నిధ్యసిద్ధి ప్రసిద్ధం బైనయమునాతీరంబున కరిగి యందు బృందావనంబున. 161

క. [2]తా నెప్పుడు నతిభక్తిం
బూని కొలుచు బాలకృష్ణుఁ బురుషోత్తము ను
త్తానశయుఁ వటపత్రశ
యానుఁ మది నిలిపి సలిపె నధికతపంబున్. 162

సీ. కొమరొందుమఱ్ఱియాకునఁ బవ్వళించి చూ
పట్టెడు బాలరూపంబుతోడఁ
బాణియుగ్మంబునఁ బదిలంబుగాఁ బట్టి
మొగమున నిడుపదాంబుజముతోడఁ
జరణాంగుళీపానజాతలాలాభిషి
క్తం బైనచిన్నిహారంబుతోడఁ
బూని చూడ్కులకు బ్రహ్మానందశైత్యంబు
గులుకునెయ్యపుముద్దుఁ జెలువుతోడ
తే. నతనిమనమున నవిరతధ్యానమహిమఁ

1. కానివలను. 2. తానవయమునతి.

దిరముగాఁ బాదు[1]కొన్న యాదివ్యరూపు
వెలిఁ బ్రకాశింపఁ జేయుచు విష్ణుదేవుఁ
డధిక కారుణ్యలీలఁ బ్రత్యక్షమయ్యె. 163

క. ఆ తెఱఁగునఁ బ్రత్యక్షుం
డై తను "నిష్టమును వేఁడు" మని హరి పలుకం
బ్రీతివశత నించుకతడ
వీతం డేమియును బలుక నెఱుఁగక యుండెన్. 164

క. పదపడి ప్రబద్ధుఁడై త
త్పదపద్మంబులకు భక్తిఁ బ్రణమిల్లి తగన్
నుదుటన్ ముకుళితకరములు
గదియించి వినీతి దనరఁగా నిట్లనియెన్. 165

క. "అలఘుతరానందంబునఁ
బలుక నెఱుఁగకున్నవాఁడ బరమపురుష! నీ
వలనన్ సర్వజ్ఞత్వము
గలుగుట నాకోర్కి; దానిఁ గరుణింపు దయన్." 166

వ. అని విన్నవించుటయు నద్దేవదేవుండు తనమెడ నున్నరత్న హారంబుఁ దిగిచి "దీనినాయకరత్నం బెవ్వరిహృదయస్థలంబున నెంతతడవు సోఁకి యుండు వారికి నంతతడవును సర్వజ్ఞత్వం బును, సకలవాక్పటుత్వంబును గలిగి యుండు" ననియును, "బ్రాహ్మణమనోవ్యథఁ గావించువారియొద్ద నిది యుండ" దనియు నానతిచ్చి [2]యిది యితనిచేతి కిచ్చి యంతర్ధానంబు నొందెఁ; నితండు నమ్మహనీయహారంబు వడసివచ్చువాఁ డవ్వనంబులో నొక్కదేవాలయంబునందు. 167

1. కొన్నట్టి యరిగి దేవురూపు. 2. యతనిచేతికి నద్దివ్యహారంబునిచ్చి.

సీ. మెఱుఁ గెక్కి బిగువులై మీటిన నవియున
        ట్లింపొందుగుబ్బపాలిండ్లతోడఁ
గడుఁ గృశత్వంబునఁ బిడికిటిలోపల
        నడఁగెడుబడుగు నెన్నడుముతోడఁ
జిఱునవ్వు తెలినిగ్గు చిలుకుచుఁ దనరారు
        తళుకు లేఁ జెక్కుటద్దములతోడ
జగతి నెందును లేనిచక్కఁదనాన సొం
        పగుచిన్నిముద్దునెమ్మొగముతోడఁ
తే. గరము విలసిల్లుసకలాంగకములతోడ
రహిఁ దనర్చునలంకారమహిమతోడ
ద్వారశాఖలదండ నింపారుచున్న
ప్రతిమ నొక్కటి చూచె భూపాలచంద్ర! 168

క. చూచి మనంబున మెచ్చుచు
నాచేరువ నితఁ డటుండ, నంతటిలో భ
వ్యాచారశీలుఁ డచటికి
వాచంయముఁ డొకఁడు మార్గవశమునఁ జేరెన్. 169

తే. చేరి కాషాయవస్త్రంబు చెఱఁగు విసరు
కొనుచు "హరిహరి" యనుచు నింపున నొకింత
తడవు గూర్చుండెఁ దత్సవిధప్రదేశ
మంటపంబున నధ్వశ్రమంబుకతన. 170

సీ. ఆయతీశ్వరుఁ డంత నతిరమ్యమైనయా
        లెప్పంపుఁబూఁబోఁడి యొప్పు చూచి
"బళిర శిల్పికులేంద్ర! బ్రహ్మను మీఱితే
        పగిదిఁ జేసితిర యీప్రతిమ?" ననుచుఁ

దనమునిఁ గడుమెచ్చితల యూఁచుచును "నిట్టి
పడఁతులు గలరొకో పుడమి!" ననుచు
"నిట్టిది సన్న్యాసి కీర్తింపఁ దగ" దని
మార్మోము వెట్టుచు మఱియు మఱియు
తే. నిచ్చఁ గ్రమ్మఱఁ జూచుచు నేమి చెప్ప!
నతనువికృతికి లో నయ్యె" ననుచుఁ జెప్పి
కొంతసంకోచ మంద నాకొమ్మ తెఱఁగుఁ
గని తొలఁగి పోయె నొకనెపంబునను మంత్రి. 171

క. జనపతియు భార్యవదనముఁ
గనుఁగొని "యేమయ్యెఁ గడమకథ? కౌతుకముం
బొనరించుచున్న యది నా
కును; వినిపింపంగ వలయుఁ గోమలి" యనియెన్. 172

చ. అన "నిఁక నేమి చెప్పుదు జనాధిప! యాయతిముఖ్యుఁ డంత నె
మ్మనమునఁ బట్టు లేక ప్రతిమన్ బిగియారఁగ వుంగిలించె నిం
పొనరఁగ లేచి వచ్చి కడ నొక్కమఱుంగున నప్డు సుగ్రహుం
డునికి యెఱుంగమిఁ; నగియె నుండఁగ లే కితఁడుంగికాకికన్.

వ. నగుటయు నతం డది వినియు విననిచందంబుఁ గల్పించుకొని తత్ప్రతిమాలింగనం బొకయదృచ్ఛాచేష్టావిశేషంబుగాఁ గప్పిపుచ్చుటకుఁ దాత్కాలికయుక్తి నద్దేవాలయంబున వెండియుం గల దౌవారికాది ప్రతిమల నట్ల యాలింగనంబు చేయుచు నమస్కరించి తత్ప్రదక్షిణంబు సేయం దొడంగిన. సుగ్రహుండును నతని కపటచేష్టల తెఱం గెఱింగి "యిట్లింత చేసిన నీపూర్వంపుఁ జేత నే నెఱుంగుదును గదా! యది మఱవ" ననుచు మఱియుఁ బరిహాసించె; దాన నయ్యతి యతి

వ్యథమానమానసుం డగుచుఁ గడు నలిగి "యిది తుదగా నీమొదలియెలుక యెంతగల దంతయు విహతం బగ్యోడు" మని శాపం బిచ్చె. సుగ్రహుం డతిభయాకులుం డగుచు శాపమోక్షంబు దయచేయు మని పాదంబులం బడి లేవకుండె నతీశ్వరుండును. 174

క. "నాయీరహస్యచేష్టిత
మేయెడ నేనియును నుబ్బనేని కలుగు నీ
పోయినమది గ్రమ్మఱఁ ద
దాయత్తత వెలయు నప్రియము మఱి లేమిన్." 175

ఆ. అనుచుఁ జనియెఁ నతనియాశాపమహిమచే
నెఱయ సుగ్రహుండు మఱచిపోయె
నాక్షణంబుతుదగ నటు ప్రథమమున వి
జ్ఞాత మగుప్రపంచజాత మెల్ల. 176

తే. అట్లు విస్మృతసకలపూర్వాత్మచరితుఁ
డగుట నీతఁ డెఱుంగ లేఁ డయ్యెఁ దిరుగఁ
గైకొనంగఁ దదాదిమక్షణమునం దె
యొకశుచిస్థలి నిడినహారోత్తమమును. 177

తే. "బ్రాహ్మణవ్యథ గావించుపాపమతికి
నిది నిలువ" దంచు హరిపల్కు మొదల వినియు
నతని వెతఁ బెట్టి కోల్పోయె హార మితఁడు;
"దైవఘటన యెవ్వారికిఁ దప్పు టరుదు." 178

క. ధర నెవ్వారలు సేసిన
దురితంబులు నుచ్చరింప దోసముఁట మహా

పురుషుల కొకకొద యొకచోఁ
బొరసిన నది పగటుపాపము వృథా చనునే? 179

ఉ. అంతట దైవసంఘటన నచ్చటు వాసి యతండు దివ్యదే
శాంతరముల్ చరించుచు నిజాహ్వాయవంశచరిత్రవిస్మృతిన్
భ్రాంతునిలీల మత్తుగతి బాలునికైవడి నెద్ది గన్న న [న్.
త్యంతము నద్భుతం బగుచు నాత్మకుఁ దోఁచుచు నుండ వర్తిలె

క. ఆదిమ సంకేతగ్రహ
ణాదులు విస్మృతము లగుడు నాఖ్యాగుణజా
త్యాదివ్యవహారజ్ఞత
లేదయ్యెను నితని కపుడు లేశం బైనన్. 181

చ. వెనుకఁ గ్రమక్రమంబున నవీనముగా నుదయంబు నొంది పెం
పొనరె నృపాల! యీతనికి నుత్తమమధ్యమవృద్ధకర్మద
ర్శనమున ద్రవ్యకర్మగుణజాతివిశేషవివేచనంబు బా
లునకునుబోలె మానసములో నిఖిలవ్యవహారహేతువై.

క. తనకులనామాదులు ద
క్కన శేషము నిట్లు వెలసెఁ గాని యితఁడు భూ
జనవర యని యెఱుఁగడ యెం
దును దద్జ్ఞులు నేటిదాఁక దొరకకయునికిన్. 183

వ. ఇవ్విధంబున బరిభ్రమించుచు నొక్కనాఁడు గంగాసరయూ
సంగమప్రాంతవనంబు చేరి వర్తిలుచుండఁ దత్కాలంబునందుఁ
గాసారపురం బరాజకంబైన నందుఁ గలమంత్రిప్రముఖరాజ
పురుషులును బౌరులును రాజనిశ్చయార్థులై యుత్తమ
గజంబు నలంకరించి దానికరంబున నొక్కపుష్పమాలిక యిచ్చి

"యిది యెవ్వనికంఠంబునం దగులవైచు నతండు మనకు రా"జని దైవ ప్రార్థనాపూర్వకంబుగా నియమంబు చేసికొని దాని వెంబడి నేతేర నది యేతెంచి తనతొండంబుననున్న పుష్పమాలిక యీసుగ్రీవునిమెడ వైవ నరాజకత్వదుఃఖ దుర్బలులై యున్న యామంత్రిముఖ్యుల కందఱకు నటమున్న యితనిదర్శనమాత్రంబున నొక్కసత్త్వవిశేషం బుదయించె, నయ్యుభయనిమిత్తంబుల నత్యంతసంతుష్టు లగుచు నతనిఁ దద్గజారూఢునింగాఁ జేసి పురంబునకుం గొనిపోయి రాజ్యాధి పత్యంబునకుం బట్టంబు గట్టి తత్స్వరూపమాత్రంబ తమకు మున్ను సత్వాదాయకం బగుట సంస్మరించి సత్వాదాత్ము డని ప్రశంసించిరి; యితనినామధేయం బప్పటి కప్రసిద్ధంబు లగుట నదియ పేరగుచు దిక్కులం బ్రఖ్యాతంబయ్యె; నట్లు కాసారపురాధీశ్వరుం డై రాజ్యభోగంబు లనుభవించుచు నంతట భవజ్జననీజనకు లయినసుముఖాసత్తిమణీస్తంభులఁ దన పురంబున నిలుపుకొని సేవ సేయుచుఁ గ్రమంబున నీకు నమాత్యుం డయ్యెఁ; దత్ప్రకారంబులు విస్తరంబుగా శైశవంబు నందయేను నీకు విన్నవించినదానఁ, దలంచికొనుః మువ్విధం బున నమాత్యుం డైనవెనుక నంగదేశంబాక్రమించి యందుఁ గ్రముకకతోత్తరనామధేయం బైన యీపురంబు నూత నంబుగ నిర్మించి నిన్నుఁ బట్టంబు గట్టినది నీకు విదితం బై నది చెప్పనేల? యోవిశ్వవిశ్వంభరామండలేశ్వర! యీసత్వా దాత్మునికులనామాదిప్రకారంబులు పూర్వంబున నతఁ డడుగ నపు డేను జెప్పకుండుటకు నిప్పుడు చెప్పుటకు మఱియు

నాఁటి సకలజ్ఞానోదయంబునకు నిమిత్తం బడిగితి; రది
విన్నవించెద; వినవధరింపుఁ" డని యిట్లనియె. 184

సీ. అట్లు సుగ్రీవుఁడు మున్నా దేవతాలయం
బునఁ బెట్టి క్రమ్మఱఁ బుచ్చుకొనఁగ
మఱచినయట్టి యమ్మణివారమును మధు
రాపురాశ్రయుఁ డొకబ్రాహ్మణుండు
దైవవశంబునఁ దా నచ్చటికి వచ్చి
కని పుచ్చుకొని పోయి తనగృహమున
బహువర్షముల్ వేల్పుబలె భక్తిఁ బూజించి
యంతట నిది త్రిలోకాధిపతికి
తే. యదుకులాభరణంబున కచ్యుతున కు
పాయనంబుగఁ గొనిపోవు టర్హ" మనుచు
ద్వారవతి కేగి యతని సందర్శనంబు
వడసి కానుకగాఁ బెట్టె బార్థివేంద్ర! 105

చ. అనయముఁ బ్రీతితో హరియు నాతని కానుక యాదరించి కై
కొని తదభీష్టవస్తువులు గొబ్బునఁ దాఁ గృపచేసి యప్పుడిం
పొనరుచు దండకాకృతిసముజ్జ్వలసంస్తవలీల కెంతయుల్
ఘనముగ మెచ్చి యిచ్చె మణికంధరనామునకుల్ ధరాధిపా.

చ. అతఁడు మహాప్రసాద మని యప్పుడు దానిఁ దగల్ ధరించి
బాలతఁ గనుపట్టువిష్ణునికలాపము గావునఁ దద్భుజాంతర
స్థితి కిది చాల కొప్పి గళసీమన యొంతయు గుప్తమై; తదీ
యతరళ మీఁదు చిద్గుణము నాతనికిల్ హృదయంబు
సోఁకమిన్. 187

ఉ. ఆమణికంధరుండు తుదియం దలఘువ్రతుఁ జేర్చె దాని; నా
భూమిసురుండు నీ కొసఁగె; భూరికృపోన్నతి నిచ్చి తీవు నా
కో మహితాత్మ! తత్తరళ మొప్పఁగ నాహృదయంబు సోఁక సు
ద్దామసుబోధ నైతి శిశుతాసమయంబున నట్లు మిక్కిలిన్. 188

ఉ. క్ష్మావరచంద్ర! నీవు ప్రథమంపుజనిన్ మణికంధరుండ వై
యావిధిఁ గృష్ణుచేఁ బడసి యంతట నిజ్జననంబునందు భూ
దేవవరేణ్యుచేఁ బడసి దివ్యము నమ్మణిహారముం గృపై
కావృతబుద్ధి న ట్లొసఁగి యంతగఁ జేసితి నన్ను మున్ననన్.

క. ఇటు నటు నేఁ గదలఁగ నం
తట హృదయస్థలముఁ బాసి తన్మణి కడ కే
గుట నుడిగెఁ దెలివి య ట్లా
దట నీమంత్రీశుఁ డడుగుతఱి నవనీశా! 190

వ. కావున నప్పుడు సత్యదాత్మునినామజాత్యాదు లేను జెప్ప
కుండుట కిది కారణంబు; నాఁ డట్లు బోధోదయం బగుటయు
నుడుగుటయు నేతన్మూలంబు లని యెవ్వరు నెఱుంగకుండుట
నిది సామాన్యహారంబ యనుతలంపున మావారు దాఁచి
మఱచుటఁ జేసి నాఁటనుండి నేఁటిదాఁక నిద్దివ్యహారం బెన్నఁ
డును ధరియించుటయు లేదు; నేఁ డాభరణ భరణసమయం
బున బ్రసంగవశంబునఁ దలంచుకొని చెలులు తత్ప్రాప్తి
ప్రకారం బెఱింగింప నిది సుముహూర్తలబ్ధం బైన ప్రథమ
భూషణం బనియు భవద్దత్తం బనియు నత్యాదరంబునఁ
దెప్పించి హృదయభాగస్పర్శినాయకరత్నంబుగా నిపుడు
ధరియించియున్నదాన నిచ్చోటికి నిపుడు నూపురంబులు
గొనుచు సత్యదాత్ముం డేగుదెంచిన "నింతలోపలికొలువునకు

వచ్చుపాటిచనువుకలిమికి నితం డెంతభాగ్యవంతుఁడో కో!"
యని యొక్కింతుక భావింప నితనిజాత్యాదు లిన్నియు
మదీయహారనాయకమాణిక్యంబు మాహాత్మ్యంబున నిట్లు
చెప్పఁ దొడఁగె; భూతభవిష్యద్వర్తమానభువనప్రపంచంబు
నందు నెద్దియైన దేవరకుఁ దెలియవలసినయది కరతలామలక
సమానం బై కనంబడియెడు; దీని ధరియించి చూడుఁ"డని
యనుపమస్తనకుంభలక్ష్మి తెఱచాటున న ర్తకి తెఱంగునఁ గ్రించి
త్ప్రకాశాప్రకాశరూపం బగుచు నపూర్వంబు నెఱపు నమ్మహా
నీయరత్నమాలికఁ దనదుపయ్యెద వెలుపలికిం దిగిచినం జూచి
యా జగతీవల్లభుండు. 191

ఉత్సాహ. "శివకు మట్టియుండనిమ్ము; తిరుగఁ బుచ్చుకొనుటయె
ప్పువునె నీకు నిచ్చినట్టిహార మట్ల యుండఁగా
నువిద దీనిమహిమఁ దెలుపుఁ టొప్పుఁ గాక యన? బళీ
యవనినాథ! జాణ; విది యుపాయ!" మనుచు నవ్వుచున్.

తే. ఒఱగుమీఁదటఁ జేరి కూర్చున్న ప్రియుని
యురము తరళంబు సోఁక మే నొయ్య వంచి
"కనఁగ వలసినయది కనుం" డనుచు నంతఁ
గుచభరాలసవోలె నక్కునను వ్రాలె. 193

క. "వనజాక్షి! యిపుడు గనవల
సినయది నాకిదియె" యంచుఁ జెలువుఁడు తమకం
బునఁ గౌఁగిలించె నిరు గే
లను బిగియారంగ మధురలాలసఁ బ్రేమన్. 194

చ. మదితమి నంతటఁ నిలక మానవనాథుఁడు చిత్తభూవశం
వదబహుచేష్టితుం డగుచు వర్తిల "నేమిటికిం గడంగి యె

య్యది దొరకొంటి! మేలనుచుఁ దబ్జజుఁ డిద్దఱిఁ జంచలాత్ములై
సదృశులఁ లెస్స కూర్చె జతనంబున" నంచుల తాంగినవ్వఁగన్.
ఉ. అంతట నెట్టకేలకుఁ బ్రియాంగనప్రార్థన నవ్వసుంధరా
కాంతుఁడు తేటతెల్లమిగఁ గాంచెఁ దదుక్తకథాప్రపంచ మ
త్యంతము సత్యమౌట మహితం బగుతత్కుచమధ్యరత్నసం
క్రాంతిని హృత్ప్రదేశ మెసఁగఁగ మది నించుక పాఱఁ జూచు
చున్. 196
వ. అంతట సత్త్వదాత్ముండు శాపమోక్షంబున నాబాల్యానుభూత పదార్థజాలంబంతయుఁ దనంతన యాత్మసంస్మరణగోచరం బగుచు నటమున్న మధురలాలసచేతఁ దా వినిన[1]వి కలిగి సరి దాఁకుచుఁ బ్రమోదంబు నద్భుతంబు నాపాదించుచుండ నేగుదెంచి తగినయవసరంబు దెలిసి యాకళాపూర్ణమహా రాజుం గాంచి తనకుఁ బునఃప్రాప్తం బైనయాయెఱుక తెఱంగు విన్నవించి మాయమ్మ మధురలాలస దేవరకు భిక్షుక కాముకత్వంబు కడముట్ట విన్నవించెనేమో? యిట్లు శాపవిము క్తుండ నైతినని యనేకప్రకారంబుల నాపుణ్యదంపతుల సంస్తుతించి "తొల్లింటినాఁటి మహారాష్ట్రరాజ్యభోగంబు కంటె ననేకగుణంబుల నధికంబై యిప్పటిదేవరపాదపద్మ సేవ పరిపూర్ణసౌఖ్యంబు నొసంగుచున్నది; యదయెల్ల కాలంబు నాకుఁ గలుగ ననుగ్రహింపవలయు"నని సాష్టాంగప్రణామం బాచరించె; నతండు మధురలాలసాబంధుత్వవిశేషజ్ఞానంబున నతని నెప్పటికంటె మిక్కిలి గారవించి గృహంబున కనిపి, మఱియు నభిమతవస్తుబోధసాధనేచ్ఛల మధురలాలసాపరిరం భణసుఖంబు లనుభవించుచుండె; నప్పుడు. 197

1. వినుకలికి.

ఆ. ఉభయహృదయదేశ యుగపన్మణిస్పర్శ
మహిమ నొక్కరొకరి మక్కువపస
లొక్కమాటె యొక్క రొకరి కేర్పడఁ దదా
శ్లేషసుఖము మిగులఁ జిత్ర మయ్యె. 198

క. శుభధర్మ శీల యగువ
ల్లభయత్నముచేత నపు డిలాపతి దనపై
నభినవకౌముదికిం గల
సుభక్తి గని తదుచితంబు చొప్పడ నడపెన్. 199

చ. అలఘుతరానుభావ యగు హైహయకన్యక హారశక్తిచేఁ
దెలివియు వాక్పటుత్వమును దేజరిల౯ నిజపూర్వవాసనా
బలమున వల్లకీరణనపాటవ మెంతయు మీఱ దిద్దె భూ
తలవిభుఁ [1]డగ్రతం దనరి తద్దయు గానకళాప్రవీణగన్. 200

చ. సకలమహీజనావనవిచారము సంధిల నంత నోలిమై
నకలుషధర్మశోభిని మదాశయపుత్త్రిక యత్న మొప్ప భ
ర్తకుఁ దెలిపె౯ స్వరాష్ట్రపరరాష్ట్రగుణాగుణవర్తనల్ సనా
యకపరిరంభకాలముల నప్పటి కప్పటి కెచ్చరించుచున్. 201

సీ. "తా విన్న కన్నయర్థముఁ జెప్ప కడఁచెవిఁ"
డని తెల్పి శిక్షించుఁ దనదుచెలుల
"రిపులకు లోనిచ్చె; నపరాధి యయ్యె వీఁ"
డని యమాత్యులతప్పు లరసి యడఁచు
"ముచ్చిలఁ దలఁచె వీఁ డిచ్చలో" నని మూద
లించి దండించు మలిమ్లుచులను

1. డప్పా డగ్రసతిఁ దద్దయు.

"నాలితో రే యీతం డతిమాత్రమున నగ్గిం
దగ" దని చెప్పించుం దగినరీతి

తే. మధుర[1]లాలస సపరిరంభణవిశేష
సమయహృద్దేశఘటితతచ్చారుహార
తరళమాహాత్మ్యమున సముత్తీర్ణుం డగుచు
భువన మరుదంద నాకళాపూర్ణుం డపుడు. 202

వ. అంత నొక్కనాం డతండు మధురలాలసతోడ నేకాంతంబున నుండి సర్వజ్ఞత్వకారణదివ్యమాణిక్యప్రశంసాప్రసంగంబున విష్ణుదేవునిమాహాత్మ్యంబు తలంపునం బొడమం దదీయకీర్తనం బిహపరసాధనం బని సంభావించుచుం దత్ప్రసంగవశంబున. 203

తే. ఆదిజన్మంబునందు ననంతశయన
పద్మనాభునిసన్నిధి భాగవతుల
వచనమున రమావిష్ణుసంవాదనకథ
తా నొనర్చుట మదిలోనం దలంచుకొనియె. 204

క. ఈపగిదిం దలంచుకొన సుక
లాపంబుగ దాని మధురలాలస మధురా
లాపములచేత వినుటకు
భూపాలునిమదిని వేడ్క పొడమెం మిగులన్. 205

ఆ. ఇట్లు వేడ్క పొడమ నిందు బింబానన
యాననంబుం జూచి యానృపాలుం
డాదరాతిశయము ననురాగమును గరం
బలరుచుండ నిట్టు లనుచుం బలికె. 206

1. లాలసాపరిరంభ విధివిశేష.

ఉ. "ఆదిమ మైనజన్మమున నంగన! యేను రమాముకుందసం
వాదము కావ్యరూపమున వర్తిలఁ జేసితి నంచు వింటి బా
లోద్యదితతావకీనమధురోక్తులలో; నది నీమణీగుణ
శ్రీ దనరార నారసి యశేషము నిప్పుడు చెప్పఁగాఁ దగున్.

క. నీపరిరంభణమహిమను
దీపిత మగు తెలివివేళఁ దిరముగ నది యే
నోపడఁతి! కనుట లే దెదఁ
బైపై నీమీఁదితమి విభాసిలు చునికిన్." 208

వ. అని పలుకుప్రాణవల్లభునిపలుకులకు నగుచు నమ్మగువ యో జగతీవర! దేవరమది కిప్పు డెయ్యది ప్రియం బదియ చేయుట నాకునుం బరమప్రేమాస్పదంబు గావున నప్పావనకథ యెల్ల వినుపించెద; విన నవధరింపు మని పలికి, తనకు సకలజ్ఞాన నిదానం బగుచుహృదయప్రదేశంబు నలంకరించుచున్న దివ్యహారనాయకమాణిక్యంబునకు నంజలిచేసి, తదీయప్రాప్తి కారణంబులైన యాకళాపూర్ణు నలఘువ్రతు మణికంధరుఁ గృష్ణుని విప్రుని సుగ్రహు వటపత్రశాయిని హృదయంబునఁ దలంచి, యీగురుపరంపర నాకు ననుగ్రహకారిణి యగుఁ గావుత మనుచుం బ్రణమిల్లి, యాలక్ష్మీనారాయణ సంవాదకథ తొల్లిటిమణికంధరోక్తప్రకారంబున నిట్లని చెప్పం దొడంగె. 209

సీ. అమృతపూరాశ్చర్యతమవిరజానదీ
సీమావరుద్ధసంసృతికథంబు
పరిగణనాతిగబ్రహ్మాండబుద్బుద
ప్రకృతిపాథోధిపారాయితంబు

సూర్యచంద్రాగ్ని తేజోనిరపేక్షణా
ప్రాకృతస్వప్రభాభాస్వరంబు
స్వేచ్ఛాగృహీతసమిద్ధవిశుద్ధస
త్త్వ శరీరనిత్యముక్తవ్రజంబు
తే. నగుచుఁ బెంపొందునిఖిలవేదాంతసిద్ధ
పరమకల్యాణగుణచణబ్రహ్మతత్త్వ
సతతసాక్షాత్క్రియావిభూషితనిజాను
భవసుఖితకోవిదము శౌరిపరమపదము. 210

తే. చిదచిదీశ్వరాత్మకము నశేషజగదు
పాశ్రయము తోయమూతవహాపవనవియద
హంక్రియామహదవ్యక్తకావరణము
నగునజాండాలి కవల నజ్జగము మెఱయు. 211

క. గణుతింపఁ బ్రకృతిదోషము
లణుమాత్రము లేవు; గాని యచటఁ బరగు స
త్పృణుతబ్రహ్మాదిజగ
ద్గుణమహిమ లనంతకోటిగుణిత సమృద్ధిన్. 212

క. అరము నరణ్యము ననఁగా
శరధు లమృతమయము లచట [1]శతకోర్మిసము
త్కరశీకరశీతలతర
మరుదురుపులకిత తటద్రుమము లై యమరున్. 213

క. ఆవిష్ణులోకమున [2]కవ
మావాహిని విరజ యమరు మానితమోక్ష

1. (జటులోర్మి; సతతోర్మి. 2. సీ,మా,

శ్రీవరణరాగభాగవ
తావళి శుభలగ్నసమయ యవనికపోలెన్. 214

శా. ఆసింధూత్తముచేరువన్ సరసియొం డైరమ్మదీయంబు నా
భాసిల్లున్ జలనీలికాకబరికాపద్మాస్య పుష్పంధయా
లీసంవీక్షణవీచికావళి మృణాలీబాహుకోకస్తన
శ్రీసంపాదితమూర్తిముక్తిపదలక్ష్మీమండలీ [1]కర్తయై. 215

తే. ఆసరోజాకరముపొంత నతిశయిల్లు
బిల్వభూరుహ మొకటి శోభితపలాశ
విసరకిసలయసముదయోల్లసనమహిమ
నవిరళస్థితశుకపుంజ మనఁగఁదనరి. 216

ఆ. ఇంపు మీఱు నచట నెంతయు నశ్వత్థ
శాఖి యొకటి సామసదన మనఁగ
మహిమతో సువర్ణమయము శాఖాత్రయీ
శోభితంబు నగుచు శ్రుతులు పొగడ. 217

చ. నెలకొని యమ్మహీరుహమునీడను బంచశతాప్సరస్సుమ
ధ్యలు సువర్ణకజ్జలఘటాభరణంబు లనేకముల్ కరం
బుల ధరియించి వర్తిలుచు ముక్తత నచ్చటి కేగుదెంచువా
రల కెదు రేగి చేయుదురు ప్రౌఢిమ సంధిలఁగా నలంక్రియల్.

సీ. కలికికన్గొనలచూపుల పేరఁ బర్వు మ
వ్వపునల్లఁగల్వలు వైచి వైచి
మందహాసము లను చందనోదకములు
పలుమాఱు మోములఁ జిలికి చిలికి
హారంబు లిడుచు బాహారుచిచ్ఛలమున

---

1. తరళ్యక్షమై.

భుజములందు హారిద్రఁ బూసి పూసి
శ్రుతిభూషణము లమర్చుచు హస్తకాంతికుం
కుమములు చెక్కిళ్లఁ జమరిచమరి
ఆ. యలరఁ జేయు నచ్చరలపిండు ముక్తిక
న్యలను బెండ్లియాడి బులియుచున్న
క్రొత్తపెండ్లికొడుకుఁ గొమరుల సయ్యాట
లాడుతద్వధూవయస్య లనఁగ. 219

వ. ఇవ్విధంబునఁ బరమామ్నాతం బైనయాభువనోత్తమంబునందు.

తే. ఉభయకర్మతంత్రులకు నయోధనీయ
మగుట నామ్నాయము లయోధ్య యని నుతింప
వాఙ్మనసగోచరము గాని వైభవమునఁ
బ్రబలు రాజీవలోచనురాజధాని. 221

సీ. ఘటమంచుఁ బటమంచుఁ గారుయుక్తులఁ బెంచు
దుష్టతార్కికులకు దూరమగుచు
శ్రుతియంచు స్మృతులంచు శుష్కకర్మములెంచు
మీమాంసకుల కప్రమేయమగుచు
ఝురియంచు ఖరియంచు జనులవీనుల నొంచు
శబ్దైకరతుల కసాధ్యమగుచు
మృషయంచు మిషయంచు విషయోక్తిఁ గలహించు
నద్వైతపరుల కప్రాప్యమగుచుఁ
తే. గృష్ణ! విష్ణో! హృషీకేశ! కేశవ! యను
భక్తుల కొకప్పుడును దుర్లభంబు గాక
పరగుఁ బ్రకృతవికారదుస్పర్శతరము
గురుతరానందఝరము వైకుంఠపురము. 222

చ. తడఁబడుచుండు నందు నమృతంపుఁగొలంకులు రోప్యభూము
లన్, వెడలుపచ్చరాచలువనేలలు పచ్చికచోట్లుఁ గెంజికెం
జడిగొనుపద్మరాగమణిసౌధములుం దలిరాకుమ్రాఁకులుం
బడఁతులపిండు భిత్తిగతభాసురతత్ప్రతిబింబజాలముల్. 223

క. పరమసుమనోమనోజ్ఞతఁ
గర మాత్మారామపరవికాసము దనరం
గరువపుఁజరితలగరితల
గరగరికలగరిమ నంగగరిమకు నమరున్. 224

చ. "విరులు రచింప నేల తమ వింతగునవ్వులసొంపు గల్గఁ గ
స్తురికలయంపు లేల తమచొక్కపుఁజూపులయింపు గల్గఁ? గ
ప్పురముల ముగ్గు లేల తమపుణ్యనఖద్యుతి పెంపు గల్గ?" నం
చరుదుగఁ జూపఱుల్ పొగడ నయ్యుయిలీలఁ జరింతురంగనల్.

సీ. విరులపొందిమి పేరఁ బరిశుద్ధసత్త్వంబుఁ
దలిరాకునెపమున నలఘుకృపయు
దళమిషంబున నాత్మఁ గలకృష్ణకాంతియుఁ
బుప్పొళ్లు నాఁ గల్మిపొలఁతిడాలు
మధుకైతవమున నమ్మదబాష్పధారలుఁ
గలికాఫలంబునఁ బులకములును
సౌరభసంజ్ఞ సుజ్ఞానవాసనయుఁ జే
రెలమిఁ బేరిట సౌఖ్యవిలసనంబు

తే. వెలిఁ బ్రకాశింప నిత్యముక్తులు నిజేచ్ఛఁ
గొమరు మీఱంగఁ దరులతాకుంజరూప
ధారు లగుచు వర్తింతురు తత్పురంపు
బహువిధోద్యానవాటికాభ్యంతరముల. 226

చ. అలిశుకకోకిలాదివపురాశ్రయలీలఁ దమున్ భజించుని [ము
త్త్యల సుమనఃఫలాదిపరితుష్టులఁ జేయుచు వారిఁ దాము
క్తులకు వినోదలీల సమకూర్తురు వృక్షలతాదులైనవా
రలు "హరిదాసు లెప్పుడుఁ బరస్పరభక్తిపరాయణుల్ గదా!"

సీ. కొన్ని సౌభాగ్యసంపన్నలక్ష్మీపదాం
భోజలాక్షాలక్ష్మీపూజితములుఁ
గొన్ని భూదేవీవిఘూర్ణత్కటాక్ష వీ
క్షాపక్ష్మలితగుళుచ్ఛవ్రజములుఁ
గొన్ని నీళానఖాంకూరవిన్యాసచం
ద్రకితప్రవాళసంతానకములుఁ
గొన్ని భాగవతలోకోన్నతక్రీడావి
భూషితచ్ఛాయా విశేషితములు

తే. నగుచుఁ బరవాసుదేవవిహారకుతుక
విభవముల కాస్పదంబులై వెలయుచుండుఁ
దత్పురోద్యానములు నిరంతరపరాగ
పుష్పరసవృష్టి శీతలభూతలములు. 228

వ. అట్టి దివ్యవస్తువైభవంబులఁ గరంబు గనుపట్టునట్టి యాపట్టణ
మధ్యప్రదేశంబునందు. 229

సీ. రవిచంద్రకోటితిరస్కారధౌరేయ
మహనీయదీప్తిసంపదలఁ బొదలి
వేదప్రసిద్ధమై వెలయునద్భుతరత్న
మయసహస్రస్తంభ మంటపమున
మహితవిభూతియుగ్మవిచిత్రరూపమై
ధర్మాదిసూరిపాదములతోడఁ

జెలువొందు మాణిక్యసింహాసనమున స
హస్ర [1]దళాబ్జమధ్యంబునందు
తే. శేషతల్పాధిరూఢుఁ డై సిరియు ధరయు
నీళయును భజియింపంగ లీల నుండుఁ
గేవలభూరివిలాసాను భావభావి
తాఖిలాజాండవర్తనుం డచ్యుతుండు. 230
తే. ఆసహస్ర[2]పత్త్రంబు పూర్వాది గాఁగ
సకలదళముల విమలాదిసతులు నిలిచి
హరి భజింతురు చామరహస్త లగుచుఁ
గమలనిలయ లీలావతారములరీతి. 231
చ. అతులితభక్తిఁ బూర్వదిశయందు ననుగ్రహ యవ్విధూటి
దాఁ, గుతుకము మీఱఁగాఁ బసిఁడికుంచియవైచుచుఁ గొల్వు
సేయు సంతతమును హస్తకంకణఝణత్కరణ క్వణనంబు
లవ్విభుఁ, జతన "పరాకు స్వామి!" యనుశబ్దములాగున
నెచ్చరించఁగన్. 232
సీ. శయనాసనాంశుకచ్ఛత్త్రాదికంబులు
దాన యై ఫణికులోత్తముఁడు గొలువ
ధ్వజము వాహనము వీవనయునాదిగఁ బెక్కు
రూపులై గరుడుఁ డారూఢిఁ గొలువ
వఱలువిద్యాధిదేవత యైన వేత్త్రంబుఁ
బూని సూత్త్రవతీవిభుండు గొలువ
నారతుకత్వ మింపారఁ దత్పురిఁ గాచు
కుముదాదినిత్యసంఘములు గొలువ

1. దళాఖ్యపద్మాంతరమున. 2. పత్త్రమునఁ బూర్వాది.

తే. భువనముల దుష్టనిగ్రహంబునకుఁ దాన
పాలు పడియున్న యాయుధపంచకంబు
జయజయధ్వను లెసఁగంగఁ జారపురుష
భావమునఁ గొల్వ నావిశ్వభర్త మెఱయు. 233

మధురగతిరగడ.—

కెందమ్ముల నడఁకించుపదంబులు
నిందువైభవము నేలునఖంబులుఁ
గర మరు దగుచొక్కపుఁజిఱుఁదొడలును
గరికరవిభవముఁ గాదను తొడలును
బదియార్వన్నియ బంగరువలువును
మెదలెడితళుకుల మేఖలచెలువును
భువనజనకుఁ గనుపొక్కిలివిరియును
దవిలి యురంబునఁ దనరెడుసిరియును
నఁయ జీవమయ మగుకౌస్తుభమును
నెరయు వైజయంతీ సౌరభమును
ప్రకృతిమయతఁ జొప్పడు శ్రీవత్సము
వికసిల్లఁగఁ బర్వెడు ఘనవత్సము
నహంక్రియాత్మక మగుశంఖంబును
మహనీయమనోమయచక్రంబును
దనర నొకవిచిత్రపుసోయగమును
ననువు పఱచుహస్తాంబుజ యుగమును
నురుగతల్పమున నూఁదినకరమును
బరఁగిన జానువుపై నొకకరమును
నవ్యమకరకుండలసువిలాసము

భవ్యకపోల ప్రకటితహాసముఁ
బవడమును గణింపని నెమ్మోవియు
నవచంపకనిభ నాసికతీవియుఁ
దెలిదమ్ముల నగుతీరునయనములు
పోలు పలరెడు కనుబొమలచెలువములుఁ
గనుఁగొన నింపగుకస్తురినామము
ననుపమాన మగునలకస్తోమముఁ
గలకల నగుచక్కనివదనంబును
ధళధళ మనురత్నకిరీటంబును
ననుకృతజలధర మగువర్ణంబును
దినకోటుల నగియెడుతేజంబును
గలుగుదివ్యమంగళవిగ్రహమును
నలరుభక్తిని త్యానుగ్రహమునఁ
బరఁగురమావిభుఁ బరమపదేశ్వరు
నిరవద్యాత్మకు నిత్యు నిరీశ్వరు
నజు నచ్యుతు హరి నఘసంహారుని
ద్రిజగన్నాథుని ద్రిగుణవిదూరుని
నఖిలశేషిఁ గరుణైకపరాయణు
నిఖిలవేదవర్ణితు నారాయణుఁ
గొలిచి నిత్యముక్తులు ప్రమదంబున
నలరుదు రక్కడ నతివిభవంబున. 234

వ. అందు. 235

సీ. తనవిలోచనసంజ్ఞ దవ్వునకు భువనస
ర్గముఖక్రియాచాతుర్యకంబు నడపఁ

దనవిలాసంబు కాంతునకు శృంగారసా
మ్రాజ్యనీతిధురీణమంత్రి గాఁగఁ
దననర్మలీల నాథునకు దశాకృతి
[1] ప్రకృతికాసూత్రధారత వహింపఁ
దనముద్దుఁ బల్కు భక్తవితానవాత్సల్య
కర్ణికారవికాసకారణముగ
తే. నఖిలకళలందుఁ దోడునీడగుచు మెలఁగు
నధిపునకుఁ బౌలమున్నిటియాఁడుబిడ్డ
యరిది మక్కువ [2] టెక్కువ నవిరతంబు
నురము దింపక యతఁడు దన్నుపచరింప. 236

ఉ. ఆజగదేకమాత తగునట్టిప్రసంగవశంబునన్ సము
ద్వ్యజకభూరిసంసృతినవీనదవానలతప్యమాన నా
నాజనకోటిఁ బ్రోచుకరుణారస మాత్మఁ గడుం దొలంక నీ
రేజదళాక్షుఁ జూచి మృదురీతి[3]ఁ దలిర్పఁగ నప్పు డిట్లనున్.

క. దేవా యిపు డొకయర్థము
దేవర నడుగంగ బుద్ధి దివిరెడు మిగులన్
నావిన్నపము ప్రసాద
శ్రీ వెలయఁగ నొకటి యవధరింపఁగ వలయున్. 238

ఉ. ఈభువనంబు లెల్ల సృజియింప భరింప హరింపఁ గర్తవై
శోభిలువాఁడ వీవ మధుసూదన! యంబుజసంభవుండుఁ జే
తోభవవైరియున్ గ్రమముతో భవదీయకృపాసమర్పిత
ప్రాభవులై కదా కనిరి పన్పడ సర్గలయాధికారముల్. 239

1. ప్రకరణసూత్ర. 2. పెక్కువ. 3. వినీతిదలిర్పనిట్లనున్.

తే. జీవకోటుల నుభయకర్మావలీఫ
లానుభవమున దరి చేర్ప నాత్మఁ దలఁచి
నీవు బ్రహ్మాండసృష్టిరక్షావిలయము
లిట్లు గావింతు వని నుతియించు శ్రుతులు. 240

ఆ. ఆదియుఁగాక మొదలు తుద లేనిసుకృతిదు
ష్క్రియలు భోగమునఁ దరింపరామి
నరసి యాత్మబోధనార్థమై వేదశా
స్త్రములు గలుగఁ జేసి తమలకృపను. 241

ఉ. అట్టిశ్రుతిస్మృతుల్ దెలుపునట్టియుపాయము నాదరింప కి
ట్టట్టు చరించి ముక్తి కెడయైనజనంబులఁ బ్రోచుసత్కృపన్
నెట్టన రామకృష్ణముఖనిర్మలమూర్తులు దాల్చి తీవు ని
న్నెట్టు నుతింపనేర్తుఁ [1]బరమేశ! యకారణసత్కృపాపరున్.

ఉ. ఇంచుకయేని వేసరక యీగతిఁ జెక్కిలిగొట్టి పాలు ద్రా
గించువిధంబునన్ బలిమిఁ గేశవ! నీవు హితంబొనర్చుచో
నెంచఁ గృతార్థుఁ డొక్కఁ డొకఁ డింతియె కాని సమస్తజీవు
లుం,గొంచకయంతకంతకును గ్రుంకెదరుగ్రభవార్ణవంబులోన్.

క. ఇది యంతయు నీమాయా
భ్యుదయవిలాసంబు దెలియఁ బురుషోత్తమ! నీ
మదిలో నెయ్యది దలఁచిన
నొదవక మాన దని తోఁచుచున్నది నాకున్. 244

ఉ. కావున నెల్లజీవులకుఁ గారుణికోత్తమ! నీయనుగ్రహ
శ్రీవిభవంబుచే నమృతసిద్ధిగఁ గోరెద సర్వశేషి వొ

1. బరమేశు నకా.

దేవరకుఁ విభేదము మదిం గలదే యొకకొందఱఁ భవా
భావముఁబొందఁజేయుభవబంధులఁ గొందఱఁజేయనచ్యుతా!

వ. అని యివ్విధంబున సకలరక్షణార్థంబుగాఁ బరమకరుణావేశ
కలితహృదయ యగుచుఁ బలుకు తననెయ్యంపుఁదొయ్యలి
తియ్యంపు బలుకుల కయ్యంబుజాక్షుం డిచ్చ మెచ్చుచు
సత్యాదరంబున నమ్మత్తకాశినిఁ బ్రసాదమేదురదరహసిత
లోచనంబుల వీక్షించి. 246

క. "జనకునకం బెను జననికిఁ
దనయులపై వత్సలత్వధర్మము మిగులన్
ఘన మంద్రు గాన నీకీ
యనుపమ కారుణ్య ముచిత మరవిందముఖి! 247

ఉ. అంబురుహాక్షి! నీపలికినట్ల యసంకుచిత ప్రభావధా
ర్ష్యంబున నేఁ బ్రవర్తిలుట సత్యము యైనను వారివారిక
ర్మంబులు చూడ కందఱ సమంబుగ నెవ్విధిఁ బ్రోవవచ్చు నెం
దుం బరికించిచూడ గుణదోషవివేక మనార్యకృత్యమే? 248

వ. ఆర్యానార్యకర్మంబు లేను క్రియాంగంబులు గాఁ గొనుట
కును దదుభయవ్యవస్థానిమిత్తం బైనవేదరూపాజ్ఞ లోకం
బున నిలుపుటకును గారణంబు మత్స్వాతంత్ర్యంబ; కావున
వారివారికర్మంబులవెంబడిన యేను శుభం బొనరించుట
స్వాభావికంబుగఁ దెలిసికొమ్మని యిట్లనియె. 249

క. విను మట్లైనను శుభవ
ర్తన కించుక బుద్ధి జనుఁడు దలఁకొల్పినమా
త్రన యది యే నీడేర్చుచు
ఘనకారుణ్యమునఁ బ్రోతుఁ గంజదళాక్షీ! 250

చ. సుకృతములందునుం బరమశోభన మైనమదర్చనాదిసి
ద్ధికి [1]ధరణీజనంబుల మదిం దలకొల్పన కాదె యేఁ గృపా
ధికత దశావతారసముదీర్ణవిహారము పూనుటల్ దురా
త్మకులకుఁదన్మహామహిమదర్శనముం గా వృథయేమి సేయుదున్.

వ. మఱియును, 251

క. అమృతపదప్రాప్తి కుపా
యములగు మత్పూజనాదు లఖిలజనులకుం
సమకూర్పనె యుండుదు ని
త్యము శ్రీరంగాదిదివ్యధామములందున్. 252

తరల. ఇదియుఁ జాలక యింకనుం గృప నెల్లజీవులఁ బ్రోవ నీ
మదిఁ గడుం దమకించితేనియు మానసంబున నాకు స
మ్మదము మిక్కిలి; యెంచి చూడ సమస్తజీవదయాళుతా
భ్యుదయ మెవ్వరి కింపు గాదు పయోజపత్రవిలోచనా! 253

వ. కావున నీప్రార్థనంబునం జేసి యిప్పు డొనర్చువిశేషంబు వినుమట్లు లోకానుగ్రహార్థంబుగా నేను నిత్యసన్నిధిస్థానంబులుగా నంగీకరించిన శ్రీరంగకాంచీవేంకటాచలాహోబలపురుషోత్తమాదిదివ్యస్థలంబుల కరిగి సేవింప నోపకున్నను దమయున్నచోటనే యుండి తత్తద్దివ్యదేశనివాసు నన్ను నిజేచ్ఛానుసారంబునఁ దలంచి కేలుమొగుచువారిని సంసారంబునుద్ధరింపఁ జేయుదు" నని యానతిచ్చిన సంతసిల్లి "యదియె చాలు" నని యమ్మహాదేవునిదీనవాత్సల్యంబు ననేకప్రకారంబుల సన్నుతించె" నని చెప్పి, మధురలాలస యాకళాపూర్ణమహారాజుఁ గనుంగొని యిది యిప్పుడు మీర లడిగిన

1. దలఁపుల్ జనం.

భవదీయపూర్వజన్మవిరచిత లక్ష్మీనారాయణసంవాద కథా ప్రకారంబు; దేవర ప్రశ్ననిమిత్తంబున నిశ్శ్రేయససులభోపాయంబు దొరకె; నేడు సుదినంబయ్యె; మదీయజన్మంబు సఫలంబయ్యె'' నని పలికి శ్రీరంగాదిదివ్యదేశమాహాత్మ్యంబు నకు వెఱఁగందుచు "నింత భక్తవత్సలుండవే!" యని పరమపురుషు నఖిలలోకైకనాథు నారాయణుఁ దలంచి ప్రణమిల్లె; గళాపూర్ణుండును దదాదిగా నత్యాదరంబున విష్ణుసేవ గావించుచు ధర్మమార్గంబున రాజ్యపరిపాలనంబు సేయుచు. 254

తే. సమ్మదము మీఱఁ దనయగ్రజాయయందు
మధురలాలసయందు నమర్త్యనిభుల
సుతులఁ గాంచెఁ గ్రమంబున సుప్రసాదుఁ
డనఁగ సరసుఁ డనంగఁ బెంపారు ఘనుల. 255

క. వల పమరఁగ నవవర్షం
బులసతిఁ దనకేళి కొదవి భోగక్రియ నిం
పల రెడునట్టుగఁ జేసెం;
దలఁపఁగ నిది చిత్ర మనఁగ ధర నతఁ డేలెన్. 256

తే. ఆయిలాతలవిభుమహనీయకీర్తి
పుండరీకంబుఁ బాయక యుండులక్ష్మి
వేడ్కఁ దాల్చినసంపంగివిరులబంతి
కరణిఁ గాన్పించు బ్రహ్మాండ మరసిచూడ. 257

ఉ. ఆయవనీశ్వరుం గవిమతు లాజి నెదుర్కొనుపాటివారు లే
రేయెడఁ; గల్గినం బ్రణము లించుక తద్బలపక్షకోటికిం
జేయఁగ లేరు; చేసినను జృంభితతన్మదకుంభికుంభవ(ం)

శ్యాయతనిర్ఝరికుచములందవియన్న ఖఘాతమాత్రముల్. 258

శా. తద్ధాటీసమయంబులం జటులగంధర్వాళిపాదాహతి
ప్రోద్ధూతక్షితిధూళి నింకెడుమహాంభోధిన్ ద్వీపమ్మండలీ
శుద్ధాంత ప్రమదావిలోచనము లశ్రుప్రౌఢిచేఁ గ్రమ్మఁగన్
వృద్ధిం బొందఁగఁ జేయు మీనసఖితావిఖ్యాతి సార్థండుగన్.

ఉ. రూపవిలాసవైభవనిరూఢిన కాదసమాస్త్రకౌశలుం
డాపృథివీశుఁ; డొండొకక్రియం బరికించిన మన్మథుండ యు
ద్దీపితకాంతుఁ దద్ధనురుదీర్ణవిహారముచేత శాత్రవ
క్ష్మాపతులన్ నిలింపపురకాంతల నొండొరుతోడఁ గూర్చుటన్.

ఉ. ధీరుఁడు శూరుఁ డక్షయవితీర్ణవిహారుఁడు బంధులోకమం
దారుఁడు నీతిమార్గసముదారుఁడు లోకపవిత్రకీర్తివి
స్తారుఁడు దోషదూరుఁడు నితాంతగభీరుఁడు నిత్యశోభనా
కారుఁడు ధర్మసారుఁ డవికారుఁడు తజ్జనపాలుఁ డెయ్యెడన్.

తే. అతనిగుణము లెన్నఁగఁ జతురాస్యుఁ డైన
నచతురాస్యుండు ధిషణుండు నధిషణుండు
ధర సహీనుండు హీనుండు దక్షముఖు ల
దక్షముఖు లని మఱి వేఱ తడవనేల? 262

ఉ. పూర్ణసమస్తసద్గుణవిభూషితుఁ డై పొలుపొందు నా కళా
పూర్ణుకథల్ విసం జదువఁ బొల్పగు సంతతి వైభవాదివి
స్తీర్ణశుభంబు కల్మి కజు దీవన మున్నది గల్గెఁ గాన నా
నిర్ణయ మార్యు లెల్ల మది నిల్పి వినుండు పఠింపుఁ డింపుతోన్.

ఉ. భవ్యత నెల్ల దేశములఁ బ్రస్తుతి కెక్కుచు మీఱి యిమ్మహా
కావ్యము సుప్రసిద్ధ మగుఁ గావుత నిత్యము సర్వలోకసం

_స్తవ్యనిజస్మృతికిఁ బెలయుతాండవకృష్ణుకృపకుఁ బవిత్రశా
స్త్రవ్యసనాతిధన్యు మగు సజ్జనకోటియనుగ్రహంబునన్. 264

శా. శ్రీరోచిష్ణుకటాక్షవీక్షజయలక్ష్మీసంతతాశ్లేష యో
గ్యారాజద్భుజ యారవీటిపురబుక్కక్షోణిపాలాన్వయ
క్షీరాంభోనిధికౌస్తుభాయితమహాస్థేమోదయప్రస్ఫుర
న్నారత్నావరపౌత్రగోత్రతిలకా నంద్యాలకృష్ణాధిపా. 265

క. శోభితవైభవ! రూపమ
నోభవ! కొండాంబికాతనూభవ! భూతి
శ్రీభవ! పరిశమితారి
ప్రాభవ! బుధవర్ణ్యమాన! రామసమానా! 266

వనమయూరము. శైలవరధీర! నిజసంగరపరిత్రా
ణాలఘువిచార! సకలాంగనుతగోత్రా
పాలనవిహార! యవిభంగజయయాత్రా
శీలనగధీర! నరసింగవిభుపుత్రా! 267

గద్యము. ఇది నిఖిలసూరిలోకాంగీకారతరంగితకవిత్వవైభవ పింగళి యమరనార్యతనూభవ సౌజన్యజేయ సూరయనామధేయప్రణీతం బైన కళాపూర్ణోదయంబను మహాకావ్యంబునందుఁ బ్రబంధపరిపూర్తిశోభనం బైనయష్టమాశ్వాసము సర్వంబును సమాప్తము.

చెన్నపురి: 'చంద్రికా' ప్రెస్సున ముద్రితము—1958.

పద్యకావ్యములు

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
అనంతునిఛందము, (ఛందోదర్పణము)	...	2	0
అనిరుద్ధచరిత్రము, అబ్బయామాత్యునిది	...	1	0
అప్పకవీయము, క్రొత్తకూర్పు	...	అచ్చు.	
,, శ్రీగిడుగురామమూర్తిపంతులవిమర్శ	...	0	12
అంబరీషోపాఖ్యానము, సటీక	...	0	8
ఆంజనేయదండకము, హనుమద్దండకము	...	0	4
అన్యవాదకోలాహలము, ద్విపద, లఘుటీక	...	0	12
ఆంధ్రభాగవతము, పద్యకావ్యము, 2 సంపుటములు	...	15	0
ఆంధ్రమహాభారతము:—			
ఆదిపర్వము, పద్యకావ్యము, పెద్దచ్చు	...	1	8
,, టీక (పాతది)	...	8	0
ఆదిపంచకము	...	11	4
యుద్ధపంచకము, స్త్రీపర్వము	...	7	8
శాంతిసప్తకము	...	7	8
ఆది సభాపర్వములు	...	4	0
ఆరణ్యపర్వము	...	4	0
విరాటోద్యోగపర్వములు	...	4	0
భీష్మద్రోణపర్వములు	...	4	0
కర్ణశల్యసౌప్తికస్త్రీపర్వములు	...	4	0
శాంతిపర్వము	...	4	0
అనుశాసనిక, అశ్వమేధ, ఆశ్రమవాస, మౌసల, మహాప్రస్థానిక, స్వర్గారోహణపర్వములు	...	4	0
ఆంధ్రనామసంగ్రహము, మూలము	...	0	4
,, టీకతో	...	0	10

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
ఆనందరంగరాట్ఛందము	...	2	8
ఆంధ్రభాషాభూషణము, విమర్శతో	...	0	6
ఆంధ్రనామసంగ్రహము, ఆంధ్రనామశేషము, సాంబ నిఘంటువు (నిఘంటుత్రయము) కాలికో	...	2	0
ఆంధ్రశ్రీమద్రామాయణము— శ్రీజనమంచి శేషాద్రిశర్మగారిది, 3 సంపుటములు	...	15	0
డిటో 7 సంపుటములు	...	18	0
ఆంధ్రచంద్రాలోకము, సటీక	...	1	4
ఉత్తరరామాయణము, చక్కనికూర్పు	...	6	0
ఉత్తరహరివంశము	...	8	0
కవికంఠోక్తి	...	0	4
కవిజనాశ్రయము	...	1	0
కవిసంశయవిచ్ఛేదము, అడిదము సూరకవి	...	0	8
కవిజనరంజనము	...	0	12
కృష్ణదండకము	...	0	2
కవిగజాంకుశము	...	0	4
బేరీజుపద్యములు	...	0	4
కృష్ణరాయవిజయము	...	0	12
కాశీఖండము, శ్రీనాథునిది	...	3	8
కుచేలోపాఖ్యానము, సటీక, (భాగవతం)	...	0	8
డిటో గట్టుప్రభువుకృతము	...	0	12
కుమారసంభవము, నన్నెచోడకృతము	...	5	0
గజేంద్రమోక్షము, సటీక	...	0	10
గయోపాఖ్యానము, రామనామాత్యకవి	...	0	12
గయోపాఖ్యానము, ద్విపద(కృష్ణార్జునసంవాదము) గోపమంత్రిది		0	8

	ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
గద్యపద్యసంగ్రహము, విద్వాన్ జ. వే. సుబ్రహ్మణ్యశర్మ గారిది	0	12
,, శ్రీ గొర్తి సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారిది ...	1	0
గరుడాచలము - యక్షగానము, పెద్దచ్చు ...	0	4
గీతమంజరి, శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము ...	0	4
చాటుపద్యమణిమంజరి ...	1	12
చిత్రభారతము, చరిగొండ ధర్మనగారిది ...	1	8
చెన్నబసవపురాణము ...	2	8
చెన్నపురీవిలాసము ...	0	8
ఛందోదర్పణము (అనంతునిఛందస్సు) ...	2	0
జైమినీభారతము ...	2	8
తెనుఁగుసమస్యలు ...	0	3
దశావతారచరిత్ర ...	4	0
దసరాపద్యములు ...	0	3
దేశింగురాజుకథ (జంగంకథ) ...	0	8
ధనాభిరామము ...	0	12
ధ్రువోపాఖ్యానము, సటీక ...	0	12
నరసభూపాలీయము, సటీక (కావ్యాలంకారసంగ్రహము)	3	0
నలోపాఖ్యానము, సటీక ...	0	12
నలచరిత్ర, ద్విపద, క్యాలికోబైండు ...	2	4
నాచికేతోపాఖ్యానము, మల్లికార్జునకవి ...	1	0
నిర్వచనోత్తరరామాయణము ...	2	8
నిరంకుశోపాఖ్యానము ...	0	12
నీతిపద్యసంగ్రహము, సటిప్పణము ...	0	6
నీలాసుందరీపరిణయము ...	0	12
పంచతంత్రము, వేంకటనాథరాజకవి ...	2	8

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్,

పోస్టుబాక్సు, 1372. 292, ఎస్ప్లనేడ్, చెన్నపురి 1.

కళాపూర్ణోదయము

కథాసంగ్రహము

ప్రథమాశ్వాసము

ద్వాపరయుగమున శ్రీకృష్ణుఁడు ద్వారకానగరమును పాలించునప్పుడా నగరమున ఉత్తమవేశ్యాకులమున జనించిన కలభాషిణి యను సౌందర్యవతి యగు యువతి నివసించుచుండెను. ఒకనాఁ డామె చెలికత్తెలతోఁగూడ తన భవనముచేరువఁ గల పూఁదోఁటలో నుయ్యేల లూఁగుచుండఁగా నారదమునీంద్రుఁడు శ్రీకృష్ణసేవాలాలసుం డగుచు తన శిష్యుఁ డగు మణికంధరుఁ డను గంధర్వకుమారునితోఁగూడ నాకాశమార్గమున వచ్చుచు వారిం గాంచెను. అపుడు మణికంధరుఁడు ఆ యువతు లుయ్యేల లూఁగుచు కాళ్లు మీఁదికి చాఁచుట రంభాద్యప్సరసలను కయ్యమునకుఁ బిల్చుచున్న ట్లున్నదని వర్ణించెను. నారదుఁడును వారిం బ్రశంసించెను. ఆ సమయమున విమానము నెక్కి యా ప్రక్కనుండి పోవుచున్న రంభానలకూబరులలో రంభ యా ప్రశంస విని నలకూబరునితో 'అవి నారదమహర్షి మాటలవలె నున్నవి; అతనిం గౌరవించి వెళ్లుట మే'లని పల్కినది. నలకూబరుఁడును వల్లె యనెను. పిదప వారు విమానమును నారదునిపాదములక్రిందుగా నడిపించి యభివాదన మొనర్చి దీవన లందిరి. 'వారిప్రార్థనచొప్పున నారదుఁడు శిష్యునితోఁగూడ వారివిమానము లోనికి వచ్చి వారిసేవ లందసాగెను. అపుడు రంభ నారదునితో 'మునివరా! మీ రింతకు ముందు ఊయెల లూఁగు యువతులను ప్రశంసించుట యతిశయోక్తియా? యథార్థమా? మీ కే మన్నను చెల్లును; కాని నాతో సరివచ్చు

నందకత్తెలు లే రనుటకు జగన్మోహనమూర్తి యగు నీ నలకూబరుఁడే సాక్షి.'' అని పలికెను. నారదుఁడు మెల్లగ నవ్వుచు 'మును ముం దెట్లు జరుగునో ఎవ్వరు చెప్పఁగలరు? నిటుఁ బోలు యువతి నీకును, ఇతనిం బోలు యువకుఁ డితని కిని ప్రతిగా నేర్పడినచో నేమగునో యోచించితివా?' అని పల్కెను. రంభ తాను నవ్వులాట కట్లంటి ననియు, ఇఁక నా విషయమును విడువవలె ననియుఁ గోరి యతనికి మ్రొక్కెను. మునివరునికోరిక ప్రకారము కలభాషిణిపూఁ దోఁటలో నాతనిని దింపి రంభానలకూబరులు యథేచ్ఛం జనిరి.

కలభాషిణి యంతకు మున్నే యా విమానములో నున్న రంభానల కూబరుల సల్లాపములు విని, నలకూబరుం గాంచి యతని రూపలావణ్యాది సౌభాగ్యమున కచ్చెరువడి, యా యిర్వురును రంభానలకూబరులు గానోపుదు రని యూహించి యథార్థమును నారదునివలనఁ దెలిసికొనఁ దలఁచెను. ఇట్లు నిశ్చయించి కలభాషిణి నారదున కెదు రేఁగి నమస్కరించి 'ఓ సంయమివరా! ఆ విమానమున నున్నవారు రంభానలకూబరులే గదా!' అని యడిగెను. నారదుఁడు 'అవును; వారు రంభానలకూబరులే! కాని నీ వెట్లు తెలిసికొంటివి?' అని యడుగఁగా నామె 'విమానమున మీ రాడుకొను మాటలంబట్టి గ్రహించితి' ననెను. 'ఓహో! నీవు మా ప్రసంగమును వింటివా?' అని నారదుఁడు ప్రశ్నింపఁగా కలభాషిణి ''వింటిని; ఆమె తన చక్కఁదనముచే నాతనిని వశపఱచుకొన్నట్లు పల్కఁగా మీ రామెమాటలను సహింపనట్లును తోఁచెను'' అని పల్కెను నారదుఁడు 'నిజమే! ఎంతటివారికిని 'తనయంతవారు లే'రను గర్వము తగదు. ఈ రంభ సవతికయ్యమునకు గురి కానున్నది; కొంత ప్రాప్తి యున్నచో నీవే యామెకు సవతివి కాఁగలవు.' అనెను. కలభాషిణి 'లోకోత్తరసౌందర్యవతికిఁ గాని యట్టి యదృష్టము పట్ట'దనెను. 'కలభాషిణిసౌందర్యము రంభాదుల చక్కఁదనమున కేమాత్రము తీసిపో'దని పల్కుచు నతఁడు కలభాషిణి కలభాషిణి యగుటయుఁ శ్రీకృష్ణుని సభకు రాకపోకలు సేయు

టయుం, తన శిష్యుఁడగు మణికంధరుఁడు శ్రీకృష్ణునిపైఁ జెప్పిన దండకము నామె ఏకసంథనే గ్రహించి పఠించుటయు గుర్తించి దాని నొకసారి చదువఁ గోరఁగా ఆమె యట్లే చదివి యాతనిని మెప్పించెను. మఱియు నామె 'ఈ దండకరచనకు మెచ్చియే కదా శ్రీకృష్ణుఁడు మీ శిష్యునికి రత్నకంఠహారము నిచ్చుట' అనియుఁ జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చి, 'మీవంటివారి చేరువ నున్నచో నెట్టి కోరిక లైనను సిద్ధింపఁగలవు. నేనును మీ వీణ మోయుచు సేవ చేయఁదలంచు చున్నాను. మీరు శ్రీకృష్ణుని యంతఃపురమునకుఁ బోవునపుడు శిష్యుని ముంగిట నిల్పి, అతనిదగ్గఱనుండి వీణ గ్రహించి మీరే మోయుచు లోనికిఁ బోవుట నేఁ జూచుచుందును. నేను దానిని మోసికొని లోనికి వచ్చుట కభ్యంతర ముండదనుకొందు'నని వినయమునఁ బ్రార్థించెను. దానికి నారదుఁడును సమ్మతించెను. దానివలనఁ దన కోరికయుం సఫలమగు నని యామె సంతసించెను. పిదప నామె మణికంధరుఁడు కొంత దూరముగా తొలఁగుట గమనించి నారదునితో 'మహాత్మా! ఆ విమానము పోవునపుడు కొన్ని మాటలు వినవచ్చినవి. నలకూబరుఁడు 'కళాపూర్ణుని కడమ వృత్తాంతమును తెల్పు'మని రంభ నడుగఁగా ఆమె 'ఆ కథ చెప్పరానిది; చెప్పఁదగియే యున్నచోఁ జెప్పి యుండెడిదాననే! నీకుఁ జెప్పినంతవఱకును కూడ ఎవ్వరికిని తెల్పరా'దని పలికెను. ఆమె చెప్పిన వృత్తాంత మేమియో, ముందుకథ తెలుపకుండుటకుఁ గారణ మేమో తెలిసికొనఁ గుతూహలపడుచున్నాను. దయచేసి తెల్పఁ గోరెద" ననెను. నారదుఁడును తన దివ్యదృష్టిచే సమస్తము తెలిసికొని "అయ్యది తెలుపరానిది" అనెను. కలభాషిణి 'పోనిండు. ఆ ప్రసంగ మేల వచ్చెనో చెప్పుఁ'డనెను.

అంత నారదుఁ డిట్లు తెల్పెను:—"విమానమున నేగుచు నన్నుఁ జూచుటకు మున్ను బాలసూర్యుని ప్రక్క తెల్లని మేఘరేఖ యుండుటఁ జూచి రంభ నవ్వుచు 'బ్రహ్మతో నున్న సరస్వతివలె నున్న'దని పల్కెను. నలకూబరుఁ

దమ్మాటకుఁ జొక్కి యామె మోవిని దంతక్షత మొనర్చెను. రంభ కెక్కువ తమి కల్గఁగా, ఆమెకంఠమునుండి అప్రయత్నముగా కొన్ని మాటలు వెలువడెను. నలకూబరుఁ డామెను బుజ్జగించుచు బలవంతముగా నామెచేఁ గొంత వృత్తాంతము చెప్పించెను. ఆమె కొంత కథనే చెప్పి యాపైఁ జెప్పక 'ఈ కథ చెప్పినవారును, విన్నవారును భూమిపై పుత్రపౌత్రాభివృద్ధితో పెక్కుకాలము సౌఖ్యము లందుచుందు రనెడి నియమ మున్నదికాన దానిం జెప్పరా' దనెను. రంభకుఁ గల్గిన భయమే నాకును కలదు. కావున నేనును చెప్పరాదు. అయిన నియ్యది భూలోకమున వ్యాప్తిఁ జెందఁ గలదు; దానికి మార్గములును కలవు' అని పలికి యతఁడు తన శిష్యునితోఁగూడ శ్రీకృష్ణునిమందిరమున కేఁగెను. కలభాషిణియుఁ జెలులతోఁగూడ నింటి కేఁగి సింగారించుకొని శ్రీకృష్ణునినగరి కేఁగెను.

ద్వితీయాశ్వాసము

సవతిపోరు కల్పించి, గర్విత యగు రంభకు శృంగభంగ మొనర్చుటకుఁ గలభాషిణి తగి యున్న దని నారదుఁడు లోలోన సంతసించుచు మణికంధరునితోఁ గూడ శ్రీకృష్ణుని కొల్వుకూటమువైపు పోయెను. ఇతనిరాకను దూరము నుండియే అంతఃపురపరిచారికలు గమనించి శ్రీకృష్ణునికి విన్నవింపఁగా దేవదేవుఁడు ససంభ్రమమున వచ్చి నారదుని గౌరవించి సమీపమునఁ గల యొక మణిసభాభవనమునకుఁ దీసికొని పోయి యిష్టాగోష్ఠి నుండెను. అచటికి రాఁదగిన సభ్యులు బయట నుండి తమ రాకను తెలియఁజేయఁగా నారదుఁడు వెళ్లిన పిదప రాఁగోరెను. కాని నారదుని ప్రార్థనపై వారికి దర్శనం బొసఁగి శీఘ్రముగ కొల్వు చాలించి యతనితోఁ గూడ నంతిపురి కేఁగెను. నారదునివెంట బహిర్ద్వారమువఱకు మణికంధరుఁడు వీణెను మోసికొని వెళ్లెను. పిదప నా వీణెను నారదుఁడు గైకొనఁగా, కలభాషిణి దాని నాతనిచేతినుండి గ్రహించెను. శ్రీకృష్ణుఁడది చూచి యల్లన నవ్వుచు 'ఓహో! నీవు నారదుల శిష్యత్వము

లభించెనా? మేలం' ఇదియుం నదృష్టము! ఈయనయనుగ్రహము కల్గిన నీకు గొప్ప విద్య యలవడు నని నే ననుకొనుచుంటిని. అట్లే యనుకూలపడిన' దని పల్కుచు నామెతోఁగూడ నారదుని జాంబవతీసతీగృహమునకుఁ దీసికొని పోయి యామెతో 'నీ కొక శిష్యురాలిం దెచ్చితి'నని పలికెను. జాంబవతియుం 'నాతో నిదివఱకుఁ జెప్పిన కలభాషిణియేనా యామె?' యనుచు వినయ పూర్వకముగ నారదమహర్షికిఁ బరిచర్య లొనర్చెను. పిదప శ్రీకృష్ణుఁడు తన సతిని 'ఈ నారదమహర్షి తుంబురుని గెల్వఁగోరి నీయొద్ద గానవిద్యావిశేష ముల నభ్యసించుచుండెఁగదా! ఎంతవఱకు చక్కఁదిద్దితివి?' అని ప్రశ్నింపఁగా నామె 'మీరు చెప్పినట్లే చేయుచున్నా'నని తన నైపుణ్యమును ప్రదర్శించుచు వీణం బుచ్చుకొని శ్రీకృష్ణుని నుతించుచు నత్యద్భుతముగా పాడెను. నార దుఁడు శ్రీకృష్ణునియానతి నామెకడ ఒక సంవత్సరకాలము రుక్మిణీసత్యభామల యొద్ద చేరి యొక సంవత్సరము శ్రీకృష్ణునియొద్ద నొక యేఁడు గానవిద్యా రహస్యములను నేర్చి పరిపూర్ణపాండిత్యమును సంపాదించెను. కలభాషిణియుం గొప్పవిదుషి యయ్యెను. శ్రీకృష్ణుని యనుగ్రహమున మణికంధరుఁడును గొప్ప సంగీతవిద్వాంసుఁ డయ్యెను.

శ్రీకృష్ణుని యంతిపురిలోని కాంత లెల్లరును నారదుని పాండిత్యమును మిగుల ప్రశంసించిరి. వారు యథార్థముగనే తన్ను ప్రశంసించుచున్నారో, ముఖప్రీతి కనుచున్నారో తెలిసికొనుట కుపాయ మాలోచింపసాగెను. 'తాను కోరిన యువతిరూపము ధరింపఁగల వర మొసఁగినచో, అచటి చెలికత్తెలలో నొక తెరూపు ధరించి యథార్థమును గుర్తెఱిఁగి వత్తు'నని కలభాషిణి తెల్పెను. కలభాషిణి యీ నెపమున రంభరూపము ధరించి నలకూబరుని పొందుఁ బడయఁ గోరుచున్న దని నారదుఁడు గ్రహించియు స్వకార్యసిద్ధికయి యామెకా వరము నొసఁగెను. ఆమెయు శ్రీకృష్ణునంతఃపురమున కేఁగి యచటి కాంతల ప్రశంస యథార్థమైనదే యగుటను తెలిసికొని నారదున కా సంగతిని తెలి

పెను. నారదుఁడును మిగుల సంతసించి కలభాషిణితో "నీ విదివఱలో మనములో రంభామనోహరాకారు పొందఁ గోరియున్నదానవు; కావున అది నీకు సిద్ధించు"నని పల్కి యామెను పంపివేసి, మణికంధరుని దీర్ఘయాత్ర చేయ నియోగించి యథేచ్ఛం జనెను.

ఒకనాఁడు కలభాషిణీ యొక్కతెయు గృహారామమున వీణ మీటుచు పాడుకొనుచుండఁగా నొక సిద్ధుఁడు సింహవాహన మెక్కి యాకాశమార్గంబున నచటికి వచ్చి యామెవలన నర్ఘ్యపాద్యాదు లంది "ఓ కలభాషిణీ! నీవు కృష్ణుని సేవింప నేఁగుచున్నావా? నారదుఁ డింక రాకపోకలు మానెనుగదా! నీమనస్సు నలకూబరునియందు లగ్నమై యున్నదికదా! మణికంధరుఁడు తపస్సునకుఁ బూనినది మొదలింపైన పాటయే వినరాలేదు. నీవు కొంచెము సేపు పాడి కర్ణరసాయనము చేయుము. ఏమన—పాటలో మీ యిర్వురిని మించినవారెవ్వరును లేరుకదా!" అని పల్కెను. కలభాషిణి యీ మాటలు విని మిక్కిలి యాశ్చర్యముతో నతనిని దేవతాగణములో నొక్కనిఁగా భావించి యతని వృత్తాంతము వినఁగోరెను. అతఁడు

'నేను మణిస్తంభుఁడను సిద్ధుఁడను. నాకు దూరశ్రవణ, దూరదర్శన శక్తులు కలవు. తన్మూలమున ఉన్నచోట నుండియే సమస్తవిషయములను కని, విందును' అని చెప్పెను. అంత కలభాషిణి 'ఇంతవఱకును మీరు చెప్పినది సరిపోయినది; మణికంధరుఁడు తపస్సు చేయుచున్నట్లు మీరు చెప్పితిరిగదా! ఆ మీఁది వృత్తాంతమును తెల్పఁ బ్రార్థించుచున్నా'నని కోరఁగా మణిస్తంభుఁ డిట్లు చెప్పఁదొడంగెను—

"గానశిక్షా పరిపూర్తి యైన వెనుక నారదుఁడు నిన్ను నీ గృహంబున కనిపి, మణికంధరునితో 'నీసంగీతకళాభ్యాసము సఫలమగునట్లు మిక్కిలి యాసక్తితో విష్ణువును సదా కీర్తించుచుండుము. నేనును సంగీతమునుగూర్చి నా పడినపాట్లు సఫలము లగునట్లు స్వర్గకైలాససత్యలోక వైకుంఠములలో

నెచటనైనను గర్వితుఁడగు తుంబురుని గెల్వఁబోయెద' నని పల్కెను. 'తుంబురుని గెల్వవలెనను పట్టుదల. మీ కేల కలిగె?' నని మణికంధరుఁ డడుగఁగా నారదుఁ డిట్లు చెప్పసాగెను.

'ఒకప్పుడు మహావిష్ణువు కౌండిన్యాది మహామునులతోను, దేవగణములతోను కొలువుతీర్చి యుండఁగా నేనును, తుంబుర్వాదులగు గాయకులు నట నుంటిమి. ఆ సమయమున లక్ష్మీదేవి చెలికత్తెలతోఁగూడ నా సమీపమునందలి యుద్యానవనమునుండి యచటికి వచ్చెను. అప్పుడు వేత్రహస్తులు సభలోనివారి నందఱిని దూరముగాఁ దరిమివేసిరి. బ్రహ్మయు నా స్థలము విడిచి పోయె ననఁగా మావంటివారి సంగతిని వేఱే చెప్పనక్కఱలేదు. ఇట్లందఱును దూరముగాఁ బోగా, వేత్రధరులు తుంబురునిమాత్రము లోనికిఁ బిల్చుకొని పోయిరి. మహావిష్ణువు లక్ష్మీదేవితోఁగూడ నతని గానమును వినుటకు తుంబురుని పిలిపించి యుండు నని తలంచితిని. అతనిపాటయు వినవచ్చెను. కొంతసేపైనపిదప తుంబురుఁడు మహావిష్ణు వొసంగిన బహుమానములను గైకొని వచ్చెను. మే మందరము నుండఁగా తుంబురుఁడే పిలిపింపఁబడుటయు, అతఁడు మాతోఁ జెప్పకుండ పిలుపు వచ్చిన వెంటనే పోయి పరాత్పరుని మెప్పించి బహుమానము లంది వచ్చుటయు నాకు మిక్కిలి యసూయను గలిగించెను. ఎక్కడనైనను తుంబురునితో వాదుపెట్టుకొని యతని నోడించి మదీయసంగీతచాతుర్యము భగవంతున కెఱుకపడునట్లు చేయవలె నని సంకల్పించుకొంటిని. ఇట్లు నిశ్చయించి గానములో నతని గుణదోషములను దెలిసికొనుటకై యొకనాఁడతనియింటి కేఁగితిని. అప్పు డాతఁడు పాటకు సిద్ధముగా వీణెను మేళవించి మొగసాలలో నుంచి లోని కేఁగి యుండెను. నే నా వీణెను పుచ్చుకొని పలికించి దాని యపూర్వ మేళనమున కబ్బురమంది లజ్జించి వెనుకకు వచ్చితిని. పలుచోట్ల గానవిద్యానిపుణులను బరికించి, అం దెవ్వరును తుంబురున కీడు కారని తెలిసికొని, భగవంతుని యనుగ్రహముననఁగాని నా కోర్కె ఫలింపనేర దని నిశ్చయించి

మహావిష్ణునిఁగూర్చి చిరకాలము తపం బొనర్చితిని. అంత నాతఁడు ప్రత్యక్షమై 'నీకోరిక యిప్పుడు నెఱవేఱదు. నేను ద్వాపరమున వసుదేవునకుఁ బుత్త్రుఁడనై జనించి ద్వారకానగరమున నీకోర్కె నెఱవేర్పఁగలవాఁడను; నీవప్పు డచ్చటికి రావలె'నని పల్కి యంతర్ధానమొందెను. ఇప్పటికి నా కోరిక నెఱవేఱినది. నే నిన్ని పాట్లు పడి యీ గానవిద్యను సంపాదింపఁగా, మీ రెట్టి కష్టము లేక గ్రహించితిరి.'

ఇట్లు నారదుఁడు పల్కఁగా మణికంధరుఁడు 'మహాత్మా! ఒక్కసారి తుంబురుని పిలిపించి మహావిష్ణువు పాట వినుటయే మిక్కిలి గొప్పగా మీరు చెప్పుచున్నారు. సదా వైకుంఠమున నివాస మబ్బుట ఎట్టి పుణ్యాత్ములకో గాని కలుగదుకదా!' అని పల్కఁగా 'ఔను. నిజమే' యని నారదుఁడు నంగీకరించెను. మఱియు భగవత్సాన్నిధ్యమున కనువగు పద్ధతులను వివరించి చెప్పెను. మఱియు శ్రీకృష్ణునను గ్రహంబున లభ్యమైన అనన్యసాధారణసంగీతచాతుర్యంబును వృథసేయక పుణ్యక్షేత్రములందు ముకుందుసన్నిధిని తద్దివ్యనామసంకీర్తనంబు గావింపవలె నని బోధించెను.

తదానతి ననుసరించి మణికంధరుండు ఆసేతుహిమాలయము వివిధపుణ్యక్షేత్రములను సేవించి అనంతశయనంబునఁ గొన్నినాళ్లుండెను. పిదప నొక వనమున హరిఁగూర్చి తపం బొనర్చుచున్నాఁడు; ఇపుడు పద్మాసనస్థుఁ డయి యున్నాఁడు".

మణిస్తంభుఁ డిట్లు చెప్పఁగా అచట నొక చెట్టుపై నున్న చిలుక యొకటి 'యీతఁడు చెప్పిన దంతయు సత్యమే' యనుచుఁ దన వృత్తాంతము నిట్లు చెప్పెను.

'నా నివాసము నందనవనము. పారిజాతవృక్షమును శ్రీకృష్ణుఁ డీలోకమునకుఁ దెచ్చునపుడు గర్భభరాలస యగు నా భార్య కదలి పోలేక యా వృక్షముతో భూమి కేఁగుదెంచెను. మే మిచట నున్నను స్వర్గబంధువులను

జూచుటకై నేను రాకపోకలు చేయుచుందును. నేడు నేను స్వర్గములోని నందనమున నుండఁగా శచీపురందరులచటికి వచ్చిరి. అపు డొకచారుఁ డింద్రుని కడకు వచ్చి మణికంధరుని ఘోరతపశ్చర్యను వివరింపఁగా ఇంద్రుఁడు తత్తపో విఘ్నం బొనర్చుటకు రంభను బిలిపించి, మణికంధరుని వశమొనర్చుకొనుట కనువుగా నామెసౌందర్యమధికమగునట్లు వర మొసంగెను. ఈపాటికి రంభాదు లాతని తపోవనమును జేరియుందురు.'

కలభాషిణి యీ చిలుకపలుకులు విని యచ్చెరువొంది, దానిని మిగులఁ గొనియాడి సాగనంపెను.

తృ తీ యా శ్వా స ము

మణిస్తంభుని కోరికమేరకు కలభాషిణి వీణను గ్రహించి మధురముగా గానమొనర్చెను. అంట రంభాదులును మణికంధరునియొద్దకుఁ జని యతనిని వశ పఱచుకొనిరి. అతఁడు రంభతో నొక పొదరింటియందు మన్మథక్రీడల వినో దించుచుండెను.

• కలభాషిణి మణికంధరునితపంబుచందం బే మయ్యె నని మణిస్తంభునిఁ బ్రశ్నింపఁగా, 'అతఁడు రంభతో వినోదించుచున్నాఁ'డని సమాధానము వచ్చెను. కలభాషిణి మణిస్తంభుని మహిమ కద్భుతమొంది తమయింట రెండు మూఁడు దినము లుండి యాతిథ్యమును గ్రహింపవలె నని వేఁడగా 'సిద్ధులు గృహస్థుల యిండ్ల నుండ రా దనియు, రహస్యపద్ధతినైన నుండెద ననియుఁ జెప్పి యామె యాతిథ్యమును గ్రహించుచు నట నుండెను. ఒకనాఁడు కలభాషిణిమనస్సు నలకూబరుపై పోఁగా, అతనివృత్తాంతమును రంభావృత్తాంతవ్యాజమునఁ దెలిసికొనఁగోరి 'మణికంధరుఁ డింకను రంభతో వినోదించుచున్నాఁడా?' అని సిద్ధునిఁ బ్రశ్నించెను. అతఁడు దివ్యదృష్టింజూచి 'రంభ మణికంధరునితో వినోదించుచుండియు, నలకూబరునే స్మరించుటచే మణికంధరునిమనస్సు చివుకు...మ'ని నసెను. ఆమె నలకూబరుని వృత్తాంత మడుగఁగా సిద్ధుఁడు

'నీ కిది యేగదా ముఖ్య'మని పల్కి 'నలకూబరుఁడా చేరువనే రంభరాకకై యెదురుచూచుచున్నాఁ'డనెను. ఇట్లు పల్కి యాతఁడు పోనుండఁగా నామె 'స్వామీ! మీరు గొప్ప ప్రభావము కలవారు. ఎట్లయినను నేఁడు న న్నాతని యొద్ద చేర్పవలె'నని ప్రార్థించెను. మణిస్తంభుఁడును ద్వారకనుండి చాల దూరమున నున్న అనంతశయనము సమీపమునకుఁ దీసికొనిపోవుట అసాధ్యమే; అయినను తన సింహవాహనముపై వెనుకప్రక్క మరగొమ్మునూఁతఁగాఁ గొని కూర్చుండి వచ్చినచో నాలుగుగడియల కాలములో నలకూబరుఁ డున్న చోటికిఁ దోడ్కొని పోఁగల ననియుఁ జెప్పెను. దానికి కలభాషిణి సమ్మతింపఁగా నిర్వురును యోగసింహము నెక్కి పోవుచుండఁగా వారికి రంభ చెలిమికత్తె లెదురుపడిరి. వారిం గాంచి 'రంభ యెక్కడ? ఆమె మణికంధరునితో నున్నదా?' అని మణిస్తంభుఁడు ప్రశ్నింపఁగా 'ఆమె నలకూబరునితోఁ గలిసి విహరించుచున్న' దని పలికి వారు వెడలిపోయిరి. ఈమాట విని కలభాషిణి విచారించుచున్న ట్లుండఁగా—'విచారింపకుము; నీమనస్సులోని విచారమంతయుం నొకించుకసేపులోఁ బుచ్చివైచెద'నని మణిస్తంభుఁడు పలికెను. ఇంతలో వాహనమైన యా సింగము ఎంత యత్నించి త్రోలినను ముందునకుఁ బోక గర్జింపసాగెను. సిద్ధుఁడు 'మగువా! ఈ క్రిందుగా మృగేంద్రవాహన యను మహాశక్తిమందిర మున్నది. తదగ్రభాగమునఁ గల సింహమునకుఁ గ్రింద మీఁద చుట్టుపట్ల నెట్టిబెట్టిదపు సింగంబులైనఁ జన వెఱచును; అది నే మఱచితిని. మన మా శక్తి కభివందనముచేసి పోయినచోఁ గార్యసిద్ధి యగు' నని పల్కి వాహనమును నేలకు దింపి, ఎలుగుతోలియొఱలోని కత్తిం బుచ్చుకొని కలభాషిణితోఁగూడ వాహనమునుండి దిగి, యా సింగము నొకయెడ దాఁచి దేవీపూజకయి పూవులందేర పూఁదోఁట కరిగెను. కలభాషిణిని అచటి బయటి మండపమున నుండ నియోగించెను.

అప్పు డచట నున్న ముసలిముదిత యొర్తు కలభాషిణిని సమీపించి 'అయ్యో! బావురుపిల్లికిం జిలుక చిక్కినట్లీ దురాత్మునికి నీ వెట్లు చిక్కితివి?

వేవేగము యిచటినుండి వెడలిపొమ్ము. లేదేని అతఁడు నిన్ను సంహరింపక మానఁడు' అని పలికెను. కలభాషిణియుం "ఇచటికి వచ్చునపుడు—ఇంక నొకింతసేపటిలో నీవగ పెల్లు తీర్చివైచెద నని చెప్పినందున నీపెమాట నమ్మఁదగి యున్నదని యనుకొని, తొందరపడి తా నతనివెంట వచ్చినందులకు మిగుల విచారించి, యామెతో 'అమ్మా! నే నెచటికిఁ బోఁగలను? ఎట కేఁగినను నీతఁడు నన్ను దూరదృష్టిం జూడఁగలఁడు.' అని యతఁడు తన్ను చూచినది మొదలు కొని యంతవఱకును జరిగిన వృత్తాంతమును తన రాకకుఁ గారణమును తెల్పెను. ముసలియామె 'వీఁడు తనకు లభించిన దూరశ్రవణ, దూరదర్శనశక్తులతోఁ బాటు రాజ్యసంపదనుగూడ బొందఁదలంచి తత్సాధనకై గొప్ప గానకుశలయుం నందకత్తెయుం నగు వేశ్యాయువతికొఱకు వెదకుచుండుట నే నెఱుంగుదు' ననెను. 'ఈ లభించిన దూరశ్రవణ, దూరదర్శనశక్తులకై వీఁ డెందరి గొంతుకలు కోసెనోగదా!' అని కలభాషిణి యనఁగా ఆమె 'వానికై సాహసకార్యము లావశ్యకములు; కాని ఎవ్వరిని చంపనక్కఱలే' దని చెప్పుచు కలభాషిణి నచటి మండపముదగ్గఱి శిలాస్తంభమువద్దకుఁ దీసికొని వెళ్లెను. ఆ స్తంభమునకు రెండు శస్త్రములు వ్రేలఁగట్టఁబడి యుండెను. అచట నొక చురకత్తియుం, గండకత్తెరయును గలవు. ఆ స్తంభముపైఁగల వ్రాఁతను కలభాషిణి యిట్లు చదివెను.

'(1) ఇచట రెండేండ్లు జితేంద్రియత్వమున భువనేశ్వరింగూర్చి తపస్సు చేసినఁ గోరిన కోర్కెలు సిద్ధించును. అట్లు కాక సద్యస్సిద్ధి నపేక్షించుచో (2) ఈ గోరుగంటఁ గన్ను లూడఁబెరుకుకొన్నచో దూరదర్శనశక్తియు, (3) నారసమును చెవులలో జొనుపుకొన్నచో దూరశ్రవణశక్తియు, (4) చురియతో నాలుకం గోసికొన్నచో నద్భుత కవిత్వశక్తియుఁ గల్గును. (5) గండకత్తెరతోఁ దల నుత్తరించుకొన్నయెడల ఆ తల మఱల నదుకుకొని జీవించుటయే గాక తన్ను జంప యత్నించువానిని జంపు శక్తియును గల్గును. (6) రాజ్యసంపద కావలసినచో, రూపమునను, గానమునను సాటిలేని వారవధూటి

నీ దేవికి బలి యీయవలెను. (7) ఈ పై విధులలో దేనికిని శక్తి లేని వృద్ధు లిచట ఏ విధముగ దేహమును చాలించినను వారికి వెంటనే, యౌవన, రూప సిద్ధి యగును; వారు తలంచిన కోరికయు నెఱవేరును.'

ఇట్లామె చదివి తన మరణ మెట్లును నిశ్చయమని ధైర్యమున నుండెను. కడపటిది చూచియే తా నిచట నున్నట్లు వృద్ధురాలు చెప్పెను. ఆమె తనపేరు సుముఖాసత్తి యనియు, నివాసము కాశ్మీరదేశమందలి శారదాపీఠ మనియు, అచట సరస్వతీదేవిని పూజించు పూజారిబ్రాహ్మణుని పుత్రిక యనియు తన సంగతిని తెల్పెను.

ఇంతలో మణిస్తంభుఁడు పూవులు తెచ్చి 'గుడిలోనికిఁ బోయి దేవిని పూజించి మఱల బయలుదేరుద'మని కలభాషిణిని పిలువఁగా, ఆమె తనతోఁ గూడ సుముఖాసత్తిని లోనికి రాఁగోరెను. తనసంగతి వృద్ధురాలివలన కలభాషిణి గ్రహించినదని యనుమానించి విలంబమైనచో విఘ్నమగునని శంకించి నీ కీ ముసలివ గ్గట్లు తోడుపడునో చూచెదఁగాక!' యని కలభాషిణికొప్పు పట్టి యీడ్వఁబోఁగా నామె తన్ను రక్షింపవలెనని సుముఖాసత్తిని ప్రార్థించెను. సుముఖాసత్తియు నడ్డుపడెను. 'నీవీమె నడ్డి లోనికి రానీయకున్నచో నిచటనే బలికార్యము నెఱవేర్చెద'నని యాతఁడు కత్తి నెత్తఁగా 'ఈమెను వ్రేసినచో దేవిపై నొట్టుసుమా!' అని పల్కుచు సుముఖాసత్తి 'తనమాట సత్యము చేయవలె'నని దేవిని ప్రార్థించి, కలభాషిణికంఠమునకుఁ దన కంఠము నడ్డముగా నుంచెను. సిద్ధుఁ డతిరోషంబున నేమియు లెక్కసేయక సుముఖాసత్తికంఠమును ఖండించి కలభాషిణిం గూడ వ్రేయ సిద్ధపడఁగా దేవి యాతని వలిదూరంబునఁ బడవైచెను. అతఁ డొకచేతఁ గత్తిని, వేఱొకచేతఁ గలభాషిణికొప్పును బట్టుకొని యున్నందున ఆమెతోఁగూడ నాకాశమున కెగిరెను. మరణానంతరముననే సంప్రాప్తయౌవనయైన సుముఖాసత్తి దీని నంతను జూచుచునే యుండెను. ఆమె కలభాషిణియవస్థకుఁ విచారించియుఁ జేయునది లేక భక్తితో దేవిని ధ్యానించుచు నచటనే యుండెను.

ఇంతలో నచటికిఁ గలభాషిణి వచ్చి సుముఖాసత్తిని గాంచి యామె యెవ్వతెయో చెప్పఁగోరెను. ఆమెః తాను సుముఖాసత్తినే యని చెప్పి సిద్ధునితోఁగూడ నాకాశముపై కెగిరిపోయిన కలభాషిణినొవ్వకుండఁ దిరిగి వచ్చుట యాశ్చర్యకర మని యనుచు నామెవృత్తాంతమును వివరింపఁగోరెను. అపుడు మణికంధరుఁ డచటికి వచ్చి కలభాషిణిని జూచి యచ్చెరువొంది ద్వారకావృత్తాంతమును, నారదుని రాకపోకలను గూర్చియు, తన దండము నామె మఱి యెవ్వరికైనను వినిపించిన సంగతిని ప్రశ్నించెను. మఱియు నామె మనస్సులోని కోరికనుబట్టి గానమును కట్టిబెట్టలేదుగదా! యనియు నడిగెను. కలభాషిణియు, తన మనస్సులోని కోరికయే తన్నింతకుఁ దెచ్చినదని మణిస్తంభుఁడు తన్ను మోసగించిన విధమును, సుముఖాసత్తి రక్షించిన తెఱంగును వివరించి మణికంధరుని వృత్తాంతము నడిగెను. ఇంతలో మణిస్తంభుఁడు కూడ నచటికిరాఁగా మణికంధరుఁడాతనిని సవినయముగ గౌరవించెను. మణిస్తంభుఁడు కలభాషిణిని జూచి 'నిన్ను వెదకియు నెందును గాననైతిని. ఎచటికేఁగి యెట్లు వచ్చితివి?' అని ప్రశ్నించి సుముఖాసత్తిం గాంచి యామె యెవ్వతెయో యెఱుఁగఁగోరెను. ఆమె తన వృత్తాంతమును దెల్పి, మణిస్తంభుఁడును, కలభాషిణియు నొవ్వకుండ మఱల వచ్చుట విచిత్ర'మని పల్కెను. అతఁడును 'నే ననేకవిచిత్రములను గంటిని; వాని నితరులకుఁ దెల్పనిదే మనస్సునకుఁ దృప్తి కల్గదు. పూజ్యురాలవైన నీకుం దెల్పెద' నని యిట్లు చెప్పసాగెను.

"దేవి నన్నట్లు త్రోయఁగా మేమిర్వురమును మణికంధరుఁడు తపస్సు చేయుచున్న వనములో నొక తలిరుఁబొన్నపై పడితిమి. అప్పుడు కలభాషిణి యందము చూడఁగా దుర్బుద్ధిపుట్టి కౌఁగిలించితిని. ఆమె భయమున గట్టిగా నఱచుచుఁ బుణ్యాత్ము లున్న రక్షింపఁగోరినది. అపుడు 'భయము లే'దని చెప్పుచు నలకూబరుఁ డచటికి వచ్చి పారిపోవుచున్న నన్ను పట్టుకొనెను. ఇంతలో రంభయు నచటికి వచ్చి 'చేఁజిక్కినవాఁ డెందు పోఁగలఁడు?' అని

నన్ను విడిపించి 'ఆయువతి యెచ్చట నున్నదియోఁ జూపు'మని యడుగఁగా నేను వారి నా పొదరింటికడకుఁ దీసికొని వచ్చితిని. అచట కలభాషిణి కానరాలేదు. నలకూబరుఁ డచట నున్న నా ఖడ్గమును గ్రహించెను. రంభానలకూబరులు తుదకు నన్ను విడిచి కలభాషిణిని వెదకఁ బోయిరి. అతఁ డెచటనైనను నా కత్తిని విడుచునేమో గ్రహింపవచ్చునని వారి వెనుకనే కొంత దూర మేఁగితిని. వారు కొంతదూర మేఁగి యొక నికుంజమున రతిక్రీడలఁ దేలిరి. అప్పుడు వారికడకు వేఱొకరంభ వచ్చెను. ఇద్దఱు రంభలను జూచి అందఱు నాశ్చర్యపడిరి ఆమెం గాంచి మొదటి రంభ 'ఎవ్వతెయో మాయలాఁడి నా రూపు ధరించి నిన్ను మోసగింప వచ్చినది; కాన నిన్ను నే విడువ'నని యొకచేత నలకూబరుని కంఠమును గట్టిగాఁ గౌఁగిలించుకొనెను. ఇది చూచి రెండవ రంభ ముక్కుపై వ్రేలిడుకొనఁగా నలకూబరుఁడు 'నీ వెవ్వతెవు? నా ప్రేయసి రూపము నెట్లు పొల్పఁగల్గితివి?' అని ప్రశ్నింపఁగా నామె 'నేను రంభను; కాని నేనెవ్వతెను గాను; మాయలాఁడి యొకతె యెట్లో నా రూపము ధరించి నిన్ను మోసగించినది యథార్థమును తెల్పు నుపాయము కనునంత వఱకును మీ రేమన్నను సహింపవలె'నని గుట్టుగాఁ గొన్ని రహస్యవృత్తాంతముల నాతనికిఁ జెప్పెను వానిని విని తొలిరంభ 'ఎట్లు చూచెనో గాని యీ మాయలాఁడి మన వృత్తాంతములను గ్రహించి, చూచినట్లు చెప్పుచున్న' దనెను. మఱియును నిచ్చట నుండిన మోసమగు నని, నలకూబరు నటనుండి తరలింపఁ జూచుచుండ రెండవరంభ తొలిరంభతో 'నీవు నా ప్రియు నప్పగించి, పోఁజాల'నని కలహమునకు సిద్ధపడెను. కొంతసే పిర్వురికి సవతిపో రయ్యెను! అప్పు డిట్టి జగడములను సంతోషించు నారదమహర్షి యచటికి రాఁగా, అందఱు నతనికి నమస్కరించిరి. అంత నతఁడు నలకూబరునితో 'ఈ యిర్వురిలో నీ ప్రియురా లెవ్వతెయో చెప్పినఁగాని యెట్లు దీవింతును? నీ విర్వురికినిఁ గలహము కల్పించితివి. నేను చాలసేపటినుండియు నాకసమునుండి చూచుచునే యున్నా'ననెను. నలకూబరుఁడు 'నేను కయ్యము పెట్ట లే'దనుచు, అతఁడు

తాను రంభతోఁగూడి యుండఁగా నేఁడుకూయు వినవచ్చుటయు, తాను పరుగిడి పోయి ఒకయింతిం బాధించు నొకనిం బట్టుటయు, అచటికిఁ దన కాంత వచ్చుటయు నామెప్రార్థనము ననుసరించి యా క్రూరుని విడుచుటయు, నింతలో రెండవ రంభ వచ్చుటయుఁ దెలిపెను. అంత రెండవ రంభ నారదునితో 'తొల్లి మీరు ద్వారకచేరువ నాడిన మాటలవల్ల నింతలు పుట్టె'నని పలుకఁగా మొదటిరంభయుం నా మాటయే పల్కెను, 'మీమాట యథార్థ'మని నారదు డనెను నలకూబరుఁ డచ్చెరువందుచు 'ఇర్వురిమాటలు యథార్థము లగుట యెట్లని ప్రశ్నించెను. 'రంభగర్వపుమాటలు సహింపలేక నేను 'ముందు నీ కీ రీతిని సవతి కల్గునో యెఱుఁగుదువా?' అంటిని. వేఱొకతె రంభారూపముం త్రిచేఁ బ్రియునిఁ గూడఁగోరఁగా ఆమె కట్టి వరము నొసంగితిని-దానిం బురస్కరించు కొని 'ఆ పలు కింత చేసె'నని యామె యనుటయుం యథార్థమే;' అని నారదుఁ డనెను. నలకూబరుఁ డా యిర్వురిలో నిజరంభను నిర్ణయింపఁగోరఁగా నారదుఁడు 'నీ వొకతెం జూపి ఇంకొకతెగర్వ మడంచుచు నిర్వురితోను సుఖింపుము; తథ్యమిథ్యావిచారము నీ కేల?' అని పల్కి పోయెను.

పిదపఁ దన కాంతతో నలకూబరుఁడు పోఁబోవుచుండ రెండవయామె ఉపాయ మాలోచించి నిజము నిర్ణయింప తొలిరంభను దేవసభకు రాఁగోరెను. అదియే సరియని నలకూబరుఁడును పల్కెను. మొదటిరంభ దాని కంగీకరింపక 'ఇట్టిదానికై యవమానకరముగా దేవసభకుఁ బోవుటయా! నే నిదే ప్రతిన పట్టుచున్నాను. ఏమైనను గానిమ్ము. నేనుమాత్ర మింకమీఁద భూమిని విడిచి దివి కడుగైనఁ బెట్టను' అనెను. ఈ మాటలఁబట్టి యామెకు ఖేచరత్వము లేకుండుట గమనించి రెండవరంభ 'మోసగించి నా నాథునిఁ జేరిన నీవు హేతిఘాతంబున మరణింతువుగాక!' అని తొలిరంభను శపించెను.'

ఇట్లు చెప్పి సిద్ధుఁడు మరల నిట్లనెను:—'మఱియొక విచిత్రము కలదు, వినుఁడు—పిదప రంభానలకూబరు లొక పొదరింటికిఁ బోవుచుండ నలకూబ రాకారుఁ డొకఁడు వచ్చి యచ్చెరువుఁ గల్గించెను. అతనిం జూచి రంభ

‘ఎవరో రక్కసి మాయవేషమున వచ్చె’ నని బెదరిపోఁగా, రెండవ నలకూబరుఁడామెచెంతకు వచ్చి ‘నేనను భ్రాంతితో నీ వింకొకనిం జేరితివి. నలకూబరుఁడను నేనే, నీ వాతనిని విడిచి రమ్మనెను. మఱియుం వానిని విడిచి దూరముగా నేఁగినచో, తన యాయుధమున నా మోసగానిని ఖండించునట్లును పల్కెను. ‘నిరాయుధుఁడగు తన ప్రియు నెవ్వఁడో క్రూరుఁడు చంపుచున్నాఁ’ డని రంభ కేకలిడఁగా రెండవ నలకూబరుఁడు తాను నిరాయుధునితోఁ దలపడ ననియుం, అతఁడు ఆయుధమును తెచ్చుకొని రావచ్చు ననియుం, దేనికిని తాను తొందరపడ ననియుం, పూర్వరహస్యంబు లడిగి, ఉపాయాంతరములచేఁగూడ తథ్యాతథ్యంబుల నెఱుంగవచ్చు ననియుం బల్కెను. అంతదనుక రంభను దూరముగా నుండఁగోరెను. మఱియు తా నామె మణికంధరునితపస్సు భంగమొనర్చి యెంత వేగముగా వచ్చునో యని ఎదురుచూచుచుండఁగా, మోసగాఁడొకఁడు మారువేసమున తన ప్రేయసిని మోసగించినట్లు నారదుఁడు తెల్పె ననియుం జెప్పెను. ‘ఇతనిం బోలువాఁ డితనికిఁ గల్గి కలఁచునేమో!’ అని నారదుఁడు తన్నుఁగూర్చి పలికిన మాట తథ్యమయ్యె ననియుం దలంచెను.

పిదప నలకూబరు లిద్దఱును యుద్ధమునకుఁ దలపడి ఘోరముగాఁ బోర సాగిరి. అప్పుడు రంభ ‘నిలువుఁడు. నే నొక ప్రాక్తనవర్తనము నడుగుదును. ఎవఁడు సరియైన సమాధాన మిచ్చునో అతఁడే యథారనలకూబరుఁ డని నిర్ణయింతును’ అని వారిని వేర్వేరుగా దూరముగా నిలిపి ‘తొల్లి కళాపూర్ణుని ప్రసంగము మన కెచ్చటఁ గల్గెను? ఆ ప్రసంగ మేమి?’ అని ప్రశ్నింపఁగా, దానికి రెండవ నలకూబరుఁడే తగిన సమాధాన మొసఁగినందున అతఁడే యథార్థనలకూబరుఁ డని తేలిపోయెను. అపుడు నలకూబరుఁడు కోపించి, యా మోసగానిని స్వల్పావశిష్టాయుష్కునిఁగా శపించెను. రంభ యా మోసగాని వృత్తాంతమును ప్రశ్నింపఁగా, నలకూబరుఁడు ‘ఇఁక వానితో మన కేమి పని?’ అని యామెం దోడ్కొని పోయెను. మోసగాఁడు మెలమెల్లగ మణికంధరుని యాశ్రమమువైపు విచారముతో నేఁగెను. అపుడు నేను మున్నతఁడు కేళికాని

కుంజాంతరమున నుంచిన నా కత్తిని గైకొని యిటకు వచ్చితిని. దీనిని మా గురువు నా కొసంగినపుడు 'దీని నెవ్వరిని వ్రేయఁ బూనుదువో, యిది తప్పక వారిని వధియించి తీరు' నని చెప్పెను. కావున నెట్లును కలభాషిణి దీనం జావక తప్పదనెను.

కలభాషిణియుఁ 'జరుగున దెట్లును జరుగక మాన' దని ధైర్యముతో నే యుండెను. మణిస్తంభుఁ డామె నామెవృత్తాంతమును చెప్పఁ గోరెను.

చతుర్థాశ్వాసము

అంత కలభాషిణి నవ్వుచు 'నా వృత్తాంతమంతయుఁ నీవే చెప్పివేసితివి. మాయారంభవేషమున నుండినదానను నేనే! నిన్ను నలకూబరుఁడు వెంటనంటు నపుడు అతనివెంట రంభయుఁ వచ్చెను. కాని ఇంతలో నొకచింక యెదురుగా వచ్చుటచే శంకించి నిలిచిపోయెను. నే నది చూచి నారదుఁ డొసంగిన వరమున రంభరూపముం దాల్చి నలకూబరునివెంతకు బోయితిని. తర్వాతిసంగతి నీకును దెలియును. నారదుఁడు వచ్చియుఁ నాయెడఁ గల కారుణ్యమున నన్నుఁ బ్రకటింపలేదు. పిదప రంభవలన శపింపఁబడి, యా రూపు రోసి, యెట్లును చావు నిశ్చయము కావున పరోపకారమునఁ బ్రాణముఁ బాయఁదలఁచి యిటకు వచ్చితిని. నన్నుఁ జంపి నీ కోరిక నెఱవేర్చుకొనుము. న న్నొక విచారము మాత్రము బాధించుచున్నది. నలకూబరుని పొందితి నని నేను సంతసించుచుండఁగా, అతఁడు వేషధారి యని చెప్పితివి; న న్నిట్లు మోసగించిన కపటాత్ముఁ డెవ్వఁడో యని వంత కల్గుచున్నది' అని విచారముతోఁ బల్కెను:—

అపుడు మణికంధరుఁడు 'ఆ వేషధారిని నేనే' యని తన వృత్తాంతము నిట్లు చెప్పెను:—

'అట్లు నా తపస్సు చెఱుచుటకు వచ్చిన రంభతో వినోదించుచుండియుఁ, ఆమెమనస్సుమాత్రము నలకూబరునిపైనే లగ్నమై యుండుటను తెలిసికొని

కళా——**

గోసి యిటకే నేఁగితిని. నలకూబరునిరూపు ధరించి యామెం గలియఁగోరి నా తపస్సును కొంత ధారపోసి యాతనిరూపు ధరించి, రంభాభ్రాంతితో నిన్నుఁ గలిసితిని. తర్వాతివృత్తాంతము నీకును విదితమే! శప్తుఁడనైనపిదప నా యాశ్రమమునకు వచ్చి మహామహిమాన్విత యగు మృగేంద్రవాహనను సేవింప నిచటికి వచ్చితిని. నీవు నలకూబరునిఁ గోరి నన్ను పొందితివి. నేను రంభను గోరి నిన్ను పొందితిని. నిన్ను పొందుట నాకు సమ్మతమే! నాకుఁ దొలుతనుండియుం నీపై మక్కువ కలదు. కాని నారదుఁడు శపించు నను భయమున నూరకుండవలసివచ్చెను. కాని నేఁటికి నాకోరిక సఫలమైనది.'

మణికంధరుఁ డిట్లు పల్కఁగా కలభాషిణియుం తన కాతనిపైనే ప్రేమ కల దనియు, అతనివలెనే నారదుని శాపభయమున నుపేక్షించితి ననియుం, అతని తోడి పొందికకు సంతసించితి ననియుం, అతనిపోలిక కొంత నలకూబరునియం దుండుటచేతనే —ఎట్లును సాధ్యపడని మణికంధరునిపొందును నలకూబర రూపమునఁ బడయఁగోరితి ననియుం, తన పల్కులు నమ్మఁదగిన వనియుఁ జెప్పెను.

అంత మణికంధరుఁడు నీకు నాపై ప్రేమ కల దనుటకు గుర్తున్నది. నారదమహర్షి నీతో 'నీవు రంభామనోహరాకారుం గూడెద' వని చెప్పెను గాని, 'నలకూబరుం గూడెద' వని చెప్పలేదు. అది యట్లే జరిగెను. మఱియుం నీ మనస్సు నలకూబరుని రూపముననే హత్తియుండుటచే మఱేదియుం నింపుగా నున్నట్లు తోఁచలేదు. ఇట్లుండుట స్త్రీలయెడలనే కాక పురుషులయెడను గాన వచ్చుచుండును. దీనికి దృష్టాంతము తెల్పెదను.

తొల్లి నే ననంతవ్రతోద్యాపనకయి అనంతపద్మనాభక్షేత్రమునకుఁ బోయి అచటి విద్వత్కవు లద్భుతకవితారీతులచే దేవుని స్తుతించుచుండుట కాంచితిని. అట్టి కవిత్వశక్తి కల్గుటకుఁ గారణమును వారివలన నెఱిఁగి, యీ మృగేంద్రవాహనవద్దకు వచ్చి, నాలుక కోసికొని యద్భుతకవితాశక్తిని సంపా

దించి అనంతదేవునికడ కేఁగి, స్తుతించి, యచటి విద్వాంసుల మెప్పు పడసి తిని విద్యాపీఠమగు కాశ్మీరమందలి శారదాపీఠములోని విద్వాంసుల మెప్పు బడసినఁగాని తృప్తిపొందనని యచటి కేఁగితిని. అచట నొక మందిరమున బ్రహ్మవర్చస్సుతోఁ బ్రకాశించు నొక విద్వాంసుఁడు విద్యార్థులకు వేదము చెప్పుచుండుట చూచితిని, అతఁడు నన్ను గని, నా వృత్తాంతము నడిగి తెలిసికొని 'శిష్టానధ్యయన' మని శిష్యులను బంపివేసెను. అప్పు డొక విద్యార్థి యొక పుస్తకము తెచ్చి యియ్యఁగా అంత యాలస్యముగా వచ్చుటకుఁ గారణ మడిగెను. అతఁడు గురువున కిట్లు చెప్పెను.

'మీరు చెప్పినట్లు నేను పూఁదోఁట కేఁగి శాలీనుని గాంచితిని. అతఁడు నన్ను చూచి 'ఓయీ! ఉపాధ్యాయులు పుస్తకమునకయి పంపిరా! సరే! అది యీచెట్టుకొమ్మపై నున్నది. తీసికొందువుగాని లెమ్ము. కొంచెము సేపచటఁ గూర్చుండు' మని యొక మానినీడం గూర్చుండ నియోగించి, ప్రక్కనే యున్న సుగాత్రితో 'నీయౌవనము కొఱవడకుండ దినదినము వృద్ధి పొందుటకుఁ గారణము తెలియఁగుదువా?' అని యామెచెవిలో నేమో చెప్పెను. ఆమె 'జగదంబను నే నొకవరము వేఁడితినే! ఆమె దానికి సమ్మతించెనే! అది యెట్లు సాధ్యపడునో?' అని శాలీనుని చెవిలో నేమో చెప్పెను. అంత నతఁడు మిక్కిలి కోపముతో పరుగిడి పోయి యాచేరువ నున్న శతతాళదఘ్నమను చెఱువులోఁ బడెను. సుగాత్రియు నాతనిననుసరించెను. అచటివారు వెంటనే వలలు వేసి వెదకిరి; గాని లాభము లేకపోయెను. పిదప నే నా చెట్టుకొమ్మ మీఁది పుస్తకము తెచ్చితిని. నా యాలస్యమునకు కారణ మిది' అని. గురువది విని 'అయ్యో! ఆ యుత్తమదంపతుల కెట్టిగతి సంభవించినది!' అని విచారించెను. 'వారివృత్తాంతమును నిప్పవలె' నని నేను కోరఁగా 'ఆ వృత్తాంత మీ పుస్తకమునందే యున్న' దని దానిని కన్నుల కద్దుకొని శిష్యునిచేతి కిచ్చి చదువఁగోరెను. శిష్యుఁ డిట్లు చదువసాగెను:—

'కాశ్మీరమునందలి శారదాపీఠములో సరస్వతీదేవిని పూజించు నొక పూజారికి దేవియనుగ్రహమున సుగాత్రి యను పుత్రిక కలదు. ఆమెభర్త శాలీనుఁడు; ఇల్లరికపుటల్లుఁడు. ప్రథమసంగమసమయమున సుగాత్రిని బాగుగ నలంకరించి భర్తకడ కంపఁగా, ఆ యలంకారములఁజూచి భర్త తలఁకి యామెం జేర సంకోచింపసాగెను. ఇట్లు దినములు గడచుచుండెను. మనుమఁడు కలిగి, వంశమును నిల్పు నని కుతూహలపడు సుగాత్రి తల్లి కల్లుని ప్రవర్తన కంటక మయ్యెను. ఆమె యాతనిని పూఁదోఁటపని చూడ నియోగించెను. శాలీనుండు సదా తోఁటలో నుండి మిగుల శ్రద్ధాభక్తులతో తన కృత్యమును నెఱవేర్చుచుండెను. తన తల్లి యాతని నేమియుఁ బరుషోక్తు లాడకుండ సుగాత్రి చూచుచు, భర్త శ్రమపడుటకు మిగుల విచారించుచుండెను.

ఒకనాఁడు శాలీనుఁడు పూఁదోఁటలో నుండఁగా విపరీతముగా వర్షము కురిసెను. 'ఆవర్షమువలన తనభర్త కెట్టిశ్రమయుఁ కల్గకుండునట్లు చేయవలె' నని సుగాత్రి సరస్వతీదేవిని ప్రార్థించెను. పిదప నెవ్వరికిని దెలియకుండ తా నచటి కేఁగి అతఁడు చెక్కుచెదరకుండ నుండుట చూచి, దేవియనుగ్రహము నకు సంతసించి యింటికి వచ్చెను. ఇట్లు కొన్నిదినములు జరుగఁగా సుగాత్రి తోఁటకు వచ్చి భర్తకుఁ బనిపాటులలో సాయపడసాగెను. ఆ సమయమున నామె తన నగల నన్నింటిని తీసివైచి యొకచో నుంచినపు డామె సహజ సౌందర్యముచే నాకర్షింపఁబడి శాలీనుఁ డామెను రతులఁ దేల్చెను. కాని యామె రాత్రి నగలు ధరించివచ్చినపుడు ప్రేమ చూపకుండెను. సుగాత్రి తన భర్తకు సహజసౌందర్యమే ప్రీతిదాయక మని గ్రహించి యాతనియిష్టము ననుసరించియే ప్రవర్తించుచుండెను. తల్లి యామెను మందలించి చూచెం గాని, యామెప్రవర్తనలో తప్పులు దిద్దవద్దని సరస్వతీదేవి ప్రత్యక్షమై తెలుపుటచే నూరకుండెను.'' పిదప ఆగురు వి ట్లనెను—

'ఒకనాఁ డామె నాకు స్వప్నమున నగపడి నిత్యమును ప్రాతఃకాలమునఁ జదువుమని యీ పుస్తకమును నా కొసంగెను. ఆమె యీవిధముగా నూరిలో'ని

యందఱికి నిచ్చినదఁట! నేను నిన్న ఆ దంపతులం జూడ నేఁగి యీ పుస్త కము నచట మఱచి వచ్చితిని. నేఁటి యుదయమున దీనికై శిష్యునిఁ బంపఁగా నీ ఘోరవార్త వినవచ్చినది.'

మణికంధరుఁ డిట్లు చెప్పి 'ఆ విధముననే నీ మనస్సున ఒక రూపము హత్తుకొని యున్నందున ఇతరము గోచరము కాలేదు. ఇది సహజము' అని సుముఖాసత్తింజూచి 'అమ్మా! నీవును శారదాపీఠనివాసినివే గదా! నీకీవృత్తాంతము తెలియదా?' అని ప్రశ్నింపఁగా ఆమె 'ఆ సుగాత్రిని నేనే' అని తన వృత్తాంతము నిట్లు చెప్పెను.

'నే నట్లు మగనివెంటఁ బోయి శతతాళదఘ్నమునఁ బడఁగా ఒక మొసలి నన్ను మ్రింగి అరిగించుకొనలేక మఱునాఁడు నన్నొడ్డునఁ గ్రక్కినది. సరస్వతీ కటాక్షమున నే జీవించితిని. కాని భర్తసంగతి తెలియనందున వైరాగ్యముఁ బూని విద్వద్వర్యుల నాశ్రయించి యోగాదివిద్యల నభ్యసించితిని. సదా సుముఖుల (విద్వాంసుల) సమీపవర్తన కల్గుటకతన నాకు సుముఖాసత్తి యను ప్రసిద్ధి కల్గినది. పిదప తీర్థయాత్ర లొనర్చుచు, నీ దేవిమహిమ వినియుంచుటకై వచ్చితిని. తర్వాతి నా వృత్తాంతము మీకుఁ దెలిసినదే!' అనెను.

అంత మణిస్తంభుఁడు సుముఖాసక్తితో 'ఆ శాలీనుఁడను నేనే! అట్లు మడుగులోఁ బడి—దానియడుగున జలస్తంభన చేసి, యింటిలో వలె నున్న యొక సిద్ధునివద్ద చేరితిని. అతఁడు నా వృత్తాంతమంతయు విని, హితము గఱపి వయస్సును స్తంభింపఁజేయు నొక మణిని, కత్తిని, తా నెక్కు సింహ వాహనమును, దానిని వశమొనర్చుకొను జ్ఞానము నొసఁగి పంపివేసెను. ఆ కత్తిచే నెవ్వరిం జంపఁదలంతునో, వారి నది తప్పక చంపఁగలదు. మణివలన వయస్సును స్తంభింపఁజేయుటచే నాకు మణిస్తంభుఁడను ప్రసిద్ధి కల్గెను.' అనెను.

అతఁ డిట్లు చెప్పఁగా అందలి సత్యాసత్యముల నరయఁగోరి శాలీనుఁడు తన చెవిలో నేమి చెప్పెనో, అతనికిఁ గోపము కల్గుటకుఁ దా నతని

చెవిలో నేమి చెప్పెనో తెలుపవలె నని సుముఖాసత్తి కోరెను. ఆమెకోరిక చొప్పున మణిస్తంభుఁడు తొలుత మణికంధరున కా వృత్తాంతమును రహస్యముగాఁ దెల్పెను. తర్వాత సుముఖాసత్తివలన నా వృత్తాంతముఁ దెలిసికొని, అతఁడు శాలీనుఁడే యని నిశ్చయించెను. ఆ విషయ మేమన—'నా యంగమున నీకు నందనుఁడు కలుగు' నని సరస్వతి వర మిచ్చె నని సుగాత్రి శాలీనునితో పల్కెను. ఆమెకు గర్భము కలుగకుండునట్లు శాలీనుఁడును వరముఁ బడసెను.

పిదప సుముఖాసత్తి తనభర్తం గని సంతసించి, ఉత్తముఁడగు మణికంధరునకు శాపము కల్గుటకు విచారించెను—అప్పుడు కలభాషిణి 'కళాపూర్ణుని వృత్తాంతము నీవు విన్నదేకదా! దాని నేల చెప్పి తప్పించుకొనవైతివి?' అని ప్రశ్నింపఁగా మణికంధరుఁడు 'ఆ వృత్తాంతము తనకుఁ దెలియ ద'నెను. అంత నామె 'ఔనది నిజమే! నారదముని నా కయ్యది చెప్పునపుడు నీవు కొంత దూరముగా నుంటివి.' అని నారదుఁ డా వృత్తాంతమునుగూర్చి పల్కిన దంతయుం బూసగ్రుచ్చినట్లు చెప్పెను.

ఆమె యిట్లు చెప్పు సమయమున అచటికి వచ్చిన అలఘువ్రతుఁ డను మళయాళబ్రాహ్మణుఁ డా వృత్తాంతమును విని సమస్తభోగభాగ్యములను, దీర్ఘాయువును, పుత్రపౌత్రాభివృద్ధిని గల్గించు నా కళాపూర్ణుని కథను దెలియఁగోరి మృగేంద్రవాహనయొద్ద జపము గావింపసాగెను.

పిదపఁ గలభాషిణి తన్ను సంహరింపవలె నని మణిస్తంభునిఁ గోరఁగా సుముఖాసత్తి దేవిపైఁ బెట్టుకొనిన యొట్టు ననుసరించి తా నట్లు చేయ సాహసింపక అక్కార్యమునకు మణికంధరుని నియోగించెను. కలభాషిణీ సుముఖాసత్తు లదియే మే లనిరి. దయాళువగు మణికంధరుఁడు బలివిధానమునఁ గొంత జాల మొనరించుటచే దేవి 'నీవు బలివిధానమున నాలసించుటచే నీ కీ జన్మమునఁగాక మరుజన్మమున రాజ్యప్రాప్తి యగును. పుట్టుకతోడనే నీవు యువ

కూడ వగుదువు., కలభాషిణియు వెంటనే బ్రతికి ద్వారకలోఁ దనయింట నుండఁ గలదు' అని పల్కెను. కలభాషిణి వెంటనే జీవించి, కన్నులు తెఱచిచూడఁగా ద్వారకలో తనయింట నుండెను. మణికంధరుఁడు నలకూబరుని శాప మనుభ వింప భృగుపాతమునకై శ్రీశైలమున కేఁగెను. అతఁడు పోవునపుడు తన వీణెను మృగేంద్రవాహనగుడిలో నొక రహస్యస్థలమున భద్రపఱచి, తన రత్నమాలిక నలఘువ్రతున కిచ్చివేసెను.

మణిస్తంభసుముఖాసత్తులు మృగేంద్రవాహనము నెక్కి వివిధస్థలముల కేఁగి వింతల నరయుచు వినోదించుచుండిరి.

పంచమాశ్వాసము

అలఘువ్రతుఁడు రెండేండ్లపాటు తపస్సు చేయఁగా దేవి ప్రత్యక్షమై 'నీ కోరిక వేఱొకచోట సిద్ధించు' నని పల్కెను. వెంటనే వెనుదాలి వీవఁగా, నతఁ డెగిరి ఒక రాజు కొలువుతీర్చియుండఁగా నా సభామధ్యమునఁ బడెను. ఇతఁడు కన్నులు తెఱచి చూడఁగా ఇంద్రవైభవమున నున్న ఒకరాజు సింహా సనాసీనుం డగుటయు, నతనియెదుట బంగరుతొట్టెలో నొక పసిబాల యుండుటయుఁ గానవచ్చెను. ఇతని రాక కచ్చెరు వందిరి. అలఘువ్రతుఁడు తన రత్నహారమును రాజునకుఁ గానుక యీయఁగా నతఁడు అలఘువ్రతుని కులనామములు మాత్ర మడిగి తెలిసికొని విశ్రాంతిఁ దీసికొనఁ గూర్చుండ నియ మించి, ఆ మణిహారము నా శిశువునకుఁ బెట్టించెను. వెంటనే యా శిశువు నవ్వి 'మఱల రెండేండ్ల కీ హారమును జూడఁగల్గితి' ననెను. ఆ మాటల కందఱు నాశ్చర్యపడిరి. రాజు 'బాలా! నీవు పుట్టి యింకను రెండు నెల లయ్యెనో లేదో! రెండేండ్లక్రిందట దీనిం జూచుట యెట్లు తటస్థించెను?' అని ప్రశ్నింపఁగా— దీనిని నా వెనుక జన్మమునఁ జూచితిని' అనెను. పిదప రాజు కోరఁగా ఆ శిశువు తన వృత్తాంతము నిట్లు చెప్పఁదొడంగెను.

'నేను క్రిందటి జన్మమునఁ గాక, అంతకు వెనుకటిజన్మమున సరస్వతీ దేవియొద్ద నుండిన పెంపుడుచిలుకను. ఒక శాపమువలన రెండవ జన్మ కలిగినది. ఆ శాపమునకుఁ గారణము కలదు.

ఒకప్పుడు బ్రహ్మయుఁ, సరస్వతియును గృహారామమున విహరింప నేఁగిరి. అచటఁ గల యొక సరస్సునకుఁ దూర్పుగట్టునఁగల కల్పవృక్షపు నీడలోఁ దలిరుఁబాన్పున, సరస్వతీదేవి పాదములొత్తుచుండఁగా, ఆ సరోవర మున కభిముఖముగా బ్రహ్మ పవ్వళించి యుండెను. అపుడు దేవి వల దని యధ రమునకుఁ జేతి నడ్డముగా నుంచుచున్నను బలిమిని దంతక్షత మొనర్చెను. అప్పు డామెకంఠసీమలో నొక్క మధురశబ్దము ఉదయించెను. ఆమె కొంచెము కోప ముతో మొగము నటు త్రిప్పెను. బ్రహ్మ యపుడు తద్విరహదశా వికల ధైర్యుఁడయ్యెను, లేని ధైర్యము నటించి ఎదుటి చెట్టుకొమ్మకు వ్రేలఁగట్టఁబడిన పంజరమున నున్న నన్నుఁ జూచి ఉబుసుపోక కేదేని కథఁ జెప్పఁగోరెను. 'మీయెదుట నేఁ గథలు చెప్పుపాటిదాననా?' అని నేను పల్కఁగా 'నేనే చెప్పెదను; నీవు విను' మని యిట్లు చెప్పెను.

'కాసారపురమున కళాపూర్ణుఁ డను రాజు కలఁడు. అతఁడు పుట్టినతో డనే యువకుఁడై స్వభావసిద్ధుఁ డొసఁగిన యరుణ మణిని, విల్లమ్ములను గ్రహిం చెను. ఆ కళాపూర్ణుఁడు పుట్టినతోడనే యువకుఁడై రాజుల నందఱిని జయిం చెను. ఒకపుడు మదాశయుఁడను రాజు రూపానుభూతి యను భార్యతోను, ధీరభావుఁడను మంత్రితోను వచ్చి యెదిరింపఁగాఁ కళాపూర్ణుఁడు తన కోదండ విహారమున ధీరభావుని దూరముగాఁ దఱిమి, శరణుచొచ్చిన ఆ రాజు భార్య తోఁగూడ తనకు సేవలొనర్ప నియమించెను. కళాపూర్ణుని కాంత యభినవ కౌముది. తండ్రి సుముఖాసత్తి; తల్లి మణిస్తంభుఁడు.'

బ్రహ్మ యిట్లు పల్కఁగా సరస్వతి కోపముపోయి నవ్వుచు 'ఏమీ? ఆరాజుతల్లి మగవాఁడు; తండ్రి యాఁడుదియునా?' అని ప్రశ్నించి తర్వాత

కథయుం జెప్పుకొనెను. బ్రహ్మ యామె ప్రసన్నభావమును గ్రహించి యామె కంఠమును గౌఁగిలించి తననాల్గుమోములనామె యధరమును చుంబించెను. 'తర్వాతికథ యే'మని సరస్వతి మఱి మఱి ప్రశ్నింపఁగా, 'ఏమున్నది ? సత్యదాత్తుఁడను నాతనిమంత్రి అంగదేశమందలి క్రముకకంఠోత్తరమను నగరమునఁ దన్ను పట్టముకట్టి నిల్పఁగా సుఖముగ సామ్రాజ్యసుఖము లనుభవించుచుండెను. మదాశయుం డతనిపురికి బంగరుకోట పెట్టించి, భార్యతోఁగూడ నాతనిని సేవించుచుండెను. ఆ కళాపూర్ణునిదగ్గఱి మణిని గాంచిన కతమున మదాశయ రూపానుభూతులకు 'మధురలాలస' యను తనయ కలిగెను.

మదాశయునికడ నల్వురు పురోహితులు ప్రథమాగముఁడు, ద్వితీయాగముఁడు, తృతీయాగముఁడు, తురీయాగముఁడు అనువారు కలరు. వారు తమ ప్రభువు ధరించు మణిని పర్యాయముగాఁ బట్టి తత్సంస్పర్శచే ఆనందమగ్ను లగుచుండిరి. వారందరును దస్నాశ్రయించి యుండుటచే వారి చేష్టలకుఁ కళాపూర్ణుఁడు సమ్మతించి యుండెను. వారిలో నొకఁడా మణిని గట్టిగా నొక్కి పట్టఁగా కళాపూర్ణుఁడు కోపగించుకొని వారిని పాయఁద్రోలి, వారి స్వామియగు మదాశయుని బంగారు ప్రాకారము నొల్లక దానిని విఘటితము గావించెను. అతఁడును 'ఏమైనను తనవాఁడనే గదా ! తనదేశములోనే ఎంతైనను బ్రతికెద'నని కుటుంబసహితముగాఁ గ్రముకకంఠోత్తరపురంబు వెల్వడి చనుచు పూర్ణకలశద్వయమును గాంచి మురియుచు, మధ్యదేశమునఁ జాలకాలముండెను. క్రముకకంఠోత్తరపురమునుండి వెడలి వచ్చునపుడు ప్రయాణక్షోభమున వారిపుత్రిక యగు మధురలాలస కృశించి ఎప్పటికిని తేఱుకొననందున మదాశయుఁడు తిరిగి సకుటుంబముగ క్రముకకంఠోత్తరపురమునకు వచ్చెను. కళాపూర్ణుని దర్శనమున మధురలాలస కృశత్వమును విడిచి బలిసెను. తలిదండ్రులు మధురలాలసస్థితిని కళాపూర్ణునకుఁ దెలిపి, అతనిం బొగడి ప్రసన్ను నొనర్చుకొనిరి. ప్రథమాగమాదులగు పురోహితులును వినయవిధేయతలతో మెలంగిరి. మధురలాలస కొంతకాలమునకు యువతియై కళాపూర్ణుని వరించెను."

బ్రహ్మ యిట్లు చెప్పఁగా సరస్వతి కొంత రోషముతో ‘చాలు లెండు; మీ చమత్కారములు! ఇపుడు జరిగినదానినే మీరు కథగాఁ గల్పించి చెప్పి నారు. ఈమాత్రము నాకు తెలియకపోదు. కొలను, కాసారపురమని యంటిరి. అందు ప్రతిఫలించు నా ముఖమును కళాపూర్ణుఁ డంటిరి. ఆ ముఖచంద్రుఁడు తక్కిన ముఖచంద్రుల నతిక్రమించి యున్నాఁ డనుటకు ‘ఆ రాజు తక్కిన రాజుల నందఱిని జయించె’ నంటిరి. మఱియు నతఁడు స్వభావుఁడను సిద్ధుని చేత ధనుర్బాణములను, అరుణమణిని పొందె ననుట భ్రూలతా, వీక్షములును, అధరమును స్వభావసిద్ధముగఁ గలిగె నని చెప్పుటయేగదా! మదాశయుఁడు రూపానుభూతితోను, ధీరభావువితోను రాఁగా, ధనుర్విలాసమున ధీరభావునిఁ దఱిమి మదాశయరూపానుభూతులచే సేవలు గైకొనుట-ఆ కాసారమునకయి మీహృదయము, దృష్టియును ధైర్యముతోఁగూడ నొక్కించుక ప్రవర్తిం పఁగా - నా ముఖప్రతిబింబము భ్రూవిలాసముచే మీ ధైర్యముఁ బోఁగొట్టి, మీ హృదయమును, దృష్టిని ఆకర్షించె నని చెప్పుటయేగదా! ఈ మాటలకు నాకు నవ్వు రాఁగా, నా ప్రతిబింబమునఁ దోఁచిన యా నవ్వును జూచి శ్వేతవెన్నెలతో అభేదమును కల్పించి ‘అభినవకౌముది’ అని పేరిడి, స్త్రీగా నూహించి, దానిని కళాపూర్ణుఁడు వరించె నని చెప్పితిరికదా! ఆ కళాపూర్ణు నకు సుముఖాసత్తి తండ్రియు, మణిస్తంభుఁడు తల్లియు నని తార్మారుగ ననుట ఆ ప్రతిబింబము శోభనమగు ముఖసామీప్యము కారణముగా ఆ చెఱువు నడుమఁ గల మణిస్తంభముగర్భమున నుదయించె నని చెప్పుటయే గదా! నేను మీ మాటలకు నవ్వును, వేడుకను పట్టలేక మీ కభిముఖముగాఁ దిరుగఁగా కాసారమునడుమ ప్రతిబింబము పోయి, నా ముఖము మీ కెదుటఁ గాన్పిం పఁగా - అది నా దేహమున కంతము మీఁదిభాగమునఁ గన్పట్టుటచేతనే గదా- ఆ కళాపూర్ణుఁ డంగదేశమున క్రముకకంఠోత్తరపురమునఁ బట్టముకట్టుకొనె నంటిరి! అది మదీయాత్మాధీనమగుటచేఁగదా సత్త్వదాత్ముఁడు పట్టముగట్టె నని చెప్పుట? సత్త్వదాత్మపదమునకు ‘సమీచీనత్వదాత్ముఁ డనియే కదా అర్థము?

పిదప మీరు నా కంఠమును కౌఁగిలించుటయు, అది మీ యాత్మాధీన మగుటయు, మీ బాహువులు సువర్ణవర్ణము లగుటయుఁ దెలుపఁదలంచియే కదా మీరు మదాశయుఁడు క్రముకకంఠోత్తరపురమునకు బసిఁడికోట పెట్టించె నంటిరి! మీ మనోదృష్టులు పాయక నా ముఖముపై వర్తిల్లి, మధురాధరేచ్ఛ కల్గియుండుట చూచి, మదాశయ, రూపానుభూతులు కళాపూర్ణుని సేవించుచు, తన్మణిమహత్త్వమున మధురలాలస యను తనయను గాంచి రని యంటిరి. ఆ మణిమహిమను మెచ్చుచు, ప్రథమాగమాదు లగు మదాశయుని పురోహితులు ఆమణినిబట్టి చూచుచు, తత్సంస్పర్శనమున నానందమగ్నులైరనుట - చుంబనేచ్ఛానంతరము మీ ముఖములు నాల్గును నా యధరపానమున నింపొందె ననుటయేగదా! ఆ ముఖములు ఋగాద్యాగమముల పుట్టుకకుఁ గారణములే కదా! అంతట అధరపీడ జనింపఁగా నేను కోపించి, వానిని వారించి, కౌఁగిలి విడిపించుకొనిన నది కళాపూర్ణుఁడు తన మణి వారియుం దొక్కనిచే పీడింపఁబడఁగా కోపించి, వారిం బాయఁ దోలించె ననియుం, మదాశయుని బంగారు ప్రాకారము విఘటితముచేసె ననియుఁ బల్కితిరి కదా! అంత మీ మనోదృష్టులు నా యితరావయవములవంక పోఁగా - మదాశయుఁడు భార్యతో కళాపూర్ణుని సేవ చాలించి తదాశ్రయమగు అంగదేశమునకుఁ బోయె ననుచు, పూర్ణకలశవ్యాజమున వక్షోజములను, మధ్యదేశవ్యాజమున నెన్నడుమును వర్ణించితిరి కదా! ముఖమును విడుచుటచే నధరేచ్ఛ యడఁగఁగా ప్రయాణశోభవలన మధురలాలస కృశించిన దంటిరి. పిదప మీ మనోదృష్టులు నా ముఖమువంక తిరిగి చుంబనేచ్ఛ పరితుష్టిఁ బొంది, కోరిక సఫలము కాఁగా మదాశయుఁడు కుటుంబసహితముగా తిరిగి కళాపూర్ణుని సేవకు వచ్చె ననియు, మధురలాలస కృశత్వము విడిచి, పెరిఁగి యౌవనంబునఁ గళాపూర్ణునియనుగ్రహమును బొందె ననియుఁ జెప్పితిరి. ఈ నా యూహ సరియగునో, కాదో తెల్పఁగోరెద.'

సరస్వతీదేవి యిట్లనఁగా బ్రహ్మయు నామెయూహ సరియైనదే యని [illegible]ంచెను.

నేను పక్షి ననియో, మరే కారణముననో నన్ను లెక్కింపక నా యెదుటనే వా రిట్లు ప్రసంగించుకొనిరి.

ఒకప్పుడు నే నీ ప్రసంగము మననము చేసికొనుచుండఁగా బ్రహ్మను సేవింప నింద్రుఁడు రాఁగా - అతనివెంట నున్న రంభ యీ ప్రసంగమును విని 'ఇది చాల సొంపుగా నున్నది అయ్యవారిని సేవించునెడల అమ్మవా రిట్లు పల్కరా యేమి?' అని ప్రశ్నించెను. ఇయ్యది రహస్యవృత్తాంతమను సంగతి నెఱుంగక నేను రంభయెదుట నీ వృత్తాంతమును జెప్పితిని. ఆమె నాచే దీనిని రెండు మూఁడుమార్లు చెప్పించుకొనెను. అపుడు సరస్వతీదేవి తొందరగా వచ్చి కోపముతో నన్నుఁ జూచి 'భూలోకమున వేశ్యవై పుట్టుదువుగాక!' అని శపించెను. ఆమెకోపమునకు జడిసి రంభ యొక్క రత్నస్తంభపుఁజాటున నొదిగి నిలిచెను. ఇంతలో బ్రహ్మ వచ్చి సంగతి తెలిసికొని వాణి యొసంగిన శాపమునకు విచారించి నన్నుఁ జూచి 'మీ యమ్మ యొసఁగిన శాపమునకు విచారింపకుము. నీవు శాపవశమున వేశ్యవై పుట్టినను మరుజన్మమున మదాళయుండను రాజునకు మధురలాలస యను పుత్రికవై జనించి కళాపూర్ణుఁడను రాజునకు భార్యవై యనన్యభోగభాగ్యము లనుభవింపఁగలవు' అని పలికెను. 'ఇది యేమి? వెనుకటి సంగతినే మఱల ప్రారంభించుచున్నారే?' అని సరస్వతి యడుగఁగా బ్రహ్మ 'ఇట్లు జరిగియే తీరు' ననెను. 'అయినచో తల్లి మగవాఁడును, తండ్రి ఆఁడుదియుం గూడ అగునా?' అని సరస్వతి ప్రశ్నింపగా 'అట్లే జరుగు' ననెను. అంత సరస్వతి 'ఏమయినఁ గానిండు. ఈ విధముగ మన వృత్తాంతమును లోకమునఁ జాటుట మేలుకా' దనఁగా 'ఇది యెట్లును వెల్లడి కాఁగల' దని బ్రహ్మ యనెను. సరస్వతీదేవి రంభను బిలిచి 'ఈసంగతి యెచటనైనను బయలుపెట్టెదవేమో! జాగ్రత!' అని శాసించి, తాను బయలుపఱుప నని బ్రహ్మవలనను మాట పుచ్చుకొని 'ఇంక నెట్లు వెల్లడి యగునో చూత'మనెను. ఇయ్యది వసుధ వెలయ మార్గము కల్గుననియుం, దీనిం జెప్పినట్టివారును, వినినట్టి

వారును భూమిపై పుత్రపౌత్రాభివృద్ధి నొందుచు సంపదభివృద్ధితోఁ జాల కాలము శుభసౌఖ్యములు కాంతురని మదీయాశీర్వాద' మని బ్రహ్మ పలికెను.

సరస్వతీశాపము ననుసరించి నేను ద్వారకలోఁ గడచిన జన్మమున కాలభాషిణి యను వేశ్యనై జనించితిని" అని యా జన్మమునందలి వృత్తాంత మంతయుం నా బాల వినిపించి యిట్లనెను.

బ్రహ్మయనుగ్రహమున నీ జన్మము కలిగినది. కడచిన జన్మమున శక్తి గుడిలోన నీ వారమును చూచు భాగ్యము లభించినందున రెండేండ్లకుఁబిదప మఱల దీనిం జూడఁగల్గితి' నంటిని.

అంత నలఘువ్రతుఁడు 'అమ్మా! క్రిందటి జన్మమున కలభాషిణివిగా నున్నపుడు కళాపూర్ణుని వృత్తాంతమునుగూర్చి చెప్పిన సంగతి నాకుఁ దార్కాణమైన'? దని పల్కి ఆ బాలిక మధురలాలస యైన విధమును, ఆమె భర్త యగు కళాపూర్ణు డెప్పుడు చూచు నదృష్ట మబ్బునో - ఆ సంగతియుం దెలుపఁగోరెను. ఆ బాల 'నేను చెప్పుటకంటె వీరలు తెల్పుటయే మే' లనఁగా అతఁ డా మహారాజునే ప్రశ్నించెను. ఆ రాజు తానే కళాపూర్ణుఁడ ననుచు, బ్రహ్మసరస్వతుల వృత్తాంతము ననుసరించియే తన చరిత్రమంతయుం నున్న దనెను. అలఘువ్రతుఁడు 'అట్లయిన మీకుఁ దల్లి మగవాఁడు, తండ్రి యాఁడుదియుంనా?' అని ప్రశ్నింపఁగా అవృత్తాంతము నా బాలికనే యడుగ వలె నని రాజు కోరెను. ఆ బ్రాహ్మణుఁ డా విషయమును ప్రశ్నింపఁగా ఆమె మణిస్తంభ, సుముఖాసత్తుల వృత్తాంతమును తొలుత చెప్పి యిట్లనెను.

'ఒకప్పుడు మణిస్తంభుఁడు విపరీతరతీచ్ఛతో భార్యం గాంచి 'నేను నారీత్వము భజింతును; నీవు పురుషుండవు కమ్ము' అని పలుకఁగా నామెయుం ఆ మాటలే పలికెను. వెంటనే వారి యవయవములలో మార్పు కల్గి సుముఖా సత్తి పురుషుఁడును, మణిస్తంభుఁడు స్త్రీయుం నైరి. అట్టి మార్పునకు వారిరు వురికిని ఆశ్చర్యము కలిగెను. సుముఖాసత్తి కొంతతడ వాలోచించి 'మృగేంద్ర

వాహన తన్ను సత్యవచనగా నొనర్చిన వరమువలననే ఇట్లేర్పడెనని తెలిసికొని భర్తకుఁ దెల్పఁగా, అతఁడు 'సరియే! సరస్వతీదేవి నీకు గర్భము కల్గకుండునట్లు నాకు వరమిచ్చెను; నీకూటమిని నాకుఁ గొడుకు కల్గునట్లు నీవు వరమొసఁగెను. అవి యీ రీతిని ఫలించునో, యేమో! కొంతకాలము మన మిట్లే యుందము' అనెను. పిదప సుముఖాసత్తి మణిస్తంభుఁడుగాను, మణిస్తంభుఁడు సుముఖాసత్తిగాను వ్యవహరించుచు, తమ మృగేంద్రవాహమున దేశములఁ దిరుగుచుండి, యొకప్పుడు సత్వదాత్ముఁడను రాజు పాలించు కాసారపురప్రాంతమున వాహనము దిగిరి. ఆ సమయమున వేఁటకుఁ బోయి మఱలి వచ్చుచున్న సత్వదాత్ముఁడు వీరిం గాంచి, అందు యువతిపై మనస్సు పోఁగా, ఎట్లయిన నామె తన గృహమున నిలుపఁదలఁచి సిద్ధుని 'మీ దంపతులు మాయింటఁ గొంతకాల ముండి యాతిథ్యమును గ్రహింపవలె' నని ప్రార్థించెను. సిద్ధుఁడందులకు సమ్మతించెను. ఇట్లు కొంతకాలము గడవఁగా సత్వదాత్ముఁడు తగినవారిం బంపి సుముఖాసత్తి తనవద్దకు వచ్చున ట్లడిగించెను. ఆమె యప్పటికే గర్భవతియై యున్నందున పుత్రోత్పత్తి యగువఱకు అన్యునిఁ గలయ' నని చెప్పి పంపివేసెను. నెలలు నిండఁగా కృత్రిమ సుముఖాసత్తికి ఈ మహారాజు-కళాపూర్ణుఁడు కలిగెను. బ్రహ్మదేవుఁ డితని తలిదండ్రుల కాగంతుకములైన వర్తమాన నామధేయములు చూడక సహజనామముల నవలంబించి, యీ రీతిగా నితనికి మణిస్తంభుఁడు తల్లి యనియు, 'సుముఖాసత్తి తండ్రి యనియుఁ బలికెను.

పుత్రజననానంతరము ఆ దంపతులు తొంటియట్ల రూపములు మార్చుకొని, సహజనామములతోఁ గాసారపురమునందే యున్నారు. ఈరాజు పుట్టిన తోడనే యువకుఁడై వెలసెను. గొప్ప సుశకునములు కలిగెను. ఈ యద్భుతములను గాంచి, యతఁ డొక మహాపురుషుఁ డని తెలిసికొని సత్వదాత్ముఁడు తన దురభిప్రాయమును క్షమింపవలె నని సుముఖాసత్తిని ప్రార్థించెను. మఱియు తన

రాజ్యమును కళాపూర్ణున కర్పించి, తా నతనికి మంత్రిగా నుండెను. స్వభావు-డను సిద్ధుఁ డితనికి మణిని, శరచాపములను సమర్పించెను.'

అంత నలఘువ్రతుఁ డా బాలికం జూచి స్వభావసిద్ధుని వృత్తాంత మడుగఁగా ఆ బాలిక యిట్లు చెప్పెను:—

'స్వభావసిద్ధుఁడు సుగాత్రి తండ్రి. ఆమె జనించినపిదప నాతఁ డిల్లు విడిచి, దేశములు తిరిగి మాహురీనగరమున దత్తాత్రేయునిం గూర్చి ఘోరమైన తపస్సుచేసి, తదనుగ్రహమున అనేకయోగరహస్యములం దెలిసికొని, తిరిగి జన్మస్థలమునకే వచ్చి శతతాళదఘ్నహ్రదమున జలస్తంభనచే రహస్యముగ నుండెను. శాలీనుఁడు భార్యపైఁ గోపించి, ఆ చెఱువులోఁబడి తనకడకు రాఁగా—అతని వృత్తాంత మడిగి, తెలిసికొని, తన బంధుత్వమును బ్రకటింపకయే వయఃస్తంభన మణి మున్నగువాని నొసంగి పంపివేసెను. పిదప యోగనిష్ఠను విడిచి, శ్రీశైలమునకుఁ బోఁగా, భృగుపాతంబున ప్రాణత్యాగ మొనర్చుటకు సంసిద్ధుఁడై యున్న మణికంధరుని గాంచుట తటస్థించెను. అతని వృత్తాంత మంతయుం దెలిసికొని, మరుజన్మమున ఎట్టును సమస్తశుభములు నిశ్చితములై యుండఁగా ఆత్మహత్యకుఁ గారణము నరయఁగోరెను. మణికంధరుఁడు తా నుత్తమదంపతులకుఁ బుత్రుఁడుగా జనింపఁగోరియే అట్లొనర్చుచున్నా నని చెప్పెను. అంత స్వభావుఁడు 'నీ కోరిక అదియే యైనచో శాలీనసుగాత్రు లుత్తమదంపతులైనందున వారికే పుత్రుఁడవై పుట్టునట్లు కోరుకొనుము. దీనివలన నీకు మేలు కలుగును. నే నొకప్పు డాత్మరక్షణార్థము ఖడ్గమును కోరఁగా దత్తాత్రేయుం డసాధారణమగు కత్తి నొసంగుచు 'ఇఁకమీఁద నీ వంశము క్షత్త్రియవంశము కాఁగలదు.' అని చెప్పెను. య్యది నీవు నా యల్లునకుఁ బుత్రుఁడవై పుట్టుటకే అనుకూలమై యున్నది' అని చెప్పెను. అంత మణికంధరుఁడు 'నేను రాజుగా జన్మించినచో బహిశ్శత్రువులను, అంతశ్శత్రువులను జయింపనిచే ప్రయోజనము లేదు. ఇదియే నా విచారము. అది పోవు మార్గము చూప

వలయు' నని ప్రార్థింపఁగా—స్వభావుఁడు 'దత్తాత్రేయునికృపవలన బహిశ్శత్రువులను జయింపఁగల విల్లమ్ములను సృజించి యీయఁగలను. నీ సేవయొనర్చుటకై మహావిద్వాంసుల నాకర్షించు మణిని సృజించి యిచ్చి అంతశ్శత్రువిజయము కల్గునట్లు చేయుందును' అనుచు ధనుర్బాణములను, మణిని వెంటనే సృజించి 'నీవు మరల పుట్టిన వెంటనే నేను వచ్చి వీని నిచ్చెద' ననెను.

ఇంతలో నచటికి శ్రీశైలమల్లికార్జునుని సేవింపవచ్చిన మదాళయుఁడును, అతని భార్యయు, పురోహితులు నీ మాటలు విని, 'ఇతఁడే స్వభావసిద్ధుఁ'డని తెలిసికొని నమస్కరించిరి. మదాళయుఁ డంత నిట్లనెను—"నేను హైహయవంశమున జనించిన మదాళయుఁడను. శత్రువిజయమును, సంతతిని గోరి నేను దత్తాత్రేయునింగూర్చి తపమొనర్పఁగా, ఆయన స్వప్నమునఁ గానవచ్చి 'నాశిష్యుఁడగు స్వభావసిద్ధునివలన నీకోరిక నెఱవేఱఁగల'దని చెప్పెను. మేము మిమ్ము వెదకుచు, శివరాత్రి యగుట నీ మల్లికార్జునస్వామిని సేవింపవచ్చి, అదృష్టవశమున మిమ్ముఁ గంటిమి. నా కోరికలు నెఱవేఱు వరము లీయఁ బ్రార్థించుచున్నా' ననెను.

స్వభావుఁడు తా సృజించిన విల్లమ్ములను, మణిని, మణికంధరునిఁ జూపుచు మదాళయునితో 'మరుజన్మమున నీతఁ డెల్ల శత్రువులను జయించుటకు వీనిని సృజించితిని. నీ వీతనిందక్క తక్కినవారి నందఱిని జయింపఁగల్గుదు' వనెను. అపుడు రాజు గర్వముతో 'అదే చాలు; ఇతనిసంగతిని నేఁ జూచుకొందు' ననెను. సిద్ధుఁడు దానికలిగి 'ఈ యస్త్రప్రభావమున నితఁడు నిన్ను తప్పక జయించును; అంతేకాక నీవు భార్యతోఁగూడ నీతని కూడిగము చేయుచుందువు' అనెను. అంత నతని పురోహితులు బ్రతిమాలుకొనఁగా 'నా వాక్యము జరిగి తీరును. మీ రాజీతనిందక్క తక్కినవారి నందఱను గెల్వఁగలఁడు. భార్యతోఁ గూడ నీతనిని సేవించునపుడు ఇతనిదగ్గఱి మణిని చూడఁగా సంతానము కల్గును. మీప్రభుని యేలికయే మీకును ఏలిక యగును ఆ మణిసంస్పర్శ

వశమున మీకు మహానందము కల్గును' అని పల్కి స్వభావుఁడు 'వారిని పంపి, మణికంధరుని వీడ్కొని నిశ్చేష్టుఁ జనెను.

షష్ఠాశ్వాసము

ఆ పిదప అలఘువ్రతుఁడు మణికంధరుని తర్వాతి వృత్తాంత మడుగఁగా ఆ శిశు విట్లు చెప్పెను.

'మణికంధరుఁ డా విధముగా కొండచరియనుండి పడుటకు సిద్ధముగా నున్నపుడు భయపడి చెదరి పారిపోవు జనుల కోలాహలము వినవచ్చెను. వెంటనే యొక సౌందర్యవతి యగు యువతి మణికంధరుని సమీపించి యొక కత్తి నాతని కందిచ్చుచు 'ఓ గంధర్వకుమారా! శల్యాసురుఁ డను రాక్షసుఁ డిటు వచ్చి యాత్రికులపైఁ బడి వారిని చిందరవందర చేయుచున్నాఁడు. నీ వీ ఖడ్గముతో వానిని సంహరించి ప్రజలను కాపాడుము' అనునంతలో శిలల వర్షము కురిపించుచు శల్యాసురుఁడు రాఁగా మణికంధరుఁ డతనితోఁ డీకొనెను. కొంతసేపు యుద్ధమొనర్చి మణికంధరుఁడు వాని కంఠము త్రుంచెను; కాని ఏదుముండ్లు గాఢముగ నాటుకొన్నందునఁ దానును మరణించెను.'

ఇది విని యలఘువ్రతుఁడు 'బాలా! ఆ రాక్షసుఁ డెవఁడు? వాని నా రీతిని చంపించిన యా యువతి యెవ్వతె?' అని ప్రశ్నింపఁగా నా శిశు విట్లు చెప్పెను.

'శల్యాసురుఁడు మహిషాసురుని మేనమామకొడుకు. కాళికాదేవి మహిషాసురుని సంహరించినపిదప శల్యాసురుఁడు దేవిపై మిగులఁ గోపించి ఆమెగుడులను పడగొట్టుటకును, ఆమెభక్తులను చంపుటకును ఆలోచించి యయ్యు, శాంతమును నటించి యుండెను. ఒకప్పు డతఁ డొక వనములో అభినవకౌముది యను అప్సరసం జూచి తన్ను వరింపవలె నని నిర్బంధించెను. కాని ఆమె తిరస్కరించి 'నిన్నుచంపినవానిం గాని, నే నితరుని వివాహమాడ'నని ప్రతినచేసెను. ఆ

రాక్షసుఁ డామెపై మిగుల గోపించినను, ఎట్లయిన నామె పొందు పడయు వలె నను కోరికతో నెట్టి క్రూరకృత్యమునకును సిద్ధపడకుండెను. అదిమొదలు వానింజంపఁగలవానికొఱ కామెయుఁ, తన్నుఁ జంపఁబూనువానిం జంపుటకు శల్యాసురుఁడును యత్నించుచుండిరి. ఒకప్పుడు శల్యాసురుఁడు మృగేంద్ర వాహనగుడికి వచ్చి, అచటి స్తంభముపై నున్న వ్రాతను చూచి గండకత్తెరతో కంఠము నుత్తరించుకొని తన్నుఁ జంపువానిం జంపు వరమును పడసి, ఆ శక్తి గుడిని కూలఁద్రోయ సిద్ధపడెను. ఇంతలో నచటికి అభినవకౌముదియును వచ్చి, వానిం గాంచి మిగుల భీతిఁ జెందెను. శల్యాసురుఁడును తాను గండకత్తెరతోఁ దల నుత్తరించుకొని తన్నుఁ జంపఁబూనువానిని చంపు శక్తి నందినట్లును, ఆమెను వరించి తీరునట్లును అభినవకౌముదితోఁ బల్కెను. ఆమె గుడిలోని కేఁగి తన్నుఁ రక్షింపవలెనని దేవికాళ్లపైఁబడి ప్రార్థించెను. దేవి దయఁదలఁచి యామెకొక కత్తినొసఁగి 'ఇయ్యది మణికంధరుఁడను నొక గంధర్వుఁ డిక్కడ దాఁచియుంచి నది. అతఁడిప్పు డొక శాపకారణమున శ్రీశైలమున భృగుపాతమునకు సంసిద్ధుఁడై యున్నాఁడు. దీని నాతని కొసంగి యీ సంగతి తెలిపి ఆతనిచే నీ రక్కసుని చంపింపుము. వీనిని మంచిమాటలతో నీ వెనువెంట నచటికి రప్పింపుము. వీఁడు తన్నుఁ చంపువానిని చంపునట్లు వరము పొందెను; కాని యట్టివానిచే చంపఁబడనట్లు నియమము లేదు. మణికంధర, శల్యాసురులు పరస్పరము కొట్టుకొని మరణింతురు. మరుజన్మమున మణికంధరుఁడు కళాపూర్ణుఁడై పుట్టి, వెంటనే యుపకరుఁడగును. అపుడు నీవు నీ పూర్వవృత్తము వినిపించి దివంబునకుఁ జనక యావజ్జీవ మతనితో నుండుట కొడఁబడి యాతనిని వరింపుము' అని పలికెను. ఆమె యట్లే యొనరించి కళాపూర్ణమహారాజును వరించెను."

ఆ బాలిక యిట్లు మణికంధరుని వృత్తాంతముఁ దెల్పి మదాశయుఁడు సకలశత్రువులను జయించి గర్వితుఁడగుచు కాసారపురముమీఁదికి వచ్చి కళాపూర్ణునిచే ఓడింపఁబడి భార్యతోఁగూడ దాస్యమొనర్చుటయు, ఆ దంపతులకుఁ

దాను జనించుటయు, వారు క్రమకకంఠో త్తరపురంబు వెలువడి పోయి తిరిగి వచ్చి తన్నారాజునెదుట ఉంచుటయుఁ దెలిపెను.

పిదప నలఘువ్రతుఁడు ఆ పురోహితుల వృత్తాంతము నడుగఁగా నా బాలిక వార లాతనిపుత్రు లనుచు, అచ్చెరు వందిన యాతనితో నిట్లు పల్కెను.

'పాండ్యదేశమందలి యంరగపట్టణమున విద్వాంసుఁడును, ధనికుఁడు నగు సోమశర్మ యను బ్రాహ్మణుం డుండెను. యజ్ఞశర్మ అతని పుత్రుఁడు. ఎంత శ్రమపడినను యజ్ఞశర్మకు వేదాదివిద్య లబ్బలేదు. అందులకు విచారించు పుత్రుని విచారము పోఁగొట్ట సోమశర్మ దివ్యస్త్రీలనుబోలి యంత్రముఁరాం ద్రగు నల్గురు కన్యకలఁ దెచ్చి యతనికి వివాహముచేసి 'నీ వెప్పుడును మన నిరతాన్నదానవిధిని జరుపుచుండుము. దానివలన నీకుఁ జతురాగమసంతానము కలుగు'నని దీవించి యసువులఁ బాసెను. యజ్ఞశర్మ తన కెట్టి కష్టములు కలిగి నను లెక్కచేయక తన సర్వస్వము నశించినను అన్నదానవ్రతము నెఱవేర్చు చుండెను. ఇట్లు గొప్ప వ్రతము నెఱవేర్చుటచేతనే అతనికి 'అలఘువ్రతుఁ' డను ప్రసిద్ధి కల్గినది. అతఁ డిందులకై తన భార్యల నగలన్నే అమ్మివేసి తుదకు వారినిగూడ ధనార్థమై— వారికి తెలియకుండఁగనే ఒక వర్తకున కమ్మివేసెను. వారి నొక నెపముమీఁద తామ్రపర్ణి రేవున పడవ నెక్కించి పడవ తోంచెను. దూర మేఁగఁగా బావురు మని యేడ్చెను—'వర్తకుఁడు తమ భర్తను మోస గించి తీసికొని పోవుచున్నాఁ'డని తలఁచి యా నల్గురు పడఁతులును సము ద్రములోని కురికిరి. వర్తకుఁ డెంత వెదకించినను లాభము లేకపోయెను. 'నీయేడ్పువలననే యింత మూఁడిన' దని పల్కుచు వర్తకుఁడు బ్రాహ్మణుని నిందించి తా నిచ్చిన ధనమును దీసికొనెను.

నీటిలోఁ బడిన యా యువతుల నొక గొప్ప చేప నీటితోఁగూడ లోనికిఁ బీల్చివేసెను. మరల నీటిని పైకి విడుచునపుడు ఆ నల్వురును నీటితోఁ గూడ పై కెగిరి ఆ సమయమున ఆకసముపై పోవుచున్న యొక విమా

నముపైఁ బడిరి. ఆ విమానమున నున్న దివ్యదంపతులు వీరి కుపచరించి వీరి వృత్తాంతము తెలిసికొని గోదావరీనదీతీరమునఁ గల 'ధర్మపురి' యందలి యొక్క వారవనితమేడపై వారిని దించిరి. దివ్యయువతి 'వీరివలన జారభావము కోరు వాఁడు నాచే దప్పక కష్టముపొందు'నని యుఁ జెప్పెను. ఈమాటలు చాటున నుండి వినుచున్న యా యింటియజమానురాలు వీరు దేవతాస్త్రీ లనియే భావించి సమస్తసంపదలతో వెలయుచున్న ఆ యింటిని వారి కప్పగించి తా • నెందేని పోయెను. ఎట్టి కష్టములు లేక ఆ యువతులు కొంతకాల మచ్చటనే యుండి తమ భర్తంగూర్చి తెలిసికొన యత్నించుచుండిరి. వా రదివఱకే గర్భవతు లగుటచే నెలలు నిండఁగా నల్గురు పుత్రులు కల్గిరి. ఒక తపస్వి వారలకు జాత కర్మాదు లొనర్చి క్రమముగా ప్రథమాగమ, ద్వితీయాగమ, తృతీయాగమ, తురీయాగము లని నామకరణ మొనర్చి, వారు పెరిగి పెద్దవారు కాఁగా ఉప నయన, విద్యాభ్యాసము లొనరించి గొప్ప సకలశాస్త్రవేత్తలుగా నొనరించెను. పిదప వారు తా మొకరాజాశ్రయము సంపాదించువఱకును తమ తల్లులనందే 'దేవతావనిత'లను గుట్టు బయలుపడకుండ నుండఁగోరి, నగరములో తిరిగి యాపురము నేలు 'మదాశయుఁ'డను రాజు గొప్పవిద్వాంసుఁ డనియు, అతని పురోహితు లితరులగు విద్వాంసులకు రాజదర్శనమును లభింపఁజేయ రనియుఁ దెలిసికొని మాఱువేసముల రాజును దర్శించి, తమ ప్రతిభను వెల్లడించి యాతని మన్ననల నందిరి. రాజు తనపురోహితుల దౌర్జన్యము తెలిసికొని వారిని తప్పించి ప్రథమాగమాదులనే తన పురోహితులుగా నియమించెను. పిదప వారు తల్లి యాజ్ఞననుసరించి వివాహితులై యా రాజుచే సకలధర్మకర్మము లొనరించు చుండిరి.

అలఘువ్రతుఁడును యాయావరవృత్తిని ధనార్జనముచేయుచు, అన్న దానవ్రతమును కొనసాగించుచు తుదకు మృగేంద్రవాహనమహిమల నెఱింగి యచటికిఁబోయి కళాపూర్ణకథాశ్రవణమువలనఁ గల్గుఫలములఁ దెలిసికొని—

పుత్రపౌత్రాభివృద్ధిసంగతి యటుండ తక్కిన ఫలంబులైనను సిద్ధించునుగదా యని తపంబొనర్చి - తుదకు పుత్రసంపదంగూడ బొందఁగలిగెను.'

అంతఁ గళాపూర్ణుఁడు మదాశయదంపతులను మిగుల గౌరవించెను. వారికి దాస్యమును తొలఁగించెను. ఈ వృత్తాంతము లేవియు నంతిపురమున అభినవకౌముదికి తెలియకుండ ఏర్పాటుచేసెను. ప్రథమాగమాదులు తంద్రికి నమస్కరించి మిగుల గౌరవించిరి.

అంత సత్వదాత్ముఁడు ఆ బాలికం జూచి 'అమ్మా! నేను నా కులమును పేరిని ఏకారణముననో మఱచిపోయితిని. ఒకపుడు కాసారపురవాసులు నన్ను రాజుగాఁ జేసి సత్వదాత్ముఁ డని పేరిడిరి. నా వృత్తాంత మేమో వివరింపుము' అని ప్రశ్నింపఁగా నా బాల సామాన్యశిశువువలె నిటునటు పొరలి యేఁకట నేడ్వసాగెను. ఎవ రెన్నివిధముల నడిగినను లాభము లేకపోయెను. పిదప కళాపూర్ణుఁ డా శిశువు నింటికిఁ దీసికొనిపోయి సంరక్షింప మదాశయదంపతులఁ గోరి వారిని గౌరవముతోఁ జూడసాగెను. మధురలాలసయుఁ బెరిఁగి పెద్దదై సమస్తకళలు నేర్చి తన్ను కళాపూర్ణుఁ డెప్పుడు వరియించునో యని విరహావ్యథఁ గుందుచుండెను.

సప్తమాశ్వాసము

కళాపూర్ణుఁ డొకనాఁడు మదాశయుని భవనమువంక నేఁగుచు లోకోత్తరసౌందర్యవతి యగు మధురలాలస నుద్యానవనమునఁ గాంచి మోహపరవశుఁడయ్యెను. పసిపాపగా నున్నపుడుమాత్ర మామెను కొలఁదిసేపు చూచుటచే నామెను పోల్పఁజాలక యామెవృత్తాంతమును తన నర్మసఖుఁడగు వృద్ధబ్రాహ్మణునిమూలమునఁ దెలిసికొని, సత్వదాత్మునిఁ గన్యావరణార్థము మదాశయునివద్దకుఁ గఁబురంపి, యతని యనుమతినిఁ బడసెను. అభినవకౌముదియుం మనశ్శూర్తిగ నీ వివాహమునకు సమ్మతించెను. పిదప కళాపూర్ణునకు మధురలాల

సతో వివాహమయ్యెను. కళాపూర్ణుఁడు అభినవకౌముదీ మధురలాలసలను సమానముగాఁ బ్రేమించుచు సుఖించుచుండెను. ఆతని రాణు లిర్వురును అప్సరస్త్రీలవలెనే మెలఁగుచుండిరి.

ఒకనాఁడు కళాపూర్ణుఁడు అభినవకౌముదియంతిపురమున నుండి ఆమె వీణ వాయించుచుండ నానందించుచు మధురలాలస నచటికి రప్పించెను. అభినవకౌముది వాయించు వీణ నామె కిప్పించి మీటుచుఁ బాడఁగోరఁగా - 'ఈవీణ శ్రుతికి నా కంఠస్వరము సరిపడ'దని జంత్రసహాయము లేకయే పాడి భర్తను అభినవకౌముదిని ఆశ్చర్యమున ముంచెను. మఱియుం ఈ వీణను మించిన వీణ వేఱొకటి లేదని యభినవకౌముది పల్కఁగా కళాపూర్ణుఁడు పూర్వజన్మ వృత్తాంతము స్మృతిపథమునకు రాఁగా మహేంద్రవాహనగుడియుండి తన వీణను తెప్పించి మధురలాలస కొసంగ సంకల్పించెను. ఈసంగతి చెలికత్తెల వలనఁ దెలిసికొని యభినవకౌముది యా వీణ తనకే కావలె నని పట్టుపట్టఁగా కళాపూర్ణుఁ డట్లే యని యొప్పుకొని సకలరాజసీమంతినీ మౌళిమణులు తెచ్చి కాలి యందియలఁ బొదిగింతు నని మధురలాలసను తృప్తిపఱచి ఏతత్కార్య ద్వయమునకై దండయాత్రయే శరణ్యమని సత్వదాత్మునితోఁ గలసి యాలోచించి నిశ్చయించెను.

అష్టమాశ్వాసము

పిదప సత్వదాత్ముఁడు ప్రభునియాశయమును వివరించుచుఁ బత్రికలు పంపఁగా చాలమంది నృపాలురు తమ దేవేరుల మకుటమాణిక్యములను సమర్పించి శరణుఁజొచ్చిరి. ఎదిరించిన గౌడ, ఉత్కళదేశాధిపతుల నోడించి, ద్రావిడ, చోళరాజులను వశపఱచుకొని కళాపూర్ణుఁడు కేరళాధిపతి యెదిరింపఁగా నతని నోడించి, అతనిమూలమున మృగేంద్రవాహనగుడి యున్న చోటు తెలిసికొని అచటి కేఁగి క్రిందటి జన్మమున దాచియుంచిన వీణ

చక్కడినుండి చేకొని ఘూర్జరాదిదేశముల లోఁబఱచుకొనుచు స్వదేశమునకు మఱలి వచ్చి యావీణ నభినవకౌముది కొసంగి, వివిధరాజన్యసీమంతినీమౌళి మాణిక్యములతో మధురలాలస కందెలు తయారుచేయింప సత్వదాత్ముని నియోగించెను.

మధురలాలస దానితోఁగూడ మిగిలిన నగలను ధరియించు సమయంబునఁ జెలికత్తెలు ప్రసంగవశమునఁ దన చిన్ననాఁడు కళాపూర్ణుండొసంగిన మణిహారముఁగూర్చి తెల్పఁగా, ఆమె దానిని తెప్పించి ఆ మణి సరిగా హృదయముపైకి వేలాడు రీతి నిటునటు కొన్ని మాణిక్యములు గ్రుచ్చి ధరించెను. అంత సత్వదాత్ముఁ డందెలను దెచ్చి యామెకు నమస్కరింప వారించి 'నీవు నాకుఁ మేనమామవు. మా యమ్మ రూపానుభూతి నీయక్క' అని యాతనికి నమస్కరించెను. అపుడు కళాపూర్ణుఁడు శైశవమున ఆమె చెప్పిన యద్భుత వృత్తాంతములు జ్ఞప్తికి రాఁగా 'ఈమె చెప్పిన సంగతి యథార్థమే కావలె' నని సత్వదాత్ముని వృత్తాంతము తెల్పఁగోరఁగా మధురలాలస యిట్లు చెప్పఁ దొడఁగెను.

"ఇతఁడు తొలుత మహారాష్ట్రమును పాలించు సుగ్రహుఁడను రాజు. మాతల్లి యీతనియక్క. ఈతఁ డుత్తమకులీనుఁడని పెక్కుమంది రాజులు తమ తమ పుత్రికల నీతని కిచ్చి వివాహమొనర్పఁ దలంచిరి. కాని అందఱిని తృప్తి పఱుప నవకాశము లేమిచే ఎవ్వరికిని సమాధాన మీయఁడయ్యెను. అది యవమానముగా భావించి, వారందఱు నొక్కుమ్మడిని ఇతనిపయి దండయాత్ర వెడలిరి. ఎట్లయినను వారి నందఱిని పరాభూతులఁ జేయుం దలఁపున నీతఁడు నగరము విడిచి పోయెను. రాజు లేని రాజ్యము నాక్రమింప నిష్టపడక శత్రురాజు లందఱును వెనుదిరిగిపోయిరి. ఈ సంగతిని సుగ్రహుఁ డెఱుఁగఁడు. తన రాజ్యముసంగతి, శత్రువులసంగతి ఉన్నచోట నుండియే తెలిసికొనిన ఎంత మేలుగా నుండునో యను నూహ యాతనికిఁ జనించి, యున్నచోట నుండియే

సకలవృత్తాంతముల యెఱుకకయి యమునాతీరమున శ్రీకృష్ణునిగూర్చి ఘోర తపం బొనరించెను. శ్రీకృష్ణుఁడును ప్రత్యక్షమై యొక మణిహారము నొసఁగుచు — అందలి మధ్యమణి ఎవ్వరి హృదయస్థలమున నెంత తడవు సోకియుండునో, వారి కంతతడవును సర్వజ్ఞత్వమును, సకలవాక్పటుత్వంబును కలిగి యుండును; బ్రాహ్మణులకు మనోవ్యథ కావించువారి యొద్ద నిది యుండదు' అని చెప్పెను. ఇతఁ డా హారమును తీసికొని యడవిలో నొక్క దేవాలయమున ద్వారపార్శ్వమున నున్న ఒకయువతిప్రతిమం గాంచి, దాని శిల్పసౌందర్యమున కచ్చెరువందెను. అప్పు డొక సన్న్యాసియు నచటికి వచ్చి యా విగ్రహపు సౌందర్యమునకు ముగ్ధుఁడై తమకము పట్టలేక దానిని కౌఁగిలించుకొనెను. సుగ్రహుఁడు తన చేష్టం గాంచుచున్నట్లు ఆ యోగి యెఱుంగఁడు. పిదప నీతనిం జూచి సుగ్రహుఁడు నవ్వెను. సన్న్యాసి దానిని లెక్కచేయక తన్ను మానింపకుండుటకై యా దేవాలయమునందలి విగ్రహముల నన్నింటిని కౌఁగిలించుకొని, ప్రదక్షిణనమస్కారము లొనరింపసాగెను. సుగ్రహుఁడు దీనిని గమనించుచున్నందున 'నీ వెట్లు నటించినను నీ సంగతిని నేఁ గనిపెట్టకపోలేదు లెమ్ము' అని యాతనితోఁ బల్కెను. దాని కా యోగి కోపించి 'నీ వింతవఱకును తెలిసికొనిన సంగతి నంతటిని మఱచిపోవుదువుగాక' అని శపించెను. పిదప అతఁడు ప్రార్థింపఁగా 'ఈ నా సంగతి బయలుపడినప్పుడు శాపవిముక్తి యగు!' నని యనుగ్రహించెను. ఈ శాపమువలన సుగ్రహుఁడు తాను భద్రముగా నుంచిన మణిమాలను, తన కులగోత్రనామములను మఱచిపోయెను. అతఁడు కాసారపురమునకు రాఁగా, ప్రజ లాతనిని రాజుగా నొనరించి సత్త్వదాత్ముఁ డని పేరు పెట్టిరి. తత్స్వరూపమున తమకు ఒక సత్త్వము దయించుట చేతనే వా రాతని కా పేరు పెట్టిరి. అతఁడు కాసారపురంబు పాలించుచు సుముఖాసక్తిమణిస్తంభులను సేవించుటయుఁ బదపడి నీ కమాత్యుఁ డగుటయుఁ బిదప వంగదేశమున క్రముకకంఠోత్తరపురమున నిన్ను నిలిపి సేవించుటయును తెల్లములే గదా!"

ఇట్లాతని వృత్తాంతమును జెప్పి మఱియు నిట్లనెను - 'నే వప్పు డీతని వృత్తాంతమును తెలుపకుండుటకును, ఇప్పుడు తెలుపుటకును కారణము కలదు. ఆ మణిమాల చిన్న దగుటచే దాని నాయకమణి నా పసితనమున హృదయమధ్యమును సోకుటచే సర్వవిషయములను చెప్పఁగలిగితిని. ఇటువటు పోర్లుటచే అది స్థానమును తప్పినందున మఱి చెప్పలేకపోతిని. నేడు ఆ నాయకమణి హృదయమధ్యమును సోకునట్లు మాలికను తయారుచేసి ధరించుటచే నిపుడు చెప్పఁగలిగితిని.

ఈ మణిహారము నట్లు సుగ్రహుండు మఱచి, విడిచిపోఁగా మధురాపురనివాసి యగు బ్రాహ్మణుం డొకఁడు గ్రహించి శ్రీకృష్ణునకే సమర్పించెను. క్రిందటి జన్మమున నీవు మణికంధరరూపమున నుండి అద్భుతదండకము చెప్పి యీమణిహారమును బహుమానముగాఁ బడసితివి. దానిని ధరించినను - నాయక మణి హృదయమధ్యమును సోకకుండుటచే ఏ సంగతియుఁ దెలియలేదు. మణి కంధరుఁడు భృగుపాతమునకు మున్ను ఈ హారము నలఘువ్రతున కీయఁగా, ఆతఁడు నీకు సమర్పించెను. నీవలన నా కియ్యది లభ్యమైనది.'

సత్వదాత్ముఁడు తన వృత్తాంతము నంతను దెలిసికొని మిగుల సంత సించి, తన మహారాష్ట్రరాజ్యాధిపత్యముకంటె నిట నుండుటయే పెక్కువిధ ముల నానందదాయక మని కళాపూర్ణునే సేవించుచుండెను.

ఒకనాఁడు కళాపూర్ణుఁడు మధురలాలసతో నిష్టగోష్ఠి నుండి మణి మాలికాప్రశంసాప్రసంగమున విష్ణుదేవుని మాహాత్మ్యము తలఁపునఁ బొడ మఁగా తదీయకీర్తన మిహపరసాధన మని భావించి, తాను చిన్నపుడు భగవం తునింగూర్చి వ్రాసిన రచనలోని విశేషములను జెప్పవలయునని మధురలాలసను కోరెను. ఆమెయుం నందలి లక్ష్మీనారాయణసంవాదకథ నిట్లని చెప్పఁ దొడంగెను.

'బ్రహ్మాండజాలమున కావల విష్ణులోకము కలదు. అచట సమృద్ధ గుణములే గాని, ప్రకృతిక్షోభము లణుమాత్రము ఉండవు. అచట అరము, అరణ్యము నను రెం డమృతశరధులు కలవు. విరజానదియుం, నొక సరస్సును. దానిచేరువ దివ్యాశ్వత్థవృక్షములును గలవు. అచట నచ్చరలు ముక్తులతోఁ గూడ వినోదించుచుందురు. ఉద్యానవాటికలతోఁ గూడి యచటి రాజధాని వైకుంఠపురము మిగుల శోభిల్లుచుండును. ఆ నగరమధ్యమునఁ గల రాజసౌధములో శ్రీభూనీళలు సేవింపఁగా విష్ణువు మాణిక్యసింహాసనమున వెలయుచుండును. నిత్యముక్తులెల్లపుడు నితనిని సేవించుచుందురు.

ఒకప్పుడు లక్ష్మీదేవి ప్రసంగవశమున పరాత్పరునితో 'ఓ దేవా! జగదుత్పత్తిస్థితిలయములకు నీవే కారణమవు. బ్రహ్మ, మహేశ్వరులు నీ దయకుఁ బాత్రులై తమ కృత్యములను నెఱవేర్చుచుందురు. భోగమువలన మోక్షము లభింపనందున ఆ మోక్షప్రాప్తికై జ్ఞానప్రదములగు వేదశాస్త్రములను సృజింపఁజేసితివి. వానినభ్యసింప శక్తి లేనివారికొఱకు రామ, కృష్ణాద్యవతారములెత్తి జనులను తరింపఁజేయుచుందువు. ఇట్లందఱిని సమానముగఁ జూచుచుండియుఁ గొందఱిని భవబంధులఁ జేయుటకును, కొందఱి భవమును తొలఁగించుటకును కారణ మేమో తెలియకున్నది. నా ప్రార్థన మాలించి నిష్పక్షపాతముగ నందఱికిని ముక్తి నొసంగవలె' నని వేఁడఁగా భగవంతుఁడు 'లోకమునఁ దల్లికిఁ దండ్రికంటె సంతానముపై నెక్కువ ప్రేమ యుండుట సహజమే! కావున నీ విట్లు పల్కుచున్నావు. నే నందఱిని సమానముగనే చూచుచున్నను వారివారి పూర్వజన్మకర్మల ననుసరించి జనులు ముక్తిని, సంసారబంధమును బొందుచుందురు. విజ్ఞులకే కాక యజ్ఞులకయి మోక్షప్రదములగు శ్రీరంగాది క్షేత్రములందు మత్పూజనాది సౌకర్యము లేర్పఱిచియే యుంటిని. ఆ క్షేత్రములకు వెళ్లఁజాలనివారు భవబంధమునఁ బడుచున్నారు. కాని యిప్పుడు నీ ప్రార్థన మాలించి - అట్టి క్షేత్రముల కేఁగ

తున్నను - ఉన్న చోటనే యుండి నన్ను ధ్యానించినను మోక్షము కలుగునట్లు వర మొసఁగుచున్నాను' అని వివరించి వర మొసంగెను. లక్ష్మీదేవి మిగుల సంతసించెను. ఇదియే మీరు మణికంధరుఁడుగా నున్నప్పుడు భగవంతునిగూర్చి చెప్పిన లక్ష్మీనారాయణ సంవాదమునందలి విషయము.

ఈ విషయమును విని కళాపూర్ణుఁడు మిగుల సంతసించెను. అతఁడు సదా భగవంతుని ధ్యానించుచు, ధర్మమార్గంబున రాజ్యము పాలించుచుండెను. అతనికి అభినవకౌముదియందు సుప్రసాదుఁడును, మధురలాలసయందు సరసుఁడనియుం పుత్రులు కలిగిరి. ఇట్లతఁడు సిరిసంపదలతోఁ దులతూఁగుచు చిరకాలము రాజ్యము పాలించుచుండెను.

నిఘంటువులు

వావిళ్ల నిఘంటువు (అ-ఔ వఱకు) I సంపుటము	...	10	0
డిటో (క-ఙ వఱకు) II	...	12	0
డిటో (ట-న) III	...	10	0
డిటో (ప-క్ష) IV	...	అచ్చగుచున్నది	
శ్రీవేంకటేశాంధ్రము, పద్యకావ్యము	...	0	37
బాలచంద్రోదయము, అలఘుకౌముది	...	1	0
షడ్భాషామంజరి, (ఆరుభాషల వొకేబ్యులరి)	...	2	0
శబ్దార్థచంద్రిక, శ్రీమహాకాళి సుబ్బారాయకృత ఆంధ్రనిఘంటువు		10	0
Sankaranarayana's English-Telugu Dictionary, శ్రీ శంకరనారాయణగారి నిఘంటువు, (ఇంగ్లీషు పదములకు తెనుగు అర్థముగలది)	...	15	0
Sankaranarayana's Telugu-English Dictionary, ,, (తెనుగు పదములకు ఇంగ్లీషు అర్థముగలది)	...	12	0
English-Telugu Pocket Dictionary ఇంగ్లీషు - తెనుగు పాకెట్టుడిక్షనరి	...	5	0
Translation Guide [English to Telugu & vice versa] useful for Revenue officials		అచ్చు	
సంస్కృతాంధ్రనిఘంటువు (సంస్కృతపదములకు తెనుగు అర్థముగలది)		5	0
డిటో ద్రావిడ అర్థములతో	...	4	0
త్రికాండశేషము, సటీక	...	1	75
విశ్వకోశము, (విశ్వనిఘంటువు) సటీక	...	అచ్చు	
మేదినీకోశము ,,	...	4	0

☞ ఇవిగాక అనేక సంస్కృతాంధ్రగ్రంథములు, నాగరిలిపి గ్రంథములు, వచనగ్రంథములు, ఇంగ్లీషుగ్రంథములు మావద్ద దొరకును.

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్సు,
పోస్టుబాక్సు 1372, మద్రాసు. 1.